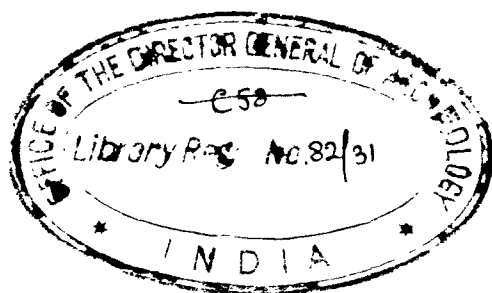

"E. J. W. GIBB MEMORIAL"
SERIES.

NEW SERIES, IV 3.

THE MATHNAWĪ OF JALĀLU'DDĪN RŪMĪ

EDITED FROM THE OLDEST MANUSCRIPTS AVAILABLE
WITH CRITICAL NOTES, TRANSLATION, AND
COMMENTARY

BY

REYNOLD A. NICHOLSON,
LITT. D., LL.D., F.B.A.

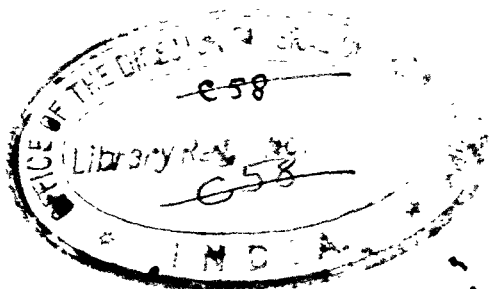
Sir Thomas Adams's Professor of Arabic, Fellow of Trinity College,
and sometime Lecturer in Persian in the University of Cambridge

VOLUME III.

CONTAINING THE TEXT OF THE THIRD AND
FOURTH BOOKS.

PRINTED BY MESSRS. E. J. BRILL, LEIDEN,
FOR THE TRUSTEES OF THE "E. J. W. GIBB MEMORIAL"
AND PUBLISHED BY MESSRS. LUZAC AND Co.,
46, GREAT RUSSELL STREET, LONDON, W.C.

1929.

AA. 71

PRINTED BY E. J. BRILL,
LEYDEN (HOLLAND).

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY OF DUBLIN.

Acc. No. 20684

Date. 9. 6. 55

Call No. 891.551/Rum/Nie

"E. & W. GIBB MEMORIAL":

ORIGINAL TRUSTEES.

[JANE GIBB, died November 26, 1904],
[E. G. BROWNE, died January 5, 1926],
G. LE STRANGE,
[H. F. AMEDROZ, died March 17, 1917],
A. G. ELLIS,
R. A. NICHOLSON,
SIR E. DENISON ROSS,

ADDITIONAL TRUSTEES.

IDA W. E. OGILVY-GREGORY, appointed 1905.
C. A. STOREY, appointed 1926.
H. A. R. GIBB, appointed 1926.

CLERK OF THE TRUST.

W. L. RAYNES,
90, Regent Street,
CAMBRIDGE.

PUBLISHER FOR THE TRUSTEES.

MESSRS LUZAC & Co.,
46, Great Russell Street,
LONDON, W.C.

*This Volume is one
of a Series
published by the Trustees of the
"E. J. W. GIBB MEMORIAL".*

*The Funds, of this Memorial are derived from the Interest accruing
from a Sum of money given by the late MRS. GIBB of Glasgow, to
perpetuate the Memory of her beloved son*

ELIAS JOHN WILKINSON GIBB,

*and to promote those researches into the History, Literature, Philosophy
and Religion of the Turks, Persians and Arabs, to which, from his
Youth upwards, until his premature and deeply lamented Death in his
forty-fifth year, on December 5, 1901, his life was devoted.*

نَلِكْ اَنَّا رَنَا تَدُلُّ عَلَيْنَا * فَانْظُرُوا بَعْدَنَا إِلَى الْاَنَارِ

*"These are our works, these works our souls display;
Behold our works when we have passed away".*

"E. F. W. GIBB MEMORIAL" PUBLICATIONS.

OLD SERIES. (25 works, 42 published volumes.)

- I. **Bábur-náma** (Turkí text, fac-simile), ed. Beveridge, 1905.
Out of print.
- II. **History of Ṭabaristán** of Ibn Isfandiyár, abridged transl. Browne, 1905, 8s.
- III. 1-5. **History of Rasúlí dynasty of Yaman** by al-Khazrají; 1, 2, transl. of Sir James Redhouse; 1907-8, 7s. each; 3, Annotations by the same, 1908, 5s.; 4, 5, Arabic text ed. Muḥammad ʿAsal, 1908-1913, 8s. each.
- IV. **Omayyads and ʿAbbásids**, transl. Margoliouth from the Arabic of G. Zaidán, 1907, 5s. *Out of print.*
- V. **Travels of Ibn Jubayr**, Arabic text, ed. de Goeje, 1907, 10s. *Out of print.*
- VI. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. **Yáqút's Dict. of learned men** (*Irshádu'l-Arib*), Arabic text, ed. Margoliouth, 1908-1927; 20s., 12s., 10s., 15s., 15s., 15s., 15s. respectively.
- VII. 1, 5, 6. **Tajáribu'l-Umam of Miskawayhi** (Arabic text, fac-simile), ed. le Strange and others, 1909-1917, 7s. each vol.
- VIII. **Marzubán-náma** (Persian text), ed. Mírzá Muḥammad, 1909, 12s. *Out of print.*
- IX. **Textes Houroufís** (French and Persian), by Huart and Rizá Tevfík, 1909, 10s.
- X. **Mu'jam**, an old Persian system of prosody, by Shams-i-Qays, ed. Mírzá Muḥammad, 1909, 15s. *Out of print.*
- XI. 1, 2. **Chahár Maqála**; 1, Persian text, ed. and annotated by Mírzá Muḥammad 1910. 12s. *Out of print.* 2, English transl. and notes by Browne, 1921, 15s.
- XII. **Introduction à l'Histoire des Mongols**, by Blochet, 1910, 10s.
- XIII. **Díwán of Hassán b. Thábit** (Arabic text), ed. Hirschfeld, 1910, 7s. 6d.

- XIV. 1, 2. *Ta'ríkh-i-Guzída* of Ḥamdu'lláh Mustawfí; 1, Persian text, fac-simile, 1911, 15s. *Out of print.* 2, Abridged translation and Indices by Browne and Nicholson, 1914, 10s.
- XV. *Nuqtatu'l-Káf* (History of the Bábis) by Mírzá Jání (Persian text), ed. Browne, 1911, 12s. *Out of print.*
- XVI. 1, 2, 3. *Ta'ríkh-i-Jahán-gusháy* of Juwaynî, Persian text, ed. Mírzá Muḥammad; 1, Mongols, 1913, 15s. *Out of print.* 2, Khwárazmsháhs, 1917, 15s.; 3, Assassins, in preparation.
- XVII. *Kashfu'l-Maḥjúb* (Šúfí doctrine), transl. Nicholson, 1911, 15s. *Out of print.*
- XVIII. 2 (all hitherto published), *Jámi' u't-Tawáríkh* of Rashídu'd-Dín Faḍlu'lláh (Persian text), ed. and annotated by Blochet, 1912, 15s.
- XIX. *Kitábu'l-Wulát* of al-Kindí (Arabic text), ed. Guest, 1912, 15s.
- XX. *Kitábu'l-Ansáb* of as-Sam'ání (Arabic text, fac-simile), 1913, 20s. *Out of print.*
- XXI. *Díwáns* of 'Ámir b. aṭ-Ṭufayl and 'Abíd b. al-Abraş (Arabic text and transl. by Sir Charles J. Lyall), 1914, 12s.
- XXII. *Kitábu'l-Luma'* (Arabic text), ed. Nicholson, 1914, 15s.
- XXIII. 1, 2. *Nuzhatu'l-Qulúb* of Ḥamdu'lláh Mustawfí; 1, Persian text, ed. le Strange, 1915, 8s.; 2, English transl. le Strange, 1918, 8s.
- XXIV. *Shamsu'l-'Ulúm* of Nashwán al-Ḥimyarí, extracts from the Arabic text with German Introduction and Notes by 'Azímu'd-Dín Aḥmad, 1916, 5s.
- XXV. *Díwáns* of aṭ-Ṭufayl b. 'Awf and aṭ-Ṭirimmáḥ b. Ḥakím (Arabic text and translation). ed. Krenkow, 1928, 42s.

NEW SERIES.

- I. *Fárs-náma* of Ibnu'l-Balkhí, Persian text, ed. le Strange and Nicholson, 1921, 20s.
- II. *Ráḥatu's-Şudúr* (History of Saljúqs) of ar-Ráwandí, Persian text, ed. Muḥammad Iqbál, 1921, 47s. 6d.
- III. *Indexes to Sir C. J. Lyall's edition of the Mufaḍḍalíyát*, compiled by A. A. Bevan, 1924, 42s.

- IV. **Mathnawí-i Ma'nawí** of Jalálu'ddín Rúmí. 1. Persian text of the First and Second Books, ed. Nicholson, 1925, 20s.; 2. Translation of the First and Second Books, 1926, 20s. 3. Text of the Third and Fourth Books, 1929, 30s.
- V. **Turkistán at the time of the Mongolian Invasion**, by W. Barthold, English transl., revised by the author, aided by H. A. R. Gibb, 1927, 25s.
- VI. **Díwán of Abú Başır Maimún ibn Qais al-A'shá**, together with collections of pieces by other poets who bore the same surname and by al-Musayyab ibn 'Alas, ed. in Arabic by Rudolf Geyer, 1928, 42s.
- VII. **Mázandarán and Astarábád**, by H. L. Rabino, with Maps, 1928, 25s.

IN PREPARATION.

Jawámi'u'l-Hikáyát of 'Awfí, a critical study of its scope, sources and value, by Nizámu'ddín (in the Press).

A History of Chemistry in Mediaeval Islám, by E. J. Holmyard.

WORK SUBSIDISED BY THE TRUSTEES.

Firdawsu'l-Hikmat of 'Alí ibn Rabban aṭ-Ṭabarí, ed. Muḥammad az-Zubayr aṣ-Ṣiddíqí (in the Press).

INTRODUCTION.

When I said in the first volume of this edition that the text there published, based as it was on 14th century MSS. ¹⁾, could only be regarded as provisional, I did not expect that ere the publication of the present volume I should wholly or partially have collated four MSS. of the 13th century, the oldest of which was transcribed in A.D. 1275, two years after the author's death. The first chance to see MSS. of that period came in 1926, when Mr. Rhuvon Guest brought to my notice the catalogue of a Cairo bookseller in which some early copies of separate Books of the poem were offered for sale; but they had already been sold, and subsequent inquiries made by Mr. Guest and Captain Creswell led to no result. Soon afterwards I learned from Mr. C. A. Storey that the Egyptian Library possessed a complete MS. dated A.H. 668 as well as a copy of Book VI dated A.H. 670. Both dates were evidently erroneous; nevertheless it seemed worth while to have the MSS. rotographed, which was done in the summer of 1927 by kind permission of Mr. M. A. Barrada, Director of the Egyptian Library. On examining the rotographs, I found that the Cairo MS. of Book VI is dated A.H. 674/A.D. 1275: it is therefore the earliest known copy of any part of the poem. Its companion turned out to be a late 14th century MS. (A.H. 768), ^{13th century} ^{MSS. of the} ^{Mathnawī.} سبعة having been deftly altered to ستمائة by some one who perhaps did not know that he was committing an anachronism; but since it descends from one of the older MSS. which have kept the genuine form of the opening verse, namely,

1) For convenience, C is reckoned amongst these, although I have little doubt that it was written in the 13th century.

بشنو این فی چون شکایت می کند * از جداییها حکایت می کند

I utilised it for correcting the text of Books III and IV, then nearly ready to go to the press. At this point (July, 1927) Dr. Hellmut Ritter wrote to me from Constantinople, enclosing a list of ten 13th and 14th century MSS. preserved in the Náfidh Pasha mosque-library or in private hands. Two of them were dated A. H. 680 and 687 respectively, and he laid me under a further obligation by making rotographs of these for my use. The former (designated as N) contains Book I only; the latter (designated as H) is complete. As my text of Books III and IV was founded on the British Museum MS. (A), which is thirty-one years younger than H and far inferior in accuracy, I had no choice but to set about remodelling it. Meanwhile, however, Dr. Ritter had ascertained that another complete MS., dated A. H. 677, probably the most ancient and authoritative copy of the *Mathnawí* in existence, is preserved in the Archaeological Museum (آثار عتیقه موزه سی) attached to the famous "Turba" of Jalálu'ddín Rúmí at Qóniya. This news caused me to interrupt the revision on which I was engaged and concentrate my efforts with a view to obtaining photographs of the Qóniya codex. To cut a long story short, thanks to the kind offices of Köprülüzáde Professor Mehmed Fu'ád Bey, Director of the Institute of Turcology at Constantinople, and Mehmed Yúsuf Bey, Director of the Archaeological Museum at Qóniya, but above all to the untiring energy of Dr. Ritter, who visited Qóniya with Dr. Weil, Director of the Oriental Department of the Berlin Staatsbibliothek, and arranged for the photographing of the MS. on terms extremely satisfactory to me ¹⁾, the work was at last put in hand.

By that time the text of Books III and IV was in the press, and I did not receive the first photographs till more than half of

1) Dr. Weil was kind enough to order a second set of photographs for the Berlin Library, thus considerably reducing the cost of mine.

Book III had been printed. Consequently my text of Book III, vv. ۱-۲۸۹۰, is based on the Constantinople MS. of A.H. 687, The text of which I have designated as H, while the remainder (Book III, Books III and v. ۲۸۹۶ to the end of Book IV) is an almost exact reproduction ¹⁾ IV. of the Qóniya MS. of A.H. 677, designated as G. The variant readings of G for the earlier portion of the Third Book are given in Appendix II.

As regards the First and Second Books, a minute account of the variant readings of the three 13th century MSS. (GHN) will be found in Appendix I. Nothing has been left out except manifest errors, trivial differences of spelling, such as occur in all Persian MSS., and some insignificant variations in the prose Headings, *e.g.* the insertion or omission of *صلعم* or *عليه السلام* after the name of the Prophet, or the substitution of the one formula for the other ²⁾. If, as I believe, the apparatus criticus is now sufficient as a basis for establishing the text of the *Mathnawí* in a fairly definitive form ³⁾, Dr. Ritter deserves most of the credit. I gratefully acknowledge his invaluable co-operation always given with so much zeal, patience and goodwill, even when it entailed serious trouble for himself.

Some description of the new MSS. should precede any discussion

1) The text was originally copied from A, and I have not altered certain details in which the spelling differs from that of G.

2) These formular variations have been noted wherever they occur in G, but are not recorded when they occur in the other 13th century MSS.

3) It should be remarked that the great majority of ancient readings in the *Mathnawí* are of such a kind that their intrinsic worth, as opposed to their general character, is indeterminable. Some are obviously superior to others in technique and finish, but a criterion which might fitly be applied to Sa'dí is misleading here. A text of the *Mathnawí* based on aesthetic selection could have only subjective value. Preference for particular readings must, as a rule, depend on a judgement concerning the nature and authenticity of the MSS.

concerning their relation to each other and to the MSS. which have been described in the Introduction to the first volume (pp. 5—7). The following particulars may be of interest.

1. G (Qóniya, Archaeological Museum).

Description
of the 13th
century MSS.

This magnificent codex, described by Dr. Ritter as “ein riesiger Folioband”, contains the six Books of the *Mathnawí*, and according to the statement in the colophon (see frontispiece) is a copy of a corrected and emended archetype that was read to the author and his successor (*i. e.* Ḥusámu'ddín). The scribe, Muḥammad ibn ‘Abd-alláh al-Qónawí, completed his work on a Monday in the month of Rajab, A. H. 677/November—December, A. D. 1278. Most careful attention has been paid to orthography. The ambiguous letters ب and پ, ج and چ, ح and خ, ك and گ, are distinguished where necessary; Arabic verses and many Persian, Arabic and Turkish words are vocalised; *sukún* and *idáfat* are frequently added, and the post-vocalic ِ is written throughout. The number of marginal corrections supplied by later hands is remarkably small.

623 pages, not counting about 20 which are left blank. The text is written in four columns in a beautiful hand, with 58 verses to a full page. In each Book the pages containing the preface are richly ornamented.

2. H (Constantinople, in private possession).

Dr. Ritter informs me that the owner's name is Zāhír Efendi. Transcribed by Ḥasan ibn al-Ḥusayn al-Mawlawí and completed on Thursday, 4th Shawwál, A. H. 687/1st November, A. D. 1288. Notes after the colophon and elsewhere record its collation with “a correct copy which was read to the Shaykh (Jalálu'ddín Rúmí), may God sanctify his spirit!” Many emendations have been inserted in the margins. Although the Headings are often illegible, the text of the poem is well and clearly written. پ, چ, and گ are sometimes, but

not usually, distinguished from ب, ج, and ك, and the post-vocalic ذ occurs throughout. H contains all the six Books, but I am unable to give the total number of pages, as my rotographs do not go beyond the first three or four hundred verses of Book V. There are 50 verses in a full page.

3. N (Constantinople, Náfidh Pasha 670).

Book I only. Transcribed by Ismáʿīl ibn Sulaymán ibn Muḥammad al-Ḥáfiẓ al-Qayṣarí and finished on 15th Rabíʿ I, A.H. 680/4th July, A.D. 1281. It is carefully written, the ambiguous letters being distinguished as a rule, with ذ after vowels, while numerous words are vocalised. The title-page bears an inscription stating that this copy was made
 برسم مطالعة خداوندگار الاعظم ملك الامراء والاكابر
 نظام الملك قوام الممالك صلاح العالم عون الضعفاء ولي الله في الارض ناصر
 الحق والدين ادام الله علوه وكبت عدوه

Ff. 130, 17 lines to a full page. Good clear *naskhí*. The preface is wanting, and vv. 2921—3041 have been supplied by a later hand.

4. K (Cairo, Egyptian Library).

See *Catalogue of the Persian books in the Khedivial (Egyptian) Library*, p. 419, where it is entered as نس ا ج ا نخ ١٧ نع ٩١٦٦. Transcribed by Muḥammad ibn ʿIsá al-Ḥáfiẓ al-Mawlawí al-Qónawí, and completed, according to the colophon, towards the end of Shaʿbán, A.H. 668; but traces of the original date, A.H. 768/A.D. 1367 can still be detected. K is very correctly written, and though slightly interpolated takes high rank among the 14th century MSS.

511 pages, 29 lines to a full page. The curious and elegant script marks the process of transition from *naskhí* to *nastaʿlīq*. At the end of Book II a former owner has written a note in Turkish, whereof the translation runs as follows: "The owner of this noble book, the dervish ʿUthmán ibn al-Ḥájjī ʿUmar, a member of the Mevleví Order — may his fear of God increase! — purchased it at his

own cost and left it as a bequest, absolutely, for his disciples, and after him for the disciples of whosoever shall become Shaykh of the Zāwiya Iskandar Pasha, of which he (the writer) is the (present) Shaykh. He directs that if there be need to make a copy of this manuscript, it shall be given (for that purpose) to some entirely trustworthy and responsible person, in order that this blessed book may not suffer damage or be given to any one outside of the *Khánaqáh*."

5. P (Cairo, Egyptian Library).

See *Catalogue of the Persian books in the Egyptian Library*, p. 420, where this MS. of Book VI of the *Mathnawí* is entered as ٦٢٦٤ نخ ٢٢ نع, with the date A.H. 670. The date given in the colophon by the anonymous scribe is 4th Šafar, A.H. 674/30th July, A.D. 1275. As Jalálu'ddín Rúmí died on 5th Jumádá II, A.H. 672/17th December, A.D. 1273, leaving the poem unfinished, the interval between the composition of its last verses and their transcription in this copy may not much have exceeded eighteen months.

198 pages, 17 lines to a full page. Large archaic *naskhí*, with few orthographical marks. The order of the text is confused, and a great deal is missing; but since I have not yet collated more than a quarter of it, the details cannot be furnished here.

Besides the four MSS. designated as GHNP, there is only one MS. known to me that claims to have been written in the 13th century — British Museum, Or. 7693, which is described as "a fine calligraphic copy of the *Maṣnavī i ma'navī*, with full-page illustrations in the archaic Northern style, and beautiful 'unwāns. Dated A.H. 695/A.D. 1295—6." This date (written in Arabic *figures* at the end of Book V) is certainly false. A cursory examination shows that the text is comparatively modern and resembles that of L, an inferior MS. dated A.H. 843 (see Vol. I, Introduction,

British Museum, Or. 7693, wrongly ascribed to the 13th century.

p. 6). For example, Or. 7693 contains the two interpolated verses about the cat, which occur in L (Book I, after v. ۷۲۹) but are wanting in all the 13th and 14th century MSS. that I have collated; it also has the verses in the same Book which are added in L, and in no other of my MSS., after vv. ۷۷۷, ۷۹۸۷, and ۷. . ۱; and its readings frequently agree with L against all the older MSS. Both the form of the text and the character of the script lead me to suppose that it was transcribed *circa* A.H. 800 or a little later; and like so many MSS. of artistic merit it is worthless from an editorial point of view.

As has been explained, the text comprised in this volume is based on GH, Book III, vv. ۱—۷۸۷۰ representing H, while the remainder represents G. The apparatus criticus gives practically all the variant readings of five MSS., namely, ABGHK in addition to some of those found in L. The MS. designated as T, which has been cited once or twice, is a copy of the *Mathnawī* kindly lent to me by Professor Bevan. It is dated A.H. 880/A.D. 1475—6. The 15th century MSS., though without value for critical purposes, sometimes confirm isolated readings in the older MSS. For example, in Book I L has preserved a number of readings which appear in G but in no other of the MSS. used by me. MSS. used for Books III and IV.

What light is thrown by this new material upon the history of the text?

Long study of the early MSS. of the *Mathnawī* has convinced me that they fall into two classes or groups, one of which is technically more "correct" than the other, and that these two classes virtually constitute different recensions of the poem. The "correct" MSS. are BDGK, the "incorrect" are ACHNP. Of course, the two classes overlap to some extent; *e. g.*, isolated readings of CN are sometimes found in G, and so on. With the exception of AH, no pair of MSS. has a common archetype. G and H, which may be reckoned as the standard MSS. of their respective classes, show a moderate diver- The textual problem.

gence, which grows wider when we come down to A and B. Two MSS. of separate Books, namely CP, occupy a position on the extreme left of the "incorrect" class, and are followed at some distance by N. Now, these discrepancies raise a crucial question: I will put it in this way — "Do BDGK represent the original text or a revised and corrected version of it?" In other words, "Is the author in any substantial degree responsible for the "incorrect" readings which characterise the majority of the MSS., or were the bulk of these readings introduced into the original text by early copyists?" As the problem is exhibited in its most acute form in connexion with the First and Sixth Books, let me begin by recapitulating the facts so far as they concern the 14th century MSS. (ABC) which were used in preparing the text of the First Book ¹). Here A, though "incorrect" in comparison with B, is "correct" compared with C. The last-named MS. (of uncertain age, but considerably older than AB) contains a large number of readings peculiar to itself, which often possess — as I still think — a marked originality and are distinguished in many cases by an irregular species of rhyme not unusual in the *Mathnawí* but almost unexampled elsewhere ²). These anomalous readings are accompanied, in the text of AB and in the margins of C, by "correct" variants; and since it seemed to me unlikely that any copyist would have deliberately substituted bad rhymes for good ones, I felt bound to regard the C readings as genuine, especially as on the whole they are more rugged and unpolished, less conventional, and sometimes less easy than the "correct" readings. At any rate, it is now clear that C does not stand

1) See Introduction to Vol. I, pp. 7—13, and *On editing the Mathnawí*, Bulletin of the School of Oriental Studies, Vol. IV, Part ii, pp. 421—26.

2) There are several instances of *شدن* or *بُدن* rhyming with *زدن* or *آمدن* in Firdawsí, *Yúsuf ú Zalikhá*, ed. Ethé, *e. g.*, vv. 2062, 2333, 2555, 2639, 2967. Cf. *Sháhnáma*, ed. Macan, Vol. I, p. 5, penult. I have no examples from later poets.

alone. The 13th century MSS. (GHN) exhibit just the same phenomena as ABC, and the parallel is complete, though the three ancient MSS. have a greater common measure of agreement. G corresponds to B, H to A, N to C. While for the most part N, as may be seen from the list of variants in Appendix I, supports AB against C, there remains a very considerable residue of cases, about eighty, in which the readings of C are confirmed by N. Moreover, in G itself we find some important readings of C that are rejected by ABH (cf. for example, I ۱۴۲۷, ۱۴۲۹, ۱۴۴۴, ۱۴۴۴, ۱۴۵۷, ۱۶۹۹). The composition of the First Book was finished in A.H. 660; therefore copies must have been in circulation ten or twelve years before any complete text of the *Mathnawī* existed. If either during this period or after the author's decease the Book was corrected, while copies of the original draft were still being multiplied, the striking diversity between CN (which may themselves be wholly or in part derived from such early copies) and ABGH would receive a natural explanation. C does, indeed, give the two recensions, as I venture to call them, side by side. Their next conspicuous appearance is even more significant. The two oldest texts of Book VI, those of P (674) and G (677), might be expected to agree pretty closely; for the Sixth Book was left uncompleted in 672, when the author died. The truth is, however, that P in relation to G displays on a large scale the same characteristics as C in relation to AB. It has variants in 35 of the first 100 verses, and in several of these cases a hemistich or a whole verse is given in different form, *e. g.*

v. ۴ P پیش کش پیش رضات ی کشم * در تمامی مشنوی قسم ششم

G پیش کش ی آرمت ای معنوی * قسم سادس در تمام مشنوی

v. ۶۲ P زآنک ما فریم و اصل این چار فصل * فرع را باشد همیشه خوی اصل

G زآنک ما فریم و چار اضداد اصل * خوی خود در فرع کرد ایجاد اصل

Whether the simpler and ruder variants are likely to have preceded

those which are more artificial and "correct", or *vice versâ*, is a question that answers itself, unless we assume the former to be inventions of the copyists. I have stated elsewhere the reasons that obliged me to reject the hypothesis of wholesale corruption. Since then, the evidence of an old but undated MS. has been supplemented by one of great antiquity and another which on the score of age ranks absolutely first. All these are MSS. of single Books, and as the six Books of the *Mathnawî* were composed and dictated to Ḥusámu'ddín at intervals during twelve years, the earliest copies of them formed collectively the oldest text of the poem. This was a text that from the manner and circumstances of its composition gave ample scope for polishing the style and improving the versification. When, how, and by what hands the revision was executed remains a mystery, but in my judgement the MSS. which I have studied leave no doubt as to the fact. G and P differ as corrected and uncorrected versions of the same text; the view that G is authentic and P hopelessly corrupt appears to me altogether improbable, and I predict that if and when other independent 13th century MSS. of separate Books are discovered, they will not belong to the class I have described as "correct".

Although CNP often, I think, give what Jalálu'ddín recited and Ḥusámu'ddín wrote down, while the rest not seldom give what the poet's editors deemed better, the former MSS. have defects which render them unsuitable for founding a critical text, such as illegibility, lack of uniformity, scribal blunders, omissions caused by carelessness, extensive lacunae due to mutilation, etc. I am not sorry to have made C accessible in print, but were my work beginning now, I should decide without hesitation in favour of G. Of all the MSS. which I have seen, G provides the most accurate and best accredited text. There is nothing against the statement of the scribe, a native of Qóniya and a member of the Mevlevî Order, that it was copied from a corrected and emended archetype, which

was read to the author — this we may well doubt — and his bosom-friend and successor, Ḥusámu'ddín. Failing the discovery of the archetype, if it still exists, the Qóniya copy must carry unrivalled weight: every page testifies how conscientiously the transcription has been made. Here we are on solid ground; but is the archetype itself authoritative? It was written, presumably, within three or four years after the death of Jalálu'ddín in A. H. 672. By that time there would be many partial or entire copies of the *Mathnawí* in circulation, and numerous corruptions must have found their way into the text. Though Orientals are notoriously indifferent to such matters, we can imagine that when Jalálu'ddín had passed away the task of restoring and emending his masterpiece would be regarded by some of his friends and disciples both as a labour of love and a pious duty. But nothing is heard of Ḥusámu'ddín's original manuscript. Was it preserved at Qóniya and collated by the first editors, whoever they were? The scribe of G makes no reference to it, and his words imply that the editors of the archetype did not, or could not, avail themselves of that palmary authority, since they submitted their work to Ḥusámu'ddín for his approval. What materials they used and what methods they followed is open to conjecture. The text represented by G descends, I believe, from more than one source. It has few isolated readings but a good many which occur only in MSS. of the "incorrect" class; I have already noted that sometimes it agrees with L (a 15th century MS.) against all the rest. In Books I and II it contains nearly the same number of verses as my text¹).

If the foregoing considerations suggest that in all the complete MSS. (ABGHK), and probably in most of the partial MSS. (CDNP),

1) The verses omitted by G in Book I are 1797, 1900, 2271, 2017; in Book II 72, 178, 227, 229, 1209, 1221—1222, 172, 1712, 1777, 2222, 2271, 2002, 2227, 2790. Six of these verses are replaced by doublets.

the primitive form of the *Mathnawī* is more or less sophisticated, in every other respect G deserves full confidence: its archetype may quite possibly have been the first revised and critical edition of the poem. In the present circumstances an editor cannot well attempt to go behind this, and a text founded on it is relatively final.

The collation of Book I in four and Books II—IV in three new MSS. has been a heavy burden and entitles me to ask indulgence for any *lapsus oculorum* that are not recorded in the list of corrections; but few, I hope, will be found. The list includes some additional corrections in the text of Books I and II, partly furnished by the admirable scribe of G. I have to thank Mr. R. P. Dewhurst for pointing out a number of misprints in the first volume (*JRAS*, 1927, Part I, p. 127).

ديديت (I ٢٥٢١) and زخم (II ١٥٢٧) are correct¹⁾, and the curious form ذو النون for ذا النون (II, p. ٢٢٢, Heading, and vv. ١٢٨٦, ١٢٩٢) is confirmed by all the MSS. except L and also by the *Luma*^c of al-Sarrāj where in connexion with this name the two MSS. regularly give ذا as an alternative reading for ذو or ذى²⁾. In a very interesting and instructive notice of the first two volumes (*OLZ*, 1928, Nr. 1) Dr. Ritter has observed that the words printed as prose in the Preface to Book I, p. ٢, ll. ١٦—١٧, are really a verse in the *Tawil* metre:

وهذا دعاء لا يُرَدُّ فأنه * دعاء لإصناف البرية شامل

His dissent from my view as to the nature and value of the unorthodox readings in C may perhaps be modified by the arguments which I have drawn from materials chiefly supplied by himself. I cannot close without once more expressing the deepest gratitude for his generous help. Sincere thanks are also due to Professor A.

1) For زخم, cf. III ٢٥٩٢.

2) Cf. بايزيد for ابو يزيد, باورد for ابيورد, etc. It may not be irrelevant to recall that ذا النون is the only form of the name that occurs in the Qur'ān (XXI, 87).

A. Bevan, Mr. A. G. Ellis, Mr. C. A. Storey, Mr. E. Edwards, and Mr. A. A. Fyzee, who contributed in various ways to make the work less imperfect than it would otherwise have been, and I am especially grateful to M. Peltenburg and the Staff of Messrs. E. J. Brill for the excellent and accurate printing that reduced the editor's labour to the utmost extent possible.

The English translation of Books III and IV, which was first made from a text based on 14th century MSS., will be sent to the press as soon as the necessary revision is completed.

REYNOLD A. NICHOLSON.

Cambridge, December 1928.

LIST OF CORRECTIONS.

BOOK III.

Verse	۱,	read	سه بار
"	۵۰,	"	از قَبَسْ
"	۹۴,	"	رقصِ with <i>idāfat</i> .
"	۱۰۲,	"	سر کشدْ
"	۲۲۶,	"	آشنا
"	۲۸۲,	"	قصه with <i>tashdid</i> .
"	۴۲۶,	"	درون with <i>idāfat</i> .
"	۴۴۴,	"	صبح. Here وقتِ صبح = صبح
"	۴۵۴,	"	نُعْطِ مَنْ
"	۴۷۴,	"	کُلِّمَا and قُتِلَ
"	۴۰۸,	"	ی گودْ
"	۴۱۴,	"	قصه with <i>tashdid</i> .
"	۴۴۵,	"	زین مگر
"	۵۰۴,	"	تَرْجَحُوا and عَجِّلُوا
"	۵۴۶,	"	آفتابی
"	۵۶۹,	"	بو النضوی
"	۶۲۰,	"	جان پدر with <i>idāfat</i> .
"	۶۲۴,	"	یار و تبار
"	۶۴۹,	"	تا نباید (BGH Bul.).

- Verse ٦٧٤, read پس برو.
- ” ٦٩٦, ” پر مجاز with *idāfat*.
- ” ٧٢٧, ” شید.
- ” ٧٢٨, ” شید.
- ” ٧٢٧, ” کان.
- ” ٧٧٥, ” کوم منی Cf. IV ٢٦٢٤.
- ” ٨٢٥, ” در آن می.
- ” ٨٢٩, ” جهد with *idāfat*.
- ” ٨٤١, ” معبر with *tashdid*.
- ” ٨٤٨, ” بی نقاب.
- ” ٨٥٤, ” منع.
- ” ٩٤٩, ” زنان with *idāfat*.
- ” ١٠٤٢, ” از شکفت.
- ” ١٠٤٧, ” زشت with *idāfat*.
- ” ١٢٠٢, ” می گوید.
- ” ١٢٢٨, ” تو امتحان with *idāfat*.
- ” ١٢٥٨, ” تو حکم with *idāfat*.
- ” ١٢٦٧, ” آثار قضا.
- ” ١٤٠٧, ” بینها در ناسه.
- ” ١٤٩٢, ” شام و سحر.
- ” ١٥٢١, ” نمایند.
- ” ١٥٦٠, ” بر سر.
- ” ١٥٧٧, (Heading). Delete از وهم after استاد.
- ” ١٦٠٥, read از زنان with *idāfat*.
- ” ١٦٢١, ” بیار.

Verse ۱۷۲۷, note. *Read* H گُزارشان.

„ ۱۸۶۳, *read* بر قراءت.

„ ۱۹۶۱, „ بی نهایت.

„ ۱۹۸۵, (Heading). *Read* نمودن مثال.

„ ۲۰۰۲, *read* چشم.

„ ۲۰۲۴, „ گوناگون with *idāfat*.

„ ۲۰۶۲, „ گنتم از سوی, and add the following note: (۲۰۶۲)
از سوی BGH. A Bul. از سوی.

„ ۲۰۸۰, „ افسار او.

„ ۲۱۰۹, „ فصّها with *tashdid* and مخلص.

„ ۲۱۲۰, „ احتیال with G.

„ ۲۱۷۵, „ مرغ with *idāfat*.

„ ۲۱۸۴, „ مخلص شدند.

„ ۲۲۱۴, „ گناهان with *idāfat*.

„ ۲۴۱۱, „ اندر آ.

„ ۲۴۴۷, „ خواب with *idāfat*.

„ ۲۴۷۱, „ کرده.

„ ۲۴۴۹, „ سگشان (G).

„ ۲۴۹۲, „ سرّ with *idāfat*.

„ ۲۵۱۴, „ دست with *idāfat*.

„ ۲۷۰۴, „ طیبان with *idāfat*.

„ ۲۸۵۵, „ گدزو.

„ ۲۸۸۸, „ بیاید.

„ ۲۸۹۲, „ استخوان with *idāfat*.

„ ۲۹۹۸, Heading. *Read* حقّ تعالی.

Verse ۴. ۶۴, read نَابِی.

- " ۴. ۸۸, " سِرَ with *tashdīd*.
 " ۴۱۷۱, " دَسْتِهَای.
 " ۴۲۶۵, " کَانَ بِلَا.
 " ۴۴۴۶, " گَفْتِ with *idāfat*.
 " ۴۴۷۱, " زَقُومَ with *tashdīd*.
 " ۴۴۸۰, " خَشَمَ with *idāfat*.
 " ۴۵۴۴, " جِسْمِ بِنْد (compound).
 " ۴۷۱۴, " خَسِرَوَانِ with *idāfat*.
 " ۴۸۵۷, " زَاخْبَارِ.
 " ۴. ۱۱, " اَن جَفَا.
 " ۴. ۴۱, " گُوشِ with *idāfat*.
 " ۴. ۶۷, " لَیجَ with *tashdīd*.
 " ۴. ۹۴, " بَانِگِ with *idāfat*.
 " ۴۲۷۵, " بِی لَبِ.
 " ۴۴. ۱, " جُفَتِ خَوِشِ.
 " ۴۴۴۰, " مِجْبُونِ رَا.
 " ۴۵۱۲, " مَعْرَاجِ یُونَسَ with *idāfat*.
 " ۴۵۱۴, " اَن مَنِ.
 " ۴۵۹۱, " بِی غَرَضِ.
 " ۴۶. ۱, " اَمَدِمِ.
 " ۴۶۶۱, " وَجْهَه.
 " ۴۶۶۸, " بِی خَرَدِ.
 " ۴۶۸۶, " یَفْعَلُ.

BOOK IV.

- Verse ۱۸, read این فرو.
- ” ۲۴, ” نقد with idāfat.
- ” ۴۴, ” آب نیلست.
- ” ۱۸۴, ” نه تنوری.
- ” ۲۰۸, ” احوال with idāfat.
- ” ۲۱۴, ” زن with idāfat and دام.
- ” ۲۲۹, ” عاشقان.
- ” ۲۹۶, ” نجس.
- ” ۴۹۵, ” از دست with idāfat.
- ” ۵۵۱, ” یار with idāfat.
- ” ۶۴۸, ” مرغان with idāfat.
- ” ۸۵۷, ” پیاموزان.
- ” ۱۱۲۴, ” آن.
- ” ۱۱۲۵, ” آن زمان.
- ” ۱۱۵۶ (Heading) read قصه with tashdid.
- ” ۱۴۶۴, read خیال with idāfat.
- ” ۱۵۲۴, ” حصهای with tashdid.
- ” ۱۵۵۸, ” گوی شو.
- ” ۱۸۰۴, note. Read خارقان.
- ” ۱۸۷۸, read بسوزن می کند.
- ” ۱۸۸۶, ” جان زرش.
- ” ۱۹۹۴, ” قوم.
- ” ۲۴۰۴, ” گوید بیا.

Verse ۲۲۸۶, read *جان* with *idāfat*.

- „ ۲۲۹۴, „ راست غَثر.
 „ ۲۵۳۷, „ زیباغی.
 „ ۲۹۰۱, „ درنۀ.
 „ ۲۹۰۶, „ بابای ما.
 „ ۲۹۲۶, „ شَرِّ with *idāfat*.
 „ ۲۹۶۲, „ تَوَلَّا with *tashdīd*.
 „ ۲۹۹۹, „ چیست.
 „ ۳۰۲۷, „ نیک و تباه.
 „ ۳۱۲۰, „ زُحِّ with *tashdīd*.
 „ ۳۲۰۶, „ زُوجَت.
 „ ۳۳۶۵, „ گر دو صد.
 „ ۳۵۲۴, „ نیامیزم.
 „ ۳۵۳۵, „ پرده.

ADDITIONAL CORRECTIONS IN THE TEXT OF THE FIRST AND SECOND BOOKS.

(This list is no more than a supplement to the list printed in Vol. I, pp. 21—28. It includes very few of the considerable crop of emendations which have arisen from comparison of the text of ABCD with that of GHKN. As these frequently require discussion they are reserved for the Commentary).

BOOK I.

Verse	۹۲,	read	آفتاب.
„	۱۴۴,	„	نَسِيَه.
„	۲۴۱,	„	شاهِ بس آگاه with <i>idúfat</i> .
„	۲۸۱,	„	تَمَّ (G).
„	۵۰۰,	(Heading).	Read بیان.
„	۵۶۹,	read	گوی with <i>idúfat</i> .
„	۶۰۸,	„	کیت جُست و جو.
„	۷۰۲,	„	تبغ.
„	۱۱۱۶,	„	واسبِ خود اورا with <i>sukún</i> .
„	۱۱۶۷,	„	اژدرهای.
„	۱۱۸۸,	„	می‌کُشد.
„	۱۲۰۲,	„	آمدند.

Verse ۱۲۱۵, read گفـتـ کـوتـه with *sukūn*.

- ” ۱۲۴۴, ” انجام with *idāfat*.
- ” ۱۲۷۱, ” رنگِ رُو.
- ” ۱۲۷۴, ” بَرَد in both hemistichs.
- ” ۱۴۵۲, ” رُخشان.
- ” ۱۵۰۷, ” ضَوْء.
- ” ۱۶۰۵, ” طالبِ جری (اجرا = جِرا for جری).
- ” ۱۹۴۵, ” شاد آن.
- ” ۱۹۴۶, ” طُوبَى.
- ” ۲۰۷۴, ” بازِ جانـش with *idāfat*.
- ” ۲۱۰۱, ” آنجا.
- ” ۲۴۰۵, ” زینِ قدر.
- ” ۲۴۶۲, ” قَلْب.
- ” ۲۵۵۸, ” کَیْفَ.
- ” ۲۵۹۲, ” رُخشانى.
- ” ۲۶۱۲, ” درونِ مُخْلِصِی.
- ” ۲۰۵۰, ” از خود نَبُرد.
- ” ۲۱۰۴, ” پیشِ امیر.
- ” ۲۳۳۲, ” قَالِب.
- ” ۲۳۴۸, ” حَمِیتِ.
- ” ۲۳۴۹, ” حَمِیتِ.
- ” ۲۳۵۰, ” سیه‌کارانِ مُغَفَّل.
- ” ۲۳۹۵, ” غیبِ گیر.
- ” ۲۳۹۹, ” اَنسَاب.
- ” ۲۵۴۹, ” یکدگررا.

Verse ٢٧.., read اِطْفَاءَ.

„ ٢٨٢٥, „ در آ.

„ ٢٨٥٢, „ آلت.

„ ٢٨٩٤, „ آمد.

„ ٢٩٢٤, „ اُفْتُلُونِي.

BOOK II.

„ ٧٩, „ پیر with *idāfat* (G).

„ ١٩٤, (Heading). Read تقرير.

„ ٢٢٢, read در دوزخ فرار.

„ ٦٧٤, „ چه می کردیم.

„ ٧٥٥, „ صبح with *idāfat*.

„ ١٠١٤, „ دُمَادِم.

„ ١٠٤٤, „ پشم with *sukún*.

„ ١١١٤, „ من without *idāfat*.

„ ١١٧٧, „ نُقْل.

„ ١٢٢٢, „ شيخ with *sukún*.

„ ١٥٤٥, „ برق را خو (GH).

„ ١٨٨٢, „ سیب چندان مرورا.

„ ٢٢٧٩, „ عصر دزد. Cf. IV ١.١٥.

„ ٢٤٥٧, „ جهالت.

„ ٢٥٢٥, „ ترك گفتن تفس را (GH).

„ ٢٦٦٨, „ زفر زین بندهای.

„ ٢٧٢٤, „ الكذب.

„ ٢٧٢٧, „ رنجور.

Verse ۲۹۹۵, read زاشتر آن یار.

- ” ۲۰۱۰, ” زیردست.
 - ” ۲۰۴۱, ” علیای او.
 - ” ۲۲۵۴, ” مخفی تر پرد (GH).
 - ” ۲۲۵۸, ” غیبست (G).
 - ” ۲۵۱۲, ” زاعتدال.
 - ” ۲۵۲۰, ” پیشین ای غوی (GH).
 - ” ۲۵۳۶, ” فقیر.
 - ” ۲۶۹۹, ” اهل جسد (GH).
 - ” ۲۷۰۸, ” اُمِّرا.
 - ” ۲۷۷۲, ” خانه کُند (GH).
-

APPENDIX I.

Showing the variant readings of the Qóniya MS. designated as G (A.H. 677), the Constantinople MS. designated as H (A.H. 687), and the Constantinople MS. of Book I designated as N (A.H. 680), together with selected variants from the Cairo MS. designated as K (A.H. 768), in the First and Second Books of the *Mathnawí*.

BOOK I.

PREFACE. N omits the Preface. After the *Bismilláh* H adds وما
توفىقي إلا بالله.

P. 1 (1) The third أصول is suppl. in G. (2) K منه يأكلون (7) H (10.) G قال تعالى suppl. after كئيل المصّر, corr. in marg. G المطهرون after تنزيل من رب العالمين, and GK add أن for بأن, and so H in marg. In G ولا من خلفه is suppl. in marg.

P. 2 (2) GH om. و before امام. GHK om. اهل. (7) G حسن. (8) G صدّيق ابن الصدّيق ابن الصدّيق. H صدّيق بن صدّيق بن صدّيق. (10) H انور الدلائل. (17) G وحده for رب العالمين. H om. وصلى الله الخ. G concludes with وآله. After خير خلفه for سيدنا G وعترته وحسبنا الله ونعم الوكيل.

P. 3 After the *Bismilláh* H adds (1) In GHKN وتوكلى على الله the opening verse of the poem is:

بشنو این فی چون شکایت می کند * از جدایها حکایت می کند

- I may note here that B has بشنو این فی (not از فی). All my 14th century and later MSS. except K have حکایت in the first hemistich and شکایت in the second; and this reading is also found in all the editions which I have seen. (۲) GHKN = B.
- P. ۴ (۲۱) H کاسه چشم حریصان K جسم حریصان. GK = Bul. (۲۲) آینه جانت از آن غماز نیست HK (۲۴) G عیب with *sukún*. (۲۵) In GHKN this verse follows the Heading.
- P. ۵ Heading: H پادشاه for پادشاهی. N om. عاشق G. و خریدن الح. GN (۲۸) شدن پادشاه بر کنیزك رنجور و تدبیر کردن در صحت او (۵۰) عالمیست G (۴۷) گنج در N (۴۵) جان شاه for پادشاه GHKN = ABL Bul. (۵۴) GHKN = ABL Bul.
- P. ۶ Heading: H = AB Bul. G om. بدرگاه آله G. بر پادشاه. G (۵۷) پادشاه ولی را N. در خواب N. و در خواب دیدن او ولی را (۶۴) فاش گو اندر دعا بر ظاهریت K (۶۰) مدح و دعا GHKN حکیمی.
- P. ۷ (۷۴) N دید در خواب که شه خیالاتی که آن K = BL Bul. (۷۵) N = L Bul. در دوخته N. Heading: In GHN the Heading is suppl. in marg. by later hands. (۷۸) GHKN محروم گشت. (۸۰) G in the second hemistich: بی شری و بیع و بی گفت و شنید: GH (۸۲) داس مان GHN. از آسمان G. خوان و نان GHKN داس with *sukún*.
- P. ۸ (۹۰) HK هرکه نامردی کند, and so G in marg. Heading: G has: ملاقات پادشاه با آن ولی که در خوابش نمودند, and so N, which has نموده بودند (۹۴) GKN = B. (۹۶) GN ای نور حق, and so corr. in H.

- P. ۹ The Heading is suppl. in GN by later hands. (۱.۱) In K this verse precedes the Heading. (۱.۷) GKN = B Bul., and so corr. in H. (۱۱۹) GN = L, and so corr. in marg. H.
- P. ۱. (۱۲۱) G in the first hemistich: *لیک شمسى که ازو شد هست ائیر*: corr. in marg. (۱۲۴) GHK = ABL. N *شرح کردن رمز* (۱۲۲) GHN *جایع* and *فاطع* (۱۲۷) N = Bul. Instead of this verse G has:
*گنت مکثوف و برهنه گوی این * آشکارا به که پنهان ذکر دین*
 A corrector has written *گوی این بی غلول* above and has added the second hemistich of the text-verse in marg.
- P. ۱۱ (۱۴۳) GHKN = ABL Bul. (۱۴۴) GHN *گوی* in both hemistichs. Heading: G om. *با کیزک* (۱۴۵) N *از کیزک* (۱۵۴) GHN = A.
- P. ۱۲ (۱۵۹) GHKN = C. (۱۶۱) N *تا کی نبض از نام کئی* (۱۶۲) GHN = AL Bul. (۱۶۴) GNK *روی و نبض* (۱۷۰) GHKN *آمن* (۱۷۲) G *غانفر* N *غانفر* G *کدامست در گذر*.
- P. ۱۳ (۱۷۵) *خانه اسرار تو* is given as a variant in marg. G. H gives in marg. the variant of B Bul. for the first hemistich. HN *دانه چون اندر زمین* (۱۷۷) G *سرتشان* KN *سراو* (۱۸۱) G *آمن*, and so H in marg. (۱۸۲) GHKN *بعد از آن* GK *گنج* for *نقد*, and so corr. in H. (۱۸۳) GHKN *پس* is written above (۱۸۶) GHKN = BCL Bul. In HN the text-verse is given as a variant. (۱۸۷) HK = A Bul. (۱۹۰) N *غره شد*.
- P. ۱۵ (۲۰۹) GHKN *این صیاد* (۲۱۶) GHKN = ABL Bul.
- P. ۱۶ The Heading is suppl. in marg. GN. (۲۲۲) GHKN *آن مرد*.

- (۲۲۴) H = A, corr. above. (۲۲۹) GN = B, and so corr. in marg. H. (۲۲۷) N و تو بی پر.
- P. ۱۷ (۲۴۴) GN = B Bul. (۲۴۵) GK آئینج در و همت Heading: G om. (۲۵۰) G که for (۲۴۷) H و اورا طوطی. GN و گویا. مرد. چون, and so corr. in H.
- P. ۱۸ (۲۵۸) GN هر گون نهفت, with شگفت in marg. GHKN اندر آمد اندر گنت طوطی آن زمان (۲۶۰) G = A. (۲۵۹) H = A. آمد آن زمان N بانگ. H آمد ناگهان. with آن زمان above. G چون. چون عاقلان with کای as a variant for. N has the same second hemistich as A. (۲۶۱) GN کر چه (۲۷۰) GHKN H = AB Bul. نوشتن شیر شیر N (۲۶۴) ای کل. = A Bul. (۲۷۴) GHKN و آن خورد زاید همه نور احد. H gives نور as a variant for عشق.
- P. ۱۹ (۲۷۴) G شوردهست. H وین فرشته. (۲۷۹) N فرست. (۲۸۴) H مقام. (۲۸۹) H مرغزی و رازی اند (۲۸۸) امر after و. om. (۲۹۰) GN گوی for تیز و. In G گوی is suppl. above. (۲۹۴) GH کردم.
- P. ۲۰ (۲۹۸) N دانکه for وانکه. (۳۰۰) GHKN = BCL. (۳۰۴) GHKN = BL Bul. (۳۰۵) GN = L Bul. and so corr. in H. (۳۰۹) GHKN بعد از آن (۳۱۰) GHKN بعد از آتش.
- P. ۲۱ (۳۱۱) GHKN این ضرورت. (۳۲۱) G گد کند.
- P. ۲۲ (۳۴۱) In GHK this and the following verse are transposed. (۳۴۸) HK رهزن عشوه ده, corr. in H. (۳۴۱) GN = L Bul., and so corr. in H. (۳۴۴) GHKN = ABL Bul. (۳۴۵) GHKN بعد از آن.

- P. ۲۴ (۴۵۰.) N اینک دین اوست (۴۵۹) KN = ABL Bul. (۴۶۱)
 بعد از آن GHKN (۴۶۲). خلق حیران ماند زان مکر نهفت
 GHKN
- P. ۲۴ (۴۶۷) HN گرچه آمیزد, corr. in marg. (۴۶۸) GHKN بچستندی
 in second hemistich. (۴۶۹) GHKN = ABL Bul. Heading:
 G om. کردن. (۴۷۹) H از فنش, but originally وز and so corr.
 in marg.
- P. ۲۵ (۴۸۱) GHN صدر الصدور. G تمّ. (۴۸۶) H = AB Bul. (۴۸۹)
 GHKN زین قنس. G و محکوم کس. and so HKN.
 K has بی حاکم. (۴۹۵) GN عقل را for خلق را, and so corr. in H.
- P. ۲۶ (۴۹۷) After this verse N adds the same verse which is
 added in BL Bul. (۴۰۰) H اسب جان را می کند. GH اخ for اخو.
 (۴۰۱) HK = A, corr. in H. GN = BL Bul. (۴۰۲) GN مُرغزار.
 (۴۰۵) GHKN = A. (۴۰۶) In G غار and یار are transposed.
 N شد مجنون. (۴۰۷) KN یار و با او.
- P. ۲۷ (۴۱۵) GHKN = BL Bul. (۴۱۷) GN = B. (۴۲۲) N om.
 (۴۲۴) G مرده زین عالم, with او suppl. after مرده. H gives
 مرده او زین عالم as a correction. (۴۳۱) In N this and the fol-
 lowing verse are transposed.
- P. ۲۸ (۴۴۲) GHKN گوزینه. G (۴۴۵). بر جان N (۴۴۸). از حسد آلوده
 GHKN
- P. ۲۹ (۴۴۷) H. در جلایی. Heading: GHKN با وزیر.
- P. ۴۰ (۴۶۰.) GHK بند آن وزیر, and so N originally. (۴۷۱) GHKN
 = ABL Bul.
- P. ۴۱ (۴۷۹) GHK پیش آید. N پیش آید and دنیا و پیش
 پیش for پیش.
- P. ۴۲ (۴۹۸) GHKN = ABL Bul. (۴۹۹) GHKN = ABL Bul. Heading:

- GHKN (۵۰۱). اختلافات طومار H. اختلافات GHK. در بیان GHN
 نا کی N. خاک is suppl. above آب G (۵۰۸). ضیا for صبا
 شد دانه, and so K.
- P. ۴۳ (۵۱۹) GH زو for ازو. (۵۲۷) In N this verse follows v. ۵۲۴.
- P. ۴۴ (۵۲۹) In G آن is suppl. above اش. (۵۳۶) GHKN مسخت نه.
- P. ۴۵ (۵۴۹) HK om. و.
- P. ۴۶ (۵۶۵) GK = B Bul. (۵۷۱) H = AB.
- P. ۴۷ (۵۸۲) In the second hemistich GN = B, and so corr. in H.
- P. ۴۸ Heading: GHK خلوت. (۵۹۵) H = A, with وزیر suppl.
 above. (۶۰۳) In N this and the following verse are trans-
 posed. (۶۰۴) G پیداست. GH هرگز کم مباد, with از وی suppl.
 above in H. N هرگز کم مباد. K از وی کم مباد. (۶۰۸) GHKN
 کیت for کست (misprint).
- P. ۴۹ (۶۱۴) GHKN نقش in the first hemistich for نقش (misprint).
 (۶۱۴) GHKN = ABL Bul. (۶۲۰) G و استادان و شاگردان, and
 so corr. in H. (۶۲۱) G از جبر او. GKN در ابرو. GKN
 (۶۲۵) N زشتها گنه, corr. in marg. (۶۲۶) KN = L. (۶۲۷) N
 پس یقین شد این.
- P. ۴۰ (۶۳۶) GK و اندر آن کاری. G خداست. و اندر آن کاری.
 (۶۴۳) GKN = BL.
- P. ۴۱ (۶۶۰) GKN طومارها, and so corr. in marg. H. In the
 second hemistich GN have: چون حروف آن جمله تا یا از الف.
 The text-verse is suppl. by a later hand in marg. G. (۶۶۱)
 و از روی G (۶۶۵). آن طومار N.

P. ۴۲ (۶۶۸) GHKN = ABL Bul. (۶۷.) GN = L. (۶۷۶) GKN
دُست for دوست.

P. ۴۳ (۶۸۱) N افراد. G افراد as in text.

P. ۴۴ (۷۰۵) N کو گشته بود (۷۰۸) GHKN آن for آن (۷۰۹) GHKN
آن for آن.

P. ۴۵ Heading: GH مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم (۷۳۰) GHN بر آن وصف.

P. ۴۶ (۷۴۸) N روح امین. Heading: GHN سعی نمود (۶۴۹) HN
اندر افتاد. In H که is suppl. before اندر. In GHKN this verse
precedes the Heading. (۷۴۳) GHKN = B. (۷۴۶) G نفع.

P. ۴۷ (۷۵۵) GN آسان معتبر, with مشنر as variant in marg. K =
B Bul. (۷۵۷) GKN = A Bul., and s corr. in H. (۷۵۸)
بلبلان را G (۷۶۴). وا یافته K (۷۶۱) GHK منقلب as in text.
صبغة الله GN (۷۶۶) and so corr. in H. (۷۶۶) GN عشق با روی گلست
GHKN بوی این رنگ. Heading: GKN بترا سجود کند.

P. ۴۸ (۷۷۵) GHKN = ABL Bul. (۷۷۶) GHKN سیاه. GHKN
و آب G (۷۷۷). آب. H gives شاه as a variant for آب. بر آب راه
with *idāfat*.

P. ۴۹ Heading: HKN طفل کوچک (۷۸۴) K = B, and so in marg.
H. (۷۸۵) GHKN = ABL Bul. (۷۹۳) GH = AB.

P. ۵۰. (۷۹۸) GHKN = AL Bul. (۸۰۱) GHKN = ABL Bul. (۸۰۹)
H = AL.

P. ۵۱ Heading: G محمدا صلی الله علیه وسلم (۸۱۲) GHKN = ABL Bul.
(۸۱۴) G = B, and so corr. in H. (۸۱۶) GHKN = ABL Bul.
(۸۱۸) G = Bul. (۸۲۰) GHKN = B Bul. (۸۲۴) H ای جهان سوز
corr. above. N ای.

- P. ۵۲ (۸۲۷) GHKN = ABL Bul. (۸۲۹) GKN = AB Bul., and so corr. in H. (۸۴۹) GKN پیچان as in text. (۸۴۱) HK = AB Bul.
G gives هوا as a variant in marg.
- P. ۵۳ (۸۴۴) GK = AB Bul., and so corr. in H. (۸۵۱) G باد آتش
هو د پیغمبر, corr. in marg. Heading: GN om. HK هو د پیغمبر.
(۸۵۵) GHN = ABL. (۸۵۶) GHKN = ABL Bul.
- P. ۵۴ (۸۶۳) GHKN = ABL Bul. (۸۶۶) KN = ABL Bul. Heading:
هو د suppl. in G. KN ناصحان و خاصان. In N the Heading
follows v. ۸۷۲. (۸۷۴) GHKN آتش زابندا (۸۷۵) GHKN =
ABL Bul.
- P. ۵۵ (۸۷۹) GHKN = ABL Bul. (۸۸۳) H نصعد. (۸۸۴) GH
مُتَحَنَّا. (۸۸۹) N = B.
- P. ۵۶ (۸۹۷) GKN = B. (۹۰۰) GHKN = ABL. (۹۰۱) GHKN =
ABL. (۹۰۲) G کردم. (۹۰۵) بعد ازین اندر پی صیدی میا.
P. ۵۷ (۹۱۶) H کسی.
- P. ۵۸ Heading: GHKN om. باز. (۹۲۳) G دست with *idāfat*. (۹۲۵)
GH جبرئ for کاهل (۹۴۱) GHKN بس for پس, which G
gives as a variant.
- P. ۵۹ (۹۴۲) N خنہات. (۹۴۳) GHKN = AB. (۹۴۵) GHN = L.
(۹۵۵) G کسپ. (۹۵۶) HK مرادی.
- P. ۶۰ (۹۶۰) G بوک. (۹۷۰) GHN از کی bis.
- P. ۶۱ (۹۷۲) H = AB, corr. above. (۹۷۸) GN يك دو روزك. H
روزه corr. to روزك.
- P. ۶۲ (۹۹۰) G باد مہر من لدن, and so N. H باد مہر من لدن, with
علم من لدن as variant. (۹۹۱) GHKN = ABL Bul. (۹۹۴) N

- (۹۹۷) GHKN = ABL. بر هر که فتادی G (۹۹۶) خرگوش و شگال
 • (۹۹۸) N عهد وفا. Heading (3): GHKN = AB Bul. (۱۰۰۲)
 GHKN = ABL Bul. (۱۰۰۴) N از فلک.
 P. ۶۳ Heading (2): H باز جواب (۱۰۱۴) GHKN = ABL Bul.
 (۱۰۱۵) GHKN = B Bul.
 P. ۶۴ (۱۰۲۵) G معنیست نس. Heading: GH منافع دانستن (۱۰۲۷)
 GHKN = AB Bul., corr. in K. (۱۰۲۸) N و. (۱۰۲۹)
 GHKN = ABL. (۱۰۳۲) GHN = ABL. (۱۰۴۵) G = L.
 P. ۶۵ Heading (2): GHN = AB.
 P. ۶۶ (۱۰۵۹) H داند for بیند, corr. above. (۱۰۶۰) G om. و. G
 میان نامها. (۱۰۶۵) GKN = L, and so corr. in H.
 P. ۶۷ (۱۰۷۲) GHN = AC.
 P. ۶۹ (۱۱۰۷) GHKN مکررا. (۱۱۱۲) GHKN = ABL Bul. (۱۱۱۶)
 G واسب, with *sukún*. (۱۱۱۷) N جسته جو and جویان
 و. پرسان.
 P. ۷۰ (۱۱۱۹) GHKN = AB. (۱۱۲۸) GHKN = AB Bul. (۱۱۴۵)
 GHN ابصار ما.
 P. ۷۱ Heading: GHKN = ABL Bul. (۱۱۵۲) N ریت (۱۱۵۴)
 GH = L Bul. in the first hemistich. GHKN = ABL Bul. in
 the second hemistich. (۱۱۵۵) G کو for که. GHKN او بر زمین.
 (۱۱۵۶) G om. و.
 P. ۷۲ (۱۱۶۰) GN جرمش. GHKN زهر هر دانش. (۱۱۶۱) KN =
 ABL Bul. (۱۱۶۳) GHKN خاص. (۱۱۶۹) GHK خرگوشی.
 (۱۱۷۳) GH باشد کی. مه آ. H.
 P. ۷۴ (۱۱۷۷) G = L, and so corr. in H. (۱۱۷۸) In the second

- hemistich GN=B. H=AL Bul. K حال ما این بود بر تو
(1187) GHKN=ABL Bul. (1188) GH می‌کند.
- P. ۷۴ (1200) N چوب کثر H (1201) سنگ و گوهر پشم و بشم
Heading: H تاریک for بسته. (1202) GHK=A.
- P. ۷۵ (1214) GHKN=AB Bul. (1215) G گفت کوزه (1218)
و چه عمقست و چه رنگ N بجایست GHKN
- P. ۷۶ (1225) N از اول (1226) N=B. (1227) GHKN and گدای
(1231) GHK=AB Bul. in the first hemistich. خدای
KN=C.
- P. ۷۷ (1242) G=L Bul., and so corr. in marg. H. N نقش این
بُد پیش حتی تو با منی, with تو written above the line. (1243)
Suppl. in marg. N. (1248) GK=AB Bul. H=AB Bul.
in the first hemistich. In the second hemistich H has the
same reading as in the text, but gives the reading of AB
Bul. in marg. (1252) GKN=ABL Bul. (1255) GHN=
A Bul., corr. in G.
- P. ۷۸ (1260) N پراز بخت, corr. below. Heading: N پرا کشیدن
(1271) GHKN رُو. رنگ [و in the text is a misprint]. H
دارد صبر GK (1272) از حال دارد صد نشان, corr. in marg.
(1273) GHN پرا بُرد and سِما بُرد. This is also the reading
of ABC Bul.
- P. ۷۹ (1279) G اختران (1280) GK=L, and so corr. in H.
(1283) KN لرز و تب. دقّ او همچون خلال HN
GHKN=ABL. (1284) N گر روح را with کو as variant.
(1288) GHKN=ABL Bul. (1289) H یکن جزوهای

H (۱۲۹۴) دل بر گرگ N (۱۲۹۳) corr. in marg. متبسط
کاندَر میانش GH. راشتی.

P. ۸. (۱۲۹۴) GH اُلف. Heading (1): GH پای (۱۲۹۷) GH کاینستم.
Heading (2): G عکس خرگوش را N. GHKN om.
در آب.

P. ۸۱ (۱۴۱۰) KN = AL Bul. (۱۴۱۱) KN = C. G in the first
hemistich has ای که تو از جاه ظلی می کنی, and so corr. in H;
the words جاه ظلی appear to have been altered in G; in the
second hemistich G has دانك بهر خویش چاهی می کنی, and so
corr. in H. H has:

ای که تو از ظلم چاهی می کنی * از برای خویش دای می کنی

In marg. H دانك اندر قعر چاه بی بُنی is given as a variant of
the second hemistich. (۱۴۱۹) GHN = ABL Bul. (۱۴۲۱) G
in the second hemistich ویر خود آن دم تار لعنت می تنی, and so
corr. in H. (۱۴۲۴) N بُد for بود. (۱۴۲۵) N او.

P. ۸۲ (۱۴۲۷) In the first hemistich HK = AB Bul. N در روی عم.

In the second hemistich HK = A Bul. (۱۴۲۹) Instead of this
verse H has the same verse as AB. The verse given in the
text is suppl. in marg. H with ساختی for داشتی. (۱۴۳۲) In
the second hemistich G has در بدی از نیکوی غافل شدی, with
the reading of the text suppl. in marg. (۱۴۳۴) HK = AB Bul.
(۱۴۳۴) HK = AB Bul. (۱۴۳۸) In the second hemistich
GKN = B Bul., and so corr. in H.

P. ۸۳ (۱۴۴۰) HN مرغزار (۱۴۴۸) GHKN در رقص GHN گَرَد جان.

- (۱۴۵۰.) N چنين تنگي (۱۴۵۱) G چاه and نفس with *sukún*; H adds the *idáfat* to both. N om. و. یا قوم (۱۴۵۴) G.
- P. ۸۴ Heading: N گرد for بر. N گنتن نخچیران خرگوش را. GHN = AB Bul., and so K, which om. و. (۱۴۶۳) N وش (۱۴۶۸) G. کي باشد GH. بود for بُد (۱۴۶۵) G. اورا چون بمالیدی HN om. و. before نوبت. After this verse GHK have the same Heading as ABL Bul. In N the Heading follows v. ۱۴۶۷.
- P. ۸۵ Heading: GHK الجهاد bis. (۱۴۸۳) GHK = ABL Bul. N دارند دایم جزوها, and so corr. in H.
- P. ۸۶ Heading: N بامیر المومنین. GH کرامات عمر را. HN قصر (۱۴۹۲) with *idáfat* as in the text. (۱۴۹۵) GN = CL.
- P. ۸۷ (۱۴۰۳) N ور نیني. (۱۴۰۵) N ایت for اید bis. (۱۴۱۴) In N this verse follows the Heading. The hemistichs are transposed, but the error is indicated. Heading: N om. روم. GN زیر درخت. H بزیر درخت. (۱۴۱۶) GHKN = ABL Bul.
- P. ۸۸ (۱۴۲۴) GKN = A Bul., and so corr. in H. Heading: G om. HN om. روم. HN بامیر المومنین. (۱۴۲۸) GHKN = AB Bul. (۱۴۳۹) This and the following verse are transposed in N. (۱۴۴۷) GHK = AB Bul.
- P. ۸۹ (۱۴۴۶) GHKN = ABL Bul. (۱۴۵۱) N و کانش (۱۴۵۲) G رُخشان. (۱۴۵۴) GHKN دمد for دهد (misprint). (۱۴۵۷) G آن کم او گفت. H آن کم آن گفت. corr. to the reading in the text. KN آن کم کو گفت.
- P. ۹۰ (۱۴۶۳) HK = AB Bul., corr. in H. (۱۴۶۷) GHKN = ABL Bul. (۱۴۶۹) HK = AB Bul., corr. in marg. H. (۱۴۷۴) HN = ABL Bul.

- P. ۹۱ (۱۴۷۷) HK = ABL Bul., corr. in H. (۱۴۷۸) N شقّ الحجر.
 (۱۴۷۹) GHKN = ABL Bul. Heading: G خود را بخدای تعالی.
 (۱۴۸۰) GHKN = AB Bul. (۱۴۸۴) HK زانك ناطق حرف.
 (۱۴۸۷) GHKN هر دو for جمله.
- P. ۹۲ (۱۴۹۴) G = B Bul. (۱۴۹۵) GHKN یار را GHKN که for کی.
 (۱۴۹۶) N يك مثل N. بیآزار و بین N. خوش کن
 دستی. In H را is suppl. after دستی. کو لرزان بود
 (۱۴۹۹) GH زان for زین. In the first hemistich K = B, and
 so corr. in H, while N gives the reading of B as a variant.
 In the second hemistich G has مرعش را گي پشیمان دیدیش
 (۱۵۰۰) GHKN = ABL Bul. (۱۵۰۲) H بحث عقل, corr. in
 marg. GN رفوای. (۱۵۰۴) G حکم for بحث, which is given
 as a variant. (۱۵۰۷) N این for ای. H om. و after ملزوم; it
 appears to have been suppl. in G. (۱۵۰۸) GH زانك بینایی
 In H the words عصايش عصا پس may be read as عصا بس
 N از عصا و از عصا کش فارغست.
- P. ۹۳ (۱۵۱۰) N ماست for اوست bis. (۱۵۱۲) GHK = L. (۱۵۱۴)
 N = BL. Heading: K رسول روم and so corr. in H. GHK
 کرده تو یاد را G (۱۵۱۸) بجشم (sic) N. اجساد for جسم.
- P. ۹۴ (۱۵۲۵) N شکر طوق حق درین گردن بود N om. (۱۵۲۶)
 Heading: و اندر ضبط N. فلاسنگست GH (۱۵۲۸) همچو سرکه N
 دانه چون آمد بخاک او کشت N (۱۵۴۱) سرّ for معنی GHKN
 گشت N GHKN = ABL Bul. (۱۵۴۲) کشت گشت H. گشت
 سنگ with معا above. (۱۵۴۴) G زنند و با خبر corr. below.
- P. ۹۵ (۱۵۴۷) GHKN = AB Bul. (۱۵۴۸) In N this and the fol-

- lowing verse are transposed. (۱۵۴۳) H قصص. (۱۵۴۳) N = AB Bul. (۱۵۴۴) GHKN ما بدين. HN ننگين قنص. Heading: GHN = AB Bul. (۱۵۴۷) G محبوس with *sukún*. N و زيبا. محبوس.
- P. ۹۶ (۱۵۵۲) GHKN گفنش. (۱۵۵۸) HN مرغزار. GH = AL. (۱۵۶۱)
- P. ۹۷ (۱۵۷۹) H ايمانهاى خلق. (۱۵۸۵) GHK = ABL Bul. (۱۵۸۶)
- H gives او as a variant for از وى.
- P. ۹۸ (۱۵۸۹) N لرزيد پس. N om. و after مرد. (۱۵۹۱) G روح with *sukún*. (۱۵۹۴) N اين زبان هم سنگ. GHN آهن و شست. (۱۵۹۴) GH = AB Bul. (۱۵۹۸) GHKN = AB Bul. (۱۶۰۲) GHKN = ABL Bul.
- P. ۹۹ Heading: N. om. فريد الدين. GHN عطار. GH روحه for سره. (۱۶۰۵) GN مرد جری and so corr. in H. KN have جری. (۱۶۰۸) H for سينه بحر, corr. above. GK = AB Bul. in the first hemistich, and so corr. in H. (۱۶۱۲) N آن for او. G در منكر رود, with ناقص suppl. above. H gives منكر as a variant. Heading: N om. مر. G om. يا ما.
- P. ۱۰۰ (۱۶۱۷) GHN گر هي خواي عصا. (۱۶۲۴) GHKN خاموش بود او. (۱۶۲۵) H = AB. (۱۶۲۶) G نبذ آغاز, and so corr. in H. (۱۶۲۷) H از ره گوش, corr. above. (۱۶۲۸) GHK وادخلوا.
- P. ۱۰۱ (۱۶۳۶) KN ي باش و هم. (۱۶۳۸) In G قدر is suppl. above ذوق. (۱۶۴۲) GHKN for كو. H كسپ. (۱۶۴۳) N كو for چون. (۱۶۴۹) GHKN = ABL Bul. (۱۶۵۰) N بيخشود. (۱۶۵۱) GHKN = AB.
- P. ۱۰۲ (۱۶۵۴) N چرا. N نراف for نشاف, corr. in marg. (۱۶۵۸) G كه آن جست. (۱۶۶۴) GHK = B. In N vv. ۱۶۶۴-۱۶۶۸

- are placed after v. ۱۶۸۷, and vv. ۱۶۶۵ and ۱۶۶۶ are transposed. (۱۶۶۵) N بی اجل. (۱۶۶۶) GHKN = ABL Bul. (۱۶۶۸) G گشت. (۱۶۷۰.) In N this verse follows v. ۱۶۷۶.
- P. ۱.۴ (۱۶۷۷) Suppl. in marg. N. GK از نبی خوانید, and so corr. in H. (۱۶۸۴) H دلهاشان, corr. in marg. (۱۶۸۴) GHKN با آن (sic) . خوی این GH (۱۶۸۶) . خانها (sic) . G می شناسند. (۱۶۸۷) N آید جو روز.
- P. ۱.۴ Heading: N و نوحه کردن. HK هم for پس. G پس, and so corr. in H. (۱۶۹۴) GHK بر جست. N بودست. (۱۶۹۴) G زیانی بر وری, which is also the reading of C. HKN چگوم مرترا.
- P. ۱.۵ (۱۷.۷) G نور for صبح in the first hemistich, and so in marg. H. G صبح for نور in the second hemistich. HK صبح افروز من, with روز as variant in H. (۱۷۱۱) N این دریغ من. (۱۷۱۲) HN حکم حق, and so corr. in G. In H او عشق is given as a variant. (۱۷۱۴) H غیبت آن بود کاو غیر همست, corr. in marg. (۱۷۲۵) H او gives خود as a variant for چون بود. N او چون مرغزار. (۱۷۲۶) HN.
- P. ۱.۶ (۱۷۴۵) In H یافتم and یافتم are transposed. (۱۷۴۶) Suppl. in marg. G. This and the following verse are transposed in H. (۱۷۴۷) This and the following verse are suppl. in marg. N. (۱۷۴۹) GHK = AB Bul. (۱۷۴۱) N آب هم جوید.
- P. ۱.۷ (۱۷۵۵) GHKN = ABL Bul. (۱۷۵۷) N غرقند اندرین. (۱۷۵۸) GHKN انکرم زان بیان. G افهام. (۱۷۶۰) GK = B Bul. HN = AL, corr. in H. (۱۷۶۲) Suppl. in N.

P. ۱.۸ Heading: G om. و before در معنی, and it is suppl. in H.

The words from و در معنی to the end are suppl. in marg. N.

(۱۷۶۷) H حیف و غین and شستن GHKN. با سلطان بود (۱۷۶۷) H

(۱۷۶۸) H رسد. (۱۷۷۴) N om. verses ۱۷۷۴-۱۷۸۲, which

are suppl. in marg. with the exception of v. ۱۷۷۸. (۱۷۷۶)

GHK = AB Bul.

P. ۱.۹ (۱۷۸۲) GH کرو for ازو. (۱۷۸۴) GHKN = AB. (۱۷۸۶)

N يك شوند (۱۷۸۹) G امرکن without *idāfat*. In K ن is

written above the final *alif* of یا. (۱۷۹۴) G درو بش, and

there is also a dot above the penultimate letter, *i.e.*

درونش.

P. ۱۱. (۱۷۹۶) GH کَرشم. (۱۸۰۰) KN = L. (۱۸۰۵) GHKN وحشان.

(۱۸۰۷) GHN عقل و کلّ H (۱۸۰۸) H صبح و پناه, corr. in H.

(۱۸۰۹) N = L. (۱۸۱۱) In G a corrector has added

ست after ما in both hemistichs. Heading: Suppl. in N.

(۱۸۱۴) H in marg. تا شود پیدا که چون شد حال او. In H

this and the following verse are transposed, but the error has

been corrected.

P. ۱۱۱ (۱۸۱۵) N هرچه می‌کوشند اگر مرد GN (۱۸۲۴) درد و غین N

و زنت, and so in marg. H. The reading of the text is suppl.

in G by a later hand. Heading: N برون افگدن خواجه طوطی

از شرق in G. (۱۸۲۶) مرده را از قفس

(۱۸۳۰) KN آواز و گشاد and so corr. in GH.

P. ۱۱۲ (۱۸۴۶) GHKN چشمها for حیلها. G writes جشمها, and pos-

sibly the Arabic word is intended. In the second hemistich

- H has the same reading as A, and gives the text-reading as a variant. (۱۸۴۸) G گشت. Heading (1): N و بر پریدن. (۱۸۴۵) GN طوطی بی نناق and so corr. in H. پرمذاق is given in G as a variant. GH سلام الفراق.
- P. ۱۱۴ (۱۸۵۰) N منم هباز تو (۱۸۶۶) KN پاید نهان and so corr. in GH. KN ددل for دمل.
- P. ۱۱۴ (۱۸۶۸) GKN = B Bul., and so corr. in H. (۱۸۶۹) GK وین جمال. (۱۸۷۱) G گور with *sukūn*. (۱۸۷۲) GHK = A. (۱۸۷۶) Suppl. in marg. N. GH om. ای. (۱۸۷۷) GHKN زتو بگریختند K زتو بگریخت او and آویخت او GH. آنک اندر. Heading: After کان N adds لم یکن.
- P. ۱۱۵ (۱۸۸۴) GK کند bis. GHK نشفش. (۱۸۸۵) GHK = BL Bul. غرق می گردند در بحر N. (۱۸۸۶) GHK = B Bul. (۱۸۹۰) N غرق می گردند در بحر. (۱۸۹۲) GHK = ABL Bul. (۱۸۹۷) GHKN = B Bul.
- P. ۱۱۶ (۱۹۰۷) N نابینا و آرز. In H زرد is given as a variant for درد. (۱۹۱۱) GN تا گل نمایی with بروی as variant in G. Heading: N om. from عهد to عنه. N روزی زی نوایی. N در میان.
- P. ۱۱۷ (۱۹۱۷) G یا رسیلی. (۱۹۲۶) N زلای نفس. In the second hemistich GK = B Bul., and so corr. in H. (۱۹۴۰) KN = BL Bul., and so H in marg. (۱۹۴۱) GKN = B, and so in marg. H. (۱۹۴۲) N این آوازا از وی جد است.
- P. ۱۱۸ (۱۹۴۵) GKN = BL Bul., and so in marg. H. (۱۹۴۴) GN = B Bul. (۱۹۴۵) GK خنب. GH شاد آن. (۱۹۴۷) N اورا for آنرا.

- P. ۱۱۹ (۱۹۴۹) GKN = ABL Bul., and so corr. in H. Heading:
 N تنفسر حدیث پیغامبر علیہ السلام انّ الح
 GH. N جان ناری. Instead of this verse GH have the verse:
 جان ناری یافت از وی انظفا * مرده پوشید از بقای او قبا
 which follows v. ۱۹۵۵ in ABKL Bul. (۱۹۵۶) HKN خلطان for
 گشت, and so suppl. in G. (۱۹۶۰) N = L. (۱۹۶۱) H گشت,
 corr. above. N لقانیست.
- P. ۱۲۰ (۱۹۶۲) GHN لقمه و این, corr. in H. N لقمه و این
 in second hemistich خار, corr. in H. (۱۹۶۲) H تیز
 for نیز. (۱۹۶۷) N اشتري. (۱۹۷۰) G بیرون کنی. H گئی as
 in text. (۱۹۷۴) G نام with *sukūn*. (۱۹۸۰) N بیساری. GK
 زتائیر, and so H in marg. (۱۹۸۱) GH = ABL in the
 second hemistich.
- P. ۱۲۱ (۱۹۸۷) GH سیلسلت. (۱۹۹۲) N خواندم.
- P. ۱۲۲ (۲۰۰۴) G وین نك. (۲۰۰۷) This and the two following
 verses are suppl. in marg. N. (۲۰۰۸) GHK = B Bul. (۲۰۱۰) N
 مرد. (۲۰۱۲) HN مصطفی صلی الله علیه وسلم. نو هینی.
 P. ۱۲۳ (۲۰۲۲) G اسرار گل. (۲۰۲۴) H از بوی گل. (۲۰۲۵) GNK
 = L Bul. (۲۰۲۶) N om. و. (۲۰۲۹) In N روی and موی are
 transposed. N تن و بازوی او.
- P. ۱۲۴ (۲۰۴۱) G ریح و غین. H ریح. KN ریح.
- P. ۱۲۵ (۲۰۰۰) Suppl. in marg. N. In the first hemistich H = AL,
 corr. in marg. (۲۰۵۵) GHKN اولیا. (۲۰۵۶) GHKN
 = AB Bul. (۲۰۵۹) GHKN = ABL. Heading: پرسیدن صدیقه
 از پیغامبر که.

- P. ۱۲۶ (۲۰۶۲) N پُر آفات for ناخوش ذات (۲۰۶۳).
 N ور ترشح. Heading: N بیان کردن. G قصه مطرب و مخلص.
 (۲۰۷۸) GH = ABL Bul. (۲۰۷۹) GK = AC.
- P. ۱۲۷ (۲۰۸۲) H زبی کسپی (۲۰۸۵) H کسپ. GHK کان for ان.
 (۲۰۸۸) G چونک زد بسیار (۲۰۹۲) N and so corr. in H.
 (۲۰۹۴) GHKN = L. (۲۰۹۴) H = A Bul. مست بر صحرا و غنی
 (۲۰۹۸) The hemistichs are transposed in N. N حجم for طول.
- P. ۱۲۸ (۲۱۰۹) N تازی کست (۲۱۱۰) H gives مست as a variant for
 آنچه گفتم. (۲۱۱۲) GHK = AB Bul. N هست.
- P. ۱۲۹ Heading: N استن خانه. G پیغامبر صلی الله علیه وسلم. GHKN
 مصطفی صلی الله علیه و آله. مبارک ترا. GHK گفتند. N om. انبوه شد
 (۲۱۱۶) GK = BL. (۲۱۱۷) با آن استن صریح و روشن. N وسلم
 (۲۱۱۹) N تا ابد. GHKN حقت سروی.
- P. ۱۳۰ (۲۱۲۵) GHKN زاهل تقلید. In the second hemistich GKN
 = BL Bul., and so corr. in H. (۲۱۴۱) GHKN = AB Bul.
 (۲۱۴۲) GH خلق with *idāfat*. (۲۱۴۸) This and the following
 verse are transposed in N. (۲۱۴۲) GHKN = A Bul.
- P. ۱۳۱ (۲۱۴۶) GKN = B Bul. Heading: G صلی الله علیه وسلم bis.
 (۲۱۵۶) GHKN = ABL Bul. (۲۱۵۹) GHK = ABL.
- P. ۱۳۲ Heading: G باو for باو (۲۱۶۹) GHKN پیر او ندید.
 (۲۱۷۰) GH آمد او.
- P. ۱۳۳ (۲۱۷۶) GKN om. و before ماند (۲۱۸۴) GKN = B Bul.,
 and so corr. in H. N has می طپید for می تنید, which is given
 in marg. as a variant. (۲۱۸۹) N با عطا و با وفا. N برجنا.
 (۲۱۹۰) GHK = AB Bul. (۲۱۹۴) GH دلم.

- P. ۱۴۴ Heading: GHN om. که نیستیست, which is suppl. in marg.
 N. K که مستیست (۲۲.۲) N آتش در زن (۲۲.۷) GHKN =
 ABL Bul.
- P. ۱۴۵ (۲۲۱۲) GHKN = ABL Bul. (۲۲۲۲) N می‌رسند.
- P. ۱۴۶ Heading: N بهر بازاری N om. که before اللَّهُمَّ (۲۲۲۳) G
 (۲۲۲۷) The کای خدایا N (۲۲۲۵) ای خدایا N (۲۲۲۴) فرشته
 order of the following verses in K is: ۲۲۲۹, ۲۲۴۱, ۲۲۴۴,
 ۲۲۲۸, ۲۲۴۰, ۲۲۴۲, ۲۲۴۲. (۲۲۲۸) N = CL. (۲۲۴۰) GHKN
 (۲۲۴۴) G = Bul. یاغیان او
- P. ۱۴۷ (۲۲۴۹) GHN = ABL Bul. (۲۲۴۰) G اُشپس H om. و after
 موش GKN و موش و حوادث پاک خورد موش. and so corr. in H.
 نئی تانی K. و نئی دانی GHN (۲۲۴۴) و در اثبات N (۲۲۴۱)
 Heading: N امیر المومنین. گوش کن باری زمن N. گوش کن GHK
 بحر و دُرّ از بخشش GHKN (۲۲۴۶) نداشت در عالم N. خلیفه
 KN = AB Bul. (۲۲۴۸) صاف آمد
- P. ۱۴۸ Heading: N ماجرا کردن GHN om. و after زن HN om. و
 after قلت (۲۲۵۷) HKN = CL. (۲۲۶۱) GHK = AB Bul.
- P. ۱۴۹ (۲۲۶۴) H چون for شب GK = B Bul., and so corr. in H.
 Heading: N محتاج نسبت بدعیان N و بر در بستره (۲۲۶۴) N
 (۲۲۶۸) GHKN = ABL Bul. میهمان for میزبان
 GHN = Bul.
- P. ۱۴. (۲۲۷۰) In N this verse follows v. ۲۲۶۷. (۲۲۷۴) GH om.
 و before GHKN (۲۲۷۵) که خود هست او N (۲۲۷۴) بیش و
 ABL Bul. (۲۲۷۷) N ام for ام bis. N و حق و (۲۲۸۰)
 GHK دیوار تنش N (۲۲۸۱) از بیش و کم H = A Bul.

- P. ۱۴۱ Heading (1): N بصدقی ببندد. GHN ببندهش. N که آنرا شیخش. GHKN زن بنادر نادر and om. باشد. Heading (2): GHKN فقر بیان کردن با. G و صبر are suppl. in G. خودرا. GHKN om. زن. خود. (۲۲۹۰.) N نمی ماند. In H جو برق is suppl. above دی. (۲۲۹۴) GH کاعتماد.
- P. ۱۴۲ (۲۲۹۵) GHKN ار for از (misprint). H گرد و بود. KN باد (۲۴۰۴) GK = B, and so corr. in H. (۲۴۰۴) H و بود ماست writes نام زن above. GHKN زبانه. (۲۴۰۶) N و این فسانه زر. (۲۴۰۸) N = L. (۲۴۱۲) GH = ABL Bul., and so N, which transposes آن and این.
- P. ۱۴۳ Heading: N مرشوه را. N مقام مگو. خود و مقام مگو. (۲۴۱۶) G دَعَوْتُ. (۲۴۱۷) G کار بار. (۲۴۱۹) GHKN = ABL. (۲۴۲۵) N سوی ما. (۲۴۲۶) N. زین استخوان. GHK با سگان بهر حدث. (۲۴۲۸) N کم عقل به.
- P. ۱۴۴ (۲۴۲۹) GH کردمست. (۲۴۳۰) GHK تو عقل و فضل. (۲۴۳۱) GHKN = AB Bul. (۲۴۳۴) GHKN = ABL Bul. (۲۴۳۵) GK = BL Bul. (۲۴۳۷) GHKN رسوای شور, as in the List of corrections. (۲۴۴۰) GK = B Bul., and so corr. in H. H = AL. Heading: HKN در فقر و فقیان. G om. در before. (۲۴۴۲) GHKN = AB Bul. فقیان.
- P. ۱۴۵ (۲۴۴۷) GHN برهنهش. (۲۴۵۴) HN ملک و مال. (۲۴۵۶) N = C. (۲۴۵۸) N خدا و خالق. GHKN سوزان. N آتش سوزا. (۲۴۵۹) GK = B Bul., and so corr. in H. N ور بگیم.
- P. ۱۴۶ (۲۴۶۴) HN = L. (۲۴۶۴) GHK = AB. Heading: GHK چون. (۲۴۶۹) GHKN امام همه باشد. N راست گوهر. GHK تابها از رنگها.

= AB Bul. (۲۲۷۲) KN آن طعرا. N او for و. (۲۲۷۴) GHK = ABL Bul.

P. ۱۴۷ (۲۲۷۸) N کشتۀ. (۲۲۸۴) GHKN for چنگ. (۲۲۸۵) N لحن. (۲۲۸۵) N لحن for چنگ. (۲۲۹۰) N گر for و.

P. ۱۴۸ Heading: GHKN استغفار کردن. (۲۲۹۶) N = Bul. GH سستی as in text. (۲۴۰۰) GHKN تو کر بهر. (۲۴۰۲) Nستم and جان تو کر بهر. (۲۴۰۴) GK فدا. (۲۴۰۹) GHKN قدر. (۲۴۰۵) N برسیم. (۲۴۰۴) GK فدا. (۲۴۰۹) GHKN سپاناخ. N یا بشیرین.

P. ۱۴۹ (۲۴۱۱) GHKN = AB Bul. (۲۴۱۲) H من هم, corr. above. (۲۴۱۴) N مکن. (۲۴۱۶) GH دلمن. (۲۴۱۹) GHKN = AB Bul. (۲۴۲۴) N جنایش.

P. ۱۵۰. (۲۴۲۷) N حمزه پیش. (۲۴۲۸) GK = B, and so corr. in H. (۲۴۲۹) N زانش. GK او زانش, and so corr. in H. (۲۴۳۰) GKN = B, and so in marg. H. (۲۴۳۴) GHK = ABL Bul. In the second hemistich N has حیوانند و بس حیوانند. (۲۴۳۵) Suppl. in marg. N. (۲۴۳۷) HN گویی, altered to گویا in H. Heading (2): GHKN اعتراض. N om. اشارت.

P. ۱۵۱ (۲۴۳۹) GHK جان چون آمدم. In the second hemistich GHKN = ABL Bul. (۲۴۴۲) N زن گنه کار تو. (۲۴۴۷) Suppl. in marg. N. Heading: GHKN زهر و پازهر. N ظلمت. (۲۴۴۸) G = B. HK = AL Bul. (۲۴۴۹) N در گردنم. (۲۴۵۰) هم زان.

P. ۱۵۲ (۲۴۵۵) K = B, and so corr. in GH. (۲۴۵۶) GHKN = BL Bul. (۲۴۵۷) GHKN مؤصل, without *hamza*. (۲۴۶۱) N = C. (۲۴۶۴) This and the following verse are transposed in N.

- (۲۴۶۸) GK دارند. The reading of H is uncertain. (۲۴۶۹) GHKN برین نکته. (۲۴۷۰) After this verse GK insert the verse which is added in BL Bul. It is suppl. in marg. H.
- P. ۱۵۴ (۲۴۷۱) G om. The verse has been suppl. in marg. by a corrector. (۲۴۸۱) GHK بازگونهست. GNK نفرت فرعون, and so H in marg. Heading: N از هر دو.
- P. ۱۵۴ (۲۴۹۲) H شیدا. (۲۴۹۴) GH سغبه. (۲۵۰۱) GK = L in the first hemistich. GN = B in the second hemistich, and so corr. in H. (۲۵۰۲) N خورشید. (۲۵۰۴) GH دریایی. GHK (۲۵۰۴) GH = AB, corr. in G. (۲۵۰۵) GK = B, and so H in marg. (۲۵۰۶) Suppl. in marg. HN.
- P. ۱۵۵ Heading: N حسن صاحب را. N چشمشان را اندک نماید. (۲۵۱۰) GHKN = ABL Bul. (۲۵۱۷) GHKN om. (۲۵۱۹) In the first hemistich GHN = A. GN تاش آزارند, and so corr. in H.
- P. ۱۵۶ (۲۵۴۱) G معلنٌ with مبرم as variant. (۲۵۴۴) HN نومیدید. GN ساعدرا, and so corr. in H. H has برو ساعد گران. (۲۵۴۵) N روز سیم. (۲۵۴۷) GK روی. (۲۵۴۷) N رنگ.
- P. ۱۵۷ (۲۵۴۸) GHKN = AB Bul. (۲۵۴۱) GHKN = ABL Bul. (۲۵۴۲) H دود و نفت. GHN خلوت, corr. above. (۲۵۴۴) G اشك ریز از جانسان. and so corr. in H. N اشك ریزان جانسان. (۲۵۴۹) GH کردید. (۲۵۵۷) Suppl. in marg. N.
- P. ۱۵۸ (۲۵۵۸) GHK = ABL Bul., with میان. H خوانند. In the first hemistich N = ABL Bul., but has مین for بین. (۲۵۶۱) N این گریه. (۲۵۶۲) In the second hemistich GH = A.

- (۲۵۶۴) H دُم for دَم. The word is not vocalised in G. (۲۵۶۷) GH = A. The reading وز رایات نقل is given by a corrector in marg. H. Heading: H om. لا ییغیان.
- P. ۱۵۹ (۲۵۷۵) H = A. G مظلم همچو فار, and so H in marg. (۲۵۸۸) In the second hemistich GKN = BL Bul., and so H in marg. (۲۵۹۱) N نبات و گوهری را.
- P. ۱۶۰. (۲۵۹۸) H = A, with هم suppl. below چون (۲۶۰۰) K می رسد. GHKN درمان بود. Heading: K ولی کامل, and so in marg. H. G اما بیمار را N. N بیمار را for رنجور را. N om. و before سرما. GHK om. سیه گوشتی N (۲۶۰۴). N نه است. GHN om. رسید.
- P. ۱۶۱ (۲۶۰۴) HN ملك دست (۲۶۱۲) GHK = AB Bul. (۲۶۱۶) In the second hemistich GKN have مُخْلِصِی (۲۶۱۸) N with نفسِ G (۲۶۲۱). K جایگاه. GHN خانگاه (۲۶۲۰). N بایستند *idāfat*.
- P. ۱۶۲ (۲۶۲۴) GHKN = ABL Bul. (۲۶۲۷) H در جفا (۲۶۲۹) N هوى GHN و. H om. (۲۶۳۰). H مست گاه از وی بود گاهی زدوغ (۲۶۳۲) K در آنج (۲۶۳۴) HK این نمیز (۲۶۳۶) GHK = A. In the first hemistich N = A, but in the second hemistich it has: (۲۶۳۷) GHKN = C. (۲۶۳۸) مر سبب را یا اثر را او غلام. N حاجتش ناید. GN اعلام.
- P. ۱۶۳ (۲۶۴۰) GHK = AB Bul. (۲۶۴۲) K آن دو رزق جو, and so in marg. G. (۲۶۴۶) GHK = AB Bul. (۲۶۴۸) In N الواح and ارواح are transposed. (۲۶۵۴) GHK = AB Bul.
- P. ۱۶۴ (۲۶۵۹) GHKN = ABL Bul. (۲۶۶۰) HKN در زمین GHKN زان for آن (misprint). (۲۶۶۱) GHKN = ABL Bul. (۲۶۶۲)

- GHN ألف N واين for با in the first hemistich. (۲۶۶۴) GHN
 مقام. ألف . (۲۶۶۷) H
- P. ۱۶۵ (۲۶۷۷) N گفتم. (۲۶۷۸) GH کامنحانی. (۲۶۸۶) KN = BL Bul.
 (۲۶۸۷) G مقبلان با شهان , and so in marg. H. G gives مقبلان
 as a variant. (۲۶۸۸) GHK = ABL Bul. (۲۶۹۱) GHKN =
 ABL.
- P. ۱۶۶ (۲۶۹۴) G om. the *tanwīn* in the rhyme-words. (۲۶۹۹) In
 the second hemistich GH = AL. K = Bul., and so N in marg.
 N در مغلی . H in marg. $\text{تا شهم رحم کند یا مونی}$. (۲۷۰۲) G
 has او and حال او as alternative readings, and گفت و گو
 as a variant for قال او . Heading: N باران را . N خلینه after
 (۲۷۰۴) GHKN = AB Bul. پنداشت آنک . المؤمنین .
 (۲۷۰۷) GK بر متاع . (۲۷۰۵) N دار رو . (۲۷۰۴) GHN ملکت .
 آبش نباشد , and so corr. in H. GHKN فاخرست .
- P. ۱۶۷ (۲۷۱۰) N لوله و پنج . (۲۷۱۱) G منقذ . (۲۷۱۴) GH هوا .
 (۲۷۱۶) GHK = AB Bul. N جوی for جسر . (۲۷۱۷) HN شصت .
 (۲۷۱۹) GKN = B, and so corr. in H. H = AL Bul. Heading:
 GH om. دوختن before در . (۲۷۲۲) GHKN = ABL Bul.
- P. ۱۶۸ (۲۷۲۷) G اب . (۲۷۲۸) H = A. (۲۷۲۹) GHKN = ABL Bul.
 (۲۷۳۹) GK بل for نی , but the word seems to have been
 altered in G. N مطهر چون بهشت . (۲۷۴۱) N نفع . (۲۷۴۴)
 N بر نعمت زده . H gives بک in the second hemistich as a
 variant for شد .
- P. ۱۶۹ Heading: H om. و عاشق کرم . N om. اما . N کریست .
 (۲۷۴۸) N در روی . (۲۷۵۰) GHN آیت for آینه .

- P. ۱۷. (۲۷۵۴) G شکل with *sukún*. (۲۷۵۸) GHKN = AB Bul.
 (۲۷۶۰) GHK = AB Bul. (۲۷۶۴) N مرغ. (۲۷۶۸) G حظیست.
 After this verse K has the verse which is added in Bul. It
 has been suppl. in marg. G by a corrector. (۲۷۶۹) H
 صورت غمگین.
- P. ۱۷۱ (۲۷۷۰) G کاندین حمامهاست. Heading: HKN او هدیه.
 (۲۷۷۴) Suppl. in marg. N. (۲۷۷۴) GK = B. (۲۷۷۹) GHKN
 = AB. (۲۷۸۰) GHK = AB. (۲۷۸۵) GHKN = ABL Bul.
- P. ۱۷۲ (۲۷۹۲) H کسپ. (۲۷۹۶) H بدین در. (۲۷۹۹) N درین در.
 P. ۱۷۳ Heading (1): KN که برو تاب آفتاب تافت. In H ابتدا is suppl.
 (۲۸۰۱) N نه این for نی. (۲۸۰۴) H ریش گاوی. GHKN او غیر آمد
 and غرقه. Heading (2): Suppl. in marg. N, but the whole Heading,
 except مثل العرب, is given as a verse in the text of N after
 verse ۲۸۰۵. (۲۸۰۶) GHKN ماند خار. (۲۸۱۰) GHN کی for که.
- P. ۱۷۴ (۲۸۱۱) GHK = AB Bul. (۲۸۱۲) GHKN = ABL Bul.
 (۲۸۱۴) N گو for کن. (۲۸۲۱) GHKN لولها. In the
 second hemistich GHK = AB Bul. N در کولها for چون دولها.
 (۲۸۲۵) KN در بین for اندر. (۲۸۲۶) N خوش سبب.
- P. ۱۷۵ (۲۸۲۷) GHK سنگ ریزش. (۲۸۲۲) GHKN = ABL Bul.
 (۲۸۴۹) Suppl. in marg. H. (۲۸۴۰) GHKN کل عمرت.
- P. ۱۷۶ (۲۸۴۹) N ما سبوهارا بدجله. In the second hemistich GHN
 = ABL Bul. (۲۸۵۰) GHKN = ABL Bul. (۲۸۵۲) GK =
 B Bul. N یکی سنگی. Heading: N عطا و خلعت و هدیه را.
 (۲۸۵۴) GHKN = ABL Bul. (۲۸۵۶) GHKN = A Bul.
 (۲۸۵۸) GHKN = AB Bul. (۲۸۵۹) GHKN = ABL Bul.

- P. ۱۷۷ (۲۸۶.) N کَانَ for کو. (۲۸۶۶) GK = B, and so H in marg.
 N او سبو. (۲۸۶۸) K در رفصاست و حال. H gives او as
 variant for این. (۲۸۷۱) H = A. In marg. H شد چو جان.
 (۲۸۷۷) N = L. (۲۸۷۸) GHKN = ABL Bul.
- P. ۱۷۸ (۲۸۸۲) HK = ABL Bul. (۲۸۸۴) GHN = AB Bul. (۲۸۸۵)
 N آن for این. (۲۸۸۶) N ور بگوید. In N this verse follows
 v. ۲۸۸۲. (۲۸۸۸) GHK have the same verse as ABL Bul.
 N گر for ور. (۲۸۸۹) This and the next verse are suppl. in
 marg. N. (۲۸۹۰) HK = AB Bul. (۲۸۹۱) GK داد for ذات.
 (۲۸۹۷) GHK = ABL Bul.
- P. ۱۷۹ (۲۸۹۸) N تا ابد. (۲۸۹۹) HN = Bul. (۲۹۰۴) GK و این زن.
 GHKN نفس و طع. (۲۹۰۹) GK = B Bul. In N verses ۲۹۰۹—
 ۲۹۰۸ have been supplied by a later hand. As they are in-
 correctly written and represent a different text, I have not
 recorded the variant readings which they contain. (۲۹۱۰)
 GHK = AB Bul. (۲۹۱۱) Suppl. in marg. H. GK = B Bul.
 (۲۹۱۴) GH = A. K = B.
- P. ۱۸۰ (۲۹۱۷) GHK = ABL Bul. (۲۹۲۴) GHK و زنگ این. (۲۹۲۶)
 GHK = AB Bul. (۲۹۲۸) GH = A.
- P. ۱۸۱ (۲۹۳۷) GHK درهای عقد. (۲۹۴۱) GHK چنان bis. (۲۹۴۲)
 GHK = AB Bul. (۲۹۴۷) H از راه. (۲۹۴۹) GH = A Bul.
- P. ۱۸۲ (۲۹۵۶) GHK = ABL Bul. Heading: رسول صلی الله علیه
 تر. و سلم مر علی را. HK تا ازیشان همه. and so corr. in G. H om.
 after پیش قدم.
- P. ۱۸۳ (۲۹۶۵) GHK = ABL Bul. (۲۹۷۰) H خضر ای بی نفاق. (۲۹۷۴)

- GHK = AB Bul. (۲۹۷۷) GHK = AB Bul. (۲۹۷۸) G پیش شه
for پیششان, and so corr. in H.
- P. ۱۸۴ (۲۹۸۶) GHK = AB. (۲۹۸۹) GHK = ABL Bul. (۲۹۹۲)
G شیر with *idlafat*. (۲۹۹۳) GH = AB Bul., and so K, which
has مواساتی (۲۹۹۸) GHK = AB Bul.
- P. ۱۸۵ (۲۹۹۹) G پس for بس. (۳۰۰۰) G = B Bul., and so corr.
in H. (۳۰۰۱) G شیر with *idlafat*. GH دید کی. (۳۰۱۰) II
Heading: HK روبه. (۳۰۱۴) GH = A. K = BL Bul.
- P. ۱۸۶ (۳۰۲۴) GH حراب.
- P. ۱۸۷ (۳۰۴۴) GKH = ABL Bul. (۳۰۴۵) GHK = ABL Bul.
(۳۰۴۷) G السوراء. In the second hemistich GHK = AB Bul.
(۳۰۴۹) This and the two following verses are suppl. in marg.
N. (۳۰۴۴) N زفت چست. (۳۰۴۸) GHKN کو خود خرید.
(۳۰۴۹) GHKN = AB Bul. H gives پوستین as a variant for
پوشش. (۳۰۵۰) GHKN ببرد for برد (misprint).
- P. ۱۸۸ (۳۰۵۵) GHKN = AB. Heading: GHKN قصه آنکس کی. N
کی او من. N om. کیست آن HK. کیست ابن G. بکوفت for بزد
باشد. (۳۰۵۸) G باشد برو GHK. نی شناسم after برو N. باشد
GHKN. پخته گشت GHKN. (۳۰۶۰) GHKN with معا above. گئی نزد
خانه همراز.
- P. ۱۸۹ (۳۰۶۵) GKN = B. (۳۰۷۰) GHK = AB Bul. (۳۰۷۲) GK
= AB, and so in marg. H. N کارش بهر روز. Heading: GHK
om. N has: باز آمدن بر در یار سال دوم. (۳۰۷۷) H = AB.
KN خار و چین.
- P. ۱۹۰ (۳۰۸۱) GHK = AB Bul. N يك ره برد in the first hemistich.

- (۴.۸۲) GHKN = ABL. (۴.۸۴) GK = B, and so H in marg.
 N = Bul. H = AL. (۴.۸۶) GHKN = AB Bul. After this
 verse N has the Heading: رو در کشیدن سخن بسبب ملالت
 K = (۴.۹۴) کندرو N. کاندرو بی حرف G (۴.۹۲). مستیعان
 L Bul., and so corr. in G. (۴.۹۶) GHKN = AB Bul.
- P. ۱۹۱ Heading: HN کرد. K کردی. (۴۱.۴) GHKN = ABL Bul.
 (۴۱.۵) GK = B Bul. (۴۱.۶) GHKN = ABL Bul. (۴۱۱.)
 N بستان و برگیر.
- P. ۱۹۲ (۴۱۱۴) GH عبرت گیرد از. (۴۱۱۵) GHKN = AB Bul., but
 G has پی for پس. (۴۱۱۶) N جان بردی ازو. (۴۱۱۹) H gives
 خوش as variant for بیش. (۴۱۲۰) HN om. و, which is suppl.
 in G. Heading: G روپوشم. N om. from در میان to the end.
 (۴۱۲۴) GHKN = ABL Bul. (۴۱۲۷) N نباید شد.
- P. ۱۹۳ (۴۱۲۹) GHKN = A Bul. (۴۱۴۱) GHN = ABL Bul. (۴۱۴۵)
 GK for نن جسم. GHN کایان. (۴۱۴۶) GHK = AB Bul. (۴۱۴۹)
 N فقیرانید. (۴۱۴۴) GHN پس. (۴۱۴۵) H = AL.
- P. ۱۹۴ (۴۱۴۸) GHKN = ABL Bul. (۴۱۵۰) GKN = ABL Bul.
 (۴۱۵۲) GHKN آن for این. (۴۱۵۴) H در ذکر و فکر.
 Heading (2) GHN add علیه السلام after کردن یوسف.
- P. ۱۹۵ (۴۱۷۱) G = B, and so corr. in marg. H. HKN هست for
 هچو. (۴۱۷۴) N ارمغان.
- P. ۱۹۶ (۴۱۷۶) HN = AL. (۴۱۷۷) HN = A. (۴۱۸۰) GHKN =
 AB Bul. (۴۱۸۱) GHKN بیرون روی. (۴۱۸۲) GK عرصه دان
 انبیارا بس بلند, which H gives as a variant. HN = ABL Bul.

- (۴۱۸۴) H gives نن as a correction of نر. HN در (۴۱۸۸).
 (۴۱۹۰) GHN = AB Bul. فعال.
- P. ۱۹۷. Heading: G یوسف علیه السّلم که. In H ارمغان is supplied.
 H کی for تا. GH هر باری. GHKN خود را for خویش را. HN
 عَمَّان (۴۱۹۴) G gives سزا as variant for مرا. (۴۱۹۴) H gives
 چون بینی H (۴۱۹۹). هست تخیی N (۴۱۹۶).
- P. ۱۹۸ (۴۲۱۱) GHK = ABL Bul. (۴۲۱۲) GHKN = ABL Bul.
 (۴۲۱۵) GHK = AB Bul. (۴۲۱۷) G آب (۴۲۲۰) GHK =
 AB Bul. N has کُل را (sic) و نَسِی (۴۲۲۱) GHKN = AB Bul.
- P. ۱۹۹ (۴۲۲۶) GHKN = ABL Bul. Heading: GH پیغامبر صلی الله
 و علیه وسلم. N گفت. N om. هم. (۴۲۲۹) GHKN in the first
 hemistich = ABL Bul. N بر نوشتی در ورق (۴۲۴۸) GHKN
 = AB Bul.
- P. ۲۰۰ (۴۲۴۰) GHKN = ABL Bul. (۴۲۴۴) GHKN = AB Bul.
 (۴۲۴۶) GHKN بندشان. G کبر آن. (۴۲۴۷) GHKN = ABL Bul.
 (۴۲۴۹) GKN اگر. In the second hemistich GHK = ABL Bul.
 (۴۲۵۴) GHK خود را. طبع درد نیش را دفعی کند N
 (۴۲۵۵) H = A. (۴۲۵۶) G منوّر. N تا بر نیاید.
- P. ۲۰۱ (۴۲۵۹) GHKN بر ساط N. او در هر رباط (۴۲۶۵)
 GHKN = AB Bul. (۴۲۶۶) GH = AB. (۴۲۶۸) GH = ABL.
 (۴۲۷۵) GHN = ABL Bul.
- P. ۲۰۲ (۴۲۷۸) GHKN = AB Bul. (۴۲۸۴) GHKN = ABL Bul.
 (۴۲۸۹) GN آن ایمان (۴۲۹۰) GHKN = ABL Bul. (۴۲۹۱)
 GHKN = ABL Bul.
- P. ۲۰۴ (۴۲۹۵) G مزوّر. N مزوّر. G روز with *sukūn*. N روز with

idúfat. (۲۲۹۶) GH = B Bul., and so corr. in N. Heading: GHKN = ABL Bul. (۲۲۹۸) G سَغَبه. (۲۲۹۲) GHK باشد. (۲۲۹۴) GHK از دار. (۲۲۹۸) N بیان for نشان. (۲۲۹۱) H اُنسی.

P. ۲.۴ (۲۲۹۲) GHKN = ABL Bul. After this verse HN insert the same verse as L, with ایشان را for انسان را. (۲۲۹۴) GHK = AB Bul. N کامر انسان را. (۲۲۹۹) GHK = AB Bul., and so in marg. N. Heading: خواستن از حق تعالی اهل is suppl. in G. N خواستن از حق تعالی. (۲۲۹۲) H با شیر, corr. below. (۲۲۹۵) GK = B Bul., and so H in marg. H = AL. N has تر محابا ی کند.

P. ۲.۵ (۲۲۹۹) GK از خیل غم, and so H in marg. (۲۲۹۴) GKN = B Bul., and so corr. in H. (۲۲۹۵) N خی و دال. After this verse K has the same verse which is added in Bul., and so in marg. GH with گلستانش کند. (۲۲۹۶) KN = ABL Bul.

P. ۲.۶ (۲۲۹۲) GHN = ABL. Heading: N باقیء حکایت. (۲۲۹۴) GHKN = ABL Bul. (۲۲۹۸) G حَبِیت (which is the correct reading). GHK نفس گبر را. N گبر ما. (۲۲۹۵) GHN مغفل. (۲۲۹۲) H = A. (۲۲۹۴) N om. و.

P. ۲.۷ (۲۲۹۶) GK = BL, and so corr. in H. N صغیر. (۲۲۹۹) GHKN = ABL Bul. (۲۲۹۶) GHK صَحَّه. N صَحَّ.

P. ۲.۸ (۲۲۹۱) GK = B Bul. H = A. (۲۲۹۲) GKN = B Bul., and so corr. in H. (۲۲۹۴) KN = AB Bul. (۲۲۹۵) In the first hemistich H = A; in the second, GHKN = ABL Bul. (۲۲۹۷) G صد for شد, and so corr. in H. (۲۲۹۸) N = AB. (۲۲۹۴) GK = B. GKN دهند for نهند. (۲۲۹۵) GHKN = AB Bul.

- P. ۲.۹ (۴۴۸۹) GHK = ABL Bul. (۴۴۹۰) GHKN = AB Bul. In N the hemistichs are transposed. (۴۴۹۵) GHKN غیبگیر for عیبگیر (misprint). (۴۴۹۹) N انسَابْ (the correct reading). (۴۴.۲) GHKN = ABL Bul.
- P. ۲۱. (۴۴۱۲) GHKN = L. (۴۴۱۶) GK = B Bul., and so H in marg. (۴۴۱۹) GH ابن for آن. HK همه for هی, corr. in H.
- P. ۲۱۱ (۴۴۲۴) N = L. Heading: N از جاهلان پنهان باید داشتن. (۴۴۲۷) H = A. GKN = B Bul., and so in marg. H. (۴۴۲۸) GHKN = A. (۴۴۴۲) G باشد ذکی.
- P. ۲۱۲ (۴۴۴۸) GHKN = ABL Bul. N و ره. (۴۴۴۴) GHKN = ABL. (۴۴۵۱) GH بار علم. In the second hemistich GK = B Bul., and so in marg. H. (۴۴۵۲) Suppl. in marg. HN. (۴۴۵۷) H مردان در آب جو. (۴۴۵۸) N نام و. (۴۴۶۴) (۴۴۵۹) KN همچو آتش. GHKN زنگ for زنگ. GHKN = ABL Bul. (۴۴۶۶) In N this verse follows the Heading. Heading: N om. و صورنگری. (۴۴۶۸) In N this verse follows v. ۴۴۷. (۴۴۶۹) GK = B, and so corr. in H. H = A. This verse is suppl. in marg. N in the form given by B. (۴۴۷۰) GHKN = BL Bul. (۴۴۷۲) GHKN = AB Bul.
- P. ۲۱۴ (۴۴۷۴) GKN نقش for لون. (۴۴۷۹) GHKN = ABL Bul. (۴۴۸۰) GHKN = ABL Bul. (۴۴۸۵) GHKN = AB. (۴۴۸۶) GHKN = AB Bul. (۴۴۸۷) GHKN = ABL Bul. (۴۴۸۹) G appears to have یا before اوست (۴۴۹۰) N بناید.
- P. ۲۱۵ (۴۴۹۱) GHKN = ABL Bul. (۴۴۹۲) G بوی و رنگ. (۴۴۹۷) G = C. (۴۴۹۹) GHKN = AB Bul. Heading: G پیغامبر صلی الله

- P. ۲۱۶ (۴۵.۴) GHK = ABL Bul. (۴۵.۵) GHK = ABL Bul., but H om. after فهم (۴۵.۷). In the second hemistich H = AL. (۴۵.۱۱) GHK = BL Bul., and so H in marg. (۴۵.۱۲) GHK = ABL Bul. H gives the reading of the text in marg. (۴۵.۱۶) GHK = ABL Bul. (۴۵.۱۸) GHK = ABL Bul.
- P. ۲۱۷ (۴۵.۲۴) GHK = ABL. (۴۵.۲۶) GHN = Eian از جوخلفان. (۴۵.۳۲) N الثال. (۴۵.۳۴) H = A. (۴۵.۳۷) GK = B Bul., and so H in marg. In the first hemistich N has نشنه رگرددش. In the second hemistich H has يك. وان كسان كه می‌دونند يك را و نایم نا کیند.
- P. ۲۱۸ (۴۵.۴.) GHK = AB Bul. (۴۵.۴۱) GHK = ABL Bul. (۴۵.۴۷) GHK = ABL Bul. (۴۵.۴۹) GHK = ABL Bul. (۴۵.۵۲) N ریو و پند. (۴۵.۵۴) GHK = ABL Bul. (۴۵.۵۵) GHK = AB. (۴۵.۵۶) G = B Bul., with الله as variant in marg. N وين پی ستاری الله شد.
- P. ۲۱۹ (۴۵.۵۷) GHK = AL Bul. (۴۵.۶۵) GHK = حس for سوی. (۴۵.۶۸) GHK = ABL Bul. (۴۵.۷.) H یا نویسد.
- P. ۲۲. (۴۵.۷۷) N = A. (۴۵.۸۲) KN مختوم. (۴۵.۸۴) GHK = ABL Bul. Heading: HK ترونه را, and so corr. in G. (۴۵.۹۲) N بصحرای.
- P. ۲۲۱ (۴۵.۹۵) GHK = ABL Bul. The text-reading is given in marg. H. In N the hemistichs are transposed. (۴۵.۹۶) N بر (۴۵.۹۹) GHN = ABCL. (۴۶. .) GHK أفضعت, and so

- N. (۴۶.۲) GK = Bul. (۴۶.۴) GHKN = ABCL Bul. (۴۶.۵)
 GHK = AB Bul. Heading: G رسول صلی الله علیه وسلم.
- P. ۲۲۲ (۴۶۱۴) GH = AB. K = Bul. (۴۶۱۴) N در هه (۴۶۱۷)
 GHKN = B Bul. (۴۶۲.) N = Bul. (۴۶۲۱) In H the hemistichs are transposed. (۴۶۲۴) GHK = ABL Bul., and so N, which has گمانش for تحری (۴۶۲۵) GHKN = ABL Bul.
- P. ۲۲۳ (۴۶۲۶) GHK حاضر شد (۴۶۲۹) GHKN = BL Bul. (۴۶۳.)
 GHK = ABL Bul. (۴۶۳۴) GHK آید bis. (۴۶۳۸) GHK = ABL Bul. (۴۶۴۱) G دهان for لبان. GHKN لب for ما.
- P. ۲۲۴ (۴۶۴۵) GHN اِنَّه (۴۶۴۷) GHKN = ABL Bul. (۴۶۵۱)
 GHK = BL Bul. N in the first hemistich = AB, and in the second = BL Bul. (۴۶۵۲) N نوری (۴۶۵۴) GHKN = ABL Bul. (۴۶۵۵) GHK = AB Bul., and so N, which has چشم
 اعش نور خور چون بر نتافت.
- P. ۲۲۵ Heading (1): G پیغامبر صلی الله علیه وسلم. N مگوی متابعت را.
 G نگهدار, and so K. (۴۶۵۸) GKN om. In H this verse has been lightly stroked through and is followed by the same verse which follows it in A. GKN have the second verse only, beginning کی ستاره (۴۶۵۹) ذلیل for خلیل. GHKN = AB Bul. (۴۶۶۱) N النفوس (۴۶۶۴) GK = B Bul., and so in marg. H. N تا که من اندر جگر (۴۶۶۵) GN = Bul. Heading (2): GHKN = ABL Bul.
- P. ۲۲۶ (۴۶۷۱) H ما (sic) ناطفه یایان. N نطق دَرافشان ما. K = AB Bul. GHKN محو نور دانش (۴۶۷۲) و لَدینا N (۴۶۷۳)

GKN = B, and so in marg. H. H در for بر, corr. below.

(۲۶۷۵) H کوپان. (۲۶۸۱) G انواع with *sukún*.

P. ۲۲۷ (۲۶۹۴) G خواب with *sukún*. (۲۷.۲) N کن پیشوا for سازاوستا.

P. ۲۲۸ Heading: H امیر المومنین عمر. (۲۷.۷) N آن حجر. (۲۷۱۴)

GHKN شعله آن آتش از بجل شاست H. ظلم for بجل.

= Bul., and so H in marg. K = B.

P. ۲۲۹ (۲۷۱۵) N که بس بستوده‌ام. Heading: G انداختن امیر المومنین

در روی GHKN. خدو GH (۲۷۲۴). شمشیر را after HN om. علی.

(۲۷۲۶) N در عمل. (۲۷۲۸) GHKN = ABL Bul. (۲۷۴.) GN

عکس with *idúfat*.

P. ۲۳۰ (۲۷۴۶) GHK = AB Bul. (۲۷۴۹) In G the penultimate

letter of هستید is pointed both as ی and ن. (۲۷۴۰) GH

یستی. K یستی. (۲۷۴۴) GHKN = ABL Bul.

P. ۲۳۱ (۲۷۵۴) N نعم for بغم. (۲۷۵۶) GH هجده هزارست. In the

second hemistich GKN = B, and so H in marg. (۲۷۵۷) N

حسن النضا. (۲۷۵۹) GHKN = ABL Bul. پس for بسی

(۲۷۶۶) GHKN بی گمان. (۲۷۶۷) N گانجا. (۲۷۶۸) GHKN

= AB.

P. ۲۳۲ (۲۷۷۲) GHKN = AB Bul. Heading: N امیر المومنین علی.

GHKN om. شمشیر را after HKN om. که چون after GHKN om.

the Heading GHKN have the same verse which is added in

AB. (۲۷۷۴) GHKN = AB Bul. (۲۷۷۴) GHKN = ABL Bul.

(۲۷۷۵) GKN = BL Bul. (۲۷۸۱) GN آن for وآن.

P. ۲۳۴ (۲۷۸۲) GHKN = ABL Bul. Heading: After المومنین N adds

در آن حالت. N om. چه بوده‌است. GHKN علی کرم الله وجهه

- P. ۲۴۴ (۴۷۹۷) GHKN = ABC. (۴۷۹۸) H جز بیاد او. (۴۸۰۰)
H = AL, corr. in marg. (۴۸۰۲) GHKN = ABL Bul. (۴۸۱۴)
GHKN = AB Bul. (۴۸۱۴) GHKN = ABL Bul.
- P. ۲۴۵ (۴۸۱۶) GHN = AB Bul. K = L. (۴۸۲۱) GHKN = AB Bul.
(۴۸۲۴) G = C. (۴۸۲۷) GHKN = ABL Bul. (۴۸۲۸) N
بشگف بکارستان او.
- P. ۲۴۶ (۴۸۴۶) GKN = B Bul., and so H in marg. (۴۸۴۸) N
الرجیم. (۴۸۴۴) In N this verse follows v. ۴۸۴۴. Heading:
المومنین علی after پیغامبر صلی الله علیه وسلم. GHK add
N بشد در قهر بیش. In N this and the next verse are
transposed.
- P. ۲۴۷ (۴۸۶۰) GHKN = AB Bul. (۴۸۶۵) GN آمد. In the second
hemistich GKN = B Bul., and so H in marg. H = AL.
(۴۸۶۸) H میوه. (۴۸۶۹) K شاخی.
- P. ۲۴۸ (۴۸۷۱) G پس. (۴۸۷۴) HK افزونید فضل. N افزوید. In G
the third last letter is unpointed. (۴۸۷۶) G حلقی with *idāfat*.
(۴۸۸۹) GHKN = ABL Bul.
- P. ۲۴۹ (۴۸۹۱) GKN = B Bul., and so H in marg. Heading:
GHKN = ABL Bul. (۴۸۹۴) GHKN = AB Bul. (۴۸۹۹) G
المستغنین إهدنا. (۴۹۰۱) GHKN = AB Bul. (۴۹۰۴) H = AL.
- P. ۲۵۰ (۴۹۰۸) G جفا. (۴۹۰۹) GHK = BL Bul. (۴۹۱۰) GHKN =
ABL Bul. (۴۹۲۰) GHKN = ABL Bul. (۴۹۲۴) GHN باطل
and هاطل.
- P. ۲۵۱ Heading: GHK om. امیر المومنین. N کردن علی بخونی. (۴۹۲۵)
GHKN = ABL Bul. (۴۹۲۶) GHKN = ABL Bul. (۴۹۳۲)

GHKN = ABL Bul. (۴۹۴۷) GKN = B Bul., and so corr. in H.

P. ۲۴۲ Heading (1): KN = AB, and so G, which has پیش امیر علی پیغامبر صلی (۴۹۴۴) GHKN = BL. Heading (2): G پیغامبر صلی فرموده است کی after om. GHN. مکہرا وغیرہ N. الله عليه وسلم. بامر حق بود N.

P. ۲۴۳ (۴۹۵۷) GHKN = AB Bul. (۴۹۶۰) N مرد سر افراشته.

P. ۲۴۴ (۴۹۷۲) GK رانید. In H the penultimate letter is unpointed. Heading: KN با قرن خود الخ. The words مانع الخ are suppl. in N. (۴۹۸۴) N = AL.

P. ۲۴۵ (۴۹۸۸) GHN = L. (۴۹۹۶) G مرئی.

BOOK II.

Preface. After the *Bismillāh* H adds وما نوفیٰ الا بالله.

P. ۲۴۶ (۴) HK مصلحت کنم H برو for بر. شیء (۴) is suppl. in G. چیز (۱۰) GH بسیار بود HK (۹) وی.

P. ۲۴۷ (۱۱) In GHK the hemistichs are transposed.

P. ۲۴۸ (۲۲) H جو for تو. K گرزنبای چو ناهیدی شوی. GK (۲۴) گشت و ره (۲۷) GH. در خلوت and so corr. in H. GHK = A Bul. (۴۷) G in marg. باشد خواب کھف as a variant for آن محبوس لھف.

P. ۲۴۹ (۴۵) GHK گر for اگر. GK (۴۹) و این حسها (۵۰) GK = Bul., and so in marg. H. گاه خورشیدی و گه دریا (۵۴) G. می کند H. مشہرا موحد (۵۸) GHK. نقش (۵۷) GH. از آن (۶۰) GH. می کند H.

- P. ۲۰. (۶۴) Suppl. in marg. G by a later hand. (۶۸) G زصورت
 رفتن, corr. below. (۷۷) H = A, corr. in marg.
- P. ۲۰۱ (۷۸) H ورنه خندد او, corr. below. (۷۹) G پیر with *idāfat*.
 (۸۰) G طیبات و طیبین. H الطیبین. (۸۲) G = L Bul., and so
 H in marg. with صبر چاره for. The verse given in the text
 is suppl. in marg. G. (۹۴) G من جستم.
- P. ۲۰۲ (۱۱۶) GH و بر ابرو. (۱۱۹) GHK = ABL Bul.
- P. ۲۰۴ Heading (1): GHK مارگیری دیگر. (۱۴۹) GHK om. و. (۱۴۲)
 GHK = ABL Bul.
- P. ۲۰۵ (۱۴۹) H بیکار. Heading: G om. گفتن. (۱۵۸) GH بار پیش.
 (۱۵۹) GHK om. و. (۱۶۱) GHK om. و بر.
- P. ۲۰۶ (۱۶۵) G فُتِحَتْ, and so H. (۱۶۶) GHK و با ایشان
 H = A. G از گشت بر برداشتند. (۱۷۸) GK om.
- P. ۲۰۷ (۱۸۶) GH ابدان ما. G gives ابدانها as variant in marg.
- P. ۲۰۸ (۱۹۶) GH جای دگر. Heading: In G the Heading has been
 stroked through by a later hand, which has substituted the
 Heading of L Bul. in marg. (۲۰۴) GHK در وجد. (۲۱۲) GH
 از نوم.
- P. ۲۰۹ (۲۱۸) GH و از for وز. (۲۲۲) G چه مالِ بخولیاست, and so
 corr. in H.
- P. ۲۶. (۲۴۰) G کردم را. (۲۴۶) GH گشته as in text. (۲۴۷) G مشت
 with *idāfat*. (۲۴۰) GH بس پهلو. (۲۴۱) GK چُست for جُست.
 (۲۴۴) After this verse K has the same Heading
 as Bul., and so G in marg.
- P. ۲۶۱ (۲۵۱) GH سلام علیکشان. (۲۵۲) H دیو مردم.

- P. ۲۶۲ (۲۷۹) K ور چو بولی از تت یرون کنند (۲۸۲) K in the first hemistich: ور در آمیزد عدس با شکرش.
- P. ۲۶۴ (۲۸۵) G = BD Bul., and so corr. in marg. H. (۲۹۸) G = BD, and so corr. in marg. H. G gives the text-verse in marg. K has both verses.
- P. ۲۶۴ (۲۱۴) K در چوگان او.
- P. ۲۶۵ Heading: G دین نه آن باز بست (۲۲۴) GK دین نه آن باز بست, and so corr. in marg. H, where the reading of B is also given. (۲۴۲) G در زی for در, and so corr. in H. GH قرار for قرار. (۲۴۷) GHK زشت آمد.
- P. ۲۶۶ (۴۴۵) GH و بشکافش (۴۵۴) GHK و بشکافش.
- P. ۲۶۷ (۴۶۰) GH که تو زان دَوری (۴۶۲) GH و با جوید (۴۶۴) GH که تو زان دَوری. GK = Bul., and so H in marg. (۴۶۹) GHK = ABL Bul. (۴۷۲) GHK = ABL Bul.
- P. ۲۶۸ Heading: GH om. قدس الله سره العزیز. H حق تعالی, and so corr. in G. (۴۷۶) G جوامردی (۴۸۰) GHK می کند ایدر. (۴۸۱) GHK = AB Bul. (۴۸۴) G = B Bul.
- P. ۲۶۹ (۴۹۴) GHK = AB Bul. (۴۹۶) G کُوتَرُو K کُوتَرُو. GH دادند. (۴۱۰) GH بازی for باری (۴۰۹) GH = ABL Bul. (۴۰۴) GH مال ما.
- P. ۲۷۰ (۴۱۶) GHK بر سماك GK ووعوع ایشان, and so corr. in H. (۴۱۹) G in the second hemistich آب with *sukún*.
- P. ۲۷۱ (۴۴۹) H = A. Heading: شخصی suppl. in G. G زاهدرا, corr. above.
- P. ۲۷۲ (۴۵۱) G بیگار. H بیگار (۴۶۴) G رزق with *sukún*.

- P. ۲۷۳ (۴۶۶) GHK *بر ما در جهان*. *بیگار* G. *پیکار* H. (۴۸۲) K
غافل از عمر بقای جانی اند. In GH *جانی* is given as a variant.
- P. ۲۷۴ (۴۸۶) K *سَرش را*. *سَرش را* H. No vowel-mark in G. (۴۹۰)
بیگار G.
- P. ۲۷۵ Heading: GHK *در تاریکی* (۵۰۴) GH = ABL Bul. (۵۱۰)
واقف شدی. In the second hemistich G = BD Bul., and
 so corr. in marg. H. K *پاره پاره از جبل* (۵۱۲) GK
 HK *نه چنان* G (۵۱۵). *بی نشان بی جای* K. *واقف شوی*
نی چنان.
- P. ۲۷۶ (۵۱۸) G = D, and so corr. in H. (۵۲۲) GH *کامشبان*.
 (۵۲۴) GHK *ون و ابن* for *ون و ابن*. In GHK the hemistichs are
 transposed. (۵۳۴) GHK = ABL Bul. (۵۲۸) G *میلانش* (۵۳۰)
 G *و جد* with *idāfat*. (۵۴۶) GHK *حراره* (۵۴۷) GK = B Bul.
- P. ۲۷۷ (۵۴۴) GHK = ABL Bul. (۵۴۶) G om. The verse is suppl.
 in marg. G after verse ۵۴۷. HK *آنچ من بسپردمت*. In K
 verses ۵۴۶ and ۵۴۷ are transposed. (۵۴۷) H = A. (۵۵۵)
مَهِیب G (۵۵۸). *از هر که برد* H.
- P. ۲۷۸ (۵۶۱) H *خود او*. GH *مردی* (۵۶۴) H *بدآن تقلید* (۵۶۵) G
 H *بجز معنی* (۵۶۶) H *عکس* with *idāfat*. (۵۷۰) H = AB Bul. (۵۷۲) GH point the first letter of *خاستی* both
 as *ج* and *خ*. (۵۷۶) H *صد هزار*, corr. in marg.
- P. ۲۷۹ (۵۸۴) H *نیابد* (۵۸۷) G *گاوش* as in text. H *گاوش* (۵۸۸)
 H = AB, corr. in marg. (۵۹۵) H *یگذار*.
- P. ۲۸. (۵۹۶) GH *کردم*, and so in the following verse. (۶۰۶) GHK
سپیدی K. *سپیدت*, corr. to *سپید* H (۶۰۷). *بزدانت*.

P. ۲۸۱ (۶۱۶) G کدرین (۶۲۰) GHK گُلَا (۶۲۷) H از for ازین.
 •
 GH مردریگ.

P. ۲۸۲ (۶۴۲) After this verse K has the same Heading as Bul.,
 and so GH in marg. (۶۴۵) GHK وز نو (۶۴۶) GHK = AB Bul.
 (۶۴۹) G منادها.

P. ۲۸۳ (۶۵۴) GK = BDL Bul., and so corr. in H. (۶۵۵) GHK =
 ABL Bul. (۶۵۹) GHK = ABL Bul. (۶۶۳) G کرده, and so
 corr. in H. (۶۶۳) H کرد و ترک, corr. below. (۶۶۴) GHK =
 AB Bul.

P. ۲۸۴ (۶۷۴) GH می‌کردم (correctly). (۶۸۱) In H this and the
 following verse are transposed, but corr. below. (۶۸۲) H
 om. و. (۶۸۴) K هستی نو, and so corr. in H. (۶۸۶) GHK
 گُشته as in text.

P. ۲۸۵ (۶۹۰) GK = BD Bul., and so corr. in H. (۶۹۹) K بردایش.
 (۷۰۰) GHK مَسَد (۷۰۲) GH سستی as in text.

P. ۲۸۶ (۷۱۴) GH می‌ستانند (۷۱۶) GHK دولتش از آب (۷۱۷) GH
 در جان سرمایه H (۷۲۶) مَعْلَن‌اند K (۷۲۴) خود هم او.

P. ۲۸۷ (۷۴۹) H يك غریبی, corr. in marg. (۷۴۳) G has خوشست
 suppl. over بهست.

P. ۲۸۹ (۷۷۴) In G the first hemistich, as originally written, appears
 to have been in agreement with the text of BL Bul.

P. ۲۹۰ (۷۸۶) GHK = ABL Bul. (۷۸۸) GHK = BL Bul. (۷۹۹)
 GK ور برد (۸۰۴) GHK ره‌زن جان خودند, and so corr. in H.

P. ۲۹۱ (۸۰۴) H در حسودی, corr. above. (۸۰۶) GH = ABL Bul.
 هفتصد HK (۸۲۱) وَاَنْكَ زین GHK (۸۲۰) وَاَنْ وَلِيَّ GHK (۸۱۹)

- P. ۲۹۲ (۸۲۴) H نور پیش as in text. K نور پیش. G نش. (۸۲۴)
 GH بیشتر as in text. K بیشتر. (۸۲۶) HK هفتصد. (۸۳۲) G
 بی حجاب. (۸۳۹) Suppl. in marg. GII by later hands.
- P. ۲۹۳ Heading: K امتحان کردن. HK آن دو غلام را. GH (۸۴۷)
 گوی. In (۸۴۸) GHK = AB Bul. (۸۵۶) GHK for که. In
 the second hemistich G = D.
- P. ۲۹۴ (۸۶۵) GH گنتش for گنتش (misprint). K, however, has
 گنتش. (۸۶۸) GH زان سوتر K. و این گند دهان. (۸۷۴) K
 آن یکی را.
- P. ۲۹۵ (۸۷۵) GHK = AB Bul. (۸۷۶) GK چینست و چین (۸۸۱)
 GK گر for کو. GHK وی از. (۸۹۰) H gives صفا as a
 variant for ذکا. (۸۹۱) G writes جوامردی in this and the
 following verse. (۸۹۲) GHK کان را.
- P. ۲۹۶ (۸۹۶) GH = ABL Bul. (۸۹۸) GH خواص را. (۹۰۴) K
 و. before بالله, and it is suppl. in K. (۹۰۵) G om. زوای فنا
 (۹۱۱) GHK = AB Bul.
- P. ۲۹۷ (۹۱۴) GH انوار زفت. (۹۲۰) H = A, corr. in marg. (۹۲۱)
 GHK = AB Bul.
- P. ۲۹۸ (۹۴۵) GHK = AB Bul. (۹۴۱) G هست آنچه.
- P. ۲۹۹ (۹۵۴) G رکشت جوهر رکشت. II رکشت جوهر رکشت.
 K رکشت بستان as in text. (۹۶۰) K اقبال فشر. (۹۶۷) GHK
 از پیشها.
- P. ۳۰۰ (۹۷۴) GH سری as in text. K سری. (۹۷۷) GHK عرضها.
 (۹۸۷) K پس for بس. (۹۹۱) K در همه عالم کجا کافر بدی.
- P. ۳۰۱ (۹۹۶) H با نیکویی. (۱۰۰۰) GHK = ABL Bul. (۱۰۰۱) K =

L Bul. (۱.۰۳) GHK = BL Bul. (۱.۰۵) K om. و. (۱.۰۷)

In the second hemistich HK = A, corr. in marg. H.

P. ۳.۲ (۱.۱۴) GHK دُمادُم. (۱.۱۵) GK واز یارت

P. ۳.۳ (۱.۲۶) GH = AB. (۱.۲۹) H چرخ و رعد, corr. below.

(۱.۴۰) HK سنگی. (۱.۴۲) H هی دانی زجهل, corr. above. GHK

نزد نو. (۱.۴۴) G پشم with *sakún*.

P. ۳.۴ (۱.۴۸) GHK = A. (۱.۵۰) GHK بوده. (۱.۵۴) GHK

این and GHK transpose دام و دای (۱.۵۶) GHK کاشتندش

(misprint). کشت for تخم GHK (۱.۵۹). گر بریزد H (۱.۵۷). آن

P. ۳.۵ (۱.۶۹) GHK = AB Bul. (۱.۸۳) H بشر for آدمی, corr.

above.

P. ۳.۷ (۱۱.۹) G آفتاب. H آفتابی می کیم, corr. above. (۱۱۱۶) K

adds here the verse which occurs in L Bul. It is suppl. in

marg. GH. (۱۱۲۱) H و گاهی دونو (۱۱۲۲) GHK =

ABL Bul.

P. ۳.۸ (۱۱۲۷) HK اگرچه کان منم (۱۱۴۴) H نور ضیا, corr. in

marg. (۱۱۴۵) H می زدند (۱۱۴۷) GK مهیب (۱۱۴۱) GK

ن. نازجاست. In H the initial letter is pointed both as ب and ن.

P. ۳.۹ (۱۱۴۸) In GH گوزینه, not لوزینه, seems to have been the

original reading, but the upper stroke of the گ has been

erased. (۱۱۵۸) G رَوش. GH پرتوش (۱۱۶۲) H برای ما

P. ۴۱. (۱۱۶۴) G نیکبختی with *idifat*. (۱۱۷۲) GHK قوام.

P. ۴۱۱ (۱۱۸۷) G جهانی (۱۱۹۵) GHK هست for مست (misprint).

(۱۱۹۶) GK از انجا.

P. ۴۱۲ (۱۲.۶) G ماء. H باغی (۱۲۱۷) H باغی.

- P. ۴۱۴ (۱۲۲۰) GHK کایام (۱۲۲۴) K طعم دندانه‌ها. Heading: GH om. آن مردرا, which is suppl. in marg. GK این خاربین (۱۲۲۸) H این را نکند. GHK بس for پس.
- P. ۴۱۴ (۱۲۴۸) H = AL.
- P. ۴۱۵ (۱۲۵۴) G بس گریزان, with زان suppl. above. HK زان with بس suppl. above in H. (۱۲۵۹) Suppl. in marg. GH. (۱۲۶۳) GH نی for نه in both hemistichs (۱۲۶۶) GHK = AD Bul.
- P. ۴۱۶ (۱۲۷۱) GHK = ABL Bul. (۱۲۸۱) GH = AB Bul.
- P. ۴۱۷ (۱۲۹۷) K سیاهی دیدگان (۱۳۰۰) GHK پیشه for پیش (۱۳۰۵) GHK این for آن.
- P. ۴۱۸ (۱۴۰۸) H از خون جگر corr. above. (۱۴۰۹) H چین for چنان. (۱۴۲۱) K صلاح الدین. This and the next two verses are suppl. in marg. G under the heading ولدی, and also in marg. H.
- P. ۴۱۹ (۱۴۴۸) HK = AL, corr. in marg. H. The reading of HK is suppl. in marg. G.
- P. ۴۲۰ (۱۴۴۵) G صِبْغَةُ (۱۴۵۱) GHK بر من بزن. GH (۱۴۵۲) بر من بزن. GHK = ABL Bul. (۱۴۵۶) GK لیک (۱۴۵۷) بر نو گر شد. H in the first hemistich می‌نشکیم. (۱۴۵۸) H غفل و جان, corr. below. K خونیهای جان و غفل.
- P. ۴۲۱ (۱۴۷۵) K ای سلامت جو رها کن نو مرا, and so in marg. GH.
- P. ۴۲۲ Heading: K جهت پریش ذا التون, and so corr. in marg. GH. G جنونی (۱۴۸۶) GK ذا التون رحمة الله عليه. GH (۱۴۹۵) قوی (۱۴۰۰) GH مخفی. GH gives درج as a variant for مخفی. (۱۴۰۱) H گشت for شد, corr. in marg. This and the next

verse are transposed in G, but the error is indicated by means of a line drawn obliquely between the two verses.

P. ۲۲۴ (۱۴۱۰.) GH *رحم* for *زخم*. GH *كُه اِنَّا*. GH *خَشَوَك* (۱۴۱۷).
 G *بر وجودت* (۱۴۱۹).

P. ۲۲۴ (۱۴۲۰.) GHK *وُفود*. (۱۴۲۷) G om. *هر*, which is suppl. above. G *شیر* with *idāfat*. Heading: GK *دبوانه نشد* (۱۴۲۲).
 G *دور دور* with *idāfat*. (۱۴۲۶) H gives the variant of BDL in marg.

P. ۲۲۰ (۱۴۲۸) GH = B. (۱۴۲۹) H = A, corr. above. Heading:
 G *ذا التون رحمة الله عليه*.

P. ۲۲۶ (۱۴۶۳) HK = A, corr. in H. (۱۴۶۴) After this verse HK have the same Heading as A Bul. (۱۴۶۸) GK *زَلَنْتَسْت*.

P. ۲۲۷ (۱۴۷۱) GK *بَنَدُ* with *sukūn*. H *بند*. (۱۴۸۰.) GK = B Bul., and so corr. in H. (۱۴۸۸) H *برو در صدر شین*.

P. ۲۲۸ (۱۴۹۳) GHK *وَن غلامان*. (۱۴۹۷) GHK *و خوش*. GH *ان* (۱۵۰۶). *یرون کنند*. (۱۵۰۴) H = ABL. (۱۵۰۰.) *راه بر*.
 GK = D Bul. In G this and the following verse are transposed, and in H their transposition is indicated by *م* and *خ*.

P. ۲۲۹ (۱۵۱۱) GHK *پس خوردش*. (۱۵۱۲) GHK *کو نخوردی*. (۱۵۱۴).
 G *فرزند* with *sukūn*; H with *idāfat*. (۱۵۱۶) G *گرچها*. H *گرچها*. K *گرچها*. The MSS. show the same variations in the following verse.

P. ۲۳۰. (۱۵۲۰) H *آید*. In the second hemistich K = Bul.

P. ۲۳۱ (۱۵۲۲) GH *کِ گرافه*. (۱۵۲۴) G *می خندد*. (۱۵۲۵).
 G *چون* for *خو*. GHK *خو*.

- P. ۴۴۳ (۱۵۵۴) GK *یُرْجی*. (۱۵۵۴) GHK *عاجز آبد*. (۱۵۵۶) H = A.
 Heading: G om. *سلطان*. (۱۵۶۱) K *خاص سلطان*. (۱۵۶۴)
 HK *هتئصد*.
- P. ۴۴۴ (۱۵۸۳) GH *اشکافی بران*. (۱۵۸۴) H = A. (۱۵۸۷) G =
 BDL Bul., and so in marg. H. (۱۵۸۸) GHK *زین ذکر نو*.
 (۱۵۹۰) H = A.
- P. ۴۴۴ (۱۵۹۸) K *سپید*. HK *میزانهاست*, corr. in marg. H. (۱۶۰۴)
 GHK *جسم هدهد*.
- P. ۴۴۵ (۱۶۱۰) GHK = ABL Bul. (۱۶۱۴) G *سر نهند*. (۱۶۱۹) K
کو زعین. GH *حاکیست او*. (۱۶۳۰) Suppl. in marg. G.
- P. ۴۴۷ (۱۶۴۴) In G and in marg. H the order of the following
 verses is the same as in BDL. (۱۶۵۴) H = A, corr. in marg.
- P. ۴۴۸ (۱۶۶۴) G *بی* for *چون*. (۱۶۶۴) H = A, corr. in marg.
 (۱۶۶۷) G om. *و* before *مست*. (۱۶۶۸) GHK = ABL Bul.
 (۱۶۷۰) H om. *و*. (۱۶۷۱) GK *و اینک*. H *وینک*. (۱۶۷۵) G
زآن نشان هم زگر بارا بگفت with the text-reading suppl. in marg.
 (۱۶۸۲) H = A, corr. below.
- P. ۴۴۹ (۱۶۸۴) H *رو* و *رنگ*. (۱۶۸۶) H = A. (۱۶۹۲) H *ولیکن*.
 (۱۶۹۴) GH write the first letter of *نک* both as *ن* and *ی*.
 (۱۶۹۴) GHK = BL Bul. (۱۶۹۸) H = A.
- P. ۴۴۰ (۱۷۰۶) K in the first hemistich = Bul. In the second hemistich
 GHK = AB Bul. (۱۷۱۴) GH om. this verse. Heading: GHK
شبان. (۱۷۲۰) K = B, and so corr. in G and in marg. H.
- P. ۴۴۱ (۱۷۲۷) K *های خبره سر شدی*, which is given in marg. G as
 a variant. (۱۷۳۵) GH *با کی*. (۱۷۳۷) GHK = AB Bul.

- P. ۴۴۲ (۱۷۴۵) This and the next verse are transposed in H, but خ and م have been added by a corrector. (۱۷۴۹) G کرد نفت. GHK یابانی و رفت. Heading: H با موسی. K آن شبان, and so corr. in G. (۱۷۵۱) GK = BL Bul. H = A, with فصل in marg.
- P. ۴۴۴ (۱۷۵۹) GHK = AB Bul. (۱۷۶۶) GHK گر بود. GK شهید. اورا مشو, and so corr. in H.
- P. ۴۴۴ (۱۷۷۲) GHK = AB. (۱۷۷۷) GH چوپان. (۱۷۸۰) G وریب. H وریب. (۱۷۸۸) K بشگفتنام, and so corr. in H.
- P. ۴۴۵ (۱۷۹۹) H = A, corr. in marg.
- P. ۴۴۶ (۱۸۱۵) GHK نگوساری. Heading: G om. علیه السلام. (۱۸۱۶) GH = ABL Bul., and so corr. in K.
- P. ۴۴۷ (۱۸۲۶) HK = A, with آخر suppl. above in H. (۱۸۴۱) GH ماء. K ماء.
- P. ۴۴۸ (۱۸۵۴) Suppl. in marg. H by the original hand. H گذار. (۱۸۵۷) GK = L Bul., and so corr. in H. (۱۸۶۴) GHK = AB Bul.
- P. ۴۴۹ (۱۸۶۵) GHK = AB Bul. (۱۸۶۶) GH = ABL Bul. (۱۸۶۹) GHK = ABL Bul. (۱۸۷۲) HK = Bul., corr. in H. In G پُر کنند is given as a variant. (۱۸۷۴) H = A. Heading: H = A.
- P. ۴۵۰ (۱۸۸۴) GHK مر ورا for مردرا (misprint). (۱۸۸۴) G = BDL, and H gives this reading as a variant. K کردم مر ترا. (۱۸۸۵) K بر جام. (۱۸۹۶) H = A.
- P. ۴۵۱ (۱۹۰۰) GK = B Bul. (۱۹۰۴) GH = A. (۱۹۰۸) GHK = ABL. (۱۹۱۱) G اگر گویم. (۱۹۱۴) K = Bul.

- P. ۴۵۲ (۱۹۲۷) GH ای مرا. Heading: K = Bul., and so in marg. II.
- P. ۴۵۴ (۱۹۴۱) GHK = ABL Bul. (۱۹۴۵) GHK = AB Bul. (۱۹۴۸)
 GH بگرد with ت suppl. above. (۱۹۵۰) GH = A. (۱۹۵۴) G
 طفل with *sukūn*. (۱۹۵۶) GH = A.
- P. ۴۵۴ (۱۹۵۹) K آن for او. (۱۹۶۵) G پیش و پیش. (۱۹۶۷) GH
 om. this verse. K کآن شرر. (۱۹۶۹) GH = B. In K this verse
 precedes v. ۱۹۶۸. (۱۹۷۰) GH از جنگش جدا. H gives رہا as
 a variant. (۱۹۷۱) HK حيله.
- P. ۴۵۵ (۱۹۷۵) G عَلِي and عَلِي, and so K. (۱۹۷۷) GH کور as in
 text. (۱۹۹۲) GK = L Bul., and so corr. in II.
- P. ۴۵۶ Heading: G ناینبای. (۱۹۹۴) H = A, corr. in marg.
- P. ۴۵۷ (۲.۱۹) K = L Bul., and so in marg. GH. (۲.۲۷) GK
 عدوی.
- P. ۴۵۸ (۲.۲۸) GK = BL Bul. (۲.۴۹) K از خیال و وسوسه عاجز بُدی.
- P. ۴۵۹. (۲.۴۸) K در خدایی گاو چون یکدل شدی. (۲.۴۹) G =
 BD Bul., and so corr. in marg. H. (۲.۵۲) H = A, corr. below.
- P. ۴۶. Heading: G ترك کردن. (۲.۶۵) GHK = AB Bul. (۲.۷۲)
 H کدربن فرصت و بُسرہ و تبوک, corr. in marg. (۲.۷۴) GH
 and so K.
- P. ۴۶۱ (۲.۸۷) K نفص و شک. (۲.۸۹) GH = AB. K = L Bul.
 (۲.۹۰) GH سُبُوس. (۲.۹۴) H رفت corr. to روفت.
- P. ۴۶۲ (۲۱.۴) GK = BDL Bul., and so corr. in H. (۲۱.۹) GH =
 B. K also has سرگین.
- P. ۴۶۴ (۲۱۱۴) H = A. (۲۱۱۶) Suppl. in marg. II. (۲۱۲۱) GHK
 = ABL Bul. (۲۱۲۴) H کثر آن سگک. (۲۱۲۴) GK = BL Bul.

P. ۴۶۴ (۲۱۳۷) K جای و ساز, and so corr. in G. (۲۱۴۵) H = A, corr. below. (۲۱۴.) GHK = AB. Heading: GK om. رنجور, which is suppl. in H.

P. ۴۶۵ (۲۱۴۵) In GK this verse is followed by vv. ۲۱۵۲-۲۱۵۵. In H the same transposition has been indicated by a corrector. (۲۱۵۷) G مشرق.

P. ۴۶۶ (۲۱۶۱) H = A. (۲۱۶۴) HK بگلی. G جزوی, and so corr. in H. (۲۱۶۶) G يك پندست, with وزه suppl. below. K يك وزه. In the second hemistich GHK = AD Bul. (۲۱۶۹) K جماعت رحمتست, and so in marg. H. (۲۱۷۱) G in the first hemistich = ABL Bul., and so corr. in H. GHK سبیلش.

P. ۴۶۷ (۲۱۷۴) GHK = AB Bul. (۲۱۷۷) H آن for ابن. (۲۱۷۸) K هفتۀ مہمان باغ من شوید. (۲۱۸۷) H = A.

P. ۴۶۸ (۲۱۹۴) G = L Bul. H چه کرد. K که داند نا چه کرد. (۲۱۹۵) GK = Bul. H وندر زمانہ. (۲۲.۵) GHK = AB Bul. (۲۲.۶) G در شکم. (۲۲.۷) H = Bul.

P. ۴۶۹ Heading (1): G پیغامبر علیہ السلام. (۲۲۱۴) H = A, corr. in marg. Heading (2): G ابو یزید را.

P. ۴۷۰ (۲۲۴۶) GHK = ABL. (۲۲۴۷) GHK وی پرسید.

P. ۴۷۱ (۲۲۴۸) GH = ABL Bul. (۲۲۴۹) H = A, with کعبہ in marg. as variant. Heading: G پیغامبر علیہ السلام. H گستاخی بود.

P. ۴۷۲ (۲۲۶۵) GH = B Bul. (۲۲۶۶) HK کانجا. In the second hemistich H = A, corr. in marg. (۲۲۶۹) H گنند کہ با. (۲۲۷۰) GHK = ABL Bul.

- P. ۴۷۴ (۲۲۷۲) H = A. (۲۲۷۹) GH = AB Bul. (۲۲۸۰) G عمر اگر.
(۲۲۸۹) GHK = ABL Bul.
- P. ۴۷۴ (۲۲۹۶) GHK = AB. (۲۴۰۲) G فلیمان. (۲۴۰۵) GHK ابن.
H عنقی.
- P. ۴۷۵ (۲۴۲۱) GHK = ABL Bul.
- P. ۴۷۶ Heading (1): HK سید اجل, and so corr. in G. (۲۴۴۷)
H = A in the first hemistich. H معری.
- P. ۴۷۷ (۲۴۴۶) After this verse H adds the same verse which is
added in A. (۲۴۵۷) GHK = ABL Bul. (۲۴۵۸) GH =
AB Bul. (۲۴۵۹) GHK = ABL. (۲۴۶۰) K یارانت بکوه and
در کوچه بگشت. G in marg. has در کوی ای ستوه.
- P. ۴۷۸ (۲۴۶۸) H om. و after دید. GHK و فارون را. (۲۴۶۹) GHK
رجف کرد. (۲۴۷۰) H = AL. (۲۴۷۱) GHK = ABL Bul.
(۲۴۷۲) H گفت. (۲۴۷۳) GHK گردد او نیم. (۲۴۷۴) G عمیا.
GH عصر دزد. (۲۴۷۹) GHK دزد ای کور آن منم. (۲۴۷۶) K
او for که.
- P. ۴۷۹ (۲۴۸۴) GH او نزد. (۲۴۸۷) GHK = ABL Bul. (۲۴۹۴)
HK هوی هوی مستیان K, corr. in H. (۲۴۹۴) K از غم دم زنی
(۲۴۹۷) H = A.
- P. ۴۸. Heading: H = A. (۲۴۰۷) GHK = AL. (۲۴۰۹) GHK =
ABL Bul.
- P. ۴۸۱ (۲۴۱۴) GHK آن سو رود. (۲۴۱۴) GK = BL Bul. and so
corr. in H.
- P. ۴۸۲ (۲۴۵۲) K می‌دود.

P. ۴۸۴ Heading: G رسول عليه السلام. (۲۴۶۱) GK om. this verse,
which is suppl. in marg. K. (۲۴۶۴) K has:

چون گرفتار گناهان می شدم * غرق گشته دست و پایی می زدَم

P. ۴۸۴ (۲۴۷۸) GHK = ABL Bul. (۲۴۸۶) In the second hemistich
K has: آخر اس ره هم پایان آمدی.

P. ۴۸۵ (۲۴۹۱) G = BDL, and so corr. in marg. H. (۲۵۰۴) Suppl.
in marg. GH. (۲۵۰۵) HK = L.

P. ۴۸۶ (۲۵۱۱) G بران for بران. H پران. K کشان. (۲۵۱۶) GH =
AL Bul. (۲۵۲۵) GHK گفتن نفس را correctly.

P. ۴۸۷ (۲۵۴۱) H و امید, and so corr. in GK. (۲۵۴۴) GHK =
AB Bul. (۲۵۴۶) GHK = AB Bul. (۲۵۴۴) G و هر دو.

P. ۴۸۸ (۲۵۴۷) G مُلْك. Heading: G پیغامبر عليه السلام. GH و آموزانیدنش
but originally آموزیدنش. (۲۵۵۵) HK = A.

P. ۴۸۹ (۲۵۷۷) GK زان میان.

P. ۴۹۰ (۲۵۸۲) GHK = ADL Bul. (۲۵۸۴) GHK چون زن
GK = ABL Bul. (۲۵۹۲) HK کسب, and often so in the
following verses.

P. ۴۹۱ (۲۶۰۴) HK = A Bul., and so corr. in G. H gives the
text-verse in marg. (۲۶۰۸) GHK گِرد for کرد (misprint).
(۲۶۰۹) H در پس در. K in the second hemistich او پس در,
and so corr. in H. Heading (2): GHK افگدن. G om. رضی
الله عنه. In GH و بهانه is suppl. by later hands.

P. ۴۹۲ (۲۶۱۴) H ره نمایی مر مرا, corr. in marg. Before this verse
H has the same Heading as A. (۲۶۱۷) H = A, corr. below.
(۲۶۲۷) H گاهواردم.

P. ۴۹۴ (۲۶۴۷) HK = A, corr. in H. (۲۶۴۴) HK = A, corr. in H.

(۲۶۴۴) H = A, and so G in marg. K = L Bul.

P. ۴۹۴ (۲۶۵۴) GH = AB, corr. in marg. H. (۲۶۶۹) HK = A, corr. in H.

P. ۴۹۵ (۲۶۷۲) GH این عقدها, with را written above in G. (۲۶۷۸)
K in the second hemistich: نا ازین هر دو بیچه او کرد خیز.

P. ۴۹۶ (۲۶۹۲) GH = AB Bul. (۲۶۹۹) K = D.

P. ۴۹۷ (۲۷.۸) H آدمی کو. (۲۷.۹) HK شست. GH از سیاک. (۲۷۱۹)
GK دنبال.

P. ۴۹۸ (۲۷۲۱) G میروی. (۲۷۲۲) GH دنپا, with را written above
in G. (۲۷۲۵) G کز کثر with مز written above. (۲۷۲۹) G
نتواند. H نتواند.

P. ۴۹۹ (۲۷۴۵) GHK = ABL Bul. (۲۷۴۸) H = A. (۲۷۴۱) GH کردم.

P. ۴. . Heading (1): GH om. رضی الله عنه. (۲۷۶۳) G = B. Heading
(2) GH om. رضی الله عنه. (۲۷۶۴) In GH this verse precedes
the Heading.

P. ۴. ۱ (۲۷۷.) HK = A, corr. in marg. H. (۲۷۷۶) G has, and so
H in marg.

آن یکی گشتا به آن آدرا - و من نماز من نرا بادا عطا

P. ۴. ۲ (۲۷۸۹) GHK = A.

P. ۴. ۳ (۲۷۹۴) H = A. (۲۷۹۹) H = AL. (۲۸. .) GK = B Bul.
H has ندم (sic).

P. ۴. ۴ (۲۸. ۹) H = A. (۲۸۲.) HK = AL, corr. in H. (۲۸۲۵)
مثالی.

P. ۴. ۵ (۲۸۴۲) HK = Bul. (۲۸۴۶) GHK = B Bul. (۲۸۴۸) GHK =

- ABL Bul. (۲۸۴۱) H = AB. (۲۸۴۲) GHK = ABL Bul.
(۲۸۴۵) H = BL.
- P. ۴.۶ (۲۸۴۶) GK = Bul. Heading: G پیغامبر را علیه السلام (۲۸۵۴)
K = Bul., and so corr. in GH. (۲۸۵۴) H = A, corr. in marg.
- P. ۴.۷ (۲۸۶۵) GK دفعشان گنت and so corr. in H. (۲۸۶۶) G =
BDL Bul. (۲۸۶۷) GK عذرا. H غدر (sic). (۲۸۶۸) G = DL,
and so in marg. H. (۲۸۷۲) G in the second hemistich
دغارا, but آن has apparently been supplied. HK دغارا
for کز آنرا, corr. in H. (۲۸۷۳) This and the next two verses
are suppl. in marg. H. (۲۸۷۷) H خورد قوم. K = Bul., and
so H in marg. with سوگندی for سوگند. (۲۸۷۸) H = A, corr.
above. (۲۸۷۹) GHK حيله و مکر.
- P. ۴.۸ (۲۸۸۱) GK = BL Bul. Heading: GH om. رضى الله عنهم and
صلی الله الخ. (۲۸۹۴) GH = A.
- P. ۴.۹ (۲۹.۷) HK = A, corr. in H. In G تا is given as a variant.
(۲۹.۸) و is suppl. in H. (۲۹۱۴) G = BD, and so in marg.
H. (۲۹۱۴) H om. و after دور.
- P. ۴۱. (۲۹۱۵) GHK = B Bul.
- P. ۴۱۱ (۲۹۴۵) H = A. (۲۹۴۵) After this verse GHK have:
اندر این گردون مکرر کن نظر * زآنک حق فرمود ثم ارجع بصر
(۲۹۴۶) GHK om.
- P. ۴۱۲ (۲۹۵۴) GH دژم. (۲۹۵۹) GHK transpose تهدید and تخويف.
(۲۹۶۶) حرمدا in G is without vowel-marks.
- P. ۴۱۳ (۲۹۷۱) G مولعی. (۲۹۷۵) H = A, corr. in marg. (۲۹۷۸)

GHK هرچرا گویی خطا بود. In GK this verse follows v. ۲۹۷۹, and so corr. in H.

P. ۴۱۴ (۲۹۸۶) H = A, corr. above. (۲۹۹۵) GH زاشتر آن بار.

P. ۴۱۵ (۳۰۰۹) GK کسی. (۳۰۱۰) G زبردست with *sukún*. (۳۰۱۷) GHK کان را. H کنند *bis*.

P. ۴۱۶ (۳۰۲۶) G پس در آن. Heading: HK بيار. (۳۰۲۹) G که بيار HK. آمد از یکی (۳۰۳۷) GK = Bul.

P. ۴۱۷ (۳۰۴۱) GK علیای correctly. (۳۰۴۴) GK = BDL Bul., and so corr. in marg. H. (۳۰۴۶) GK = BDL Bul., and so corr. in marg. H. (۳۰۴۹) GK = BDL Bul., and so corr. in marg. H.

P. ۴۱۸ (۳۰۵۷) GK عارض رحمت, and so corr. in H. (۳۰۵۸) H = A, corr. below. (۳۰۶۰) HK = A. (۳۰۶۳) HK فرار for نغور, which H gives as a variant. (۳۰۶۵) K چیز with *idáfat*. (۳۰۶۹) H = AB Bul.

P. ۴۱۹ (۳۰۷۱) HK = A, corr. in H. GHK کسب. (۳۰۷۵) G از الله. (۳۰۸۱) GH او مید. GH آب و خور. H يك لقمه, corr. in marg. GK الا for غیر.

P. ۴۲۱ (۳۱۰۴) H عین الیقین. (۳۱۰۴) GK = BDL Bul., and so corr. in H. (۳۱۰۹) G = BDL Bul., and so corr. in H. (۳۱۱۷) G = BDL Bul., and so corr. in H.

P. ۴۲۲ (۳۱۱۹) H طعای فی نشان. (۳۱۲۰) K نی درش معور. and so corr. in GH. (۳۱۲۱) GHK چشم تو. K چون شود, and so corr. in H. (۳۱۴۱) GK = BD Bul., and so corr. in H. (۳۱۴۴) This and the next verse are transposed in H.

P. ۴۲۴ (۳۱۴۰) GH صبح as in text. (۳۱۴۲) GK = BD Bul., and

so corr. in marg. H. (۴۱۴۴) This and the next verse are transposed in H, but corr. (۴۱۵۰) K = L Bul., and so corr. in G. (۴۱۵۱) H نی ذکر او (۴۱۵۲) GHK سفل (۴۱۵۳) HK سفل .

P. ۴۲۴ (۴۱۶۴) K سلیح . G مہیب . GHK اسپی .

P. ۴۲۵ (۴۱۷۲) GH دول (۴۱۷۹) GK = Bul. (۴۱۸۴) H حکیم و اهل .

P. ۴۲۶ (۴۱۹۲) H = A, corr. in marg. (۴۱۹۴) GH ملک (۴۲۰۱) GHK = Bul.

P. ۴۲۷ (۴۲۰۴) GHK برد for برد . (۴۲۰۸) G = B, corr. below. Heading: GH om. $\text{قدس الله روحه العزیز}$. (۴۲۱۱) GK = BDL Bul. (۴۲۱۴) GK ملکی (۴۲۱۵) GK = BDL Bul., and so corr. in marg. H.

P. ۴۲۸ (۴۲۲۴) HK جلی , corr. in marg. H. (۴۲۲۶) K بر لب . (۴۲۴۱) GHK = ABL Bul. (۴۲۴۴) H = A, corr. below.

P. ۴۲۹ (۴۲۴۶) G $\text{رسته این هر پنج از اصلی بلند}$ and so in marg. H. (۴۲۴۸) GK = BDL Bul., and so corr. in H. (۴۲۴۴) GK نا بگلزار حقایق (۴۲۴۵) G = BD Bul., and so in marg. H. (۴۲۴۶) G = BL Bul. (۴۲۴۸) GK = BDL Bul., and so in marg. H. (۴۲۴۹) G = BDL Bul. (۴۲۵۰) G ملک .

P. ۴۳۰ (۴۲۵۴) GH = BD. (۴۲۵۸) G غیبست .

P. ۴۳۱ (۴۲۷۹) GK = BDL Bul. (۴۲۸۷) GK = BD Bul., and so corr. in marg. H. (۴۲۸۹) H = A.

P. ۴۳۲ (۴۲۹۴) GHK = Bul. (۴۲۹۶) GHK = BD Bul. (۴۲۹۹) GK نگجید . In H و جوی و این has been supplied. (۴۳۰۲) GH آن . (۴۳۰۶) HK om. آن .

- P. ۴۴۴ (۴۴۱۵) H = A. (۴۴۱۹) G وقت with *sukūn*. The four verses which are added here in BL Bul. occur in K and are suppl. in marg. GH. (۴۴۲۲) GHK و ابن for و بن. (۴۴۲۴) H پیش آن سر.
- P. ۴۴۴ (۴۴۲۵) G = Bul. Heading: GH om. قدس الله روحه.
- P. ۴۴۵ (۴۴۴۶) GHK = AL Bul. (۴۴۵۱) G از رشك ایشان. In H ایشان is suppl. as a variant for پیران in both hemistichs. (۴۴۵۸) GH = DL.
- P. ۴۴۶ (۴۴۶۳) GH = AB Bul. Heading: G شعيب عليه السلام مرورا.
- P. ۴۴۷ (۴۴۸۵) GK ور سم. K بس سیه. GH جان پر شرش. (۴۴۸۸) HK = AB Bul.
- P. ۴۴۸ (۴۴۹۸) G عقل with *idāfat*. (۴۴۹۹) HK عاربه ست. (۴۵۰۵) H میبیزد دیو در وی ناشتاب corr. in marg.
- P. ۴۴۹ (۴۴۱۷) GK از هر خنی او یچشید and the same correction has been made in H. Heading: GK میکنی چونست. (۴۴۲۶) G = BD, and so K (which has طنلی) and H in marg. In the first hemistich H has: مستحاضه و طنل آلوده و پلید.
- P. ۴۴۰ (۴۴۴۹) H جوی. In the second hemistich GK = BDL Bul., and so H in marg. (۴۴۴۱) H چیست و حیرانی.
- P. ۴۴۱ (۴۴۶۱) G = BDL Bul., and so corr. in H. (۴۴۶۳) GK دید آدمرا حقیر او از خری and so in marg. H. The original reading in G seems to have been that of BDL.
- P. ۴۴۲ (۴۴۶۵) HK = AB Bul. (۴۴۶۸) G = BDL, and so corr. in H. (۴۴۶۹) G = BDL, and so H in marg. Both G and H have آن خلاف for از خلاف. (۴۴۷۲) GH = Bul.

- P. ۴۴۴ (۴۴۸۱) G حرمذان. The initial letter is written with a small ح underneath. (۴۴۸۴) GK = BDL Bul. (۴۴۹۴) GHK = ABL. (۴۴۹۵) GH = AB Bul.
- P. ۴۴۴ (۴۵۰۲) G ور حقیقت بود. In the second hemistich G = BDL Bul., and so corr. in H. (۴۵۱۱) H = A.
- P. ۴۴۵ (۴۵۲۰) GHK پیشین ای غوی. (۴۵۲۵) GH = A. Heading: H با شیخ. (۴۵۲۷) H = A, corr. below. (۴۵۴۰) H = A, corr. above.
- P. ۴۴۶ (۴۵۴۲) Suppl. in marg. H. (۴۵۴۴) GK = BDL Bul., and so corr. in H. (۴۵۴۸) GH = AB. (۴۵۴۹) G وین یکی جان. (۴۵۴۵) G = B. H = A, corr. in marg.
- P. ۴۴۷ (۴۵۴۹) GHK قلبی. (۴۵۶۵) GK = BL Bul., and so in marg. H.
- P. ۴۴۸ Heading: GH دعوی. (۴۵۷۷) G om. the *idāfat* of نزدیک.
- P. ۴۴۹ (۴۵۹۲) G کند اورا غلط. (۴۵۹۵) G ماء. H. ماء. (۴۵۹۸) H om. (۴۵۹۹) H از درون in the second hemistich. Heading: H مادر عیسی. (۴۶۰۴) G کو for که in the second hemistich. H کاو. (۴۶۰۴) G = BDL Bul.
- P. ۴۵۰. (۴۶۰۸) GHK = BDL Bul. In HK the verse of A, which is given in the text, follows v. ۴۶۰۹. (۴۶۱۵) G = A. H زدمه and کلیله. (۴۶۱۷) G ندیدش از برون فی از درون without *idāfat*.
- P. ۴۵۱ (۴۶۳۱) H افتریست. K مراست. (۴۶۳۵) G = BDL. H نیز for هم, and بشنوی معنی گزین کن ای عزیز, and so K, which has خانه از کجا. (۴۶۳۷) GK = ABL Bul. H بشنو و معنی. (۴۶۳۸) GHK HK عهرا. (۴۶۴۰) G سر معنی. H. که for کو. (۴۶۴۸) GHK

- GHK (۲۶۴۵) و او GK (۲۶۴۴) و ساز GHK (۲۶۴۲) گناه.
 حدش یسزد HK. چونك از حد برد.
- P. ۴۵۲ (۲۶۴۷) H om. و after دوست (۲۶۴۹) GK الخیثات الخیثین.
 H الخیثین. Heading: H جستن پادشاهی (۲۶۵۱) G = BD, and
 so corr. in marg. H. K = Bul.
- P. ۴۵۴ (۲۶۵۴) H نوع (۲۶۵۴) GHK = DL Bul. Heading: HK
 درخت را (۲۶۶۴) H = A originally, corr. by a later hand.
- P. ۴۵۴ (۲۶۷۰) G = BDL Bul., and so corr. in marg. H. (۲۶۷۱)
 G = BL Bul., and so corr. in marg. H. (۲۶۷۲) H عمر و بقاست.
 (۲۶۷۶) GHK = BD Bul. (۲۶۷۷) K هرکه اندر نام پیچد کین
 نتهست.
- P. ۴۵۵ (۲۶۸۵) K و از دانش GK (۲۶۸۶) در نزارع مشیت برهم میزدند.
 (۲۶۹۴) GK = BDL Bul., and so corr. in marg. H. H
 (۲۶۹۸) G اثر for هنر, corr. above. (۲۶۹۴) G موثقه است.
 (۲۶۹۹) GHK اهل جسد and از عیاست و اخلاص ماست.
- P. ۴۵۶ (۲۷۰۰) GHK = AB Bul. (۲۷۰۱) H = A, corr. in marg.
 (۲۷۰۴) K هین سلیمانی بجوگر میجوی K (۲۷۱۱) GH with نفس
 idlifat. (۲۷۱۲) GHK = B Bul.
- P. ۴۵۷ (۲۷۲۵) GHK = ABL. (۲۷۲۶) GHK = BDL Bul.
- P. ۴۵۸ (۲۷۴۸) Suppl. in marg. H.
- P. ۴۵۹ (۲۷۶۶) GK = BDL Bul., and so corr. in marg. H. (۲۷۶۹)
 GHK = ABL Bul. (۲۷۷۰) GHK = ABL Bul.
- P. ۴۶. (۲۷۷۲) GHK خانه گن (۲۷۷۴) G = B Bul. (۲۷۷۸) GK =
 BDL Bul. (۲۷۸۵) The order of this and the following verses

in H is ۴۷۷۶, ۴۷۷۷, ۴۷۷۵, but corr. below. (۴۷۸۶) GHK
= AB Bul. (۴۷۸۸) H عبادیه.

P. ۴۶۱ (۴۷۹۵) Instead of this verse GK have the same verse which
in D Bul. follows v. ۴۷۹۴, and so H in marg. (۴۷۹۶) H =
A, but corr. (۴۷۹۷) GH از آثار. (۴۷۹۸) H = A, corr. in
marg. (۴۸.۱) HK = A, corr. in H. (۴۸.۲) G = BDL.

P. ۴۶۲ (۴۸.۸) H قوم دیگر, corr. in marg. K = Bul.

APPENDIX II.

CONTAINING THE VARIANT READINGS OF THE QÓNİYA Ms. (G),
DATED A.H. 677, IN THE THIRD BOOK, vv. ۱-۲۸۴۰.

PREFACE. P. ۱ (۱۴) G يقطعہ المعاش بالاشتغال.

P. ۲ (۲) G مهتمّ لمعيشة (۴) G om. الثينة.

(۸) G يُعْتَف as in text. (۹) G سبحانه ونعالي.

(۱۲) G على رغم حزب. (۱۴) G om. الموفق والمنفصل.

(۱۴) G والحمد لله الخ. (۱۶) G om. انوار for نور.

(۲) G آذار را as in text. (۱۷) G = BK Bul. (۱۹) G = BK. (۲۰)
G = HK. (۵۴) G = K. (۹۴) G رقص with *idáfut*. (۱۲۹) G = Bul.
(۱۶۹) G بناست G (۱۷۴) بر محبوب (۱۷۲ Heading) G پس دعاها (۱۶۹) G as
in text. (۱۷۵) G نعالی and (۱۸. Heading) G om. لفظ حتى علّ فلاح.
خروجين G (۲۲۸) G = BK Bul. (۲۱۹) G = Bul. (۲۱۴) G عليه السلام.
(۲۴۶ Heading) G شهری را, which is also the reading of H. (۲۴۹)
G = ABK Bul. (۲۹۵) G = B Bul. (۲۶۶) G چه رنج می شوی (۲۷۶)
G گنجور فقیر, with ای suppl. by a later hand after گنجور ز گنجور فقیر.
(۴۴۴) G = Bul. (۴۴۵) G = AB. (۴۴۱) G = BH Bul. (۴۷۹) G
گفت یغفل (۴۸۰) G. (۴۹۴) G = BK. (۴۹۶) G = BKL Bul.
(۴۹۷ Heading) G = BHK Bul. (۵۰۸) G = H. (۵۱۰) G گنجیست.
(۵۴۲ Heading) G = BK Bul. (۵۷۰) G منعد. (۵۷۴) G هشتین بین.

corr. below. (۵۸۱) G = K. (۵۹۲) G = K Bul. (۵۹۸ Heading) G
 قوش به (۶۰۲) G = AH, as in text. (۶۰۵) G = BL. (۶۴۲) G = BK.
 (۶۴۴) G = BK Bul. (۶۴۹) G نباید گرگ تا. (۶۶۷) G = BKL Bul. (۶۷۵)
 G کی for که bis. (۶۸۲) G = Bul. (۶۸۸) G = LT Bul. (۶۹۸) G =
 BK Bul. (۷۱۲) G = ABL Bul. (۷۲۵) G = BKL. (۷۳۴) G نوید.
 (۷۳۷) G = BK Bul. (۷۴۷ Heading) G = AH. (۷۵۴) G = BK.
 (۷۶۶ Heading) G افتاده بود. (۷۶۶) G = BK. (۷۷۵) G = K. (۷۹۵) G
 فعل with *idāfat*. (۷۹۷ Heading) G = BK. (۸۲۷) G گفته اند in the
 second hemistich. (۸۴۸) G کی for که bis. (۸۴۹) G جهد with *idāfat*.
 (۸۵۵ Heading) G برای حیلۀ ولادت. (۸۶۱) G = BK Bul. (۸۷۸
 Heading) G = H. (۸۸۸ Heading) G جنت خود را. (۹۰۲ Heading)
 G استاره. (۹۴۵) G = BKL Bul. The text-reading is written in marg.,
 apparently by the original hand. (۹۴۱) G تا بیاید هر یکی
 G = B Bul. (۹۷۱) G = BK Bul. (۹۸۶) G سوی آن سر
 غمی. (۹۹۵) G = HK. (۱۰۱۷) Suppl. in marg. G by a later hand.
 (۱۰۴۴) After گفته G has in marg. چون او از خریش
 حرافه as in text. (۱۰۴۷) G زشت and بندها بسکست with *idāfat*.
 (۱۰۴۸) G = B. (۱۰۵۹) G صَلَات with معا written above. (۱۰۶۱)
 G يُعْزِکَ (۱۰۶۲) G = BKL. (۱۰۶۵) G گشت with معا written above.
 (۱۰۸۷ Heading) G om. علیه السّلم. (۱۰۹۴) G پیش with *idāfat*.
 (۱۰۹۶) G om. و after آرند. (۱۰۹۸) G صد حیلت. (۱۱۰۸) G آفتاب.
 (۱۱۲۴) G = BK Bul. (۱۱۴۲) G گم نه. (۱۱۴۱) G = BK Bul.
 (۱۱۴۲) G الله گو with جو written above by a later hand. (۱۱۵۲)
 G = BK. (۱۱۵۴) G = B. (۱۱۸۴) Instead of this verse G has:

گفتشان در خواب کای اولاد من * نیست ممکن ظاهر این را دم مزن

with *زدن* written above *مزن*. (1197 Heading) G = H. (1199) G om. The verse is suppl. in marg. G as follows:

من ترا اندر دو عالم حافظم * طاعتان را از حدیث رافضم
 (1211) G *بر عصایش* as in text, with *یت* written above the last two letters. (1216) G *گورشر و تنف*. (122.) G = B. (1222) G *گشت*. (1276) G = AB Bul. (1277) G = BL. (1278) G *و خنده دل*. (1279) G *روی با*. (1286) G *ایستی*. (1287) G *سوی*. (1288) G *اطلال*. (1289) G = BK. (1290) G *کو بجال*. (1291) G *کی طلب الدلیل*. (1292) G *باشد در مثال*. (1293) G = BKL Bul. (1294) G = BKL Bul. (1295) G om. (1296) G = BK. (1297) G = BKL Bul. (1298) G = K. (1299) G *بیگار او*. (1300) G *النبی صلی الله علیه وسلم* with *idāfat*. (1301) G *گاو* with *idāfat*. (1302) G om. (1303) G om. (1304) G = BL. (1305) G = BK Bul. (1306) G = BK Bul. (1307) G *غم نایند*. (1308) G *اوستاد*. (1309) G *مصر* with *sukūn*. (1310) G *مرا غریبال*. (1311) G = A. (1312) G *شہول*. (1313) G *دست یا پایش*. (1314) G = BK Bul. (1315) G *مرودی*. (1316) G *خرد مرد*. (1317) G = BK. (1318) G *حیل*. (1319) G = BHK Bul. (1320) G *در عریشم آمد*. (1321) G *شیخست از ابدال*. (1322) G *جذب و قضا*. (1323) In G the order of the following verses is the same as in B. (1324) G *گزارشان* as in text. (1325) G = H. (1326) G = B Bul. (1327) G *حکایت استر*. (1328) G *بر* for *در*. (1329) G =

BKL Bul. (۱۷۵۴) G هر قدم من از سر (۱۷۵۵) G فی المقام (۱۷۶۴ Heading) G عزیر علیہ السلام bis. (۱۷۷۷) G = BK Bul. (۱۷۹۰) G و om. (۱۸۱۴) G خود. (۱۷۹۹ Heading) G بدن ای کنز امید علیہ السلام. (۱۸۴۲ Heading) G om. ببینی خوابها (۱۸۴۴) G وحی after. (۱۸۷۶) G گرائی (۱۸۷۰) G و om. (۱۸۴۴) G گرائش مارا کشد (۱۸۷۶) G خوانش بر (۱۸۹۵) G و دعا (۱۸۷۸ Heading) G om. (۱۹۰۷) G = AB Bul. (۱۹۱۰) G می‌مرد as in text, and om. (۱۹۲۵) G = BK Bul. (۱۹۲۸ Heading) G سیبری للغنا (۱۹۵۹) G = BK Bul. (۱۹۶۳ Heading) G as in text. (۱۹۸۵ Heading) G دَوْر و دَیْر (۱۹۸۰) G خضر را علیهما السلام. (۲۰۱۱) G چشم for چشم (misprint). (۲۰۱۱) G صد نفو (۲۰۱۱) G gives (۲۰۴۶) G کَذَّبُوا (۲۰۴۳) G مُسْتَسْعَد (۲۰۱۹) G in marg. as a variant. (۲۰۴۹) G = BK Bul. (۲۰۶۳) G جاهلی از before (۲۰۶۴) In G. This is also the reading of BH. (۲۰۶۸) In G. is suppl. by a later hand. (۲۰۸۶) G باید ایدر پیشوا (۲۰۸۶) G دقوفی رحمة الله علیه (۲۰۸۴ Heading) G بی مخلص (۲۱۰۹) G زومی‌خورند (۲۱۰۷) G = ABK Bul. (۲۱۱۵) G = B Bul. (۲۱۶۷ Heading) G om. و after حق (۲۱۷۵) G مرغ with *idāfat*. (۲۱۸۴) G = BK Bul. (۲۲۰۱) G = K. (۲۲۴۴) G سلامها نثار (۲۲۷۴) G تو دلا (۲۲۸۵) G در هوا رفتند یا در زمین (۲۲۸۱ Heading) G پیغامبر. (۲۲۹۸) G om. (۲۳۱۵ Heading) G ملام ویش و کم and زاعتماد او (۲۳۴۶) G = B. (۲۳۶۸) G وکی داند (۲۳۶۸) G این باشد نکو (۲۳۶۴) G = BK Bul. (۲۳۴۵)

(۲۴۷۵) G=BK Bul. (۲۴۹۲) G=AB Bul. (۲۴۹۴) G=BK Bul.
 (۲۴۰۱) G ابن for آن. (۲۴۰۷) G نور with *sukūn*. (۲۴۱۲) G داود
 (۲۴۴۹) G=BK Bul. (۲۴۴۶) G در یکی اش شکی. (۲۴۱۴) G می گفت
 (۲۴۷۴) G در زمین. (۲۴۵۰) G حجتها را همه. (۲۴۴۲ Heading) G=BK Bul.
 (۲۴۷۸) G مَلِك اوست. مَلِك وارث باشد آنها سر بسر. (۲۴۷۷) G جدّ اورا
 (۲۵۲۶) G کارافزا شود. گشته for گشت. (۲۵۱۰) G=BK. (۲۴۸۸)
 (۲۶۰۸) G=BK Bul. (۲۵۶۱) G مَهَب. (۲۵۵۸) G وز for و. (۲۵۴۲)
 (۲۶۲۰) G=K Bul. In G و after دورین is supplied. (۲۶۰۹) G نیم ن
 (۲۶۳۵) G=برهنه چون درند. (۲۶۳۱) G=BK Bul. (۲۶۲۵)
 (۲۶۴۸) G=ABK Bul. (۲۶۴۹) G=H. (۲۶۴۸) G=B.
 (۲۶۷۴) G و از نعمت. (۲۶۷۲) G=BK Bul. (۲۶۵۴)
 (۲۷۰۸) G=BK Bul. (۲۶۹۹) G=H. بروی کف زدی. (۲۶۸۰)
 (۲۷۹۹) G=B. (۲۷۹۶) G=BK Bul. (۲۷۷۱) G غُرّه هلال. (۲۷۴۱)
 (۲۸۱۵) G in فرو آویخت. (۲۸۰۱) G دزد که پرسیدند. (Heading)
 the second hemistich: آفتابی از کسوفش در شَغاف.

ADDITIONAL CORRECTION IN BOOK III.

Verse ٤٦١٧, *read* از فَرْق without *idāfat*.

ADDITIONAL CORRECTION IN BOOK IV.

Verse ٩٦٧, *for* آن عجب *read* زآن عجب.

کتاب

مثنوی معنوی

تألیف

جلال الدین محمد بن محمد بن الحسین البخاری ثم الرومی

جلد سوم

بعد از مقابله با پنج نسخه از نسخ قدیمه بسعی و اهتمام و تصحیح

رینولد آلین نیکلسون

در مطبعه بریل در لیدن از بلاد هلند بطبع رسید

سنه ۱۹۲۹ مسیحی

فهرست حکایات و قصص،

دفتر سوم،

صحنه

- ۱۱-۶ قصه خورندگان پیل بچه
- ۱۳ امر حق تعالی بموسی کی مرا بدھانی خوان که بدان دھان گناه نکرده
- ۱۲ بیان آنک الله گفتن نیازمند عین لبیک گفتن حق است
- ۲۵، ۲۶، ۲۹، ۴۱، ۴۵ قصه فریفتن روستایی شهری را
- ۱۸، ۲۲، ۱۴۷-۱۵۵، ۱۵۶-۱۵۸، ۱۶۴-۱۶۹، ۱۷۵ قصه اهل سبا
- ۱۹ قصه جمع آمدن اهل آفت هر صباحی بر در صومعه عیسی
- ۲۶ دعوت باز بطان را از آب بصحرا
- ۲۸ قصه اهل ضروان
- ۴۳ قصه نواختن مجنون آن سگ را کی مقیم کوی لیلی بود
- ۴۱، ۴۲ قصه افتادن شغال در خم رنگ
- ۴۱ قصه چرب کردن مرد لانی لب و سبیل خود را
- ۴۲ قصه امین بودن بلعم باعور
- ۴۵ قصه هاروت و ماروت
- ۴۷-۵۶، ۶۰-۷۱، ۸۸، ۹۹، ۱۱۴، ۱۲۵-۱۲۸، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۹-۱۵۲، ۱۵۴-۱۵۶ قصه فرعون و موسی
- ۴۹ حکایت مغول حیلہ دان
- ۵۶ حکایت مارگیر که از دھای فسرده را مرده پنداشت
- ۷۲ قصه اختلاف کردن در چگونگی و شکل پیل

تصحیفه

- حکایت مندیله در تنور پر آتش انداختن آنس و ناسوختن ۱۷۷
 قصه فریاد رسیدن رسول علیه السلام کاروان عرب را ۱۷۸-۱۸۲
 قصه آمدن آن زن کافر با طفل شیرخواره بتزدیک مصطفی علیه
 السلام و ناطق شدن عیسی وار بمعجزات رسول ۱۸۳
 ربودن عقاب موزه مصطفی علیه السلام ۱۸۴
 قصه استدعای آن مرد از موسی زبان بهایم با طیور ۱۸۶-۱۹۴
 حکایت آن زنی که فرزندش غی زیست ۱۹۴
 قصه در آمدن حمزه در جنگ بی زره ۱۹۵
 قصه وفات یافتن بلال با شادی ۲۰۰
 قصه وکیل صدر جهان که منته شد و از بخارا گریخت از
 بیم جان، ۲۱۰، ۲۱۵، ۲۱۷-۲۲۳، ۲۵۰، ۲۶۷-۲۷۱
 قصه پیدا شدن روح القدس بصورت آدمی بر مریم بوقت برهنگی ۲۱۱-۲۱۵
 قصه پرسیدن معشوقی از عاشق غریب خود کی از شهرها کدام
 شهر را خوشتر یافتی ۲۱۶
 حکایت آن مسجد که عاشق کُش بود ۲۲۳-۲۲۸، ۲۴۲، ۲۴۰، ۲۴۷، ۲۴۸
 قصه عشق جالینوس برین حیوة دنیا ۲۲۶
 قصه گفتن شیطان قریش را کی بجنگ احمد آید ۲۳۰
 حکایت عذر گفتن کدبانو با نخود ۲۳۹
 قصه نظر کردن پیغامبر علیه السلام با سیران و تبسم کردن ۲۵۶، ۲۶۰
 قصه داد خواستن پشه از باد بحضرت سلیمان ۲۶۵-۲۶۷
 حکایت عاشقی درازمهرانی و بسیار امتحانی، ۲۷۲

صیغه

داستان مشغول شدن عاشقی بعشق نامه خواندن در حضور

۷۹

معشوق خویش

حکایت آن شخص که در عهد داود شب و روز دعا می کرد کی

۱۴۲-۱۴۱، ۸۲، ۸۳

• مرا روزی حلال ده بی رنج

۹۱-۸۶

حکایت معلم و کودکان

۹۹-۹۶، ۹۴، ۹۳

حکایت آن درویش کی در کوه خلوت کرده بود

قصه دیدن زرگر عاقبت کار را و سخن بر وفق عاقبت گفتن با

۹۳

مستعیر ترازو

۱۰۰

قصه شکایت استر پیش شتر

۱۰۱

قصه اجتماع اجرای خر عزربعد از پوشیدن

۱۰۵-۱۰۲

حکایت جزع ناکردن شیخی بر مرگ فرزندان خود

۱۰۶، ۱۰۵

قصه خواندن شیخ ضربه مصحف را

قصه صبر کردن لقمان چون دید که داود حلقه های ساخت از

۱۰۵

سؤال کردن

۱۰۸

قصه سؤال کردن بهلول آن درویش را

۱۴۱-۱۱۰

قصه دقوی و کرامانش

• ۱۴۶

قصه گریختن عیسی فراز کوه از احمقان

۱۵۹، ۱۵۵

حکایت خرگوشان که خرگوشی را برسالت پیش پیل فرستادند

حکایت آن دزد که می پرسیدندش که چه می کنی نیم شب در بن

۱۵۹

این دیوار

• ۱۶۳

حکایت آن مرغ که ترك حزم کرد از حرص و هوا

۱۶۴

حکایت نذر کردن سگان هر زمستان

۱۷۱

قصه عشق صوفی بر سفره تهی

۱۷۴

حکایت امیر و غلامش کی نماز باره بود

صحنه

- ۲۵۵ قصهٔ آموختن پیشهٔ گورکنی قایل از زاغ
- ۲۵۸ قصهٔ صوفی کی در میان گلستان سر بر زانو مراقب بود
- حکایت آن غلام که شکایت نقصان اجرای سوی پادشاه نوشت ۲۷۰، ۲۷۰، ۲۷۹، ۲۸۹، ۲۹۲
- ۲۷۱ حکایت آن فقیه با دستار بزرگ
- ۲۸۱ حکایت آن مداح کی از جهت ناموس شکر حمدوح می کرد
- حکایت مزده دادن ابو یزید از زادن ابو الحسن خرقانی پیش از سالها
- ۲۹۱، ۲۹۴
- ۲۹۰ قصهٔ کثر وزیدن باد بر سلیمان
- ۲۹۴ قصهٔ آنک کسی بکسی مشورت می کرد گفتش مشورت با دیگری کن
- قصهٔ امیر کردن رسول علیه السّلم جوان هذلی را بر سربّه ۲۹۵-۴۰۱، ۴۰۴-۴۰۶
- ۴۰۱ قصهٔ سبحانی ما اعظم شأنی گفتن ابو یزید
- قصهٔ آن آبگیر و صیادان و آن سه ماهی ۴۰۷، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۲
- حکایت شخصی که بوقت استنجا می گفت اللهم ارحنی راحهٔ الحجه ۴۰۹
- قصهٔ آن مرغ گرفته کی وصیت کرد کی بر گذشته پشیمانی مخور ۴۱۰
- قصهٔ مجاوبات موسی با فرعون ۴۱۴، ۴۲۵-۴۲۸
- ۴۲۲ قصهٔ مشورت کردن فرعون با ایسیه
- ۴۲۴ قصهٔ باز پادشاه و کپیروز
- ۴۲۵ قصهٔ آن زن کی طفل او بر سر ناودان غیژید
- قصهٔ مشورت کردن فرعون با وزیرش هامان ۴۲۹-۴۳۲
- ۴۴۲ قصهٔ منازعت امیران عرب با مصطفی علیه السّلم
- ۴۴۶ قصهٔ بحث کردن سنی و دهری
- ۴۵۰ قصهٔ وحی کردن حق بموسی

دفتر چهارم،

صحنه

- نمائ حکایت آن عاشق ۲۹۸-۲۹۶، ۲۸۵، ۲۸۰.
- حکایت آن واعظ کی هر آغاز تذکیر دعای ظالمان و سخت دلاں
و بی اعتقادان کردی ۲۸۲
- سؤال کردن از عیسی که در وجود الخ ۲۸۴
- قصه آن صوفی کی زن خود را با بیگانه بگرفت ۲۹۰-۲۸۷
- قصه آن دباغ کی در بازار عطاران از بوی عطر و مشک
بیپوش و رنجور شد ۲۹۵-۲۹۳
- حکایت گفتن آن جهود علی را که اگر اعتماد داری بر حافظی
حق الخ ۲۹۹
- قصه مسجد اقصی ۴۵۹، ۴۵۴، ۴۴۴، ۴۰۵، ۴۰۱
- قصه آغاز خلافت عثمان ۴۰۷
- قصه هدیه فرستادن بلقیس از شهر سبا سوی سلیمان ۴۲۱، ۴۱۷، ۴۱۴، ۴۲۱
- ۴۴۰، ۴۳۲-۴۲۸، ۴۲۷-۴۲۴
- کرامات و نور شیخ عبد الله مغربی ۴۱۴
- قصه عطاری که سنگ ترازوی او گل سرشوی بود ۴۱۵
- حکایت دیدن درویشی جماعت مشایخ را در خواب الخ ۴۲۰-۴۱۸
- سبب هجرت ابرهیم ادم و نرک ملک خراسان ۴۲۷، ۴۲۱
- حکایت آن مرد نشنه کی از سر جوزین جوزی ریخت ۴۲۲
- قصه یاری خواستن حلیمه از بتان ۴۴۴-۴۴۹
- قصه شاعر و صله دادن شاه و مضاعف کردن آن وزیر بو
الحسن نام ۴۵۱-۴۴۶
- قصه نشستن دیو بر مقام سلیمان ۴۵۴

بسم الله الرحمن الرحيم،

الحَكَمُ جُنُودُ اللَّهِ ^(a) بِقَوَىٰ بِهَا أَرْوَاحَ الْمُرِيدِينَ بِتَرَّةٍ ^(b) عِلْمَهُمْ عَنْ شَايِبَةِ
الْجَهْلِ وَعَدْلَهُمْ عَنْ شَايِبَةِ الظُّلْمِ ^(c) وَجُودَهُمْ عَنْ شَايِبَةِ الرِّبَا وَحِلْمَهُمْ عَنْ شَايِبَةِ
السَّفْهِ وَيُقَرِّبُ إِلَيْهِمْ مَا بَعُدَ عَنْهُمْ مِنْ فَمِّ الْآخِرَةِ وَيُسِّرُ لَهُمْ مَا عَسَرَ عَلَيْهِمْ مِنْ
الطَّاعَةِ وَالْاجْتِهَادِ وَهِيَ مِنْ بَيِّنَاتِ الْأَنْبِيَاءِ وَدَلَالِيهِمْ تُخَيِّرُ عَنْ أَسْرَارِ اللَّهِ وَسُلْطَانِهِ
الْمَخْصُوصِ بِالْعَارِفِينَ وَإِدَارَتِهِ الْفَلَكَ النُّورَانِي الرَّحْمَانِي الدُّرِّي الْحَاكِمَ ^(d) عَلَى
الْفَلَكَ الدُّخَانِي الْكُرِّي كَمَا أَنَّ الْعَقْلَ حَاكِمًا عَلَى الصُّورِ التَّرَايِيَةِ ^(e) وَحَوَاسِهَا الظَّاهِرَةِ
وَالْبَاطِنَةِ فَدَوْرَانُ ذَلِكَ الْفَلَكَ الرُّوحَانِي حَاكِمًا عَلَى الْفَلَكَ الدُّخَانِي وَالشَّهْبُ الزَّاهِرَةِ
وَالسَّرُّجُ الْمُنِيرَةِ وَالرِّيَّاحُ الْمُنَشِّئَةُ وَالْأَرْضُ الْمَدْحِيَّةُ ^(f) وَالْمِيَاءُ الْمَطْرَدَةُ نَفَعَ اللَّهُ
بِهَا عِبَادَهُ وَزَادَهُمْ فَهْمًا وَإِنَّمَا يَفْهَمُ كُلُّ قَارِيٍّ عَلَى قَدَرِ نُهَيْتِهِ وَيَنْسَكُ النَّاسِكُ
أ- عَلَى قَدَرِ قُوَّةِ اجْتِهَادِهِ ^(g) وَيُفْتَى الْمُفْتَى مَبْلَغَ رَأْيِهِ وَيَنْصَدِّقُ الْمُتَنَصِّدُ بِقَدْرِ
قُدْرَتِهِ ^(h) وَيَجُودُ الْبَازِلُ بِقَدْرِ مَوْجُودِهِ ⁽ⁱ⁾ وَيَقْتَنِي الْمَجُودُ عَلَيْهِ مَا عَرَفَ مِنْ فَضْلِهِ
وَلَكِنْ يَفْتَقِدُ الْمَاءَ فِي الْمَفَازَةِ لَا يَقْصُرُ بِهِ عَنْ طَلْبِهِ مَعْرِفَتُهُ مَا فِي الْبَحَارِ وَيَجِدُ
فِي: طَلَبِ مَاءٍ هَذِهِ الْحَيَوَةُ قَبْلَ أَنْ ^(j) يَقْطَعَهُ الْإِشْتَغَالُ بِالْمَعَاشِ عَنْهُ ^(j) وَلُغْوَةً
الْعَلَّةُ وَالْحَاجَةُ وَتَحُولُ الْأَغْرَاضُ ^(k) بَيْنَهُ وَيَبِينُ مَا يَتَسَرَّعُ إِلَيْهِ وَلَنْ يُدْرِكَ ^(l) الْعِلْمُ ^(m)

Heading: AH add: وما توفيقى إلا بالله.

- (a) Bul. جنود الله في الأرض. (b) Bul. بيزرة بها. (c) A om. from الظلم
to الجهل. (d) A والحاكم. (e) AH صور الترابية. (f) H الأرض الدحية. (g) A اجتهاد. (h) B بقدر قوته. (i) AB مجوده for موجوده. H جوده. (j-j) H Bul. يقطع المعاش بالاشتغال عنه. In H الاشتغال is suppl. in marg. after
يقطعه. A يقطع الاشتغال بالمعاش الاشتغال عنه. (k) AB Bul. الأعراض. (l) A وإن بدرك. (m) Bul. هذا العلم.

صیفه

- ۴۵۱ حکایت خشم کردن پادشاه بر ندیم و شفاعت کردن شنیع
- ۴۵۴ قصه گفتن خلیل مر جبرئیل را الخ
- ۴۵۵ قصه مطالبه کردن موسی حضرت را کی خلقت خلقتا وأهلکم
- ۴۶۷-۴۶۰ حکایت آن پادشاه زاده کی پادشاهی حقیقی بوی روی نمود
- ۴۷۰ حکایت آن زاهد کی در سال قحط شاد و خندان بود
- ۴۷۲ قصه فرزندان عزیر
- ۴۷۸-۴۸۱ قصه شکایت استر با شتر
- ۴۸۸-۴۸۲ قصه لایه کردن قبطی سبطی را
- حکایت آن زن پلیدکار کی شوهر را گفت کی آن خیالات از
- ۴۸۸-۴۹۰ سر امرودین می نماید
- ۴۹۰ باقی قصه موسی
- ۴۹۸ قصه رفتن ذو القرنین بکوه قاف
- ۴۹۹ قصه موری کی بر کاغذی می رفت نبشتن قلم دید
- ۵۰۱ قصه نمودن جبرئیل خود را بصطفی

بسم الله الرحمن الرحيم،

ای ضیاء. اَلْحَقُّ حُسَامُ الدِّینِ بَیَّار * این رسومِ دفتر که سُنَّت شد سه بر
 بر گشا گنجینه اسرار را * در رسومِ دفتر پهل اعذار را
 قوَّت از قوَّتِ حق می زهد * نه از عروقی کز حرارت می جهد
 این چراغِ شمس کو روشن بود * نه از فنیل و پنبه و روغن بود
 سقفِ گردون کو چین دایم بود * نه از طناب و اُسْتَنی قائم بود
 قوَّتِ جبریل امرِ مطبخ نمود * بود از دیدارِ خلاق وجود
 همچنان این قوَّتِ اَبْدَالِ حق * هم زحق دان نه از طعام و از طبق
 جسمشان را هم ز نورِ اسرشته اند * تا زروح و از مَلَك بگذشته اند
 چونك موصوفی باوصافِ جلیل * ز آتشِ آمراض بگذر چون خلیل
 گردد آتش بر تو هم بُرد و سلام * ای عناصر مر مزاجت را غلام
 هر مزاجی را عناصر مایه است * وین مزاجت برتر از هر پایه است
 این مزاجت از جهانِ منبسط * وصفِ وَحْدَت را کنون شد ملتحط
 ای دریغا عرصه افهامِ خلق * سخت تنگ آمد ندارد خلقِ حلق
 ای ضیاء اَلْحَقِّ بِحَذَقِ رای تو * خلق بچشد سنگ را حلوائے تو
 کوه طور اندر تجلی خلق یافت * تا که می نوشید و می را بر نتافت
 صَارَ دَكَا مِنْهُ وَانْشَقَّ الْجَبَل * هَلْ رَأَيْتُمْ مِنْ جَبَلٍ رَقَصَ الْجَمَل

Heading: After الرحمن H adds الله على توگلی.

(۶) می زهد for می رهد A (۷) L دود و خلّاق.

(۷) Bul. او زحق دان. L Bul.

In H نه is suppl. below the line. و نه از طبق

(۸) A ملك.

تا کی A (۱۵)

مُؤَثَّرٌ هَوَى وَلَا رَاكِنٌ إِلَى دَعَا وَلَا مُنْصَرَفٌ عَنْ طَلْبِهِ وَلَا خَائِفٌ عَلَى نَفْسِهِ (a) وَلَا
 مَهْتَمٌ لِمَعِيشَتِهِ (b) إِلَّا أَنْ يَعُوذَ بِاللَّهِ (c) وَيُؤَثَّرَ دِينُهُ عَلَى (d) دُنْيَاهِ وَيَأْخُذَ مِنْ كَثَرِ
 الْحِكْمَةِ الْأَمْوَالِ (e) الْعَظِيمَةِ الَّتِي (e) لَا تَكْسُدُ وَلَا تُورَثُ (f) مِيرَاثَ الْأَمْوَالِ (g)
 وَالْأَنْوَارِ الْجَلِيلَةِ (g) وَالْجَوَاهِرِ الْكَرِيمَةِ وَالضِّيَاعِ الثَّمِينَةِ شَاكِرًا لِنُفْضِهِ مُعْظَمًا لِقُدْرَةِ (h)
 ° مَجْلَلًا لِحَظَرِهِ وَيَسْتَعِيزُ بِاللَّهِ مِنْ خَسَاسَةِ الْحِظُوظِ وَمِنْ جَهْلِ يَسْتَكْثِرُ الْقَلِيلَ مِمَّا
 يَرَى فِي نَفْسِهِ وَيَسْتَنْتِلُ الْكَثِيرَ الْعَظِيمَ مِنْ غَيْرِهِ وَيُعْجَبُ بِنَفْسِهِ بِمَا لَمْ يَأْذَنْ لَهُ (i)
 الْحَقُّ، وَعَلَى الْعَالَمِ الطَّالِبِ أَنْ يَتَعَلَّمَ مَا لَمْ يَتَعَلَّمَ وَأَنْ يُعَلِّمَ مَا قَدْ عَلَّمَ وَيُفَرِّقَ بَدْوَى
 الضَّعْفِ فِي الذَّهْنِ وَلَا يُعْجَبَ (j) مِنْ (k) بِلَادَةِ أَهْلِ الْبِلَادَةِ (k) وَلَا يُعْنِفَ (l) عَلَى
 كَلِيلِ (m) الْفَهْمِ، كَذَلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِ فَمَنْ أَلَّهِ عَلَيْكُمْ، (n) سُبْحَانَ اللَّهِ (n)
 ١٠ وَتَعَالَى (o) عَنْ أَقَاوِيلِ الْمُحْدِنِ وَشُرْكَ الْمُشْرِكِينَ وَتَنْفِصِ النَّافِصِينَ وَتَشْيِيشِ
 الْمَشْبِئِينَ وَسُوءِ أَوْهَامِ الْمُتَفَكِّرِينَ وَكَيْفِيَّاتِ الْمُتَوَهِّمِينَ، وَلَهُ الْحَمْدُ وَالْمَجْدُ عَلَى
 تَلْفِيقِ (p) الْكِتَابِ الْمُتَوَسَّطِ الْأَلْهِى الرَّبَّانِيِّ وَهُوَ الْمَوْقُوفُ وَالْمُنْتَضِلُ (q) وَلَهُ الطَّوْلُ
 وَالْعَمَلُ لَا سِبْيًا عَلَى عِبَادِهِ الْعَارِفِينَ (r) عَلَى رَغْمِ حِزْبٍ (r) يَرِيدُونَ أَنْ يَطْفِئُوا
 أَنْوَارَ (s) اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ، إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ
 ١٠ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ، فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَأَنَّهُ إِنَّمَا عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ
 أَلَّهَ سَبِّعَ عَلِيمٌ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (t)

على. (d) B om. (c) Bul. يتعوذ بالله. (b) K لمعيشته. (a) عن نفسه ea.

والأنوار المحلّة A (g-g). يورث A (f). العظيمة والقود التي B (e-e).

بلاهة أهل البلاد Bul. (k-k). يُعْجَبُ K (j). له. A om. (i). لِقُدْرَةِ K (h).

سبحانه K (n-n). عن كليل B Bul. (m). يُعْنِفَ: so pointed in K. (l).

تعالى و. Bul. om. (o). After تلفيق the remainder of the preface (p).

is suppl. in marg A. (q) H والمنضل. (r-r) suppl. in marg. H. (s) H نور.

وصلّى الله على سيّدنا محمّد وآله وصحبه الطّيبين الطّاهرين: K adds: ربّ العالمين (t) After

اجمعين برحمتك يا ارحم الراحمين. Bul. has a similar invocation.

آكل و مأكول را خلق است و ناي * غالب و مغلوب را عقلست و راي
 خلق بخشيد او عصای عدل را * خورد آن چندان عصا و حل را
 و اندرو افزون نشد زان جمله آكل * زآنك حيواني نبودش اكل و شكل
 مر يقين را چون عصا هم خلق داد * تا بخورد او هر خيالي را كه زاد
 ۴۰ پس معاني را چو آعيان حلقه است * رازق خلق معاني هم خداست
 پس زمه نا ماهي هيچ از خلق نيست * كه بجدب مابه او را خلق نيست
 خلق جان از فكر تن خالي شود * انگهان روزيش ايجالي شود
 شرط تبديل مزاج آمد بدان * كز مزاج بد بود مرگ بدان
 چون مزاج آدي گل خوار شد * زرد و بدرنگ و سفيد و خوار شد
 ۴۵ چون مزاج زشت او تبديل يافت * رفت زشتي از رخش چون شمع نافت
 دايه كو طفل شيرآموز را * تا بنعمت خوش كند بدفوز را
 گر بيند راه آن پستان برو * برگشايد راه صد پستان برو
 زآنك پستان شد حجاب آن ضعيف * از هزاران نعمت و خوان و رغيف
 پس حيات ماست موقوف فطيم * اندك اندك جهد كن نم الكلام
 ۵۰ چون جنين بود آدي بد خون غذا * از نجس پاكي برد مؤمن كدي
 از فطام خون غذا اش شير شد * وز فطام شير لقمه گير شد
 وز فطام لقمه لقماني شود * طالب اشكار پنهاني شود
 گر جنين را كس بگفتي در رحم * هست يرون عالمي بس منظم
 يك زمين خرمي با عرض و طول * اندرو صد نعمت و چندين اكول
 ۵۵ كوهها و بحر ها و دشنها * بوستانها باغها و كشنها
 آسماني بس بلند و پُر ضيا * آفتاب و ماهتاب و صد سها

اندرو افزون A (۲۸). عصای و حل را K. خورد او L Bul. (۲۷)

bis شود for بود Bul. (۲۲). هيچ for ايج B (۲۱). خلق و معاني A (۲۰)

از نجس H. خون بد غذا B Bul. (۵۰). پس خيال ماست A (۴۹). بدفوز را B (۴۶)

آسمان Bul. (۵۶). بس نعمت Bul. زميني K (۵۴). غذايش Bul. غذاش A (۵۱)

لقمه بخشی آید از هر مُرَبَّس * خلق بخشی کارِ یزدانست و بس
 خلق بخشد جسم را و روح را * خلق بخشد بهر هر عُصْوَتِ جُدا
 این گهی بخشد کی اِجْلالی شوی * وز فضولی وز دَغَلِ خالی شوی
 ۲۰ تا نگویی سِرِّ سلطانرا بکس * تا نریزی قندرا پیشِ مگس
 گوشِ آنکس نوشد اسرارِ جلال * کو چو سوسن صدزبان افتاد و لال
 خلق بخشد خالک را لطفِ خدا * تا خورد آب و برُوید صد گیا
 باز خاکی را بیخشد خلق و لب * تا گیاهش را خورد اندر طلب
 چون گیاهش خورد حیوان گشت زفت * گشت حیوان لقمهٔ انسان و رفت
 ۲۵ باز خالک آمد شد اکالِ بَشَر * چون جُدا شد از بشر رُوح و بصر
 ذرها دیدم دهانشان جمله باز * گر بگویم خوردشان گردد دراز
 برگهارا برگ از انعام او * دایگانرا دایه لطفِ عالم او
 رزقهارا رزقها او می دهد * زانک گندم بی غذایی چون زهد
 نیست شرحِ این سخن را مُتَمَّا * پارهٔ گفتم بدانی پارها
 ۳۰ جملهٔ عالمِ آکل و مأکول دان * باقیانرا مُقِل و مقبول دان
 این جهان و ساکنانش منتشر * و آن جهان و ساکنانش مستبر
 این جهان و عاشقانش منقطع * اهلِ آن عالم مخلد مجتمع
 پس کریم آنست کو خودرا دهد * آبِ حیوانی که ماند تا ابد
 باقیاتُ الصّالحات آمد کریم * رسته از صد آفت و آخطار و بیم
 ۳۵ گر هزاران اند يك کس بیش نیست * چون خیالاتِ عَدَدانیش نیست

وز فضول H (۱۹) و از هر کس بکس BK Bul. (۱۷) and so H in marg.

Bul. و زدغا و از دغل BK. فضول as variant for دغا with, و ز دغل

و is written below the line, apparently In H و افتاد لال L. صدزبان A (۲۱)

دهانش A (۲۶) باز حیوانرا بیخشد Bul. (۲۴) by the original hand.

و ساکنانش مستبر A (۴۱) آکل مأکول A (۴۰) چون دمد A (۲۸)

خیالاتی HK (۴۵) and so corr. in H.

از پی، فرزند صد فرسنگ راه * او بگردد در حین و آه آه
 آتش و دود آید از خرطوم او * الحَذَر زانِ کودكِ مرحومِ او
 اولیا اطفالِ حنّند اے پسر * غایبی و حاضری بس با خبر
 ۸۰ غایبی مندیش از نقصانشان * کو کشد کین از برائے جانشان
 گفت اطفالِ مند این اولیا * در غریبی فرد از کار و کیا
 از برای امتحانِ خوار و تبسم * لیک اندر سرمه یار و ندیم
 پشتدارِ جمله عصمه‌ای من * گویا هستند خود اجزای من
 هان و هان این دلق‌پوشانِ مند * صد هزار اندر هزار و یک تن‌اند
 ۸۵ ورنه گئی کردی یک چوبی هنر * موسی فرعون را زیر و زیر
 ورنه گئی کردی یک نفرین بد * نُوح شرق و غرب را غرق آبِ خود
 بر ننگدی یک دعای لوطِ راد * جمله شهرتانشان را بی مراد
 گشت شهرستانِ چون فردوشان * دجله آب سیه رو بین نشان
 سوی شامست این نشان و این خبر * در ره قدسش ببینی در گذر
 ۹۰ صد هزاران زانیای حق‌پرست * خود بهر قرنی سیاستها بُست
 گر بگویم وین بیان افزون شود * خود جگر چه بود که گُها خون شود
 خون شود گُها و باز آن بفسرد * تو نبینی خون شدن کوری و رد
 طُرفه کوری دُورین تیزچشم * لیک از اشتر نبیند غیرِ پشم
 مُو: بو بیند ز صُرفه حرصِ انس * رقص بی مقصود دارد همچو خرس
 ۹۵ رقص آنجا کن که خود را بشکلی * پنبه را از ریش شهوت برگنی
 رقص و جولان بر سر میدان کند * رقص اندر خونِ خود مردان کند

• پشت‌داری Bul. (۸۲) در حضور و غیبت ایشان با خبر L Bul. (۷۶)

لوط زاد A (۸۷) ورنی AH (۸۶) ورنی AH (۸۵) هان هان A (۸۴)

زین بیان Bul. (۹۱) صد هزاران انبیای A Bul. (۹۰) به بینی در نظر B (۸۹)

In L Bul. the two A om. (۹۶) و تیزچشم A دورینی L Bul. (۹۲)

از جنوب و از شمال و از دَبور * باغها دارد عروسها و سُور
در صفت ناید عجایبهای آن * تو درین ظلمت چپی در امتحان
خون خوری در چارمبَخ تنگنا * در میان حبس و آنجاس و عنا
۶۰ او بحکم حال خود مُکِر بُدے * زین رسالت مُعَرَض و کافر شدی
کین مُحالست و فریست و غُرور * زَانکِ تصویری ندارد و هم کور
جنسِ چیزی چون ندید اِدراکِ او * نشنود اِدراکِ مُکِرناکِ او
همچنان کی خلقِ عام اندر جهان * زان جهان اَبَدال و گویندشان
کین جهان چاهِیست بس تارِیک و تنگ * هست بیرونِ عالمی بی بُو و رنگ
۷۰ هیچ در گوشِ کسی زایشان نرفت * کین طَمَع آمد حجابِ ژرف و زفت
گوش را بندد طَمَع اِمرِ استماع * چشم را بندد غرض از اطلاع
همچنانکِ آن جَبین را طَمَعِ خون * کآن غذای اوست در اوطانِ دون
از حدیثِ این جهان محبوب کرد * غیرِ خون او می‌دانند چاشت خورَد

قصه خورندگان پیل پچه از حرص و ترک نصیحت ناصح،

آن شنیدی تو که در هندوستان * دید دانایی گروهی دوستان
۷۰ گرسنه مانده شد بی برگ و غور * می‌رسیدند از سفر از راه دور
مهرِ دانایش جوشید و بگفت * خوش سلامیشان و چون گُلبن شکفت
گفت دانم کز نجوع وز خلا * جمع آمد رنجبان زین کَرْبِلا
لِیکِ اللّٰه ای قومِ جلیل * نا نباشد خورَدنانِ فرزندِ پیل
پیل هست این سو که اکنون می‌روید * پیل زاده مَشْکِنید و بشنوید
۷۰ پیل پچگان اند اندر راهتان * صید ایشان هست بس دلخواه تان
بس ضعیفند و لطیف و بس سَمین * لِیکِ مادر هست طالب در کَمین

(۵۷) A وز دبور.

(۵۸) B Bul. چی for چه.

(۵۹) A آنجاس و عنا.

(۶۰) A این رسالت.

(۶۱) Bul. میگوید نشان.

(۶۲) A بی بود و رنگ.

(۶۳) A عرض.

(۶۴) A بس for این.

۱۱۵ گوید آن رنجور ای یارانِ من * چیست این شمشیر بر سارانِ من
 ما نمی بینیم باشد این خیال * چه خیالست این کی این هست ارتحال
 چه خیالست این که این چرخِ نگون * از هیچ این خیالی شد کنون
 گرزها و تیغها محسوس شد * پیشِ بیمار و سرش منکوس شد
 او همی بیند که آن از بهرِ اوست * چشمِ دشمن بسته زان و چشمِ دوست
 ۱۲۰ حرصِ دنیا رفت و چشمش تیز شد * چشمِ او روشن گه خون ریز شد
 مرغِ بی هنگام شد آن چشمِ او * از نتیجه کبرِ او و خشمِ او
 سر بریدن واجب آید مرغِ را * کو بغیرِ وقت جنانند دَرا
 هر زمان نزعیت جزوِ جائز را * بشکر اندر نزعِ جان ایمانت را
 عمرِ تو مانندِ همیانِ زرت * روز و شب مانندِ دینارِ شمرست
 ۱۲۵ می شمارد می دهد زر بی و وقوف * تا که خالی گردد و آید خسوف
 گر ز گه یستانی و نهمی بجای * اندر آید کوه زان دادن زیای
 پس بنه بر جای هر دم را عوض * تا زوایجِدْ و اقْتَرِبْ بایِ غرض
 در نمای کارها چندین مکوش * جز بکاری که بود در دین مکوش
 عاقبت تو رفت خواهی ناتمام * کارهایت آترو نانِ تو خامر
 ۱۳۰ و آبِ عمارت کردنِ گور و لحد * فی بسنگست و یحیوب و فی لَبَد
 بَلْکِ خود را در صفا گورے گئی * در مَنی او گئی دفنِ مَنی
 خالِکِ او گرده و مدفونِ غمش * تا دَمَت یابد مددها از دَمَش
 گورخانه و قُبها و کنگره * نبود از اصحابِ معنی آن سَره
 پَنگَرِ اکنون زنده اطلس پوش را * هیچ اطلس دست گیرد هوش را

که هست این. BK Bul. کی آن هست A (۱۱۶) رنجوری A (۱۱۵)
 تا کی A (۱۲۵) شد آن آمد Bul. (۱۲۱) و. K om. (۱۲۰)
 BH as in text. و گور و لحد A (۱۲۰) کارها Bul. (۱۲۹)
 گورخانه after و L Bul. om. (۱۲۴) دفن for دفع B (۱۲۱)

چون رهند از دستِ خود دستی زنند * چون جهند از نقصِ خود رقصی کنند
مطربانشان از درون دف میزنند * بجرها در شورشان کف میزنند
نو نبینی لبک بهر گوششان * برگها بر شاخها هم کف زنان
۱۰۰ نو نبینی برگهارا کف زدن * گوشِ دل باید نه این گوشِ بدن
گوشِ سر بر بند از هزل و دروغ * تا بینی شهرِ جان با فروغ
سر کشد گوشِ محمد در سخن * کش بگوید در نبی حق هو اذن
سر بسر گوش است و چشم است این نبی * نازه زو ما مُرضعت او ما صبی
این سخن پایان ندارد باز ران * سوی اهل پیل و بر آغاز ران

بقیه قصه متعرضان پیل یچگان،

۱۰۵ هر دهانرا پیل بوی می کند * گردد معده هر بشر بر می تند
تا کجا باید کبابِ پورِ خویش * تا نماید انتقام و زورِ خویش
گوشتهای بندگان حق خورے * غیبتِ ایشان کنی کینِ بری
هان که بویای دهانتان خالق است * گئی برد جان غیر آن کو صادق است
وای آن افسوسِ کش بوی گیر * باشد اندر گورِ منگر یا نکیر
۱۱۰ فی دهان دزدیدن امکان زان مهان * فی دهان خوش کردن از دارو دهان
آب و روغن نیست مر و پوش را * راه حیلست نیست عقل و هوش را
چند کوبد زخمهای گزیشان * بر سر هر ژاژخا و مرزشان
گزرِ عزرائیل را بنگر اثر * گر نبینی چوب و آهن در صور
هم بصورت می نماید که گهی * زان هان رنجور باشد آگهی

(۱۰۱) A Bul. جانرا با فروغ.

(۱۰۲) In A the hemistichs are transposed,

but corr. in marg.

(۱۰۳) B Bul. آن نبی.

Heading: A Bul. متعصیان. B has: در بیان حال غیبت کنندگان و انداز. از صعوبت آن و جزاء افعال ناپسندیده و باز نمودن وخامت آن.

(۱۰۸) B Bul. که برد جان.

(۱۰۹) B Bul. با نکیر. In A the first letter is unpointed.

از کباب پیل زاده خورده بود * بر درانید و بگشنش پیل زود
 در زمان او يك بيلك را زان گروه * می درانید و نبودش زان شکوه
 ۱۵۰ بر هوا انداخت هر يك را گزاف * تا می زد بر زمین میشد شکاف
 ای خورنده خون خلق از راه برد * تا نه آرد خون ایشانت نبرد
 مال ایشان خون ایشان دان یقین * زانك مال از زور آید در بین
 مادر آن پیل بچگان کین گشت * پیل بچه خوار را کینر گشت
 پیل بچه می خورے اے پاره خوار * هم بر آرد خصم پیل از نو دمار
 ۱۶۰ بوی رُسوا کرد مکر اندیش را * پیل داند بوی طفل خویش را
 آنك یابد بوی حق را از بین * چون نیابد بوی باطل را زمین
 مُصْطَفَى چون برد بوی از راه دُور * چون نیابد از دهان ما بخور
 هم یابد ليك پوشاند زما * بوی نيك و بد بر آید بر سما
 تو همی خسپی و بوی آن حرام * می زند بر آسمان سبز فام
 ۱۶۵ همرم انفاس زشت می شود * تا ببوگیران گردون می رود
 بوی کبر و بوی حرص و بوی آز * در سخن گفتن بیاید چون پیاز
 گر خوری سوگند من گي خورده ام * از پیاز و سیر تقوے کرده ام
 آن دم سوگند غمازے کند * بر دماغ همنشینان بر زند
 بس دعاها رد شود از بوی آن * آن دل کژی نماید در زبان
 ۱۷۰ اِخْسُوا آید جواب آن دعا * چوب رد باشد جزای هر دعا
 گر حدیث کثر بود معنیست راست * آن کژی لفظ مقبول خداست

کز کباب. L Bul. (۱۵۴)

می درانیدش نبودش. Bul. (۱۵۴)

مرگ اندیش را A (۱۶۰)

بوی رحمان از بین Bul. (۱۶۱)

چون بوی برد Bul. بوی for بو H (۱۶۲)

۱۳۰ در عذاب مُتَکَرِّست آن جانِ او * کژدم غم در دل غمندانِ او
از برون بر ظاهرش نقش و نگار * وز درون زاندیشه او زار زار
وآن یکی بینی در آن دلقِ کهن * چون نبات اندیشه و شکر سخن

باز گشتن بحکایت پیل

گفت ناصح بشنوید این بندِ من * تا دل و جانتان نگردد ممتحن
با گیاه و برگها قانع شوید * در شکار پیل بچگان کم روید
۱۴۰ من برون کردم زگردن وامِ نُصَح * جز سعادت کی بود انجامِ نُصَح
من بتبلیخ رسالت آمدم * تا رهانم مر شمارا از ندم
هین مآدا که طمع رهتان زند * طمعِ برگ از بیخنان برگند
این بگفت و خیر بادی کرد و رفت * گشت قحط و جوعشان در راه زفت
ناگهان دیدند سوی جاده * پورِ پیلی فریبی نو زاده
۱۴۵ اندر افتادند چون گرگانِ مست * پاک خوردندش فرو شُستند دست
آن یکی همره نخورد و پند داد * کی حدیثِ آن فقیرش بود یاد
از کباش مانع آمد آن سخن * بختِ نو بخشد ترا عقلِ کهن
پس بیفتادند و خفتند آن هم * وآن گرسنه چون شبانِ اندر رمه
دید پیلی سَهَناکِی می رسید * اولا آمد سوسِ حارسِ دوید
۱۵۰ بوی می کرد آن دهانش را سه بار * هیچ بویی زو نیامد ناگوار
چند باری گردِ او گشت و برفت * مر ورا نآزد آن شه پیلِ زفت
مر لبِ هر خفته را بوی کرد * بوی می آمد ورا زان خفته مرد

زان یکی B (۱۴۷). وز درون اندیشه Bul. (۱۴۶). غمِ لان او L (۱۴۵).

پیل بچه گان Bul. (۱۴۹). بحکایت پیل بچگان و نصیحت ناصح Heading: Bul.

اندر جاده L Bul. (۱۴۴). من شمارا AB (۱۴۱). کی for کم A (۱۴۰).

اول آمد In H the second hemistich has been corrected, so as to read (۱۴۹).

سوی حارس بر دوید.

از دهانی که نکرستی گناه * و آن دهان غیر باشد عذر خواه
 ۱۸۵ یا دهان خویشان را پاک کن * روح خود را چابک و چالاک کن
 ذکر حق پاکست چون پاکی رسید * رخت بر بندد برون آید پلید
 ی‌گریزد ضدها از ضدها * شب گریزد چون بر افروزد ضیا
 چون در آید نام پاک اندر دهان * نی پلیدی ماند و نی اندهان

بیان آنک الله گفتن نیازمند عین لیبک گفتن حق است،

آن یکی الله می‌گفتی شی * تا که شیرین می‌شد از ذکرش لبی
 ۱۹۰ گفت شیطان آخر ای بسیارگو * این همه الله را لیبک کو
 می‌نیاید یک جواب از پیش تخت * چند الله می‌زنی با روی سخت
 او شکسته دل شد و بنهاد سر * دید در خواب او خضر را در خضر
 گفت هین از ذکر چون و مانده * چون پشیمانی از آنکش خوانده
 گفت لیبکم می‌آید جواب * زان هی‌ترسم که باشم رد باب
 ۱۹۵ گفت آن الله تو لیبک ماست * و آن نیاز و درد و سوزت پیک ماست
 حیلها و چاره‌جویهای نو * جذب ما بود و گشاد این پای تو
 ترس و عشق تو کند لطف ماست * زیر هر یا رب تو لیبک‌هاست
 جان جاهل زین دعا جز دور نیست * زانک یا رب گفتنش دستور نیست
 ۲۰۰ بر دهان و بر دلش قفلست و بند * تا نالد با خدا وقت گزند
 داد مر فرعون را صد ملک و مال * تا بکرد او دعوی عز و جلال

(۱۸۹) A تا کی. Bul. شیرین باشد.

(۱۹۰) Bul. has:

گفت شیطانش خوش ای سختر * چند گویی آخر ای بسیارگو

(۱۹۲) Bul. از ذکر حق و مانده.

(۱۹۴) Bul. adds:

گفت خضرش آن خدا گفت این بن * که برو با او بگو ای منجن

نی نرا در کار من آورده‌ام * نی منت مشغول ذکر کرده‌ام

(۱۹۶) In A the order of the verses is ۱۹۸, ۱۹۷, ۱۹۶.

(۱۹۷) A om. و.

(۱۹۹) A وقتی.

بیان آنک خطای محبان بهتر از صواب بیگانگان است نزد محبوب،
 آن بلال صدق در بانگ نماز * حی را حی می خواند از نیاز
 تا بگفتند ای پیغمبر راست نیست * این خطا اکنون که آغاز نیاست
 ای نبی و اے رسول کردگار * یک مؤذن کو بود افصح بیار
 ۱۷۵ عیب باشد اول دین و صلاح * نحن خواندن لفظ حی علی الفلاح
 خشم پیغمبر بجوشید و بگفت * یک دو رمزی از عنایات نهفت
 کاهے خسان نزد خدا فی بلال * بهتر از صد حی و خی و قیل و قال
 و مشورانید تا من رازتان * و نگویم آخر و آغازتان
 گر ندارے تو دم خوش در دعا * رو دعا میخواه ز اخوان صفا
 امر حق تعالی بموسی علیه السلام کی مرا بدهانی خوان که بدان
 دهان گناه نکرده،

۱۸۰ گفت اے موسی زمن می جو پناه * با دهانی که نکردی تو گناه
 گفت موسی من ندارم آن دهان * گفت مارا از دهان غیر خوان
 از دهان غیر کی کرده گناه * از دهان غیر بر خوان کای اله
 آن چنان کن که دهانها مرترا * در شب و در روزها آرد دعا.

Heading: Suppl. in marg. H. In A it follows v. ۱۷۲. A نزد محب.

(۱۷۴) B Bul. نیست راست, and so corr. in H. HT نیاست as in text. In ABK Bul. the last word of the verse might be read نیاست.

• پیغامبر BHK (۱۷۶). علی فلاح BK. حی علی الفلاح H (۱۷۵).

حی حی Bul. حا و خا L. حی و حی AB as in text. HK (۱۷۷).

Heading: Bul. om. بدان دهان. B om. دهان. Bul. نکرده باشد. After the Heading Bul. adds:

بهر این فرمود با موسی خدا * وقت حاجت خواستن اندر دعا
 ای اله Bul. (۱۸۲).

حزم آن باشد که گویی نُخْهَم * یا سفیم خسته این دَخْهَم
یا سَرَم دَرْدست درد سر بَیَر * یا مرا خواندست آن خالوپسر
زَاَنک یک نُوشْت دهد با نیشها * که بکارد در تو نوش ریشها
۲۲۵ زَر اگر پنجاه اگر شصت دهد * ماهیا او گوشت در شَسْت دهد
گر دهد خود گی دهد آن پُر حِل * جَوَز پوسیدست گفتار دَغَل
زَغْزَغ آن عَقَل و مغز را بَرَد * صد هزاران عَقْل را یک نَشْمرد
یار تو خورجین نُست و کیسهات * گر تو رامینی مجوز و یسهات
ویسه و معشوق تو هم ذاتِ نُست * وین برونیها همه آفاتِ نُست
۲۳۰ حزم آن باشد که چون دعوت کند * تو نگویی مست و خواهانِ مستند
دعوتِ ایشان صغیر مرغ دان * کی کند صیاد در مَکَن نهان
مرغِ مرده پیش بَنهاده که این * می کند این بانگ و آواز و حنین
مرغ پندارد که جنسِ اوست او * جمع آید بر دَرْدشان پوست او
جز مگر مرغی که حرمش داد حق * نا نگرود گنجِ آن دانه و مَتَق
۲۳۵ هست بی حزی پشیمانی یقین * بشنو این افسانه را در شرح این

فریفتن روستایی شهربی را و بدعوت خواندن بلابه
و الحاح بسیار،

اے برادر بود اندر ما مَضَى * شهریب با روستایی آشنا
روستایی چون سوی شهر آمدے * خرگه اندر کویِ آن شهری زدی

و. گفتار. Bul. (۲۲۶) A. اگر شصتی دهد. B. اگر شصتی دهد. (۲۲۵)

خرجین. Bul. (۲۲۸) BL خُرَجین. آن جوز مغز را برد. Bul. (۲۲۷) A. زعزع.

آواز حنین. Bul. (۲۴۲) BL. ویسه معشوق. A. (۲۲۹)

و. گنج for کنج. A. om. (۲۴۴)

الحاح کردن B. الحاح بسیار کردن A. بسیار. B. om. خواندن او را. Bul. Heading:

در همه عمرش ندید او درد سر * تا نالد سوی حق آن بدگهر
داد او را جمله ملک این جهان * حق ندادش درد و رنج و اندهان
درد آمد بهتر از ملک جهان * تا بخوانی مر خدا را در نهان
خواندن بی درد از افسردگیست * خواندن بادزد از دل بردگیست
آن کشیدن زیر لب آواز را * یاد کردن مبدأ و آغاز را
آن شد آواز صاف و حزین * ای خدا وای مستغاث و ای معین
نالۀ سگ در رهش بی جذبه نیست * زانک هر راغب اسیر ره نیست
چون سگ کثیفی که از مردار رست * بر سر خوان شهنشاهان نشست
تا قیامت میخورد او پیش غار * آب رحمت عارفانه بی تغیر
ای بسا سگ پوست کورا نام نیست * لیک اندر پرده بی آن جام نیست
جان بی از بهر این جام ای پسر * بی جهاد و صبرگی باشد ظفر
صبر کردن بهر این نبود حرج * صبر کن کالصبّر مفتاح الفرج
زین کین بی صبر و حزی کس نجست * حزم را خود صبر آمد پا و دست
حزم کن از خورد کین زهرین گیاست * حزم کردن زور و نور انبیاست
گاه باشد کو بهر بادی جهد * کوه گی مر باد را وزنی نهد
هر طرف غولی میخواند ترا * کاه برادر راه خواهی هین بیا
ره نمایم هم‌رهت باشم رفیق * من قلاوزمر درین راه دقیق
نی قلاوزست و نی ره داند او * یوسفنا کم رو سوی آن گرگ‌خو
حزم آن باشد که نفربد ترا * چرب و نوش و دامهای این سرا
که نه چربش دارد و نی نوش او * سحر خواند می‌دمد در گوش او
که بیا مهبان ما اے روشنی * خانه آن ناست و تو آن منی

(۲۰۲) A om. و bis.

(۲۰۴) A دل مردگیست.

(۲۰۵) A یاد کردم.

corr. above.

(۲۱۶) Bul. کس نرست.

(۲۱۴) Bul. در خورد.

(۲۱۸) H. om. و after قلاوزست.

(۲۱۹) BK Bul. حزم این باشد.

(۲۲۱) K om. و.

بعد ده سال و پهر سالی چنین * لایها و وعده‌های شکرین
 کودکان، خواجه گفتند ای پدر * ماه و ابرو سایه هم دارد سفر
 ۲۶۰ حقها بر وی تو ثابت کرده * رنجها در کار او بس برده
 او هم خواهد که بعضی حق آن * وا گذارد چون شوی تو میهمان
 بس وصیت کرد مارا * او نهان * که کشیدش سوی ده لایه کنان
 گفت حقست این ولی ای سیبویه * انّی من شرّ من اَحَسَنْتُ إِلَیْهِ
 دوستی تخم من، آخر بود * نرس از وحشت کی آن فاسد شود
 ۲۶۵ صحبتی باشد چو شمشیر قطوع * همچو دی در بوستان و در زروع
 صحبتی باشد چو فصل، نو بهار * زو عمارتها و دخل بی شمار
 حزم آن باشد که ظن بد بری * نا گریزی و شوی از بد بری
 حزم سوء الظن گفتست آن رسول * هر قدم را دام می‌دان ای فضول
 روی صحرا هست هموار و فراخ * هر قدم دامیست کم ران اوستاخ
 ۲۷۰ آن بز کوهی دود کی دام کو * چون بتازد دماش افتد در گلو
 آنک می‌گفتی که کوا اینک بین * دشت می‌دید می‌دید می‌بین
 بی کین و دام و صیاد ای عیار * دُنبه کی باشد میان رگشت زار
 آنک گستاخ آمدند اندر زمین * استخوان و کلاهانش را بین
 چون بگورستان روی اے مُرنَصی * استخوانشان را پیرس از ما مَضی
 ۲۷۵ نیا بظاهر بینی آن مستان کُور * چون فرو رفتند در چاه غرور
 چشم اگر داری تو کورانه مَبّا * و رنداری چشم دست آور عصا
 آن عصای حزم و استدلال را * چون نداری دید می‌کن پیشوا

• وا گذارد A. که حق بعض آن Bul. (۲۶۱) . عندهای شکرین B (۲۵۸)

صحبتی for همچین A (۲۶۵) . فاسد بود A (۲۶۴) . سوی دبه A (۲۶۲)

آن بز کوهی که گوید Bul. (۲۷۰) . گوستاخ B Bul. for ران رو AB Bul. (۲۶۹)

و دست A (۲۷۶) ، استخوانهاشان Bul. (۲۷۴) . کن دام کو B . دام کو

و. A om. (۲۷۷)

دو مَه و سه ماه مهانش بُدی * بر دکان او و بر خوانش بُدی
 هر حواچرا که بودیش آن زمان * راست کردی مرد شهری رایگان
 ۲۴۰ رو بشهری کرد و گفت ای خواجه تو * هیچ می نآیی سوے ده فُرجه جو
 الله الله جمله فرزندان بیار * کین زمان گلشنست و نو بهار
 یا بتابستان بیا وقتِ ثمر * تا بیندم خدمت را من کمر
 خیل و فرزندان و قومت را بیار * در دم ما باش سه ماه و چهار
 که بهاران خطّه ده خوش بود * کشت زار و لاله دلگش بود
 ۲۴۵ وعده دادی شهری اورا دفعِ حال * تا بر آمد بعدِ وعده هشت سال
 او بهر سالی می گفتی که کی * عزم خواهی کرد کآمد ماهِ ده
 او بهانه ساختی کامسال مان * از فلان خطّه بیامد میهمان
 سال دیگر گر توأم و رهید * از مُهمّات آن طرف خواهم دوید
 گفت هستند آن عیالم منتظر * بهر فرزندان تو ای اهلِ بر
 ۲۵۰ باز هر سالی چو لگلك آمدے * تا مقیم قُبّه شهری شدے
 خواجه هر سالی زرز و مالِ خویش * خرج او کردی گشادی بالِ خویش
 آخرین کُرت سه ماه آن پهلوان * خوان نهادش بامدادان و شبان
 از خجالت باز گفت او خواجه را * چند وعده چند بفربی مرا
 گفت خواجه جسم و جانم وصل جوست * لیک هر تحویل اندر حکمِ پوست
 ۲۵۵ آدمی چون کشتی است و بادبان * نا گئی آرد باد را آن باذران
 باز سوگندان بدادش کای کریم * گیر فرزندان بیا بنگر نعیم
 دست او بگرفت سه کُرت بعهد * کالّه الله زو بیا بنمای جهد

- (۲۴۸) Bul. بُدی for بُدی bis. (۲۴۹) ABK Bul. که بودش.
 (۲۴۰) A om. و. سوی دیه A. (۲۴۱) A. زمانی.
 (۲۴۲) Bul. خیل را و فرزندان و قوم. (۲۴۹) Bul. این عیالم.
 (۲۵۴) Bul. حکمِ پوست. (۲۵۶) Bul. کای کریم.
 (۲۵۷) Bul. و سه کُرت.

بس غذای سُکر و وَجَد و بی‌خودی * از در اهل دلان بر جان زدی
 باز این در را کردی زحرص * گرَد هر دگان هی گردی چو خرس
 بر در آن مُعَمان چرب‌دیگ * می‌دوی بهر شربد مُردِریگ
 چریش اینجا دان که جان فربه شود * کار ناامید اینجا به شود

جمع آمدن اهل آفت هر صباحی بر در صومعه عیسی علیه
 السّلم جهت طلب شفا بدعای او،

صومعه عیسیست خوان اهل دل * هان و هان ای مبتلا این در مهل
 جمع گشتندی زهر اطراف خلق * از ضریر و لنگ و شل و اهل دلق
 بر در آن صومعه عیسی صباح * تا بدم اوشان رهاند از جناح
 او چو فارغ گشتی از اوراد خویش * چاشنگه بیرون شدی آن خوب‌کیش
 جَوَق جَوَق مبتلا دیدی نزار * شسته بر در در امید و انتظار
 گفتی ای اصحاب آفت از خدا * حاجت این جملگانتان شد روا
 هین روان گردید بی رنج و عنا * سوی غفاری و اکرام خدا
 جملگان چون اشتران بسته‌بای * که گشایی زانوی ایشان برای
 خوش دوان و شادمانه سوی خان * از دعای او شدند پا دوان
 اومبودی نو بسی آفات خویش * یافتی صحت ازین شاهان کیش
 چند آن لنگی تو رهوار شد * چند جانت بی غم و آزار شد
 ای مغفل رشته بر پای بند * تا زخود هم گم نگردی ای لَوَند

(۲۹۵) A Bul. آن در را. B Bul. زحرص. (۲۹۴) L Bul. پس غذای. AL Bul. سُکر.

(۲۹۷) A Bul. ناامید. چو خرس. K چو خرس for

Heading: A هر صباح.

هین دوان A (۲۹۴). گفت A Bul. (۲۹۴). بر امید L. بر امید A Bul. (۲۹۲).

(۲۹۶) In the first hemistich Bul. has: بی توقف جمله شادان و امان.

ور عصای حزم و استدلال نیست * بی عصا کش بر سر هر ره مه ایست
گام زان سان نه که نابینا نهد * ناکه پا از چاه و از سگ و اهد
لرز لرزان و بترس و احتیاط * می نهد پا نا نیفتد در خُباط^{۲۸۰}
ای زُدودی جسته در نارے شد * لقمه جسته لقمه ماری شد

قصه اهل سبا و طاعی کردن نعمت ایشانرا،

نو نخواندی قصه اهل سبا * یا بخواندی و ندیدی جز صدا
از صدا آن کوه خود آگاه نیست * سوی معنی هوش که راه نیست
او هی بانگی کند بی گوش و هوش * چون خمش کردی تو او هم شد خموش
داد حق اهل سبا را بس فراغ * صد هزاران قصر و ایوانها و باغ^{۲۸۵}
شکر آن نگزاردند آن بدرگان * در وفا بودند کمتر از سگان
مر سگی را لقمه نانی زدر * چون رسد بر در هی بندد کهر
پاسبان و حارس تم می شود * گرچه بروی جور و سختی می رود
هم بر آن در باشدش باش و قرار * کُفر دارد کرد غیری اختیار
ور سگی آید غریبی روز و شب * آن سگانش می کنند آن دم ادب^{۲۹۰}
کی برو آنجا که اول منزلست * حق آن نعمت گروگان دلست
می گزندش که برو بر جای خویش * حق آن نعمت فرو مگذار بیش
از در، دل و اهل دل آب حیات * چند نوشیدی و لا شد چشمهات

(۲۷۸) A om. و.

(۲۸۰) A Bul. لرز و لرزان.

و در رسیدن شوی طغیان و : Heading: After ایشانرا B Bul. and H in marg. add:

و وفا. So K, which omits وفا. کفران در ایشان و بیان فضیلت شکر و وفا.

(۲۸۲) In A vv. ۲۸۲, ۲۸۳ are transposed, but corr. in marg.

(۲۸۴) A om. و.

(۲۹۰) Bul. غریب و روز و شب A. گر سگی.

۲۲. آنک مادر آفرید و ضرع و شیر * با پدر کردش قرین آن خود مگیر -
 ای خداوند اے قدیم احسانِ نو * آنک دامن و آنک نی هر آنِ نو
 نو بفرمودی که حق را یاد کن * ز آنک حق من نمی گردد کهن
 یاد کن لطیفی که کردم آن صُبح * با شما از حفظ در کشتی نوح
 پیلۀ بابایانتانرا آن زمان * دادم از طوفان و از موجش امان
 ۲۳. آب آتش خو زمین بگرفته بود * موج او مراوج گهرا می ربود
 حفظ کردم من نکردم ردّتان * در وجود جدّ جدّ جدّتان
 چون شدی سر پشت پابت چون زخم * کارگاه خویش ضایع چون کنم
 چون فداے بی وفایان می شوی * از گمان بد بدان سو می روی
 من زهرو بی وفایها برے * سوی من آبی گمان بد برے
 ۲۴. این گمان بد بر آنجا بر که تو * می شوی در پیش همچون خود دوتو
 بس گرفتی یار و همراهان زفت * گر ترا پرسم که کو گویی که رفت
 یار نیکت رفت بر چرخ برین * یار فسقت رفت در قعر زمین
 تو بماندے در میانه انجنان * بی مدد چون آتشی از کاروان
 دامن او گیر ای یار دلیر * کو منزّه باشد از بالا و زیر
 ۲۵. فی جو عیسی سوی گردون بر شود * فی چو فارون در زمین اندر رود
 با تو باشد در مکان و بی مکان * چون بهانی از سرا و از دکان
 او بر آرد از کدورتها صفا * مر جفاهای ترا گیرد وفا

(۲۲۰) After آفرید A has some words which are partly illegible, with داد written above. Bul. مگیر.

(۲۲۱) A خداوندی قدیم.

(۲۲۴) AH وز موجش.

(۲۲۵) A آب و آتش چون L.

(۲۲۷) K پشت و پابت.

(۲۲۸) Bul. میروی. بر آن سو A.

(۲۴۰) In A the first hemistich is identical with the first hemistich of v. ۲۳۸, but corr. in marg. AB بد آنجا.

(۲۴۱) L Bul. پس گرفتی A. bis که for کی.

(۲۴۵) در زمین اندر شود A.

(۲۴۶) L Bul. مکان و لامکان.

۲۱۰ ناسپاسی و فراموشی تو * باد نآورد آن عسل‌نوشتی تو
 لاجرم آن راه بر تو بسته شد * چون دل اهل دل از تو خسته شد
 زودشان در باب و استغفار کن * همچو ابری گریهای زار کن
 ناگلستانشان سوی تو بشکند * میوه‌های پخته بر خود وا کند
 هم بر آن در گزرد کم از سگ مباش * با سگ کُف ارشدستی خواجه‌ناش
 ۲۱۵ چون سگان هم مر سگان را ناصحند * کی دل اندر خانه اول بیند
 آن در اول که خوردی استخوان * سخت گیر و حق گزار آنرا مان
 ی گزندش تا زآدب آنجا رود * وز مقام اولین مُفْلِح شود
 ی گزندش کای سگ طاعی برو * با ولی نعمت باغی مشو
 بر هآن در همچو حلقه بسته باش * پاسبان و چابک و بر جسته باش
 ۲۲۰ صورتِ نقض و فای ما مباش * بی وفایی را مکن بیهوده فاش
 مر سگانرا چون وفا آمد شعار * رو سگانرا ننگ و بدنامی میار
 بی وفایی چون سگانرا عار بود * بی وفایی چون روا داره نمود
 حق تعالی فخر آورد از وفا * گفت من اَوْفَى بَعْدِ غَيْرِنَا
 بی وفایی دان وفا بآرد حق * بر حقوق حق ندارد کس سبق
 ۲۲۵ حق مادر بعد از آن شد کان کریم * کرد او را از جنین تو غریم
 صورتی کردت درون جسم او * داد در حملش و آرام و خو
 همچو جزو متصل دید او ترا * متصل را کرد تدبیرش چُندا
 حق هزاران صنعت و فن ساختست * تا که مادر بر تو مهر انداختست
 پس حق، حق سابق از مادر بود * هر که آن حق را نداند خر بود

آن کی در اول A (۲۱۶) . همچو ابری در بهار و زار کن A (۲۱۲)

جسته for بسته A . بر در آن همچو A (۲۱۹) . باغی مشو Bul. (۲۱۸)

بی وفایی چون وفا داری نمود Bul. in the second hemistich (۲۲۲)

آرام خو A . گردد Bul. . کردت for کردن A (۲۲۶)

تا کی A . صد هزاران Bul. (۲۲۸)

پس سبا گفتند بَاعِدْ بَيْنَنَا * شَيْنُنَا خَيْرٌ لَنَا خُذْ زَيْنَنَا
 ما نمی خواهیم این ایوان و باغ * فی زنانِ خوب و فی امن و فراغ
 ۲۷۰ شهرها نزدیکِ همدیگر بدست * آن بیابانست خوش کآنجا ددست
 يَطْلُبُ الْإِنْسَانُ فِي الصَّيْفِ الشِّتَا * فإِذَا جَاءَ الشِّتَا أَنْكَرَ ذَا
 فَهُوَ لَا يَرْضَى بِحَالٍ أَبَدًا * لَا يَضِيقُ لَا بَعِيشَ رَعْدًا
 قَتَلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ * كُلَّمَا نَالَ هُدًى أَنْكَرَهُ
 نفس زین سانست زان شد کشتنی * أَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ گفت آن سنی
 ۲۷۵ خَارِ سَهْ سُوَيْسَتْ هَرْچُون کَش نَهِي * در خَلَدِ وَز زخمِ او تو گئی جَنَی
 آتشِ تَرَكِ هَلْ در خارِ زَن * دست اندر یارِ نیکوکارِ زَن
 چون زَحَدِ بردند اصحابِ سبا * کی پیشِ ما وَا بَه از صَبَا
 ناصحانشان در نصیحت آمدند * از فُسُوقِ و کفر مانع می شدند
 قَصِدِ خُونِ ناصحان می داشتند * تَحْمَرِ فِسْقِ و کافر می کاشتند
 ۲۸۰ چون قضا آید شود تنگ این جهان * از قضا حَلَمًا شود رَنجِ دهان
 گفت إِذَا جَاءَ الْفَضَا ضَاقَ الْفَضَا * تُحْجَبُ الْأَبْصَارُ إِذَا جَاءَ الْفَضَا
 چشم بسته می شود وقتِ قضا * نا نبیند چشمِ کُلِّ چشم را
 مکرِ آن فارس چو انگیزید گُرد * آن غُبَارَتِ زاستغاثت دُور کرد
 سوی فہارس رَوِ مَرَوِ سوی غبار * ورنه بر نو کوبد آن مکرِ سوار
 ۲۸۵ گفت حقِ آنرا که این گرگش بخورد * دید گُردِ گرگِ چون زاری نکرد
 او نمی دانست گُردِ گرگِ را * با چنین دانش چرا کرد او چَرا
 گوسفندان بویِ گرگِ با گزند * می بدانند و بہر سو می خزند
 مغزِ حیوانات بویِ شیر را * می بدانند تَرَكِ می گوید چَرا

و آن امن فراغ A (۲۶۹)

هرجا کش نھی Bul. (۲۷۵)

جان ناصحان A (۲۷۹)

می چرند A (۲۸۷)

این بیابانست کآنجا خود ددست A (۲۷۰)

یار In H is suppl. over کار (۲۷۶)

زاستغاثت A (۲۸۲)

میگرد چرا Bul. (۲۸۸)

کوپد H (۲۸۴)

چون جفا آری فرستد گوش مال * تا زَنُفَسانِ وَا رَوی سَوی کمال
 چون تو وِزْدی تَرکِ کردی در رَوش * بر تو قبضی آید از رنج و تَبیش
 آن ادب کردن بود یعنی مکن * هیچ تحوّل از آن عهدِ کهن^{۴۵۰}
 پیش از آن کین قبض زنجیری شود * این که دل گیرِست پاگیری شود
 رنجِ معقول شود محسوس و فاش * تا نگیری این اشارت را بلاش
 در معاصی قبضها دل گیر شد * قبضها بعد از اجل زنجیر شد
 نُعْطِ مَنْ أَعْرَضَ هُنَا عَنْ ذِكْرِنَا * عِبْشَةً ضَنْكًا وَنَجْزِي بِالْأَعْمَى
 دزد چون مالِ کسانرا می برد * قبض و دل تنگی دلش را می خلد^{۴۵۵}
 او می گوید عجب این قبض چیست * قبضِ آن مظلوم کز شَرّتِ گریست
 چون بدین قبض التّفانی کم کند * بادِ اِصرارِ آتش را دم کند
 قبضِ دل قبضِ عَوان شد لاجرم * گشت محسوس آن معانی زد عالم
 غصّه زندان شدست و چارُمِیخ * غصّه بیخست و بُرُید شاخِ ییخ
 ییخ پنهان بود هم شد آشکار * قبض و بسط اندرون ییخی شمار^{۴۶۰}
 چونک ییخ بد بود زودش بزَن * تا نرُوید زشت خاری در چمن
 قبض دیدی چاره آن قبض کن * زانک سرها جمله می رُوید زبن
 بسط دیدی بسط خود را آب ده * چون بر آید میوه با اصحاب ده

باقی قصه اهل سبا،

آن سبا زاهل صبا بودند و خام * کارشان کفرانِ نعمت با کرام
 باشد آن کفرانِ نعمت در مثال * که کنی با مُحْسِنِ خود تو جدال^{۴۶۵}
 کی نباید مرا این نیکوے * من برنجم زین چه رنجِ می شوی
 لطف کن این نیکوے را دُور کن * من نخواهر چشم زودمر کور کن

و. Bul. om. (۴۴۹)

دل گیرست. ABK Bul. (۴۵۱)

و. A om. (۴۵۲)

و. A om. (۴۵۵)

اضرار. A (۴۵۷)

بودند خام. AK Bul. (۴۶۴)

حالِ او اینست کو خود زان سُو است * چون بود بی تو کسی کَانَ تو است
 ۴۱۰ حقِ هِی گوید کی آری ای نَزِه * لیلکِ بشنو صبرِ آ و صبرِ به
 صبحِ نزدیکست خاشِ کمِ خروش * منِ هِی کو شَم پی تو تو مکوش

بقیهٔ داستان رفتنِ خواجه بدعوتِ روستایی سوی دیه،

شد ز حدِ هین باز گُرد ای یارِ گُرد * روستایی خواجه را بین خانه بُرد
 قصهٔ اهلِ سِبا یلکِ گوشهٔ نه * آن بگو کَانَ خواجه چون آمد بد
 روستایی در تَمَنی شیوه کرد * تا که حزمِ خواجه را کالیوه کرد
 ۴۱۵ از پیام اندر پیام او خیره شد * تا زلالِ حزمِ خواجه تیره شد
 هر از اینجا کودکانش در پَسند * نَرَنع و نَلَعَب بشادی می زدند
 همچو یوسف کش ز تقدیر عَجَب * نَرَنع و نَلَعَب بُرد از ظلِّ اب
 آن نه بازی بلك جان بازیست آن * حیل و مکر و دغا ساز بست آن
 هرچ از یارت جدا اندازد آن * مشنو آنرا کَانَ زبان دارد زبان
 ۴۲۰ گر بود آن سود صد در صد مگیر * بهر زر مَسْکَل ز گنجور ای فقیر
 این شنو کی چند یزدان زجر کرد * گفت اصحابِ نبی را گرم و سرد
 زانک بر بانگِ دُهل در سالِ تنگ * جُمعه را کردند باطل بی درنگ
 تا نباید دیگران ارزان خرند * زان جَلَب صَرَفه زما ایشان بَرند
 مانند پیغمبر بخلوت در نماز * با دوسه درویشِ ثابت پُر نیاز
 ۴۲۵ گفت طبل و لُهو و بازرگانی * چوتنان بَیَرید از رِئانی
 قَدْ فَضَضْتُمْ نَحْوَ قَمَحِ هایما * ثُمَّ خَلَيْتُمْ نَبِیًّا قایما

Heading: BHK Bul. ده ده for ده.

در رسد A. هم از آنجا AB (۴۱۶) corr. in A. جزم خواجه را تا کی A (۴۱۴)

Bul. میزند. (۴۱۷) B کی for کش.

ای. BL om. BL Bul. مَسْکَل for مشکل A (۴۲۰)

پیغامبر ABHK (۴۲۴)

بوی شیر خشم دیدی باز گرد * با مناجات و حذر انباز گرد
 ۲۹ و نگشتند آن گروه از گردِ گرگ * گرگِ محنت بعدِ گرد آمد سُرگ
 بر درید آن گوسفندانرا بخشم * کی زچوپانِ خرد بستند چشم
 چند چوپانشان بخواند و نامدند * خالِ غم در چشمِ چوپان می زدند
 کی برو ما از تو خود چوپان نریم * چون تبّع گردم هریک سرورم
 طعمه گرگیم و آن یارنی * هیزم نارم و آن عارنی
 ۳۰ حیتی بُد جاهلیّت در دماغ * بانگِ شومی بر دمنشان کرد زاغ
 بهر مظلومان می کردند چاه * در چه افتادند و می گفتند آه
 پوستین یوسنان بشکافتند * آنچه می کردند یک یک یافتند
 کیست آن یوسف دلِ حق جوی تو * چون اسیری بسته اندر کوی تو
 جبرئیل را بر آستان بسته * پَر و بالش را بصد جا خسته
 ۴۰ پیش او گوساله بریان آوری * که کشی اورا بگهذان آوری
 کی بخور اینست مارا لُوت و پُوت * نیست اورا جز لِقَاءِ الله قُوت
 زین شکنجه و امتحان آن مبتلا * می کند از تو شکایت با خدا
 کای خدا افغان ازین گرگِ کهن * گویدش نک وقت آمد صبر کن
 دادِ تو و خواه از هر بی خبر * داد کی دهد جز خدای دادگر
 او می گوید که صبرم شد فنا * در فراقِ رویِ تو یا ربّنا
 آحمد در ماند در دستِ یهود * صالحم افتاده در حبسِ سَمُود
 ای سعادت بخشِ جانِ انبیا * یا بکش یا باز خوانم یا بیا
 با فراقِ کافرانِ نیست تاب * می گوید یا لیتنی کُنتُ نُرّاب

(۲۸۹) L Bul. بوی خشم شیر. In Bul. vv. ۲۸۸, ۲۸۹ are transposed.

(۲۹۰) A بعدِ گرگ. (۲۹۱) A زختم. (۲۹۰) A حیت. Bul. بر زمینشان.

(۲۹۱) A Bul. om. و. (۲۹۸) AL دلی. K اسر. (۲۹۱) K استون.

(۴۰۱) A om. و. (۴۰۲) A om. آن. (۴۰۲) Bul. افغان for فریاد.

(۴۰۶) A ماند. A افتاد. (۴۰۸) A می گوید.

زین نَمَط او صد بهانه باز گفت . حیلها با حکم حق نَفْثاد جُفت
 گر شود ذرّاتِ عالم حیلہ پیچ * با قضای آسمان هیچند هیچ
 چون گریزد این زمین از آسمان . چون کند او خویش را از وی نهان
 هرچ آید ز آسمان سوی زمین * فی مَفَر دارد نه چاره فی کین
 ۴۵۰ آتش از خورشید یبارد بَرُو * او ببیش آتشش بنهادہ رُو
 و رهی طوفان کند باران بَرُو * شهرها را ی کند ویران بَرُو
 او شد تسلیم او ایوب وار * کی اسیرم هرچ میخواهی بیار
 ای که جزو این زمینی سر مکش * چونک بینی حکم یزدان در مکش
 چون خَلَقْنَاکُمْ شنودی مِن تُراب * خاک باشی جُست از تو رُو متاب
 ۴۵۵ بین که اندر خاک تخی کاشتم * گردِ خاکی و منش افراشتم
 حمله دیگر تو خاکی پیشه گیر * تا کنم بر جمله میرانت امیر
 آب امر بالا پستی در رود * آنکه امر پستی بالا بر رود
 گندم از بالا بریزر خاک شد * بعد از آن او خوشه و جالاک شد
 دانه هر میوه آمد در زمین * بعد از آن سرا بر آورد از دفين
 ۴۶۰ اصل نعمتها زگردون تا بخاک * زیر آمد شد غذای جان پاک
 از تواضع چون زگردون شد بریزر * گشت جزو آدمی حی دلیر
 پس صفات آدمی شد آن جماد * بر فراز عرش پَران گشت شاد
 کز جهان زنک زاوّل آمدیم * باز از پستی سوی بالا شدیم
 جمله اجزا در تحرّک در سکون * ناطقان کائنا اِلَیْهِ راجعون
 ۴۶۵ ذکر و نسیحات اجزای نهان * غُلغُلی افگند اندر آسمان
 چون قضا آهنگ نارنجات کرد * روستایی شهری را مات کرد
 با هزاران حزم خواجه مات شد * زان سفر در معرض آفات شد

شنیدی L Bul. (۴۵۴) . فی چاره H (۴۴۹) . حیلہ سیج A (۴۴۷)

و. A om. (۴۶۵) . حی و دلیر Bul. (۴۶۱) . بین کاندلر A (۴۵۵)

In AH vv. ۴۶۷, ۴۶۸ are transposed. (۴۶۷)

بهر گندم تخمِ باطل کاشتید * و آن رسول حق را بگذاشتید
 صحبت او خیرِ من هوست و مال * بین کرا بگذاشتی چشمی بمال
 خود نشد حرص، شمارا این بقیه * کی منم رزاق و خیر الزارِ قین
 ۴۲۰ آنک گندم را زخود روزی دهد * کی تو کلهات را ضایع نهد
 از پی گندم جدا گشتی از آن * کی فرستادست گندم ز آسمان

دعوت باز بظانرا از آب بصرها،

باز گوید بطرا کز آب خیز * نا ببینی دشتهارا قندریز
 بطِ عاقل گویدش کای باز دور * آب مارا حصن و امنست و سرور
 دیو چون باز آمد ای بظان شتاب * هین بیرون کم روید از حصنِ آب
 ۴۳۵ بازارا گویند رو رو باز گرد * از سرما دست دارای پای مرد
 ما بیری از دعوت دعوت ترا * ما ننویشیم این دم تو کافرا
 حصن مارا قند و قندستان ترا * من نخواهم هدیهات بستان ترا
 چونک جان باشد نیاید لوت کم * چونک لشکر هست کم ناید علم
 خواجه حازم بسی عذر آورید * بس بهانه کرد با دیو مرید
 ۴۴۰ گشت این دم کارها دارم مهم * گر بیام آن نگردد منتظم
 شاه کاری نازکم فرموده است * زانتظارم شاه شب نغوده است
 من نیام ترک امیر شاه کرد * من نتانم شد برشه روی زرد
 هر صباح و هر مسا سرهنگِ خاص * می رسد از من همی جوید مناص
 تو روا دارے که آم سوے ده * نا در ابرو افکند سلطان گره
 ۴۴۵ بعد از آن درمانِ خشمش چون کم * زنه خود را زن مگر مدفون کم

خیر رازقین A. و. A om. (۴۲۹) . بگذاشتند AK. گذاشتند AK (۴۲۷)

بازرا گویند AB (۴۲۵) . ای باز Bul. (۴۲۲) . ضایع کد Bul. (۴۲۰)

گر بیاید A (۴۴۰) . In BK Bul. this verse follows v. ۴۳۷. (۴۳۶)

مدفون for افزون A (۴۴۵) . کار BH Bul. (۴۴۱)

گوش نو اورا چو رام دَم شود * دود تلخ از خانه او کم شود
 غمگساری کن تو با ما اے رَوی * گر بسوی ربِّ اَعْلٰی می روه
 این تردّد حبس و زندانی بود * کی بنگذارد که جان سویی رود
 این بدین سو آن بدان سویی کشد * هر یکی گویا منم راه رُشد
 ۴۹۰ این تردّد عَقِبَهُ رام حُست * ای خُتک آنرا که پایش مُطْلَقست
 بی تردّد می رود در راه راست * ره نمی دانی بجو گامش کجاست
 گام آهورا بگیر و رَو مُعاف * تا رسی از گام آهوتا بناف
 زین رَوش بر اوج آنور می روی * ای برادر گر بر آذر می روه
 نی زدریا ترس و نی از موج و کف * چون شنیدی تو خطاب لا تَخَف
 ۴۹۵ لا تَخَف دان چونک خوفت داد حق * نان فرستد چون فرستادت طبق
 خوف آنکس راست کورا خَوْف نیست * غصّه آنکس راست کین جا طَوْف نیست

روان شدن خواجه بسوی دیه،

خواجه در کار آمد و تهنیت ساخت * مرغِ عزمش سوی دِه اِشتاب تاخت
 اهل و فرزندان سفر را ساختند * رخت را بر گاوِ عزم انداختند
 شادمانان و شتابان سوه ده * کی بَری خوردیم از دِه مژده دِه
 ۵۰۰ مقصدِ ما را چراگاه خوشست * یارِ ما آنجا کرم و دِلگش است
 با هزاران آرزومان خوانده است * بهرِ ما غَرَسِ کرم بَنشانه است
 ما ذخیره دِه زَمستانِ دراز * از بهرِ او سوی شهر آریسم باز
 بِلک باغ ایشارِ رام ما کند * در میانِ جانِ خودمان جا کند

- آن for و آن (۴۸۹) A. و. om. (۴۸۸) A. چون بسوی Bul. (۴۸۷)
 ترس ی BK (۴۹۰) Bul. آذر. (۴۹۲) Bul. هر یکی گوید L Bul.
 آنکس را کش اسجا BKL Bul. (۴۹۶)
 و. om. (۵۰۰) A. از دیه A (۴۹۹) Bul. بسوی ده BHK Bul. Heading:
 The words خان و مان are written above. (۵۰۴) A. om. آرزو ما A (۵۰۱)

اعتمادش بر ثبات خویش بود * گرچه که بُد نیم سَیلش در رود
چون قضا بیرون کند از چرخ سر * عافلان گردند جمله کُور و کر
۴۷. ماهیان افتند از دریا برون * دام گیرد مرغ پَران را زبون
تا پری و دیو در شیشه شود * بلك هارونی بسال در رود
جز کسی کاندر قضا اندر گریخت * خونِ اورا هیچ نریعی نریخت
غیر آنک در گریزی در قضا * هیچ حیلۀ نهدت از وی رها

قصه اهل ضرّوان و حیلَت کردن ایشان تا بی زحمت
درویشان بانهارا قَطاف کنند

قصه اصحابِ ضرّوان خواند * پس چرا در حیلۀ جویی ماند
۴۷۰ حیلۀ می کردند کز دم نیش چند * کی بُرند از روزی درویش چند
شب همه شب می سگایند مکر * روی در رُو کرده چندین عمرو و بکر
خُنه می گفتند سرها آن بدان * تا نباید کی خدا در یابد آن
با گل اندایند اسگالید گل * دست کاری می کند پنهان ز دل
گفت اَلَا يَعْلَمُ هَؤُلَاءِ مَنْ خَلَقَ * اَنْ فِي تَبَوَّكَ صِدْقًا اَمْ مَآقٍ
۴۸. كَيْفَ يَفْعَلُ عَنْ طَعْنٍ قَدْ غَدَا * مَنْ يُعَايِنُ ابْنَ مَثْوَاهُ غَدَا
اَيْنَمَا قَدْ هَیْطَا اَوْ صَعِدَا * قَدْ تَوَلَّاهُ وَاَحْصَى عَدَدَهُ
گوش را اکنون ز غفلت پاك كن * استماعِ هجرِ آن غمناك كن
آن زكاتی دان كه غمگین را دهی * گوش را چون پیش دستانش نهی
بشنوی غمهای رنجورانِ دل * فافه جانِ شریف از آب و گل
۴۸۰ خانه پُر دود دارد پُرفنی * مر و را بگشا ز اصغار روزنی

از وی رضا A (۴۷۲) چون کی A (۴۷۲) گرچه که بود A (۴۷۸)

Heading: B درویشان for ایشان (۴۷۶) عمرو و بکر AHL (۴۷۶)

زاضی K (۴۸۵) و. A om. (۴۸۴)

۵۲۵ گر بُدَر ره نیست هین بُریستان * گر بدان ره نیستت این سوِ بران
 ظاهرش گیر ارچه ظاهر کُتر پَرَد * عاقبت ظاهر سوے باطن بَرَد
 اوّل هر آدی خود صورست * بعد از آن جان کو جمال سیرست
 اوّل هر میوه جز صورت گئی است * بعد از آن لذّت که معنی وِست
 اوّل خرگاه سازند و خرنند * تُرک را زان پس بهمان آورند
 ۵۳۰ صورت خرگاه دان معنیت تُرک * معنیت ملاح دان صورت چو فُلک
 بهر حقّ این را رها کن یک نفس * تا خبر خواجه بجنابد جَرَس

رفتن خواجه و قومش بسوی دیه،

خواجه و بچگان جهازی ساختند * بر سُتوران جانبِ دیه ناخستند
 شادمانه سوے صحرا راندند * سافروا گئی تَغْنَمُوا بر خواندند
 کز سفرها ماه گیخُسَرُو شود * بی سفرها ماه گئی خُسَرُو شود
 ۵۳۵ از سفر بَبَدَق شود فرزینِ راد * وز سفر یابید یوسف صد مُراد
 روز رُوے از آفتابی سوختند * شب ز آخِمر راه می آموختند
 خوب گشته پیش ایشان راه زشت * از نشاطِ دیه شک ره چون بهشت
 تلخ از شیرین لبان خوش می شود * خار از گلزار دِلکش می شود
 حَنَظَل از معشوق خُرما می شود * خانه از هم خانه صحرا می شود
 ۵۴۰ اے بسا از نازنینان خارکش * بر امید گل عذار ماه و ش
 اے بسا حمال گشته پشت ریش * از برای دلبر مه روی خویش
 کرده آهنگر جمال خود سیاه * تا که شب آید ببوسد رُوی ماه

کُتر بود AHL (۵۲۶) . می بران Bul. . بدان ره نیست A (۵۲۵)

اینها رها کن Bul. (۵۲۱) . صورت خرگاه A (۵۲۰)

Heading: BK Bul. بسوی دیه.

روی for رخ Bul. (۵۲۶) . جهزی B (۵۲۲)

از برای دلبر مه روی خوش: A has in the second hemistich (۵۴۰)

تا کی A (۵۴۲) . om. A (۵۴۱)

عَجِلُوا أَصْحَابَا كَيْ تَرْبَحُوا * عَقْلِ ی گفت از درون لا تَفْرَحُوا
 ۵۰۰ مِّن رَّيْحِ اللَّهِ كُونُوا رَاحِينَ * اِنْ رَبِّی لَا يُحِبُّ الْفَرَحِينَ
 اِفْرَحُوا هَوْنًا بِمَا آتَاكُمْ * كُلُّ آتٍ مُّثْلُ الْهَآكُمُ
 شاد از وی شو مشوا از غیر وی * او بهارست و دگرها ما و دی
 هرچ غیر اوست استدرج نُست * گرچه تخت و مَلِكُ نُست و تاج نُست
 شاد از غم شو که غم دامِ لِقَاسْت * اندرین ره سوی پستی ارتقاست
 ۵۱۰ غم یکی گنجست و رنج نو چو کان * لیک کی در گیرد این در کودکان
 کودکان چون نام بازی بشنوند * جمله با خرگور هم ننگ می‌دوند
 ای خزان کور این سو دام‌هاست * در کین این سوی خون‌آشام‌هاست
 تیرها پَران کان پنهان ز غیب * بر جوانی می‌رسد صد تیر شیب
 گام در صحرای دل باید نهاد * ز آنک در صحرای گل نود گشاد
 ۵۲۰ اِمِنْ اَبَادِست دل ای دوستان * چشمها و گلستان در گلستان
 عَجَّ إِلَى الْقَلْبِ وَ سَرَّ بِاَسَریه * فیه اَشْجَارٌ وَ عَیْنٌ جَارِیه
 دِه مَرَو دِه مردرا احمق کند * عَقْل را بی نور و بی رونق کند
 قول پیغمبر شنو ای مُجْتَبِی * گورِ عَقْل آمد وطن در روستا
 هَرَك در رُستا بود روزی و شام * تا بمای عَقْل او نبود تمام
 ۵۳۰ تا بمای احمق با او بود * از حشیش دِه جز اینها چه بَرود
 و آنک مای باشد اندر روستا * روزگاری باشدش چهل و عمل
 دِه چه باشد شبخِ واصل نأشده * دست در تقلید و حُجَّت در زده
 پیش شهر عَقْل کَلِّ این حَوَاس * چون خَران چشم بسته در خَرَّاس
 این رها کن صورت افسانه گیر * هل نو دُرْدانه نو گندم‌دانه گیر

(۵۰۶) A om. آت.

(۵۰۷) A دیگرها.

(۵۰۸) H ملکنست.

(۵۰۹) A سوی سخنی.

(۵۱۰) K با کودکان. BL گنجست رنج.

(۵۱۱) A خرکره.

(۵۱۶) Bul. و سرها ساریه.

چون هی دیدند مرغی می پرید * جانب ده صبر جامه می درید
 ۵۶۵ هرک می آمد زده از سوی او * بوسه می دادند خوش بر روی او
 که تو روی یارِ مارا دیدی * پس تو جان را جان و مارا دیدی

نواختن مجنون آن سگ را کی مقیم کوی لیلی بود،

هیچو مجنون کو سگی را می نواخت * بوسه اش می داد و پیشش می گذاخت
 گرد او می گشت خاضع در طواف * هم جلابِ شکرش می داد صاف
 بوالتصولی گفت ای مجنونِ خام * این چه شیدست این که می آری مُدام
 ۵۷۰ پوزِ سگ دایم پلیدی می خورد * مَقْعَدِ خود را بلب می اُسترد
 عیبهای سگ یسی او بر شمرد * عیب دان از غیب دان بویی نبرد
 گفت مجنون تو هم نقشی و تن * اندر آ و بنگرش از چشم من
 کین ظلم بسته مؤلیست این * پاسانِ کوچه آلیست این
 همش بین و دل و جان و شناخت * کو کجا بگزید و مسکن گاه ساخت
 ۵۷۵ او سگِ فَرخِ رُخِ کَهفِ منست * بلک او هم درد و هم آهفِ منست
 آن سگی کی باشد اندر کوی او * من شیران کی دهم بک موی او
 ای که شیران مر سگانش را غلام * گفت امکان نیست خامش و آسَلام
 گر ز صورت بگذرید ای دوستان * جَنّت و گلستان در گلستان
 صورتِ خود چون شکستی سوختی * صورتِ کل را شکست آموختی

(۵۶۶) After this verse Bul. adds:

کلیرا مجنونش خاطر نواز * مَبکد در پیش او سوز و گداز

(۵۶۸) Bul. جلاب و شکرش.

(۵۶۹) A om. این after شیدست. Bul. می آری که می آری. اینچه شیدایی.

(۵۷۴) Bul. بگریه مسکن گاه. K om. و after بگرید.

(۵۷۵) A بلک او هم در تنم کَهفِ منست.

(۵۷۶) Bul. کو باشد.

خواجه تا شب بردگانی چارمبخ * زآنک سرُوی در دلش کردست بیخ
 تاجری دریا و خشکی می‌رود * آن بِمهرِ خانه‌شینی می‌دود
 ۵۴ هرکرا با مُرده سودایی بود * بر امیدِ زنده‌سیمایی بود
 آن دُرُوگر رُوی آورده بچوب * بر امیدِ خدمتِ مه‌روی خوب
 بر امیدِ زنده‌کنِ اجتهاد * کونگرُدد بعدِ روزی دو جَماد
 مونیِ مگزینِ خسی را از خسی * عاریت باشد درو آن مونی
 اُنی تو با مادر و بابا کجاست * گر بجز حقِ مؤنساترا و فاست
 ۵۵ اُنی تو با دابه و لالا چه شد * گر کسی شاید بغیرِ حقِ عَصَد
 اُنی تو با شیر و با پستان نماند * نفرتِ تو از دیرستان نماند
 آن شعاعی بود بر دیوارشان * جانبِ خورشید و رفت آن نشان
 بر هر آن چیزی که افتد آن شعاع * تو بر آن هم عاشقِ آبی ای شجاع
 عشقِ تو بر هرچ آن موجود بود * آن زوَصَفِ حقِ زَراندود بود
 ۵۶ چون زری با اصل رفت و میس بماند * طبع سیر آمد طلاق او براند
 از زراندد صفانش پا بکَش * از جهالتِ قَلبِرا کم گوی خوش
 کآن خوشی در قلبها عاریتست * زیرِ زینتِ مایه بی‌زینتیت
 زر زرویی قلب در کان می‌رود * سوی آن کان رَوِ تو هم کآن می‌رود
 نور از دیوار تا خور می‌رود * تو بدانِ خور رَوِ که در خور می‌رود
 ۵۷ زینِ پیسِ پستانِ تو آب از آسمان * چون ندیدی تو وفا در نَؤَدانِ
 مَعینِ دُنبه نباشد دامِ گرگ * کی شناسد معدنِ آن گرگِ سُرگ
 زرگمان بردند بسته در گِره * می‌شتایندند مغرورانِ بدّه
 هچنین خندان و رفصان می‌شدند * سوی آن دولاب چرخ می‌زدند

(۵۴) A درو for درون. (۵۵) B آمد آن شعاع.

(۵۶) L Bul. حق چو زراندد. In B جو has been supplied.

(۵۷) A آن جمال قَلبِرا. (۵۸) AB Bul. بی‌زینتیت and عاریتست.

(۵۹) B کی for که.

رسیدن خواجه و قومش بدیه و نادیده و ناشناخته آوردن روستایی ایشانرا،

بعدِ ماهی چون رسیدند آن طرف * بی‌نوا ایشان ستوران بی علف
روستایی بین که از بدُنیتی * می‌کند بَعْدَ اللَّتِي وَالَّتِي
۶۰۰ رُوی پنهان می‌کند زیشان بروز * تا سوی باغش بنگشایند پوز
آنچنان رُوی که همه زَرَق و شَرَسَتْ * از مُسْلِمَانانِ نُهان اولیترست
رُویها باشد که دیوان چون مگس * بر سَرَش بَنُشسته باشند چون حَرَس
چون بینی روی او در توفُنند * یا مبین آن رُوی چو دیدی خوش مَخذ
در چنان رُوی خبیثِ عاصیه * گفت یزدان نَسْنَعَنْ بِالْإِصْبَةِ
۶۰۵ چون پُرسیدند خانه‌اش یافتند * همچو خویشان سَوِّی در بَشْتافتند
در فرو بستند اهلِ خانه‌اش * خواجه شد زین کُژرُوی دیوانه‌وَش
لیکِ هنگامِ درشتی هم نبود * چون در افتادی بَجَه تیزی چه سود
بر دَرش ماندند ایشان پنج روز * شب بَسْرَمَا روز خود خورشیدسوز
فی زَغَلت بود ماندن فی خری * بَلَك بود از اضطرار و بی‌خری
۶۱۰ با لُئِمان بسته نیکان زاضطرار - شیر مُرداری خورد از جُوعِ زار
لو، هی‌دیش هی‌کردش سلام * که فَلَانم من مرا اینست نام
گفت باشد من چه دَانم توکی * یا پلیدی یا قَرینِ پاکِبی
گفت این دَم با قیامت شد شیه * تا برادر شد بِفِرِّ مِنْ أَرَحِیَه

Heading: A om. آوردن.

(۶۰۲) BKL Bul. بنشته باشد. The reading of AH, though *contra metrum*, has many parallels in the ancient MSS. of the *Mathnawī*.

(۶۰۴) BL Bul. نَسْفَعًا. (۶۰۵) A. خانش. BL. و خاهش. Bul. و خانش.

(۶۰۶) A. دیوانه‌اش. (۶۰۹) A om. و. بی‌خوری. A.

(۶۱۱) B. که مرا. L. مر مرا.

۵۸۰ بعد از آن هر صورتی را بشکنی * همچو حیدر باب خیبر بر کنی
 سُبَّه صورت شد آن خواجه سلیم * کی بدی می شد بگفتار سفیم
 سوی دام آن تملق شادمان * همچو مرغی سوی دانه امتحان
 از کرم دانست مرغ آن دانه را * غایت حرص است فی جود آن عطا
 مرغکان در طمع دانه شادمان * سوی آن ترویر پَران و دوان
 ۵۸۵ گر زشادی خواجه آگاهت کنم * ترسم اے رهرو که بیگانهت کنم
 مختصر کردم چو آمد ده پدید * خود نبود آن ده رم دیگر گزید
 قُرب ماهی ده بدیهی ناخند * زانک راه ده زکو نشناختند
 هر که در ره بی قلاوزی رود * هر دوروزه راه صدساله شود
 هر که نازد سوی کعبه بی دلیل * همچو این سرگشتگان گردد ذلیل
 ۵۹۰ هر که گیرد پیشه بی اوستا * ریش خندی شد بشهر و روستا
 جز که نادر باشد اندر خافقین * آدمی سر بر زند بی والدین
 مال او یابد که کسی می کند * نادری باشد که گنجی بر زند
 مصطفای گو که جشش جان بود * تا که رَحْمَن عِلْمُ الْقُرْآن بود
 اهلِ نَن را جمله عِلْمُ بِالْقَلَم * واسطه افراشت در بذلِ کرم
 ۵۹۵ هر حریصی هست محروم ای پسر * چون حریصان تگ مرو آهسته تر
 اندر آن ره رنجها دیدند و تاب * چون عذاب مرغِ خاکی در عذاب
 سیرگشته از ده و از روستا * وز شکرریز چنان نااوستا

بگفتاری K. شعبه صورت A (۵۸۱)

(۵۸۲) In A the second hemistichs of vv. ۵۸۲ and ۵۸۳ are inadvertently transposed.

نیکو A (۵۸۷) طبع دانه AH (۵۸۳)

این for آن Bul. (۵۸۶) قلاو می رود Bul. (۵۸۸)

بر گنجی زند K Bul. کسی H (۵۹۲)

تا کند جان علم القرآن A (۵۹۳) مصطفی

بذل و کرم K (۵۹۴)

۶۲۵ چَوَن مَلَخ بر همدگر گشته سوار * از نِهیب سَبَل اندر کُنَج غار
 شب همه شب جمله گویان ای خدا * این سزای ما سزای ما سزا
 این سزای آن که شد یارِ خسان * یا گئی کرد از برای ناگسان
 این سزای آنک اندر طمعِ خام * نَرک گوید خدمتِ خاكِ کرام
 خاكِ پاکان لیبی و دَوارشان * بهتر از علم و رز و گلزارشان
 ۶۴۰ بَنَد يكِ مَرَد روشن دل شوی * به که بر فَرَق سَر شاهان روه
 از مَلوکِ خاكِ جَزبانگِ دُهل * نو نخواستی یافت ای پیکِ سَبَل
 شهربانِ خود ره زانِ نَسبتِ بَرُوح * روستایی کیست گنجِ بی فُتوح
 این سزای آنک بی تدبیرِ عَقل * بانگِ غُولی آمدش بگزید نَقْل
 چَوَن پشیمانی زِیل شد نا شَفاف * زین سِپَس سوده ندارد اعتراف
 ۶۴۵ آن کَانَ و نیر اندر دست او * گرگدرا جویان همه شب سو بسو
 گرگ بر وی خود مسلط چَوَن شَرَر * گرگ جویان و زگرگ او بی خبر
 هر پشه هر کیک چَوَن گرگی شد * اندر آن ویرانه‌شان زخمی زده
 فرصتِ آن پشه راندن هم نبود * از نِهیب حمله گرگِ عَنود
 تا نیاید گرگِ آسیبی زند * روستایی ریش خواجه بر گند
 ۶۵۰ این چنین دندان کُنان نا نِهشب * جانشان از نافِ ی آمد بلب
 ناگهان تَمثالِ گرگِ هَشْتَه * سر بر آورد از فرازِ پُشته
 تیرِ بگشاد آن خواجه ز شَست * زد بر آن حیوان که تا افتاد پست
 اندر افتادن ز حیوان باد جَست * روستایی های کرد و کوفت دست
 ناجوانمردا که خَرکَره منست * گفت فی این گرگِ چَوَن آهَرَمَنست
 ۶۵۵ اندرو اَشکالِ گرگی ظاهرست * شکلِ او از گرگی او مُخبرست
 گفت فی بادی که جَست از فَرَجِ رَوی * می شناسم همچنانک آبی ز می

ای ننگ سَبَل B (۶۴۱). همدگر A. یا همدگر Bul. (۶۲۵)

زَن سِپَس BK Bul. (۶۴۴). و عَقل BL (۶۴۲). و بی فتوح BK. گنج A (۶۴۲)

همچنان آبی A (۶۵۶). گرگی BK Bul. (۶۵۱). ویرانه‌شان A (۶۴۷)

شرح می‌کردش که من آنم که تو * لُوبها خوردی زخوان من دونو
 ۶۱۵ آن فلان روزت خریدم آن متاع * کُلُّ سِرِّ جاوَزَ الْإِثْنِ شاع
 سِرِّ مَهر ما شنیدستند خلق * شرم دارد رُو چونعت خورد خلق
 او هی گفتنش چه گوی تُرّهات * نی ترا دانم نه نام تو نه جات
 پنجمین شب ابر و بارانی گرفت * کاسان از بارش دارد شِگفت
 چون رسید آن کازد اندر استخوان * حلقه زد خواجه که مهترا بخوان
 ۶۲۰ چون بصد إلحاح آمد سوی در * گفت آخر چیست ای جان پدر
 گفت من آن حقها بگذاشتم * ترک کردم آنچه می‌پنداشتم
 پنج‌ساله رنج دیدم پنج روز * جان مسکینم درین گرما و سوز
 يك جنا از خویش و از یاو و تبار * در گرانی هست چون سیصد هزار
 زآنك دل ننهاده بر جور و جفایش * جانش خوگر بود با لطف و وفایش
 ۶۲۵ هرچه بر مردم بلا و شدتست * این یقین دان کز خلافِ عادتست
 گفت ای خورشیدِ مَهرت در زوال * گر تو خونم ریختی کردم حلال
 امشب باران باده گوشه * تا بیایی در قیامت توشه
 گفت يك گوشه‌ست آن باغبان * هست اینجا گرگردا او پاسبان
 در کفش تیر و کمان از بهر گرگ * تا زند گر آید آن گرگ سترگ
 ۶۳۰ گر تو آن خدمت کنی جا آن نُسْت * ورنه جای دیگری فرمای جُست
 گفت صد خدمت کنم نو جای ده * آن کمان و تیر در کفم بِنه
 من نخسپم حارِی رز کنم * گر بر آرد گرگ سرتیرش زخم
 بهر حق مگذارم امشب ای دودِل * آب باران بر سر و در زیر گل
 گوشه خالی شد و او با عیال * رفت آنجا جای تنگ و بی‌عِمال

ششد. Bul. (۶۲۴) . چون رسید کارد. Bul. (۶۱۹) و. A om. (۶۱۸)

از باران. Bul. (۶۲۷) . لطف و فاش. AB (۶۲۹)

هست آنجا. Bul. (۶۲۸)

فرمای چست. Bul. . جان آن تست A (۶۳۰)

که زمین را من ندانم ز آسمان * امتحانت کرد غیرت امتحان
 ۷۸۰ بادِ خرکُره چنن رُسوات کرد * هستی نَفیِ سرا اثبات کرد
 این چنن رسوا کند حق شیدرا * این چنن گیرد رمید صیدرا
 صد هزاران امتحانست ای پدر * هر که گوید من شدم سرهنگ در
 گر نداند عامه اورا ز امتحان * پختگان راه جویندش نشان
 چون کند دعوی خیاطی خسی * افگند در پیش او شه اطلسی
 ۷۸۵ که بتر این را بغلطای فراخ * زامحان پیدا شود اورا دو شاخ
 گر نبودی امتحان هر بدی * هر مغث در وغا رستم بدی
 خود مَحْنَث را زره پوشیده گیر * چون ببیند زخم گردد چون اسیر
 مست حق هُشیار چون شد از دُبور * مست حق ناید بخود از نفخ صور
 باده حق راست باشد فی دروغ * دوغ خوردی دوغ خوردی دوغ
 ۷۹۰ ساختی خود را جُنید و بایزید * رو که نشناسم تَبِرا از کلید
 بَدَرگی و مَسْکلی و حرص و آز * چون کنی پنهان بشید ای مکر ساز
 خویش را منصورِ حلاجی کنی * آتشی در پنبه یاران زنی
 کی بَنَشناسم عُمر از بولهب * بادِ کُره خود شناسم نیم شب
 ای خری کین از تو خر باور کند * خویش را بهر تو کُور و گر کند
 ۷۹۵ خویش را از ره روان کمتر شمر * تو حریفِ رَه رانی گه مخور
 باز پَر از شید سوی عقل تاز * کی پَر د بر آسمان پَر مجاز
 خویشتن را عاشق حق ساختی * عشق با دبو سیاهی باختی
 عاشق و معشوق را در رَسَخیز * دو بدو بندند پیش آرند نیز

هستی نَفیت چنن اثبات کرد A. خرکُرت A (۷۸۰)

خی for کی L Bul. (۷۸۴) ای پسر Bul. (۷۸۳)

نفخ A. تا نفخ صور LT Bul. (۷۸۸)

پنبه و یاران A (۷۹۲) بدَرگی و مبتلی Bul. (۷۹۱)

حریف رَه رانی AL Bul. (۷۹۵) کُره خر Bul. (۷۹۴)

بندند و پیش BK Bul. (۷۹۸)

گشته خرگه‌ام را در ریاض * کی مبادت بسط هرگز ز انقباض
گفت نیکوتر تفحص کن شبست * شخصا در شب زناظر مُحجَّبست
شب غلط بنهاد و مُبَدَل بسی * دید صایب شب ندارد هر کسی
۶۶. هم شب و هم ابر و هم بارانِ ژرف * این سه ناریکی غلط آرد شگرف
گفت آن بر من چو روزِ روشنست * می‌شناسم بادِ خرگه‌ی منست
در میانِ بیست باد آن باد را * می‌شناسم چون مسافر زاد را
خواجِه بر جَست و بیامد نایشکفت * روستای را گریبانش گرفت
کائبه طرار شید آورده * بَنگ و آفیون هر دو با هم خورده
۶۷. در سه ناریکی شناسی بادِ خر * چون ندانی مرا ای خیره‌سر
آنک داند نیم‌شب گوساله‌ها * چون نداند همره ده‌ساله‌ها
خویش را واله و عارف می‌کفی * خاک در چشم مُروّت می‌زنی
که مرا از خویش هم آگاه نیست * در دلم گنجای جز الله نیست
آنچه دی خوردم از آنم یاد نیست * این دل از غیر تحیر شاد نیست
۶۸. عاقل و مجنونِ حقّ یاد آر * در چنین بی‌خویشم معذور دار
آنک مرداری خورد یعنی نبید * شرع اورا سوی معذوران کشید
مست و بنگی را طلاق و بیع نیست * همچو طفلیست او مُعاف و مُعتَقبت
مستی کاید زبوی شاه فرد * صد خُم می در سر و مغز آن نکرد
پس بَرُو بکلیف چون باشد روا * اسب ساقط گشت و شد بی دست و پا
۶۹. بار که نهَد در جهان خرگه‌ها * درس که دهد پارسی بو مُره‌ها
بار بر گیرند چون آمد عَرَج * گفت حقّ لیس علی الْأَعْمی حَرَج
سوی خود اعی شدم از حق بصیر * پس مُعافم از قلیل و از کثیر
لافِ درویش زنی و بی‌خودی * های هویِ مستیان ایزده

۶۷. Bul. یاد دار. (۶۷۰) . خویشتر را عارف و واله کفی. BKL Bul. (۶۶۷)

مستی که آید A (۶۷۲) . معتقیست B. معاف و معتقیست A (۶۷۲)

های و هوی Bul. (۶۷۸) . وز کثیر A. واز حق K (۶۷۷)

افتادن شغال در خم رنگ و رنگین شدن و دعوی طوسی کردن میان شغالان،

آن شغالی رفت اندر مخم رنگ * اندر آن خم کرد بك ساعت درنگ
پس بر آمد پوستش رنگین شد * کی من طوسی علیین شد
پشم رنگین رونق خوش یافته * آفتاب آن رنگها بر نافه
دید خود را سبز و سرخ و فور و زرد * خویشتن را بر شغالان عرضه کرد
۷۲۰ جمله گفتند ای شغالک حال چیست * کی سرا در سر نشاط ملّوِست
از نشاط از ما کرانه کرده * این بکبر امر کجا آورده
يك شغالی پیش او شد کای فلان * شید کردی یا شدی از خوش دلان
شید کرده تا بمنبر بر جهی * تا زلاف ابن خلق را حسرت دهی
بس بکشیدی ندیدی گرمی * پس زشید آورده بی شرمی
۷۲۰ گرمی آن اولیا و انبیاست * باز بی شرمی پناه هر دغا ست
کی التفات خلق سوی خود گشند * که خوشیم و از درون بس ناخوشند

چرب کردن مرد لافی لب و سبیل خود را هر بامداد پیوست
دُنبه و بیرون آمدن میان حریفان کی من چنین خورده‌ام و چنان.

پوست دُنبه یافت شخصی مُستهان * هر صباحی چرب کردی سبتان
در میان مُنعمان رفتی که من * لُوت چربی خورده‌ام در انجمن
دست در سبیل نهادی در نوید * رمز یعنی سوی سبیل بنگرید

و در درون Bul. کالفتات BKL (۷۲۱). تا شدی BL (۷۲۷). نشاطی BKL (۷۲۰).

یا چنان B. و چنان A. om. چنین و چنین خورده‌ام A. میان حریفان Heading: A om.

بر سبیل K (۷۲۴). مردی مستهان A Bul. (۷۲۲).

تو چه خود را گنج و بی خود کرده * خونِ رزگو خونِ ما را خورده
 ۷۰۰ رَو که نشناسم سرا از من بجه * عارف بی خویشم و بهلول دِه
 سو توهم یکنی از قُرب حق * که طَبَقِ گر دُور نبود از طَبَقِ
 این نئی بینی که قُربِ اولیا * صد کرامت دارد و کار و کیا
 آهن از داود موی می شود * موم در دست چو آهن می بود
 قُربِ خلق و رزق بر جمله ست عام * قُربِ وَحی عشق دارند این کرام
 ۷۰۵ قُرب بر انواع باشد ای پدر * می زند خورشید بر کُھسار و زر
 لیک قُرب هست با زر شیدرا * که از آن آگه نباشد بیدرا
 شاخِ خشک و تر قُربِ آفتاب * آفتاب از هر دو گی دارد حجاب
 لیک گو آن قُربِ شاخِ طری * که ثمار پخته از وی میخوری
 شاخِ خشک از قُربِ آن آفتاب * غیر زو تر خشک گشتن گو بیاب
 ۷۱۰ آن چنان مستی مباح ای بی خرد * کی بعقل آید پشیمانی خورد
 بلك از آن مستان که چون می خوردند * عقلهای پخته حسرت می برند
 اے گرفته همچو گُربه موش پر * گر از آن می شیرگیری شیر گیر
 ای بخورده از خیال جامِ هیچ * همچو مستان حقایق بر میچ
 میفتی این سو و آن سو مست وار * ای نو این سو نیست زان سو گذار
 ۷۱۵ گر بدان سو راه بای بعد از آن * که بدین سو که بدان سو سرفشان
 جمله این سویی از آن سو کپ مزن * چون نداری مرگ هرزه جان مکن
 آن خَصْر جان کز اجل بهراسد او * شاید از مخلوق را نشناسد او
 کام از ذوق توهم خوش کنی * در دمی در خیکِ خود پُرش کنی
 پس بیک سوزن تپی گردی زباد * این چنین فربه تن عاقل مباد
 ۷۲۰ کوزها سازه زبَر اندر شنا * گی کند چون آب بیند آن وفا

گنج و ابله. Bul. گنج بی خود. A. گنج. H. چه for چو. A (۷۱۴)

از خیالی. Bul. ABL (۷۱۴). و. B om. A (۷۰۵)

آن سو گذار. Bul. (۷۱۴)

راستی پیش آر یا خاموش کن * وَاَنْگَهانِ رَحمتِ بَیْن و نوش کن
 آن شکمِ خصمِ سیلِ او شد * دستِ پنهان در دعا اندر زده
 کای خدا رسوا کن این لافِ لئام * نا بچند سوی ما رحمِ کرام
 ۷۵۵ مستجاب آمد دعای آن شکم * سوزش حاجت بزرد بیرون عَلم
 گفت حق گر فاسقی وَاَهْلِ صَم * چون مرا خوانی اجابتها کَم
 نو دعا را سخت گیر و می شُخُول * عاقبت برهاندت از دستِ غُول
 چون شکم خود را بحضرت در سپرد * گربه آمد پوستِ آن دُنبه بُرد
 از پس گربه دویدند او گریخت * کودک از ترسِ عتابش رنگ ریخت
 ۷۶۰ آمد اندر انجمن آن طفلِ خُرد * آبِ رویِ مردِ لافی را بُرد
 گفت آن دنبه که هر صبحی بدان * چرب می کردی لبان و سَبَلتان
 گربه آمد ناگهانش در ربود * بس دویدم و نکرده آن جهد سود
 خنده آمد حاضران را از شِگفت * رحمهاشان باز جنبیدن گرفت
 دعوتش کردند و سیرش داشتند * تخمِ رحمت در زمینش کاشتند
 ۷۶۵ او چو ذوقِ راستی دید از کرام * بیِ نَکَبَرِ راستی را شد غلام

دعوی طاعوسی کردن آن شغال کی در خم صباغ افتاد،

آن شغالِ رنگِ رنگِ آمد نهفت * بر بناگوشِ ملامت گر بُکُفت
 بَنگرِ آخر در من و در رنگِ من * یَکِ صَم چون من ندارد خود شَمَن
 چون گلستان گشته ام صدرنگ و خوش * مر مرا سِجده کن از من سَر مَکَش
 کَر و قَر و آب و ناب و رنگِ بَیْن * فَخَرِ دنیا خوان مرا و رُکْنِ دَیْن

Bul. خصم سبالش آمد. Bul. سبال او (۷۵۲) K (۷۵۲) و یا خاموش.
 دویدم K (۷۶۲). Bul. آن لاف (۷۵۴). در دعای او زده.
 In AH vv. ۷۶۴ and ۷۶۵ are transposed. (۷۶۴) L Bul. باز for زود.
 وَاَنْ شغال BK (۷۶۶). خوش شمن A (۷۶۷). و. AL om. (۷۶۸).
 Bul. فَر آب (۷۶۴).

۷۳۵ کین گواہ صدقِ گفتارِ منست * وین نشانِ چرب و شیرین خوردنست
 اَشکَمَشِ گفتی جوابِ بی‌طین * کہ اَبَادَ اَللّٰهُ کَیْدَ اَلْکَاذِبِین
 لافِ تو مارا بر آتشِ بر نهاد * کان سیلِ چربِ تو بر کنه باد
 گر نبودی لافِ زشتِ ای گدا * یلکِ کریمیِ رحمِ افگندی بما
 ورنه‌ودی عیب و کثرِ کمرِ باختی * یلکِ طبعیِ داروی او ساختی
 ۷۴۰ گفت حق کی کثرِ مجنّانِ گوش و دُم * بِنَفْعِنَ الصّٰدِقِیْنَ صِدْقُهُمْ
 کھفِ اندر کثرِ محسَبِ ای مُحْتَلِم * آنچِ داری وَا نِما و فَاَسْتَقِمْ
 ورنگویی عیبِ خود باری خَش * امرِ نَمَایِشِ و زِدْغَلِ خودرا مَکَش
 گر نو نقدی بافتی مَکْشَا دهان * هست در ره سنگهای امتحان
 سنگهای امتحان را نیز پیش * امتحانها هست در احوالِ خویش
 ۷۴۵ گفت بزدان از ولادت تا بچَیْن * یُفْتَنُونِ کُلَّ عَامٍ مَرَّتَیْن
 امتحان بر امتحانست ای پدر * هین بگمتر امتحان خودرا مخر

امین بودن بلعم باغور کی امتحانها کرد حضرت و از آنها
 روی سپید آمد بود،

بلعم باغور و ابلیس لعین * ز امتحانِ آخرین گشته مہین
 او بدعوے میلِ دولت می‌کند * معذّاش نفرینِ سبّلت می‌کند
 کآنچِ پنهان می‌کند پیداش کن * سوخت مارا اے خدا رسواش کن
 ۷۵۰ جمله اجزای تنش خصم ویند * کز بهاری لافد ایشان در دیند
 لاف وَا دادِ کرمها می‌کند * شاخِ رحمت را زُیْن بر می‌گند

و کم کثر A. و. Bul. om. (۷۴۹) کان سبال. BK Bul. (۷۴۷)

در نو نقدی. Bul. (۷۴۲) خودرا بکش. Bul. (۷۴۲)

Heading: K Bul. اورا has been suppl. by a later hand. In AH حضرت اورا

چون یحک دیدی سیه گشتی جو قلب * نقش شیری رفت و پیدا گشت کلب
ای سگ گرگین زشت از حرص و جوش * پوستین شیرا بر خود میپوش
غرّه شیرت بخواهد امتحان * نقش شیر و آنکه اخلاق سگان

تفسیر وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ،

۷۹۰ گفت یزدان مر نبی را در مساق * بك نشانی سهلتر ز اهل نفاق
گر منافق زفت باشد نغز و هول * وا شناسی مر ورا در لحن و قول
چون سفالین کوزه را می خری * امتحانی میکنی اے مشتری
می زنی دستی بر آن کوزه چرا * تا شناسی از طین اشکنه را
بانگ اشکنه دگرگون می بود * بانگ چاوشست پیشش می رود
۷۹۵ بانگ می آید که تعریفش کند * همچو مصدر فعل تصریفش کند
چون حدیث امتحان رُوی نمود * بادم آمد قصه هاروت زود

قصه هاروت و ماروت و دلیری ایشان بر امتحان حق تعالی،

پیش ازین زان گفته بودیم اندکی * خود چه گویم از هزارانش یکی
خواستم گفتن در آن تحقیقها * تا کنون و ما ند از تعویقها
جمله دیگر ز بسیارش قلیل * گفته آید شرح يك عضو ز پیل
گوشت کن هاروت را ماروت را * ای غلام و چاکران ما روت را
مست بودند از تهاشای اله * وز عجایبهای استدراج شاه
این چنین مستیست ز استدراج حق * تا چه مستیها کند معراج حق

بر for در K (۷۹۴) . لحن قول AK (۷۹۱)

(۷۹۶) In AB Bul. this verse follows the Heading.

Heading: BK امتحانات الہی. Bul. امتحانات الہی.

درین تحقیقها Bul. (۷۹۸) . چه گویم A Bul. (۷۹۷) گفته بودیم A

عجایبهاست A (۸۰۱) . جمله دیگر Bul. (۷۹۹)

۷۷. مَظْهَرِ لطفِ خدایی گشتم ام * لوحِ شرحِ کبریایی گشتم ام
ای شغالان هین بخوانیدم شغال * کی شغالی را بود چندین جمال
آن شغالان آمدند آنجا بجمع * همچو پروانه بگردِ اُگردِ شمع
پس چه خوانیمت بگو ای جوهری * گفت طاوس، نر چون مُشترے
پس بگفتندش که طاوسان جان * جلوها دارند اندر گلستان
۷۷۵ تو چنان جلوه کنی گفتا که نی * بادیه نارفته چون گویم مینی
بانگِ طاوسان کنی گفتا که لا * پس نه طاوس خواجه بو آلا
خلعتِ طاوس آید ز آسمان * گی رسی از رنگ و دعویها بدان

نشیبه فرعون و دعوی الوهیت او بدان شغال کی دعوی
طاوسی می کرد،

همچو فرعونی مرصع کرده ریش * برتر از عیسی پریده از خربش
او هم از نسلِ شغالِ ماده زاد * در خُمِ مالی و جاهی در فتاد
۷۸۰ هرکه دید آن جاه و مالش سجد کرد * سجد افسوسیانرا او بخورد
گشت مَسْتُکِ آن گدای ژنده دلق * از سجود و از تحیرهای خلق
مال مار آمد که در وی زهرهاست * و آن قبول و سجد خلق ازدهاست
هائے اے فرعون ناموسی مکن * نو شغالی هیچ طاوسی مکن
سوی طاوسان اگر پیدا شوی * عاجزی از جلو و رسوا شوی
۷۸۵ موسی و هارون چو طاوسان بُدند * پَرّ جلو بر سر و رویت زدند
زشتیت پیدا شد و رسوایت * سرنگون افتاده از بلایت

گویم for کوم (۷۷۵) Bul. نری. (۷۷۲) کی for که B (۷۷۱)

عیسی In B موسی is written above (۷۷۸) و. AL om. (۷۷۷)

او for خوش Bul. مال و جاهش Bul. K خلق دید Bul. (۷۸۰)

سر رویت A (۷۸۵) قبول سجد A (۷۸۲) وز تحیرهای A (۷۸۱)

افتاد Bul. (۷۸۶)

۸۲۵ که بویی دل در آن می بسته‌اند * خُم بادۀ این جهان بشکسته‌اند
 جز مگر آنها که نومیدند و دُور * همچو کُفّاری نهفته در قبور
 ناامید از هر دو عالم گشته‌اند * خارهای بی‌نهایت ر_kشته‌اند
 پس زَمَنیها بگفتند ای دریغ * بر زمین باران بدادیدی چو میغ
 گسترییدی درین یَداد جا * عدل و انصاف و عبادات و وفا
 این بگفتند و قضا می‌گفت بیست * پیش پانان دام ناپیدا بیست
 هین مَدو گستاخ در دشتِ بلا * هین مران کورانِه اندر کَرَنلا
 که زَموے و استخوانِ هالکان * می‌نیابد راه پایِ سالکان
 جمله راه استخوان و موی و پی * بس که تیغِ قهر لاشی کرد شی
 گنت حق که بندگان جُفتِ عَوْن * بر زمین آهسته می‌رانند و هَوْن
 ۸۲۶ پا برهنه چون رود در خارزار * جز بوقُفّه و فکرت و پرهیزگار
 این قضا می‌گفت لیکن گوششان * بسته بود اندر حجابِ جوششان
 چشمها و گوشهارا بسته‌اند * جز مر آنها را که از خود رسته‌اند
 جز عنایتِ کی گشاید چشم را * جز مَحَبّتِ کی نشاند خشم را
 جهد بی توفیق خود کس را مباد * در جهان وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالْاَسَداد

قصه خواب دیدن فرعون آمدن موسی را علیه السلام

و تدارك اندیشیدن،

۸۲۷ جهدِ فرعون چو بی توفیق بود * هرچه او می‌دوخت آن نفیق بود
 امر منجم بود در حُکش هزار * وز معبر نیز و ساحر بی شمار

L. نومیدند و کور. Bul. و. A (۸۲۶). Bul. بوی. گر بویی AL (۸۲۵).
 عدل انصاف A (۸۲۹). نا امیدان هر Bul. (۸۲۷). همچو کفّاری.
 بسته بُد A (۸۲۶). کرده شی L Bul. (۸۲۲). مران for مرو Bul. (۸۲۱).
 حجاب هوششان A (۸۲۹) In Bul. this verse follows the Heading.

دانه دماش چنین مستی نمود * خوانِ انعامش چها داند گشود
 مست بودند و رهیک از کند * های هوی عاشقانه می زدند
 ۸۰۰ يك کین و امتحان در راه بود * صرصرش چون کاه گهرا می بود
 امتحان می کردند زیر و زبر * گی بود سرمست را زینها خبر
 خندق و میدان بپیش او یکیست * چاه و خندق پیش او خوش مسککست
 آن بُز کوهی بر آن کوه بلند * بر دود از بهر خوردی بی گزند
 نا علف چیند ببیند ناگهان * بازی دیگر ز حکم آسمان
 ۸۱۰ بر کھی دیگر بر اندازد نظر * ماده بُز بیند بر آن کوه دگر
 چشم او تارک گردد در زمان * بر جهد سرمست زین گه تا بدان
 آنچنان نزدیک بنماید ورا * که دیدن گردد بالوعه سرا
 آن هزاران گز دو گز بنایدش * تا زمستی میل جستن آیدش
 چونک بجهد در فند اندر میان * در میان هر دو کوه بی امان
 ۸۱۵ او صیادان بگه بگر بخته * خود پناهش خونِ اورا ریخته
 شسته صیادان میان آن دو کوه * انتظار این قضا با شکوه
 باشد اغلب صید این بز همچنین * ورنه چالاکت و چست و خصمین
 رستم ارچه با سر و سبالت بود * دام پاگیرش یقین شهوت بود
 همچو من از مستی شهوت بپر * مستی شهوت بین اندر شتر
 ۸۲۰ باز این مستی شهوت در جهان * پیش مستی ملک دان مُسنان
 مستی آن مستی این بشکند * او بشهوت التفانی گی کند
 آب شیرین تا نخوردی آب شور * خوش بود خوش چون درون دیک نور
 قطره امر بادهای آسمان * برگد جانرا زب و ز ساقیان
 تا چه مستیها بود املاک را * وز جلالت رُوحه های پال را

کوهی بلند AK (۸۰۸) . های و هوی . Bul. رمیک B (۸۰۴)

چست و before A (۸۱۷) . بکوه A (۸۱۵) . کھی for که Bul. (۸۱۰)

مستى و شهوت A in the first hemistich (۸۱۹) . مَلِك K (۸۲۰)

حکایت،

همچنان کاینجا مغول حيله دان * گفت می جوم کسی از مصریان
مصریان را جمع آرید این طرف * تا در آید آنک می باید بکف
۸۶۰ هرکه می آمد بگفتا نیست این * هین در آخواجه در آن گوشه نشین
تا بدین شیوه همه جمع آمدند * گردن ایشان بدین حيله زدند
شوی آنک سوی بانگ نماز * داعی الله را نبردندی نیامز
دعوت مکارشان اندر کشید * الحذر از مکر شیطان ای رشید
بانگ درویشان و محتاجان بنوش * نا نگیرد بانگ محتالیت گوش
۸۷۰ گر گدایان طامعند و زشت خو * در شکم خواران تو صاحب دل بجو
در تگ دریا گهر با سنگهاست * فخرها اندر میان ننگهاست
پس بجوشیدند اسرایلیان * از پگه نا جانب میدان دوان
چون بچلنشان بیدان بُرد او * روی خود بنمودشان بس نازه رو
کرد دلدارے و بخششها بداد * هم عطا هم وعدها کرد آن قباد
۸۷۰ بعد از آن گفت از برای جانتان * جمله در میدان بخشید امشبان
پاخش دادند که خدمت کنیم * گر تو خواهی یک مه اینجا ساکنیم

باز گشتن فرعون از میدان بشهر شاد بتفریق بنی اسرائیل از

زنانشان در شب حمل،

شه شبانگه باز آمد شادمان * کامشبان حملست و دُورند از زنان

Heading: B om. (۸۵۹) B آرند. A می باید آید.

(۸۶۱) BK Bul. حیلست. (۸۶۰) AB Bul. محتاجان بنوش.

(۸۶۷) BK Bul. as in text. (۸۶۴) Bul. داد آن قباد.

(۸۷۱) Bul. دادند خدمتها کنیم.

(۸۷۲) Bul. حملست B. کین شب حملست. Bul. om. و.

مَقْدَمِ موسی نمودندش بخواب * که کند فرعون و مُلکش را خراب
 با معبر گفت و با اهل نجوم * چون بود دفع خیال و خوابِ شوم
 جمله گفتندش که تدبیرِ کیم * راوِ زادن را چو ره زن می‌زنیم
 ۸۴۵ تا رسید آن شب که مَوْلِد بود آن * رأی این دیدند آن فرعونیان
 که برون آرند آن روز از پگاه * سوی میثاق بزم و تخت پادشاه
 الصلا اے جمله اِسراییلیان * شاه میخواند شمارا زان مکان
 تا شمارا رُو نمایدی نقاب * بر شما احسان کند بهر ثواب
 گان اسیران را بجز دُوری نبود * دیدن فرعون دستوری نبود
 ۸۵۰ گر فتادندی بره در پیش او * بهر آن یاسه بختندی برو
 یاسه این بُد که نیند هیچ اسیر * در گه و بیگه لقای آن امیر
 بانگِ جاوشان چو در ره بشنود * تا نیند رُو بدیوارِ کند
 ور ببیند رُوی او مُجرِم بود * آنچه بترسِ او آن رود
 بودشان حرص لقای ممتنع * چون حریص است آدی فیما مُنع

بمیدان خواندن بنی اسراییل را برای حیلَت منع ولادت موسی علیه السّلم،

۸۵۵ ای اسیران سوی میدانگه روید * کز شهنشه دیدن و جودست امید
 چون شنیدند مژده اسراییلیان * نشنگان بودند و بس مشتاقِ آن
 حیل را خوردند و آن سو تاختند * خویشان را بهر جلوه ساختند

(۸۴۶) A om. After this verse Bul. adds:

(۸۴۶) L Bul. خیال خواب.

پس بفرمودند در شهر آشکار * که منادها کنند از شهریار

(۸۵۱) L Bul. یاسق.

(۸۵۰) L Bul. یاساق خفتندی.

(۸۵۲) AB Bul. مجرم شود. L Bul. آنچه بدتر.

(۸۵۰) A Bul. دیدن جودست.

(۸۰۶) *contra metr.* Cf. note on v. ۶۰۲.

وَصِيَّتْ كَرْدَنِ عِمْرَانَ جَفْتِ رَا بَعْدَ از حِجَامَعَتِ كِه مَرَا نَدِيدِه باشی،
 وَا مَگَرْدَانِ هِیچِ ازینِها تَمِ مَزَن * نَا نِیَابَدِ بَرِ مَن و تَو صَد حَزَن
 عَاقِبَتِ پِیدَا شُودِ اَثَلِیَرِ اِیْن * چَوْنِ عَلامَتِها رَسِیدِ اِی نازَنِینِ
 ۸۹۰ در زمان از سوی میدانِ نعرها * می‌رسید از خلق و پُر می‌شد هوا
 شاه از آن هیبت برون جَسَتِ آن زمان * پابره‌نه کین چه غُلغُلهاست هان
 از سوی میدان چه بانگست و غریو * کز نهبیش می‌رمد جَنّی و دیو
 گفتِ عِمْرانِ شاهِ ما را عمر باد * قومِ اسرایلیان اند از تو شاد
 از عطای شاه شاد می‌کنند * رقص می‌آرند و کنه‌ها می‌زنند
 ۸۹۵ گفت باشد کین بود اَمّا وَلِیک * و هم و اندیشه مرا پُر کرد نیک

ترسیدن فرعون از آن بانگ،

اِیْن صَدَا جَانِ مَرَا تَغییرِ کَرْد * از غَم و اَندَوِه تلخِ پِیرِ کَرْد
 پِشِ می‌آمَدِ سِپَسِ می‌رَفَتِ شَه * جَمَلَهٗ شَبِ او هِیچُو حَامِلِ وَفَتِ رَه
 هَر زَمَانِ می‌گفتِ اِی عِمْرانِ مَرَا * سِغَتِ از جا بُرَدِه‌است اِیْنِ نعرها
 زَهْرَه نِی عِمْرانِ مَسکِینِ را کِه تا * باز گویدِ اِختِلَاطِ جَفْتِ رَا
 ۹۰۰ کِی زَنِ عِمْرانِ بَعمرانِ در خَزِید * تا کِه شَدِ اسْتارَهٗ مُوسِی پَدِید
 هَر پِیَیَهرِ کِه در آیدِ در رَحِمِ * نَجْمِ او بَرِ چَرخِ گَرْدَدِ مَسْتَجِمِ

Heading: AB om. بعد از حجامعت.

(۸۹۰) A om. و.

(۸۹۲) A می‌زند جَنّی.

(۸۹۵) B Bul. اَمّا وَلِیک. A و هم و اندیشه.

(۸۹۶) A om. و.

(۸۹۷) A زَه for وقت. AB رَه for هِیچُو.

خازنش عمران هم اندر خدمتش * هم بشهر آمد قرین صحبتش
گفت ای عمران برین در خسب تو * هین مرو سوی زن و صحبت مجو
۸۷۵ گفت خسیم هم برین درگاه تو * هیچ نندیشم بجز دلخواه تو
بود عمران هم زاسرایلیان * لیک مر فرعون را دل بود و جان
گئی گمان بردی که او عصیان کند * آنک خوف جان فرعون آن کند

جمع آمدن عمران با مادر موسی و حامله شدن مادر موسی
علیه السلام،

شه برفت و او بر آن درگاه خفت * نیم شب آمد پی دیدنش جفت
زن برو افتاد و بوسید آن لبش * بر جهانیش ز خواب اندر شبش
۸۸۰ گشت بیدار او و زنا دید خوش * بوسه باران کرده از لب بر لبش
گفت عمران این زمان چون آمدی * گفت از شوق و قضای ایزدے
در کشیدش در کنار از مهر مرد * بر نیامد با خود آن دم در نبرد
جفت شد با او امانت را سپرد * پس بگفت ای زن نه این کاریست خرد
آهنی بر سنگ زد زاد آتشی * آتشی از شاه و ملکش کین گشتی
۸۸۵ من چو ابرم تو زمین موسی نبات * حق شه شطرنج و ما ماتیم مات
مات و بُرد از شاه ی‌دان ای عروس * آن مدان از ما مکن بر ما فسوس
آنچ این فرعون می ترسد ازو * هست شد این دم که گشتم جفت تو

Heading: A om. آمدن. H عمران بمادر. Bul. حامله شدن موسی.

(۸۷۸) Bul. بر for در.

(۸۷۹) Bul. از لبش. In A the second hemistich is بوسه باران کرد از لب بر لبش.

B. بر جهانیش ز خواب اندر شبش * گشت بیدار او و زنا دید خوش A (۸۸۰)

این for آن A (۸۸۴). باران کرد.

و مات A (۸۸۵).

چو گشتم Bul. می ترسید K (۸۸۷).

سوی میدان شاهرا انگیختید * آبِ رویِ شاهِ مارا ریختید
 دست بر سینه زدیت اندر ضمان * شاهرا ما فارغ آرم از نجان
 ۹۲۰ شاه هم بشنید و گفت ای خاینان * من بر آویزم شمارا بی امان
 خویش را در مَضْحَکِه انیداختم * مالها با دشمنان درم یابختم
 تا که امشب جمله اسرایلیان * دُور ماندند از ملاقاتِ زنان
 مال رفت و آبِ رُو و کارِ خلم * این بود یاری و افعالِ کرام
 سالها اِذرام و خلعت می برید * ملکتهارا مسلم می خورید
 ۹۲۵ رأیتان این بود و فرهنگ و نجوم * طبل خوارانید و مگارید و شوم
 من شمارا بر دَرَم و آتش زخم * بینی و گوش و لبانتان بر گنم
 من شمارا هیزمِ آتش کنم * عیش رفته بر شما ناخوش کنم
 سجن کردند و بگفتند اے خدبو * گر یکی کُرت ز ما چربید دیو
 سالها دفعِ بلاها کرده ایم * وهم حیران ز آنچه ماها کرد ایم
 ۹۳۰ قُوت شد از ما و حملش شد بدید * نطفه اش جَسَتْ و رَحم اندر خورد
 لیلک استغفارِ این روز و ولاد * ما نگه داریم ای شاه و قباد
 روزِ میلادش رَصد بندیم ما * تا نگردد فوت و نجهد این قضا
 گر نداریم این نگه مارا بکش * اے غلامِ رَایِ نو افکار و هُن
 تا بُه مه می شرد او روز روز * تا نپرَد تبرِ حکمِ خصمِ درز
 ۹۳۵ بر قضا هر کو شیخون آورد * سَرنگون آید زخونِ خود خورد
 چون زمین با آسمان خصی کند * شوره گردد سرِ زمَرگی بر زند
 نقش با نقاش پنجه می زند * سَبَلتان و ریشِ خود بری کند

(۹۱۸) ABL ریختند. ABL. انگیختند.

(۹۲۵) A. مگاران. Bul. زدید. Bul. شاه مارا فارغ. (۹۱۹) A.

(۹۲۶) Bul. om. و before آتش.

(۹۲۹) Bul. و هم و حیران.

(۹۳۰) Bul. شد بدید. حکمش.

(۹۴۱) Bul. om. و.

(۹۴۵) BKL Bul. in the first hemistich: چون مکان بر لا مکان جمله برد.

پیدا شدن ستارهٔ موسی علیه السّلم بر آسمان و غریو منجمان در میدان،

بر فلک پیدا شد آن استاره‌اش * کوری فرعون و مکر و چاره‌اش
روز شد گفتش که ای عمران برو * واقف آن غلغل و آن بانگ شو
راند عمران جانب میدان و گفت * این چه غلغل بود شاهنشہ نخت
۹۰۰ هر منجم سَرِ رهنه جامه‌چاک * همچو اصحاب عزا بوسید خاک
همچو اصحاب عزا آوازشان * بُد گرفته از فغان و سازشان
ریش و مُو بر کُند و بُد ریدگان * خاک بر سر کرده خون پُر دیدگان
گفت خیرست این چه آشوبست و حال * بد نشانی می‌دهد مخوس سال
عذر آوردند و گفتند ای امیر * کرد مارا دست تقدیرش اسیر
۹۱۰ این همه کردم و دولت تیره شد * دشمن شه هست گشت و چیره شد
شب ستارهٔ آن پسر آمد عیان * کوری ما بر جین آسمان
زد ستارهٔ آن پیمبر بر سما * ما ستاره‌بار گشتیم از بُکا
با دل خوش شاد عمران و ز نفاق * دست بر سر می‌بزد کاه الفراق
کرد عمران خویش پُر خشم و تُرش * رفت چون دیوانگان بی عقل و هُش
۹۱۵ خویش را اعجمی کرد و برانند * گفت‌های بس خشن بر جمع خواند
خویش را تُرش و غمگین ساخت او * نرده‌ای بازگونه باخت او
گفتشان شام مرا بفریفتید * از خیانت وز طمع نشکفتید

Heading: A om. بر آسمان.

(۹۰۲) B کای عمران.

(۹۰۵) A Bul. غرا.

(۹۰۶) A Bul. بر گرفته.

(۹۰۷) A بر کند و رو.

(۹۰۸) A om. و.

(۹۱۰) Bul. و خیره شد.

(۹۱۲) AL ستاره باز گشتیم.

(۹۱۶) A om. و.

(۹۱۷) AL نشکفتند. AL بفریفتند.

وَحَىٰ آمَد سَوَى زَن زَان بَا خَبَر * كَزَاصلِ اَن خَلِیست این پسر
عصمتِ بَا نَارِ كُوفِ بَارِدَا * لَا تَكُونُ النَّارُ حَرًّا شَارِدَا
۹۵۵ زَن بُوخِ انداخت اورا در شَرَر * بر تنِ موسی نكرد آتش اثر
پس عوانان بی مراد آن سو شدند * باز غمازان كز آن واقف بُدند
با عوانان ماجرا بر داشتند * پیشِ فرعون از برای دانگ چند
كای عوانان باز گردید آن طرف * لیک نیکو بشگرید اندر غُرَف

وحی آمدن بمادر موسی که موسی را در آب افگن،

باز وَحَى آمد که در آتش فگن * رُوسِ در او میدار و مو مکن
۹۶۰ در فگن در نیلش و کُن اعتماد * مَن ترا با وی رسانم رُوسپید
این سخن پابان ندارد مکرهاش * جمله ی پیچید هم در ساق و پاش
صد هزاران طفل می کُشت او برون * موسی اندر صدرِ خانه در درون
از جُنون می کُشت هر جا بُد جَنین * از حِلِّ آن کورچشمِ دُوربین
ازدها بُد مَكْرِ فرعون عَنود * مَكْرِ شاهان جهانرا خورده بود
۹۶۵ لیک ازو فرعون تر آمد پدید * هر ورا هر مَكْرِ اورا در کشید
ازدها بود و عصا شد ازدها * این بخورد آنرا بتوفیقِ خدا
دست شد بالای دست این تا کجا * تا یزدان كه إِلَهَ الْمُتَهَبِ
كان یکی دریاست بی غُور و کران * جمله دریاها چو سیلِ پیشِ آن
حیلها و چارها گر ازدهاست * پیشِ إِلَّا اللَّهُ آنها جمله لاست
۹۷۰ چون رسید اینجا پیامِ سَرِنهاد * محو شد وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالرَّشَاد
آنچ در فرعون بود آن در تو هست * لیک از دَرهات محبوس چَهست
ای دریغ این جمله احوالِ تو است * تو بر آن فرعون بر خواهیش بست

و. A om. (۹۶۱). اعتماد. Bul. (۹۶۰). امید. AB Bul. (۹۵۹).

احوال تست. Bul. (۹۷۲). اندر تو هست. BK Bul. (۹۷۱).

خواندن فرعون زنان نوزاده را سوی میدان هم جهت مکر،

بعدِ نه مه شه برون آورد تخت * سوی میدان و منادے کرد سخت
کای زنان با طفلکان میدان روید * جمله اسرائیلیان بیرون شوید
آن چنان که پار مردان را رسید * خلعت و هر کس از ایشان زر کشید
هین زنان امسال اقبال شاست * تا بیابد هر کسی چیزی که خواست
مر زنان را خلعت و صلّت دهد * کودکان را هر کلاه زر نهد
هر که او این ماه زاییده است هین * گنجها گیرد اثر شاه مکی
آن زنان با طفلکان بیرون شدند * شادمان تا خیمه شه آمدند
هر زنی نوزاده بیرون شد ز شهر * سوی میدان غافل از دستان و قهر
چون زنان جمله بدو گردد آمدند * هر چه بود آن نر ز مادر بستند
سر بریدندش که اینست احتیاط * تا نرُوید خصم و نفزاید خُباط

بوجود آمدن موسی و آمدن عوانان بخانه عمران و وحی آمدن
بمادر موسی که موسی را در آتش انداز

خود زن عمران که موسی بُرده بود * دامن اندر چید از آن آشوب و دود
آن زنان قابله در خانها * بهر جاسوسی فرستاد آن دغا
غیر کردندش که اینجا کودکیست * نامد او میدان که در و هم و شکست
اندرین کوچه یکی زیبا زنیست * کودکی دارد ولیکن پُرفنیست
پس عوانان آمدند او طفل را * در تنور انداخت از امر خدا

میدان for بیرون Bul. ای زنان A (۹۳۹). شد برون AL (۹۳۸).

کلاه و زر دهد A. و بخشش دهد Bul. (۹۴۲). پار for باز B (۹۴۰).

هر زن B Bul. (۹۴۵). خیمه شاه Bul. A (۹۴۴).

با امر خدا Bul. (۹۵۲). کاینجا A (۹۵۰).

این همه خوشها ز درِ بایست ژرف * جزو را بگذار و بر گل دار طَرَف
 جنگهای خلق بهر خوبِست * برگِ بی برگی نشانِ طوبِست
 ۹۹۰ خشمهای خلق بهر آستِست * دامنِ راحت دایما بی راحتِست
 هر زدن بهر نوازش را بود * هر گله از شکر آگه می کند
 بوی بر از جزو تا کل ای کرم * بوی بر از ضد تا ضد ای حکیم
 جنگها می آشتی آرد دُرست * مارگیر از بهر یاری مار جُست
 بهر یارِ مار جوید آدمی * غم خورد بهر حریف بی غمی
 ۹۹۵ او می جُستی یکی ماری شگرف * گردِ کوهستان در ایامِ برف
 ازدهایی مرده دید آنجا عظیم * کی دلش از شکل او شد پُر زیم
 مارگیر اندر زمستان شدید * مار می جُست ازهایی مرده دید
 مارگیر از بهر حیرانی خلق * مار گیرد اینت نادانی خلق
 آدمی کوهیست چون مفتون شود * کوه اندر مار حیران چون شود
 ۱۰۰۰ خویشتن نشناخت مسکین آدمی * از فزونی آمد و شد در کمی
 خویشتن را آدمی ارزان فروخت * بود اطلس خویش بر دلتی بدوخت
 صد هزاران مار و گه حیران اوست * او چرا حیران شدست و ماردوست
 مارگیر آن ازدهارا بر گرفت * سوی بغداد آمد از بهر شگفت
 ازدهایی چون ستونِ خانه * می کشیدش امر پی دانگانه
 ۱۰۰۵ کاژدهایی مرده آورده ام * در شکارش من جگرها خورده ام
 او همی مرده گمان بُردش و لیک * زنده بود و او ندیدش نیک نیک
 او ز سرماها و برف افسرده بود * زنده بود و شکل مرده می نمود
 عالم افسردست و نامر او جماد * جامد افسرده بُود اے اوستاد
 باش تا خورشید حشر آید عیان * تا ببینی جنبش جسم جهان

هر نوازش بهر نوازش را بود: A in the second hemistich: (۹۹۱)

و در ایام HK. Bul. (۹۹۵) AB. مار. (۹۹۲) A تا for با.

هنگامه Bul. دنگی و حیرانی with the gloss K (۱۰۰۴) دانگانه.

گر ز تو گویند وَحْشَت زایدت * ور زدیگر آفسان بنمایدت
چه خرابت می کند نفس لعین * دُور می اندازدت سخت این قرین
آتش را هیزم فرعون نیست * ورنه چون فرعون او شعله زنیست ۹۷۵

حکایت مارگیر که ازدهای فسرده را مرده پنداشت و در
رسمانهاش پیچید و آورد ببغداد،

يك حکایت بشنو از تاربخ گوی * نا بری زین راز سرپوشیده بُوی
مارگیری رفت سوی کوهسار * نا بگیرد او بافسونهای مار
گر گران و گر شتابنده بود * آنک جوینده است یابنده بود
در طلب زن دایما تو هر دو دست * کی طلب در راه نیکو رهبر است
لنگ و لُوک و خفته شکل و بی ادب * سوسه او می غیث و اورا می طلب ۹۸۰
که بگفت و گه بخاموشی و گه * بُوی کردن گیر هر سو بُوی شه
گفت آن یعقوب با اولاد خویش * جُستن یوسف گنبد از حدّ بیش
هر حس خود را درین جُستن بجد * هر طرف رانید شکل مُستعد
گفت از رُوح خدا لا تَأْسُوا * همچو گم کرده پسر رو سو بسو
از ره حسن دهان پُرسان شوید * گوش را بر چار راه آن نهید ۹۸۵
هرکجا بُوی خوش آید بوبرید * سوی آن سرکاشنای آن سربد
هرکجا لطفی ببینی از کسی * سوی اصل لطف ره یابی عَمی

. بنمایدت A. آن فسان L. ور زدیگر چون فسان بنمایدت Bul. (۹۷۳)

Heading: Bul. مارگیری A. om. مرده پنداشت که Bul. ببغداد برای هنگامه.

Bul. عاقبت جوینده یابنده بود (۹۷۸)

هر سوی A (۹۸۱) بی ادب and before لُوک after و A om. (۹۸۰)

Bul. (۹۸۵) Instead of the second hemistich H has the second hemistich of v. ۹۸۶, corr. in marg.

The first hemistich is suppl. in marg. H. (۹۸۶)

این سخن پایان ندارد مارگیر * می‌کشید آن مار را با صد زحیر
 ۱۰۳۰ تا بیفداد آمد آن هنگامه جو * تا نهد هنگامه بر چارسو
 بر لب شط مرد هنگامه نهاد * غلغله در شهر بغداد افتاد
 مارگیره ازدها آورده است * بوالعجب نادر شکاری کرده است
 جمع آمد صد هزاران خام‌ریش * صید او گشته چو او از ابله‌بیش
 منتظر ایشان و هر او منتظر * با که جمع آیند خلق منتشر
 ۱۰۳۵ مردم هنگامه افزون‌تر شود * کذب و نوزیع نیکوتر رود
 جمع آمد صد هزاران ژازخا * حلقه کرده پشت پا بر پشت پا
 مرد را از زن خبرنی زازدحام - رفته دَرَم چون قیامت خاص و عام
 چون هی حُرَاقه جنبانید او * می‌کشیدند اهل هنگامه گلو
 واژدها کز زَمهریر افسرده بود * زیر صد گونه پلاس و پرده بود
 ۱۰۴۰ بسته بودش با رَسنه‌ای غلیظ * احتیاطی کرده بودش آن حفیظ
 دم درنگ انتظار و اتفاق * تافت بر آن مار خورشید عراق
 آفتاب گرم‌سیرش گرم کرد * رفت از اعضا او اخلاط سرد
 مرده بود و زنده گشت او از شکفت * ازدها بر خویش جنیدن گرفت
 خلوق را از جنبش آن مرده مار * گشتنشان آن یک نخبَر صد هزار
 ۱۰۴۵ با نخبَر نعرها انگیختند * جملگان از جنبشش بگریختند
 می‌سُکست او بند و زان بانگ بلند * هر طرف می‌رفت چاقاچاق بند
 بندها بگُست و بیرون شد ز زبر * ازدهایی زشت غُران همچو شیر
 در هزیمت بس خلائق کُشته شد * از فئاده کُشتگان صد پُشته شد

حلقه گشته. A om. Bul. (۱۰۳۶). نیکوتر شود B (۱۰۳۵). خلقی B (۱۰۳۴).

so vocalised in BLT. حُرَاقه (۱۰۳۸). A om. (۱۰۳۷).

درنگ و انتظار. A Bul. (۱۰۴۱). کر for در. Bul. (۱۰۳۹).

زَن before و. K om. می‌سُکست او. Bul. می‌شکست او. ABL (۱۰۴۶).

بندها بگُست برون شد. A. بَسُکُست. K. بَکُست. H. بندها بشکست. B Bul. (۱۰۴۷).

and so corr. in H. فئاده و کُشتگان B (۱۰۴۸). و غُران A.

۱۰۱۰ چون عصای موسی اینجا مار شد * عقل را از ساکنان اخبار شد
 پارهٔ خاک ترا چون مرد ساخت * خاکهارا جلگی شاید شناخت
 مرده زین سو اند و زان سو زنده اند * خامش اینجا و آن طرف گوینده اند
 چون از آن سوشان فرستد سوی ما * آن عصا گردد سوسهٔ ما ازدها
 کوهها هر سخن داودے کند * جوهر آهن بکف موسی بود
 ۱۰۱۵ باد حمال سلیمانی شود * بحر با موسی سخن دانی شود
 ماه با احمد اشارت یمن شود * نار ابرهیم را نسرین شود
 خاک قارون را چو ماری در کشد * استن حنانه آید در رشد
 سنگ بر احمد سلاهی می کند * کوه یحیی را پیامی می کند
 ما سبعم و بصیرم و خوشیم * با شما نامحرمان ما خامشیم
 ۱۰۲۰ چون شما سوی جمادی می روید * محرم جان جمادان چون شوید
 از جمادے عالم جانها روید * غلغل اجزای عالم بشنوید
 فاش نسیح جمادات آیدت * وسوسهٔ تأویلها نرئیدت
 چون ندارد جان تو قندیلها * بهر بینش کردهٔ تأویلها
 که غرض نسیح ظاهرگی بود * دعوی دیدن خیال غی بود
 ۱۰۲۵ بلک مر بیننده را دیدار آن * وقت عبرت می کند نسیح خوان
 پس چو از نسیح یادت می دهد * آن دلالت همچو گفتن می بود
 این بود تأویل اهل اعتزال * و آن آنکس کو ندارد نور حال
 چون زرحس بیرون نیامد آدی * باشد از تصویر غیبی اعجمی

- باید شناخت Bul. پارهٔ خاکی Bul. (۱۰۱۱) از ساکنان H. اینجا مار شد Bul. (۱۰۱۰)
 written شود with موسی کند A (۱۰۱۴) زان طرف Bul. زین سوی K (۱۰۱۲)
 استن حنانه آید در رشد B in the second hemistich (۱۰۱۶) شود Bul. above.
 بر نایدت A in the second hemistich (۱۰۲۲) B om. (۱۰۱۷)
 وقت عبرت می شود B (۱۰۲۵) خیال و غی Bul. (۱۰۲۴)
 وای آنکس Bul. (۱۰۲۷)

در هزیمت از نو افتادند خلق * در هزیمت کُشته شد مَرْدَم زَرْقُ
 لاجرم مردم ترا دشمن گرفت * کینِ نو در سینه مرد و زن گرفت
 ۱۰۷۰ خلق را میخواندی بر عکس شد * از خلافت مردمان را نیست بد
 من هم از شَرّت اگر پس یَخَزَم * در مکافات تو دیگی می پَزَم
 دل ازین بر کن که بفُری مرا * یا بجزئی پس روی گردد ترا
 نو بدان غره مشو کش ساختی * در دلِ خَلْقان هراس انداختی
 صد چنین آری و هر رسوا شوی * خوار گردی ضحکه غوغا شوی
 ۱۰۷۵ همچو نو سالوس سیاران بُدند * عاقبت در مَصْرِ ما رسوا شدند

جواب موسی فرعون را در تهدیدی کی می کردش،

گفت با امرِ حَقم اِشْرَاک نیست * گر بریزد خوغم امرش باک نیست
 راضیم من شاکرم من ای حریف * این طرف رسوا و پیش حق شریف
 پیش خَلْقان خوار و زار و ریش خند * پیش حق محبوب و مطلوب و پسند
 از سخن می گویم این وَرَنی خدا * از سیاه رُوبان کد فردا ترا
 ۱۰۸۰ عَزّت آن اوست و آن بندگانِش * ز آدم و ابلیس بر میخوان نشانِش
 شرح حق پایان ندارد همچو حق * هین دهان بر بند و بر گردان وَرَق

پاسخ فرعون موسی را علیه السّلم،

گفت فرعونش ورق در حکم ماست * دفتر و دیوانِ حکم این دم مراست
 مرا بخبر ده اند اهلِ جهان * از همه عاقلتری تو ای فلان
 موسیا خود را خریدی هین برو * خویشتم کم بین بخود غره مشو

مطلوب و محبوب Bul. (۱۰۷۸) در عکس Bul. (۱۰۷۰)

دفتر دیوان AB Bul. (۱۰۸۲)

غافل تری B (۱۰۸۳)

مارگیر از ترس بر جا خنک گشت * کی چه آوردم من از کُھسار و دشت
 ۱۰۵۰ گرگرا بیدار کرد آن کُورمیش * رفت نادان سوی عزرائیل خویش
 ازدها يك لقمه کرد آن گيجرا * سهل باشد خون خورے حجاجرا
 خویش را بر اُسْتنی پیچید و بست * استخوان خورده را درم شکست
 نَفْس از درهاست او کی مرده است * انر غم و بی آلتی افسرده است
 گر بیابد آلتِ فرعون او * که بآمر او هی رفت آبِ جو
 ۱۰۵۵ آنگه او بنیادِ فرعونی کند * راو صد موسی و صد هارون زند
 کرمکست آن ازدها از دست فقر * پشه گردد زجاء و مال صفر
 ازدهارا دار در برفِ فراق * هین مگش اورا بخورشیدِ عراق
 تا فسرده ی بود آن ازدهات * لقمه اوی چو او یابد نجات
 مات کن اورا و این شو زمات * رحم گم کن نیست او زآهلِ صلات
 ۱۰۶۰ کان نفِ خورشیدِ شهوت بر زند * آن خفاش مُردریگت پر زند
 ی کشانش در جهاد و در قتال * مَرْدوارِ الله یَجْزیکَ الْوِصال
 چونک آن مرد ازدهارا آورید * در هوای گرم و خوش شد آن مرید
 لاجرم آن فتنها کرد ای عزیز * بیست همچندانک ما گفتیم نیز
 تو طمع داری که اورا بی جفا * بسته دارے در وقار و در وفا
 ۱۰۶۵ هر خسی را این نمنا کی رسد * موسی باید کی ازدرها کُشد
 صد هزاران خلق زازدرهاے او * در هزیمت کُشته شد از رای او

تهدید کردن فرعون موسی را علیه السلام،

گفت فرعونش چرا تو اے کلیم * خلق را کُشتی و افگندی تو بیم

و. Bul. om. L. Bul. om. نفس. (۱۰۵۲) حجاجرا BL (۱۰۵۱)

و. BKL om. (۱۰۶۲) کرم گشت آن ازدها A (۱۰۵۶)

در وفا و آفا (۱۰۶۴) بلکه صد چندان که T Bul. (۱۰۶۳)

افگندی بیم Bul. چرا ای تو کلیم A (۱۰۶۸) ازدرهای ز before A om. (۱۰۶۶)

مهلّت دادن موسی علیه السّلم فرعون را تا ساحران را جمع
کند از مداین،

گفت امر آمد برو مهلت ترا * من بجای خود شدم رستی زما
۱۱۰۰ او می‌شد وازدها اندر عقیب * چون سگ صیاد دانا و مُجِب
چون سگ صیاد جُنبان کرده دُم * سنگ را می‌کرد ریگ او زیر سُم
سنگ و آهن را بدم در می‌کشید * خُرد می‌خایید آهن را پدید
در هوا می‌کرد خود بالای بُرج * کی هزیمت می‌شد از وی رُوم و گُرج
کُفک می‌انداخت چون اُشتر زکام * قطره بر هر که زد می‌شد جُدام
۱۱۰۵ زَغ زَغ دندان او دل می‌شکست * جان شیران سیه می‌شد زدست
چون بقوم خود رسید آن مُجَتَبی * شَدَق او بگرفت باز او شد عصا
تکه بر وی کرد و می‌گفت ای عجب * پیش ما خورشید و پیش خصم شب
ای عجب چون می‌نبیند این سپاه * عالی پُر آفتابی چاشتگاه
چشم باز و گوش باز و این دُکا * خیرمار در چشم‌بندی خدا
۱۱۱۰ من از ایشان خیره ایشان هم زمن * از بهاری خار ایشان من سَمَن
پیششان بر دم بسی جامِ رحیق * سنگ شد آتش پیش این فریق
دسته گل بستم و بر دم پیش * هر گلی چون خار گشت و نوش نیش
آن نصیب جان بی‌خویشان بود * چونک با خویشند پیدا گی شود
خفته بیدار باید پیش ما * تا بیدارے بسیند خوابها
۱۱۱۵ دشمن این خواب خوش شد فکر خلق * تا نخسپد فکرش بسته‌ست خلق
حیرتی باید که روبد فکر را * خورده حیرت فکر را و ذکر را

Heading: A om. از مداین. (۱ ۹۹) B بجای خود شوم.

(۱۱۰۷) A om. و in the first. (۱۱۰۵) A زَغ زَغ. و آهن را بدید A (۱۱۰۲)

hemistisch. (۱۱۰۸) A چون می‌سیند K. آفتاب BK Bul. نیند.

کی روبد A (۱۱۱۶)

۱۰۸۵ جمع آرَم سَاحِرانِ دَهرِرا * تا کِه چَهلِ تو نَمایم شَهرِرا
این نِخواهد شد بَروزی و دو روز * مُهَلّسم دِه تا چَهلِ روزِ تَموز

جواب موسی علیه السّلم فرعون را،

گفت موسی این مرا دستور نیست * بِنِدامِ اِمالِ تو مأمور نیست
گر تو چَبری و مرا خود یار نیست * بِنِدامِ فرامَنم بَدانَم کار نیست
مِی‌زنم با تو یِجد تا زَندام * مَن چِه کَارُهُ نُصَرَتَم مَن بِنِدام
۱۰۹۰ مِی‌زنم تا در رَسد حَکمِ خُدا * او کُند هَر خِصَم از خِصی جُدا

جواب فرعون موسی را و وحی آمدن موسی را علیه السّلم،

گفت نِی نِی مِهلّی باید نِهاد * عِشَوَها کَم دِه تو کَم پِیای باد
حقِ تَعالی وَحی کُردش در زَمان * مِهلّش دِه مَنّسَع مَهراس از آن
این چَهلِ روزش بَد مِهلّت بَطَوَع * تا سِگالِد مِکرها او نِوع نِوع
تا بَکُشد او کِنی مَن خَفْتِه اَمَر * تِیز رَو کُو پِیش رِه بَگُرفْتِه اَم
۱۰۹۵ حِیلِهاشانرا هِمه بَهرَهم زَنم * وَاَنچِ اَفزایند مَن بَر کَم زَنم
آب را آرند و مَن آتش کَنم * نِوش و خِوش گِیرند و مَن ناخِوش کَنم
مَهر پِیوندند و مَن وِیران کَنم * اَنلک اَندر وَهَم نَآرند اَن کَنم
تو مَترس و مِهلّش دِه مُدِراز * گِوسِپِه گِرد آر و صَد حِیلِه بَساز

ره for رو A. ریکی for که نِی BL Bul. (۱۰۹۴)

گیرند after و. Bul. om. نِوش خوش A. آرند after و. B Bul. om. (۱۰۹۶)

نَآرند for نَآید Bul. و. Bul. om. (۱۰۹۷)

گوشه بی گوشه دل شهر هیست * ناب لا شرقی ولا غرب از مهیست
 نو ازین سو و از آن سو چون گدا * ای که معنی چه ی جویی صدا
 ۱۱۴۰ هم از آن سو جو که وقت درد نو * می شوی در ذکر با ربی دوتو
 وقت درد و مرگ از آن سوی نمی * چونک دردت رفت چونی اعجمی
 وقت محنت گشته الله گو * چونک محنت رفت گویی راه کو
 این از آن آمد که حق را بی گمان * هر که بشناسد بود دایم بر آن
 و آنک در عقل و گمان همنش حجاب * گاه پوشیده است و گاه بدریده جیب
 ۱۱۴۵ عقل جزوی گاه چیره گاه نگون * عقل کلی این از رب المون
 عقل بفروش و هنر حیرت بخر * رو بخواری نی بخارا ای پسر
 ما چه خود را در سخن آغشته ایم * کز حکایت ما حکایت گشته ایم
 من عدم و افسانه کردم در حین * تا تقلب یام اندر ساجدین
 این حکایت نیست پیش مرد کار * وصف حالت و حضور یار غار
 ۱۱۵۰ آن اساطیر اولین که گفت عاق * حرف قرآن را بد آثار نفاق
 لامکانی که درو نور خداست * ماضی و مستقبل و حال از کجاست
 ماضی و مستقبل نسبت بتوست * هر دو یک چیزند پنداری که دوست
 یک تنی او را پدر مارا پسر * بام زیر زید و بر عمرو آن زیر
 نسبت زیر و زبر شد زان دو کس * سقف سوی خویش یک چیزست و بس
 ۱۱۵۵ نیست مثل آن مثالست این سخن * قاصر از معنی نو حرف کهن
 چون لب جو نیست مشکا لب ببند * بی لب و ساحل بدست این بحر قند

صدا for هلا A (۱۱۴۹)

مرگ آن سو BK Bul. (۱۱۴۱)

حجیب Bul. (۱۱۴۴)

ما چو خود را A (۱۱۴۷)

و پنداری A. نسبت بتوست BK (۱۱۵۲)

چیزست بس B (۱۱۵۴)

معنی نو Bul. (۱۱۵۵)

ذکر و یا ربی K (۱۱۴۰)

کی حق را A (۱۱۴۲)

عقل جزئی Bul. (۱۱۴۵)

من عدم افسانه A (۱۱۴۸)

هرک کاملتر بود او در هنر * او بمعنی پس بصورت پیشتر
 راجعون گفت و رُخوع این سان بود * که گله وا گردد و خانه رود
 چونک وا گردید گله از ورود * پس فتد آن بز که پیش آهنگ بود
 ۱۱۲۰ پیش افتد آن بز لنگ پسین * أَضْحَكَ الرَّجْعِي وَجْهَ الْعَابِسِينَ
 از گرافه کی شدند این قوم لنگ * فخر را دادند و بخردند ننگ
 پا شکسته می روند این قوم حج * از حرج راهیست پنهان نا فرج
 دل ز دانشها بشُستند این فریق * زانک این دانش نداند این طریق
 دانشی باید که اصلش زان سرست * زانک هر فرعی باصلش رهبرست
 ۱۱۲۵ هر پری بر عرضِ دریا کی پرد * تا لدُن علم لدُن می برد
 پس چرا علمی بیاموزی ببرد * کش بیاید سینه را زان پاك کرد
 پس مجو پیشی ازین سر لنگ باش * وقت وا گشتن تو پیش آهنگ باش
 آخرون السَّافِهون باش ای ظریف * بر شجر سابق بود میوه طریف
 گرچه میوه آخر آید در وجود * اولست او زانک او مقصود بود
 ۱۱۳۰ چون ملایک گوی لَا عِلْمَ لَنَا * تا بگیرد دست تو عَلَّمْنَا
 گر درین مکتب ندانی تو هجا * همچو احمد بُری از نور حجی
 گر نباشی نامدار اندر بلاد * کم نه الله اَعْلَم بِالْعِبَاد
 اندر آن ویران که آن معروف نیست * امر برای حفظ گنجینه زریست
 موضع معروف کی بنهند گنج * زین قبل آمد فرج در زیر رخ
 ۱۱۳۵ خاطر آرد بس اشکال اینجا و لیک * بسکُلد اشکال را اُستور نیک
 هست عشقش آتشی اشکال سوز * هر خیالی را بروبد نور روز
 هم از آن سو جو جواب ای مرضی * کین سوال آمد از آن سو مرترا

آن طریق. BK Bul. (۱۱۲۲) . corr. in marg., چونک گله باز گردید K (۱۱۱۹)

فرح. A (۱۱۲۴) . والله. L Bul. (۱۱۲۲) . که بیاید Bul. (۱۱۲۶)

بگلد اشکال را. L Bul. . بس سِکال A (۱۱۳۵)

آتش. A (۱۱۳۶)

خواندن آن دو ساحر پدر را از گور و پرسیدن از روان
پدر حقیقت موسی علیه السلام،

بعد از آن گفتند ای مادر بیا * گورِ بابا کو نو مارا ره نما
١١٧٠ بُردشان بر گورِ او بنمود راه * پس سه روزه داشتند از بهرِ شاه
بعد از آن گفتند ای بابا بما * شاه پیغمبی فرستاد از و جا
که دو مرد اورا بتنگ آورده اند * آبِ رُوشِ پیشِ لشکر بُرده اند
نیست با ایشان سلاح و لشکری * جز عصا و در عصا شور و شرّے
تو جهانِ راستان در رفته * گرچه در صورت بخاکی خفته
١١٨٠ آن اگر سحرست مارا ده خبر * و ر خدای باشد ای جان پدر
هر خبر ده تا که ما سجد کنیم * خویشتن بر کیمیای برزنیم
ناامیدانیم و اومیدی رسید * راندگانیم و کرم مارا کشید

جواب گفتن ساحر مرده با فرزندان خود،

بانگ زد کای جان و فرزندان من * هست پیدا گفتن این را مرتهن
فاش و مطلق گفتن دستور نیست * لیک راز از پیش چشم دُور نیست
١١٨٥ لیک بنمایم نشانی با شما * نا شود پیدا شمارا این خفا
نورِ چشمانم چو آنجا که روید * از مقام خفتنش آگه شوید
آن زمان که خفته باشد آن حکیم * آن عصارا قصد کن بگذاریم

امیدی L Bul. (١١٨٢) جان و پدر B (١١٨٠) بنموده H (١١٧٥).

(١١٨٢) After the Heading A has the verse:

گفتن در خواب کای اولاد من * نیست ممکن ظاهر این را دم زدن

So B (which reads دم زن), K Bul. and H in marg. Verse ١١٨٢ occurs in AH only; in A it follows the verse cited above.

نشانی بر شما Bul. (١١٨٥) و. Bul. om. (١١٨٢).

فرستادن فرعون بمداین در طلب ساحران،

چونک موسی باز گشت و او بماند * اهل رأی و مشورت را پیش خواند
 آن چنان دیدند کز اطراف مصر * جمع آردشان شه و صراف مصر
 او بسی مردم فرستاد آن زمان * هر نواحی بهر جمع جادوان
 هر طرف که ساحری بُد نامدار * کرد پُران سوی او ده پیک کار ١١٦٠
 دو جوان بودند ساحر مُشْتَهَر * سحر ایشان در دل مَه مُسْتَهَر
 شیر دوشیده ز مَه فاش آشکار * در سفرها رفته بر خُتی سوار
 شکل کرباسی نموده ماهتاب * آن پیهموده فروشیده شتاب
 سیم بُرده مشتری آگه شد * دست از حسرت بُرخها بر زده
 صد هزاران همچنین در جادوی * بوده مُنشی و نبوده چون رَوی ١١٦٥
 چون بدیشان آمد آن پیغام شاه * کز شما شاهست اکنون چاره خواه
 از پی آنک دو درویش آمدند * بر شه و بر قصر او مَوکب زدند
 نیست با ایشان بغیر یک عصا * که هی گردد بامُرش ازدها
 شاه و لشکر جمله بیچاره شدند * زین دو کس جمله بافغان آمدند
 چاره می باید اندر ساحرے * تا بود که زین دو ساحر جان بری ١١٧٠
 آن دو ساحرا چو این پیغام داد * ترس و مهری در دل هر دو فتاد
 عَرَقِ جنسیت چو جنبیدن گرفت * سر بزانو بر نهادند از شِگفت
 چون دیرستانِ صوفی زانوُست * حلّ مُشکل را دو زانو جادُوست

Heading: A فرستادن فرعون بطلب ساحران.

(١١٥٧) After this verse K adds:

گفته باهم ساحران داریم ما * هر یکی در سحر فرد و پیشوا

(١١٦٤) AB Bul. دست از حیرت.

(١١٦٦) Bul. این پیغام.

(١١٦٧) L Bul. بر قصر شه.

(١١٧١) A این دو ساحرا.

(١١٧٢) Bul. در نهادند.

نامِ تو از ترس پنهان می‌گویند * چون نماز آرند پنهان می‌شوند
از هراس و ترس کُتارِ لعین * دینت پنهان می‌شود زیر زمین
۱۲۰ من مناره پُر کنم آفاق را * کور گردانم دو چشم عاق را
چاکرانت شهرها گیرند و جاه * دین تو گیرد زمای تا بماه
تا قیامت باقیش داریم ما * نو مدرس از نسخ دین ای مصطفی
اے رسول ما تو جادو نیستی * صادقی هر خرقه موسیستی
هست قرآن مر ترا همچون عصا * کفرها را در کشد چون ازدها
۱۲۱ تو اگر در زیرِ خاکی خفته * چون عصایش دان نو آنچه گفته
قاصدانرا بر عصایش دست نی * تو بخسپ ای شه مبارک خفتی
تن بخفته نور تو بر آسمان * بهر پیکار تو زه کرده کان
فلسفی و آنچه پویش می‌کند * قوسی نورت نیرد و زش می‌کند
آن چنان کرد و از آن افزون که گفت * او بخفت و بخت و اقبالش نخت
۱۲۱۰ جانِ بابا چونک ساحر خواب شد * کار او بی رونق و بی ناب شد
هر دو بوسیدند گورش را و رفت * تا بمصر از بهر این پیکار زفت
چون بمصر از بهر آن کار آمدند * طالب موسی و خانه او شدند
اتفاق افتاد گان روز و ورود * موسی اندر زیرِ نخلی خفته بود
پس نشان دادندشان مردم بدو * کی برو آن سوے نخلستان بجو
۱۲۲۰ چون بیامد دید در خرما بنان * خفته کو بود بیدار جهان
بهر نازش بسته او دو چشم سر * عرش و فرش جمله در زیر نظر
اے بسا بیدار چشم خفته دل * خود چه بیند دید اهل آب و گل

(۱۲۱۰) B آلت گفته. (۱۲۱۱) K Bul. عصات، and so corr. in H.

(۱۲۱۴) A بخت اقبالش. و زان افزون.

(۱۲۱۶) BK Bul. آن پیکار and so corr. in H.

(۱۲۱۹) Bul. دادند مردمشان. (۱۲۲۰) B که بود.

(۱۲۲۱) A in the second hemistich: Bul. گر بخشد بر گشاید صد بصر.

(۱۲۲۲) Bul. دید چشم.

گر بدزدی و توانی ساحرست * چارهٔ ساحر بر تو حاضرست
 ورنه تانی هان و هان آن ایزدست * او رسول ذوالجلال و مهندیست
 ۱۱۹۰ گر جهان فرعون گیرد شرق و غرب * سرنگون آید خدا آنگاه حرب
 این نشان راست دادم جانِ باب * بر نویس الله اعلم بالصواب
 جانِ بابا چون بخسپد ساحری * سحر و مکرش را نباشد رهبری
 چونک چوپان خفت گرگِ این شود * چونک خفت آن جهل او ساکن شود
 لیک حیوانی که چوپانش خداست * گرگ را آنجا امید و ره کجاست
 ۱۱۹۵ جادوی کی حق کند حقست و راست * جادوی خواندن مر آن حق را خطاست
 جانِ بابا این نشان قاطعت * گر ببرد نیز حقش رافعت

تشبیه کردن قرآن مجید را بعضای موسی و وفات مصطفی را
 علیه السلام نمودن بخواب موسی و قاصدان تغییر قرآن را بآن دو
 ساحری که قصد بردن عصا کردند چون موسی را خفته یافتند،

مصطفی را وعده کرد اَلطَّافِ حَقِّ * گر میرے نو میرد این سَقِّ
 من کتاب و مُعْجَزَتِ رَافِعَم * بیش و کم کُن را زقرآن مانعم
 من ترا اندر دو عالم رافِعَم * طاعنان را از حدیث دافِعَم
 ۱۲۰۰ کس نتابد بیش و کم کردن دُرُو * تو به از من حافظی دیگر مجو
 رونق ترا روز روز افزون کنم * نام تو بر زر و بر نقره زخم
 منبر و محراب سازم بهر تو * در محبت قهر من شد قهر تو

بر تو ظاهرست Bul. گر بدزدیدن توانی Bul. (۱۱۸۸)

مهندیست و A om. هان هان Bul. (۱۱۸۹)

Heading: H تغییر قرآن را با آن دو. (۱۱۹۸) AK Bul. معجزت را.

(۱۱۹۹) B om. A رافِعَم in both hemistichs. K Bul. حافظم in the first hemistich

and رافِعَم in the second. کس نداند L. کس نیارد A (۱۲۰۰)

پس زمین را بوسه دادند و شدند * انتظار وقت و فرصت می‌بُندند

جمع آمدن ساحران از مداین پیش فرعون و تشریفها یافتن و
دست بر سینه زدن در قهر خصم او که این بر ما نویس؛

۱۲۴۵ تا فرعون آمدند آن ساحران * دادشان تشریفهای بس گران
وعدهاشان کرد و پیشین هم بداد * بندگان و اسبان و نقد و جنس و زاد
بعد از آن می‌گفت هین ای سابقان * گر فزون آید اندر امتحان
بر فشانم بر شما چندان عطا * که بدرّد پرده جود و سخا
پس بگفتندش باقبال تو شاه * غالب آییم و شود کارش نباه
۱۲۵۰ ما درین فن صَدْرَم و پهلوان * کس ندارد پای ما اندر جهان
ذکرِ موسی بندِ خاطرها شدست * کین حکایت‌هاست که پیشین بُدست
ذکرِ موسی بهرِ رُبوبش است لیک * نورِ موسی نقدِ نُست ای مردِ نیک
موسی و فرعون در هستی نُست * باید این دو خصم را در خویش جُست
تا قیامت هست از موسی رِنتاج * نور دیگر نیست دیگر شد سراج
۱۲۵۵ این سَفال و این پَلینه دیگرست * لیک نورش نیست دیگر زان سَرست
گر نظر در شیشه داری گم شوی * زانک از شیشه‌است اَعْدادِ دوی
ور نظر بر نور داری و اِرهی * از دوی و اَعْدادِ جسمِ مُتهی
از نظرگاهست ای مغر و جود * اختلافِ مؤمن و کُبر و جهود

وقت فرصت. A Bul. (۱۲۴۴)

او. A om. بر سینه نهادن. Heading: A

بندگان اسبان نقد و جنس زاد. A (۱۲۴۶) تشریفهای بی‌کران. BL (۱۲۴۵)

او بدرّد. A (۱۲۴۸) هین ای ساحران. Bul. (۱۲۴۷)

ای یار نیک. L Bul. (۱۲۵۲) کر پیشین. A (۱۲۵۱)

نست آن دیگر سرست. A. فنیله. L Bul. بلیته HT. فلیته ABK (۱۲۵۵)

از دوی اعداد. A (۱۲۵۷)

آنک دل بیدار دارد چشم سر * گر بخسید بر گشاید صد بصر
 گر تو اهل دل نه بیدار باش * طالب دل باش و در پیکار باش
 ۱۲۲۵ و دل بیدار شد میخسپ خوش * نیست غایب ناظرت از هفت و شش
 گفت پیغمبر که خسپد چشم من * لیک گئی خسپد دلم اندر و سن
 شاه بیدارست حارس خفته گیر * جان فدای خفتگان دل بصیر
 وصف بیداری دل اے معنوی * در ننگجد در هزاران مثنوی
 چون بدیدندش که خفتهست او دراز * بهر دزدی عصا کردند ساز
 ۱۲۳۰ ساحران قصد عصا کردند زود * کر پش باید شدن و آنکه ره بود
 اندکی چون پیشتر کردند ساز * اندر آمد آن عصا در اهتزاز
 آن چنان بر خود بلرزید آن عصا * هر دو بر جا خشک گشتند از و جا
 بعد از آن شد ازدها و حمله کرد * هر دو آن بگریند و روی زرد
 رو در افتادن گرفتند از نهیب * غلط غلطان منہزم در هر نشیب
 ۱۲۳۵ پس یقینشان شد که هست از آسمان * ز آنک می دیدند حد ساحران
 بعد از آن اطلاق و تبشان شد بدید * کارشان تا نزع و جان کندن رسید
 پس فرستادند مردی در زمان * سوی موسی از برای عذر آن
 کامتحان کردم و مارا گی رسد * امتحان تو اگر نبود حسد
 مجرم شاهیم مارا عنو خواه * ای تو خاص الخاص درگاه اله
 ۱۲۴۰ عنو کرد و در زمان نیکو شدند * پیش موسی بر زمین سر می زدند
 گفت موسی عنو کردم ای کرام * گشت بر دوزخ تن و جانان حرام
 من شمارا خود ندیدم ای دویار * اعجمی سازید خود را زاعتذار
 همچنان بیگانه شکل و آشنا * در نبرد آید بهر پادشا

عرش و فروش جمله در زیر نظر: A (۱۲۲۲)

و حارس A (۱۲۲۷). پیغمبر ABHK (۱۲۲۶). از پنج و شش Bul. (۱۲۲۵)

کآن دو بر جا BL (۱۲۲۲). آنکه Bul. om. و before (۱۲۴۰)

عذر خواه B Bul. و مارا K Bul. محرم شاهیم A (۱۲۴۹). هر دو آن Bul. (۱۲۴۴)

ور بگوید در مثال صورتی * بر همان صورت پچسی ای فتی
 ۱۲۸۰ بسته پایی چون گیا اندر زمین * سر بچنیانی بیادے بی یقین
 لیک پایت نیست نا نقلی کنی * با مگر پارا ازین گل بر کنی
 چون کنی پارا حیات زین گلست * این حیات را روش بس مشکست
 چون حیات از حق بگیری ای روی * پس شوی مستغنی از گل می روی
 شیرخواره چون زدایه بسکلد * لوت خواره شد مر اورا می هلد
 ۱۲۸۵ بسته شیر زمینی چون حبوب * جو فطام خویش از قوت القلوب
 حرف حکمت خور که شد نور ستیر * اے تو نور بی حجب را نپذیر
 تا پذیرا گردی ای جان نوررا * تا ببینی بی حجب مستوررا
 چون ستاره سیر بر گردون کنی * بلک بی گردون سیر بی چون کنی
 آن چنان کر نیست در هست آمدی * هین بگو چون آمدی مست آمدی
 ۱۲۹۰ راههای آمدن یادت نماند * لیک رمزی بر نو بر خواهیم خواند
 هوش را بگذار و آنکه هوش دار * گوش را بر بند و آنکه گوش دار
 فی نکویم زانک خای نو هنوز * در بهاری نو ندیدستی هنوز
 این جهان همچون درختست ای کرام * ما برو چون میوه های نیم خام
 سخت گیرد خامها مر شاخرا * زانک در خای نشاید کاخرا
 ۱۲۹۵ چون بپخت و گشت شیرین لب گران * سست گیرد شاخهارا بعد از آن
 چون از آن اقبال شیرین شد دهان * سرد شد بر آدی ملک جهان
 سخت گیری و نعصب خامیست * تا جینی کار خون آشامیست
 چیز دیگر مانند اما گفتنش * با تو روح القدس گوید بی منش
 فی تو گویی هم بگوش خوشتن * فی من و فی غیر من ای هم تو من

زدايه بگلد. L Bul. (۱۲۸۴) پچسی A. بر مثال Bul. (۱۲۷۹)

هین نگر چون آمدی A (۱۲۸۹)

A om. before خواهیم. A later hand has written ما above. (۱۲۹۰)

بی من و بی غیر من Bul. (۱۲۹۹) فی منش A (۱۲۹۸) درختیست A (۱۲۹۴)

اختلاف کردن در چگونگی و شکل پیل

پیل اندر خانهٔ ناریک بود * عَرَضه را آورده بودندش هُود
 ۱۲۶۰ از برای دیدنش مردم بسی * اندر آن ظُلمت هی شد هر کی
 دیدنش با چشم چون ممکن نبود * اندر آن تاریکیش کف می بُسود
 آن یکی را کف بخُرطوم اوفتاد * گفت همچون ناودانست ابن نهاد
 آن یکی را دست بر گوشش رسید * آن بُرو چون بادبزن شد پدید
 آن یکی را کف چو بر پایش بُسود * گفت شکل پیل دیدم چون عمود
 ۱۲۶۵ آن یکی بر پشت او بنهاد دست * گفت خود این پیل چون تختی بُدست
 همچنین هر یک بخُزوی که رسید * فهم آن می کرد هر جای شنید
 از نظرگاه گفتشان شد مختلف * آن یکی دالش لقب داد این الف
 در کف هر کس اگر شععی بُدی * اختلاف از گفتشان بیرون شدی
 چشمِ حس همچون کف دستست و بس * نیست کف را بر همهٔ او دست رَس
 ۱۲۷۰ چشمِ دریا دیگرست و کف دگر * کفِ پهل وز دیدهٔ دریا نگر
 جنبشِ کنها ز دریا روز و شب * کف هی بینی و دریا نی عجب
 ما چو کشتیها بهم بر می زنیم * تیره چشمیم و در آب روشنیم
 ای تو در کشتی ن رفته بخواب * آب را دبدے نگر در آبِ آب
 آب را آبیست کوی راندش * رُوح را رُوحیست کوی میخواندش
 ۱۲۷۵ موسی و عیسی کجا بُد کافتاب * کشتِ موجودات را می داد آب
 آدم و حوا کجا بود آن زمان * کی خدا افگند این زه در کان
 این سخن هم ناقص است و آبرُست * آن سخن کی نیست ناقص آن سرست
 گر بگویند زان بلغزد پای تو * ور نگویند هیچ از آن ای وای تو

در کف هر یک K (۱۲۶۸) Bul. هر جا که شنید. Bul. بجزئی (۱۲۶۶)

ای عجب A corr. above. K (۱۲۷۱) دریا زکنها

کجا بُد AB Bul. (۱۲۷۶)

۱۲۲۰ نازِ فرزندان کجا خواهد کشید * نازِ بابایان کجا خواهد شنید
 نیستم مولود پیرا کم بناز * نیستم والد جوانا کم گراز
 نیستم شوهر نیم من شهوتی * نازرا بگذار اینجا ای سَی
 جز خضوع و بندگی و اضطرار * اندرین حضرت ندارد اعتبار
 گفت بابا سالها این گفته * باز ی‌گویی بجهل آشفته
 ۱۲۲۵ چند از بها گفته با هر کسی * نا جواب سرد بشنودے بسی
 این دم سرد تو در گوشت نرفت * خاصه اکنون که شدم دانا و زفت
 گفت بابا چه زیان دارد اگر * بشنوی یکبار تو پند پدر
 همچنین ی‌گفت او پند لطیف * همچنان ی‌گفت او دفع عیف
 فی پدر از نصیح کنعان سیر شد * فی دمی در گوشِ آن رادیر شد
 ۱۲۳۰ اندرین گفتن بدند و موج تیز * بر سر کنعان زد و شد ریز ریز
 نوح گفت ای پادشاه بُردبار * مرا خر مُرد و سَیلت بُرد بار
 وعده کردی مرا تو بارها * که بیابد اهلت از طوفان رها
 دل نهادم بر اُمیدت من سلیم * پس چرا رُبود سَیلت از من گَلیم
 گفت او از اهل و خویشان نمود * خود ندیدی تو سپیدے او کبود
 ۱۲۳۵ چونک دندان نو کرمش در فتاد * نیست دندان برگش اے اوستاد
 نا که باقی نن نگردد زارازو * گرچه بود آن نو شو بیزارازو
 گفت بیزارم ز غیر ذاتِ تو * غیر نبود آنک او شد ماتِ تو
 نو هی دانی که چونم با تو من * بیست چندانم که با باران چمن
 زنده از نوشاد از تو عالی * مُعْتَدی بی واسطه و بی حایل

کم گراز Bul. (۱۲۲۱) کی خواهد کشید Bul. (۱۲۲۰)

که بیاید B. وعده کردی مرا A (۱۲۳۲) نازرا اینجا رها کن ای سی Bul. (۱۲۳۲)

کرمش اوفتاد Bul. (۱۲۳۵) و. A. گفته A (۱۲۳۴) از تو گَلیم A (۱۲۳۳)

که باران با چمن Bul. (۱۲۳۸) غیر نمود A (۱۲۳۷) تا کی H (۱۲۳۶)

معتدی A. از تو عافی A (۱۲۳۹)

۱۲۰۰ همچو آن وقتی که خواب اندر روی * تو زبیش، خود بپیش، خود شوی
 بشنوی از خویش و پنداری فلان * با نو اندر خواب گفتست آن نهان
 نو یکی تو نیستی اے خوش رفیق * بلك گردونی و دریای عمیق
 آن تو زفت که آن نهصدتوست * فلزوست و غرقه گاه صد توست
 خود چه جای حد پیدارست و خواب * دم مزن والله أعلم بالصواب
 ۱۲۰۵ دم مزن تا بشنوی از دم زبان * آنچه نامد در زبان و در بیان
 دم مزن تا بشنوی زان آفتاب * آنچه نامد در کتاب و در خطاب
 دم مزن تا دم زند بهر تو روح * آشنا بگذار در کشتی نوح
 همچو کنگان کاشنای کرد او * که نخواهر کشتی نوحِ عدو
 هی بیا در کشتی بابا نشین * نا نگردي غرقِ طوفان ای مهین
 ۱۲۱۰ گفت نی من آشنا آموختم * من بجز شمع، تو شمع افروختم
 هین مکن کین موجِ طوفان، بلاست * دست و پا و آشنا امروز لاست
 باد قهرست و بلای شمع گش * جز که شمع حق نی باید خمش
 گفت نی رفتم بر آن کوه بلند * اعصمت آن که مرا از هرگزند
 هین مکن کی کوه کاهست این زمان * جز حبیب خویش را ندهد امان
 ۱۲۱۵ گفت من گی پند تو بشنوده ام * که طمع کردی که من زین دوده ام
 خوش نیامد گفت تو هرگز مرا * من بری ام از تو در هر دو سرا
 هین مکن بابا که روز، ناز نیست * مر خدا را خویشی و انباز نیست
 تا کون کردی و این دم ناز کیست * اندرین درگاه گیرا ناز کیست
 لم یلد لم یولدست او از قدم * نی پدر دارد نه فرزند و نه عم

آن توی رفتن A (۱۲۰۲). تو یکی دو نیستی B (۱۲۰۲). نو for تا A (۱۲۰۰).

آن دم زبان Bul. (۱۲۰۵). پنداری AB Bul. (۱۲۰۴). که آن صد توست Bul. آن تویی Bul.

هین بیا A (۱۲۰۶). کشتی و نوح A (۱۲۰۸). از آفتاب A (۱۲۰۶).

گه for کوه A. بر آن بدان Bul. A (۱۲۱۲). as in the text. مهین

bis نه for نی AH (۱۲۱۶). اندرین درگاه کبر و ناز کیست Bul. (۱۲۱۸).

عاشقِ صنْعِ خدا با فَر بود * عاشقِ مصنوعِ او کافر بود

توفیقِ میانِ این دو حدیث که الرِّضَا بِالْكَفْرِ كُفْرٌ و حدیث
دیگر مَنْ لَمْ يَرْضَ بِقَضَائِي فَلْيَطْلُبْ رَبًّا سِوَايَ،

دی سؤال کرد سائل مر مرا * زآنک عاشق بود او بر ماجرا
گفت نکتۀ الرِّضَا بِالْكَفْرِ كُفْرٌ * این پیهر گفت و گفت اوست مُهر
باز فرمود او که اندر هر قضا * مر مُسلّمانرا رضا باید رضا
۱۳۶۶ فی قضای حق بود کفر و نفاق * گر بدین راضی شوم باشد شفاق
و ر نیم راضی بود آن هر زیان * پس چه چاره باشدم اندر میان
گفتش این کفر مقضی نه قضاست * هست آچار قضا این کفر راست
پس قضارا خواهی از مقضی بدان * نا شکالت دفع گردد در زمان
راضیم در کفر زان رو که قضاست * نه ازین رو که نزاع و خُبث ماست
۱۳۷۰ کفر از روی قضا هم کفر نیست * حق را کافر بخوان اینجا مه ایست
کفر جهلست و قضای کفر علم * هر دوگی یک باشد آخر حلم و حلم
زشتی خط زشتی نقاش نیست * بلك از وے زشت را بنمود نیست
قوت نقاش باشد آنک او * هر تواند زشت کردن هر نیکو
گر گشایم بخت این را من بساز * نا سؤال و نا جواب آید دراز
۱۳۷۵ ذوقِ نکتۀ عشق از من می رود * نقشِ خدمت نقشِ دیگر می شود

و. AK om. (۱۳۶۲) سوابی. ABHK Bul. این. B om. Heading:

In A the first hemistich of v. ۱۳۶۴ (omitting قضا) is repeated as the first hemistich of this verse.

اینجا مایست. Bul. هم for خود. BK Bul. (۱۳۷۰)

حلم و حلم. Bul. H. in and so corr. حلم و حلم. BK (۱۳۷۱)

هم نیکو. A. زآنکه او. Bul. (۱۳۷۲)

من براز T. گر گشایم K (۱۳۷۴)

۱۲۴۰ مُفَصَّل نِی مُنْفَصِل نِی اِی کَمَال * بَلْکِ بِی چُون و چگونِه و اعتلال
 ماهیانیم و نو دریای حیات * زندايم از لطفَت اِی نیکو صفات
 تو نِکُنْجِی دِمر کنارِ فِکَرِتی * نِی بِمَعْلُولِی قَرِین چُون عُلّی
 پِش ازین طوفان و بعدِ اِین مرا * تو مُخاطَبِ بُوْدِه دِمر ماجرا
 با تو می گفتم نه با ایشان سخن * اِی سَخَن بَخَشِ نو و آن کهن
 ۱۲۴۰ نِی کِه عاشقِ رُوز و شب گوید سَخَن * گاه با اَطْلال و گاهی با دِمن
 رُوی در اطلال کُردِه ظاهرًا * او کرای گوید آن مِدَحَت کرا
 شُکر طوفانرا کون بگماشتی * واسطه اطلال را بر داشتی
 زَانْکِ اطلال لَئیم و بَد بُدند * نِی نَدایی نِی صَدایی می زدند
 من چنان اطلال خواهم در خطاب * کَر صدا چُون کوه و گوید جواب
 ۱۲۵۰ نَا مَثْنا بَشْنوم مَن نَامِ تو * عاشقم بر نامِ جان آرامِ تو
 هر نَبی زان دوست دارد کوه را * نَا مَثْنا بَشْنود نامِ ترا
 آن کِه پستِ مَثالِ سَنگِلاخ * موش را شاید نه مارا در مُناخ
 مَن بگویم او نگرَدَد یارِ مَن * بی صدا ماند دَمِ گفتارِ مَن
 با زمین آن به کِه هموارش کُنِی * نیست هَمْدَم با قَدَم یارش کُنِی
 ۱۲۵۰ گفتم اِی نوح ار نو خواهی جملہ را * حشر گردانم بر آرم از ترا
 بهر کِنَعائی دِلِ نو نَشکنم * لَیْکِ از احوال آگِه می گم
 گفتم نِی نِی راضیم کِی تو مرا * هم کُنِی غرقه اگر باید ترا
 هر زمانم غرقه می کن من خوشم * حُکم تو جانست چُون جان می گم
 ننگرم کس را و گر هر بَنگرم * او بهانه باشد و تو مَنظَرَم
 ۱۲۶۰ عاشقِ صَنعِ تُوَم در شُکر و صبر * عاشقِ مَ صنوعِ کِی باشم چو گیر

(۱۲۴۳) Bul. وبعد از این.

(۱۲۴۷) A فکر طوفانرا.

(۱۲۴۸) A و لَئیم.

(۱۲۵۱) A هر تی.

(۱۲۵۲) A Bul. نِی صدا.

(۱۲۵۴) A با ندَم یارش.

(۱۲۵۶) Bul. آگاهت کنم.

(۱۲۵۸) Bul. و چُون جان.

جمع صورت با چنین معنی ژرف * نیست ممکن جز زسلطانی شگرف
 در چنین مستی مُراعاتِ ادب * خود نباشد و ر بود باشد عَجَب
 ۱۲۹۰ اندر اِسْتِغْنَا مُراعاتِ نیاز * جمعِ ضِدِّین است چون رگد و دراز
 خود عصا معشوقِ عُمَیَّان می بود * کور خود صندوقِ قرآن می بود
 گفت کوران خود صادیقند پُر * از حُرُوفِ مُصَحَّف و ذِکْر و نُذْر
 باز صندوقی پُر از قرآن بهست * زآنک صندوقی بود خالی بدست
 باز صندوقی که خالی شد زیار * به ز صندوقی که پُر موش است و مار
 ۱۴۰۰ حاصل اندر وصل چون افتاد مَرَد * گشت دَلالَه بپیش مَرَد سَرَد
 چون بمطلوبت رسیدی ای ملیح * شد طلب گاری علم اکنون قبیح
 چون شدی بر بامهای آسمان * سرد باشد جُست و جوی نردبان
 جز برای یاری و تعلیم غیر * سرد باشد راهِ خیر از بَعْدِ خیر
 آینه روشن که شد صاف و مکی * جهل باشد بر نهادن صیقلی
 ۱۴۰۵ پیش سلطان خوش نشسته در قبول * زشت باشد جُستن نامه و رسول

داستان مشغول شدن عاشقی بعشق نامه خواندن و مطالعه کردن
 عشق نامه در حضور معشوق خویش و معشوق آنرا ناپسند داشتن،
 طَلَبُ الدَّلِيلِ عِنْدَ حُضُورِ الْمَدْلُولِ قَبِيحٌ وَالِاسْتِغْنَالُ
 بِالْعِلْمِ بَعْدَ الْوُصُولِ إِلَى الْمَعْلُومِ مَذْمُومٌ،

آن یکی را یار پیش خود نشاند * نامه بیرون کرد و پیش یار خواند
 بینها در نامه و مدح و ثنا * زاری و مسکنی و بس لایها

گفت L Bul. (۱۴۹۷) قرآن میشود Bul. (۱۴۹۶) زسلطان AB Bul. (۱۴۹۴)

بهست for بدست A (۱۴۹۸) خود for چون AH خود کوران.

و. A om. (۱۴۰۲)

و. اشتغال للعلم A Bul. و، و گتن طلب الدلیل K. ناپسند داشتن A Heading:

مثل در بیان آنک حیرت مانع بحث و فکر تست،

آن یکی مرد دُومو آمد شتاب * پیش يك آینه دار، مستطاب
گفت از ریشم سپیدی کن جُدا * کی عروص، نو گزیدم ای فتی
ریش او ببرید کُل پیش نهاد * گفت تو بگزین مرا کاری فساد
این سؤال و آن جوابست آن گزین * که سر اینها ندارد درد دین
آن یکی زد سبلی مر زیدرا * حمله کرد او هر برای کیدرا^{۱۴۸۰}
گفت سبلی زن سؤالت می کنم * پس جوابم گوی و آنکه می زنم
بر قفای نو زدم آمد طَراق * يك سؤالی دارم اینجا در وفاق
این طراق از دست من بودست یا * از قفا گام تو اے فخر کیا
گفت از درد این فراغت نیستم * که درین فکر و تفکر بیستم
تو که بی دردی هی اندیش این * نیست صاحب دُر در این فکر هین^{۱۴۸۵}

حکایت،

در صحابه کم بُدی حافظ کسی * گرچه شوقی بود جانشانرا بسی
ز آنک چون مغزش در آگند و رسید * پوستها شد بس رقیق و وا گفید
قشرِ جَوَز و فُسْتَق و بادام هر * مغز چون آگندشان شد پوست کم
مغزِ علم افزود کم شد پوستش * ز آنک عاشقی را بسوزد دوستش^{۱۴۹۰}
وصفِ مطلوبی چو ضدِ طالِیست * وَحی و برق نور سوزند نیست
چون تجلی کرد اوصافِ قدیم * پس بسوزد وصفِ حادث را گلیم
رُبَعِ قُرْآن هر کرا محفوظ بود * جَلَّ فینا از صحابه می شنود

آن یکی مردی هی آمد A (۱۴۷۶)

بُل. فتا (۱۴۷۷)

و کُل Bُل. (۱۴۷۸)

بُل. (۱۴۸۰)

بُل. و یا AB (۱۴۸۴)

Heading: B om.

و کم شد Bُل. (۱۴۸۹)

آنک یك دم کم ذی کامل بود * نیست معبودِ خلیل آفل بود
 ۱۴۳۰ و آنک آفل باشد و گه آن و این * نیست دلبر لا اُحِبُّ الْآفِلین
 آنک او گاهی خوش و گه ناخوش است * یك زمانی آب و یك دم آتش است
 رُج مَه باشد ولیکن ماه نی * نقش بُت باشد ولی آگاه نی
 هست صوفی صَفَا جَو ابن وقت * وقت را همچون پدر بگرفته سخت
 هست صافی غرقِ نور ذو الْجَلال * ابن کس نی فارغ از اوقات و حال
 ۱۴۳۵ غرقه نوری که او لم یولدست * کم یلِدْ لم یولد آن ایزدست
 رَو چین عشقی بچو گر زنده * ورنه وقت مختلف را بسند
 منگر اندر نقش زشت و خوب خویش * بنگر اندر عشق و در مطلوب خویش
 منگر آنک تو حقیری یا ضعیف * بنگر اندر همت خود ای شریف
 تو بهر حالی که باشی طلب * آب ی جُو دایما اے خشک لب
 ۱۴۴۰ کان لب خشکت گواهی دهد * کو بآخر بر سر متبّع رسد
 خشکی لب هست پیغمای ز آب * که بمات آرد بقین این اضطراب
 کین طلب گارے مبارک جنبشست * این طلب در راه حق مانع کششست
 این طلب مفتاحِ مطلوباتِ نُسْت * این سپاه و نصرتِ رایاتِ نُسْت
 این طلب همچون مبشّر در صیاح * می زند نعره که می آید صباح
 ۱۴۴۵ گرچه آلت نیستت نو می طلب * نیست آلت حاجت اندر راهِ رَب
 هر کرا بینی طلب گار ای پسر * یار او شو پیش او انداز سر
 کز جوار طالبان طالب شوی * وز ظلالِ غالبان غالب شوی

بك زمان آب و یکی دم A (۱۴۳۱). آفل. A om. (۱۴۳۰).

صوفی صفا چون AH Bul. (۱۴۳۳).

غرق عشق A. BKL Bul. suppl. in marg. (۱۴۳۴).

عشقی بحر A (۱۴۳۶).

In AH the order of the following verses is ۱۴۴۲, ۱۴۴۰, ۱۴۴۱, ۱۴۴۳. (۱۴۳۹)

در ظلال Bul. (۱۴۴۷) and so corr. in H. همچون خروسی BKL Bul. (۱۴۴۴).

گفت معشوق این اگر بهر منست * گاه وصل این عُمَر ضایع کردندست
 من بپیشت حاضر و تو نامه خوان * نیست این باری نشان عاشقان
 ۱۴۱۰ گفت اینجا حاضری اَمّا و لیک * من غی یام نصیب خویش نیک
 آنچ می دیدم زبو پارینه سال * نیست این دم گرچه می بینم وصال
 من ازین چشمه زلالی خورده ام * دید و دل ز آب تازه کرده ام
 چشمه می بینم ولیکن آب نی * راه آبم را مگر زد رهنم
 گفت پس من نیستم معشوق نو * من به بُلغار و مُرادت در قُتُو
 ۱۴۱۵ عاشقی نو بر من و بر حالتی * حالت اندر دست نبود یا فتی
 پس نیم کُلّی مطلوب تو من * جُزُو مقصودم ترا اندر زمن
 خانه معشوقه ام معشوق فی * عشق بر تقدست بر صندوق فی
 هست معشوق آنک او یک نو بود * مبتدا و مُتّهات او بود
 چون بیایاش نمائی منتظر * هر هُویدا او بود هر نیز سر
 ۱۴۲۰ میر احوالست نه موقوف حال * بنه آن ماه باشد ماه و سال
 چون بگوید حال را فرمان کند * چون بخواهد جسمه را جان کند
 منتها نبود که موقوفست او * منتظر بنشسته باشد حال جُو
 کیمیای حال باشد دست او * دست جُنبانند شود مس مست او
 گر بخواهد مرگ هم شیرین شود * خار و نشتر نرگس و نسرین شود
 ۱۴۲۵ آنک او موقوف حالست آدمیست * گه بحال افزون و گاهی در کیست
 صوفی این اَلْوَقْتُ باشد در مثال * لیک صافی فارغست از وقت و حال
 حالها موقوف عزم و رای او * زنده از نفخ مسیح آسای او
 عاشق حالی نه عاشق بر منی * بر اُمید حال بر من می تنی

(۱۴۰۸) Bul. وقت وصل.

(۱۴۱۱) A. گرچه می دیدم وصال.

(۱۴۱۷) ABK. و بر صندوق.

(۱۴۲۵) A om. او.

گفت اما حاضرت A (۱۴۱۰).

HT قُتُو, as in text. (۱۴۱۴)

این ماه A. و نه A. (۱۴۲۰)

نفخ A. (۱۴۲۷)

خَلْقِ می‌خندید بر گفتارِ او * بر طَمَعِ خای و بر پیکارِ او
 که چه می‌گوید عَجَبِ ابنِ سُست‌ریش * یا کسی دادست بنگِ بی‌هُشیش
 ۱۴۶۵ راهِ روزی کسب و رنجست و تعب * هر کس را پیشه داد و طلب
 أَطْلُبُوا الْأَزْزَاقَ فِي أَسْبَابِهَا * اُدْخُلُوا الْأَوْطَانَ مِنْ أَبْوَابِهَا
 شاه و سلطان و رسولِ حقِ کون * هست داودِ نبی، ذو فُنون
 با چنان عِزّی و نازی‌کاندروست * که گزیدستش غنائیم‌های دوست
 مُعْجَزَاتِش بی‌شمار و بی‌عدد * موجِ بَخْشایش مدد اندر مدد
 ۱۴۷۰ هیچ‌کس را خود ز آدم تا کون * گِ بُست آوازِ همچون ارغنون
 کِ بهرِ وعظی بمراند دویست * آدی را صوتِ خویش کرد نیست
 شیر و آهو جمع گردد آن زمان * سوی تذکیرش مغفَلِ این از آن
 کوه و مرغاف هم رسایل با دَمَش * هر دو اندر وقتِ دعوتِ مُحَرَّمَش
 این و صد چندین مرورا معجزات * نورِ رُوشِ بی‌جِهات و درجِهات
 ۱۴۷۵ با همه نمکین خدا روزی او * کرده باشد بسته اندر جُست و جُو
 بی‌زیرِ بای و رنجی روزیش * می‌نیاید با همه پی‌روزی‌ش
 این چنین مخدولِ واپس مانده * خانه‌کنده دُون و گردون‌رانده
 این چنین مُدْرِهی خواهد که زود * بی‌تجارت پُر کند دامن زسود
 این چنین گنجی بی‌آمد در میان * که بر آیم بر فَلَکِ بی‌نردبان
 ۱۴۸۰ این می‌گفتش بَسَخَرِ رَوِ بَگیر * که رسیدت روزی و آمد بشیر
 و آن می‌خندید مارا هر بد * زانچِ یابی هَدِیه اے سالارِ ده
 او ازین نشیعِ مردم وین فُسوس * کم نمی‌کرد از دعا و چاپلوس

(۱۴۶۴) H پیکار او as in the text.

(۱۴۶۴) Bul. اینست ریش.

(۱۴۶۵) H کسب رنج است.

(۱۴۷۰) K چون صد چون ارغنون. In H صد is suppl.

below. (۱۴۷۴) Bul. از دَمَش. (۱۴۷۷) AK Bul. om. و after دون.

(۱۴۷۹) H گنجی. A گنجی.

(۱۴۸۲) A زین فُسوس. H writes چاپلوس as in the text.

گریکی موری سلیمانی بچست * منگر اندر جستن او سست سست
هرچه داری تو زمال و پیشه * نه طلب بود اول و اندیشه

حکایت آن شخص که در عهد داود علیه السلام شب و روز
دعا می کرد کی مرا روزی حلال ده بی رنج،

۱۴۵۰ آن یکی در عهد داود نبی * نزد هر دانا و پیش هر غنی
این دعا می کرد دایم کای خدا * ثروتی بی رنج روزی کن مرا
چون مرا تو آفریدی کاهلی * زخم خواری سست جبینی مایی
بر خران پشت ریش بی مراد * بار اسبان و آستان نتوان نهاد
کاهلم چون آفریدی ای ملی * روزیم ده هم ز راه کاهلی
۱۴۵۵ کاهلم من سایه خُسیم در وجود * ختم اندر سایه این فضل وجود
کاهلان و سایه خُشان را مگر * روزی بنوشته لوفی دگر
هرکرا پایست جوید روزی * هرکرا پا نیست کن دل سوزی
رزق را یاران بسوی آن حریف * ابر را می کش بسوی هر زمین
چون زمین را پا نباشد جود تو * ابر را راند بسوی او دوتو
۱۴۶۰ طفل را چون پا نباشد مادرش * آید و ریزد وظیفه بر سرش
روزی خواهر بناگه بی تعب * کی ندارم من زکوشش جز طلب
مدت بسیار می کرد این دعا * روز تا شب شب هم شب تا صبح

Heading: A حکایت for در روزگار داود.

نوع دگر. Bul. نوعی دگر BK (۱۴۵۶). این، and آن is suppl. above. A om. (۱۴۵۵).

پایست Bul. in the first hemistich (۱۴۵۷).

ابر باران بسوی هر زمین BKL Bul. ابر باران کش بسوی هر زمین A (۱۴۵۸).

In H باران is written above as a variant.

The copyist of A, misled by the homoioteleuton (طلب), has inadvertently

omitted vv. ۱۴۶۵—۱۴۶۲. L. Bul. مدتی.

هر یکی تسبیح بر نوعی دگر * گوید و از حال آن این بی خبر
 آدمی مُنْکَر ز تسبیح جَمَاد * و آن حماد اندر عبادت اوستاد
 بلك هفتاد و دو مِلّت هر یکی * بی خبر از یکدگر و اندر شکی
 چون دو ناطق را ز حال یکدگر * نیست آگه چون بود دیوار و در
 ۱۰۰۰ چون من از تسبیح ناطق غافل * چون بداند سُبحه صامت دلم
 سنی از تسبیح جَبَری بی خبر * جبرے از تسبیح سنی بی اثر
 هست سنی را یکی تسبیح خاص * هست جبری را ضد آن در مناص
 این همی گوید که آن ضالست و گم * بی خبر از حال او و ز امر فم
 و آن همی گوید کی این را چه خبر * جنگشان افکند یزدان از قدر
 ۱۰۰۵ گوهَر هر يك هُویدا می کند * جنس از نا جنس پیدا می کند
 قهر را از لطف داند هر کسی * خواه دانا خواه نادان یا خسی
 بلك لطفی قهر در پنهان شد * با که قهری در دل لطف آمد
 کم کسی داند مگر ربّانی * کش بود در دل حِلْکِ جانبی
 باقیان زین دو گمانی می بَرند * سوی لانه خود يك پری بَرند

بیان آنک علم را دو پَرست و گمان را يك پَرست، ناقص آمد
 ظن پرواز ابترست، و مثال ظنّ و یقین در علم،

۱۰۱۰ علم را دو پَر گمان را يك پَرست * ناقص آمد ظنّ پرواز ابترست
 مرغ يك پَر زود افتد سرنگون * باز بر پَرّ دو گامی یا فزون

اندر عبادات A (۱۴۹۷) . گوید او وز حال آن Bul. (۱۴۹۶)

ز حال هدگر BK Bul. (۱۴۹۹) . بی خبر از هر یکی اندر شکی A (۱۴۹۸)

In AH vv. ۱۰۰۱ and ۱۰۰۲ are transposed. (۱۰۰۱)

جنس را با جنس A (۱۰۰۵) . حال و از امر A (۱۰۰۲)

Heading: BK Bul. om. all except مثال الح .

تا که شد در شهر معروف و شهر * کو زآنان تپی جوید پنیـر
شد مَثَل در خام طبعی آن گدا * او ازین خواهش غی آمد جُدا

دویدن گاو در خانه آن دعا کننده بالحاح، قال النبی علیه
السَّلامُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُلْحِنَ فِي الدُّعَاءِ زیرا عینِ خواست از
حقِّ نعالی و الحاح خواهند را به است از آنچه میخواهد آنرا ازو،

تا که روزی ناگهان در چاشت گاه * این دعا می کرد با زاری و آه
ناگهان در خانه اش گاوی دوید * شاخ زد بشکست دَرِ بُند و کلید
گاو گستاخ اندر آن خانه بخت * مرد در جست و قوایمِ هاش بست
پس گلوی گاو ببرید آن زمان * بی توقف بی تأمل بی امان
چون سرش ببرید شد سوی قصاب * تا إهابش برگند در دم شتاب

عذر گفتن نظم کننده و مدد خواستن،

۱۴۹۰ ای نفاضاگر درون همچون جنین * چون نفاضای کنی اتمام این
سهل گردان ره نما توفیق ده * یا نفاضارا پهل بر ما منه
چون زمُفلس زر نفاضای کنی * زر ببخشش در سر ای شام غنی
بی نو نظم و قافیه شام ر سحر * زهره گی دارد کی آید در نظر
نظم و تجنیس و قوافی ای علیم * بنده امر نواند از ترس و بیم
چون مُسَبِّح کرده هر چیز را * ذات بی تمیز و با تمیز را ۱۴۹۵

خام طبعی. L Bul. (۱۴۸۴) . گوید پنیـر. Bul. (۱۴۸۲)

و. A om. (۱۴۸۶) . ازو. A om. Heading:

Heading: Bul. نظم کننده for ناظم.

ای for این A (۱۴۹۰) . In K بی and با are transposed. (۱۴۹۵)

چون در آبی از درِ مکتب بگو * خیر باشد اوستاد احوالِ تو
 ۱۵۲۰ آن خیالش اندکی افزون شود * مکز خیالی عاقلی مجنون شود
 آن سومر و آن چارم و پنجم چنین * در پی ما غم نمایید و حنین
 تا چو سی کودک توانم این خبر * متفق گویند باید مُستَقَر
 هر یکی گفتش که شاباش ای ذکی * باد بخت بر عنایت مُتّکی
 متفق گشتند در عهد وثیق * کی نگرداند سخن را یک رفیق
 ۱۵۲۵ بعد از آن سوگند داد او جمله را * تا که غمازے نگوید ماجرا
 رأی آن کودک بچرید از همه * عقل او در پیش و رفت از رَمّه
 آن تفاوت هست در عقل بشر * کی میان شاهدان اندر صُور
 زین قبل فرمود احمد در مقال * در زبان پنهان بود حُسن رجال

عقول خلق متفاوتست در اصل فطرت و نزد معتزله

متساویست، تفاوت عقول از تحصیل علم است،

اختلاف عقولها در اصل بود * بر وفاق سّیّان باید شنود
 ۱۵۴۰ بر خلاف قول اهل اعتزال * کی عقول از اصل دارند اعتدال
 تجربه و تعلیم بیش و کم کند * تا یکی را از یکی اعلم کند
 باطلست این زانک رأی کودکی * کی ندارد تجربه در مسلکی
 بر دمید اندیشه زان طفل خُرد * پیر با صد تجربه بویی بُرد
 خود فزون آن به کی آن از فطرتست * تا زافزونی که جهد و فکرست
 ۱۵۴۵ تو بگو داده خدا بهتر بود * یا که لنگی راهوارانه رود

غم نماید. ABK Bul. و چارم A (۱۵۲۱). اوستا. BK Bul. (۱۵۲۹)

تا کی A (۱۵۲۵). ای زکی Bul. (۱۵۲۲). متفق کردند Bul. (۱۵۲۲)

حسن رجال A (۱۵۴۸). از پیش Bul. (۱۵۴۶)

و تفاوت B. بیان آنکه عقول خلق Heading: Bul.

رود for بود A (۱۵۴۵)

آفت و خیزان می‌رود مرغ گان * با یکی پَر بر اُمید آشیان
 چون زطن و رست عیش رُو نمود * شد دو پَر آن مرغ يك پَر بر گشود
 بعد از آن یَمشی سَوِّبَا مُسْتَقِیم * فی عَلی وَجْهَهُ مُكَبَّا أَوْ سَقِیم
 ۱۵۱۰ با دو پَر بر می‌پرد چون جبرئیل * بی گان و بی مگر بی قال و قیل
 گر همه عالم بگویندش نوسه * بر ره یزدان و دین مُسْتَوِی
 او نگردد گرم‌تر از گشتشان * جانِ طاق او نگردد جُفتشان
 و ر همه گویند او را گم‌رهی * کوه پنداری و تو برگزگه‌ی
 او نیفتند در گان از طعُشان * او نگردد دردمند از طعُشان
 ۱۵۲۰ بلك گر دریا و کوه آید بگفت * گویدش با گم‌رهی گشتی تو جُفت
 هیچ يك ذره نیفتند در خیال * یا بطعن طاعنان رنجور حال

مثال رنجور شدن آدمی بوم تعظیم خلق و رغبت مشتریان
 بوی و حکایت معلم،

کودکان مکتبی از اوستاد * رنج دیدند از ملال و اجتهاد
 مشورت کردند در تعویق کار * تا معلم در فتد در اضطرار
 چون نمی‌آید و را رنجوری * کی بگیرد چند روز او دوری
 ۱۵۲۰ تا رهیم از حبس و تنگی و زکار * هست او چون سنگ خارا بر قرار
 آن یکی زیرک‌ترین تدبیر کرد * کی بگوید اوستا چونی تو زرد
 خیر باشد رنگ تو بر جای نیست * این اثر یا از هوا یا از تبیست
 اندکی اندر خیال افتد ازین * تو برادر هم مدد کن این چنین

آن مرغ يك پَر بر گشود. BK Bul. (۱۵۱۴) . آفت خیزان BL (۱۵۱۲)

نه علی وجه Bul. (۱۵۱۴)

طعُشان and in the second طعُشان Bul. in (۱۵۱۴) A in the first hemistich
 زیرک‌تر این BK Bul. (۱۵۲۶) the second hemistich طعُشان.

رنجور شدن استاد بوم،

گشت اُستاسُست از وهر و زیم * بر جهید و ی کشانید او گلم
 خشمگین با زن که مِهرامست سُسست * من بدین حالم نپُرسید و نُبُست
 خود مرا آگه نکرد از رنگِ من * قصد دارد تا رهد از ننگِ من
 ۱۵۶۵ او بچسن و جلوهُ خود مست گشت * بی خبر کز بام افتادم چو طشت
 آمد و در را بُتندے و ا گشاد * کودکان اندر پی آن اوستاد
 گفت زن خیرست چون زود آمدی * کی مبادا ذاتِ نیکت را بدے
 گفت کوری رنگ و حالِ من بین * از غم یگانگان اندر حین
 تو درونِ خانه از بغض و نفاق * ی نینی حالِ من در احتراق
 ۱۵۷۰ گفت زن ای خواجه عیبی نیست * وهر و ظنِ لاشِ بی معیست
 گفتش ای غر تو هتوزی در لجاج * ی نینی این تغیر و اُرتجاج
 گر تو کور و گر شدی مارا چه جرم * ما درین رنجیم و در اندوه و گرم
 گفت اے خواجه بیارم آینه * تا بدانی که ندارم من گنه
 گفت رَو مَه تو رهی مَه آینه ت * دایها در بغض و کینی و عنت
 ۱۵۷۵ جامه خواب مرا زو گستران * تا بخسیم که سر من شد گران
 زن توقف کرد مردش بانگ زد * کای عدو زورنرا این ی سزد

در جامه خواب افتادن استاد از وهر و نالیدن او از وهر رنجوری،

جامه خواب آورد و گسترد آن مجوز * گفت امکان نی و باطن پُرسوز
 گر بگویم مَتَم دارد مرا * ورنگویم جد شود این ماجرا

مست for جست A (۱۵۶۵). بر جهید او A (۱۵۶۲).

م و ظن لاشی A (۱۵۷۰). ذات پاکتر AB (۱۵۶۷).

اندوه کرم AL (۱۵۷۲). گفت ای غر A Bul. (۱۵۷۱).

و. مردش A (۱۵۷۶). and so Bul. نه تو رهی نه آینه ت L (۱۵۷۳).

در وهم افگندن کودکان استادرا،

روز گشت و آمدند آن کودکان * بر همین فکر زخانه تا دکان
 جمله استادند بیرون منتظر * تا در آید اول آن یارِ مُصر
 زآنک منبَع او بُدست این رای را * سرِ امام آید همیشه پای را
 اے مُقلد تو محو پیشی بر آن * کو بود منبع ز نورِ آسان
 ۱۰۰ او در آمد گشت اُستارا سلام * خیر باشد رنگِ رویت ز ردّ فام
 گفت اُستا نیست رنجی مرا * تو برو بنشین مگو یاهِ هلا
 نفی کرد اما غبارِ وهمِ بد * اندکی اندر دلش ناگاه زد
 اندر آمد دیگری گفت این چنین * اندکی آن وهم افزون شد بدین
 همچنین تا وهم او قوت گرفت * ماند اندر حالِ خود بس در شِگفت

بیمار شدن فرعون هم بوهم از تعظیم خلقان،

۱۰۰۰ سجده خلق از زن و از طفل و مرد * زد دل فرعون را رنجور کرد
 گفتن هر يك خداوند و مَلِك * آن چنان کردش زوهی مُنَهَك
 كه بدعوى الهی شد دلیر * ازدها گشت و نغی شد هیچ سیر
 عقل جزوی آفتش و هم است و ظن * زآنك در ظلمات شد اورا و طَن
 بر زمین گر نیم گز راهی بود * آدمی بی وهم این می رود
 ۱۰۶۰ بر سر دیوارِ عالی گر روی * گردو گز عَرَضش بود کز می شوی
 بلك می افتی ز لرزه دل بوهم * ترس و همی را نكو بنگر بنهم

س. for پس. Bul. (۱۰۰۴) شد برین. AK Bul. (۱۰۰۲) استاد. A (۱۰۰۱)

Heading: AB om. هم.

این for راهی. A (۱۰۰۹) عقل جزئی. Bul. (۱۰۰۸)

نیکو. A. ترس و همی. Bul. (۱۰۶۱)

عذر آوردند کای مادر نو بیست * این گناه از ما و از تقصیر نیست
 امر قضاے آسمان اُستادِ ما * گشت رنجور و سقیم و مبتلا
 ۱۵۹۵ مادران گفتند مکرست و دروغ * صد دروغ آربد بهر طمعِ دوغ
 ما صباح آییم پیشِ اوستا * نا ببینیم اصلِ این مکرثما
 کودکان گفتند بِسْمِ الله روید * بر دروغ و صدقِ ما واقف شوید

رفتن مادران کودکان بعیادت اوستاد،

بامدادان آمدند آن مادران * خسته استا همچو بیمارِ گران
 هم عَرَق کرده زبیساری لِحاف * سر بیسته رُو کشیده در حِجاف
 ۱۶۰۰ آه آهی می کند آهسته او * جملگان گشتند هم لا حَوْلَ کُو
 خیر باشد اوستاد این دردِ سر * جانِ تو مارا نمودست زینِ خبر
 گفت من هم بی خبر بودم ازین * آگهم مادر غران کردند هین
 من بُدِم غافل بِشُغْلِ قال و قیل * بود در باطن چنین رنجی ثقیل
 چون بجد مشغول باشد آدمی * او زدید رنجِ خود باشد عمی
 ۱۶۰۵ امر زنان مصرِ یوسف شد سَمَر * که زمشغولی بشد زیشانِ خبر
 پاره پاره کرده ساعدهای خویش * رُوحِ واله کی نه پس بیند نه پیش
 اے بسا مردِ شجاع اندرِ حِراب * کی ببرد دست و پا پایشِ ضراب
 او همان دست آورد در گیر و دار * برگانِ آنک هست او بر قرار
 خود ببیند دست رفته در ضرر * خون ازو بسیار رفته بی خبر

Heading: ABK Bul. استاد.

(۱۶۰۱) B Bul. اوستا. Bul. نبوده زین خبر. See note on verse ۶۰۲.

(۱۶۰۵) A Bul. نشد زیشان.

(۱۶۰۷) A Bul. و با پایش. BK Bul. om. و. Bul. تا پایش.

(۱۶۰۹) H نبیند, the initial letter having no point. A ببیند.

فالِ بد رنجور گرداند هی * آدمی را که نمودستش غمی
 ۱۵۸۰ قولِ پیغمبر قبوله یُفرضُ * اِنْ تَمَارَضْتُمْ لَدَیْنَا تَمْرَضُوا
 گر بگویم او خیالی برزند * فعل دارد زن که خلوت می کند
 مر مرا از خانه بیرون می کند * بهر فسفی فعل و افسون می کند
 جامه خوابش کرد و اُستاد اوفتاد * آه آه و ناله از و می بزد
 کودکان آنجا نشستند و نهان * درس میخواندند با صد اندهان
 ۱۵۸۵ کین همه کردیم و ما زندانیسم * بد بنایی بود ما بد بانیبیم

دوم بار در وهم افگدن کودکان استادرا که اورا از قرآن
 خواندن ما درد سر افزاید،

گفت آن زیرک که ای قوم پَسَند * درس خوانید و کنید آمل بلند
 چون هی خواندند گفت ای کودکان * بانگِ ما اُستادرا دارد زبان
 درد سر افزاید اُستارا زبانگ * ارزد این کو درد یابد بهر دانگ
 گفت اُستا راست می گوید روید * درد سر افزون شدم بیرون شوید

خلاص یافتن کودکان از مکتب بدین مکر،

۱۵۹۰ سجد کردند و بگفتند اے کریم * دور بادا از تو رنجورے و بیم
 پس برون جَستند سوی خانها * همچو مرغان در هواے دانها
 مادرانشان خشمگین گشتند و گفت * روزِ کُتاب و شما با لهُو جُفت

کرد و اوستاد K. خابش K (۱۵۸۲). خیال بد Bul. (۱۵۸۱). پیغامبر ABKL (۱۴۸۰).

بود و ما AK Bul. کردم after و Bul. om. (۱۵۸۵). کرد اوستاد A.

کو for گر A. استادرا A (۱۵۸۸). کای قوم A (۱۵۸۶).

After this verse K Bul. add: روز کارست و شما Bul. (۱۵۹۲).

وقت تحصیل است اکنون و شما * می گزید از کتاب و اوستا

ور بینی مَیلِ خود سوی زمین * نوحه ی کن هیچ مُشین از حنین
 عاقلان خود نوحها پیشین کنند * جاهلان آخر بسر بری زنند
 زبندای کار آخررا بسین * نا نباشی تو پشیمان یومر دین

دیدن زرگر عاقبت کاررا و سخن بر وفق عاقبت گفتن با
 مستعیر ترازو،

آن یکی آمد پیش زرگری * که ترازو ده که بر سنجم زری
 ۱۶۲۵ گفت خواجه رو مرا غلبیر نیست * گفت میزان ده بدین تسخرمه ایست
 گفت جاروبی ندارم در دکان * گفت بس بس این مضاحک را بمان
 من ترازوبی که میخوامم بده * خویشتن را گر ممکن هر سو مَجّه
 گفت بشنیدم سخن کر نیستم * تا نپندارم که بی معنیستم
 این شنیدم لیک پیری مُرنعش * دست لرزان جسم تو نا مُسنعش
 ۱۶۳۰ و آن زر تو هم قراضه خُرد و مُرد * دست لرزد پس بر بزد زر خُرد
 پس بگویی خواجه جاروبی بیار * نا بجوم زر خود را در غبار
 چون بروی خاک را جمع آوری * گویم غلبیر خواهم ای جری
 من زاوُل دیدم آخررا نامر * جای دیگر رو از اینجا والسلام

• ما یست Bul. برین تسخر BK. غلبیر for غریال BKL Bul. . گفت رو خواجه B (۱۶۲۵)

. کز مکن A (۱۶۲۷)

. کی بی A (۱۶۲۸)

. چشم تو BL (۱۶۲۹)

. در عیار L Bul. (۱۶۳۱)

. ای خری A. غریال خواهم Bul. (۱۶۳۲)

در بیان آنک تن روح را چون لباسی است و این دست آستین
دست روح است و این پای موزه پای روحست،

۱۶۱۰ تا بدانی که تن آمد چون لباس * رو بجو لابس لباسی را ملیس
روح را توحید الله خوشترست * غیر ظاهر دست و پای دیگرست
دست و پا در خواب بینی وائلاف * آن حقیقت دان مدانش از گراف
آن توی کی بی بدن داری بدن * پس مترس از جسم جان بیرون شدن

حکایت آن درویش کی در کوه خلوت کرده بود و بیان
حلاوت انقطاع و خلوت و داخل شدن درین منقبت که انا
جلیس من ذکر کنی و آنیس من استانس بی،
گر با همه چو بی منی بی همه * و ربی همه چو با منی با همه

بود درویشی بگهسارے مُقیم * خلوت اورا بود هم خواب و ندیم
۱۶۱۰ چون ز خالق می رسید اورا شمول * بود از انفاسِ مرد و زن ملول
همچنانک سهل شد مارا حَضَر * سهل شد هم قوم دیگر را سَنَر
آن چنانک عاشقی بر سر ورے * عاشق است آن خواجه بر آهنگرے
هر کسی را بهر کارے ساختند * میل آنرا در دلش انداختند
دست و پا بی میل جنبان گئی شود * خار و خس بی آب و بادی گئی رود
۱۶۲۰ گر بینی میل خود سوے سَما * پَر دولت برگشا همچون هُما

لباسی را بلیس A. چون لیس Bul. (۱۶۱۰)

پای A (۱۶۱۱)

بینی ایلاف A. در خاب K (۱۶۱۲)

از جسم و جان AK (۱۶۱۳)

Heading: A حکایت درویشی. A om. و before خلوت. In H خلوت و is suppl. above.

هم یار و ندیم Bul. (۱۶۱۴)

سهل باند هم A (۱۶۱۶)

تشبیه بند و دام قضا بصورت پنهان با اثر پیدا،

۱۶۵۰ بینی اندر دلق مهترزاده * سر برهنه در بلا افتاده
 در هواے نابکارے سوخته * افیمه و املاک خود بفروخته
 خان و مان رفته شده بدنام و خوار * کامر دشمن می رود ادباروار
 زاهدے بیند بگوید اے کیا * همتی می دامر امر بهر خدا
 کاندرین ادبار زشت افتاده ام * مال و زر و نعمت از کف داده ام
 ۱۶۵۵ همتی تا بُوک من زین و ارم * زین رگل تیره بود که بر جهنم
 این دعا میخواهد او از عام و خاص * کاخلاص و اخلص و اخلص
 دست باز و پای باز و بند فی * فی موگل بر سرش فی آهفی
 از کدامین بند میجوی خلاص * واز کدامین حبس میجوی مناص
 بند تقدیر و قضای مخفی * که نیند آن بجز جان صفی
 ۱۶۶۰ گرچه پیدا نیست آن در مکهن است * بتر از زندان و بند آهن است
 زآنک آهنگر مر آن را بشکند * حفره گر هم خشت زندان بر کند
 ای عجب این بند پنهان گران * عاجز از نکسیر آن آهنگران
 دیدن آن بند احمد را رسد * بر گلوی بسته حبل من مسد
 دید بر پشت عیال بولهب * تنگ هیزم گفت حماله خطب
 ۱۶۶۵ حبل و هیزم را جز او چشمی ندید * که پدید آید برو هر ناپدید
 باقیانش جمله تاویلی کند * کین زبی هوشیست و ایشان هوشمند
 لیک از ناآثیر آن پشتش دوتو * گشته و نالان شد او پیش تو

Heading: A و اثر پیدا.

گلی. A. تا بوک. L Bul. (۱۶۵۵). ادبیروار. BK. خانمان. Bul. (۱۶۵۲).

بند و تقدیر. A (۱۶۵۹). کاخلاص و اخلص. K (۱۶۵۶).

BHK. لیک هیزم. A (۱۶۶۴). بدتر از. A Bul. (۱۶۶۰).

پیش او. AL. تاآثیر او. A (۱۶۶۷). و. Bul. om. (۱۶۶۶). آید بدو. B (۱۶۶۵).

بقیة قصه آن زاهد کوهی که نذر کرده بود کی میوه کوهی از
درخت باز نکم و درخت نفشانم و کسی را نگویم صریح و کنایت
کی بیفشان آن خورم کی باد افکنده باشد از درخت،

اندر آن که بود اشجار و شمار * بس مُرود کوهی آنجا بی شمار
۱۶۳۵ گفت آن درویش یا رب با نوم * عهد کردم زین نچینم در زمن
جز از آن میوه که باد انداختش * من نچینم از درخت مُنتَعَش
مدتی بر نذر خود بودش وفا * تا درآمد امتحانات قضا
زین سبب فرمود استننا کنید * گر خدا خواهد پیمان بر زنید
هر زمان دلرا دگر میلی دهم * هر نفس بر دل دگر داغی نهم
۱۶۴۰ کُلَّ إِصْبَاحٍ لَنَا شَأْنٌ جَدِيدٌ * کُلُّ شَيْءٍ عَنْ مُرَادٍ لَا يَحِيدُ
در حدیث آمد که دل همچون پریست * در بیابانی اسیر صرصریست
باد پُرا هر طرف راند گزاف * که چپ و گه راست با صد اختلاف
در حدیث دیگر این دل دان چنان * کَلْبِ جَوْشَانَ زَانَشِ اندر قازغان
هر زمان دلرا دگر رایی بود * آن نه از وی لیک از جایی بود
۱۶۴۵ پس چرا این شوی بر رای دل * عهد بندی تا شوی آخر خجل
این هم از تأثیر حکمت و قَدَر * چاه بی بینی و نتوان حَذَر
نیست خود از مرغ پُران این عجب * که نبیند دام و افتد در عَطَب
این عجب که دام بیند هم وَند * گر نخواهد ور بخواهدی فتد
چشم باز و گوش باز و دام پیش * سوه دای یپرد با پَرِ خویش

که استننا A (۱۶۳۸) . تا بر آمد Bul (۱۶۳۷) . پس مُرود Bul. و. A om. (۱۶۳۴)

اندر غارغان A. اندر قازغان K. این دلرا چنان B (۱۶۴۳)

و. A om. . کو نبیند A (۱۶۴۷) . آن هم Bul. این همه از تأثیر و حکمت A (۱۶۴۶)

گر بخواهد ور نخواهد BK Bul. گر بخواهد گر نخواهد A. گر دام بیند A (۱۶۴۸)

دست زاهد هر بریده شد غَلَط * پاش را میخواست هم کردن سَقَط
 در زمان آمد سوارے بس گزین * بانگ بر زد بر عوان کای سگ بین
 این فلان شیخ است و اَبْدالِ خدا * دستِ اورا نو چرا کردے جُدا
 آن عوان بذرید جامہ تیز رفت * پیشِ شخه داد آگاهیش نَفْت
 ۱۶۸۵ شخه آمد پا برهنه عذرخواه * که ندانستم خدا بر من گواه
 هین بجل کن مر مرا زین کارِ زشت * اے کریم و سَرورِ اهلِ بهشت
 گفت می دانم سبب این نیش را * می شناسم من گناهِ خویش را
 من شکستم حُرمتِ آیہانِ او * پس بینم بُرد دادستانِ او
 من شکستم عهد و دانستم بدست * تا رسید آن شویء جُرأت بدست
 ۱۶۹۰ دستِ ما و پایِ ما و مغز و پوست * باد اے والی فدای حکمِ دوست
 قسم من بود این ترا کردم حلال * تو ندانستی ترا نبود وبال
 وَاَنْکِ او دانست او فرمانِ رواست * با خدا سامانِ پیچیدن کجاست
 ای بسا مرغی پریده دانه جو * که بُریده حلقِ او هر حلقِ او
 ای بسا مرغی ز مَغَصِّکِ وز مَغَصِّ * بر کنارِ بامِ محبوسِ قَفَصِ
 ۱۶۹۵ ای بسا ماهی در آبِ دُورِ دَسْت * گشته از حرصِ گلو مأخوذِ شَسْت
 ای بسا مستور در پرده بُد * شویء فرج و گلو رُسوا شد
 ای بسا قاضی حَبَرِ نیکِ خُو * انر گلو و رِشوتی او زردزو
 بَلکِ در هاروت و ماروت آن شراب * از عُروجِ چرخشان شد سَدِ باب
 بایزید از بهر این کرد احتراز * دید در خود کاهلی اندر نماز
 ۱۷۰۰ از سبب اندیشه کرد آن ذو لُبَاب * دید عِلَّتِ خوردنِ بسیار از آب

سر برهنه Bul. (۱۶۸۵) ای سگ Bul. (۱۶۸۲) سَقَط for غلط A (۱۶۸۱)

قسم ما ABK Bul. (۱۶۹۱) Written in marg. H. (۱۶۸۸)

در کنار بام Bul. (۱۶۹۴) سامان for بسان A (۱۶۹۳)

وز رشوتی Bul. (۱۶۹۷) حرص کلو A (۱۶۹۵)

(۱۶۹۸) A آن سراب. In A the second hemistich of this verse and the second hemistich of v. ۱۷۰۰ are inadvertently transposed.

که دعایی همتی تا و ره * نا ازین بند نهان بیرون جهم
آنک بیند این علامتها پدید * چون نداند او شقی را از سعید
داند و پوشد بآمر ذو آجلال * که نباشد کشف راز حق حلال
۱۶۷۰ این سخن پایان ندارد آن فقیر * از مجاعت شد زبون و تن اسیر

مضطرب شدن فقیر نذر کرده بکندن امروء از درخت و گوشال
حق رسیدن بی مهلت،

پنج روز آن باد امروءی نریخت * زآتش جوعش صبری میگریخت
بر سر شاخی مرودی چند دید * باز صبری کرد و خود را وا کشید
باد آمد شاخ را سر زیر کرد * طبع را بر خوردن آن چیر کرد
۱۶۷۵ جوع و ضعف و قوت جذب قضا * کرد زاهد را ز نذرش بی وفا
چونک از امروءین میوه شکست * گشت اندر نذر و عهد خویش سست
هم در آن دم گوشال حق رسید * چشم او بگشاد و گوش او کشید

متمم کردن آن شیخ را با دزدان و بریدن دستش را،

ببست از دزدان بُدند آنجا و بیش * بخش می کردند مسروقات خویش
شعنه را غماز آگه کرده بود * مردم شهنه بر افتادند زود
۱۶۸۰ هم بد آنجا پای چپ و دست راست * جمله را ببرید و غوغایی بخواست

Heading: BHK Bul. مضطرب.

(۱۶۷۴) Bul. چیر for جبر. جود و ضعف A (۱۶۷۵)

(۱۶۷۶) Bul. میوه شکست. A om. و.

Heading; A om. آن.

(۱۶۷۸) A مرزوقات خویش. Bul. adds: (۱۶۷۹)

با غضب مأمور شد آدم عوان * قطع کردن دستشان و پایشان

هم بر آنجا K (۱۶۸۰)

تو از آن بگذشته کز مرگ تن * نرسی وز تفریقِ اجزای بدن
۱۷۲۰ و هم تفریقِ سر و پا از نو رفت * دفع و هم اسیر رسیدت نیک زفت

سبب جرأت ساحران فرعون بر قطع دست و پا،

ساحران را نی که فرعون لعین * کرد تهدید سیاست بر زمین
که بترس دست و پانان از خلاف * پس در آویزم ندارم نان مُعاف
او همی پنداشت کایشان در همان * و هم و تخوفند و وسواس و گمان
که بودشان لرزه و تخویف و ترس * از توهّمها و تهدیداتِ نفَس
۱۷۲۵ او نمی دانست کایشان رسته اند * بر دریچه نورِ دل بنشسته اند
سایه خود را زخود دانسته اند * چابک و چست و گش و بر جسته اند
هاون گردون اگر صد بارشان * خرد کوبد اندرین گلزارشان
اصل این ترکیب را چون دیده اند * از فُروع و هم کم نرسیده اند
این جهان خوابست اندر ظن مه ایست * گر رَوَد در خواب دستی باک نیست
۱۷۳۰ گر بخواب اندر سرت بپريد گاز * هم سرت بر جاست هم عُمَرَت دراز
گر بینی خواب در خود را دو نیم * تن دُرستی چون بجیزی فی سقیم
حاصل اندر خواب نقصانِ بدن * نیست باک و نی دو صد پاره شدن
این جهان را که بصورت قایمست * گفت پیغمبر که حُلُم نایمست
از ره تقلید تو کرده قبول * سالکان این دیده پیدا بی رسول
۱۷۳۵ روز در خوابی مگو کین خواب نیست * سابه فرّعت اصل جز مهتاب نیست
خواب و بیداریت آن دان ای عَصُد * که ببیند خفته کو در خواب شد

(۱۷۱۹) Bul. از تفریق. For (ب - ن) cf. I ۲۹۰, II ۱۵۸۷, etc.

(۱۷۲۵) The order of the following verses in B is ۱۷۲۷-۱۷۲۹, ۱۷۲۷, ۱۷۲۸, ۱۷۲۶, ۱۷۳۸.
(۱۷۲۶) A om. و before تخويف and before گمان.

(۱۷۲۹) B Bul. مایست. (۱۷۲۷) H گلزارشان. (۱۷۲۶) A مایه خود را.

(۱۷۳۶) AK خواب بیداریت. (۱۷۳۴) ABHK پیغامبر. (۱۷۳۰) H و هم عَمرَت.

گفت تا سالی نخواهر خورد آب * آنچنان کرد و خدایش داد تاب
این کمینه جهد او بد بهر دین * گشت او سلطان و قُطْبُ الْعَارِفِین
چون بُرید شد برای حَلَقِ دست * مرد زاهدرا در شکوی بیست
شیخ اَفْطَحَ گشت نامش پیش خلق * کرد معروفش بدین آفاتِ خلق

کرامات شیخ اقطع و زنبیل بافتن او بدو دست،

۱۷۰۵ در عَرِیشِ اورا یکی زایر یافت * کو بهر دو دست ی زنبیل بافت
گفت اورا ای عَدُوّ جانِ خویش * در عَرِیشم آمدی سر کرده پیش
این چرا کردی شتاب اندر سَبَاق * گفت از اِفْراطِ مَهر و اشتیاق
پس تبسم کرد و گفت اکنون یَا * لیک مَخفی دار این را ای کیا
تا نبریم من مگو این با کسی * فی قَرِینی فی حِیبی فی خَسی
۱۷۱۰ بعد از آن قوی دگر از روزنش * مَطَّلَع گشتند بر بافیدنش
گفت حِکْمَت را تو دانی کردگار * من کم پنهان تو کردی آشکار
آمد اِلْهامش که یکجندی بُدند * که درین غم بر تو مُنْکِر می شدند
کی مگر سالوس بود او در طریق * که خدا رُسوایش کرد اندر فریق
من نخواهر گان رَمَه کافر شوند * در ضلالت در گمان بد روند
۱۷۱۵ این کرامت را بکردیم آشکار * که دهیمت دست اندر وقت کار
تا که آن بیچارگان بدگمان * رد نگردند از جنابِ آسمان
من ترا بی این کرامتها زپیش * خود نسلی دادی از ذاتِ خویش
این کرامت بهر ایشان دادمت * وین چراغ از بهر آن بُنْهادمت

کرد تاب AB Bul. (۱۷۰۱)

بد آن آفات B (۱۷۰۴)

کو for که Bul. (۱۷۰۵)

ای عدوی A (۱۷۰۶)

اندر سیاق ABK Bul. (۱۷۰۷)

مطلع کردند Bul. (۱۷۱۰)

بکردم B (۱۷۱۵)

تا که این A Bul. (۱۷۱۶)

تو نبینی پیش خود يك دوسه گام * دانه بینی و نبینی رنج دام
 ۱۷۵۵ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ لَدَيْكُمْ وَالْبَصِيرَ * فِي الْمَقَامِ وَالْأَزُولِ وَالْمَسِيرِ
 چون جنین را در شکم حق جان دهد * جذب اجزا در مزاج او نهد
 از خورش او جذب اجزا می‌کند * تار و پود جسم خود را می‌تند
 تا چهل سالش بچذب جزوها * حق حریش کرده باشد در نما
 جذب اجزا روح را تعلیم کرد * چون نداند جذب اجزا شاه فرد
 ۱۷۶۰ جامع این ذرها خورشید بود * بی غذا اجزات را داند رُبود
 آن زمانی که در آبی تو ز خواب * هوش و حس رفته را خواند شتاب
 تا بدانی کآن ازو غایب نشد * باز آید چون بفرماید که عُد

اجتماع اجزای خر عَزَبَر بعد از پوسیدن باذن الله و درهم

مرگب شدن پیش چشم عزیر،

هین عَزَبَر در نگر اندر خَرَت * که پیوسیدست و رزیده بَرَت
 پیش تو گرد آورم اجزاش را * آن سر و دم و دو گوش و پاش را
 ۱۷۶۵ دست نی و جزو برهم می‌نهد * پاره‌ها را اجتماع می‌دهد
 در نگر در صنعت پاره‌زنی * کوهی دوزد کهن بی سوزنی
 ریمان و سوزنی نی وقت خَرَز * آنچنان دوزد که پیدا نیست دَرَز
 چشم بگشا حشر را پیدا ببین * تا نماند شبهات در یومر دین
 تا ببینی جامع را تمام * تا نلرزی وقت مردن زاهتمام
 ۱۷۷۰ همچنانک وقت خفتن ایمنی * از فوات جمله جسمهای تنی
 بر حواس خود نلرزی وقت خواب * گرچه می‌گردد پریشان و خراب

باز آمد A (۱۷۶۲)

Heading: A پوسیدن و باذن الله درهم.

پایه‌ها A (۱۷۶۵)

(۱۷۶۷) Bul. ریسنی سوزنی A om.

جامعی‌امرا BK Bul. (۱۷۶۹)

(۱۷۷۱) A B. گرچه می‌لرزد AH. گرچه می‌گردد پریشان و خراب.

او گمان بُرده که این دم خفته‌ام * بی‌خبر ز آن کوست در خواب دُوم
 کوزه‌گر گر کوزه‌را بشکند * چون بخواهد باز خود قائم کند
 کُور را هر گام باشد نرس چاه * با هزاران ترس می‌آید براه
 ۱۷۴۰ مرد بینا دید عَرَضِ راه را * پس بداند او مغالک و چاه را
 پا و زانویش نلرزد هر دمی * رُو تَرش گی دارد او از هر غمی
 خیز فرعونا که ما آن نیستیم * کی بهر بانگی و غولی بیستیم
 خرقه مارا بِدَر دوزند هست * ورنه خود مارا برهنه‌تر بهست
 بی لباس این خوب را اندر کنار * خوش در آریم ای عَدُو ناکار
 ۱۷۴۵ خوشتر از تجرید از تن و مزاج * نیست ای فرعون بی‌الهام گنج

شکایت استر پیش شتر کی من بسیار در رو می‌افتم
 و تو نمی‌افتی الا بنادر،

گفت آسَتر با شُتر کای خوش رفیق * در فراز و شیب و در راه دقیق
 تو نه آبی بر سر و خوش می‌روی * من همی‌آم بسر در چون غوی
 من همی‌افتم برُو در هر دمی * خواه در خشکی و خواه اندر نهری
 این سبب را باز گو با من که چیست * تا بدانم من که چون باید بزیست
 ۱۷۵۰ گفت چشم من ز نو روشن‌ترست * بعد از آن هر از بلندی ناظرست
 چون بر آم بر سر کوهی بلند * آخر عَقَبه ببینم هوشمند
 پس همه پستی و بالایی راه * دیدم مرا و نماید هم اله
 هر قدم را امر سَر بینش نهم * از عِشار و اوفتادن و رهم

ورنه مارا خود. B Bul. (۱۷۴۴) as in text. Dُم. K. خواب دزم. A (۱۷۴۷)

مزج. Bul. and has مارا written above. A om. (۱۷۴۵) ای عدوی. A (۱۷۴۴)

شکایت کردن. K Bul. Heading:

بر. for Bul. BK. نیایی. Bul. (۱۷۴۷) ای خوش. A (۱۷۴۶)

و. A om. (۱۷۰۴) کوه. BKL Bul. (۱۷۵۱)

۱۷۹- شیخ کی بُود پیر یعنی مُو سپید * معنی این مُو بدان ای بی‌امید
 هست آن موی سیه هستی او * تا زهستی‌اش نماند تـای مـو
 چون که هستی‌اش نماند پیر اوست * گر سیه‌مُو باشد او یا خود دُومُوست
 هست آن موی سیه وَصْفِ بَشَر * نیست آن موی ریش و موی سر
 عیسی اندر مهد بر دارد نفیر * که جوان ناگشته ما شیخیم و پیر
 ۱۷۹۵- گر رهید از بعضِ اوصافِ بشر * شیخ نبود کَهْل باشد ای پسر
 چون یکی موی سیه‌گان وَصْفِ ماست * نیست بر وی شیخ و مقبولِ خداست
 چون بود مویش سپید ار با خودست * او نه پیرست و نه خاصِ ایزدست
 و رَسَر موی زَوْصَفش باقیست * او نه از عرش است او آفاقست

عذر گفتن شیخ بهر ناگریستن بر مرگ فرزندان خود،

شیخ گفت اورا مپندار ای رفیق * که ندادم رحم و مهر و دل شفیق
 ۱۸۰۰- بر همه کُفّار مارا رحمتست * گرچه جانِ جمله کافرِ نعمتست
 بر سگانم رحمت و بخشایش است * که چرا از سنگهاشان مالش است
 آن سگی که ی‌گزد گویم دعا * کی ازین خُو و رهانش ای خدا
 این سگانرا هم در آن اندیشه دار * که نباشند از خلاقِ سنگسار
 زان بیاورد اولبارا بر زمین * تا کُندشان رَحْمَةً لِلْعَالِین
 ۱۸۰۵- خلقرا خواند سوی درگاهِ خاص * حقرا خواند که وافر کن خلاص
 جهد بنماید ازین سو بهر پند * چون نشد گوید خدایا در میند
 رحمتِ جُزوی بود مر عامرا * رحمتِ کَلی بود هُماَمرا

تار مو. Bul. (۱۷۹۱) BKL Bul. زهستی‌اش. Bul. (۱۷۹۰) مو سفید. Bul. (۱۷۹۰)

سفید. Bul. (۱۷۹۷) و. A om. (۱۷۹۶) و. B (۱۷۹۲) دو مویست. Bul. (۱۷۹۲)

دل. before و. AH om. (۱۷۹۹)

Heading: BK Bul. om. مرگ. BK om. خود.

که کندشان. Bul. (۱۸۰۴)

جزع ناکردن شیخی بر مرگ فرزندان خود،

بود شیخی رهنمایی پیش ازین * آسمانی شمع بر روی زمین
 چون پیغمبر در میان اُمّتان * درگشای روضه دار آئینان
 گفت پیغمبر که شیخ رفته پیش * چون نبی باشد میان قوم خویش
 ۱۷۷۵ يك صباحي گفتش اهل بیت او * سخت دل چونی بگو ای نيك خو
 ما زمرگ و هجر فرزندان تو * نوحه می داریم با پشت دوتو
 تو نمی گری نمی زاری چرا * یا که رحمت نیست اندر دل ترا
 چون ترا رحمی نباشد در درون * پس چه او میدستان از تو کون
 ما باو مید تویم ای پیشوا * که بشگذاری تو مارا در فنا
 ۱۷۸۰ چون بیارایند روز حشر نخت * خود شفیع ما توی آن روز سخت
 در چنان روز و شب بی زینهار * ما باگرام تویم او میدوار
 دست ما و دامن تست آن زمان * کی نماید هیچ مجرم را امان
 گفت پیغمبر که روز رستخیز * کی گذارم مجرمانرا اشک ریز
 من شفیع عاصیان باشم بجان * تا رهانشان ز اشکنجه گران
 ۱۷۸۵ عاصیان و اهل کبایر را بجهد * و رهانم از عتاب نقض عهد
 صالحان اُمت خود فارغند * از شفاعتهای من روز گزند
 بلك ايشانرا شفاعتها بود * گفتشان چون حکم نافذ می رود
 هیچ وازر و وزیر غیری بر نداشت * من نیم وازر خدام بر فراشت
 آنک بی وزرست شیخست ای جوان * در قبول حق چو اندر کف کان

Heading: B Bul. شیخ.

پیغامبر BH (۱۷۷۴). نیست در دل ای کیا BK Bul. (۱۷۷۷).

بر فنا A. نبگذاری Bul. بامید (۱۷۷۹). امیدست مان Bul. (۱۷۷۸).

در دامن Bul. دست و ما A (۱۷۸۲). امیدوار Bul. و A Bul. om. (۱۷۸۱).

چون فارغند Bul. (۱۷۸۶). از عتاب B (۱۷۸۵). پیغامبر ABK (۱۷۸۳).

چونك دستِ عقل نكشاید خدا * خس فزاید از هوا بر آبِ ما
 ۱۸۳۰ آبرا هر دم كند پوشیده او * آن هوا خندان و گریان عقلِ تو
 چونك تَقْوَى بست دو دستِ هوا * حق گشاید هر دو دستِ عقل را
 پس حواسِ چیره محكوم تو شد * چون خرد سالار و مخدوم تو شد
 حس را بی خواب خواب اندر كند * نا كه غیبها زجان سَر برزند
 هم ببیدارے ببیند خوابها * هم زگردون بر گشاید باها

قصه خواندن شیخ ضریر مصحف را در رُو و بینا شدن
 وقت قراءت،

۱۸۳۵ دید در ایام آن شیخ فقیر * مصحفی در خانه پیری ضریر
 پیش او مهمان شد او وقتِ نماز * هر دو زاهد جمع گشته چند روز
 گفت اینجا ای عجب مصحف چراست * چونك نایبناست این درویشِ راست
 اندرین اندیشه تشویش فزود * که جز او را نیست اینجا باش و بود
 اوست تنها مصحفی آویخته * من نیم گستاخ یا آمیخته
 ۱۸۴۰ تا پرسم نی خُش صبری کنم * تا بصبری بر مُردی بر زغم
 صبر کرد و بود چندی در حَرَج * کشف شد کالِصَبْرِ مُفْتاحُ الْفَرَج

صبر کردن لُقمان چون دید که داود علیه السّلم حالتها

می ساخت از سؤال کردن با این نیت کی صبر

از سؤال موجب فرج باشد،

رفت لُقمان سوی داود صفا * دید کوی کرد ز آهن حَلَقها

از هوا A (۱۸۳۰)

و. Bul. om. (۱۸۳۲)

بیر ضریر A (۱۸۳۵) . بینی has been altered into (۱۸۴۴) In H

رحمت جزوش قرین گشته بکل * رحمت دریا بود هادی سُبُل
 رحمت جزوی بکل پیوسته شو * رحمت گل را تو هادی بین و رَو
 ۱۸۱ تا که جزوست او نداند راه بحر * هر غدیری را کند ز آبِ بحر
 چون نداند راه یم کی ره بَرَد * سوی دریا خلق را چون آورد
 متصل گردد ببحر آنگاه او * ره بَرَد تا بحر همچون سیل و جُو
 ور کند دعوت بتقلیدی بود * نه از عیان و وَحی و تأییدی بود
 گفت پس چون رَحْم داری بر همه * همچو چوپانی بگرد این رمه
 ۱۸۱۵ چون نداری نوحه بر فرزند خویش * چونک فِصَام آجلشان زد بنیش
 چون گواه رَحْم اشک دیده‌هاست * دیده تویی نَم و گریه چراست
 رُو بزن کرد و بگفتش ای عجز * خود نباشد فصلِ دَی همچون تهور
 جمله گر مُردند ایشان گر حَی اند * غایب و پنهان ز چشم دل گیند
 من چو بینشان معین پیش خویش * از چه رُو رُو را کم همچون تو ریش
 ۱۸۲۰ گرچه بیرونند از دَورِ زمان * با من اند و گرد من بازی کُنان
 گریه از هجران بود یا از فراق * با عزیزانم و صالست و عناق
 خلق اندر خواب می بینندشان * من بسیداری می بینم عیان
 زین جهان خود را دَی پنهان کم * برگِ حَس را از درخت افشان کم
 حَس اسیرِ عقل باشد ای فلان * عقل اسیرِ روح باشد هم بدان
 ۱۸۲۵ دست بسته عقل را جان باز کرد * کارهای بسته را هم ساز کرد
 حَسها و اندیشه بر آب صفا * همچو حَس بگرفته روی آب را
 دست عقل آن حَس یکسو می بَرَد * آب پیدا می شود پیش خَرَد
 حَس بس آنه بود بر جُو چون حَباب * حَس چو یکسو رفت پیدا گشت آب

رحمت کل بین تو هادی A. جزئی Bul. (۱۸۰۹)

فرزند و خویش H (۱۸۱۵). عیان و حق تأییدی A (۱۸۱۲)

و ایشان K (۱۸۱۸). اشک از دیده‌هاست Bul. (۱۸۱۶)

همچو تو A. من به بینشان Bul. (۱۸۱۹)

گفت ای گشته زجهل، ن جُدا * این عجب می‌داری از صُنعِ خدا
 من زحق در خواستم کای مستعان * بر فرآت من حریصم همچو جان
 نیستم حافظ مرا نورے به * در دو دیده وقت خواندن بی‌گره
 باز ده دو دیده‌ام را آن زمان * که بگیرم مصحف و خوانم عیان
 ۱۸۶۵ آمد از حضرت ندا کای مردِ کار * اے بهر رنجی بها او میدوار
 حُسنِ ظنست و امیدی خوش نرا * که نرا گوید بهر دم برنرا
 هر زمان که قصد خواندن باشدت * یا ز مُصَحَنها قراآت بایدت
 من در آن دم و ده چشم ترا * نا فرو خوانی معظم جوهر
 همچنان کرد و هر آنگاهی که من * و گشایم مصحف اندر خواندن
 ۱۸۷۰ آن خیرے که نشد غافل زکار * آن کرامی پادشاه و کردگار
 باز بخشد بینم آن شاه فرد * در زمان همچون چراغ، شب‌نور
 زین سبب نبود ولی را اعتراض * هرچ بستاند فرستد اعتیاض
 گر بسوزد باغت انگورت دهد * در میان مانمی سورت دهد
 آن شک بی‌دست را دستی دهد * کان غمهارا دل مستی دهد
 ۱۸۷۵ لا تُسَلِّم و اعتراض از ما برفت * چون عوض می‌آید از مفقود رفت
 چونک بی‌آتش مرا گرمی رسد * راضیم گر آتش ما را کشد
 بی چراغی چون دهد او روشنی * گر چراغت شد چه افغان می‌کنی

صفت بعضی اولیا که راضی اند باحکام و دعا و لایه نکنند

کی این حکم را بگردان،

بشنو اکنون قصه آن ره‌روان * که ندارند اعتراضی در جهان

۱۸۶۵) A. امیدوار. L. Bul. ای همه رنجی. (۱۸۶۶) B. امید خوش.

۱۸۷۵) Bul. مفقود رفت. H. مفقود از before. A. om. از من برفت.

Heading: Bul. بعضی. In K از has been added after دعا. B. Bul. om.

جمله را با هم دگر در می‌فکند * ز آهن پولاد آن شاه بلند
 صنعت زراد او کمر دیده بود * در عجب می‌ماند و وسواسش فزود
 کین چه شاید بود و پرسم ازو * که چه می‌سازی ز حلقه تو بتو^{۱۸۴۵}
 باز با خود گفت صبر اولی‌ترست * صبر تا مقصود زو تر ره‌برست
 چون نپرسی زودتر کشف شود * مرغ صبر از جمله پُران‌تر بود
 و پرسی دیرتر حاصل شود * سهل از بی‌صبریت مشکل شود
 چونک لقمان تن بزد هم در زمان * شد تمام از صنعت داود آن^{۱۸۵۰}
 پس ز ره سازید و در پوشید او * پیش لقمان کریم صبر خو
 گفت این نیکو لباس است ای فتی * در مصاف و جنگ دفع زخم را
 گفت لقمان صبر هم نیکو دمیست * که پناه و دافع هر جا غم‌یست
 صبرا با حق قرین کرد ای فلان * آخری و العَصْرُ آگه بخوان
 صد هزاران کیمیا حق آفرید * کیمیا بی‌هیچو صبر آدم ندید

بقیه حکایت نابینا و مصحف،

مرد مهمان صبر کرد و ناگهان * کشف گشتش حال مشکل در زمان^{۱۸۵۵}
 نیم شب آواز قرآنرا شنید * جست از خواب آن عجایب را بدید
 که زمصحف کور میخواندی درُست * گشت بی‌صبر و ازو آن حال جست
 گفت آیا ای عجب با چشم کور * چون می‌خوانی می‌بینی سطور
 آنچه می‌خوانی بر آن افتاده * دست را بر حرف آن بنهاده^{۱۸۶۱}
 اِصْبَعَتْ در سیر پیدا می‌کند * که نظر بر حرف داری مُسْتَنَد

هم‌دیگر A (۱۸۴۲)

HL have زراد as in text. ABK Bul. صنعت داود. (۱۸۴۴)

و. A om. (۱۸۵۰) و. وسواسش before.

غمست and نیکو دمیست AK Bul. (۱۸۵۲)

Heading: خواندن او Bul. مصحف خواندن A.

ازو آن جای A. ازو احوال Bul. میخواند L Bul. (۱۸۵۷)

که نهاند هیچ مہمان بی نوا * هر کسی یابد غذای خود جدا
 همچو قرآن که بمعنی هفت نُوست * خاص را و عام را مَطْعَم دُرُوست
 گفت این باری یقین شد پیشِ عالم * که جهان در امرِ یزدانست رام
 هیچ برگِی در نیفتد از درخت * بی قضا و حکم آن سلطان بخت
 ۱۹۰۰ از دهان لقمه نشد سوی گلو * تا نگوید لقمه را حق که اَدْخُلُوا
 میل و رغبت کآن زمام آدمیست * جنبشِ آن رامِ امرِ آن غیبست
 در زمینها و آسمانها ذرّہ * پَر نَجُبانند نگردهد پَرّہ
 جز بفرمانِ قدیمِ نافذش * شرح نتوان کرد و جلدی نیست خوش
 که شہرِد برگِ درختانرا تہام * بی نہایت گی شود در نطقِ رام
 ۱۹۰۵ این قدر بشنو که چون کُلّی کار * ہی نگردد جز بامرِ کردگار
 چون قضای حق رضای بندہ شد * حکمِ اورا بندہ خواہند شد
 فی تکلفِ فی پیِ مزد و ثواب * بلک طبعِ او چنین شد مُستطاب
 زندگیِ خود نخواهد بہرِ خود * فی پیِ ذوقِ حیوۃ مُستَلذ
 ہر کجا امرِ قدم را مُسَلکیست * زندگی و مُردگی پیشِ یکست
 ۱۹۱۰ بہرِ یزدان یزیدِ فی بہرِ گنج * بہرِ یزدان می مُرد نہ از خوف و رنج
 هست ایمانش برای خواستِ او * فی برائے جنت و اشجار و جو
 ترکِ کفرش ہر برائے حق بود * فی زبیمِ آنک در آتش رود
 این چنین آمد زاصلِ آن خویِ او * فی ریاضتِ فی بَحُست و جویِ او
 آنکھان خندد کی او بیند رضا * همچو حلّوای شگر اورا قضا
 ۱۹۱۵ بندہ کش خوی و خلقتِ این بود * فی جهان بر امر و فرمانش رود
 پس چرا لابه کند او یا دعا * کہ بگردان ای خداوند این قضا

بر نیفتد K (۱۸۹۹)

کادخلوا BL Bul. (۱۹۰۰)

و. AB Bul. om. (۱۹۰۲)

گی for کہ A (۱۹۰۴)

بی تکلف AB Bul. (۱۹۰۷)

و. AL om. می مُرد BHK (۱۹۱۰)

زاولیا اهل دعا خود دیگرند * که می‌دوزند و گاهی می‌درند
 ۱۸۸۰ قوم دیگر می‌شناسم زاولیا * که دهانشان بسته باشد از دعا
 از رضا که هست رام آن کرام * جُستن دفع قضاشان شد حرام
 در قضا ذوقی می‌بینند خاص * کُفرشان آید طلب کردن خلاص
 حُسن ظنی بر دل ایشان گشود * که نپوشند از غی جامه کبود

سؤال کردن بَهلول آن درویش را،

گفت بَهلول آن یکی درویش را * چونی ای درویش واقف کن مرا
 ۱۸۸۰ گفت چون باشد کسی که جاودان * بر مراد او رود کار جهان
 سئل و جُوها بر مراد او روند * اختران زان سان که خواهد آن شوند
 زندگی و مرگ سرهنگان او * بر مراد او روانه کو بکو
 هرکجا خواهد فرستد تَعَزِیت * هرکجا خواهد بیخشد تَهْنِیت
 سالکان راه هم بر کام او * ماندگان از راه هم در دام او
 ۱۸۹۰ هیچ دندانی نخندد در جهان * بی رضا و امر آن فرمان‌روان
 گفت ای شه راست گفתי همچنین * در فر و سبای تو پیداست این
 این و صد چندینی ای صادق ولیک * شرح کن این را بیان کن نیک نیک
 آنچنانک فاضل و مرد فُضول * چون بگوش او رسد آرد قبول
 آن چنانش شرح کن اندر کلام * که از آن بهره ییابد عقل عام
 ۱۸۹۰ ناطق کامل چو خوان پاشی بود * خوانش پُر هر گونه آشی بود

(۱۸۷۹) Bul. که گهی دوزند. After this verse Bul. adds:

یک گروه بس نهان کرده سلوک * می‌دانندشان امیران و ملوک

(۱۸۸۲) A seems to have آمد for آید.

(۱۸۸۳) A om. جامه and has هرگز in marg.

(۱۸۸۵) A کو جاودان Bul.

(۱۸۹۲) H مرد فُضول as in the text. شود کار جهان.

(۱۸۹۴) B Bul. که از آن م بهره یابد.

(۱۸۹۴) B Bul. بر هر گونه.

جُزُو از کُل قطع شد بی کار شد * عَضُو از نَن قطع شد مُردار شد
تا نپسوندد بکُل بارِ دگر * مرده باشد نبُودش از جانِ خیر
ور بجنبد نیست آنرا خود سَنَد * عَضُو نَو بپَرید هر جُنیش کند
جُزُو ازین کُل گر بُردم یکسو رود * این نه آن کُلست کو ناقص شود
۱۹۴۰ قطع و وصل او نیاید در مَقال * چیزِ ناقص گفته شد بهر مثال

باز گشتن بقصّه دقّوقی،

مر علی را در مثالی شیر خواند * شیر مثل او نباشد گرچه راند
از مثال و مثل و فرق آن یران * جانبِ قصّه دقّوقی ای جهان
آنک در فتّوی امام، خلق بود * گویِ تقوی از فرشته یربُود
آنک اندر سیر مَهرات کرد * هم ز دین داری او دین رشک خورد
۱۹۴۵ با چنین نقوی و اوراد و قیام * طالبِ خاصّانِ حق بودی مُدام
در سفر مُعظّم مرادش آن بُدی * که دمی بر بندۀ خاصی زدی
این همی گنتی چو می رفتی براه * کن قرینِ خاصّگانم ای اله
یا رَب آنها را که بشناسد دلم * بند و بسته میان و مُجملَم
وَأَنک نشناسم نو ای یزدانِ جان * بر من، محبوبشان کُن مهربان
۱۹۵۰ حضرتش گنتی که ای صدرِ مَهرین * این چه عشقست و چه استسفاست این
مَهرِ من داری چه می جویی دگر * چون خدا با نَست چون جویی بَشَر
او بگفتی یا رب ای دانای راز * تو گشودی در دلم راه نیاز
در میانِ بحر اگر بنشسته ام * طمع در آبِ سیو هم بسته ام
همچو داوود نود نَعجه مراست * طمع در نَعجه حریفم هم بجاست

۱۹۴۱) A Bul. در مثال. ۱۹۴۲) Bul. فرق او.

۱۹۴۴) A Bul. بودش مدام. ۱۹۴۶) Bul. این بدی.

۱۹۴۸) A Bul. om. و before مجملَم.

۱۹۵۰) AB Bul. بر آب. ۱۹۵۴) Bul. که ای for کای.

مرگِ او و مرگِ فرزندانِ او * بهرِ حقِ پیشِ چو حلوا در گلو
 نزعِ فرزندانِ بر آن با وفا * چونِ قطایفِ پیشِ شبنمِ بی‌نوا
 پس چرا گوید دعا آلا مگر * در دعا بیند رضای دادگر
 ۱۹۲۰ آن شفاعتِ و آن دعا نه از رحمِ خود * می‌کند آن بندهٔ صاحبِ رشد
 رحمِ خود را او همان دَمِ سوختنست * که چراغِ عشقِ حقِ افروختنست
 دوزخِ اوصافِ او عشقنست و او * سوخت مر اوصافِ خود را مو به مو
 هر طرّوقی این فرّوقی گئی شناخت * جز دَقّوقی تا درین دولتِ بناخت

قصهٔ دَقّوقی و کراماتش،

آن دَقّوقی داشت خوش دیباجهٔ * عاشق و صاحبِ کرامتِ خواجهٔ
 ۱۹۲۵ بر زمین می‌شد چو مه بر آسمان * شب‌روانرا گشته زو روشن روان
 در مفایِ مَسکَنی کم ساختی * کم دو روز اندر دهی انداختی
 گفت در یک خانه گر باشم دو روز * عشقِ آن مَسکَن کند در من فُروز
 غِرّةُ الْمَسکَنِ أَحْذِرُهُ أَنَا * أَنْقُلِي يَا نَفْسُ سَافِرٌ لِلْغِنَا
 لَا أَعْوِدُ خُلُقَ قَلْبِي بِالْمَكَانِ * كَيْ يَكُونَ خَالِصًا فِي الْإِمْتِحَانِ
 ۱۹۲۰ روز اندر سَیَر بُد شب در نماز * چشمِ اندر شاه باز او همچو باز
 منقطع از خلقِ فی از بَد خُوی * منفرد از مرد و زن فی از دُوی
 مُشَفِّقِ بر خلق و نافعِ همچو آب * خوش شفیعی و دعااش مستجاب
 نیک و بد را مهربان و مُسْتَفَر * بهتر از مادر شهبی‌تر از پدر
 گفت پیغمبرِ شارا ای مِهان * چون پدر هستم شفیق و مهربان
 ۱۹۲۵ زان سبب کی جمله اجزای منید * جُزّو را از کُل چرا بر می‌کنید

عشق خود A (۱۹۲۱)

و. Bul. om. (۱۹۲۲)

خوش for خود A (۱۹۲۴)

در زمین BK Bul. (۱۹۲۵)

که باشم A (۱۹۲۷)

اجازدها L. اجاده A (۱۹۲۸)

کای مِهان AH. پیغامبر AHK (۱۹۲۴)

باز گشتن بقصه دقوفی،

آن دقوفی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ * گفت سافَرْتُ مَدَى فِي خَافِقَبِه
 سال و مه رفتم سفر لغو عشق ماه * بی خبر از راه حیران در اله
 ۱۹۷۵ پا برهنه می روی بر خار و سنگ * گفت من حیرانم و بی خویش و دنگ
 نو مین این پاهارا بر زمین * زآنک بر دل می رود عاشق بفین
 از ره و منزل زکوتاه و دراز * دل چه داند کوست مست دِلنواز
 آن دراز و کوتاه اوصاف تنست * رفتن ارواح دیگر رفتنست
 تو سفر کردی ز نطفه تا بعقل * فی بگامی بود فی منزل نه نقل
 ۱۹۸۰ سیرِ جان بی چون بود در دُور و دیر * جسم ما از جان بیاموزد سیر
 سیرِ جسمانه رها کرد او کون * می رود بی چون نهان در شکلِ چون
 گفت روزی می شدم مشتاق وار * تا ببینم در بشر انوارِ یار
 تا ببینم قُلْزُمی در قطره * آفتاب درج اندر ذره
 چون رسیدم سوی یک ساحل بگام * بود بیگه گشته روز و وقت شام

نمودن بمثال هفت شمع سوی ساحل،

۱۹۸۵ هفت شمع از دُور دیدم ناگهان * اندر آن ساحل شناییدم بدان
 نور شعله هریکی شمع از آن * بر شد خوش نا عنانِ آسمان
 خیره گشتم خیرگی هم خیره گشت * موج حیرت عقل را از سر گذشت

زآنکه من حیرانم. Bul. میروم. Bul. (۱۹۷۵). در عشق ماه. Bul. (۱۹۷۴).

فی نقل AH. و فی منزل Bul. (۱۹۷۹).

از جا Bul. و. A om. در دُور و دیر H (۱۹۸۰).

روزی میروم A (۱۹۸۲). جسانی Bul. (۱۹۸۱).

Heading: A. مثال. BK Bul.

حیرگی A. bis. حیره A (۱۹۸۷). شناییدم بجان Bul. (۱۹۸۵).

۱۹۵۵ حرص اندر عشق تو فخرست و جاه * حرص اندر غیر تو ننگ و تباه
 شهوت و حرص نران پیشی بود * و آن حیزان ننگ و بدکشی بود
 حرص مردان از ره پیشی بود * در محنت حرص سوی پس رود
 آن یکی حرص از کمال مردیست * و آن دگر حرص افتضاح و سردیست
 آه سری هست اینجا بس نهان * که سوی خضری شود موسی دوان
 ۱۹۶۰ همچو مستمنی کز آتش سیر نیست * بر هر آنچه یافتی بالله مه ایست
 بی نهایت حضرتست این بارگاه * صدر را بگذار صدر نیست راه

سرّ طلب کردن موسی خضرا با کمال نبوت و قربت،

از گلیم حق بیاموز ای کریم * بین چه می گوید زمشتانی کَلیم
 با چنین جاه و چنین پیغمبری * طالب خضرم زخودینی بَری
 موسی تو قوم خود را هشته * در پی نیکویی سرگشته
 ۱۹۶۵ کفّیادی رسته از خوف و رجا * چند گردی چند جوی تا کجا
 آن تو با نیت و تو واقف برین * آسمان چند پهبای زمین
 گفت موسی این ملامت کم کنسد * آفتاب و ماه را کم ره زیند
 میروم تا جمیع البَحْرین من * تا شوم مصحوب سلطان زَمَن
 أَجْعَلُ الْخَضِرَ لِأَمْرِی سَبَّابَا * ذَاكَ أَوْ أَمْضَى وَأَسْرَى حُبَّابَا
 ۱۹۷۰ سالها پَرَم بَسَر و بالها * سالها چه بُود هزاران سالها
 میروم یعنی نمی ارزد بدان * عشق جانان کم مدان از عشق نان
 این سخن پایان ندارد ای عمو * داستان آن دقوفی را بگو

از. Bul. om. این یکی حرص A (۱۹۵۸)

موسی روان. BK Bul. (۱۹۵۹)

و صدر نیت. BK Bul. حضرت این بارگاه A (۱۹۶۱)

چند گویی تا کجا. Bul. (۱۹۶۵)

باز شدن آن شمعها هفت درخت،

باز هر يك مرد شد شكل درخت * چشم انر سبزئ ايشان نيكيخت
 زانپي برگ پيدا بشت شاخ * برگ هم گم گشته از ميوه فراخ
 ۲۰۰۵ هر درختي شاخ بر سدره زده * سدره چه بود از خلا بيرون شد
 بيخ هر يك رفته در قعر زمين * زيرتر از گاو و ماهي بد يقين
 بيخشان از شاخ خندان روي سر * عقل از آن آشكالشان زير و زير
 ميوه كه بر شكافيدے ز زور * همچو آب از ميوه جستي برق نور

مخفی بودن آن درختان از چشم خلق،

اين عجب تر كه بر ايشان مي گذشت * صد هزاران خلق از صحرا و دشت
 ۲۰۱۰ زارزوي سايه جان مي باختند * از گليبي سايه بان مي ساختند
 سايه آن را نميديدند هيچ * صد توبر ديدهاي پيچ پيچ
 ختم کرده قهر حق بر ديدها * كه نميند ماه را بيند سها
 ذره را بيند و خورشيد ني * ليك از لطف و كرم نوميد ني
 كاروانها بي نوا واين ميوها * بخته مي رزد چه سحرست اي خدا
 ۲۰۱۵ سيب پوسيد هي چيدند خلق * درهم افتاده ببغما خشك خلق
 گفته هر برگ و شكوفه آن غصون * دمر بدمر يا ليت قومي يعلمون
 بانگي آمد ز سوي هر درخت * سوي ما آيد خلق شور بخت
 بانگي آمد ز غيرت بر شجر * چشمشان بستيم كلا لا وزر

Heading: B for آمدن آن هفت درخت.

(۲۰۰۴) BH گم گشته as in text.

(۲۰۰۶) Bul. تا قعر.

(۲۰۱۴) A لطف كرم.

(۲۰۱۶) Bul. گفت. Bul. از غصون.

(۲۰۱۷) B آيند.

این چگونه شمعها افروخته است * کین دو دیده خلق ازینها دوخته است
 خلق جویان چراغی گشته بود * پیش آن شمع که بر مه ی فرود
 ۱۹۹۰ چشم بندی بُد عَجَب بر دیدها * بندشان می کرد پَهْدی مَن یَشا

شدن آن هفت شمع بر مثال يك شمع،

باز می دیدم که می شد هفت يك * می شکافد نور او جَبِب فلک
 باز آن يك بار دیگر هفت شد * مستی و حیرانی من زفت شد
 اتصالی میان شمعها * که نیاید بر زبان و گفت ما
 آنك يك دیدن کند ادراك آن * سالها نتوان نمودن از زبان
 ۱۹۹۰ آنك يك دم بیندش ادراك هوش * سالها نتوان شنودن آن بگوش
 چونك پایانی ندارد رَو إِلَيْكَ * زَانَك لَا أُحْصِي ثَنَاءَ مَا عَلَیْكَ
 پیشتر رفتم دوان کآن شمعها * تا چه چیزست از نشان کبریا
 می شدم بی خویش و مدهوش و خراب * تا یُفْتَادِر زنجیل و شتاب
 ساعتی بی هوش و بی عقل اندرین * اوفتادم بر سر خاک زمین
 ۲۰۰۰ باز با هوش آمدم بر خاستم * در رُوش گویی نه سرنی پاستم

نمودن آن شمعها در نظر هفت مرد،

هفت شمع اندر نظر شد هفت مرد * نورشان می شد بَسَقَف لاژورد
 پیش آن انوار نور روز دُرد * از صلابت نورهارا می سُنُرد

بُد for يك A (۱۹۹۰)

Heading: A om. بر and ان.

شنیدن. L Bul. ادراك و هوش Bul. (۱۹۹۵)

می شدم بی هوش و مدهوش و خراب K (۱۹۹۸) A om.

بی عقل و before A om. (۱۹۹۹)

مدهوش و before.

دُرد for دوزد A (۲۰۰۲)

لاچورد Bul. (۲۰۰۱)

۲۰۴۰ چشم می‌مالیم اینجا باغ نیست * با بیابانیست یا مُشکل ره‌بست
 ای عجب چندین دراز این گنت و گو * چون بود بیهوده ور خود هست کو
 من همی گویم چو ایشان ای عجب * این چنین مهری چرا زد صُنع رُب
 زین تنازعها محمّه در عجب * در تعجب نیز مانده بُو لَهَب
 زین عجب تا آن عجب فرقیست ژرف * تا چه خواهد کرد سلطان شگرف
 ۲۰۴۵ ای دقوی تیزتر ران هین خموش * چند گوی چند چون قحطست گوش

يك درخت شدن آن هفت درخت،

گفت راندم پیشتر من نیکبخت * باز شد آن هفت جمله يك درخت
 هفت می‌شد فرد می‌شد هر دمی * من چه سان می‌گشتم از حیرت همی
 بعد از آن دیدم درختان در نماز * صف کشیده چون جماعت کرده ساز
 يك درخت از پیش مانند امام * دیگران اندر پی او در قیام
 ۲۰۵۰ آن قیام و آن رکوع و آن سجود * از درختان بس شگفتی می‌نمود
 یاد کردم قولِ حقرا آن زمان * گنت النَّجْم و ثَجَر را یَسْجُدان
 این درختانرا نه زانو نه میان * این چه نریب نمازست آن چنان
 آمد إلهام خدا کای با فُروز * می عجب داری زکار ما هنوز

هفت مرد شدن آن هفت درخت،

بعدِ دیری گشت آنها هفت مرد * جمله در قعه پی یزدان فرد
 ۲۰۵۵ چشم می‌مالم که آن هفت ارسلان * تا کیانند و چه دارند از جهان

گفتگو. Bul. (۲۰۴۱) می‌الم که اینجا. Bul. (۲۰۴۰)

سلطان. In A آن is suppl. before (۲۰۴۴)

Heading: A آن هفت مرد, corr. above.

BK Bul. (۲۰۴۹) اندر پس او, and so corr. in H.

نی زانو AH. آن درختانرا (۲۰۵۲) و. K om. (۲۰۵۱)

گر کسی می‌گفتنشان کین سو روید * تا ازین اشجار مُسْتَعِد شوید
 ۲۰۲۰ جمله می‌گفتند کین مسکینِ مست * انر قضاء الله دیوانه شدست
 مغزِ این مسکین زسودای دراز * وز ریاضت گشت فاسد چون پیاز
 او عَجَب می‌ماند یا رَب حال چیست * خلق را این برده و اِضلال چیست
 خلقِ گوناگون با صد رأی و عقل * يك قَدَم آن سوئی آرند نَقْل
 عاقلان و زیرکانشان زاتفاق * گشته مُبْکَر زین چنین باغی و عاق
 ۲۰۲۵ یا منم دیوانه و خیره شد * دیو چیزی مرمر را بر سر زده
 چشم می‌مالم بهر لحظه که من * خواب می‌بینم خیال اندر زَمَن
 خواب چه بود بر درختان می‌روم * میوهاشان می‌خورم چون نَکَرَوَر
 باز چون من بَنگرم در مُنکران * که می‌گیرند زین بُستان کران
 با کمال احتیاج و افتقار * زآرزوی نیم غوره جان سپار
 ۲۰۳۰ زاشتیاق و حرصِ يك برگ درخت * می‌زنند این بی‌نویان آو سخت
 در هزیمت زین درخت و زین ثمار * این خلائق صد هزار اندر هزار
 بان می‌گویم عَجَب من بی‌خودم * دست در شاخ خیالی در زدم
 حَتّی إِذَا مَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ بگو * نَابِظُنْوا أَنَّهُمْ قَدْ كَذِبُوا
 این قرائت خوان که تخفیفِ کَذِب * این بود که خویش ببند مُحْتَجِب
 ۲۰۳۵ در گمان افتاد جانِ انبیا * زاتفاقِ مُنْکَرِی اشقیا
 جَاءَهُمْ بَعْدَ التَّشَكُّكِ نَصْرُنَا * تَرَكْشَانِ گو بر درختِ جان برآ
 می‌خور و می‌ده بدان کش روزیست * هر دم و هر لحظه سَحَرآموزیست
 خلقِ گویان ای عجب این بانگ چیست * چونك صحرا از درخت و بر تهیست
 گنج گشتیم از تم سَوْداییان * که بتزیدك شما باغست و خوان

چون می‌بنگرم Bul. (۲۰۲۸) . زیرکانش Bul. (۲۰۲۴) . پرده اِضلال A (۲۰۲۲)

و این ثمار B (۲۰۲۱) . برگ Bul. (۲۰۲۰)

In K هین is written . هین بخوان استیاس الرسل ای عمو Bul. حَتّی اِذَا مَا B (۲۰۲۴)

گویی Bul. (۲۰۲۸) . حَتّی below

۲۰۷۵ چون ز ساعت ساعتی بیرون شوے * چون نماند محرم بیچون شوی
 ساعت از بی ساعتی آگاه نیست * زانکش آن سو جز تخیّر راه نیست
 هر نفر را بر طویله خاص او * بسته اند اندر جهان جُست و جُو
 مُنصب بر هر طویله را یضی * جز بدستوری نیاید رافضی
 از هوس گر از طویله بسکند * در طویله دیگران سر در کند
 ۲۰۸۰ در زمان آخر جیان چُست خوش * گوشه آفسار او گیرند و کش
 حافظان را گر نبینی اے عیار * اختیارت را ببین بی اختیار
 اختیارے می کنی و دست و پا * بر گشادست چرا حبسی چرا
 رُوے در انکار حافظ بُرده * نام تهدیدات نفسش کرده

پیش رفتن دقوقی بامامت،

این سخن پایان ندارد تیز دو * هین نماز آمد دقوقی پیش رو
 ۲۰۸۵ اے یگانه هین دوگانه بر گزار * تا مزین گردد از تو روزگار
 اے امام چشم روشن در صلا * چشم روشن باشد اندر پیشوا
 در شریعت هست مکروه ای کیا * در امامت پیش کردن کور را
 گرچه حافظ باشد و چُست و فقیه * چشم روشن به و گر باشد سفیه
 کور را پرهیز نمود امر قذر * چشم باشد اصل پرهیز و حذر
 ۲۰۹۰ او پلیدی را نبیند در عبور * هیچ مؤمن را مبادا چشم کور
 کور ظاهر در نجاسة ظاهرست * کور باطن در نجاسات سرست
 این نجاسة ظاهر از آبی رود * آن نجاسة باطن افزون میشود
 جز باب چشم نتوان شستن آن * چون نجاسات بواطن شد عیان
 چون نجس خواندست کافر را خدا * آن نجاست نیست بر ظاهر و را

جست جو A (۲۰۷۷)

Bul. از طویله بسکند A (۲۰۷۹)

تهدید آن نفسش A (۲۰۸۲)

بر گزار Bul. A (۲۰۸۵)

چون بنزدیکی رسیدم من ز راه * کردم ایشانرا سلام از اقباه
 قوم گفتندم جواب آن سلام * ای دقوف مَفْعَر و تاج کرام
 گفتم آخر چون مرا بشناختند * پیش ازین بر من نظر نداشتند
 از ضمیر من بدانستند زود * یکدگر را جنگریدند از فرود
 ۲۰۶۰ پانجم دادند خندان کای عزیز * این پوشیده است اکنون بر تو نیز
 بر دلی کو در تحیر با خداست * گئی شود پوشیده راز چپ و راست
 گفتم از سوی حقایق بشگفتند * چون زاسم حرف رسمی واقفند
 گفت اگر اسی شود غیب از ولی * آن زاستغراق دان فی از جاهلی
 بعد از آن گفتند مارا آرزوست * اقتدا کردن بتو ای پاک دوست
 ۲۰۶۵ گفتم آری لیک یک ساعت که من * مشکلاتی دارم امر دور زَمَن
 نا شود آن حل بصحبت های پاک * که بصحبت زوید انگوری زخاک
 دانه پُر مغز با خاک دُزَم + خلوتی و صحبتی کرد از کرم
 خویشتن در خاک کُلی محو کرد * نا نماندش رنگ و بو و سرخ و زرد
 از پس آن محو قبض او نماند * پرگشاد و بسط شد مرکب براند
 ۲۰۷۰ پیش اصل خویش چون بی خویش شد * رفت صورت جلوه معیش شد
 سر چنین کردند هین فرمان نراست * نفی دل از سر چنین کردن بخاست
 ساعتی با آن گروه مُجْتَبی * چون مُراقب گشتم و از خود جدا
 هم در آن ساعت ز ساعت رست جان * زانک ساعت پیر گرداند جوان
 جمله نلوبها ز ساعت خاستست * رست از تلوین که از ساعت برست

پوشیدست B (۲۰۶۰) . تاج و کرام H (۲۰۵۷)

نه از جاهلی Bul. جاهلی before از. BK om. دان. A om. عیب A (۲۰۶۴)

After this verse Bul. adds: (۲۰۶۴)

مر مرا شد چونکه این گونه خطاب * انچنین هم دادم ایشانرا جواب

از پس آن قبض محو Bul. (۲۰۶۹) . دُزَم ABH (۲۰۶۷)

وز خود A (۲۰۷۲) . چون for خود A (۲۰۷۰)

بهر کتمان مدح از نا محمل * حق نهادست این حکایات و مثل
 ۲۱۱۰ گر چنان مدح از نو آمد هم خجل * لیک پذیرد خدا جهد المقل
 حق پذیرد کسره دارد مُعاف * کر دو دیه کور دو قطره کفاف
 مرغ و ماهی داند آن ابهام را * که ستودم مجمل این خوش نام را
 تا برو آم حسودان کم وزد * تا خیالش را بدنجان کم گزد
 خود خیالش را کجا یابد حسود * در وثاق موش طوطی گی غود
 ۲۱۲۰ آن خیال او بود از اختیال * موی ابروی ویست آن فی هلال
 مدح تو گویم برون از پنج و هفت * بر نویس اکنون دقوی پیش رفت

پیش رفتن دقوی بامامت آن قوم،

در نجات و سلام الصالحین * مدح جمله انبیا آمد عجین
 مدحها شد جملگی آمیخته * کوزها در یک لکن در ریخته
 زانک خود مدوح جز یک بیش نیست * کیشها زین روی جز یک کیش نیست
 ۲۱۲۰ دانک هر مدحی بنور حق رود * بر صور و أشخاص عاریت بود
 مدحها جز مُسَخَّرا گی کنند * لیک بر پنداشت گمراه شوند
 همچو نوری تافته بر حایطی * حایط آن انوار را چون رابطی
 لاجرم چون سایه سوی اصل راند * ضال مه گم کرد و ز راستایش بماند
 یا زجای عکس ماهی و نمود * سر بجه در کرد و آن را میستود
 ۲۱۳۰ در حقیقت مدح ماه است او * گرچه جهل او بعکس کرد رو
 مدح او مه راست فی آن عکس را * کفر شد آن چون غلط شد ماجرا

این کنایات و مثل B (۲۱۱۴)

گرچه آن مدح B Bul. (۲۱۱۵)

خود for چون A (۲۱۱۴)

از احتیال B Bul. این خیال AK (۲۱۲۰)

زانکه هر مدحی Bul. (۲۱۲۵)

رابطی K رابطی A (۲۱۲۷)

سر بجه در کرد و ضال آنرا ستود B Bul. سر بجه کرد و آنرا میستود A (۲۱۲۹)

and so K, which omits o.

۲۰۹۵ ظاهر کافر ملوث نیست زین * آن نجاست هست در اخلاق و دین
 این نجاست بُویش آید بیست گام * و آن نجاست بُویش از ری نا بشام
 بلك بُویش آسمانها بر رود * بر دماغ حُور و رِضوان بر شود
 اینچ می گویم بقدر فهم نُست * مُردم اندر حسرت فهم دُرست
 فهم آبت و وجود تن سبو * چون سبو بشکست ریزد آب ازو
 ۲۱۰۰ این سورا پنج سوراخست ژرف * اندرو نی آب ماند خود نه برف
 امر غُضوا غُضَةً أَبْصَارُكُمْ * هر شنیدی راست ننهادی تو سُم
 اثر دهانت نطقِ فهمت را برد * گوش چون ریگست فهمت را خورد
 همچنین سوراخهای دیگرست * می کشاند آب فهم مُضْمَرست
 گر ز دریا آب را بیرون کنی * بی عوض آن بحر را هامون کنی
 ۲۱۰۵ بیگه است ارنی بگویم حال را * مَدْخُلِ اغْوَاضِ را وَاَبْدَالِ را
 کآن عوضها و بدلها بحر را * از کجا آید زبَدِ خرجها
 صد هزاران جانور زو می چرند * ابرها هم از برونش می برند
 باز دریا آن عوضها می کشد * از کجا دانند اصحاب رُشد
 قصها آغاز کردیم از شباب * ماند بی مُخْلَص درون این کتاب
 ۲۱۱۰ اے ضیاء الحق حُسام الدینِ راد * که فلك وَاَرْكَانِ چو توشاهی نژاد
 تو بنادیر آمدی در جان و دل * ای دل و جان از قدومِ تو خَجَل
 چند کردم مدح قومِ ما مَضَى * قصدِ من زانها تو بودی ز اَقْتِضَا
 خانه خود را شناسد خود دعا * تو بنام هر که خواهی کن ثنا

آن نجاست A in the second hemistich (۲۰۹۶).

آنچه میگویم Bul. (۲۰۹۸) و. A om. آسمانها بر دود K (۲۰۹۷).

می کشاید Bul. (۲۱۰۴) A. این شنیدی Bul. (۲۱۰۱).

و آن بدلها ABK Bul. (۲۱۰۶).

اصحابِ رصد A (۲۱۰۸). از برونش می برند A. زو می خورند ABK Bul. (۲۱۰۷).

مدح در حق حُسام الدین with (۲۱۰۹) After this verse A has the Heading

ایستاده پیش یزدان اشک ربز * بر مثال راست خیز رَسَخیز
 حق هی گوید چه آورده مرا * اندرین مهلت که دادم من سرا
 ۲۱۵۰ عمر خود را در چه پایان برده * قُوت و قُوت در چه فانی کرده
 گوهر دیده کجا فرسوده * پنج حس را در کجا پالوده
 چشم و گوش و هوش و گوهرهای عرش * خرج کردی چه خریدی تو زقرش
 دست و پا دادمت چون بیل و کلند * من ببخشیدم زخود آن گئی شدند
 همچنین پیغامهای دزدگین * صد هزاران آید از حضرت چنین
 ۲۱۵۵ در قیام این گفتهها دارد رجوع * وز خجالت شد دوتا او در رکوع
 قُوت استادن امر خجالت نماند * در رکوع از شرم نسیحی بخواند
 باز فرمان می رسد بر دار سر * از رکوع و پاسخ حق بر شمر
 سر بر آرد از رکوع آن شرمسار * باز اندر رُو فتد آن خام کار
 باز فرمان آیدش بر دار سر * از سجود و وا ده از کرده خبر
 ۲۱۶۰ سر بر آرد او دگر ره شرمسار * اندر افتد باز در رُو همچو مار
 باز گوید سر بر آر و باز گو * که بخوایم جُست امر نو مو بو
 قُوت پا ایستادن نبودش * که خطابِ هیتی بر جان زدش
 پس نشیند قعد زان بار گران * حضرتش گوید سخن گو با بیان
 نعمت دادم بگو شُکرت چه بود * دادمت سرمایه هین بنهای سود
 ۲۱۶۵ رُو بدست راست آرد در سلام * سوی جان انبیا و آن کرام
 یعنی ای شاهان شفاعت کین لئیم * سخت در گل ماندش پاهای و گلیم

و. A om. (۲۱۵۰) . دادم مر ترا H (۲۱۴۹) . راست خیزی A (۲۱۴۸)

درد و کین Bul. (۲۱۴۴) . هوش after و AH om. (۲۱۵۲)

اندر افتد باز در رُو همچو مار: B in the second hemistich (۲۱۵۸)

B om. (۲۱۶۰) . B om. (۲۱۵۹)

با بیان Bul. (۲۱۶۲)

پا و گلیم Bul. (۲۱۶۶)

کز شقاوت گشت گم‌ره آن دلیر * مه ببالا بود و او پنداشت زیر
 زین بُتان خلفان پریشان می‌شوند * شهوتِ رانده پشیمان می‌شوند
 زآنکِ شهوت با خیالی راندهست * وز حقیقت دورتر و ماندست
 با خیالی مَبَلِ تو چون پَر بود * تا بدان پَر بر حقیقت بر شود^{۲۱۳۵}
 چون براندی شهوتی پَرّت بر بخت * لنگ گشتی و آن خیال از تو گر بخت
 پر ننگ دار و چنین شهوت مران * تا پَر میلت بَرَد سوی جنان
 خلق پندارند عسرت می‌کنند * بر خیالی پَر خود بر می‌کنند
 و امدار شرح این نکته شدم * مهلتم ده معسرَم زان ن زدم

اقتدا کردن قوم از پس دقوی،

پیش در شد آن دقوی در نماز * قوم همچون اطلس آمد او طراز^{۲۱۴۰}
 اقتدا کردند آن شاهان قطار * در پی آن مقتدای نامدار
 چونک با تکبیرها مقرون شدند * همچو قربان از جهان بیرون شدند
 معنی تکبیر اینست اے امام * کاه خدا پیش تو ما قربان شدم
 و فت زبَح الله اکبر می‌کنی * همچنین در ذبح نفس کشتی
 تن چو اسمعیل و جان همچون خلیل * کرد جان تکبیر بر جسم نبیل^{۲۱۴۵}
 گشت کشته ن زشهوتها و آرز * شد بیسم الله سیل در نماز
 چون قیامت پیش حق صفها زده * در حساب و در مناجات آمد

تا بر حیلَت A (۲۱۴۷) . شهوتی Bul. (۲۱۴۴) . و. K om. (۲۱۴۲)

معسرَم for معنرم A (۲۱۴۹)

Heading: A om. Bul. آن قوم. B از نماز. C مقصود از نماز. D راضی الله عنه و مقصود از نماز. E در پس آن. F در پس آن. G در پس آن. H در پس آن. I در پس آن. J در پس آن. K در پس آن. L در پس آن. M در پس آن. N در پس آن. O در پس آن. P در پس آن. Q در پس آن. R در پس آن. S در پس آن. T در پس آن. U در پس آن. V در پس آن. W در پس آن. X در پس آن. Y در پس آن. Z در پس آن.

آن مقتدا آن نامدار A. در پس آن. AB Bul. (۲۱۴۱)

شدم instead of تمام appears to read ای امیم Bul. (۲۱۴۳)

After this verse Bul. adds: A om. (۲۱۴۵)

تبغ تیزانه اکبر نفس را * سر بیرش تا که یابد جان رها

ناگهان چشمش سوی دریا فتاد * چون شنید از سوی دریا داد داد
 در میان موج دید او کشتی * در قضا و در بلا و زشتی
 هم شب و هم ابر و هم موج عظیم * این سه تاریکی و از غرقاب بیم^{۲۱۸۰}
 تُد باده همچو عزراهِیل خاست * موجها آشوفت اندر چپ و راست
 اهل کشتی از مهابت کاسته * نعره وایلهها بر خاسته
 دستها در نوحه بر سر می زدند * کافر و مُلحد همه مُخلف شدند
 با خدا با صد تضرع آن زمان * عهدها و نذرها کرده بجان
 سر برهنه در سجود آنها که هیچ * رُوشان قبله ندید از پیچ پیچ^{۲۱۸۵}
 گفته که بی فایده است این بندگی * آن زمان دید در آن صد زندگی
 از همه اومید بریده تمام * دوستان و خال و عم بابا و مام
 زاهد و فاسق شد آن دم متفی * همچو در هنگام جان کندن شفی
 نی زچیشان چاره بود و نی ز راست * حیلها چون مُرد هنگام دعاست
 در دعا ایشان و در زاری و آه * بر فلک زایشان شد دود سیاه^{۲۱۹۰}
 دیو آن دم از عداوت بینِ بین * بانگ زد ای سگ پرستانِ عِلّیّین
 مرگ و جَسک ای اهل انکار و نفاق * عاقبت خواهد بُدن این اتفاق
 چشمتان تر باشد از بَعْدِ خلاص * که شوید از بهر شهوت دیو خاص
 یادتان نآید که روزی در خطر * دستان بگرفت یزدان از قَدَر
 این هی آمد ندا از دیو لیک * این سخن را نشنود جز گوش نیک^{۲۱۹۵}
 راست فرمودست با ما مصطفی * قُطْب و شاهنشاه و دریای صفا
 کآنچِ جاهل دید خواهد عاقبت * عاقلان ببینند زاول مَرَبیت
 کارها ز آغاز اگر غیبست و سر * عاقل اول دید و آخر آن مُصر
 اولش پوشیده باشد و آخر آن * عاقل و جاهل ببیند در عیان

شنید از سوی کشتی B (۲۱۷۸)

ای for کای BK Bul. (۲۱۹۱)

که در روز خطر A (۲۱۹۴)

شاهنشاه. after AB Bul. om. و after A om. (۲۱۹۶)

بیان اشارت سلام سوی دست راست در قیامت از هیبت
محاسبه حق و از انبیا استعانت و شفاعت خواستن،

انبیا گویند روز چاره رفت * چاره آنجا بود و دستافزار زفت
مرغ بی هنگامی اے بدبخت رو * ترک ما گو خون ما اندر مشو
رو بگرداند بسوی دست چپ * در تبار و خویش گویندش که خپ
۲۱۷۰ هین جواب خویش گو با کردگار * ما کیم ای خواجه دست از ما بدار
نی ازین سو فی از آن سو چاره شد * جان آن بیچاره دل صد پاره شد
از همه نومید شد مسکین کیا * پس بر آرد هر دو دست اندر دعا
کز همه نومید گشتم اے خدا * اول و آخر تسوی و مُنتها
در نماز این خوش اشارتها ببین * تا بدانی کین بخواد شد یقین
۲۱۷۰ بچه بیرون آر از بیضه نماز * سر مزین چون مرغ بی تعظیم و ساز

شنیدن دقوی در میان نماز افغان آن کشتی کی غرق
خواست شدن،

آن دقوی در امامت کرد ساز * اندر آن ساحل در آمد در نماز
و آن جماعت در پی او در قیام * اینت زیبا قوم و بگزیده امام

Heading: Bul. در بیان. A om. در قیامت. A om. و after حق.

(۲۱۶۷) A Bul. دستافزار رفت. (۲۱۶۸) A بی هنگام.

(۲۱۶۹) HK write چپ and خب. A om. و. H تبار و خویش, with ر written above.

(۲۱۷۱) A این بیچاره دل. (۲۱۷۲) A تا بدان کین خود بخواد.

(۲۱۷۰) Bul. om. و.

Heading: A آن کشتی غرق شدن. B خواست شد.

(۲۱۷۳) Bul. کرده ساز. (۲۱۷۷) K om. و after قوم.

۲۲۱۵ ما زَارَ و حَرَصَ خود را سوختیم * وین دعا را هم زَنو آموختیم
 حُرْمَتِ آن که دعا آموختی * در چنین ظلمت چراغ افروختی
 همچنین ی رفت بر لَفْظِش دعا * آن زمان چون مادران با وفا
 اشک ی رفت از دو چشمش و آن دعا * بی خود از وی ی بر آمد بر ما
 آن دعای بی خود آن خود دیگرست * آن دعا زو نیست گفت داورست
 ۲۲۲۰ آن دعا حق ی کند چون او فناست * آن دعا و آن اجابت از خداست
 واسطه مخلوق فی اندر میان * بی خبر زان لایه کردن جسم و جان
 بندگان حق رحیم و بُردبار * خوی حق دارند در اصلاح کار
 مهربان بی رشوتان یاری گران * در مقام سخت و در روز گران
 هین بچو این قوم را ای مبتلا * هین غنیمت دارشان پیش از بلا
 ۲۲۲۵ رست کشتی از کَمِ آن پهلوان * واهل کشتی را بجهد خود گمان
 که مگر بازوی ایشان در حذر * بر هدف انداخت نیری از هنر
 پا رهاند رو بهان را در شکار * و آن زَمِ دانند رو بهان غرار
 عشقها با دُمِ خود بازند کین * ی رهاند جانِ مارا در کین
 رو بها پارا نگه دار از کلوخ * پا چو نبود کُم چه سود ای چشم شوخ
 ۲۲۳۰ ما چو رو بهایم و پای ما کرام * ی رهاندمان ز صد گون انتقام
 حیلۀ باریکِ ما چون کُمِ ماست * عشقها بازیم با دُمِ چپ و راست
 دُمِ بجنابیم ز استدلال و مکر * تا که حیران ماند از ما زید و بکر
 طالبِ حیرانیِ خلفان شدیم * دستِ طمع اندر الوهیت زدیم
 تا با فسون مالکِ دلها شویم * این غی بینیم ما کاندر گویم
 ۲۲۳۵ در گوی و در چهی ای قلیبان * دست و دار از سبالِ دبر گران

رو بهان بر غرار A (۲۲۲۷). چراغ for چرا (۲۲۱۶). این دعا Bul. (۲۲۱۵).

Bul. (۲۲۲۸) H. با دُمِ خود سازند. with از suppl. above. در کین.

چون دمهاست A (۲۲۴۱). ما چو رو بهایان BK Bul. (۲۲۴۰).

از سیل دیگران AB (۲۲۴۵). دلها شدیم Bul. (۲۲۴۴).

۲۲۰۰ گر نبینی واقعه غیب ای عنود * حزم را سیلاب کی اندر ربود
حزم چه بُود بدگمانی در جهان * کمر بدمر بیند بلائے ناگهان

تصوّرات مرد حازم،

آن چنانک ناگهان شیری رسید * مرد را بر بُود و در بیشه کشید
او چه اندیشد در آن بردن بین * تو همان اندیش اے اُستادِ دین
یگشَد شیر قضا در بیشهها * جان ما مشغولِ کار و بیشهها
۲۲۰۵ آن چنان کز فقر می ترسند خالق * زیر آب شور رفته تا بحلق
گر بترسندی امر آن فقرا فرین * گنجهاشان کشف گشتی در زمین
جمله شان از خوفِ غم در عینِ غم * در پی هستی فتاده در عدم

دعا و شفاعت دقوی در خلاص گشتی،

چون دقوی آن قیامت را بدید * رحم او جوشید و اشک او دوید
گفت یا رب منگر اندر فعلشان * دستشان گیر ای شه نیکو نشان
۲۲۱۰ خوش سلامشان بساحل باز بر * ای رسید دست تو در بحر و بر
ای کریم و اے رحیم سَرمدے * در گذار از بدسگالان این بدی
ای بداده رایگان صد چشم و گوش * بی زرشوت بخش کرده عقل و هوش
پیش از استحقاق بخشید عطا * دیده از ما جمله کفران و خطا
ای عظیم از ما گناهان عظیم * تو توانی عفو کردن در حرم

جرم را A. عیب K (۲۲۰۰)

In Bul. this verse is placed after the Heading. بر جهان K. جرم A (۲۲۰۱)

Heading: A مردم حازم.

بترسیدی B (۲۲۰۶) . کوچه A (۲۲۰۴) . و. A om. (۲۲۰۲)

بخشند A (۲۲۱۴) . ای شهی A (۲۲۰۹)

همچنین هر شهوتی اندر جهان * خواه مال و خواه جاه و خواه نان
 هر یکی زینها ترا مستی کند * چون نیابی آن خُمارت می زند
 این خُمار غم دلیل آن شدست * که بدان مفقود مستی ات بُست
 ۲۲۶۰ خُمر باندازهٔ ضرورت مزین مگیر * تا نگردد غالب و بر تو امیر
 سر کشیدی تو که من صاحب دلم * حاجت غیره ندارم و اِصلم
 آن چنانک آب درِ گل سر کشد * که منم آب و چرا جُوبم مدد
 دل تو این آلوده را پنداشتی * لاجرم دل زاهل دل برداشتی
 خود روا داری که آن دل باشد این * کو بود در عشق شیر و انگین
 ۲۲۶۵ لطف شیر و انگین عکس دلست * هر خوشی را آن خوش از دل حاصلست
 پس بود دل جوهر و عالم غرض * سایهٔ دل چون بود دل را غرض
 آن دلی کو عاشق مالست و جاه * یا زبون این گل و آب سیاه
 یا خیالاتی که در ظلمات او * می پرستدشان برای گفت و گو
 دل نباشد غیر آن دریای نور * دل نظرگاه خدا و آنگاه کُور
 ۲۲۷۰ فی دل اندر صد هزاران خاص و عام * در یکی باشد کدامست آن کدام
 ریزهٔ دل را بِلِ دل را بچو * تا شود آن ریزه چون کوهی ازو
 دل مُحیطست اندرین خطهٔ وجود * زر همی افشاند از احسان و جود
 امر سلام حق سلامتھا نثار * می کند بر اهل عالم اختیار
 هرکرا دامن دُرستست و مُعد * آن نثار دل بدانکس می رسد
 ۲۲۷۵ دامن تو آن نیازست و حضور * هین منه در دامن آن سنگ نُجور
 تا ندرد دامت زان سنگها * تا بدانی نقدرا از رنگها
 سنگ پُر کردی تو دامن از جهان * هم زسنگ سیم و زر چون کودکان

آلودهٔ B (۲۲۶۲). بدان مقصود A (۲۲۵۹). خود نیابی A (۲۲۵۸).

زاخیار. K Bul. سلامها، and so corr. in H. Bul. (۲۲۷۲). کو for که A (۲۲۶۴).

آن سنگها A (۲۲۷۶). بر آنکس B Bul. (۲۲۷۴).

و. A om. هم سنگ سیم و زر Bul. در جهان Bul. (۲۲۷۷).

چون بیستانی رسی زیبا و خوش * بعد از آن دامانِ خلفان گیر و کش
ای مُقیمِ حبسِ چار و پنج و شش * نغز جایی دیگرانرا هم بگش
ای چو خُربندِ حریفِ کُونِ خر * بوسه‌گاهی یافتی مارا بَبَر
چون ندادت بندگیِ دوست دست * مَیلِ شاهِی از کجالت خاستست
۲۲۴۰ در همای آنک گویندت زهی * بسته در گردنِ جانت زهی
روپها این دُمّ حیل ترا بَهل * وقف کن دل بر خداوندانِ دل
در پَنامِ شیرِ کم نآید کباب * روپها تو سوی جیفه کم شتاب
ای دلا منظورِ حقِ آنکه شوی * که چو جزویِ سوی کُلّ خود روی
حقِ هی گوید نظرمان بر دلست * نیست بر صورت که آن آب و رگست
۲۲۴۵ تو هی گویی مرا دل نیز هست * دل فرازِ عرش باشدنی پیست
در گل تیره یقین هم آب هست * لیک زان آبت نشاید آب دست
زانک گر آبت مغلوبِ رگست * پس دل خودرا مگو کین هم دلست
آن دلی کز آسمانها برترست * آن دلِ اَبَدال یا پیغمبرست
پاک گشته آن زرگل صافی شد * در فزونی آمه وافی شد
۲۲۵۰ ترکِ رگل کرده سوی بحر آمه * رسته از زندانِ رگل بحری شد
آبِ ما محبوسِ رگل ماندست هین * بحرِ رحمت جذب کن مارا زطین
بحر گوید من نرا در خود کشم * لیک می لافی که من آبِ خوشم
لافِ تو محروم می دارد ترا * ترکِ آن پنداشت کن در من در آ
آبِ رگل خواهد که در دریا رود * رگل گرفته پایِ آب و می کشد
۲۲۵۵ گر رهاند پایِ خود از دستِ رگل * رگل بماند خشک و او شد مُستقل
آن کشیدن چبست از رگل آبرا * جذبِ تو نُقل و شرابِ نابرا

مارا بَبَر B (۲۲۴۸). گیر کش K (۲۲۴۶).

چو جزئی. BK Bul. نو دلا, and so corr. in H. Bul. (۲۲۴۳).

پیغامبرست AHK (۲۲۴۸). در دلست Bul. (۲۲۴۴).

و نابرا A (۲۲۵۶). پاک گشته از رگل A (۲۲۴۹).

آن چنان پنهان شدند از چشم او * مثل غوطه ماهیان در آب جو
 ۲۲۹۰ سالها در حسرت ایشان بماند * عمرها در شوق ایشان اشک راند
 تو بگویی مرد حق اندر نظر * کی در آرد با خدا ذکر بشر
 خرازین میخسپد اینجا ای فلان * که بشر دیدی نو ایشانرا نه جان
 کار ازین ویران شدست ای مرد خام * که بشر دیدی مرا اینهارا چو عالم
 تو همان دیدی که ابلیس لعین * گفت من از آتش آدم زطین
 ۲۳۰۰ چشم ابلیسانه را یکدم ببند * چند بینی صورت آخر چند چند
 ای دقوق با دو چشم همچو جو * هین مبر او مید ایشانرا بجو
 هین بجو که رکن دولت جستن است * هر گشادی در دل اندر بستن است
 از همه کار جهان پرداخته * کو و کو میگو بجان چون فاخته
 نیک بنگر اندرین ای محتجب * که دعا را بست حق بر استجب
 ۲۳۰۵ هر کرا دل پاک شد از اعتلال * آن دعاش می رود تا ذو آجلال

باز شرح کردن حکایت آن طالب روزی حلال بی کسب و
 رنج در عهد داود علیه السّلم و مستجاب شدن دعای او

یاد مر آمد آن حکایت کان فقیر * روز و شب می کرد افغان و نفیر
 وز خدا میخواست روزی حلال * بی شکار و رنج و کسب و انتقال
 پیش ازین گفتیم بعضی حال او * لیک تعویق آمد و شد پنج تو
 هم بگویمش کجا خواهد گریخت * چون زائر فضل حق حکمت بریخت

دیدنی تو ایمانرا B (۲۲۹۷). که در آرد B (۲۲۹۶).

امید B Bul. (۲۳۰۱). دیدنی تو ایشانرا Bul. (۲۲۹۸).

دعایش A (۲۳۰۵). کور گویی تو بجان B apparently (۲۳۰۲).

و بی رنج A Heading.

Bul. بعض (۲۳۰۸).

از خیال سیم و زر چون زر نبود * دامنِ صدقت درید و غم فرود
گی نماید کودکانرا سنگ سنگ * تا نگیرد عقل دامنشان بچنگ
۲۲۸۰ پیر عقل آمدنه آن موی سپید * مونی گنجد درین بخت و امید

انکار کردن آن جماعت بر دعا و شفاعت دقوی و پریدن
ایشان و ناپیدا شدن در پرده غیب و حیران شدن
دقوی که بر هوا رفتند یا بر زمین،

چون رهید آن کشتی و آمد بکام * شد نماز، آن جماعت هم تمام
فُجِعُی افتادشان با همدگر * کین فضولی کیست از ما ای پدر
هر یکی با آن دگر گفتند سر * از پس پشت دقوی مستتر
گفت هر یک من نکردم کنون * این دعا فی از برون فی از درون
۲۲۸۵ گفت مانا کین امام ما زدرد * بو اَلنُّضُولانَه مناجاتی بکرد
گفت آن دیگر که ای یار یقین * مر مرا هم می نماید این چنین
او فضولی بوده است از انقباض * کرد بر مُخْتَار مطلق اعتراض
چون نگه کردم رِسَاس تا بشگرم * که چه می گویند آن اهل کرم
یک از ایشانرا ندیدم در مقام * رفته بودند از مقام خود تمام
۲۲۹۰ فی بچپ فی راست فی بالا نه زیر * چشم تیز من نشد بر قوم چیر
دُرّها بودند گوی آب گشت * فی نشان پا و نی گردی بدشت
در قباب حق شدند آن دم همه * در کدامین روضه رفتند آن رمه
در نحیر ماندم کین قوم را * چون بیوشانید حق بر چشم ما

(۲۲۷۸) A Bul. آن خیال.

Heading: A om. آن. A om. که.

(۲۲۸۴) A فی اندرون.

(۲۲۸۸) A کردم زیر.

(۲۲۹۱) B بودند کوی آب و کشت

(۲۲۹۲) Bul. در کرای روضه.

این دعا گئی باشد از اسبابِ مَلَك * گئی کشید این را شریعت خود بِسَلَك
 بَیْع و بَخِشش یا وصیت یا عطا * یا زجنس این شود مِلکی ترا
 ۲۲۳۰ در کدامین دفترست این شرع نو * گاورا تو باز ده یا حبس رو
 او بسوے آسمان می کرد رو * واقعه ما را نداند غیر تو
 در دل من آن دعا انداختی * صد امید اندر دلم افراختی
 من نمی کردم گزافه آن دعا * همچو یوسف دیده بودم خوابها
 دید یوسف آفتاب و اختران * پیش او سجد کنان چون چاکران
 ۲۲۳۵ اعتمادش بود بر خوابِ دُرست * در چه و زندان جز آنرا می نَجست
 زاعتماد آن نبودش هیچ غم * از غلامی وز مَلامِ بیش و کم
 اعتمادی داشت او بر خواب خویش * که چو شمع می فروزیدش زپیش
 چون در افکندند یوسف را بچاه * بانگ آمد سمعِ او را از اله
 که تو روزی شه شوی ای پهلوان * تا بمالی این جفا در رویشان
 ۲۲۴۰ قایل این بانگ ناید در نظر * لیک دل بشناخت قایل را زائر
 قوتی و راحتی و مُسندے * در میان جان فتادش زان رَندا
 چاه شد بر روی بدان بانگِ جلیل * گلشن و بزی چو آتش بر خلیل
 هر جفا که بعد از آتش می رسید * او بدان قوت بشادے می کشید
 همچنانکِ ذوقِ آن بانگِ اَلَسْتُ * در دل هر مؤمنی تا حشر هست
 ۲۲۴۵ تا نباشد بر بلاشان اعتراض * فی زامرو نهی حَقشان انقباض
 لقبه حکمی که تلخی می نهد * گلشکر آنرا گوارش می دهد
 گلشکر آنرا که نبود مُسْتَنَد * لقبه را زانکار او قی می کند
 هر که خوابی دید از روزِ اَلَسْتُ * مست باشد در ره طاعات مست

مُلکی ترا H. یا زجنسی B (۲۲۲۹) . کشد A (۲۲۲۸)

مَلام و بیش BK Bul. (۲۲۳۶) . written above می with ما نداند B (۲۲۳۱)

زآن ندی Bul. (۲۲۴۱) . بر رویشان Bul. (۲۲۴۹)

در بلاشان BK Bul. (۲۲۴۵)

۲۴۱۰ صاحبِ گاوش بدید و گفت هین * ای بظلمتِ گاوِ من گشته رهین
هین چرا گشتی بگو گاو مرا * ابله طرار انصاف اندرا
گفت من روزی زحق میخواسم * قبله را از لابه ی آراستم
آن دعاے کهنه ام شد مستجاب * روزی من بود گشتم ناک جواب
او زخشم آمد گریبانش گرفت * چند مُشتی زد برُوش نایشکفت

رفتن هر دو خصم نزد داود پیغامبر علیه السّلم،

۲۴۱۰ ی کشیدش تا بدادِ نبی * که بی اے ظالم گنج غبی
حُجّتِ بارد رها کن اے دعا * عقل در تن آور و با خویش آ
این چه ی گویی دعا چه بُود مخند * بر سر وریش من و خویش ای لَوَند
گفت من با حق دعاها کرده ام * اندرین لابه بسی خون خورده ام
من یقین دارم دعا شد مستجاب * سر بزن بر سنگ ای مُکرِ خطاب
۲۴۲۰ گفت گرُذ آسید هین یا مُسلمین * ژاژ بینید و فُشار این مَهِین
اے مسلمانان دعا مال مرا * چون از آن او کند بهر خدا
گر چنین بودی هم عالم بدین * یک دعا املاک بردندی بکین
گر چنین بودی گدایانِ ضریر * محشم گشته بُدندے و امیر
روز و شب اندر دعا اند و ثنا * لابه گویان که تومان ده ای خدا
۲۴۲۰ تا نو ندھی هیچکس ندهد یقین * اے گشاینده تو بگشا بند این
مکسبِ کوران بود لابه و دعا * جز لب نانی نیابند از عطا
خلق گفتند این مُسلّمان راست گوست * وین فروشنده دعاها ظلم جُوست

و انصاف A (۲۴۱۱) ای for که B (۲۴۱۰)

Heading: A بر داود.

بردندی یقین B (۲۴۲۲) ای مسلمین A (۲۴۲۰) یقین دارم Bul. (۲۴۱۹)

مکسبِ کوران B (۲۴۲۴) written above with تومان K. توده مان B. اندر ثنا Bul. (۲۴۲۴)

و. A om. (۲۴۲۶)

غُلُغْلَى در شهر افتاده ازین * آن مُسْلِمَان می‌نهد رو بر زمین
 کای خدا این بنده را رسوا مکن * گر بتم هر سَرِ من پیدا مکن
 تو همی دانی و شبهای دراز * که هی خواندم ترا با صد نیاز
 پیشِ خلقِ این را اگرچه قدر نیست * پیشِ تو همچون چراغِ روشنیست ۲۲۷۵

شنیدن داود علیه السّلم سخن هر دو خصم و سؤال کردن
 از مدّعی علیه،

چونک داود نبی آمد برون * گفت هین چونست این احوال چون
 مدّعی گفت ای نبیّ الله داد * گاوی من در خانه او در فتاد
 کُشت گاوم را پُرسش که چرا * گاوی من کُشت او بیان کن ماجرا
 گفت داودش بگو ای بو آلکرم * چون تلف کردی تو مَلِکِ محترم
 هین پراگنده مگو حجتِ بیار * تا یکسو گردد این دعوی و کار ۲۲۸۰
 گفت ای داود بودم هفت سال * روز و شب اندر دعا و در سؤال
 این همی جُستم زبُردان کای خدا * روزی خواهر حلال و بی عنا
 مرد و زن بر ناله من واقفند * کودکان این ماجرا را و اصفانند
 تو پیرس از هر که خواهی این خبر * تا بگویدی بی شکنجه بی ضرر
 هر هُویدا پرس و هم پنهان زخلق * که چه می‌گفت این گدای ژنده دلق ۲۲۸۵
 بعد این جمله دعا و این فغان * گاوی اندر خانه دیدم ناگهان
 چشم من تاریک شد فی بهر لُوت * شادی آنک قبول آمد قُوت
 کُشتم آنرا تا دهر در شکرِ آن * که دعای من شود آن غیب‌دان

افتاده چنین A (۲۲۷۲). اگر خود قدر نیست BK Bul. (۲۲۷۵) and so corr. in H.

Heading: Bul. علیه. B om. از. Bul. om. خصم را.

و بی ضرر K Bul. (۲۲۸۴). و. A om. (۲۲۸۲). روز شب A (۲۲۸۱).

بعد زین Bul. (۲۲۸۶). و. A om. (۲۲۸۵).

می‌کشد چون اشتر مست این جوال * بی فتور و بی گمان و بی ملال
 ۲۲۵۰ کَلْکِ تصدیقش بی‌گردِ پوزِ او * شد گواهِ مستی و دلسوزِ او
 اشتر از قوتِ چو شیر نرسد * زیرِ ثقلِ بار اندکِ خورشید
 زارزویِ نافه صد فاقه برُو * می‌نماید هکوه پیشش نارِ مو
 در اَلْسَتِ آنکو چنین خوابی ندید * اندرین دنیا نشد بند و مرید
 ور بشد اندر ترددِ صدیله * یک زمان شکرستش و سالی رگله
 ۲۲۵۵ پای پیش و پای پس در راهِ دین * می‌نهد با صد ترددِ بی یقین
 وام‌دارِ شرحِ اینم نكِ گرو * ور شتابست زآلَمِ تَشْرِخِ شنو
 چون ندارد شرحِ این معنی کران * خر بسوی مدعی گاوران
 گفت کورم خواند زین جُرمِ آن دغا * بس بلیسانه قیاس است اے خدا
 من دعا کورانه گئی می‌کرده‌ام * جز بخالقِ کدیه گئی آورده‌ام
 ۲۲۶۰ کور از خلقان طمع دارد زجهل * من زتو کر تُست هر دشوار سهل
 آن یکی کورم زکوران بشیرید * او نیازِ جان و اخلاصم ندید
 کورئِ عشقت این کورئِ من * حُبِّ یُعْنی و یُصْنِت ای حَسَن
 کورم از غیر خدا بینا بدو * مقتضای عشق این باشد بگو
 تو که بینایی زکورانم مدار * دایرم برِ گردِ لطفِ ای مدار
 ۲۲۶۵ آنچنانک یوسفِ صدیق را * خواب بنمودے و گشتش مُتکا
 مرا لطفِ تو هر خوابی نمود * آن دعای بی‌حدم بازے نبود
 می‌دانند خلقِ اسرارِ مرا * ژاژ می‌دانند گفتارِ مرا
 حُشّانست و که داند رازِ غیب * غیرِ علامِ یسرو ستارِ عیب
 خصمِ گفتش رُو بمن کن حقِ بگو * رُو چه سوی آسمان کردی عمو
 ۲۲۷۰ شید می‌آری غلط می‌افگنی * لافِ عشق و لافِ قربت می‌زنی
 با کدامین رُو چون دل‌مردے * رُوی سوی آسمانها کردے

و. A om. (۲۲۵۰)

اندک خوار Bul. (۲۲۵۱)

یک گرو A (۲۲۵۶)

مرا هم لطف تو A (۲۲۶۶)

۲۴۰۵ تیشه هر بیشه کم زن بیا * تیشه زن در کندن روزن هلا
یا نمی دانی که نور آفتاب * عکس خورشید برونست از حجاب
نور این دانی که حیوان دید هم * پس چه گرّما بود بر آدمم
من چو خورشیدم درو رف نور غرق * می ندانم کرد خویش از نور فرق
رفتنم سوی نماز و آن خلا * بهر تعلیمت ره مر خلق را
۲۴۱۰ کثرنم تا راست گردد این جهان * حرب خدعه این بود ای پهلوان
نیست دستوری و گرنی ریختی * گرد از دریای رانر انگیختی
همچنین می گفت داود این نسق * خواست گشتن غلّ خلفان مُعْتَرَق
پس گریانش کشید از پس یکی * که ندارم در یکی اش من شکی
با خود آمد گفت را کوتاه کرد * لب بیست و عزم خلونگاه کرد

در خلوت رفتن داود تا آنچه حَقّست پیدا شود،

۲۴۱۵ در فرو بست و برفت آنکه شتاب * سوی محراب و دعای مستجاب
حق نمودش آنچه بشودش تمام * گشت واقف بر سزای انتقام
روز دیگر جمله خصمان آمدند * پیش داود پیمر صف زدند
همچنان آن ماجراها باز رفت * زود زد آن مدعی تشیع زفت

حکم کردن داود بر صاحب گاو کی از سر گاو بر خیز و
تشیع صاحب گاو بر داود علیه السّلم،

۲۴۲۰ گفت داودش خَمْش کن رو پهل * این مسلمانرا زگاوت کن بجل
چون خدا پوشید بر تو ای جوان * رو خَمْش کن حق ستاری بدان

ار آدم A (۲۴۰۷). هر بیشه K. تیشه در هر بیشه Bul. (۲۴۰۵)

آنج for آنکه Bul. (۲۴۱۶). حرب و خدعه Bul. (۲۴۱۰)

Heading: Bul. بر خیزد.

حکم کردن داود علیه السلام بر کشنده گاو،

گفت داود این سخنها را بشو * حجت شرعی درین دعوی بگو
 ۲۴۹۰ تو روا داری که من بی حجتی * بنهم اندر شهر باطل سستی
 این که بخشیدت خریدی وارثی * رنج را چون وستانی حارثی
 کسب را همچون زراعت دان عمو * تا نکاری دخل نبود زان تو
 کآنچه کاری بدروی آن آن نُسْت * ورنه این بیداد بر تو شد دُرُسْت
 رو به مال مُسلمان کثر مگو * رو بجو وام و به باطل مجو
 ۲۴۹۵ گفت ای شه نو هین و گویم * که هی گویند اصحاب یستم

تضرع آن شخص از داوری داود علیه السلام،

سجده کرد و گفت کای دانای سوز * در دل داود انداز آن فروز
 در دلش نه آنچه تو اندر دلم * اندر افگندی براز ای مُفصلم
 این بگفت و گریه در شد های های * تا دل داود بیرون شد زجای
 گفت هین امروز ای خواهانِ گاو * مُهلتُم ده وین دعاوی را مِکاو
 ۲۴۰۰ تا روم من سوی خلوت در نماز * پرسم این احوال از دانای راز
 خوی دارم در نماز آن التفات * معنی قُرْة عینی فی الصَّلَات
 روزن جانم گشادست از صفا * می رسد بی واسطه نامه خدا
 نامه و باران و نور از روزنم * میفتد در خانه ام از معدنم
 دوزخست آن خانه کآن بی روزنست * اصل دین ای بنده روزن کردنست

بگوی and بشوی A (۲۴۸۹)

بنهم اندر شرع H (۲۴۹۰)

این کی بخشیدت K (۲۴۹۱)

نمود آن تو AB Bul. کسب را K (۲۴۹۲)

آنچه کاری BK Bul. (۲۴۹۳)

ای دانای ABK Bul. (۲۴۹۶)

ای. A om. (۲۴۹۷)

من امروز A (۲۴۹۹)

for آن این H (۲۴۰۱)

the word has been altered.

گشاده Bul. (۲۴۰۲)

۲۴۴۰ رُوی در داود کردند آن فریق * کاهِ نبیٰ مُجْتَبیٰ بر ما شفیق
این نشاید از تو کین ظلمت فاش * قهر کردی بی گناهی را بلاش

عزم کردن داود علیه السّلم بخواندن خلق بدان صحرا کی
راز آشکارا کند و حجتها همه قطع کند،

گفت ای یاران زمان آن رسید * گانِ سرِ مکتوم او گردد پدید
جمله بر خیزید تا بیرون رویم * تا بر آن سرِ نهان واقف شویم
در فلان صحرا درختی هست زفت * شاخهایش انبه و بسیار و چفت
۲۴۴۵ سخت راسخ خیمه گاه و میخِ او * بویِ خون می آیدم انرا ییخِ او
خون شدست اندرین آن خوش درخت * خواجه را کُشتست این منحوس بخت
تا کنون حلمِ خدا پوشید آن * آخر از ناشکری آن قتلبان
که عیالِ خواجه را روزی ندید * نی بنوروز و نه موسهای عید
بی نوایان را بیک لقمه نُجست * یاد نآورد او ز حقه های نُخست
۲۴۵۰ تا کنون از بهرِ یک گاو این لعین * می زند فرزندِ او را بر زمین
او بخود بر داشت پرده از گناه * ورنه می پوشید جُرمش را اله
کافر و فاسق درین دورِ گزند * پرده خود را بخود بر می درند
ظلم مستورست در اسرارِ جان * می نهد ظالم بپیشِ مردمان
که ببینیدم که دارم شاخها * گاو دوزخ را ببینید از ملا

و حجتهای همه را Bul. و حجتها را هم BK. و حیلها هم A. راز را BK. Heading:

بسیار و چفت B. بسیار چفت A (۲۴۴۴) بر آن for بدان Bul. (۲۴۴۳)

(۲۴۴۶) After this verse Bul. adds:

مال او را غصب کرده این عنود * آنکه عبد مشرّا اش کرده بود

این جوان آن خواجه را گردد پسر * طفل بوده نیست او را زین خبر

و. A om. (۲۴۵۲) و موسهای عید A (۲۴۴۸) حکم خدا A (۲۴۴۷)

کیدی (؟) written above the final letter of مر with, گاو دوزخ را کیدی از بلا A (۲۴۵۴)

گفت وا ویلی چه حکمت این چه داد * از پی من شرع نو خواهی نهاد
رفتنه است آوازۀ عدلت چنان * که معطر شد زمین و آسمان
بر سگان کور این اِسْتَمِ نرفت * زین تعدی سنگ و کُهِ بشکافت تفت
همچنین تشبیع میزد بر ملا * کالِصَلا همگام ظلمت الصلا

حکم کردن داود بر صاحب گاو که جمله مال خود را بوی ده،

۲۴۲۵ بعد از آن داود گفتش کاه عَنود * جمله مال خویش اورا بخش زود
ورنه کارت سخت گردد گفتمت * تا نگردد ظاهر از وی اِسْتَمِ
خاک بر سر کرد و جامه بر درید * که بهر دم میکی ظلمی مزید
یکدی دیگر برین تشبیع راند * باز داودش پیش خویش خواند
گفت چون بخت نبود ای بخت کور * ظلمت آمد اندک اندک در ظهور
۲۴۲۰ ریدۀ آنگاه صدر و پیشگاه * ای دریغ از چون تو خر خاشاک و کاه
رَو که فرزندان تو با جُفت تو * بندگان او شدند افزون مگو
سنگ بر سینه میزد با دو دست * میدوید از جهل خود بالا و پست
خانی هم اندر ملامت آمدند * کز ضمیر کار او غافل بُدند
ظالم از مظلوم کی داند کسی * کو بود سُخرۀ هوا همچون خسی
۲۴۲۵ ظالم از مظلوم آنکس پی بُرد * کو سِرِ نفسِ ظَلوم خود بُرد
ورنه آن ظالم که نفس است از دزون * خصمِ مظلومان بود او از جنون
سگ هاره حمله بر مسکین کند * نا تواند زخم بر مسکین زند
شرم شیرانراست فی سگ را بدان * که نگردد صید از همسایگان
عامۀ مظلوم گش ظالم پُرسست * از کین سگان سوۀ داود جَست

ای عَنود B Bul. (۲۴۲۵) این for و A. وا ویلا Bul. (۲۴۲۱)

مزید for بدید A apparently (۲۴۲۷)

from the preceding verse. کی داند کی A repeats آنکس پی برد (۲۴۲۵) Instead of

سگشان BK Bul. (۲۴۲۹) . خصم هر مظلوم باشد از جنون BK Bul. (۲۴۳۶)

برون رفتن خلق بسوی آن درخت،

چون برون رفتند سوی آن درخت * گفت دستش را سپس بندید سخت
تا گناه و جرم او پیدا کنم * تا لَوای عدل بر صحرا زخم
گفت ای سگ جدّ این را کُشته * تو غلای خواجه زین رو گشته
خواجه را کُشتی و بُردی مال او * کرد یزدان آشکارا حال او ^{۲۴۷۵}
آن زنت اورا کینزک بوده است * با همین خواجه جفا بنموده است
هرچه زو زاید ماده یا که نر * ملک وارث باشد آن گل سر بسر
تو غلای کسب و کارت ملک اوست * شرع جُستی شرع پُستان رو نکوست
خواجه را کُشتی باستم زار زار * هر برینجا خواجه گویان زینهار
کارد از اشتاب کردی زیر خاک * از خیالی که دیدی سَهَناک ^{۲۴۸۰}
نک سرش با کارد در زیر زمین * باز کاوید این زمین را همچنین
نام این سگ هم نبشته کارد بر * کرد با خواجه چین مکر و ضرر
همچنان کردند چون بشکافتند * در زمین آن کارد و سررا یافتند
وَلَوَله در خلق افتاد آن زمان * هر یکی زَنار بپُرد از میان
بعد از آن گفتش بیا ای دادخواه * دادِ خود پُستان بدان روی سیاه ^{۲۴۸۵}

قصاص فرمودن داود علیه السّلم خونی را بعد از الزام حجت برو،

هم بدان نیغش بفمود او قصاص * گئی کند مکرش زعَلَم حق خلاص
حِلْم حق گرچه مَواها کند * لیک چون از حد بشد پیدا کند
خون نخسپد در فتد در هر دلی * مِیلِ جُست و جویِ کشف مُشکل

باشد BK Bul. هرچه ازو Bul. (۲۴۷۷) غلام B Bul. حدّ اورا Bul. (۲۴۷۴)

از آن روی سیاه A (۲۴۸۵) نوشته B Bul. (۲۴۸۲) کسب K (۲۴۷۸) آنها سر بسر

Heading: B Bul. om. برو.

جست و جوی و کشف BK (۲۴۸۸) پیدا for رسوا Bul. (۲۴۸۷)

گواهی دادن دست و پا و زیان بر سرّ ظالم هم در دنیا،

۲۴۵۰ پس هم اینجا دست و پایت در گزند * بر ضمیر تو گواهی می‌دهند
چون موکل می‌شود بر تو ضمیر * که بگو تو اعتقادت را مگیر
خاصه در هنگام خشم و گفت و گو * می‌کند ظاهر سرت را مو به مو
چون موکل می‌شود ظلم و جفا * که هویدا کن مرا اے دست و پا
چون می‌گیرد گواه سر لگام * خاصه وقت جوش و خشم و انتقام
۲۴۶۰ پس همانکس کین موکل می‌کند * تا لواے راز بر صحرا زند
پس موکلهای دیگر روزِ حشر * هر تواند آفرید از بهرِ نشر
ای بده دست آمده در ظلم و کین * گوهرت پیداست حاجت نیست این
نیست حاجت شهره گشتن در گزند * بر ضمیر آتشینست واقفند
نفس تو هر دم بر آرد صد شرار * که ببینید منم ز اصحابِ نار
۲۴۶۵ جزوِ نارم سوی کُلّ خود رور * من نه نورم که سوی حضرت شوم
همچنان کین ظالم حق نا شناس * بهرِ گاوی کرد چندین التباس
او ازو صد گاو بُرد و صد شُر * نفس اینست ای پدراز وی بُر
نیز روزی با خدا زاری نکرد * یا ربّی نامدازو روزی بدرد
کای خدا خصم مرا خشنود کن * گر منش کردم زیان تو سود کن
۲۴۷۰ گر خطا کُشتم دیت بر عاقله است * عاقله جانم تو بودی از اَلست
سنگ می‌دهد باستغفارِ دُر * این بود انصافِ نفس ای جانِ حُر

Heading: Bul. در این دنیا.

(۲۴۶۰) B for که.

(۲۴۶۴) B پیش تو هر دم.

(۲۴۷۰) H کز خطا. Bul. بر عاقلست.

(۲۴۷۱) AH om. ای, which is suppl. in marg. H.

۲۰۰ مدعی گاو نفس، تُست هین * خوشتن را خواجه کردست و مهین
 آن کُشته گاو عقل، نست رو * بر کُشته گاو تن مُکر مشو
 عقل اسیرست و هی خواهد زحق * روزی بی رنج و نعمت بر طبق
 روزی بی رنج او موقوف چیست * آنک بکشد گاورا کاصل بدیست
 نفس گوید چون کُشی تو گاو من * زآنک گاو نفس باشد نقش تن
 ۲۰۱ خواجه زاده عقل مانده بی نوا * نفس خونی خواجه گشته و پیشوا
 روزی بی رنج ی دانی که چیست * قوت ارواحست و ارزاق نیست
 لیک موقوفست بر قربان گاو * گنج اندر گاو دان ای گنج کاو
 دوش چیزه خورده ام و رنی تمام * دادی در دست فهم تو زمار
 دوش چیزه خورده ام افسانه است * هرچه ی آید ز پنهان خانه است
 ۲۰۱۰ چشم بر اسباب از چه دوخیم * گر زخوش چشمان گرشم آموخیم
 هست بر اسباب اسبابی دگر * در سبب مُگر در آن افکن نظر
 انبیا در قطع اسباب آمدند * معجزات خویش بر کیوان زدند
 بی سبب مر بجزرا بشکافتند * بی زراعت چاش گندم یافتند
 ریگها هم آرد شد از سعیشان * پشم بُز ابریشم آمد گش کشان
 ۲۰۲ جمله قرآن هست در قطع سبب * عزّ درویش و هلاک بولهب
 مرغ بایلی دو سه سنگ افکند * لشکر زفت حبش را بشکند
 پیل را سوراخ سوراخ افکند * سنگ مرغی کو بیلا پر زند
 دُم گاو کُشته بر مقتول زن * تا شود زنده همان تم در کفن
 حلق بریده جهد از جای خویش * خون خود جوید ز خون پالای خویش
 ۲۰۲۰ همچنین زاغ از قرآن تا تمام * رفض اسبابست و علت والسلام

(۲۰۰۷) Bul. هی جوید زحق.

(۲۰۰۸) A اصل بدیست.

(۲۰۰۹) A باشد نفس تن.

(۲۰۱۰) A om. و.

(۲۰۱۲) BHK گنج کاو as in text.

(۲۰۱۰) H گرشم as in text.

(۲۰۱۸) Bul. بر زراعت.

اقتضای داورئ ربّ دین * سر بر آرد از ضمیر آن و این
 ۲۴۹ کان فلان چون شد چه شد حالش چه گشت * همچنانک جوشد از رگزار گشت
 جوشش خون باشد آن و جُستها * خارش دلها و بحث و ماجرا
 چونک پیدا گشت سرّ کار او * مُعجزه داود شد فاش و دوتو
 خلق جمله سر برهنه آمدند * سر بسجده بر زمینها میزدند
 ما همه کورانِ اصلی بوده‌ایم * از تو ما صد گون عجایب دیده‌ایم
 ۲۴۹۰ سنگ با تو در سخن آمد شهر * کز برای غزو طالوت بگیر
 تو بسه سنگ و فلاخن آمدی * صد هزاران مرد را برهم زدی
 سنگهای صد هزاران پاره شد * هر یکی هر خصم را خون خواره شد
 آهن اندر دست تو چون موم شد * چون زیره سازی ترا معلوم شد
 کوهها با تو رسائل شد شکور * با تو میخوانند چون مُقری زُبور
 ۲۵۰۰ صد هزاران چشم دل بگشاده شد * انتر تم تو غیبرا آماده شد
 و آن قوی تر زان همه کین دایمست * زندگی بخشی که سَرمد قایمست
 جانِ جمله مُعجزات اینست خود * کو بیخشد مرده را جان ابد
 کشته شد ظالم جهانی زنده شد * هر یکی از نو خدا را بنده شد

بیان آنک نفس آدمی بجای آن خونبست کی مدعی گاو گشته
 بود و آن گاو کشته عقلست و داود حقست یا شیخ کی
 نایب حقست که بقوت و یاری او تواند ظالم را کشتن
 و توانگر شدن بروزی بی کسب و بی حساب،

نفس خود را کُش جهان را زنده کن * خواجهر را کُشتنست اورا بنده کن

مر خصم را. Bul. (۲۴۹۷) و. A om. معجز. A (۲۴۹۲) بحث ماجرا. Bul. (۲۴۹۱)

Heading: A om. بجای آن. A om. before بقوت. Bul. بروزی حلال.

نفس اژدرهاست با صد زور و فن * رُویِ شیخِ اورا زُمُرد دیدگن
 گر تو صاحبِ گاورا خواهی زبون * چون خرانِ سنجش کن آن سَوایِ حَرون
 ۲۵۵۰ چون بِنَزْدِیکِ وَلِیِّ اللَّهِ شود * آن زبانِ صدگِرش کُوته شود
 صد زبان و هر زبانش صد لُغَت * زَرَقِ و کِستاش نیاید در صفت
 مدعیِ گاوِ نفس آمد فصیح * صد هزاران حِجَّتِ آرد ناصحیح
 شهر را بفریبِد الا شاه را * ره نماند زد شه آگاه را
 نفس را تسبیح و مُصَحَّف در بین * خنجرو شمشیر اندر آستین
 ۲۵۵۵ مصحف و سالوسِ او باورِ مکن * خویش با او هَمَسِر و هَمَسِرِ مکن
 سوے حَوْضِ آورد بهر وضو * و اندر اندازد ترا در قعرِ او
 عقلِ نورانی و نیکو طالبست * نفسِ ظلمانی بُرُو چون غالبست
 زَانِکِ او در خانه عقلِ تو غریب * بر درِ خود سگ بود شیرِ مهیب
 باش تا شیرانِ سوی بیشه روند * وین سگانِ کور آنجا بگروند
 ۲۵۶۰ مکرِ نفس و تن نداند عامِ شهر * او نکردد جز بوحیِ الْقَلْبِ فِهر
 هر که جنسِ اوست یارِ او شود * جز مگر داود کُوشِخت بود
 کو مبدلِ گشت و جنسِ تن نهاند * هر کرا حق در مقامِ دل نشاند
 خلقِ جمله عِلّیّاند از کین * یارِ عِلّتِ می شود عِلّتِ یقین
 هر خسی دعویِ داودے کند * هر که بی تمیز کف در وی زند
 ۲۵۶۵ از صیادی بشنود آوازِ طیر * مرغِ ابله می کند آن سوے سَیر
 نَقْدرا از نَقْلِ نَشْناسد غویست * هین ازو بگریز اگر چه معنویست
 رُسته و بر بسته پیشِ او یکیست * گر یقین دعوی کند او در شکِیست
 این چنین کس گر ذکّی مطلق است * چو نش این تمیز نبود احمق است
 هین ازو بگریز چون آهو ز شیر * سوی او مشتاب ای دانا دلیر

نقش ظلمانی K (۲۵۵۷)

کَانَ شیخت BK Bul. که شیخت A (۲۵۶۱)

و. Bul om. (۲۵۶۲)

کشف این نه از عقل کارافرا بود * بدگی کن تا ترا پیدا شود
 بند معقولات آمد فلسفی * شہسوار عقل آمد صفی
 عقل عقلت مغز و عقل نُست پوست * معدّ حیوان همیشه پوست جوست
 مغزجوی از پوست دارد صد ملال * مغز نغز انہرا حلال آمد حلال
 ۲۵۲۰ چونک قشر عقل صد برہان دہد * عقل کل کی گام بی ایقان نہد
 عقل دفترها کند یکسر سیاه * عقل عقل آفاق دارد پُر زماہ
 از سیاہی وز سپیدے فارغست * نور ماهش بر دل و جان بازغست
 این سیاہ و این سپید ار قدر یافت * زان شب قدرست کاختروار تافت
 قیمتِ ہیمان و کیسہ از زرست * بی ززر ہیمان و کیسہ آبترست
 ۲۵۲۵ همچنانک قدر تن از جان بود * قدر جان از پرتو جانان بود
 گر بدی جان زندہ بی پرتو کنون * ہیچ گفتی کافرانرا میتون
 ہین بگو کہ ناطقہ جو می کند * تا بقرنی بعد ما آبی رسد
 گرچہ ہر قرنی سخن آری بود * لیک گفت سالفان یاری بود
 فی کہ ہم تَوَزیّت و انجیل و زبور * شد گواہ صدق قرآن ای شکور
 ۲۵۳۰ روزی بَرزج جو و بی حساب * کز بہشت آورد جبریل سب
 بلک رزقی از خداوند بہشت * بی صداع باغبان بی رنج کشت
 زانک نفع نان در آن نان داد اوست * بدہدت آن نفع بی توسیط پوست
 ذوق پنهان نقشی نان چون سفرہ ایست * نان بی سفرہ ولی را بہرہ ایست
 رزق جانی کی بری با سعی و جست * جز بعدل شیخ کو داود نُست
 ۲۵۳۵ نفس چون با شیخ بیند گام تو * از بُن دندان شود او رام تو
 صاحب آن گاو رام آنگاہ شد * کز دم داود او آگاہ شد
 عقل گاہی غالب آید در شکار * بر سگ نفسست کہ باشد شیخ یار

مغز نغز آن را H . مغز جو . Bul. (۲۵۲۹)

بیزر آن ہیمان . Bul. (۲۵۴۴)

بی حسیب . Bul. (۲۵۴۰)

گفت رحمت چیست کآنجا اسم حق * سود کرد اینجا نبود آنرا سبق
 آن هان رنجست و این رنجی چرا * او نشد این را و آنرا شد دوا
 گفت رنج احمق قهر خداست * رنج و کوری نیست قهر آن ابتلاست
 ابتلا رنجست کآن محم آورد * احمق رنجست کآن زخم آورد
 آنچ داغ اوست مهر او کرده است * چاره بر وی نیارد بُرد دست
 ز احمقان بگیریز چون عیسی گریخت * صحت احمق بسی خونها که ریخت
 اندک اندک آبرا دزدد هوا * دین چنین دزدد هر احمق از شما
 گرمیت را دزدد و سردی دهد * همچو آن کو زیر کون سنگی نهد
 آن گریز عیسی فی از بیم بود * اینست او آن بی تعلیم بود
 زمهریر امر پُر کند آفاق را * چه غم آن خورشید با اشراق را

قصه اهل سبا و حماقت ایشان و اثر ناکردن نصیحت انبیا در احمقان

یادم آمد قصه اهل سبا * کز تم احمق صباشان شد وبا
 آن سبا ماند بشهر بس کلان * در فسانه بشنوی از کودکان
 کودکان افسانه‌ها می‌آورند * درج در افسانه‌شان بس سر و پند
 هزارها گویند در افسانه‌ها * گنج می‌جو در همه ویرانه‌ها
 بود شهری بس عظیم و مه ولی * قدر او قدر سگ‌ره بیش فی
 بس عظیم و بس فراخ و بس دراز * سخت زفت زفت اندازه پیاز
 مردم ده شهر مجموع اندرو * لیک جمله سه تن ناشسته‌رو

رنج کوری Bul. (۲۰۹۲) چرا for هذا A (۲۰۹۱)

بر اشراق را Bul. (۲۰۹۹) خونها بر ریخت Bul. (۲۰۹۵)

Heading: B رجوع بقصه corr. to نصیحت ایشان Bul. از همه Bul. (۲۱۰۲) زفت و زفت Bul. (۲۱۰۵)

بشهری Bul. (۲۱۰۱)

گر بختن عیسی علیه السّلم فراز کوه از احقان،

۲۰۷۰ عیسیٰ مَریم بکوهی ی گریخت * شیر گویی خون او ی خواست ریخت
 آن یکی در پی دوید و گنت خیر * در پیت کس نیست چه گریزی چوطیر
 با شتاب او آچنان میتاخت جُفت * کز شتاب خود جواب او نگفت
 يك دو میدان در پی عیسی براند * پس بجِدِّ جَدِّ عیسی را بخواند
 کز پی مَرَضَاتِ حق يك لحظه بیست * که مرا اندر گریزت مشکلیست
 ۲۰۷۵ از کی این سو ی گریزی ای کریم * نی پیت شیر و نه خصم و خوف و بیم
 گفت از احمق گریزانم برو * ی رهانم خویش را بندم مشو
 گفت آخر آن مسیحا نی توی * که شود کور و کر از تو مُستوی
 گفت آری گفت آن شه نیستی * که فسون غیب را مأویستی
 چون بخوانی آن فسون بر مرده * بر جهد چون شیر صید آورده
 ۲۰۸۰ گفت آری آن منم گنتا که تو * نی زرگل مرغان کنی ای خوب رو
 گفت آری گفت پس ای روح پاک * هر چه خواهی ی کنی از کیست بالک
 با چنین برهان که باشد در جهان * که نباشد مر ترا از بندگان
 گفت عیسی که بذات پاک حق * مُبدع تن خالق جان در سبق
 حُرمت ذات و صفات پاک او * که بود گردون گریبان چاک او
 ۲۰۸۵ کان فسون و اسم اعظم را که من * بر کر و بر کور خواندم شد حسن
 بر که سنگین بخواندم شد شکاف * خرقه را بدرید بر خود تا بناف
 بر تن مرده بخواندم گشت حی * بر سر لاشی بخواندم گشت شی
 خواندم آنرا بر دل احمق بود * صد هزاران بار و درمانی نشد
 سنگ خارا گشت و زان خو بر نگشت * ریگ شد کر وی نرُوید هیچ کشت

(۲۰۷۷) B ای مسیحا.

(۲۰۸۸) A seems to have read دل احمق بود originally, but a corrector has altered بود to سَود (شود). A درمانی نبود.

نك پياپی کاروانها مُقننی * زین شکافِ در که هست آن مُقننی
بر درِ ار جویی نیابی آن شکاف * سخت ناپیدا وزو چندین زفاف

شرح آن کورِ دوربین و آن کُرّ تیزشنو و آن

برهنهٔ درازدامن،

کُرّ امل را دان که مرگِ ما شنید * مرگِ خود نشید و نقلِ خود ندید
حرص نابیناست بیند موبِمو * عیبِ خُلقان و بگوید کو بکو
عیبِ خود يك ذره چشمِ کورِ او * ی‌نیند گرچه هست او عیبِ جو^{۲۶۴۰}
عُور می‌ترسد که دامانش بُرند * دامنِ مردِ برهنه کی درند
مردِ دنیا مفلس است و ترسِ ناك * هیچ اورا نیست از دزدانش باك
او برهنه آمد و عریان رود * وز غمِ دزدش جگر خون میشود
وقتِ مرگش که بود صد نوحه پیش * خند آید جانش را زین ترسِ خویش
آن زمان داند غنی کش نیست زر * هم ذکی داند که بُد او بی‌هر^{۲۶۴۵}
چون کنارِ کودکی پُر از سفال * کو بر آن لرزان بود چون ربِّ مال
گر ستانی پارهٔ گریبان شود * پاره گر بازش دهی خندان شود
چون نباشد طفل را دانش دثار * گریه و خندش ندارد اعتبار
مَحشم چون عاریت را مُلك دید * پس بر آن مالِ دُرُوغین ی‌طپید
خواب ی‌بیند که اورا هست مال * ترسد از دزدی که بُر باید جوال^{۲۶۴۰}
چون زخواستش بر جهانِ گوش‌کش * پس ز ترسِ خویش تَسْخَر آیدش
همچنان لرزانی این عالمان * که بُودشان عقل و علم این جهان

Heading: Suppl. in marg. H.

وز دزدانش B (۲۶۴۲). ببیند کو بکو A. عیبِ خُلقان را بگوید. (۲۶۴۱)

and so corr. in H. که او بد بی هر BK Bul. (۲۶۴۵). زین خله خویش A (۲۶۴۴)

در آن مال A. مُلك دید H (۲۶۴۱). خندش B (۲۶۴۸) and so corr. in H.

ترسانی این عالمان B (۲۶۴۲). پس بر ترس خویش Bul. (۲۶۴۱)

اندرو خلق و خلایق بی شمار * لیک آن جمله سه خام پخته خوار
 جان ناکرده بچنان تاختن * گر هزارانست باشد نیم تن
 آن یکی بس دُورین و دید کور * از سلیمان کور و دید پای مور
 ۲۶۱۰ و آن دگر بس تیز گوش و سخت کر * گنج در وی نیست یک جو سنگ زر
 و آن دگر عور و برهنه لاشه باز * لیک دامنهای جامه او دراز
 گفت کور اینک سپاهی می رسند * من همی بینم که چه قومند و چند
 گفت کر آره شنودم بانگشان * که چه می گویند پیدا و نهان
 آن برهنه گفت ترسان زمین منم * که بپرند اثر درازی دامنم
 ۲۶۱۵ کور گفت اینک بتزدیک آمدند * خیز بگریزم پیش از زخم و بند
 کر همی گوید که آری مشغله * می شود نزدیکتر یاران هله
 آن برهنه گفت آوه دامنم * از طمع بپرند و من ناایمنم
 شهر را هشتند و بیرون آمدند * در هزیمت در دهی اندر شدند
 اندر آن ده مرغ فربه یافتند * لیک ذره گوشت بروی نه نژند
 ۲۶۲۰ مرغ مرده خشک وز زخم کلاغ * استخوانها زار گشته چون بناغ
 زان همی خوردند چون از صید شیر * هر یکی از خوردنش چون پیل سیر
 هر سه زان خوردند و بس فربه شدند * چون سه پیل بس بزرگ و مه شدند
 آنچنان کر فربهی هر یک جوان * در نگنجیدی ز زفتی در جهان
 با چنین گبری و هفت اندام زفت * از شکاف در برون جستند و رفت
 ۲۶۲۵ راه مرگ خلق ناپیدا رهیست * در نظر ناید عجایب مخرجیست

و در وی B دیگر. A (۲۶۱۰). هزارانند Bul. (۲۶۰۸). و. A om. (۲۶۰۷).

پرند Bul. (۲۶۱۴). شنیدم Bul. (۲۶۱۴). و لاشه باز Bul. دیگر. A (۲۶۱۱).

In AH vv. ۲۶۱۵. در هزیمت در دهی اندر شدند: A in second hemistich: (۲۶۱۵).

and ۲۶۱۶ are transposed.

در وی K Bul. (۲۶۱۶). A om. (۲۶۱۸). A om. (۲۶۱۷).

با چنین کبری A (۲۶۲۴). آنچنان از A (۲۶۲۴). بناغ K Bul. (۲۶۲۰).

در نظر ناید که آن بیجا رهیست BK Bul. (۲۶۲۵).

بس که می افتاد از پُری نثار * تنگ می شد مَعْبَرِ ره برگذار
 ۲۶۶۰ آن نثار میوه ره را می گرفت * از پُری میوه ره رو در شگفت
 سَلَه بر سر در درختانشان * پُر شده ناخواست از میوه فشان
 باد آن میوه فشانده فی کسی * پُر شدی ز آن میوه دامها بسی
 خوشهای زفت تا زیر آمد * بر سر و روی رونده می زده
 مرد گلخن تاب از پُری زر * بسته بودی در میان زرین کمر
 ۲۶۶۵ سگ کُلِیچه کوفتی در زیر پا * نُخمه بودی گرگ صحرا از نوا
 گشته این شهر و ده از دزد و گرگ * بُز نترسیده هم از گرگ سُرگ
 گر بگویم شرح نعمتهای قوم * که زیادت می شد آن یومًا یوم
 مانع آید از سخنه‌های مُهم * انبیا بردند امیر فَاَسْتَم

آمدن پیغامبران از حق بنصیحت اهل سبا،

سیزده پیغمبر آنجا آمدند * گمراهانرا جمله رهبری شدند
 ۲۶۷۰ که هله نعمت فزون شد شکر کو * مرکب شکر از بخسید حر کو
 شکر مُنعم واجب آید در خرد * ورنه بگشاید در خشم ابد
 هین کرم بینید و این خود کس کند * کر چنین نعمت بشکری بس کند
 سر بیخشد شکر خواهد سجده * پا بیخشد شکر خواهد قعد
 قوم گفته شکر مارا بُرد غول * ما شدیم از شکر وز نعمت ملول
 ۲۶۷۵ ما چنان پژمرده گشتیم از عطا * که نه طاعتان خوش آید نه خطا
 ما نمی خواهیم نعمتها و باغ * ما نمی خواهیم اسباب و فراغ
 انبیا گفتند در دل علّیست * که از آن در حق شناسی آفتیست

و. A om. (۲۶۶۴)

Bul. یوما فیوم (۲۶۶۷)

از. K om. Heading:

پیغامبر ABHK (۲۶۶۹)

Bul. اسباب فراغ (۲۶۷۶)

از پی، این عاقلان، ذو فتون * گفت ایزد در نبی لا یَعْلَمُونَ
 هر یکی ترسان ز دزدی کسی * خوشتن را علم پندارد بسی
 گوید او که روزگار می‌برند * خود ندارد روزگار سودمند^{۲۶۴۵}
 گوید از کارم بر آوردند خلق * غرقِ بیکاریست جانش نا بجلق
 غور ترسان که من دامن کشان * چون رهانم دامن از چنگالشان
 صد هزاران فصل داند از علوم * جانِ خود را می‌نداند آن ظَلوم
 داند او خاصیتِ هر جوهری * در بیانِ جوهرِ خود چون خرّی
 که می‌دانم یَجُوز و لا یَجُوز * خود ندانی تو یَجُوزی یا عَجُوز^{۲۶۵۰}
 این روا و آن ناروا دانی ولیک * تو روا یا ناروا بی تو نیک
 قیمتِ هر کاله می‌دانی که چیست * قیمتِ خود را ندانی احمقیست
 سعه‌ها و نحسها دانسته * ننگری تو سعه یا ناشسته
 جان جمله علمها اینست این * که بدانی من یکم در یومِ دین
 آن اُصولِ دین بدانستی تو لیک * بنگر اندر اصلِ خود گر هست نیک^{۲۶۵۵}
 از اُصولِ اُصولِ خویش به * که بدانی اصلِ خود ای مردِ مه

صفت خرمی شهر اهل سبا و ناشکری ایشان،

اصلشان بد بود آن اهل سبا * می‌رمیدند ز اسبابِ لقا
 دادشان چندان ضیاع و باغ و راغ * از چپ و از راست از بهر فراغ

خاصیتی A (۲۶۴۹) فضل. ABK Bul. (۲۶۴۸)

ای عجز. Bul. بحوری یا عجز. A (۲۶۵۰)

نگری سعدی تو. BK Bul. (۲۶۵۴) For the metre cf. note on v. ۱۷۱۹. After this verse AH add (cf. v. ۲۵۰۲):

جان جمله علمها اینست خود * کو ببخشد جمله را جان ابد

از اصول AB (۲۶۵۵)

Heading: A om. شهر.

تا که آن کهنه بر آرد برگِ نو * بشگُفاند کهنه صد خوشه زگو
 ۲۷۰۰ ما طیبانیم شاگردانِ حق * بحرِ قَلْزُم دید مارا فَاَنْتَلَقْ
 آن طیبانِ طبیعت دیگرند * که بیل از راهِ نبضِ بنگرند
 ما بیل بی واسطه خروش بنگریم * کز فراست ما بعالی مَنظَریم
 آن طیبانِ غذا اند و ثمار * جانِ حیوانی بدیشان استوار
 ما طیبانِ فعالیم و مقال * مُلْهِم ما پرتو نورِ جلال
 ۲۷۰۵ کین چنین فعلی ترا نافع بود * وَاَنْجَنانِ فعلی زره قاطع بود
 این چنین قولی ترا پیش آورد * وَاَنْجَنانِ قولی ترا نبش آورد
 آن طیبانرا بود بَوَلِی دلیل * وین دلیل ما بود وَحْیِ جلیل
 دست مُزدی می نخواستیم از کسی * دست مُزد ما رسد از مَقْدِسی
 هین صلا بیمارئ ناسوررا * داروے ما یك یك رنجوررا

معجزه خواستن قوم از پیغامبران،

۲۷۱۰ قوم گفتند اے گروه مدعی * کُو گواه علمِ طب و نافی
 چون شما بسته همین خواب و خورید * همچو ما باشید دریده می چرید
 چون شما در دامِ این آب و گِلید * گِی شما صِبادِ سیمِرخِ دِلید
 حُبِّ جاه و سَرَوری دارد بر آن * که شمارد خویش از پیغامبران
 ما نخواهیم این چنین لاف و دروغ * کردن اندر گوش و افتادن بدوغ

(۲۶۹۹) H از کهنه برگ نو. A. with بروید suppl. above. AB Bul.
 و شاگردان. (۲۷۰۰) Bul. بشگُفاند آن کهنه.

نافع شود. (۲۷۰۵) Bul.

(۲۷۰۷) B om.

و. (۲۷۱۰) Bul. om. رسد از حق بی. (۲۷۰۸) BK Bul.

(۲۷۱۱) In A و is written before درده, above the line.

(۲۷۱۲) A پیغامبران ABHK. حُب و جاه.

(۲۷۱۴) A افتادن و. گفت و دروغ. A om. before.

نعمت از وے جلگی عَلت شود * طعمه در بیمار گی قوت شود
 چند خوش پیش تو آمد ای مُصر * جمله ناخوش گشت و صاف او کَیر
 ۲۸۰ تو عدو این خوشها آمده * گشت ناخوش هرچه در وی کف زدی
 هرکه او شد آشنا و یار تو * شد حقیر او خوار در دیدار تو
 هرکه او بیگانه باشد با تو هم * پیش تو او بس مه‌است و محترم
 این هم از تأثیر آن بیمارست * زهر او در جمله جُفتان ساریست
 دفع آن عَلت باید کرد زود * که شکر با آن حدّث خواهد نمود
 ۲۸۵ هر خوشی کاید بنو ناخوش شود * آب حیوان گر رسد آتش شود
 کیمیای مرگ و جسکت آن صفت * مرگ گردد زان حیات عاقبت
 بس غذایی که زوی دل زنده شد * چون بیامد در تن تو گنده شد
 بس عزیزی که بنار اشکار شد * چون شکار شد بر تو خوار شد
 آشنایی عقل با عقل از صفا * چون شود هر دم فزون باشد و لا
 ۲۹۰ آشنایی نفس با هر نفس پست * تو یقین ی‌دان که دم کم‌ترست
 زانک نفس گر عَلت می‌تند * معرفت را زود فاسد می‌کند
 گر نخواهی دوست را فردا نفیر * دوستی با عاقل و با عقل گیر
 از سموم نفس چون با عَلتی * هرچ گیری تو مرض را آلتی
 گر بگیری گوهری سنگی شود * ور بگیری مهر دل جنگی شود
 ۲۹۵ ور بگیری نکته بکری لطیف * بعدِ درکت گشت بی‌ذوق و کثیف
 که من این را بس شنیدم کهنه شد * چیز دیگر گو بجز آن ای عَضُد
 چیز دیگر تازه و نو گفته گیر * باز فردا زان شوی سیر و نفیر
 دفع عَلت کن چو عَلت خو شود * هر حدیثی کهنه پشت نو شود

کف در وی. A Bul. (۲۸۰) . پیش تو آید. Bul. (۲۷۹)

هر دم کم‌ترست. Bul. (۲۹۰) . و لا. K (۲۸۹) . بس پست. B (۲۸۲)

کثیف. before و. A om. و لطیف. Bul. بکر. K (۲۹۵)

حدیث. B Bul. (۲۹۸)

هر رسول شاه باید جنسی او * آب و گل کو خالق افلاك كو
 مغز^{۲۷۳۵} خر خوردیم تا ما چون شما * پشه را داربم همراز هما
 كو هما كو پشه كو گل كو خدا * زافتاب چرخ چه بود ذره را
 این چه نسبت این چه پیوندی بود * تا که در عقل و دماغی در رود

حکایت خرگوشان که خرگوشی را برسالت پیش پیل فرستادند
 که بگو که من رسول ماه آسانم پیش تو که ازین چشمه آب
 حذر کن چنانک در کتاب کلیله تمام گفته است،

این بدان ماند که خرگوشی بگفت * من رسول ماهر و با ماه جفت
 کز رمه پیلان بر آن چشمه زلال * جمله نخچیران بدند اندر وبال
 جمله محروم و زخوف از چشمه دور * حیلۀ کردند چون کم بود زور^{۲۷۴۰}
 از سر که بانگ زد خرگوش زال * سوی پیلان در شب غره هلال
 که بیا رابع عشر ای شاه پیل * تا درون چشمه یابی این دلیل
 شاه پیلان من رسول پیش بیست * بر رسولان بند و زجر و خشم نیست
 ماه می گوید که اے پیلان روید * چشمه آن ماست زین یکسو شوید
 ورنه من نان کور گردانم ستم * گفتم از گردن برون انداختم^{۲۷۴۵}
 ترک این چشمه بگوید و روید * تا ز زخم تیغ مه ایمن شوید
 نك نشان آنست کاندل چشمه ماه * مضطرب گردد ز پیل آب خواه
 آن فلان شب حاضر آ ای شاه پیل * نا درون چشمه یابی زین دلیل

تا کی A (۲۷۴۷)

Heading: A خرگوش را. In H برسالت is suppl. in marg. A رسول که بگو من که.

شاه پیلان AK (۲۷۴۳)

تا ز زخم تیغ مه ایمن شوید A in second hemistich (۲۷۴۴)

A om. (۲۷۴۵)

A om. K Bul. تیغ من (۲۷۴۶)

۲۷۱۵ انبیا گفتند کین زان علتست * مایه کورے حجاب رؤنست
 دعوی مارا شنیدیت و شما * می بینید این گهر در دست ما
 امتحانست این گهر مر خلق را * ماش گردانیم گرد چشمها
 هرکه گوید کوا گفتش گواست * کورنی بیند گهر حبس عاست
 آفتابی در سخن آمد که خیز * که بر آمد روز بر جه کم ستیز
 ۲۷۲۰ تو بگویی آفتابا کوا گواه * گویدت ای کور از حق دید خواه
 روز روشن هرکه او جوید چراغ * عین جستن کوریش دارد بلاغ
 و نه نمی بینی گمانی برده * که صباحست و تو اندر پرده
 کوری خود را مکن زین گفت فاش * خامش و در انتظار فضل باش
 در میان روز گفتن روز کوا * خویش رسوا کردنت ای روزجو
 ۲۷۲۵ صبر و خاموشی جذوب رحمتست * وین نشان جستن نشان علتست
 آنصنوا پذیر تا بر جان تو * آید از جانان جزای آنصنوا
 گر نخواهی نکس پیش این طیب * بر زمین زن زر و سرا ای لیب
 گفت افزون را تو بفروش و بخر * بذل جان و بذل جاه و بذل زر
 تا ثنائے تو بگوید فضل هو * که حسد آرد فلک بر جاه تو
 ۲۷۳۰ چون طیبانرا نگه دارید دل * خود ببینید و شوید از خود خجل
 دفع این کوری بدست خلق نیست * لیک اکرام طیبان امر هدیست
 این طیبانرا بجان بند شوید * نا بهشک و عبر آنگه شوید

متمم داشتن قوم انبیارا،

قوم گفتند این همه زرقست و مکر * گی خدا نایب کند از زید و بکر

فاش گردانیم Bul. (۲۷۱۷) شنیدید Bul. (۲۷۱۶).

چشمش عاست B and so H, in which the middle letter has a point both above and below. (۲۷۱۸) A.

که خدا AB (۲۷۲۴) نشان عافیتست A (۲۷۲۵) ورنی دانی B (۲۷۲۲).

یا مگر مرده تراشیده شاست * پشه زنه تراشیده خداست
 عاشقِ خویشید و صنعت کردِ خویش * دُمِ ماران را سَرِمارست کیش
 فی در آن دُم دولتی و نعمتی * فی در آن سَرِراحتی و لذتی
 ۲۷۷۰ گردِ سرگردان بود آن دُمِ مار * لایقند و در خورند آن هر دو یار
 آن چنان گوید حکیم غزنوی * در الهی نامه خوش گر بشنوی
 کمر فضولی کن تو در حکمِ قدر * در خور آمد شخصِ خر با گوشِ خر
 شد مناسب عضوها و ابدانها * شد مناسب وصفها با جانها
 وصفِ هر جانی تناسب باشدش * بی گمان با جان که حق بتراشدش
 ۲۷۷۵ چون صفت با جان فرین کردست او * پس مناسب دانش همچون چنم و رُو
 شد مناسب وصفها در خوب و زشت * شد مناسب حرفها که حق نبشت
 دیکه و دل هست یینِ اصبعین * چون قلم در دستِ کاتب ای حسین
 اصبعِ لطفست و قهر و در میان * کَلکِ دل با قبض و بسطی زین بنان
 اے قلم بنگر گر اِجلالستی * که میانِ اصبعین کیستی
 ۲۷۸۰ جمله قصد و جنبش زین اصبع است * فرقی تو بر چار راهِ مجمع است
 این حروفِ حالها از نسخِ اوست * عزم و فسخت هم زعزم و فسخِ اوست
 جز نیاز و جز نضرع راه نیست * زین تقلب هر قلم آگاه نیست
 این قلم داند ولی بر قدرِ خود * قدرِ خود پیدا کند در نیک و بد
 آنچه در خرگوش و پیل آویختند * تا از را با جِلک آمیختند

بیان آنک هر کس را نرسد مثل آوردن خاصه در کار الهی،
 ۲۷۸۵ گی رسد تان این مثلها ساختن * سوی آن درگاه پاك انداختن

(۲۷۶۸) A عاشقِ خویشند. (۲۷۷۱) BK Bul. and so corr. in H. دگر خوش بشنوی.

(۲۷۷۲) Bul. نوشت. (۲۷۷۶) B apparently. گوش خر با شخصِ خر.

آن نسخِ اوست B. حالها. (۲۷۸۱) Bul. اصبعین لطفست. (۲۷۷۸) Bul. دیکه دل.

(۲۷۸۵) In Bul. this verse precedes the Heading.

چونك هفت و هشت از مه بگذرید * شاه پیل آمد ز چشمه ی چرید
 ۲۷۰۰ چونك زد خرطوم پیل آن شب در آب * مضطرب شد آب و مه کرد اضطراب
 پیل باور کرد از وے آن خطاب * چون درون چشمه مه کرد اضطراب
 ما نه زان پیلان گولیم ای گروه * كه اضطراب ماه آردمان شكوه
 انبیا گفتند او پند جان * سخت تر کرد ای سفیهان بندتان

جواب گفتن انبیا طعن ایشانرا و مثل زدن ایشانرا،

ای دریغا كه دوا در ریختن * گشت زهر قهر جان آهنتان
 ۲۷۰۰ ظلمت افزود این چراغ آن چشمرا * چون خدا بگماشت پرده ختمرا
 چه رئیس جست خواهیم از شما * كه ریاستان فروست امر شما
 چه شرف یابد ز کشتی بحر دُر * خاصه کشتی ز سرگین گشته پُر
 ای دریغ آن دیده کور و کبود * آفتابی اندرو ذره نمود
 زادی كه بود بی مثل و ندید * دیده ابلیس جز طینی ندید
 ۲۷۱۰ چشم دیوانه بهارش ده نمود * زان طرف جنید کورا خانه بود
 ای بسا دولت كه آید گاه گاه * پیش بی دولت بگردد او ز راه
 ای بسا معشوق كاید ناشناخت * پیش بدبختی نداند عشق باخت
 این غلطیه دیده را حرمان ماست * وین مقلب قلب را سوء القضاست
 چون بت سنگین شمارا قبله شد * لعنت و كورے شمارا ظلمه شد
 ۲۷۲۰ چون بشاید سنگنان انباز حق * چون نشاید عقل و جان هراز حق
 پشه مرده همارا شد شريك * چون نشاید زنه هراز ملك

كاضطراب AB Bul. (۲۷۰۲) هفت و هفت AB Bul. (۲۷۴۹)

(۲۷۰۲) In Bul. this verse comes after the Heading.

Heading: H om. طعن.

(۲۷۱۲) After this verse Bul. adds:

احقارنا اینچنین حرمان چراست * می نازد گهرمانرا راه راست

حکایت آن دزد که می‌پرسیدندش که چه می‌کنی نیم‌شب در
بن این دیوار گفت دهل می‌زنم،

این مثل بشنو که شب دزدی عنید * در بُن دیوار حفره می‌برید
۲۸۰۰ نیم‌پیدارے که او رنجور بود * طَقَطْ آهسته‌اش را می‌شنود
رفت بر بام و فرود آویخت سر * گفت اورا در چه کاری ای پدر
خیر باشد نیم‌شب چه می‌کنی * تو کی گفتا دُهل زن ای سنی
در چه کاری گفت می‌گویم دُهل * گفت کُو بانگ دهل ای بُو سُل
گفت فردا بشنوی این بانگ را * نعره یا حَسْرَتا وایِلنا
۲۸۰۵ آن دروغست و کثر و بر ساخته * سِرِ آن کثرا تو هر نشناخته

جواب آن مثل که منکران گفتند از رسالت خرگوش
پیغام پیل از ماه آسمان،

سِرِ آن خرگوش دان دیو، فضول * کب بپیش نفس تو آمد رسول
تا که نفس گول را محروم کرد * ز آب حیوانی که از وی خضر خورد
بازگونه کرده معنیش را * کفر گشتی مستعد شو نیش را
اضطراب ماه گشتی در زلال * که بترسانید پیلانرا شغال
۲۸۱۰ قصه خرگوش و پیل آری و آب * خشیت پیلان زمه در اضطراب
این چه ماند آخر ای کورانِ خام * با مپی که شد زبوش خاص و عام
چه مه و چه آفتاب و چه فلک * چه عُقول و چه نُفوس و چه ملک

Heading: H om. که before. A در بن آن. Bul. در بن این. B om. این.

(۲۷۹۹) A که آن دزدی.

Heading: A om. مثل and گفتند از. Bul. به پیغام.

(۲۸۰۹) Bul. بترساند.

(۲۸۱۲) Bul. وجه نفوس.

آن مثل آوردن آن حضرتست * که بعلم سرّ و جهر او آینست
 تو چه دانی سرّ چیزی تا نوکل * یا بزلفی با برُخ آری مثل
 موسی آن را عصا دید و نبود * ازدها بُد سرّ او لب می‌گشود
 چون چنان شاهی نداند سرّ چوب * نو چه دانی سرّ این دام و حُبوب
 ۲۷۹۰ چون غلط شد چشم موسی در مثل * چون کد موئی فضولی مُدخَل
 آن مثال را چو ازدرها کند * تا پاسخ جزو جزوت برگد
 این مثال آورد ابلیس لعین * تا که شد ملعون حق تا یوم دین
 این مثال آورد قارون از إجاج * تا فرو شد در زمین با تخت و تاج
 این مثال را چو زاغ و بوم دان * که ازیشان پست شد صد خاندان

مثلا زدن قوم نوح باستهزا در زمان کشتی ساختن،

۲۷۹۵ نوح اندر بادیه کشتی بساخت * صد مثل‌گو از پی تَسْخَر بناخت
 در بیابانی که چاه آب نیست * می‌کند کشتی چه نادان ابلیهست
 آن یکی می‌گفت ای کشتی بنّاز * و آن یکی می‌گفت پَرش هم بساز
 او می‌گفت این بفرمان خداست * این بچُرکها نخواهد گشت کاست

این مثال را A (۲۷۹۱).

بر زمین A (۲۷۹۲).

(۲۷۹۶) Bul. adds: و ابلیهست B. آب چاه. After this verse Bul. adds:

آن یکی گفتا دمش کثر بد و را * و آن دگر گفت پای او معوج چرا
 و آن دگر گفت انبود مثک نهی * خر آخر دید آنرا خرگی

(۲۷۹۷) A in second hemistich for یکی دگر.

صَدَّقُوهُمْ هُمْ بُدُورَ زَاهِرَه * قَبْلَ أَنْ يَلْقَوْكُمْ بِالسَّاهِرَه
 صَدَّقُوهُمْ هُمْ مَصَائِجُ الدَّجَى * أَكْرَمُوهُمْ هُمْ مَفَائِجُ الرِّجَا
 صَدِّقُوا مَنْ لَيْسَ يَرْجُو خَيْرَكُمْ * لَا تَضْلُوا لَا تُضِلُّوا غَيْرَكُمْ
 پاری گویم هین تگازی بیل * هندوی آن ترک باش ای آب و گل
 هین گواههای شاهان بشنوبید * بگرویدند آسمانها بگروید ^{۲۸۴۰}

معنی حزم و مثال مرد حازم،

یا بحال اولیان بنگرید * یا سوی آخر مجزی در پَرید
 حزم چه بود در دو تدبیر احتیاط * از دو آن گیری که دُورست از خُباط
 آن یکی گوید درین ره هفت روز * نیست آب و هست ریگ پای سوز
 آن دگر گوید دروغست این بران * که بهر شب چشمه بینی روان
 حزم آن باشد که برگیری تو آب * تا رهی از ترس و باشی بر صواب ^{۲۸۴۵}
 گر بود در راه آب این را بریز * ورنه نباشد لای بر مرد ستیز
 ای خلیفه زادگان دادی کنید * حزم بهر روز مبعادی کنید
 آن عدوی کر پدرتان کین کشید * سوی زندانش زعلین کشید
 آن شه شطرنج دل را مات کرد * از بهشتش سُخره آفات کرد
 چند جا بندش گرفت اندر نبرد * تا بکشتی در فگندش روی زرد ^{۲۸۵۰}
 این چنین کردست با آن پهلوان * سست سستش منگرید ای دیگران
 مادر و بابای مارا آن حَسود * تاج و پیرایه بچالاکي ربود
 کردشان آنجا برهنه و زار و خوار * سالها بگریست آدم زار زار

آب گل A (۲۸۴۹) . یرجوا AB (۲۸۴۸) . يُلْقَوْكُمْ H (۲۸۴۶)

Heading: AH مردم حازم.

و پای سوز A (۲۸۴۲) . اولیان A (۲۸۴۱)

در صواب Bul. (۲۸۴۵) . این بدان AH (۲۸۴۴)

زار خوار A (۲۸۵۲) . دیگران for پهلوان A (۲۸۵۱)

آفتاب آفتاب آفتاب * این چه می گویم مگر هستم بخواب
صد هزاران شهر را خشمِ شهن * سزگون کردست ای بد گم رهان
کوه بر خود می شکافت صد شکاف * آفتابی چون خراسی در طواف^{۲۸۱۵}
خشم مردان خشک گرداند سحاب * خشم دله کرد عالمها خراب
بنگرید ای مردگان بی حنوط * در سیاست گاه شهرستان لوط
پیل خود چه بود که سه مرغ پران * کوفتند آن پیلکانرا استخوان
اضعف مرغان ابابیلست و او * پیل را بدید و نپذیرد رفو
کیست کو نشنید آن طوفان نوح * یا مضاف لشکر فرعون و روح^{۲۸۱۶}
روحشان بشکست و اندر آب ریخت * ذره ذره ایشان بر می گسیخت
کیست کو نشنید احوال نوح * و آنک صرصر عادیانرا می ربود
چشم باری در چنان پیلان گشا * که بُندی پیل کش اندر وغا
آنچنان پیلان و شاهان ظلوم * زیر خشم دل همیشه در رجوم
تا ابد امر ظلمتی در ظلمتی * می روند و نیست غوثی رحمتی^{۲۸۱۷}
نام نیک و بد مگر نشیده اید * جمله دیدند و شما نادیده اید
دیده را نادیده می آرید لیک * چشمتانرا و گشاید مرگ نیک
گیر عالم پُر بود خورشید و نور * چون روی در ظلمتی مانند گور
بی نصیب آبی از آن نور عظیم * بسته روزن باشی از ماه کریم
تو درون چاه رفتستی ز کاخ * چه گنه دارد جهانهای فراخ^{۲۸۱۸}
جان که اندر وصف گرگی ماند او * چون ببینند روی یوسف را بگو
لحم داودی بسنگ و گه رسید * گوش آن سنگین دلانش کم شنید
آفرین بر عقل و بر انصاف باد * هر زمان و الله اعلم بالرشاد
صدقوا رسلا کراما یا سبا * صدقوا روحا سباها من سبا
صدقوهم هم شمس طالعه * یؤمنوکم من مخازی الفاعره^{۲۸۱۹}

آن سالکانرا A (۲۸۱۸)

نپذیرد و K om. (۲۸۱۹)

و آنچنان A (۲۸۲۴)

که شنید A (۲۸۲۲)

چونك جُفتی را بر خود آورم * آید آن جفتش دوانه لاجرم
 جفت کردم این عمل را با اثر * چون رسد جفتی رسد جفتی دگر
 چون رُیاید غارتی از جفت شوی * جفت می آید پس او شوی جوی ۲۸۷۰
 بارِ دیگر سوی این دایم آمدیت * خاك اندر دبه توبه زدیت
 بازت آن تَوَاب بگشاد آن گره * گفت هین بگریز روی این سونه
 باز چون پروانه نسیان رسید * جانانرا جانب آتش کشید
 کم کن ای پروانه نسیان و شکی * در پرسوزید بنگر تو یکی
 چون رهیدی شکر آن باشد که هیچ * سوی آن دانه نداری پیچ پیچ ۲۸۸۰
 نا ترا چون شکر گویی بخشد او * روزی بی دام و بی خوفِ عدو
 شکر آن نعمت که تان آزاد کرد * نعمت حق را نباید یاد کرد
 چند اندر رنجها و در بلا * گفتی از دام رها ده ای خدا
 نا چنین خدمت کم احسان کم * خاك اندر دید شیطان زخم

حکایت نذر کردن سگان هر زمستان که این تابستان چون
 بیاید خانه سازیم از بهر زمستان را،

سگ زمستان جمع گردد استخوانش * زخم سرما خُرد گرداند چنانش ۲۸۹۰
 کو بگوید کین قدر تن که منم * خانه از سنگ بابد کردنم
 چونك تابستان بیاید من بچنگ * بهر سرما خانه سازم زسنگ
 چونك تابستان بیاید از گشاد * استخوانها پهن گردد پوست شاد
 گوید او چون زفت بیند خویش را * در کدامین خانه گنجم ای کیا

از گره GHK. بازتان تَوَاب ABGHK (۲۸۷۷). روانه B (۲۸۷۲).

گفت A (۲۸۸۲). شیطان کم B Bul. (۲۸۸۴). After this verse Bul. adds:

چون دهد حق زامخاناتش رها * حال اوّل باز آید مر ترا

گشاد B (۲۸۸۸). زمستان after را. Heading: ABHK Bul. om.

که زآنک چشم او روید نبت * که چرا اندر جریده لاست نبت
 ۲۸۵۰ تو قیاسی گیر طراریش را * که چنان سرور کند زو ریش را
 الحذر ای گل پرستان از شرش * تیغ لا حولی زیند اندر سرش
 کو هی بیند شمارا از کمین * که شما اورا نمی بیند هین
 دایما صیاد ریزد دانهها * دانه پیدا باشد و پنهان دغا
 هرکجا دانه بدیدی الحذر * تا نبندد دام بر تو بال و پر
 ۲۸۶۰ زآنک مرغی کو بزک دانه کرد * دانه از صحرای بی تزویر خورد
 هم بدان قانع شد و از دام جست * هیچ دای پَر و بال را نبست

وخامت کار آن مرغ که ترك حزم کرد از حرص و هوا،

باز مرغی فوق دیواری نشست * دید سوی دانه دای بیست
 يك نظر او سوی صحرا می کند * يك نظر حرصش بدانه می کشد
 این نظر با آن نظر چالیش کرد * ناگهانی از خرد خالیش کرد
 ۲۸۶۰ باز مرغی کآن تردد را گذاشت * زآن نظر برگردد و بر صحرا گماشت
 شاد پَر و بال او بخاله * نا امام جمله آزادان شد او
 هرکه اورا مفتدا سازد برست * در مقام امن و آزادی نشست
 زآنک شام حازمان آمد دلش * نا گلستان و چمن شد منزلش
 حزم ازو راضی و او راضی زحزم * این چنین کن گر کنی تدبیر و عزم
 ۲۸۷۰ بارها در دام حرص افتاده * خلق خود را در بُریدن داده
 بازت آن توای لطف آزاد کرد * توبه پذیرفت و شمارا شاد کرد
 گفت إن عدتم کذا عدنا کذا * نحن زوجنا الفعّال بالجمرا

اورا نمی بیند A (۲۸۵۷)

Heading: ABH Bul. om. کار.

(۲۸۷۲) GK الفعّال as in text.

گی تواند آسان دُردی گُرید * گئی تواند آب و گِل صَفوت خرید
قَسَمی کردست هر یک را رهی * گئی کُهی گردد بجهدی چون کُهی

جواب انبیا علیهم السّلام مر جبریانرا،

انبیا گفتند کارے آفرید * وصفهای که تَنان زان سَر کشید
۲۹۱۰ و آفرید او وصفهای عارضی * که کسی مَبغوض می گردد رضی
سنگ را گویی که زر شو بیهدست * مس را گویی که زر شورا هست
ریگ را گویی که گِل شو عاجزست * خاک را گویی که گِل شو جایزست
رنجها دادست کآنرا چاره نیست * آن بمثل لنگی و فَطَس و عَمیست
رنجها دادست کآنرا چاره هست * آن بمثل آفَو و درد سَرست
۲۹۱۵ این دواها ساخت بهر ائتلاف * نیست این درد و دواها از گراف
بلك اغلب رنجهارا چاره هست * چون بجد جویی بیاید آن بدست

مکرّر کردن کافران حجتّهای جبریانرا،

قوم گفتند ای گروه این رنج ما * نیست زان رنجی که پُذیرد دوا
سأها گفتید زین افسون و پند * سخت تر می گشت زان هر لحظه بند
گر دوا را این مرض قابل بُدی * آخر از وی ذرّه زایل شدے
۲۹۲۰ سُدّه چون شد آب نآید در جگر * گر خورد دریا رود جایی دگر
لاجرم آماس گیرد دست و پا * نشنگی را نشکند آن استفا

(۲۹۰۸) After this verse Bul. adds:

صافی خود نیست تبدیلا مدار * آب نبود انگین ای هوشیار

که آری H. گفتند که کاری A (۲۹۰۹)

زفت گردد پا کشد در سابه * کاهلی سیری غری خودرایه^{۲۸۹۰}
 گویدش دل خانه ساز ای عمو * گوید او در خانه گی گنجیم بگو
 اسنخوان حرص نو در وقت درد * درهر آید خرد گردد در نوزد
 گوئی از توبه بسازم خانه * در زمستان باشدم استانه
 چون بشد درد و شدت آن حرص زفت * همچو سگ سودای خانه از تو رفت
 شکر نعمت خوشتر از نعمت بود * شکر باره گی سوی نعمت رود^{۲۸۹۵}
 شکر جان نعمت و نعمت چو پوست * زآنک شکر آرد ترا تا کوی دوست
 نعمت آرد غفلت و شکر انتباه * صید نعمت کن بدام شکر شاه
 نعمت شکر کند پرچشم و میر * تا کنی صد نعمت ایشار فقیر
 سیر نوشی از طعام و نقل حق * تا رود از تو شکم خواری و دق

منع کردن منکران انبیارا علیهم السلام از نصیحت کردن و
 حجت آوردن جبرایانه،

قوم گفتند ای نصحان بس بود * اینچ گفتید ار درین ده کس بود^{۲۹۰۰}
 قفل بر دلهای ما بنهاد حق * کس نداند برد بر خالق سبق
 نقش ما این کرد آن تصویرگر * این نخواهد شد بگفت و گو دگر
 سنگ را صد سال گویی لعل شو * کهنه را صد سال گویی باش نو
 خاک را گویی صفا آب گیر * آبرای گویی غسل شو یا که شیر
 خالق افلاک او و افلاکیان * خالق آب و تراب و خاکیان^{۲۹۰۵}
 آسمان را داد دوران و صفا * آب و گل را نیروروی و نما

چون بشد آندرد و شدت حرص زفت Bul. (۲۸۹۴) G as in text. غری (۲۸۹۰)

(۲۸۹۶) In A the hemistichs of this verse are transposed.

(۲۸۹۸) AB Bul. میر for میر.

Heading: AG om. منکران. G om. علیهم السلام.

(۲۹۰۰) ABH آچ. Bul. (۲۹۰۱) نداند برد.

چون نباشد روز و شب باماه و سال * کئی بود سیری و پیری و ملال
 در گلستان، عدم چون بی خودیست * مستی از سَغَرِاقِ لطفِ ایزدیست
 لَمْ يَذُقْ لَمْ يَدْرِ هر کس کو نخورد * کئی بَوَهْمِ آرد جَعَلَ انْفاسِ وَرْد
 نیست موهوم ار بُدِی موهوم آن * همچو موهومان شدی معدوم آن
 ۲۹۴۵ دوزخ اندر وَقَم چون آرد بهشت * هیچ تابد رُویِ خوب از خَوْکِ زشت
 هین گلوئی خود مَبْرَهان ای مِهان * این چنین لقمه رسیده تا دهان
 راههای صعب پایان بُرده ایم * ره بر اهلِ خویش آسان کرده ایم

مکرّر کردن قوم اعتراض تَرْجِیّه بر انبیا علیهم السّلم،

قوم گفتند ار شما سعدِ خودیت * نحسِ مایید و ضِدیت و مُرَدِیت
 جانِ ما فارغ بُد از اندیشه‌ها * در غم افگندید مارا و عِنا
 ۲۹۵۰ ذوقِ جمعیت که بود و انْفاق * شد زفالِ زشتان صد افتراق
 طوطی نُقِلْ شُکَرِ بودیم ما * مرغِ مرگِ اندیش گشتیم از شما
 هر کجا افسانه غم گستر است * هر کجا آوازه مسنکریست
 هر کجا اندر جهان فالِ بدیست * هر کجا مَسْخِی نکالی مأخِذیست
 در مثالِ قصّه و فالِ شماس * در غم انگیزی شمارا مُشْتَماس

باز جواب انبیا علیهم السّلم،

۲۹۵۵ انبیا گفتند فالِ زشت و بد * از میانِ جانتان دارد مدد

شدی for بدی Bul. نیست موهم از بدی A (۲۹۴۴)

میرید ای مهان Bul. (۲۹۴۶) از روی زشت Bul. (۲۹۴۵)

Heading: A اعتراض توجیه

مرتد and ضدید Bul. ماییت AHK. خودید Bul. (۲۹۴۸)

نکال Bul. مأخِذست and بدست G (۲۹۵۲) افگندیت ABHK (۲۹۴۹)

Heading: Bul. جواب گفتن

باز جواب انبیا علمیم السلام ایشانرا،

انبیا گفتند نومیدی بدست * فضل و رحمتی باری بی حدست
از چنین مُحسن نشاید نا امید * دست در فِراقِ این رحمت زبید
اے بسا کارا که اول صعب گشت * بعد از آن بگشاده شد سختی گذشت
^{۲۹۳۵} بعدِ نومیدی بسی اومیدهاست * از پسِ ظلمت بسی خورشیدهاست
خود گرفتم که شما سنگین شدیت * قفلها بر گوش و بر دل بر زدیت
هیچ مارا با قبولی کار نیست * کارِ ما تسلیم و فرمان کرد نیست
او بفرمودستمان این بندگی * نیست مارا از خود این گویندگی
جان برای امرِ او داریم ما * گر بریگی گوید او کارم ما
^{۲۹۴۰} غیر حق جانِ نبی را یار نیست * با قبول و ردّ خلقت کار نیست
مُزد تبلیغِ رسالتش ازوست * زشت و دشمن رُو شدیم از بهر دوست
ما برین درگه ملولان نیستیم * تا زُبعدِ راه هر جا بیستیم
دل فرو بسته و ملول آنکس بود * کز فراقِ یار در محَبس بود
دلبر و مطلوب با ما حاضرست * در نثارِ رحمتش جان شاکرست
^{۲۹۴۵} در دلِ ما لاله زار و گلشنیست * پیری و پُرمردگی را راه نیست
دایم نرّ و جوانیم و لطیف * نازه و شیرین و خندان و ظریف
پیشِ ما صد سال و یکساعت یکیست * که دراز و کوتاه از ما مُفکیست
آن دراز و کوتاهی در جسمهاست * آن دراز و کوتاه اندر جان کجاست
سیصد و نه سالِ آن اصحابِ کُهِف * پیششان یک روز بی اندوه و لَهْف
^{۲۹۴۰} و آنکھی بنمودشان یک روز هم * که بتن باز آمد ارواح از عدم

آمدهاست. A Bul. (۲۹۴۵) در فترک حق باید زبید. Bul. (۲۹۳۴)

و. A om. (۲۹۴۱) یا قبول K (۲۹۴۰). زدید and شدید Bul. (۲۹۳۶)

و با ما A. دلبر و مطلوب Bul. (۲۹۴۴) و. A om. (۲۹۴۳) درین درگه AB Bul. (۲۹۴۲)

این دراز A in first hemistich (۲۹۴۸) طریف A (۲۹۴۶)

نی اندوه. Bul. as in text. یک روز G (۲۹۴۹)

گفت من کردم جوانمردی پند * تا رهام من ترا زین خشک بند
از لثیمی حق آن نشناختی * مایه ایذا و طُغیان ساختی
این بود خوی لثیان دنی * بد کند با نو چو نیکویی کنی
نفس را زین صبری کن مُنحیش * که لثیست و نسازد نیکویش
۲۹۸۰ با کریمی گر کنی احسان سزد * مریکی را او عوض همتد دهد
با لثیمی چون کنی قهر و جفا * بنه گردد ترا بس با وفا
کافران کارند در نعمت جفا * باز دم دوزخ ندانان رُبا

حکمت آفریدن دوزخ آن جهان و زندان این جهان تا معبد
متکبران باشد که ایتیا طوعاً اُو کرها،

که لثیان در جفا صاف شوند * چون وفا بینند خود جاف شوند
مسجد طاعتشان پس دوزخ است * پای بند مرغ بیگانه فخ است
۲۹۸۰ هست زندان صومعه دزد و لثیم * کاندرو ذاکر شود حق را مُقیم
چون عبادت بود مقصود از بشر * شد عبادتگاه گردن کش سقر
آدمی را هست در هر کار دست * لیک ازو مقصود این خدمت بدست
ما خَلَقْتُ الْإِنْسَ وَالْإِنْسَ این بخوان * جز عبادت نیست مقصود از جهان
گرچه مقصود از کتاب آن فن بود * گر توش بالیش کنی هر می شود
۲۹۹۰ لیک ازو مقصود این بالش نبود * علم بود و دانش و ارشاد و سود
گر تو میخی ساختی شمیرا * برگزیدی بر ظفر اِدبارا

میکن میخیش Bul. (۲۹۷۴). لثیانی A (۲۹۷۸). رهام مر ترا K. جوامردی G (۲۹۷۶).

جور و جفا ABH Bul. (۲۹۸۱). همتد A Bul. مریکی را Bul. (۲۹۸۰).

Heading: A طوعاً و کرها. (۲۹۸۰) K Bul. دزد لثیم AH بود.

الانس In K این is written above (۲۹۸۸).

ادبیرا K Bul. (۲۹۹۱). سود G om. و before (۲۹۹۰).

گر تو جایی خفته باشی با خطر * ازدها در قصد تو از سوی سر
 مهربانی مرا ترا آگاه کرد * که بچه زود از نه از درهات خورد
 تو بگویی فال بد چون می زنی * فال چه بر چه بین در روشنی
 از میان فال بد من خود ترا * می رهانم می برم سوی سرا
 ۲۹۶۰ چون نبی آگه کننده است از نهان * کو بدید آنچه ندید اهل جهان
 گر طیبی گویدت غوره مخور * که چنین رنجی بر آرد شور و شر
 تو بگویی فال بد چون می زنی * پس تو ناصح را مؤثم می کنی
 و ر منجم گویدت کامروز هیچ * آنچنان کاری مکن اندر پسیچ
 صد ره امر بینی دروغ اختری * یک دو باره راست آید می خری
 ۲۹۶۵ این نجوم ما نشد هرگز خلاف * صحتش چون ماند از تو در غلاف
 آن طیب و آن منجم از گان * می کنند آگاه و ما خود از عیان
 دود می بینیم و آتش از کران * حمله می آرد بسوی منکران
 تو می گویی خمش کن زین مقال * که زیان ماست فال شوم فال
 ای که نصیح ناصحان را نشنوی * فال بد با نیست هرجا می روی
 ۲۹۷۰ افعی بر پشت تو بر می رود * او زبانی بیندش آگه کند
 گویش خاموش غمگینم مکن * گوید او خوش باش خود رفت آن سخن
 چون زند افعی دهان بر گردنت * نلخ گردد جمله شادی جُستنت
 پس بدو گویی همین بود ای فلان * چون بندریدی گریبان در فغان
 یا زبالایم تو سنگی می زدی * تا مرا آن جد نمودی و بدی
 ۲۹۷۵ او بگوید ز آنک می آزرده * تو بگویی نیک شادم کرده

A (۲۹۵۹) . بین تو روشنی. Bul. فال چی AH (۲۹۵۸) . بچه ورنی که از درهات Bul. (۲۹۵۷)

من for بین . After this verse Bul. adds. و آنچنان A . که امروز AH (۲۹۶۴)

تو نشو زان خاسر و نادم امان * مرا ترا خوش نیست امروز بیگان

و خود رفت K . گویش خاموش AH (۲۹۷۱) . زبان ماست Bul. از مقال Bul. (۲۹۶۸)

(۲۹۷۲) In G جُستنت is written below گردنت in a smaller hand.

بر زدی Bul. (۲۹۷۴) . گویی چه بودی ای فلان Bul. (۲۹۷۳)

خوفِ ایشان از کلاب حق بود * خوفشان گی ز آفتاب حق بود
 رَبِّیَ الْأَعْلَاسُتِ وَرَدَ آن مهان * رَبِّیَ أَذْفَ در خور این ابلهان^{۲۰۰۵}
 موش کی ترسد ز شیران مضاف * بِلَکْ آن آهوتگان مشک نواف
 رَوِ بپیش کاسه لیس ای دیگ لیس * توش خداوند و ولی نعمت نویس
 بس کن ار شرحی بگویم دُور دست * خشم گیرد میر و هر داند که هست
 حاصل این آمد که بد کن ای کریم * با لئیمان تا نهد گردن لئیم
 ۲۰۱۰ با لئیم نفس چون احسان کند * چون لئیمان نفس بد کفران کند
 زین سبب بُد که اهل محنت شاکرند * اهل نعمت طاغیند و ماکرند
 هست طاغی بگلر زین قبا * هست شاکر خسته صاحب عبا
 شکر کی روید زاملاک و نعم * شکر می روید ز بلوی و سقم

قصه عشق صوفی بر سفره تهی،

صوفی بر میخ روزی سفره دید * چرخ میزد جامه هارا می درید
 ۲۰۱۵ بانگ می زد نك نوای بی نوا * فحطها و دردها را نك دوا
 چونك دود و شور او بسیار شد * هر که صوفی بود با او یار شد
 کخ کخی و های و هوئی می زدند * تای چندی مست و بی خود می شدند
 بو النضولی گفت صوفی را که چیست * سفره آویخته وز نان تهیست
 گفت رَوِ رَوِ نقش بی معنیستی * تو بچو هستی که عاشق نیستی
 ۲۰۲۰ عشقِ نان بی نان غذای عاشق است * بند هستی نیست هر کو صادق است
 عاشقانرا کار نبود با وجود * عاشقانرا هست بی سرمایه سود

۲۰۰۵. ربی الاعلی است AH. بِلَکْ for لیک A (۲۰۰۶).

کاهل محنت. BK Bul. (۲۰۱۱). و. A om. for توش AHK (۲۰۰۷).

نوا ای بی نوا A (۲۰۱۰). شکر کی گوید ABH (۲۰۱۲).

دود. BGHK write و. AH om. درد و شور. Bul. (۲۰۱۶).

و. A om. نا که چندی. Bul. های هوئی ABHK. کخ کخی H. کخ کخی G (۲۰۱۷).

گرچه مقصود از بشر علم و هدایت * لیک هر يك آدمی را مَعْبَدِیست
 معبدِ مردِ کریم اَكْرَمَتُهُ * معبدِ مردِ لئیم اَسْقَمَتُهُ
 مرثیان را بزن تا سَر نهند * مرکریمان را به تا بَر دهند
 ۲۹۹۵ لاجرم حق هر دو مسجد آفرید * دوزخ آنها را و اینها را مَزید
 ساخت موسی قُدس در بابِ صغیر * تا فرود آرند سر قومِ زحیر
 زَانَك جَبَّارَان بُدند و سَرَفَرَاز * دوزخ آن بابِ صغیرست و نیاز

بیان آنك حق تعالی صورت ملوك را سبب مستخر کردن جباران
 كه مستخر حق نباشند ساخته است چنانك موسى علیه السلام
 باب صغیر ساخت بر رِضِ قدس جهت ركوع جباران بنی
 اسراییل وقت در آمدن كه اَدْخُلُوا الْاَيْبَ سَجِدًا
 وَقُولُوا حِطَّةٌ

آنچنانك حق زگوشت و اسنخوان * از شهان بابِ صغیری ساخت هان
 اهلِ دنیا سجد ایشان کند * چونك سجد کبریا را دشمنند
 ساخت سرگین دانکی محرابشان * نامِ آن محراب میر و پهلوان
 لایق این حضرتِ پاکی نه اید * فی شکرِ پاکان شما خالی نبید
 آن سگان را این خسان خاضع شوند * شیرا عارست کورا بگروند
 گربه باشد شخه هر موش خو * موش كه بود تا زشیران ترسد او

استقته و اكرمه H (۲۹۹۴) . علم هدایت A (۲۹۹۲)

(۲۹۹۵) In Bul. the order of this and the two following verses is: ۲۹۹۷, ۲۹۹۵, ۲۹۹۶.

(۲۹۹۶) Bul. فرو آرند.

Heading: A om. K. در آمدن after كه . حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ

Bul. عارست (۲۰۰۲) . پاکی نبید AH (۲۰۰۱)

۲۰۲۵ جوع یوسف بود آن یعقوب را * بُوی نانش می رسید از دُور جا
 آنک یستند پیرهن را می شتافت * بوی پیراهان یوسف می نیافت
 و آنک صد فرسنگ زان سو بود او * چونک بُد یعقوب می بویید بُو
 ای بسا عالم ز دانش پی نصیب * حافظ علمست آنکس نی حیب
 مستمع از وی هی بابد مشام * گرچه باشد مستمع از جنسِ عام
 ۲۰۴۰ زانک پیراهان بدستش عاریه است * چون بدست آن نخاسی جاریه است
 جاریه پیش نخاسی سرسریست * در کف او از برای مشتریست
 قسمت حقست روزی دادنی * هر یکی را سوی دیگر راه نی
 یک خیال نیک باغ آن شه * یک خیال زشت راه این زده
 آن خدایی کز خیالی باغ ساخت * وز خیالی دوزخ و جای گداخت
 ۲۰۴۵ پس که داند راه گلشنهای او * پس که داند جای گلشنهای او
 دیدبان دل نبیند در محال * کر کدامین رکن جان آید خیال
 گر بدیده مطلعش را ز احتیال * بند کردی راه هر ناخوش خیال
 کی رسد جاسوس را آنجا قدم * که بود مرصاد و در بند عدم
 دامن فضلش بکف کن گوروار * قبض اعی این بود ای شهریار
 ۲۰۵۰ دامن او امر و فرمان و یست * نیکبختی که تخی جان و یست
 آن یکی در مرغزار و جوی آب * و آن یکی پهلوی او اندر عذاب
 او عجب مانده که ذوق این ز چیست * و آن عجب مانده که این در حبس کیست
 هین چرا خشکی که اینجا چشمهاست * هین چرا زردی که اینجا صد دواست
 همنشینا هین در آ اندر چمن * گوید ای جان من نیارم آمدن

مر یعقوب را AH (۲۰۲۵)

یوسف را نیافت Bul. (۲۰۲۶)

می بویید او Bul. (۲۰۲۷)

پیراهن AK Bul. (۲۰۴۰)

bis خیال A (۲۰۴۴)

Bul. for راه (۲۰۴۵)

دیدبانی A (۲۰۴۶)

A om. (۲۰۴۸)

ای شهره یار apparently G. فیض اعی A (۲۰۴۹)

بال نی و گِرَدِ عالم ی پرنند * دست نی و گو زبیدان ی برند
 آن فقیری کو زمعنی بُوی یافت * دست بُریده هی زنبیل بافت
 عاشقان اندر عدم خیمه زدند * چون عدم یک رنگ و نفس واحدند
 ۲۰۲۵ شیرخواره گی شناسد ذوقِ لُوت * مر پری را بُوی باشد لُوت و پُوت
 آدمی گی بُو بَرَد از بُوی او * چونک خُوی اوست ضدِ خُوی او
 یابد از بُو آن پری بُوی کش * تو نیای آن ز صد من لُوت خوش
 پیش قِبْطی خون بود آن آبِ نیل * آب باشد پیشِ سِبْطیء جمیل
 جاده باشد بحر زاسرایسلیمان * غرقه گه باشد زفرعون، عَوان

مخصوص بودن یعقوب علیه السّلم پچشیدن جام حق از روی
 یوسف و کشیدن بوی حق از بوی یوسف و حرمان
 برادران و غیرهم ازین هر دو،

۲۰۲۰ آنچ یعقوب از رخ یوسف بدید * خاص او بُد آن باخوان کئی رسید
 این زعشفش خویش در چه می کند * و آن بکین از بهر او چه می کند
 سفره او پیش این از نان تهیست * پیش یعقوبست پُر کو مُشْتَهیست
 رُوی ناشسته نبیند رُوی حور * لا صَلَوة گفت إِلَّا بِالطَّهْور
 عشق باشد لُوت و پُوت جانها * جُوع ازین رُویست قُوت جانها

سبْطی و جمیل Bul. (۲۰۲۸) . عاشقان کاندرا A (۲۰۲۴)

After this verse Bul. adds: (۲۰۲۹)

بود ابراهیم را گلزار نار * لیک نهرود عنودرا زهر مار
 سازد آتش را سمندر خاندان * لیک مرغانرا بود ضر و زیان
 عاشقانرا درد و غم حلوا شود * ناکسانرا لیک آن بلوا شود

After this verse Bul. adds: (۲۰۲۰)

آنکه شد از شمه او نفع یاب * یک زدیکر یافت عکس آب و تاب

قفل زفتست و گشایند خدا * دست در تسلیم زن و اندر رضا
 ذره ذره گر شود مفتاحها * این گشایش نیست جز از کبریا
 ۲۰۷۵ چون فراموش شود تدبیر خویش * یابی آن بخت جوان از پیر خویش
 چون فراموش خودی یادت کنند * بنده گشتی آنکه آزادت کنند

نومید شدن انبیا از قبول و پذیرایی منکران قوله حتی
 إِذَا أَسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ،

انبیا گفتند با خاطر که چند * می‌دهیم این را و آن را وعظ و پند
 چند گویم آهن، سرده زغی * در میدان در قفس هین تا بگی
 جنبش خلق از قضا و وعده است * تیزی دندان زسوز، معده است
 ۲۰۸۰ نفس اول راند بر نفس دُور * ماهی امر سرگند باشد فی زمر
 لیک هم می‌دان و خریان چو تیر * چونك بَلِّغْ حق شد ناگزیر
 تو نمی دانی کزین دو کیستی * جهد کن چندانک بینی چبستی
 چون نهی بر پشت کشتی بار را * بر توکل می‌کنی آن کار را
 تو نمی‌دانی که از هر دو کی * غرقه اندر سفر یا ناجی
 ۲۰۸۵ گر بگویی تا ندانم من کی * بر نخواهم تاخت در کشتی و یم
 من درین ره ناجیم یا غرقه‌ام * کشف گردان کز کدامین فرقه‌ام
 من نخواهم رفت این ره با گمان * بر امید خشک همچون دیگران
 هیچ بازرگانی نآید ز تو * زآنک در غیبت سر این دور و

(۲۰۷۲) A زن اندر رضا H. but و appears to have been inserted by a later hand. (۲۰۷۶) A کد bis.

Heading: G پذیرای Bul. ناپذیرایی. BK Bul. قوله تعالى.

(۲۰۸۰) Bul. گنه گردد. (۲۰۸۴) A اندر سفر.

(۲۰۸۵) AB بر کشتی. K Bul. گر نگوئی یا ندانی من کی.

(۲۰۸۸) In AH the order of this and the two following verses is ۲۰۸۹, ۲۰۹۰, ۲۰۸۸.

حکایت امیر و غلامش کی نماز باره بود و انس عظیم داشت در نماز و مناجات با حق،

۲۰۰۰ میر شد محتاج گرمابه سحر * بانگ زد سُنْفَرِ هلا بر دارِ سر
طاس و مندیل و گِل از التون بگیر * تا بگرمابه روم ای ناگیر
سُنْفَر آن دم طاس و مندیلی نکو * برگرفت و رفت با او دو بدو
مسجدی بر ره بُد و بانگِ صلا * آمد اندر گوشِ سُنْفَر در ملا
بود سُنْفَر سخت مَوْلَع در نماز * گفت ای میر من ای بندِ نواز
۲۰۶۰ تو برین دکانِ زمانی صبر کن * تا گزارم فرض و خواهم لَمْ یَكُنْ
چون امام و قوم بیرون آمدند * از نماز و وِرْدِها فارغ شدند
سُنْفَر آنجا ماند تا نزدیکِ چاشت * میر سُنْفَر را زمانی چشم داشت
گفت ای سُنْفَر چرا نایی برون * گفت می‌نگذارم این ذو فنون
صبر کن نك آدمی ای روشنی * نیستم غافل كه در گوش منی
۲۰۶۵ هفت نوبت صبر کرد و بانگ کرد * تا كه عاجز گشت از تپاش مرد
پاسخش این بود می‌نگذارم * تا برون آمم هنوز ای محترم
گفت آخر مسجد اندر کس نماند * کیت وای دارد آنجا کت نشاند
گفت آنک بستان از برون * بستان او هم مرا در اندرون
آنک نگذارد ترا کای درون * می‌بست نگذارد مرا کایم برون
۲۰۷۰ آنک نگذارد کرین سو پا نهی * او بدین سو بست پای این ره
ماهیانرا بحر نگذارد برون * خاکیانرا بحر نگذارد درون
اصل ماهی آب و حیوان از رگست * حیل و تدبیر اینجا باطلست

با حق. ABHK Bul. om. انس داشت در نماز و مناجات عظیم. Heading:

. تا گذارم Bul. (۲۰۶۰). در ره Bul. (۲۰۵۸). با او رو برو Bul. (۲۰۵۷).

. کیت نشاند A (۲۰۶۷). بانگ زد Bul. (۲۰۶۵). ای ذو فنون ABHK Bul. (۲۰۶۲).

. آب حیوان A (۲۰۷۲). او ازین سو AHK (۲۰۷۰). از اندرون A (۲۰۶۸).

هم کرامشان هم ایشان در حریم * نامشان را نشنوند آبدال هم
یا غی دانی کرمهای خدا * کو ترا میخواند آن سو که بیا
ش جهت عالم همه اکرام اوست * هر طرف که بنگری اعلام اوست
چون کرمی گوید آتش در آ * اندر آ زود و مگو سوزد مرا

حکایت مندیله در تنور پر آتش انداختن انس رضی الله
عنه و ناسوختن،

۲۱۱- از انس فرزند مالک آمدست * که بهمانی او شخصی شدست
او حکایت کرد کز بعد طعام * دید انس دستارخوان را زردفام
چرکن و آلوده گفت ای خادمه * اندر افکن در تنورش یکدمه
در تنور پر ز آتش در فگند * آن زمان دستارخوان را هوشمند
جمله مهمانان در آن حیران شدند * انتظار دود کدوره بُدند
بعد یک ساعت بر آورد از نور * پاک و اسپد و از آن اوساخ دور ۲۱۱۵
قوم گفتند اے صحابی عزیز * چون نسوزید و منفی گشت نیز
گفت زانک مصطفی دست و دهان * بس بمالید اندرین دستارخوان
اے دل ترسده از نار و عذاب * با چنان دست و لبی کن اقتراب
چون جمادی را چنین تشریف داد * جان عاشق را چها خواهد گشاد
مر کلوخ کعبه را چون قبله کرد * خاک مردان باش ای جان در نبرد ۲۱۲۰
بعد از آن گفتند با آن خادمه * تو نگوی حال خود با این همه
چون فگدی زود آن از گفت وی * گیرم او بردست در اسرار پی

این سو A (۲۱۰۷) . نشنود Bul. (۲۱۰۶)

H (۲۱) اعلام as in text.

H (۲۱) زود مگو, corr. to مگو.

Bul. منفی گشت نیز (۲۱۱۶) . را A om. (۲۱۱۱)

تاجر ترسند طبع شیشه‌جان * در طلب نه سود دارد نه زیان
 ۲۰۹۰ بل زیان دارد که محرومست و خوار * نور او یابد که باشد شعله‌خوار
 چونک بر بُوگشت جمله کارها * کار دین آوکی کزین یابی رها
 نیست دستورے بدینجا فرع باب * جز امید الله اعلم بالصواب

بیان آنک ایمان مقلد خوفست و رجا،

داعی هر پیشه اومیدست و بُوک * گرچه گردنشان زگوشش شد چو دوک
 بامدادان چون سوی دکان رود * بر امید و بُوک روزے می‌دود
 ۲۰۹۵ بُوک روزی نبودت چون می‌روی * خوفِ حرمان هست تو چونی قوے
 خوفِ حرمان ازل در کسبِ لُوت * چون نکردت سُست اندر جُست و جُوت
 گویی گرچه خوفِ حرمان هست پیش * هست اندر کاهلی این خوف بیش
 هست در گوشش امیدم بیشتر * دارم اندر کاهلی افزون خطر
 پس چرا در کار دین ای بدگمان * دامت می‌گیرد این خوفِ زیان
 ۲۱۰۰ یا ندیده کاهل این بازار ما * در چه سودند انبیا و اولیا
 زین دکان رفتن چه کانشان رُو نمود * اندرین بازار چون بستند سود
 آتش آنرا رام چون خلخال شد * بجر آنرا رام شد حمال شد
 آهن آنرا رام شد چون موم شد * باد آنرا بند و محکوم شد

بیان آنک رسول علیه السلام فرمود إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى أَوْلِيَاءَ أَخْفِيَاءَ،

قوم دیگر سخت پنهان می‌روند * شهرة خلقان ظاهر کی شوند
 ۲۱۰۵ این همه دارند و چشم هیچکس * بر نیفتد برکیاشان یکنفس

و. A Bul. om. (۲۰۹۴) امیدست. A Bul. (۲۰۹۴) و. شیشه‌جان A (۲۰۸۹)

رام چون حمال شد Bul. (۲۱۰۲) نگردد ست Bul. (۲۰۹۶)

آن شترانِ سیّہ را با شتر * سوی من آرید با فرمانِ مُر
 سوی کُشبان آمدند آن طالبان * بعدِ یک ساعت بدیدند آنچنان
 بندۀ می شد سیّہ با اشترے * راویہ پُر آب چون ہذیہ برے
 ۲۱۴۰ پس بدو گفتند میخواند ترا * این طرف فخر البشر خیرُ الوری
 گنت من نشنام اورا کیست او * گفت او آن مادرویی قندخو
 نوعها تعریف کردندش کہ هست * گفت مانا او مگر آن شاعرست
 کہ گروہی را زبون کرد او بسحر * من نیایم جانب او نیمِ شبر
 کش گشانش آوردند آن طرف * او فغان بر داشت در تشیع و تف
 ۲۱۴۵ چون کشیدندش ببیش آن عزیز * گفت نوشید آب و بردارید نیز
 جملہ را زان مشک او سیراب کرد * اشتران و ہر کسی زان آب خورد
 راویہ پُر کرد و مشک از مشک او * ابر گردون خیرہ ماند از رشک او
 این کسی دیدست کز یک راویہ * سرد گردد سوز چندان ہاویہ
 این کسی دیدست کز یک مشکِ آب * گشت چندین مشک پُری اضطراب
 ۲۱۵۰ مشک خود روپوش بود و موج فضل * می رسید از امر او از بحرِ اصل
 آب از جوشش ہی گردد ہوا * و آن ہوا گردد زسردی آبها
 بلک بی علت و بیرون زین حکم * آب رویانید تکوین از عدم
 تو زطلی چون سیّہا دیدے * در سبب از جہل بر چنسیہ
 با سببها از مسبب غافلے * سوی این روپوشها زان مایلے
 ۲۱۵۵ چون سیّہا رفت بر سرِ زنی * ربّنا و ربّناہا می کنی
 ربّ می گوید برو سوے سبب * چون زضع یاد کردی اے عجب
 گفت زین پس من ترا بینم ہمہ * ننگرم سوی سبب و آن دمدمہ
 گویدش رُثوا لعادوا کارِ نُسْت * ای تو اندر توبہ و میثاقِ سُست

آن ساحرست B (۲۱۴۲) . قندخوی A (۲۱۴۱) . خیر البشر A (۲۱۴۰)

as in text. G مشک (۲۱۴۶) . تشیع و تنف K (۲۱۴۴) . من تمام A (۲۱۴۳)

بلکہ بی اسباب بیرون Bul. (۲۱۵۲) B om. (۲۱۴۹) . چندین A Bul. (۲۱۴۸)

این چنین دستارخوانِ قیستی * چون فگندی اندر آتش ای ستی
گفت دارم بر کریمان اعتماد * نیستم زاکرامر ایشان ناامید
۲۱۲۵ میزری چه بود اگر او گویدم * در رواندر عین آتش بی ندم
اندر افسم از کمال اعتماد * از عباد الله دارم بس امید
سر در اندازم نه این دستارخوان * ز اعتماد هر کریم رازدان
ای برادر خود برین اکسیر زن * کم نباید صدقِ مرد از صدقِ زن
آن دلِ مردی که از زن کم بود * آن دلی باشد که کم زاشکم بود

قصه فریاد رسیدن رسول علیه السلام کاروانِ عرب را کی از
تشنگی و بی آبی در مانده بودند و دل بر مرگ نهاده
شتران و خلق زبان بیرون انداخته،

۲۱۲ اندر آن وادی گروهی از عرب * خشک شد از قحط بارانشان قَرَب
در میان آن بیابان مانده * کاروانی مرگِ خود بر خوانده
ناگهانی آن مُغیث هر دو کُوف * مصطفی پیدا شد از ره بهرِ عَوْن
دید آنجا کاروانی بس بزرگ * بر تَفِ ریگ و ره صعب و سُرُگ
اشترانشان را زبان آویخته * خلق اندر ریگ هر سو ریخته
۲۱۲۵ رحش آمد گفت هین زوتر روید * چند یاری سوی آن کُشیان دوید
که سیاهی بر شتر مشك آورد * سوه میسر خود بزوده می برد

از عباد الله دارم بس امید A. اعتماد Bul. (۲۱۲۴) . قیستی G. دستارخوانی B (۲۱۲۴)

اعتماد Bul. (۲۱۲۶) A om. (۲۱۲۵) A om.

کم نیاید A (۲۱۲۸) . کریمی A (۲۱۲۷)

Heading: AH Bul. در ره مانده Bul. زبانها از دهان برون.

مرگ خود را خوانده AH (۲۱۴۱) corr. in H.

صعب سُرُگ AH (۲۱۴۲)

پس بیامد با دو مشک پُر روان * سوی خواجه از نواحی کاروان

دیدن خواجه غلام خود را سپید و ناشناختن که اوست و

گفتن که غلام مرا تو کشته خونت گرفت و خدا ترا

بدست من انداخت،

خواجه از دُورش بدید و خیره ماند * از تحیر اهل آن در را بخواند
 راویۀ ما اشتر ما هست این * پس کجا شد بند زنگی جین
 این یکی بَدْرِست می‌آید ز دُور * می‌زند بر نور روز از رُوش نور
 ۴۱۸۰ کو غلام ما مگر سرگشته شد * یا بدو گرگی رسید و کشته شد
 چون بیامد پیش گفتش کیستی * از یمن زادی و یا تُرکیستی
 گو غلام را چه کردی راست گو * گر بگشتی و اما حیلت مجو
 گفت اگر کُشتم بتو چون آمدم * چون پیاپی خود درین خون آمدم
 کو غلام من بگفت اینک منم * کرد دست فضل یزدان روشنم
 ۴۱۸۵ هُی چه می‌گویی غلام من کجاست * هین نخواستی رست از من جز براست
 گفت اسرار ترا با آن غلام * جمله و گویم یکایک من تمام
 ز آن زمانی که خریدی تو مرا * تا باکنون باز گویم ماجرا
 تا بدانی که همانم در وجود * گرچه از شَبَدیز من صُبحی گشود
 رنگ دیگر شد ولیکن جان پاک * فارغ از رنگست و از ارکان و خاک
 ۴۱۹۰ تن شناسان زود مارا گم کنند * آب‌نوشان ترکِ مشک و خُم کنند
 جان‌شناسان از عددها فارغند * غرقه دریای بی‌چونند و چند

Heading: In Bul. the Heading immediately follows v. ۴۱۸۰. Bul. سپیدرو.

گفتا B (۴۱۸۱). آن یکی A (۴۱۷۹). جین for چین AH (۴۱۷۸).

ارکان خاک A (۴۱۸۹). فضل دست یزدان Bul. (۴۱۸۴).

لِک من آن ننگرم رحمت کنم * رحمتم پُرست بر رحمت نسّم
 ۲۱۶۰ ننگرم عهد بدت بدهم عطا * از کرم این دم چو ی‌خوانی مرا
 قافله حیران شد اندر کارِ او * یا محمد چیست این ای بخرخو
 کرده رُپوش مشک خردرا * غرقه کردی هر عرب هر گُردرا

مشک آن غلام از غیب پر آب کردن بمعجزه و آن غلام
 سیاه‌را سپیدرو کردن باذن الله تعالی،

ای غلام اکنون تو پُربین مشکِ خود * تا نگویی در شکایت نیک و بد
 آن رَسِیه حیران شد از برهانِ او * می‌دید از لامکان ایمانِ او
 ۲۱۶۵ چشمه دید از هوا ریزان شده * مشکِ او رُپوشِ فیضِ آن شه
 زان نظر روپوشها هم بردرید * تا معین چشمه غیبی بدید
 چشمها پُر آب کرد آن دم غلام * شد فراموش زخواجه وز مُقام
 دست و پایش ماند از رفتن براه * زلزله افگند در جانش اله
 باز بهر مصلحت بازش کشید * که بخویش آ باز روای مستفید
 ۲۱۷۰ وقتِ حیرت نیست حیرت پیشِ نُست * این زمان درره درآ چالاک و جُست
 دستهای مصطفی بر رُو نهاد * بوسهای عاشقانه بس بداد
 مصطفی دستِ مبارک بر رُخش * آن زمان مالید و کرد او فرُخش
 شد سپید آن زنگی و زاده حبّش * همچو بدر و روزِ روشن شد شبش
 یوسفی شد در جمال و در دلال * گفتش اکنون رُو بده و گوی حال
 ۲۱۷۵ او همی شد بی سرو بی پای مست * پای می‌نشاخت در رفتن ز دست

ای بخرجو A (۲۱۶۱) . و بر رحمت Bul. (۲۱۵۹)

Heading: Bul. om. رو after سپید.

۲۱۷۰ A هست پیش. مصطفی written above, دستها خوبستن A (۲۱۷۱).

۲۱۷۲ A برد او دست مبارک. زنگی زاده Bul. ABH (۲۱۷۲).

۲۱۷۴ Bul. کمال for دلال.

ور نبائی مستحقّ شرح و گفت * ناطفه ناطق ترا دید و بخت
هرچ روید از پی محتاج رُست * تا بیابد طالبی چیزی که جُست
حقّ تعالی گرسنوات آفرید * از برای دفع حاجات آفرید
۲۲۱. هرکجا دردی دوا آنجا رود * هرکجا فقره نوا آنجا رود
هرکجا مشکل جواب آنجا رود * هرکجا کشتیست آب آنجا رود
آب کم جوشنگی آور بدست * تا بجوشد آب از بالا و پست
تا نزاید طفلک نازک گلو * گئی روان گردد ز پستان شیر او
رو بدین بالا و پستیها بدو * تا شوی تشنه و حرارت را گرو
۲۲۱۵ بعد از آن از بانگ زنبور هوا * بانگ آب جو بنوشی ای کیا
حاجت تو کم نباشد از حبشش * آبرای گیری سوسه او می کشیش
گوش گیری آبرای تو می کشی * سوی زرع خشک تا یابد خوشی
زرع جان را کش جواهر مضرست * ابر رحمت پُر ز آب کوثرست
تا سفاهم رَهِم آید خطاب * تشنه باش الله اَعْلَم بِالصَّواب

آمدن آن زن کافر با طفل شیرخواره بنزدیک مصطفی علیه السلام
و ناطق شدن عیسی وار بمعجزات رسول صلی الله علیه وسلم،

۲۲۲. هم از آن ده يك زنی از کافران * سوی پیغمبر دوان شد ز امتحان
پیش پیغمبر در آمد با خمار * کودک دو ماهه زن را بر کنار
گفت کودک سَلَمَ اللهُ عَلَيْكَ * یا رَسُولَ اللهِ قَدْ جِئْنَا إِلَيْكَ
مادرش از خشم گفتش هِی خموش * کیت افگند این شهادت را بگوش

و الله A (۲۲۱۹) تشنه و. A om. (۲۲۱۴)

Heading: A om. عیسی after وار. ABK Bul. add سَلَمَ اللهُ after
رسول and after عیسی وار.

در کار A Bul. پیغامبر ABGHK (۲۲۲۱) . پیغامبر ABGHK (۲۲۲۰)

جان شو و از راه جان جان را شناس * یارِ بینش شو نه فرزندِ قیاس
 چون مَلَك با عقل يك سرشته‌اند * بهر حکمت را دو صورت گشته‌اند
 آن مَلَك چون مرغ بال و پر گرفت * وین خرد بگذشت پر و فر گرفت
 لاجرم هر دو مُناصر آمدند * هر دو خوش‌رُو پشتِ هدیگر شدند^{۲۱۹۰}
 هم مَلَك هم عقل حق را واجدی * هر دو آدم را مُعین و ساجدی
 نفس و شیطانات بوده زاوَل واحدی * بوده آدم را عدو و حاسده
 آنک آدم را بَن دید او رمید * و آنک نورِ مَوْتَن دید او خمید
 آن دو دیده‌روشان بودند ازین * وین دورا دیده ندید غیرِ طین^{۲۲۰۰}
 این بیان اکنون چو خبر برنج بماند * چون نشاید بر جهود انجیل خواند
 گی توان با شیعه گفتن از عُمر * گی توان برِبط زدن در پیش‌گر
 لیک گر درِیه بگوشت يك کس است * های هویی که بر آوردم بس است
 مسنوف شرح را سنگ و کلوخ * ناطقی گردد مشرَح با رُسوخ

بیان آنک حق تعالی هرچ داد و آفرید از سِهوات و ارضین
 و اعیان و اعراض همه با استدعای حاجت آفرید، خود را
 محتاج چیزی باید کردن تا بدهد کی اَمَّنْ یُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا
 دَعَا، اضطرار گواه استحقاق است؛

آن نیازِ مَرَمی بودست و درد * که چنان طفلی سخن آغاز کرد
 جُزُو اوی اوی او برای او بگفت * جُزُو جُزُو گفت دارد در نهفت^{۲۲۰۵}
 دست و پا شاهد شوندت ای رهی * مُنْکَر را چند دست و پا نهی

۲۱۹۹) Bul. وان دورا.

۲۲۰۰) Bul. بماند.

۲۲۰۱) H برِبط.

۲۲۰۲) B لیک اگر. K Bul. های و هویی.

Heading: AH داد و آفرید. ABHK Bul. ارضین for ارض. B Bul. بیاید.

دست سوی موزه بُرد آن خوش خطاب * موزه را بُر بود از دشنش عُناب
 موزه را اندر هوا بُرد او چو باد * پس نگون کرد و از آن ماری فتاد
 در فتاد از موزه يك مار سیاه * زان عنایت شد عُنابش نیكخواه
 پس عُناب آن موزه را آورد باز * گفت هین بستان و رَو سوی نماز
 ۲۲۴۵ از ضرورت کردم این گستاخی * من زآدب دارم شکسته شاخی
 وای کو گستاخ پایب می‌نهد * بی ضرورت کش هوا فتوی دهد
 پس رسولش شکر کرد و گفت ما * این جفا دیدیم و بود این خود وفا
 موزه بُر بودی و من درهر شدم * تو غم بُردی و من در غم شدم
 گرچه هر غیبی خدا مارا نمود * دل در آن لحظه بخود مشغول بود
 ۲۲۵۰ گفت دُور از تو که غفلت در نورست * دیدم آن غیبرا هر عکس نُست
 مار در موزه ببینم بر هوا * نیست از من عکس نُست ای مصطفی
 عکس نورانی همه روشن بود * عکس ظلماتی همه گلخن بود
 عکس عبد الله همه نوری بود * عکس بیگانه همه کورے بود
 عکس هر کس را بدان ای جان بین * پهلوی جنسی که خواهی می‌نشین

وجه عبرت گرفتن ازین حکایت و یقین دانستن که إِنَّ
 مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا،

۲۲۵۵ عبرتست آن قصه ای جان مرا * تا که راضی باشی در حکم خدا
 تا که زیرک باشی و نیکوگمان * چون بینی واقعه بد ناگهان

و. خود این بود. (۲۲۴۷) ABH شکر گفت. (۲۲۴۱) B om.

در هوا. A Bul. بینم. (۲۲۵۱) A. و من در غم بدم. (۲۲۴۸) Bul.

که می‌خواهی نشین. (۲۲۵۴) A.

Heading: A این حکایت.

AB Bul. این قصه. (۲۲۵۵) AB Bul. تا کی. ABGHK Bul. در حکم خدا. *contra metrum*. Cf.

note on v. ۱۷۱۹.

این رِکیت آموخت ای طفلِ صغیر * کی زیانت گشت در طفلی جریر
 ۲۲۲۵ گفت حق آموخت آنکه جبرئیل * در بیان با جبرئیل من رسیل
 گفت کو گفتا که بالای سرت * می نیبی کن بیلا منظر
 ایستاده بر سر تو جبرئیل * مرا گشته بصد گونه دلیل
 گفت می بینی تو گفتا که یی * بر سرت تابان چو بدری کاملی
 می آموزد مرا وصفِ رسول * ز آن علوم می رهاند زین سنول
 ۲۲۳۰ پس رسولش گفت ای طفلِ رضیع * چیست نامت باز گو و شو مطیع
 گفت نام پیش حق عبد العزیز * عبد عزی پیش این یک مُشتِ حیز
 من ز عزی پاک و بیزار و بری * حق آنک دادت این پیغمبری
 کودکِ دو ماهه همچون ماهِ بدر * درسِ بالغ گفته چون اصحابِ صدر
 پس حنوط آن دم زحنت در رسید * تا دماغِ طفل و مادر بُو کشید
 ۲۲۳۵ هر دو می گفتند کر خوفِ سُقوط * جان سپردن به برین بوی حنوط
 آنکسی را کش معرف حق بود * جامد و نامیش صد صدقِ زند
 آنکسی را کش خدا حافظ بود * مرغ و ماهی مرو را حارس شود

ربودن عقاب موزه مصطفی علیه السّلم و بردن بر هوا و نگون
 کردن و از موزه مار سیاه فرو افتادن،

اندرین بودند کاواز صلا * مصطفی بشنید امر سوی عَلا
 خواست آبی و وضو را تازه کرد * دست و رُورا شست اوزان آبِ سرد
 ۲۲۴۰ هر دو پا شست و بهوزه کرد رای * موزه را بر بُود یک موزه رُیای

بدر کاملی. ABK Bul. (۲۲۲۸) . که زیانت. BK Bul. (۲۲۲۴)

پیغامبری. ABGHK. پاک بیزار A (۲۲۳۲) . یک مُشت چیز. Bul. (۲۲۴۱)

صدق بود. Bul. (۲۲۴۶) . از خوف. ABH Bul. (۲۲۴۵) . گفت. Bul. (۲۲۴۴)

مار سیاه B. در هوا. ABHK. رسول. BK Bul. مصطفی for رسول را AH. Heading:

۲۲۷۵ این زمان قائم مقام حق نوی * یأس باشد گر مرا مانع شوی
گفت موسی یا رَبِّ این مرد سلیم * سُخره کردنش مگر دیوِ رجیم
گر بیاموزم زیانِ گارش بود * ورنه بیاموزم دلش بد می‌شود
گفت ای موسی بیاموزش که ما * رد نکردیم از کرم هرگز دعا
گفت یا رَبِّ او پشیمانی خورد * دست خاید جامه‌ها را بر دَرَد
۲۲۸۰ نیست قُدْرَت هر کسی را سازوار * عجز بهتر مایه پرهیزگار
فقر ازین رُو فخر آمد جاودان * که بِنَفْوِ ماند دست نارسان
ز آن غنا و زان غنی مردود شد * که ز قُدْرَت صبرها پندُ رود شد
آدوی را عجز و فقر آمد امان * از بلای نفس پُر حرص و غمان
آن غم آمد زارزوه‌ای فُضول * که بدان خُو کرده‌است آن صیدِ غول
۲۲۸۵ آرزوی گل بود گل‌خواره‌ها * گلشنگر نگوارد آن بیچاره‌ها

وحی آمدن از حقّ تعالی بموسی کی بیاموزش چیزی کی استدعا
می‌کند یا بعضی از آن،

گفت یزدان توبه بایست او * برگشتا در اختیار آن دست او
اختیار آمد عبادت را نمک * ورنه می‌گردد بناخواه این فلک
گردش او را نه اجر و نه عِقاب * که اختیار آمد هنر وقتِ حساب
جمله عالم خود مسیح آمدند * نیست آن تسبیح جبری مُزَمِّنَد
۲۲۹۰ تیغ در دستش نه از عجزش بگن * تا که غازی گردد او یا راه‌زن

می‌درد. Bul. (۲۲۷۹) بود for شود. Bul. (۲۲۷۷)

H (۲۲۸۲) مبعود for مردود, corr. above. مبعود is used in the same sense in Book IV, ۱۶۱۸.

In Bul. the two hemistichs of this verse are transposed. (۲۲۸۲)

Heading: A om. از حقّ تعالی. G om. می before کند.

Bul. (۲۲۸۹) از تسبیح. ABK Bul. میزدند.

دیگران گردند زرد از بیم آن * تو چو گل خندان گم سود و زیان
 زآنک گل گر برگ برگش می کنی * خسته نگذارد نگردد مثنوی
 گوید از خارے چرا اقم بغم * خسته را من خود زخار آورده ام
 ۲۲۶۰ هرچ از تو یاهو گردد از قضا * تو یقین دان که خریدت از بلا
 ما اَلتَّصَوُّفَ قَالِ وَجَدَانُ الْفَرَحِ * فِي الْفَوَادِ عِنْدَ اِثْنَانِ الْتَرَحِ
 آن عقابش را عقابی دان که او * در ربود آن موزه را زان نیک خو
 تا رهاند پاش را از زخم مار * ای خنک عقلی که باشد بی غبار
 گفت لا تَأْسُوا عَلٰی مَا فَاَنَكُم * اِنَّ اَبَ السِّرْحَانِ وَاَزْدٰی شَانَكُم
 ۲۲۶۵ کان بلا دفع، بلاهای بزرگ * وآن زیان منع، زیانهای سترگ

استدعای آن مرد از موسی زبان بهایم با طیور،

گفت موسی را یکی مرد جوان * که بیآموزم زبان جانوران
 تا بود کز بانگ حیوانات و دد * عبرتی حاصل کنم در دین خود
 چون زبانهای بنی آدم همه * در پی آبست و نان و دمدمه
 بولک حیوانات را دردی دگر * باشد از تدبیر هنگام گذر
 ۲۲۷۰ گفت موسی رو گذر کن زین هوس * کین خطر دارد بسی در پیش و پس
 عبرت و بیداری از یزدان طلب * نه از کتاب و از مقال و حرف و لب
 گرم تر شد مرد زان منعی که کرد * گرم تر گردد همی از منع مرد
 گفت ای موسی چو نور تو بتافت * هرچ چیزی بود چیزه از تو یافت
 مرا محروم کردن زین مراد * لایق لطف نباشد ای جواد

بی عثار. Bul. (۲۲۶۴) می گئی. H می گئی. G (۲۲۵۸)

شانکم. A Bul. و آروی. Bul. (۲۲۶۴)

in the second hemistich for منع, corr. in H. AH Bul. (۲۲۶۵)

و طیور. AB Bul. موسی علیه السلام. ABHK Bul. Heading:

In H م is written below the final letter of مقال. A (۲۲۷۱)

در ربود آنرا خروسی چون رِگرو * گفت سگ کردی تو بر ما ظم رَو
دانه گندم توانی خورد و من * عاجزم در دانه خوردن در وطن
گندم و جَورا و باقی حُبوب * می توانی خورد و من نه ای طَرُوب
۲۴۱۰ این لب نانی که قسم ماست نان * می ربابی این قَدرا از سگان

جواب خروس سگرا،

پس خروش گفت تن زن غم مخور * که خدا بدهد عوض زینت دگر
اسب این خواجه سقط خواهد شدن * روز فردا سیر خور کم کن حزن
مر سگانرا عید باشد مرگِ اسب * روزی وافر بود بی جهد و کسب
اسب را بفروخت چون بشنید مرد * پیش سگ شد آن خروش رُوی زرد
۲۴۱۰ روز دیگر همچنان آنرا ربود * آن خروس و سگ برو لب برگشود
کای خروس عَشُوده چند این دروغ * ظالمی و کاذب و بی فروغ
اسب کش گنتی سقط گردد کجاست * کورِ اخترگوی و محرومی ز راست
گفت اورا آن خروس با خبر * که سقط شد اسب او جای دگر
اسب را بفروخت و جَست او از زبان * آن زیان انداخت او بر دیگران
۲۴۲۰ لیک فردا آسَترش گردد سقط * مر سگان را باشد آن نعمت فقط
زود استرا فروشید آن حریص * یافت از غم وز زیان آن دم محبص
روزِ ثالث گفت سگ با آن خروس * اے امیر کاذبان با طبل و کوس
گفت او بفروخت استرا شتاب * گفت فردایش غلام آید مُصاب
چون غلام او ببرد نانها * بر سگ و خواهند ریزند اقربا

ماست آن Bul. A (۲۴۱۰) . با ما ظم B (۲۴۰۷)

Heading: Bul. جواب دادن خروس . (۲۴۱۲) G اسب, and so *passim*.

را In H می is written above (۲۴۱۰) AH لبرا گشود

چندان دروغ Bul. چند ای دروغ A (۲۴۱۶) . و K Bul. om. (۲۴۱۲)

لیک فردایش K (۲۴۲۲)

زَانَكِ گَرْمَنَا شد آدَمَر زِاخْتِیار * نِیم زنبورِ عَمَل شد نِیم مار
 مَوْمَنان کَانَ عَمَل زنبوروار * کافران خود کَانَ زهری هِیچو مار
 زَانَكِ مَوْمَن خورد بگَزیده نِبات * نَا چو نَخْلِ گِشت رِیقِ او حیات
 باز کافر خورد شربت از صَدید * هر زَقُونش زهر شد در وی پدید
 ۲۲۹۵ اهلِ اِلهامِ خدا عَیْنُ اَحْیَات * اهلِ نَسوِیلِ هِوَا سَمُّ اَلْمَمَات
 در جهان این مدح و شاباش و زهی * زِاخْتِیارست و حِفاظِ آگهی
 جَمَلَه رِنْدانِ چُونَكِ در زندان بوند * مَتَقی و زاهد و حق خِوان شوند
 چُونَكِ قُدْرَت رفت کاسد شد عَمَل * هِین کِه تا سرمایِه نِستاند اجل
 قُدْرَت سرمایَه سُوْدست هِین * وَقتِ قُدْرَت را نگه دار و بَسین
 ۲۳۰۰ آدمی بر خِنگِ گَرْمَنَا سوار * در کَفِ دَرکش عَنانِ اِختِیار
 باز موسی داد پند اورا بِبِهر * کِه مُرادت زرد خواهد کرد چِهر
 تَرَكِ این سودا بگو وز حق بترس * دیو دادست برائے مکر دَرَس

قانع شدن آن طالب بتعلیم زبان مرغ خانگی و سگ و اجابت موسی علیه السّلم،

گفت باری نطقی سگ کو بر دَرست * نطقی مرغِ خانگی کاهلِ پَرست
 گفت موسی هِین تو دانی رَو رسید * نطقی این هر دو شود بر تو پدید
 ۲۳۰۵ بامدادان از برای امتحان * ایستاد او منتظر بر آستان
 خادمه سفره بیفشاند و فتاد * پاره نانِ بیات آثارِ زاد

۲۲۹۴) B om. Bul. بر وی بدید. (۲۲۹۴) B om. Bul.

۲۲۹۶) A حِفاظ و آگهی. (۲۲۹۸) H ایستاد اجل.

۲۲۹۹) In A وَقتِ is written above. (۲۳۰۱) Bul. پند داد.

Heading: Bul. آن مرد طالب.

۲۳۰۵) AH بامداد آن شخص پیر امتحان. (۲۳۰۶) A نان نِبات.

پیش شاهان در سیاست‌گستری * می‌دهی تو مال و سرا می‌خری
 اعجمی چون گشته اندر قضا * می‌گریزانی ز داوم مال را

خبر کردن خروس از مرگ خواجه،

لیک فردا خواهد او مردن یفین * گاو خواهد کشت وارث در حنین
 صاحب خانه بخواد مُرد رفت * روز فردا نک رسیدت لوت زفت
 ۲۲۴۰ پاره‌ای نان و لالنگ و طعام * در میان کوی یابد خاص و عام
 گاو قربانی و نانهای تنک * برسگان و سایلان ریزد سبک
 مرگ اسب و استر و مرگ غلام * بد قضا گردان این مغرور خام
 از زبان مال و درد آن گر بخت * مال افزون کرد و خون خویش ریخت
 این ریاضتهای درویشان چراست * کان بلا بر تن بقای جانهاست
 ۲۲۵۰ تا بقای خود نیابد سالکی * چون کند تن را سقیم و هالکی
 دست کی جنبد بایشار و عمل * تا نبیند داده را جانش بدل
 آنک بدهد بی امید سودها * آن خداست آن خداست آن خدا
 یا ولی حق که خوی حق گرفت * نور گشت و تابش مطلق گرفت
 کو غنی است و جز او جمله فقیر * کی فقیری بی عوض گوید که گیر
 ۲۲۵۵ تا نبیند کودکی که سبب هست * او پیاز گنه را ندهد ز دست
 این همه بازار بهر این غرض * بردکانها رسته بر بوی عوض
 صد متاع خوب عرضه می‌کنند * و اندرون دل عوضها می‌تنند
 یک سلاهی نشنوی ای مرد دین * که نگیرد آخر آن آستین
 بی طمع نشنیدم از خاص و عام * من سلامی ای برادر و السلام

لالنگ طعام. Bul. لالیک A (۲۲۴۵) . مرد و رفت. ABK Bul. (۲۲۴۴)

بهر این عرض A (۲۲۵۶) . امیدی AK (۲۲۵۲) . دادرا A (۲۲۵۱)

آخرت آن. AHK Bul. (۲۲۵۸) . غرضها می‌تید A. می‌کید A (۲۲۵۷)

۲۲۲۵ این شنید و آن غلامش را فروخت * رست از خُسران و رخ را بر فروخت
شکرهای کرد و شادبها که من * رستم از سه واقعه اندر زمن
تا زبان مرغ و سگ آموختم * دیده سُوء الْقَضَا را دوختم
روزی دیگر آن سگ محروم گفت * کای خروس را ز خاک طاق و جُفت

نخل گشتن خروس پیش سگ بسبب دروغ شدن در آن سه وعده؛

چند چند آخر دروغ و مکر تو * خود نپرد جز دروغ از و کَرِ تو
۲۲۲۵ گفت حاشا از من و از جنس من * که بگردم از دروغی منحن
ما خروسان چون مؤذن راست گوی * هم رفیق آفتاب و وقت جوے
پاسبان آفتابیم از درون * گر کنی بالای ما طشتی نگون
پاسبان آفتابند اولیا * در بَشَر واقف ز آسارِ خدا
اصل ما را حق پی بانگ نماز * داد هدیه آدمی را در جهاز
۲۲۳۵ گر بناهنگام سَهِوی مان رود * در اذان آن مَقْتَل ما می شود
گفت ناهنگام حَتَّ عَلَی فَلَاح * خون ما را می کند خوار و مُباح
آنک معصوم آمد و پاک از غلط * آن خروس جانِ وَحی آمد فقط
آن غلامش مُرد پیش مُشتری * شد زبانِ مشتری آن یکسرے
او گریزانید مالش را و لَمِک * خون خود را ریخت اندر یاب نیک
۲۲۴۰ یك زیان دفعِ زیانهای شدی * جسم و مالِ ماست جانها را فدا

Heading: In Bul. the Heading follows v. ۲۲۲۷, and in AB v. ۲۲۲۹.

(۲۲۲۹) A چند و چند.

(۲۲۳۶) K Bul. علی الفلاح.

(۲۲۳۹) B Bul. اندر باب.

(۲۲۴۰) Bul. om. و. AK Bul. فدی.

چونك ايمان بُرده باشي زنده * چونك با ايمان رَوے پايند
 هم در آن دم حال بر خواجه بگشت * تا دلش شوريد و آوردند طشت
 شورش، مرگست نه هَيَضَةُ طعام * قَي چه سودت دارد ای بدبختِ خام
 ۲۴۸۰ چار کس بردند تا سوي وثاق * ساق می مالید او بر پشتِ ساق
 پندِ موسی نشنوی شوخی کنی * خويشتن بر نبغِ پولادی زنی
 شرم نآید تیغ را امر جانِ تو * آن نُست این ای برادر آنِ تو

دعا کردن موسی آن شخص را تا بایمان رود از دنیا،

موسی آمد در مناجات آن سَحَر * کای خدا ايمان ازو مَسْتان مَبَر
 پادشاهی کن بَرُو بَخشا که او * سهو کرد و خیره رُوبی و غُلُو
 ۲۴۸۵ گفتمش این علم نه در خوردِ نُست * دفع پندارید گفتم را و سُست
 دست را بر اژدها آنکس زند * که عصارا دستش اژدَها کُند
 سِرِّ غیب آنرا سزد آموختن * که زگفتن لب تواند دوختن
 در خورِ دریا نشد جز مرغِ آب * فهم کن وَاللَّهِ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ
 او بدریا رفت و مرغِ آب نبود * گشت غرقه دست گیرش ای وُدود

اجابت کردن حق تعالی دعای موسی را علیه السَّلم،

۲۴۹۰ گفت بَخشیدم بدو ايمان نَعَم * وَر تو خواهی این زمان زنده ش کنم
 بَلْكَ جَمْلَةُ مردگانِ خالِک را * این زمان زنده کنم بهر ترا
 گفت موسی این جهان مردنست * آن جهان انگیز کائنجا روشنست

Heading: ABHK Bul. موسی علیه السَّلم.

و. (۲۴۸۹) A om. Bul. بدو بَخشا. (۲۴۸۴)

Heading: AK Bul. om. را. زندش. (۲۴۹۰) K Bul.

۲۲۶۰ جز سلام حق هین آنرا بچو * خانه خانه جا بجا و کو بکو
 از دهان آدمی خوش مشام * هر پیام حق شنودم هر سلام
 وین سلام باقیان بر بوی آن * من هی نوشم بدیل خوشتر ز جان
 زان سلام او سلام حق شدست * کانش اندر دودمان خود زدست
 مرده است از خود شد زنده بر رب * زان بود اسرار حقش در دولب
 ۲۲۶۵ مردن تن در ریاضت زندگیت * رنج این تن روح را پایندگیت
 گوش بنهاده بد آن مرد خبیث * می شنود او امر خروش آن حدیث

دویدن آن شخص بسوی موسی بزنبهار چون از خروس خبر
 مرگ خود شنید،

چون شنید اینها دوان شد تیز و تفت * بر در موسی کلیم الله رفت
 رُو هی مالید در خاک او زبیم * که مرا فریاد رس زین ای کلیم
 گفت رُو بفروش خود را و بره * چونک اُستا گشته بر چه زچه
 ۲۲۷۰ بر مُسلمانان زیان انداز تو * کیسه و هیمانها را کن دوتو
 من درون خشت دیدم این قضا * که در آینه عیان شد مر ترا
 عاقل اول بیند آخر را بدیل * اندر آخر بیند از دانش مُقل
 باز زاری کرد کاس نیکو خصال * مر مرا در سَر مزین در رُو مال
 از من آن آمد که بودم ناسزا * ناسزایم را توده حُسن آنجرا
 ۲۲۷۵ گفت تیری جَست از شَست ای پسر * نیست سُنّت کاید آن واپس بَسر
 لیک در خواهم ز نیکو داورے * نا که ایمان آن زمان با خود بری

بر دولب A (۲۲۶۴). هین آنرا A (۲۲۶۰).

Heading: ABHK Bul. بزنبهار. In Bul. the Heading follows v. ۲۲۶۵.

در رُو مال H. ای نیکو A (۲۲۷۲). و. A om. (۲۲۶۷).

از شُست K (۲۲۷۵).

دید در قصری نبشته نامِ خویش * آنِ خود دانستش آنِ محبوبِ کیش
 ۲۴۱۰ بعد از آن گفتند کین نعمت و راست * کو بجان بازی بجز صادقِ نخواست
 خدمتِ بسیارِ ی‌بایست کرد * مر ترا تا بر خوری زین چاشت خورد
 چون تو کاهل بودی اندر التجا * آن مصیبت‌ها عوض دادش خدا
 گفت یا رَب تا بصد سال و فزون * این چنینم ده بریز از من تو خون
 اندر آن باغ او چو آمد پیش پیش * دید در وی جملهٔ فرزندانِ خویش
 ۲۴۱۵ گفت از من گم شد از تو گم نشد * بی دو چشم غیب کس مرگم نشد
 تو نکردی فصد و از بینی دويد * خونِ افزون نا زنبِ چانت رهید
 مغزِ هر میوه بهست از پوستش * پوست دان تن را و مغز آن دوستش
 مغزِ نغزی دارد آخر آدمی * یک‌دهی آنرا طلب گر زان دمی

در آمدن حمزه رضی الله عنه در جنگ بی زره،

اندر آخر حمزه چون در صف شدی * بی زره سرمست در غزو آمدی
 ۲۴۲۰ سینه باز و تن برهنه پیش پیش * در فگندی در صفِ شمشیر خویش
 خلقِ پرسیدند کای عمِّ رسول * ای هزبر صفِ شکن شاهِ فحول
 نه تو لا تُلَقُّوا بِأَیْدِکُمْ إِلَى * تَهْلُکَه خواندی ز پیغامِ خدا
 پس چرا تو خویش را در تهلکه * می در اندازی چنین در معرکه
 چون جوان بودی و زفت و سخت زره * تو نمی رفتی سوی صفِ بی زره
 ۲۴۲۵ چون شدی پیر و ضعیف و مُنحَف * پردهای لا اُبالی م‌زنی
 لا اُبالی وار با تیغ و سنان * می‌نمایی دار و گیر و امتحان
 تیغِ حُرمت می‌ندارد پیر را * کی بود تمیز تیغ و تیر را

(۲۴۰۹) B نوشته. After this verse AH add:

دید در قصری نبشته نامِ خود * شد یقیش کان او بد نام‌زد

تو نکردی فضل A (۲۴۱۶). گفت از من گم شد G (۲۴۱۵). نخواست Bul. (۲۴۱۰)

در صف زدی Bul. (۲۴۱۹). جنگ for حرب Bul. Heading: ABHK Bul. و Bul. om.

این فناجا چون جهان بود نیست * بازگشت عاریت بس سود نیست
 رحمتی افشان بر ایشان هر کنون * در نهان خانه لَدینا مُحَضَّرُون
 تا بدانی که زیان جسم و مال * سود جان باشد رهاوند از وبال^{۲۴۳۵}
 پس ریاضت را بجان شو مشتری * چون سپردی تن بخدمت جان بری
 ور ریاضت آیدت بی اختیار * سر بینه شکرانه ده ای کامیار
 چون حَقّت داد آن ریاضت شکر کن * تو نکردی او کشیدت زامرِ کن

حکایت آن زنی کی فرزندش نمی زیست بنالید جواب آمد کی
 آن عوض ریاضت تُست و بجای جهاد مجاهدانست ترا،

آن زنی هر سال زاییدی پسر * بیش از شش مه نبوده عُمرور
 یا سه مه یا چهار مه گشتی تباه * ناله کرد آن زن که افغان ای اله^{۲۴۰۰}
 نه مَهَم بارس و سه ماهم فَرَح * نعمتم زوتررو از قَوْس، فُرَح
 پیش مردان خدا کرده نفیر * زین شکایت آن زن از دردِ نذیر
 بیست فرزند این چنین در گور رفت * آتشی در جانسان افتاد تفت
 تا شی بنمود اورا جَنّی * باقی سبزی خوشی بی ضَنّی
 باغ گفتیم نعمت بی کيفرا * کاصلِ نعمتهاست و مَجْمَع باغها^{۲۴۰۵}
 ورنه لا عین رَأَتْ چه جای باغ * گفت نور، غیبرا یزدان چراغ
 مثل نبود آن مثال، آن بود * تا بَرَد بوی آنک او حیران بود
 حاصل آن زن دید آنرا مست شد * زان تجلی آن ضعیف از دست شد

(۲۴۹۲) K Bul. پس. In H the word is unpointed.

Heading: ABHK Bul. این عوض. A om. ترا.

افتاد و تفت ABH. آتشی در جان او. K Bul. (۲۴۰۲). قوس و فرح ABKH (۲۴۰۱).

و. A om. (۲۴۰۵). بی ظنّی AK. باغی. Bul. باقی for یافتی A (۲۴۰۴).

حاصل آنرا دید آن زن AH (۲۴۰۸).

گر ترا آید ز جای نهی * کرد مظلومت دعا در محنتی
 تو همی گویی که من آزاده‌ام * بر کسی من نهی نهاده‌ام
 ۲۴۵۰ تو گناهی کرده شکل دگر * دانه کشتی دانه گی ماند بَر
 او زنا کرد و جزا صد چوب بود * گوید او من گی زدم کس را بعود
 نه جزای آن زنا بود این بلا * چوب گی ماند زنارا در خلا
 مار گی ماند عصارا ای کلیم * درد گی ماند دوارا ای حکیم
 تو بجای آن عصا آب منی * چون بیفگندی شد آن شخص سنی
 ۴۲۵۰ یار شد یا مار شد آن آب تو * زان عصا چونست این اعجاب نو
 هیچ ماند آب آن فرزندرا * هیچ ماند نیشگر مرفندرا
 چون سجودی یا رکوعی مرد کشت * شد در آن عالم سجود او بهشت
 چونک پَرید از دهانش حمد حق * مرغ جنت ساختش ربُّ الْفَلَق
 حمد و نسیحت نماید مرغ را * گرچه نطفه مرغ بادست و هوا
 ۲۴۶۰ چون زدست رُست ایشار و زکات * گشت این دست آن طرف نخل و نبات
 آب صبرت جوی آب خلد شد * جوی شیر خلد مهر نُست و ود
 ذوق طاعت گشت جوی انگین * مستی و شوق تو جوی خمرین
 این سیها آن اثرهارا نماند * کس نداند چوئش جای آن نشاند
 این سیها چون فرمان تو بود * چار جو هم مر سرا فرمان نمود
 ۲۴۶۵ هر طرف خواهی روانش میکنی * آن صفت چون بد چنانش میکنی
 چون مئی تو که در فرمان نُست * نسل آن در امر تو آیند چُست
 می دود بر امر تو فرزند نو * که منم جزوت که کردی اش گرو
 آن صفت در امر تو بود این جهان * هم در امر نُست آن جوها روان
 آن درختان مر ترا فرمان بَرند * کان درختان از صفات با بَرند

این فرزندرا A (۲۴۵۶) شکلی ABK Bul. (۲۴۵۰)

زکوة G (۲۴۶۰) شد سجود او در آن عالم Bul. (۲۴۵۷)

پا برید Bul. (۲۴۶۹) کی کردی A. فرزند تو B Bul. میرود در امر Bul. (۲۴۶۷)

زین نسق غمخوارگان بی خبر * پسند می دادند او را از غیر

جواب حمزه مر خلقرا،

گفت حمزه چونك بودم من جوان * مرگ می دیدم وداع این جهان
 ۲۴۲۰ سوی مردن کس بر غبت کی رود * پیش از درها برهنه گی شود
 لیک از نور محمد من کنون * نیستم این شهر فانی را زبون
 از برون حس لشکرگاه شاه * پُر هی بینم ز نور حق سپاه
 خیمه در خیمه طناب اندر طناب * شکر آنک کرد بیدارم ز خواب
 آنک مردن پیش چشمش تهلکه ست * امر لا تلقوا بگیرد او بدست
 ۲۴۲۵ و آنک مردن پیش او شد فتح باب * سارغوا آید مراورا در خطاب
 الحذر ای مرگ بینان بارغوا * العجل ای حشر بینان سارغوا
 المصلا ای لطف بینان افرحوا * البلا ای قهر بینان اترحوا
 هرکه یوسف دید جان کردش فدای * هرکه گرگش دید بر گشت از هدای
 مرگ هر يك ای پسر هرنگ اوست * پیش دشمن دشمن و بر دوست دوست
 ۲۴۳۰ پیش نرک آینه را خوش رنگیست * پیش زنگی آینه هم زنگیست
 آنک می ترسی ز مرگ اندر فرار * آن زخود ترسانی ای جان هوش دار
 روی زشت نوست نه رخسار مرگ * جان نو همچون درخت و مرگ برگ
 از تو رسته ست ار نکوبست ار بدست * ناخوش و خوش هر ضحیرت از خودست
 گر بخاری خسته خود کشته * ور حریر و قز دری خود رشته
 ۲۴۳۵ دانك نبود فعل هرنگ جزا * هیچ خدمت نیست هرنگ عطا
 مُزد مُزدوران نمی ماند بکار * کان عرض وین جوهرست و پایدار
 آن همه سختی و زورست و عرق * وین همه سیمست و زرست و طبق

ا. اندر قرار A (۲۴۴۱) نهی لا تلقوا Bul. (۲۴۴۴) شکر G (۲۴۴۳)

ز. زرست و سیمست Bul. (۲۴۴۷) دانك for لیک ABHK Bul. (۲۴۴۵)

۲۴۹۰ هېچنانك وسوسه و وځې اَلَسْتُ * هر دو معقولند لیکن فرق هست
هر دو دَلالانِ بازارِ ضمیر * رخنهارا می‌ستایند ای امیر
گر تو صرافِ دلی فکرت شناس * فرق کن سرِّ دو فکرِ چون نخاس
ور ندانی این دو فکرت از گمان * لا خِلابه گوی و مشتاب و مران

حیله دفع مغبون شدن در بیع و شرا،

آن یکی یارے پیمبر را بگفت * که منم در یعها با غبن جُفت
۲۴۹۵ مکرِ هر کس کو فروشد یا خرد * همچو سحرست و زراهم می‌برد
گفت در بیعی که ترسی از غرار * شرط کن سه روز خود را اختیار
که تا آنی هست از رحمان یقین * هست تعجیل ز شیطان لعین
پیش سگ چون لقه نان افگنی * بُو کند آنگه خورد ای مُعنی
او بینی بُو کند ما با خرد * هم بیویمش بعقل مُتفد
۲۵۰۰ با تا آنی گشت موجود از خدا * تا بش روز این زمین و چرخها
ورنه قادر بود کو کُن فی کون * صد زمین و چرخ آوردی برون
آدمی را اندک اندک آن هُمام * تا چهل سالش کند مردِ تمام
گرچه قادر بود کاندَر یک نفس * از عدم بران کند پناه کس
عیسی قادر بود کو از یک دعا * بی توقف بر جهانِ مُرده را
۲۵۰۵ خالقِ عیسی بستواند که او * بی توقف مردم آرد تو بنو
این تا آنی از پی تعلیم نُست * که طلب آهسته باید بی سُکبت
جو یکی کوچک که دایم می‌رود * نه نَجس گردد نه گدای شود
زین تا آنی زاید اقبال و سرور * این تا آنی بیضه دولت چون طُیور

دَلالِی B (۲۴۹۱).

AK (۲۴۹۲) and so Bul., which

نخاس has. BH (۲۴۹۸) ای مغنی.

A (۲۵۰۲) مردم تمام.

Bul. آن تا آنی. Bul. بی شکست. Bul. (۲۵۰۶).

K (۲۵۰۷) جویک.

۲۴۷۰ چون بامرِ نُسْت اینجا این صفات * پس در امرِ نُسْت آنجا آن جزات
 چون زدست زخم بر مظلوم رُست * آن درختی گشت ازو زقوم رُست
 چون زخشم آتش تو در دلهای زدی * مایه ناپاک جهنم آمدی
 آشت اینجا چو آدم سوز بود * آنچ از وی زاد مردافروز بود
 آتش تو قصدِ مردم می کند * نار کز وی زاد بر مردم زند
 ۲۴۷۵ آن سخنها چو مار و گز دُمت * مار و کژدم گشت و می گیرد دُمت
 اولیارا داشتی در انتظار * انتظارِ رَسخیزت گشت یار
 وعده فردا و پس فردای تو * انتظارِ حُشرت آمد وای تو
 منتظر مانی در آن روزِ دراز * در حساب و آفتاب جان گداز
 کاسمانرا منتظر می داشتی * تخمِ فردا ره روم می کاشتی
 ۲۴۸۰ خشم تو تخمِ سعیرِ دوزخست * هین بکش این دوزخ را کین قُحاست
 کشتن این نار نبود جز بنور * نُورِک اطفاء نارنا نَعْنُ الشُّکُور
 گر توبی نوری کئی حلی بدست * آشت زنده است و در خاکسترست
 آن تکلف باشد و رُپوش هین * نار را نکشد بغیرِ نورِ دین
 نا نیستی نورِ دین ایمن مباش * کآتش پنهان شود یک روز فاش
 ۲۴۸۵ نور آبی دان و هم بر آب جُفس * چونک داری آب از آتش مَتَس
 آب آتش را کُشد کآتش بَجُو * می بسوزد نسل و فرزندان او
 سوی آن مرغایان رو روزِ چند * نا ترا در آب حیوانی کُشد
 مرغِ خاکی مرغِ آبی هم تنند * لیک ضدّاند آب و روغنند
 هر یکی مواصلِ خود را بنده اند * احتیاطی کن بهم مانده اند

(۲۴۷۱) A نُسْت، with ر written under the initial letter of نُسْت.

(۲۴۷۲) AB Bul. in the first hemistich مردم سوز.

(۲۴۷۳) AH رست for زاد, corr. in H. (۲۴۷۴) G کزدمت and کزدم.

(۲۴۷۵) Bul. om. و. (۲۴۸۱) K اطفاء. (۲۴۸۲) A و خاکستر شدست.

(۲۴۸۳) Bul. این تکلف کن. (۲۴۸۴) Bul. نسل فرزندان. (۲۴۸۵) Bul. و آب.

گفت جُفت امشب غریبی می‌روی * از تبار و خویش غایب می‌شوی
گفت نه نه بلك امشب جانِ من * می‌رسد خود از غریبی در وطن
گفت رویت را کجا بینیم ما * گفت اندر حلقهٔ خاصِ خدا^{۲۵۲۰}
حلقهٔ خاصش بنویس پیوسته‌است * گر نظر بالا کنی نه سوی پست
اندر آن حلقه زَرَبَ الْعَالَمِينَ * نور می‌تابد چو در حلقه نگین
گفت ویران گشت این خانه درِیخ * گفت اندر مَه نگر مَنگَرِ بیخ
کرد ویران تا کند معورتر * قوم انبُه بود و خانه مُخَنَصَر

حکمت ویران شدن تن بمرگ،

من چو آدم بودم اوّل حبسِ کَرْب * پُر شد اکنون نسلِ جانم شرق و غَرْب^{۲۵۲۵}
من گدا بودم درین خانهٔ چو چاه * شاه گشتم قصر باید بهرِ شاه
قصرها خود مرشهان را مأَنَس است * مرده‌را خانه و مکان گوری بس است
انبیاء تنگ آمد این جهان * چون شهان رفتند اندر لامکان
مردگانرا این جهان بنمود فَر * ظاهرش زفت و بمعنی تنگ بَر
گر نبودى ننگ این افغان زچِیست * چون دونا شد هرکه دروی بیش زیست^{۲۵۴۰}
در زمانِ خواب چون آزاد شد * زان مکان بَنگَر که جان چون شاد شد
ظالم از ظلمِ طبیعت باز رست * مرد زندانی ز فِکرِ حبس جَست
این زمین و آسمان بس فراخ * سخت تنگ آمد بهنگامِ مُناخ
جسم بند آمد فراخ و سخت تنگ * خند او گریه فخرش جمله ننگ

و. A om. (۲۵۲۸)

حلقهٔ نگین B (۲۵۲۲)

من چه آدم A (۲۵۲۵)

چه چاه A (۲۵۲۶). باید شاه را, corr. in marg.

تنگ تر Bul. (۲۵۲۹)

چشم بند آمد ABK Bul. (۲۵۴۴)

مرغ کی ماند بیضه ای عید * گرچه از بیضه هی آید پدید
 ۲۰۱۰ باش تا اجزای تو چون بیضا * مرغها زایند اندر انتها
 بیضه مارا چه ماند در شبه * بیضه گنجشک را دُورست ره
 دانه آبی بدانه سبب نیز * گرچه ماند فرقهها دان ای عزیز
 برگها هرنگ باشد در نظر * میوها هر یک بود نوعی دگر
 برگهای جسمها مانده اند * لیک هر جانی برئی زنده اند
 ۲۰۱۵ خلق در بازار یکسان میروند * آن یکی در ذوق و دیگر دردمند
 همچنان در مرگ یکسان میرویم * نیم در خُسران و نیمی خُسریم

وفات یافتن بلال رضی الله عنه با شادی،

چون بلال از ضعف شد همچون هلال * رنگِ مرگ افتاد بر روی بلال
 جفت او دیدش بگفتا و حَرَب * پس بلاش گفت نه نه و طَرَب
 تا کنون اندر حَرَب بودم ززیست * توجه دانی مرگ چون عیش است و چیست
 ۲۰۲۰ این می گفتم و رُخش در عینِ گفت * نرگس و گلبرگ و لاله می شکفت
 تابِ رُو و چشمِ پُر انوارِ او * می گواهی داد برگفتارِ او
 هر سیه دل می سیه دیده و را * مردم دیده سیاه آمد چرا
 مردم نادیده باشد رُو سیاه * مردم دیده بود مرآتِ ماه
 خود که بیند مردم دیده ترا * در جهان جز مردم دیده فرا
 ۲۰۲۵ چون بغیر مردم دیده اش ندید * پس بغیر او که در رنگش رسید
 پس جز او جمله مقلد آمدند * در صفاتِ مردم دیده بلند
 گفت جُفتش الفراق ای خوش خصال * گفت نه نه الوصال الوصال

(۲۰۱۹) Bul. چه عیشت. K om. و.

(۲۰۲۲) B مرآت شاه.

(۲۰۲۴) G خود کی بیند. (۲۰۲۵) G کی در رنگش.

(۲۰۲۷) ABHK الوصالست این وصال, corr. in H.

حامله گریان زَرَه کائِنَ اَلْمَناص * وَاَن جِنین خندان که پیش آمد خلاص
هرچ زیر چرخ هستند اُمّهات * از جَماد و از بهیمه وز نبات
هر یکی از دریم غیری غافلند * جز کسانی که نبیه و کاملند
آنچ کُوسه داند از خانه کسان * بلکه از خانه خودش گی داند آن
آنچ صاحب دل بداند حالِ تو * تو ز حالِ خود ندانی ای عمو ۲۰۶۵

بیان آنک هرچ غفلت و غم و کاهلی و تاریکیست همه
از تنست که ارضی است و سفلی،

غفلت از نین بود چون تن روح شد * ببند او اسرار را بی هیچ بُد
چون زمین بر خاست از جَو فَلَک * نه شب و نه سایه باشد لی و لَک
هر کجا سایهست و شب یا سایگه * از زمین باشد نه از افلاک و مَه
دود پیوسته هر از هیزم بود * نه ز آتشیهای مُسْتَجِم بود
وَهْم افتد در خطا و در غلط * عقل باشد در اصابتها فقط ۲۰۷۰
هر گرانی و گسل خود از تنست * جان ز خفت جمله در پریدنست
رُوی سرخ از غلبه خونها بود * رُوی زرد اثر جنبش صفا بود
رُو سپید از قوّت بَلْغَم بود * باشد از سودا که رُو ادھر بود
در حقیقت خالق آثار اوست * لیک جز علت نبیند اهلِ پوست
مغز کو از پوستها آواره نیست * از طیب و علت او را چاره نیست ۲۰۷۵
چون دُوم بار آدمی زاده بزاد * پای خود بر فَرَقِ علتها نهاد
علتِ اُولی نباشد دینِ او * علتِ جُزْوَے ندارد کینِ او

۲۰۶۵) After this verse Bul. adds: . وین جنین A (۲۰۶۱)

آنکه در پیشانیت بنموده‌اش * بوالعجب که تو تنائی دیدنش

نه. و لك G. باشد نی و لك H. نی شب نی سایه باشد نی و لك A (۲۰۶۷)

۲۰۶۸) A om. و. A. سایه گه. B. با سایه گه. G (۲۰۶۶) as in text. هیزم

تشبیه دنیا کی بظاہر فراخت و بمعنی تنگ و تشبیه خواب
کی خلاص است ازین تنگی؛

۲۵۴۵ همچو گرمابه که تفسید بود * تنگ آبی جانت پخسید شود
گرچه گرمابه عریض است و طویل * زان تیش تنگ آیدت جان و کلیل
تا برون نآبی بنگشاید دلت * پس چه سود آمد فراخی مزلت
یا که کفش تنگ پوشی ای غوی * در ییابان فراخی میروے
آن فراخی ییابان تنگ گشت * بر تو زندان آمد آن صحرا و دشت
۲۵۵۰ هر که دید او مرترا از دور گفت * کو در آن صحرا چو لاله تر شگفت
او نداند که تو همچون ظالمان * از برون در گلشنی جان در فغان
خواب تو آن کفش بیرون کردنست * که زمانی جانت آزاد از تنست
اولیارا خواب ملکست ای فلان * همچو آن اصحاب کھف اندر جهان
خواب می‌بینند و آنجا خواب نه * در عدم در می‌روند و باب نه
۲۵۵۵ خانه تنگ و درون جان چنگ‌لُوک * کرد ویران تا کند قصر ملوک
چنگ‌لُوک چون جین اندر رحم * نه‌مہ گشتم شد این نُقلان مہم
گر نباشد درد زہ بر مادر * من درین زندان میان آذر
مادر طبعم ز درد مرگ خویش * می‌کند ره تا رهد بر زہ زبیش
تا چرد آن برہ در صحرای سبز * ہین رحم بگشا کہ گشت این برہ گبز
۲۵۶۰ درد زہ گر رنج آبستان بود * بر جین اشکستن زندان بود

پخسید. H بُخسید. G بُخسید بود. A Bul. with آید as variant. H (۲۵۴۵)

از. A om. (۲۵۵۲) Bul. ننگشاید. A (۲۵۴۷)

و درو جان. Bul. (۲۵۵۵) آجا. Bul. om. و before. (۲۵۵۴)

آذر. A (۲۵۵۷) آن نُقلان. Bul. نه مہم گشتم. A (۲۵۵۶)

آبستن. A Bul. (۲۵۶۰) می‌کند زہ. AHK Bul. (۲۵۵۸)

۲۵۹۵ دایم اندر آب کار ماهیست * مار را با او کجا همراهی است
 لیک در که مارهای پُر فَنند * اندرین یم ماهیها می کنند
 مکرشان گر خلق را شیدا کند * هم ز دَرِبا ناسه شان رُسا کند
 و اندرین یم ماهیان پُر فَنند * مار را انر سحر ماهی می کنند
 ماهیان قعر دریای جلال * بحرشان آموخته سحر حلال
 ۲۶۰۰ پس مُحال از ناب ایشان حال شد * نحس آنجا رفت و نیکو فال شد
 تا قیامت گر بگویم زین کلام * صد قیامت بگذرد وین ناتمام

آداب المستمعین و المریدین عند فیض الحکمة من لسان الشیخ،

بر ملولان این مکرّر کردندست * نزد من عمر مکرّر بُردنست
 شمع از برق مکرّر بر شود * خاک از تاب مکرّر زر شود
 گر هزاران طالبند و یک ملول * از رسالت باز می ماند رسول
 ۲۶۰۵ این رسولان ضمیر رازگو * مستمع خواهند اسرافیل خو
 نَخوتی دارند و کبری چون شهان * چاکری خواهند از اهل جهان
 نا ادبشان بجاگه نا وره * از رسالتشان چگونه بر خوری
 گئی رسانند آن امانت را بتو * تا نباشی پیششان راکع دوتو
 هر ادبشان گئی همی آید پسند * گامند ایشان زایوان بلند
 ۲۶۱۰ نه گدایانند کز هر خدمتی * از تو دارند ای مزور متی
 لیک با بی رغبتیها اے ضمیر * صدقه سلطان یفشان و امگیر
 اسب خود را اے رسول آسمان * در ملولان منگر و اندر جهان
 فرخ آن ترکی که استیزه نهد * اسبش اندر خندق آتش جهد

کامدرین یم A (۲۵۹۸)

Bul. om. (۲۶۰۰)

ضمیر و رازگو A (۲۶۰۵)

Bul. خواهند (۲۶۰۶)

رساند A (۲۶۰۸)

و اندر جهان H (۲۶۱۲)

می‌پرد چون آفتاب اندر اُفق * با عروس صدق و صورت چون نُنق
 بلك بیرون از افق وز چرخها * بی مکان باشد چو ارواح و نُهی
 بل عقول ماست سایه‌های او * می‌فتد چون سایها در پای او^{۲۰۸۰}
 مجنبد هرگه که باشد نص‌شناس * اندر آن صورت نبیند قیاس
 چون نیابد نصّ اندر صورتی * از قیاس آنجا نماید عبرتی

تشبیه نصّ با قیاس،

نصّ وَحْمِ رُوحِ قُدسی دان یقین * وَاَنْ قیاسِ عَقْلِ جُزوی تحتِ این
 عقل از جان گشت با إدراک و فر * روح اورا کی شود زیر نظر
 لیک جان در عقل تأثیری کند * زان اثر آن عقل تدبیری کند^{۲۰۸۵}
 نُوح وارِ ار صَدَقی زد در تو روح * کو یم و کشتی و کو طوفانِ نوح
 عقل انرا روح پندارد و لیک * نور خور از قرص خور دُورست نیک
 زان بقرصی سالکی خرسند شد * تا ز نورش سوی قرص افگند شد
 زانک این نوری که اندر سافل است * نیست دایم روز و شب او آفل است
 وَاَنْک اندر قرص دارد باش و جا * غرقه آن نور باشد دایما^{۲۰۹۰}
 نه سحابش ره زند خود نه غروب * و رهید او از فراق سینه‌کوب
 این چنین کس اصلش از افلاک بود * یا مبدل گشت گر از خاک بود
 زانک خاکی را نباشد تابِ آن * که زند بر وی شعاعش جاودان
 گر زند بر خاک دایم تابِ خور * آنچنان سوزد که ناید زو ثمر

بی مکان همچون Bul. (۲۰۷۹) In the second hemistich H has در چرخها. عقولست و نهی.

سایه‌های او. ABGHK Bul. (۲۰۸۰)

Heading: Bul. نصّ و قیاس.

کو یم و کو کشتی کو طوفان نوح. Bul. صَدَقی G. صَدَقی A (۲۰۸۶)

(۲۰۹۱) In H a corrector has indicated that خود and نه should be transposed.

۲۶۳۰ تو عِدْوِ او نه خصمِ خودی * چه غم آتش را که تو هیزم شدی
ای عجب از سوزشت او کم شود * یا ز دردِ سوزشت پُر غم شود
رحمتش نه رحمتِ آدم بود * که مزاجِ رحمِ آدم غم بود
رحمتِ مخلوق باشد غُصّه ناک * رحمتِ حق از غم و غُصّه ست پاک
رحمت بی چون چنین دان ای پدر * نآید اندر و هر از وی جز اثر

فرق میان دانستن چیزی بمثال و تقلید و میان دانستن
ماهیت آن چیز،

۲۶۳۵ ظاهرست آثار و میوه رحمتش * لیک گئی داند جز او ماهیتش
هیچ ماهیاتِ اوصافِ کمال * کس نداند جز بآثار و مثال
طفل ماهیت نداند طمرا * جز که گویی هست چون حلوا ترا
گئی بود ماهیت ذوقِ جماع * مثلِ ماهیاتِ حلوا ای مُطاع
لیک نسبت کرد از رویِ خوشی * با تو آن عاقل چو نو کودک و شی
۲۶۴۰ تا بداند کودک آنرا از مثال * گر نداند ماهیت یا عینِ حال
پس اگر گویی بدانم دور نیست * ور ندانم گنتِ کذب و زور نیست
گر کسی گوید که دانی نوح را * آن رسولِ حقّ و نورِ روح را
گر بگویی چون ندانم کآنِ قمر * هست از خورشید و مه مشهورتر
کودکانِ خرد در کتابها * و آن امامان جمله در محرابها
۲۶۴۵ نام او خوانند در قرآن صریح * قصّه اش گویند از ماضی فصیح
راست گو دانیست تو از رویِ وصف * گرچه ماهیت نشد از نوح کشف

یا ز درد سوزشت او غم خورد Bul. (۲۶۳۱)

غم خورد Bul. (۲۶۳۲)

و. G گئی as in text. Bul. om. (۲۶۳۵)

که بود B (۲۶۳۸)

با عین حال AB (۲۶۴۰)

ور بگویی که ندانم زور نیست BK Bul. in the second hemistich have (۲۶۴۱)

گرم گرداند فرس را آنچنان * کی کند آهنگِ اوجِ آسمان
 ۲۶۱۵ چشم را امر غیر و غیرت دوخته * همچو آتش خشک و تر را سوخته
 گر پشیمانی بر او عیبی کند * آتشِ اول در پشیمانی زند
 خود پشیمانی نروید از عدم * چون بیند گری صاحب قدم

شناختن هر حیوانی بوی عدو خود را و حذر کردن و بطالت
 و خسارت آنکس کی عدو کسی بود کی ازو حذر ممکن
 نیست و فرار ممکن نی و مقابله ممکن نی،

اسب داند بانگ و بوی شیرا * گرچه حیوانست الا نادرا
 بل عدو خویش را هر جانور * خود بداند از نشان و از اثر
 ۲۶۲۰ روز خفاشک نیارد بر پرید * شب برون آمد چو دزدان و چرید
 از همه محروم تر خفاش بود * که عدو آفتاب فاش بود
 نه تواند در مصافش زخم خورد * نه بنفرین ناندش مهجور کرد
 آفتابی که بگرداند قفاش * امر برای غصه و قهر خفاش
 غایت لطف و کمال او بود * گرنه خفاشش کجا مانع شود
 ۲۶۲۵ دشمنی گیری بحد خویش گیر * تا بود ممکن که گردانی اسیر
 قطره با قلم چواستیزه کند * ابله است او ریش خود بر می کند
 حیل او امر سبالتش نگذرد * چنبره حُجره قمر چون بر دَرَد
 با عدو آفتاب این بد عتاب * اے عدو آفتاب آفتاب
 ای عدو آفتابی کز فرش * می بلرزد آفتاب و اخترش

کو AH. که for کی B (۲۶۲۲). برون آمد A (۲۶۲۰).

(۲۶۲۴) Written in marg. H, apparently by the original hand.

(۲۶۲۶) ABHK چه استیزه corr. in H.

(۲۶۲۷) Bul. چنبر.

يَعْرِفُونَ إِلَّا نَبِيَا أَضْدَادُهُمْ * مِثْلَ مَا لَا يَشْتَبِهَ أَوْلَادُهُمْ
 همچو فرزندانِ خود دانندشان * مُتَكَرَّنَ بَا صَد دَلِيلِ وَ صَد نشان
 ۴۶۶۵ لِيكَ از رَشَك و حَسَدِ پنهان كَند * خويشتن را بَر نَدانم يَزَنَد
 پس چو يَعْرِفَ گَفت چوَن جَايِ دَگر * گَفت لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِے فَذَر
 إِنَّهُمْ تَحْتَ قَبَائِي كَايَمُونَ * جَز كِه يَزْدَانشان نَداند زَا زَمُونَ
 هر بَنسَبَت گير اين مَفْتُوح را * كِه بَدَانِي وَ نَدَانِي نَوَح را

مَسْئَلَةُ فَنَاءِ وَ بَقَايِ دَرَوِيْشْ،

گَفت قَايِلِ دَر جِهَانِ دَرَوِيْشِ نِيست * وَر بُوَد دَرَوِيْشِ آن دَرَوِيْشِ نِيست
 ۴۶۷۰ هَسْت اَمْرُ رُوِيْ بَقَايِ ذَاتِ او * نِيست گَشْتِه وَصْفِ او دَر وَصْفِ هُو
 چوَن زَبَانُهُ شَمْعِ پِيْشِ آفَتَابِ * نِيست بَاشَد هَسْت بَاشَد دَر حَسَابِ
 هَسْت بَاشَد ذَاتِ او تَا تَوَا كَر * بَر نَهِي پَنبِه بَسُوَزْد زَانِ شَرَر
 نِيست بَاشَد رُوْشِي نَدَهْد تَرَا * كَرْدِه بَاشَد آفَتَابِ او رَا فَنَاءِ
 دَر دُو صَد مَنْ شَهْدِ يَكِ اَوْقِيَّهٔ حَلِ * چوَن دَر اَفْكَانْدِي وَ دَر وِي گَشْتِ حَلِ
 ۴۶۷۵ نِيست بَاشَد طَعْمِ خَلِ چوَن يِ چَشِي * هَسْت اَوْقِيَّهٔ فَرَوْنِ چوَن بَر كَشِي
 پِيْشِ شِيْرِي اَهْوِي بِي هَوُشِ شَد * هَسْتِ اَش دَر هَسْتِ او رُو بُوْشِ شَد
 اَيْنِ قِيَّاسِ نَاقِصَانِ بَر كَارِ رَبِّ * جَوْشِ عَشَقْسْتِ نِه اَز تَرْكِ اَدَبِ
 نَبْضِ عَاشِقِ بِي اَدَبِ بَر يِ جَهْدِ * خويْش را دَمِ كَفَّهٔ شِه يِ نَهْدِ
 بِي اَدَبِ تَر نِيست كَسِ زُو دَر جِهَانِ * بَا اَدَبِ تَر نِيست كَسِ زُو دَر نِهَانِ
 ۴۶۸۰ هَر بَنسَبَتِ دَانِ وِفَاقِ اِي مُنْتَجَبِ * اَيْنِ دُو ضِدِّ بَا اَدَبِ يَا بِي اَدَبِ
 بِي اَدَبِ بَاشَد چُو ظَا هَر بَنگَرِي * كِه بُوَد دَعْوِي عَشَقْسِ هَم سَرِي

در جای دیگر Bul. چو يَعْرِفَ H (۴۶۶۶) مِثْلُ G. اَوْلَادُهُمْ and اَضْدَادُهُمْ H (۴۶۶۴)

آهویی BHK Bul. (۴۶۷۶) AH Bul. بر كَفَّهٔ corr. in H. (۴۶۷۸)

ای منتخب ABK Bul. (۴۶۸۰)

ور بگوئی من چه دانم نوح را * همچو اوی داند اورا اے قی
 مور لنگم من چه دانم فیل را * پشه گی داند اسرافیل را
 این سخن هم راستست از روی آن * که بهایت ندانیش ای فلان
 عجز از ادراک ماهیت عمو * حالت عامه بود مطلق مگو^{۲۶۵۰}
 زآنک ماهیات و سرّ سرّ آن * پیش چشم کاملان باشد عیان
 در وجود از سرّ حق و ذات او * دورتر از فهم و استبصار کو
 چونک آن مخفی نماند از محرمان * ذات و وصفی چیست کآن ماند نهان
 عقل بجای گوید این دورست و گو * بی زتاویلی محالی کم شنو
 قُطْب گوید مر ترا ای سُست حال * آج فوقِ حالِ نُست آید محال^{۲۶۵۵}
 واقعائی که کونست برگشود * نه که اول هر مُحالست نبود
 چون رهانیت زده زندان کرم * تیهرا بر خود مکن حبس ستم

جمع و توفیق میان نفی و اثبات يك چیز از روی نسبت
 و اختلاف جهت،

نَفیِ آن يك چیز و اثباتش رواست * چون جهت شد مختلف نسبت دوتاست
 ما رَمِيتَ إِذْ رَمِيتَ از نسبت است * نفی و اثباتست و هر دو مُثَبِّتست
 آن تو افگندی چو بردست تو بود * تو نه افگندی که قوّت حق نمود^{۲۶۶۰}
 زورِ آدمِ نرادمِ حادّه بود * مُشْتِ خَاكِ اِشْكِسْتِ لشکر گئی شود
 مُشْتِ مُشْتِ نُست و افگندن زماست * زین دو نسبت نفی و اثباتش رواست

(۲۶۴۷) Bul. همچو او می داند.

(۲۶۴۹) Written in marg. H, apparently by the original hand.

(۲۶۵۲) H کآن for آن. Bul. ذات وصفی.

Heading: A يك چیزی. Bul. جمع و تفریق.

(۲۶۵۹) A Bul. om. و before هر دو. G in marg. gives راستست as a variant of مُثَبِّتست. Bul. آدم زاده را. (۲۶۶۱) Bul. در دست تو. (۲۶۶۰)

زانچ گشتی شاد بس کس شاد شد * آخر از وی جست و همچون باد شد
از تو هم بجهد نو دل بر وی منه * پیش از آن کو بجهد از وی تو بجه

پیدا شدن روح القدس بصورت آدمی بر مریم بوقت برهنگی
و غسل کردن و پناه گرفتن بحق تعالی،

۲۷۰۰ همچو مَرَم گوی پیش از قَوْتِ مَلِك * نفس را کَالْعَوْدُ بِالرَّحْنِ مِنْكَ
دید مریم صورتی بس جان فزا * جان فراپی دل رُبائی در خلا
پیش او بر رُست از رُوی زمین * چون مه و خورشید آن رُوحِ الْأَمین
از زمین بر رُست خوبی بی نقاب * آن چنان کز شرق رُوبد آفتاب
لرزه بر اعضای مریم افتاد * کو برهنه بود و ترسید از فساد
۲۷۰۵ صورتی که یوسف ار دیدی عیان * دست از حیرت بُریدی چون زنان
همچو گل پیشش برُوبید آن زرگل * چون خیالی که بر آرد سَر زدل
گشت بی خود مریم و در بی خودی * گشت بجهم در پناه ایزده
زآنک عادت کرده بود آن پاك جیب * در هزیمت رخت بردن سوی غیب
چون جهانرا دید مَلکی بی قرار * حازمانه ساخت زان حضرت حصار
۲۷۱۰ تا بگام مرگ حصنی باشدش * که نیابد خصم راه مَقْصَدَس
از پناه حق حصاره به ندید * یورتکه نزدیکِ آن دِز بر گرید
چون بدید آن غمزه‌های عقل سوز * که ازو می شد جگرها تیردوز
شاه و لشکر حلقه در گوشش شد * خسروان هوش بی هوشش شد
صد هزاران شاه مملوکش برق * صد هزاران بدر را داده بدیق

پیش کو بجهد تو خود ازوی بجه ABHK. دل دروی A (۲۶۹۹) و. A om. (۲۶۹۸)

Heading: AH add مریم after گرفتن. In A Bul. the Heading follows v. ۲۷۰۰.

گشت مریم پیخود B Bul. (۲۷۰۷) بروید او Bul. (۲۷۰۶) و. A om. (۲۷۰۴)

Bul. مَلِك. (۲۷۰۹)

چون بیاطن بنگری دعوی کجاست * او و دعوی پیش آن سلطان فناست
 مات زید زید اگر فاعل بود * ایک فاعل نیست کو عاقل بود
 او زروی لفظ نحوے فاعلست * ورنه او مفعول و مونش قابلست
 ۲۶۸۵ فاعل چه کو چنان مفعور شد * فاعلیها جمله از وے دور شد

قصه وکیل صدر جهان که متمم شد و از بخارا گریخت
 از بیم جان، باز عشقش کشید رویشان،
 که کار جان سهل باشد عاشقانرا،

در بخارا بند صدر جهان * متمم شد گشت از صدرش نهان
 مدت ده سال سرگردان بگشت * که خراسان که کهنستان گاه دشت
 از پس ده سال او از اشتیاق * گشت بی طاقت زایام فراق
 گفت تاب فرقم زین پس نماند * صبر کی داند خلعت را نشاند
 ۲۶۹۰ از فراق این خاکها شوره بود * آب زرد و گند و تیره شود
 باد جان افزا و رخم گردد ویا * آتشی خاکسترے گردد هیا
 باغ چون جنت شود دائر المرص * زرد و ریزان برگه او اندر حرص
 غلبه دراک از فراق دوستان * همچو تیرانداز اشکسته کان
 دوزخ از فرقت چنان سوزان شدست * پیر از فرقت چنان لرزان شدست
 ۲۶۹۵ گر بگویم از فراق چون شرار * تا قیامت یک بود از صد هزار
 پس ز شرح سوز او کم زن نفس * رب رب سلیم گوی و بس
 هرج از وی شاد گردی در جهان * از فراق او بیندیش آن زمان

فاعلی چه Bul. (۲۶۸۵) . آن Bul. om. (۲۶۸۲)

Heading: B Bul. باشد سهل جهان سهل.

و. A om. (۲۶۹۲) . شوره شود Bul. (۲۶۹۰) . مدتی AHK (۲۶۸۷)

گویی بس AH (۲۶۹۶)

گر هاره فصلِ نابستان بُدی * سوزش خورشید در بُستان شدی
 مَنبَش را سوختی از بیخ و بُن * که دگر تازه نگشتی آن کهن
 گر تُرش رُویت آن دَی مُشْفِق است * صیف خندانست اما مُحْرِقست
 چونک قبض آید تو در روی بسط بین * تازه باش و چین میفکن در جبین
 ۲۷۴۰ کودکان خندان و دانایان تُرش * غم جگر را باشد و شادی زُش
 چشمِ کودک همچو خر در آخرست * چشمِ عاقل در حسابِ آخرست
 او در آخر چرب میبند علف * و بن زَقْصَابِ آخرش بیند تلف
 آن علف تلخست کین قَصَاب داد * بهرِ لحم ما نرازوی نهاد
 رَو زحکمت خور علف کائرا خدا * بی غرض دادست از محض عطا
 ۲۷۴۵ فهمِ نان کردی نه حکمت ای رهی * زانچ حق گفت کُلُوا مِنْ رِزْقِهِ
 رِزْقِ حق حکمت بود در مرتبت * کان گلوگیرت نباشد عاقبت
 این دهان بسنی دهانی باز شد * کو خورنده لقمه‌ای راز شد
 گر ز شیر دیوتن را وا بُرے * در فطام او بسی نعمت خورے
 تُرک جُوشش شرح کردم نیم خام * از حکیم غزنوی بشنو تسام
 ۲۷۵۰ در الهی نامه گوید شرح این * آن حکیم غیب و قَحْرُ الْعَارِفین
 غم خور و نان غم افزایان مخور * زانک عاقل غم خورد کودک شکر
 قندِ شادی میوه باغ غمست * این فرح زخمست و آن غم مرهمست
 غم چو بینی در کنارش کش بعشق * از سرِ رُبُوه نظر کن در دیمشق
 عاقل از انگور می بیند همی * عاشق از معدوم شی بیند همی
 ۲۷۵۵ جنگ می کردند حمالان پَریس * تو مکش تا من کشم حملش چو شیر
 زانک زان رنجش می دیدند سود * حمل را هر یک زد دیگر می بود

شدی زدی ABHK Bul. (۴۷۴۶). In G a corrector has written زدی above.

این علف A (۲۷۴۲) BK Bul. (۲۷۴۹) بر جبین، and so corr. in H. دیگر A (۲۷۴۷).

ترک جوشش GH (۲۷۴۹). گر زشر دیو A (۳۷۴۸).

رنجش G (۲۷۵۶). رُبُوه G (۲۷۵۲).

زهره نی مر زهره را تا کم زند * غفلِ کُش چون ببند کم زند ۲۷۱۵
 من چه گویم که مرا در دوختست * دَمگَم را دَمگَم او سوختست
 دُودِ آن نارم دلیلم من بَرُو * دُور از آنم شه باطلّ ما عَبْرُو
 خود نباشد آفتابی را دلیل * جز که نور آفتابِ مُسْطَل
 سایه کی بُد تا دلیل او بود * این بَسَسْتَش که ذلیل او بود
 این جلالت در دلالت صادقست * جمله ادراکات پس او ساقست ۲۷۲۰
 جمله ادراکات بر خرهای لنگ * او سوار بادِ پَران چون خدنگ
 گر گریزد کس نیابد گَرْدِ شه * ور گریزند او بگیرد پیش ره
 جمله ادراکات را آرام نی * وقتِ مِیدانست وقتِ جام نی
 آن یکی وَهْمی جو بازی می پرد * و آن دگر چون تیر مَعْبَرِ می درد
 و آن دگر چون کشتی با بادبان * و آن دگر اندر تراجع هر زمان ۲۷۲۵
 چون شکاری می نمایدشان ز دُور * جمله حمله می فرایند آن طُیور
 چونک ناپیدا شود حیران شوند * همچو جفدان سوی هر ویران شوند
 منظر چشمی بهم یک چشم باز * تا که پیدا گردد آن صید بناز
 چون بهاند دیر گویند از ملال * صید بود آن خود عَجَب یا خود خیال
 مصلحت آنست تا یک ساعتی * قوتی گیرند و زور امر راحتی ۲۷۳۰
 گر نبود شب همه خلفان زاز * خویشان را سوختندی ز اهتزاز
 از هوس و ز حرص سود اندوختن * هر کسی دادی بدن را سوختن
 شب پدید آید چو گنج رحمتی * تا رهند از حرصِ خود یکساعتی
 چونک قبضی آیدت ای راهرو * آن صلاح نُست آتش دل مشو
 زانک در خرجی در آن بسط و گشاد * خرج را دخلی ببايد ز اعتداد ۲۷۳۵

بگیرند A. ور گریزد او Bul. باید گرد شه A (۲۷۲۲). نور آفتابی A (۲۷۱۸).

bis دیگر A (۲۷۲۵). دیگر A (۲۷۲۴). و وقت جام Bul. (۲۷۲۲).

گنجی A (۲۷۲۳). انداختن Bul. (۲۷۲۲). صید نیاز ABHK Bul. (۲۷۲۸).

و. A om. (۲۷۲۵). آیس دل Bul. K (۲۷۲۴).

مَرِيَمَا بَنُكَرْ كِه نَفْسِ مُشْكِلِم * هِر هَلَالِم هِر خِيَالِ اَنْدِر دِلِم
 چُون خِيَالِ دِر دِلَت اَمَد نَشْت * هِر جَا كِه يِ گِرِيْزِ بَا تُوْسْت
 ۲۷۷۵ جَزِ خِيَالِ عَارِضِيْ بَا طَلِي * كُو بُود چُون صَبَحِ كَاذِبِ آفَلِي
 مَن چُو صَبَحِ صَادِقِم اَز نَوْرِ رَب * كِه نِگَرْدَدِ رِوْزِم هِيْچِ شَب
 هِيْن مَكْن لَا حَوْلِ عِمْرَانِ زَادِهَام * كِه زَا حَوْلِ اِيْن طَرَفِ افْتَادِهَام
 مَر مَرَا اَصْل و عَزَا لَا حَوْلِ بُود * نَوْرِ لَا حَوْلِيْ كِه پِيْشِ اَز قَوْلِ بُود
 تُو هِيْ گِرِيْ پَنَاهِ اَز مَن بِحَقِ * مَن نِگَارِيْدَه پَنَاهِم دِر سَقِ
 ۲۷۸۰ اَن پَنَاهِم مَن كِه مَخْلَصَاهَاتِ بُود * تُو اَعُوْذِ آريْ و مَن خُوْد اَن اَعُوْذِ
 آفَتِيْ نَبُوْد بَتَرَانِ نَاشَاخْت * تُو بَرِ يَارِ وَ نَدَانِيْ عَشَقِ بَاخْت
 يَارَرَا اَغِيَارِ پَنْدَارِيْ هِيْ * شَادِيْ رَا نَامِ بَنَهَادِيْ غِيْ
 اِيْن چِيْنِ نَخْلِيْ كِه لُطْفِ يَارِ مَاسْت * چُونَكِ مَا دَزْدِمِ نَخْلَشِ دَارِ مَاسْت
 اِيْن چِيْنِ مُشْكِيْنِ كِه زَلْفِ مِيْرِ مَاسْت * چُونَكِ بِيْ عَقْلِمِ اِيْن زَنْجِيْرِ مَاسْت
 ۲۷۸۵ اِيْن چِيْنِ لُطْفِيْ چُو نَبَلِيْ مِيْ رُوْد * چُونَكِ فِرْعَوْنِمِ چُونِ خُوْبِ مِيْ شُوْد
 خُوْنِ هِيْ گُوِيْدِ مَن اَمِّ هِيْنِ مَرِيْزِ * يُوْسُفِ گِرْگِ اَز نُوْمِ اِيْ پُر سَتِيْزِ
 تُو نَمِيْ يِنِيْ كِه يَارِ بَرْدِبَارِ * چُونَكِ بَا اَوْضِدِ شَدِيْ گِرْدَدِ چُو مَارِ
 لَحْمِ اَوْ وَ شَحْمِ اَوْ دِيْگَرِ نَشْد * اَوْ چَنَانِ بَدِ جَزِ كِه اَز مَنظَرِ نَشْد

عزم کردن آن وکیل از عشق که رجوع کد ببخارا لا ابالی وار،

شمع مریم را بهل افرورخته * که بخارا می رود آن سوخته
 ۲۷۹۰ سخت بی صبر و در آشدان تیز * رو سوی صدر جهان می کن گریز

عاری و باطلی AK. خیال AKH (۲۷۷۵). آید نشست Bul. (۲۷۷۴).

(۲۷۷۸) Suppl. in marg. A. (۲۷۷۹) Suppl. in marg. A. BG نگاریده with *iqāfat*.

تو بر یاری ندانی A (۲۷۸۱). بود for بود Bul. (۲۷۸۰). نگارنده Bul.

بُد A (۲۷۸۸). H آن چنان بد A.

Heading: AB این وکیل. (۲۷۹۰) H می کن گریز but originally می کن.

مُرد حق کو مُرد آن بی‌مایه کو * این دهد گنجیت مزد و آن تسو
 گنج زری که چو خسی زبر ریگ * با تو باشد آن نباشد مُرد ریگ
 پیش پیش آن جنازه‌ت می‌دود * مؤنس گورا و غریبی می‌شود
 ۲۷۶۰ بهر روز مرگ این دم مرده باش * نا شوی با عشق سَرمَد خواجه‌ناش
 صبر می‌بیند ز پُردۀ اجتهاد * رُوی چون گلنار و زُلْفَین مُراد
 غم جو آینه‌ست پیش مجتهد * کاندینِ رُصد می‌نماید رُوی رُصد
 بعدِ رُخ آن ضدِ دگر * رُو دهد یعنی گشاد و کر و فر
 این دو وصف از پنجه دست بین * بعدِ قبضِ مُشت بسط آید یقین
 ۲۷۶۵ پنجه‌را گر قبض باشد دایما * یا همه بسط او بود چون مبتلا
 زین دو وصف کار و مَکسب منظم * چون پر مرغ این دو حال اورا مُم
 چونک مریم مضطرب شد یکرمان * همچنانک بر زمین آن ماهیان

گفتن روح القدس مریم‌را که من رسول حتم بتو آشفته مشو
 و پنهان مشو از من که فرمان اینست،

بانگ بروی زد نمودار کرم * که امینِ حضرتم از من مَرَم
 از سَرافرازانِ عزّت سَرمکش * از چنین خوش مَحَرمان خود در مکش
 ۲۷۷۰ این همی‌گفت و ذُباله نورِ پاک * از لیش می‌شد پی‌آپی بر سَماک
 از وجودم می‌گریزی در عدم * در عدم من شام و صاحب‌عَلم
 خود بَنه و بُنگاه من در نیستیست * یکسواره نقش من پیشِ ستیست

و. A om. . جنازت می‌رود. Bul. (۲۷۵۹) . مرده‌ریگ. Bul. (۲۷۵۸)

فیض مُشت A (۲۷۶۴) . گشاد کرّ A (۲۷۶۳) . GH عشق as in text. (۲۷۶۰)

و. A om. (۲۷۶۶) . با همه A . فیض باشد A (۲۷۶۵)

Heading: A om. . و پنهان مشو. A om. . رسول before من. A om.

A apparently دم for خود, but the reading is uncertain. (۲۷۶۹)

ستیست G . بن و بنگاه Bul. (۲۷۷۲) . زباله Bul. (۲۷۷۰)

پس کدامین شهر ز آنها خوشترست * گفت آن شهری که در وی دلبرست
 ۲۸۱۰ هرکجا باشد شه ما را بساط * هست صحرا گر بود سمّ الحیات
 مرکجا که یوسفی باشد چو ماه * جنتست ارچه که باشد فقر چاه

منع کردن دوستان او را از رجوع کردن بخارا و تهدید کردن و لا ابالی گفتن او،

گفت او را ناصحی اے بی خبر * عاقبت اندیش اگر دارے هنر
 در نگر پس را بعقل و پیش را * همچو پروانه مسوزان خویش را
 چون بخارا می روی دبنانۀ * لایق زنجیر و زندان خانۀ
 ۲۸۱۰ او ز تو آهن می خاید زخشم * او می جوید ترا با بیست چشم
 میکند او تیز از بهر تو کارد * او سگ فحطست و تو انبان آرد
 چون رهیدی و خدایت راه داد * سوی زندان می روی چون فتاد
 بر تو گر ده گون موکل آمدی * عقل بایستی کریشان کم زدی
 چون موکل نیست بر تو هیچ کس * از چه بسته گشت بر تو پیش و پس
 ۲۸۲۰ عشق پنهان کرده بود او را اسیر * آن موکل را نمی دید آن نذیر
 هر موکل را موکل مختفیست * ورنه او در بند سگ طبعی زچیت
 خشم شاه عشق بر جانش نشست * بر عوانی و سیه رویش بست
 می زند او را که هین او را بزن * زان عوانان پنهان افغان من
 هر که بینی در زبانی می رود * گرچه تنها با عوانی می رود
 ۲۸۳۰ گر ازو واقف بدی افغان زدی * پیش آن سلطان سلطان شده

او گرچه into ارچه که (۲۸۱۱) In A a corrector has altered

Heading: Bul. لا ابالی وار.

گم زدی G (۲۸۱۸). Bul. اگر داری نظر (۲۸۱۲)

هر موکل را موکل B. هر موکل را موکل A (۲۸۲۱)

این بُخارا مَنَبَعِ دانش بود * پس بُخارایست هَرَكِ آنش بود
 پیشِ شبخی در بُخارا اندری * تا بخواری در بُخارا ننگری
 جز بخواری در بُخارایِ دلش * راه ندهد جَزَر و مَدَّ مُشکَلش
 اے خَنکِ آنرا که ذَلَّتْ نَفْسُهُ * وای آنکس را که یُرَدی رَفْسُهُ
 ۲۷۹۵ فُرَقَتِ صدرِ جهان در جانِ او * پاره پاره کرده بود ارکانِ او
 گفت بر خیزم هَم‌آنجا و روم * کافر ار گشتم دگر ره بگروم
 و روم آنجا بپفتم پیشِ او * پیشِ آن صدرِ نکو اندیشِ او
 گویم افکندم پیشت جانِ خویش * زند کن یا سَر بُرمارا چو میش
 کشته و مرده پیشت ای قمر * به که شامِ زندگان جای دگر
 ۲۸۰۰ آرمودم من هزاران بار پیش * بی تو شیرین ی‌نینم عیشِ خویش
 غَنِّ لِي یا مُنَبِّئِ لِحَنَ النُّشُورِ * اُبْرُکِی یا نَافِئِی تَمَّ السُّرُورِ
 اِبلِغِی یا اَرْضُ دَمْعِی قَدَکَفِی * اِشْرِبِی یا نَفْسُ وِرْدًا قَدْ صَفَا
 عُدَّتْ یا عِیدی اِلَینَا مَرَحَبَا * نَعَمْ ما رَوَّحَتْ یا رِجَّ اَلْصَبَا
 گفت ای یاران روانِ گشتم وداع * سوی آن صدری که امیرست و مُطاع
 ۲۸۰۵ دم بدم در سوز بریانِ ی‌شوم * هرچ بادا بادِ آنجا ی‌روم
 گرچه دل چون سنگِ خارا ی‌کند * جانِ من عزمِ بُخارا ی‌کند
 مَسْکِنِ یارست و شهرِ شاهِ من * پیشِ عاشقِ این بود حُبُّ اَلْوَطَنِ

پرسیدن معشوقی از عاشق غریب خود کی از شهرها کدام شهر را
 خوشتر یافتی و انبوه‌تر و محتشم‌تر و پُر‌نعمت‌تر و دل‌گشا تر،
 گفت معشوقی بعاشق کای فتی * تو بغربت دیدم بس شهرها

A. کی ذلت A (۲۷۹۴). جَزَر و مَدَّ AH (۲۷۹۳). آتش G. آتش بود AK (۲۷۹۱).
 نیکو اندیش A (۲۷۹۷). دیگر ره A. خیزم و آنجا A (۲۷۹۶). بردی رفه B. بردی رفه
 که میرست Bul. کامبرست ABHK (۲۸۰۴). دیگر A (۲۷۹۹).

Heading: Bul. و جواب او.

بس کم دلبر در آمد در خطاب * گوش شو و الله اعلم بالصواب
 ۲۸۴۰ چونك عاشق توبه کرد اکنون بترس * کو چو عیاران کند بر دار درس
 گرچه این عاشق بخارا می رود * نه بدرس و نه باستا می رود
 عاشقان را شد مدرّس حسن دوست * دفتر و درس و سبّشان روی اوست
 خامشند و نعره تکرارشان * می رود تا عرش و تخت بارشان
 درستان آشوب و چرخ و زلزله * نه زیادانست و باب سلسله
 ۲۸۵۰ سلسله این قوم جعد مشک بار * مسئله دورست لیکن دور یار
 مسئله کیس از پرسد کس ترا * گو نگنجد گنج حق در کیسها
 گردم خلع و مبارا می رود * بدمین ذکر بخارا می رود
 ذکر هر چیزی دهد خاصیتی * زآنک دارد هر صفت ماهیتی
 در بخارا در هنرها بالقی * چون بخواری رونی زان فارغی
 ۲۸۵۵ آن بخاری غصه دانش نداشت * چشم بر خورشید بینش می گاشت
 هرکه در خلوت بینش یافت راه * او زدانشها نجوید دستگاه
 با جمال جان چو شد همکاسه * باشدش زآخبار و دانش ناسه
 دید بر دانش بود غالب فرا * زآن هی دنیا بچربد عامه را
 زآنک دنیا را هی بینند عین * وآن جهانی را هی دانند دین

رو نهادن آن بنده عاشق سوی بخارا،

۲۸۶۰ رُو نهاد آن عاشق خونابه ریز * دل طپان سوی بخارا گرم و تیز
 ریگ آمون پیش او همچون حریر * آب جیحون پیش او چون آب گیر

(۲۸۴۹) Bul. آشوب چرخ.

(۲۸۵۲) K ضلع و مبارا.

(۲۸۵۴) BG om. The verse is suppl. in marg. G by a later hand.

(۲۸۵۵) K Bul. در خورشید. (۲۸۵۸) A غالب فرا.

(۲۸۶۱) AB Bul. ریگ هامون.

ریختی بر سر پیش شاه خاك * تا امان دیدی ز دیو سَهْمَنَك
میر دیدے خویش را اے کم زَمُور * زَان نَدیدے آن موکل را تو کُور
غَره گشتی زین دروغین پَر و بال * پَر و بالی کو گَشَد سوی وِبال
پَر سَبَك دارد ره بالا کند * چون رِگل آلو شد گرانِها کند

لا اُبالی گفتن عاشق ناصح و عاذل را از سر عشق،

۲۸۴۰ گفت ای ناصح خَمَش کن چند چند * پند کم ده زَانَك بس سختست بند
سخت تر شد بند من از بند تو * عشق را نشناخت دانشمند تو
آن طرف که عشق می افزود درد * بو حنیفه و شافعی دَرسی نکرد
تو ممکن تهدید از کُشتن که من * تشنه زارم بخون خویشتن
عاشقان را هر زمانی مُردنیست * مردن عَشاق خود يك نوع نیست
۲۸۴۵ او دو صد جان دارد از جان هَدی * و آن دو صد را می کند هر دم فدای
هر یکی جان را ستاند ده بها * امر نبی خوان عَشْرَةَ اَمَثَالِها
گر بریزد خون من آن دوست رُو * پای کوبان جان بر افشانم بَرُو
آزمودم مرگ من در زندگیت * چون رهم زین زندگی پابندگیت
اُفْتُلُونِ اُفْتُلُونِ یا اِثْفَات * اِنَّ فِی قَتْلِ حَیَاتَا فِی حَیَات
۲۸۴۰ یا مُنیرَ اَتَّخَذَ یا رُوحَ اَلْبَفا * اِجْتَذِبْ رُوحِی وَجُدْ لِی بِاَللِّقا
لی حَبِیبُ حُبِّهِ یَشْوِی اَلْحَشا * لَوْ یَشا یَمِشی عَلَی عَیْنِی مَشی
پاری گو گرچه تازه خوترست * عشق را خود صد زبانی دیگرست
بُوی آن دلبر چو پَران می شود * آن زبانها جمله حیران می شود

Heading: Bul. عاشق بخاری. In G عاشق is suppl. above. B سر عشق.

(۲۸۴۰) A پند کم کن.

(۲۸۴۱) A عشره. BGHK عشره. Bul. عشره.

(۲۸۴۲) B Bul. حیات فی حیات. K حیوَنًا. The reading of A is uncertain.

(۲۸۴۱) ABH Bul. مشا. (۲۸۴۲) Bul. فارسی گو. زبان B.

۲۸۸۰ ای که عقلت بر عطار دَق کند * عقل و عاقل را قضا احق کند
 نَحسِ خرگوشی که باشد شیرجُو * زیرکی و عقل و چالاکی کو
 هست صد چندین فُسونهای قضا * گفت إِذَا جَاءَ الْقَضا ضَاقَ الْقَضا
 صد ره و مَخْلَص بود از چپ و راست * از قضا بسته شود کو ازدهاست

جواب گفتن عاشق عاذلانرا و تهدید کنندگانرا،

گفت من مستقیم آبم کُشد * گرچه می دانم که هر آبم کُشد
 ۲۸۸۵ هیچ مستقی بنگِریزد ز آب * گردو صد بارش کند مات و خراب
 گر بیاماسد مرا دست و شکم * عشقِ آب از من نخواهد گشت کم
 گویم انکه که پرسند از بَطون * کاشکی بَحرم روان بودی درون
 خیلِ اِشکم گویدر از موجِ آب * گر بهیم هست مرگم مستطاب
 من بهر جای که بینم آب جو * رشکم آید بودی من جای او
 ۲۸۹۰ دست چون دف و شکم همچون دُهل * طبلِ عشقِ آب می کوبم چو گُل
 گر بریزد خونم آن رُوحُ الْأَمین * جُرعه جُرعه خون خورم همچون زمین
 چون زمین و چون جین خون خوارام * تا که عاشق گشته ام این کارام
 شب می جویم در آتش همچو دیگ * روز تا شب خون خورم مانند ریگ
 من پشیمانم که مکرانگیختم * از مُرادِ خشم او بگریختم
 ۲۸۹۵ گو بران بر جان مستم خشم خویش * عیدِ قُربان اوست و عاشق گاو میش
 گاو اگر خسپد و گر چیزی خورد * بهر عید و ذبح او می پرورد

(۲۸۸۰) Bul. ذق زند.

(۲۸۸۲) A. صد ره مخلص B. گان ازدهاست.

(۲۸۸۶) B. for که.

(۲۸۸۹) A. آید. Bul. آب جوی.

(۲۸۹۱) In Bul. this and the following verse are transposed.

(۲۸۹۴) A. چشم او. Bul. om. و.

آن بیابان پیشِ او چون گلستان * می‌فداز خند او چون گلستان
 در سرفندست قندامالیش * از بخارا یافت و آن شد مذهبش
 اے بخارا عقل افزا بوده * لیکن از من عقل و دین بر بوده
 بدر می‌جویم از آنم چون هلال * صدر می‌جویم درین صفِ نعال^{۲۸۶۵}
 چون سوادِ آن بخارارا بدید * در سوادِ غم بیاضی شد پدید
 ساعتی افتاد بی‌هوش و دراز * عقلِ او پرید در بُستانِ راز
 بر سر و رویش گلابی می‌زدند * از گلابِ عشقِ او غافل بُدند
 او گلستانی نهانی دیده بود * غارتِ عشقش زخود بریده بود
 نو فسرده در خورِ این دم نه * با شکر مقرون نه گرچه نبی^{۲۸۷۰}
 رختِ عقلت با توست و عاقلی * کز جُنودا ام تروها غافل

در آمدن آن عاشق لا اُبالی در بخارا و تحذیر کردن دوستان
 او را از پیدا شدن،

اندر آمد در بخارا شادمان * پیشِ معشوقِ خود و دارِ آلمان
 همچو آن مستی که بُرد بر ائیر * مه کنارش گیرد و گوید که گیر
 هر که دیدش در بخارا گفت خیز * پیش از پیدا شدن منشین گریز^{۲۸۷۵}
 که ترا می‌جوید آن شه خشمگین * تا کشد از جانِ تو ده‌ساله کین
 الله الله در میا در خونِ خویش * تکیه کم کن بر دم و افسونِ خویش
 شمعِ صدر جهان بودی و راد * معتمد بودی مهندسِ اوستاد
 غدر کردی وز جزا بگریختی * رسته بودی باز چون آویختی
 از بلا بگریختی با صد حیل * ابلهی آوردت اینجا یا اجل

(۲۸۶۸) A om. و.

(۲۸۶۹) ABH Bul. گلستان. A غایب عشقش.

(۲۸۷۰) B. گرچه نه AK (۲۸۷۱) A برده بر ائیر.

رسیدن آن عاشق بمعشوق خویش چون دست از جان
خود بشت،

همچو گویی بجه کن بر رُو و سر * جانب آن صدر شد با چشم تر
جمله خلفان منتظر سر در هوا * کش بسوزد یا بر آویزد و را
این زمان این احق، يك لخت را * آن نماید که زمان بدبخت را
همچو پروانه شرر را نور دید * احفانه در فساد از جان بُرید
۲۹۲۰ لیک شمع عشق چون آن شمع نیست * روشن اندر روشن اندر روشنیست
او بعکس، شمعهای انشیست * می نماید آتش و جمله خوشیست

صفت آن مسجد که عاشق کُش بود و آن عاشق مرگجوی
لا ابالی کی درو مهان شد،

يك حکایت گوش کن ای نیک پَی * مسجدی بُد بر کنار شهر ری
هیچ کس در وی نختی شب زیم * که نه فرزندش شدی آن شب یتیم
بس که اندر وی غریب عور رفت * صبحدم چون اختران در گور رفت
۲۹۲۵ خویشتن را نیک ازین آگاه کن * صبح آمد خواب را کوتاه کن
هر کسی گفتی که پریانند تُند * اندرو مهان کُشان با تیغ کند
آن دگر گفتی که سحرست و یَلم * کین رَصد باشد عدو جان و خصم
آن دگر گفتی که بر نه نقش فاش * بر دَرش کای میهان اینجا مباش
شب محسب اینجا اگر جان بایدت * ورنه مرگ اینجا کین بگشایدت
۲۹۲۰ و آن یکی گفتی که شب فُلی نهید * غافل کاید شما کم ره دهید

در آویزد. Bul. (۲۹۱۷)

Heading: Bul. که مردم کش بود.

جان و جسم. Bul. (۲۹۲۷). که. A om. (۲۹۲۶) غریب و عور. AH Bul. (۲۹۲۴)

and so corr. in H. (۲۹۲۸) G نقش، as in text. (۲۹۲۰) ABHK Bul. که دهید.

گاوِ موسی دان مرا جان داده * جزو جزوم حشرِ هر آزاده
 گاوِ موسی بود قربان گشته * کترین جزوش حیاتِ کشته
 بر جهید آن گشته زاسبش زجا * در خطابِ اِضْرِبُوهُ بَعْضَهَا
 ۲۹۰۰ یا کِرامی اِذْجُمَا هَذَا الْبَقَر * اِنْ اَرَدْتُمْ حَشَرَ اَرْواحِ النَّظَر
 از جماده مردم و نای شدم * وز نما مردم بچمان بر زدم
 مردم از حیوانی و آدم شدم * پس چه ترسم کی زمردن کم شدم
 حمله دیگر بمیرم از بشر * تا بر آدم از ملائک پَر و سر
 وز ملک هم بایدم جستن زجو * کُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ
 ۲۹۰۵ بارِ دیگر از ملک قربان شوم * آنچه اندر و هم ناید آن شوم
 پس عدم کردم علم چون ارغنون * گویدم که اِنَّا اِلَیْهِ رَاجِعُونَ
 مرگ دان آنک اتفاق اُمت است * کابِ حیوانی نهان در ظلمست
 همچو نیلوفر بُرو زین طَرَفِ جُو * همچو مستفی حریص و مرگِ جُو
 مرگِ او آبست و او جویای آب * می خورد و اللهُ اَعْلَمُ بِالصَّواب
 ۲۹۱۰ اے فسرده عاشقِ ننگین نمد * کو زیم جان زجانان می رمد
 سوی تیغِ عشقش ای ننگِ زنان * صد هزاران جان نگر دستک زنان
 جوی دیدی کوزه اندر جوی ریز * آب را از جوی گی باشد گریز
 آبِ کوزه چون در آبِ جُو شود * محو گردد در وی و جُو او شود
 وصفِ او فانی شد و ذانش بقا * زین سِپَس نه کم شود نه بدلیفا
 ۲۹۱۵ خویش را بر نخلِ او آویختم * عذرِ آن را که ازو بگریختم

(۲۸۹۸) After this verse A adds:

گاورا بکشید و بر کشته زید * بر خیال و بر گمان کمتر تنید

(۲۸۹۹) G بَعْضَهَا. (۲۹۰۲) B Bul. که زمردن.

(۲۹۰۲) Bul. پا و سر. (۲۹۰۴) G جستن, as in text.

(۲۹۰۶) ABH گویدت اِنَّا. In H م is written below the ت in گویدت.

(۲۹۰۸) H بُرو زین طرف. (۲۹۰۹) Bul. om. و before او.

(۲۹۱۰) AH عاشقی.

این نصیحت راستی در دوستی * در غُلُولی خابن و سگ‌پوستی
 ۲۹۴۵ بی خیانت این نصیحت از و داد * می‌نماییمت مگرد از عقل و داد

جواب گفتن عاشق عاذلانرا،

گفت او ای ناصحان من بی ندم * از جهان زندگی سیر آمدم
 منلی ام زخم‌جو و زخم‌خواه * عافیت کم جوئے از منلی براه
 منلی نی کو بود خود برگ‌جو * منلی ام لا اُبالی مرگ‌جو
 منلی نی کو بکف پول آورد * منلی چُستی کرین پُل بگذرد
 ۲۹۵۰ آن نه کو بر هر دکانی برزند * بل جهد از کوئن و کانی برزند
 مرگ شیرین گشت و نَقَم زین سرا * چون قفص هشتن پریدن مرغ را
 آن قفص که هست عین باغ در * مرغ می‌بیند گلستان و شجر
 جَوَقِ مرغان از برون گِردِ قفص * خوش می‌خوانند ز آزادی قفص
 مرغ را اندر قفص زان سبزه‌زار * نه خورش ماندست و نه صبر و قرار
 ۲۹۵۵ سر زهر سوراخ بیرون می‌کند * تا بود کین بند از پا برگند
 چون دل و جانیش چنین بیرون بود * آن قفص را در گشایی چون بود
 نه چنان مرغ قفص در انده‌هان * گِرد بر گِردش بجلقه گریگان
 گی بود او را درین خوف و حزن * آرزوی از قفص بیرون شدن
 او می‌خواهد کرین ناخوش حصص * صد قفص باشد بگِرد این قفص

(۲۹۴۴) A غلول.

(۲۹۴۵) A بی خیانت.

(۲۹۴۷) Bul. زخم‌خوار و زخم‌خواه. Bul. کم جو نو.

(۲۹۴۸) B om.

(۲۹۵۴) K om. و after ماندست.

(۲۹۵۶) حصص: so pointed in GK.

مهمان آمدن در آن مسجد،

تا یکی مهمان در آمد وقتِ شب * کوششید بود آن صیتِ عجب
از برائے آزمونِ می‌آزمود * زآنک بس مردانه و جان‌سیر بود
گفت کم گیر سر و اشکبه * رفته گیر از گنجِ جانِ یک حبه
صورتِ تن گو سرو من کیستم * نقش کم ناید چو من باقیستم
چون تَفَحُّتُ بودم از لطفِ خدا * نَفَخِ حقِ باشم زنا، تن جدا
تا نیفتد بانگِ نفخِش این طرف * تا رهد آن گوهر از تنگین صدف
چون تَمَنُّوا مَوْتَ گفت ای صادقین * صادقم جانرا بر افشام برین

ملامت کردن اهل مسجد آن مهمان عاشقرا از شب خفتن در آنجا و تهدید کردن مرورا،

قور گفتندش که هین اینجا مَحْضَب * تا نکوبد جان‌ستانِ همچو کُسب
که غریبی و غی‌دانی ز حال * کاندیرینجا هرکه خفت آمد زوال
اتفاقی نیست این ما بارها * دیدایم و جمله اصحابِ نبی
هرکه آن مسجد شبی مَسْکَن شدش * نیم‌شب مرگِ هلاهل آمدش
از یکی ما تا بصد این دیدایم * نه بتقلید از کسی بشنیدایم
گفت الدینُ نصیحه آن رسول * آن نصیحت در لغتِ ضدِ غُلُول

(۴۹۴۲) Bul. بس فرزانه.

(۴۹۴۲) A Bul. اشکبه.

(۴۹۴۷) BK Bul. حق تَمَنُّوا.

Heading: G om. آن. ABHK om. مرورا.

(۴۹۴۸) H کُسب and مَحْضَب GK. جان ستاند A. نکوبد.

(۴۹۴۹) Bul. هرکه خسب آید زوال. (۴۹۴۰) A اتفاقی هست، corr. in marg.

(۴۹۴۱) Bul. زمر هلاهل آیدش.

(۴۹۴۴) Bul. الدین النصیحه.

۲۹۷۵ ور زجالبینوس این گفت اِفتراست * پس جوابم بهرِ جالبینوس نیست
 این جواب آنکس آمد کین بگفت * که نبودشش دل پر نور جُفت
 مرغِ جانش موش شد سوراخ جُو * چون شنید از گربگان او عَرَجُوا
 زان سبب جانش وطن دید و قرار * اندرین سوراخ دنیا موش وار
 هر درین سوراخ بنّایی گرفت * در خورِ سوراخ دانایی گرفت
 ۲۹۸۰ پیشه‌بایی که مراورا در مَزید * کاندرین سوراخ کار آید گزید
 زآنک دل بر کند از بیرون شدن * بسته شد رام رهیدن از بدن
 عنکبوت ار طبع عنقا داشتی * از لُغایی خیمه گی افراشتی
 گریه کرده چنگِ خود اندر قفس * نامِ چنگش درد و سرّسام و مَقَص
 گربه مرگست و مرض چنگالِ او * می‌زند بر مرغ و پر و بالِ او
 ۲۹۸۵ گوشه گوشه می‌جهد سوی دوا * مرگ چون قاضیست و رنجورے گوا
 چون پیاده قاضی آمد این گواه * که می‌خواند ترا تا حکم‌گاه
 مُهلتی میخوای از وی در گریز * گر پذیرد شد و گرنه گفت خیز
 جُستن مُهلت دوا و چارها * که زنی بر خرقه تن پارها
 عاقبت آید صباخی خشم‌وار * چند باشد مُهلت آخر شرم دار
 ۲۹۹۰ عذرِ خود از شه بخواه ای پُرحسد * پیش از آنک آنچنان روزی رسد
 و آنک در ظلمت براند بارگی * بر کند زان نور دل یکبارگی
 می‌گریزد از گوا و مقصدش * کان گوا سوی قضا می‌خواندش

۲۹۷۶) Bul. آنکس آید. ۲۹۷۵) Bul. اِفتراست.

۲۹۸۰) Bul. پیشه‌بای و حرفه‌ها ادر مزید.

۲۹۸۲) K دام چنگش.

۲۹۸۵) Bul. و. Bul. om. می‌دود سوی دوا.

۲۹۸۶) A با حکم‌گاه.

۲۹۸۷) A می‌خواه و از وی.

۲۹۹۱) A. از نور. AH. زآنک در ظلمت.

۲۹۹۲) A. واز مقصدش.

عشق جالینوس برین حیوة دنیا بود کی هنر او همین جا بکار
می آید هنری نورزیده است کی در آن بازار بکار آید آنجا
خود را بعوام یکسان می بیند،

۲۹۶۰ آنچنانک گفت جالینوس راد * از هوای این جهان و امر مراد
راضیم کز من بهاند نیم جان * که زگون آستری بینم جهان
گره می بیند بگرد خود قطار * مرغش آیس گشته بودست از مطار
یا عدم دیدست غیر این جهان * در عدم نادیده او حشری نهان
چون جنین کش می کشد بیرون گرم * می گریزد او سپس سوی شکم
۲۹۶۵ لطف رویش سوی مضر می کند * او مقر در پشت مادر می کند
که اگر بیرون فتم زین شهر و کام * اے عجب بینم بدیده این مقام
یا دری بودی در آن شهر و خم * که نظاره کردم اندر رحم
یا چو چشمه سوزنی راهر بدی * که زیروم رحم دیده شدی
آن جنین هر غافلست از عالمی * همچو جالینوس او ناخبرف
۲۹۷۰ او نداند کان رطوباتی که هست * آن مدد از عالم بیرونست
آنچنانک چار عنصر در جهان * صدمد آرد ز شهر لامکان
آب و دانه در قفص گریافته است * آن زباغ و عرصه در تافته است
جانهای انبیا بینند باغ * زین قفص در وقت نفلان و فراغ
پس ز جالینوس و عالم فارغند * همچو ماه اندر فلکها بازغند

Heading: A همین جایگاه می آید. Bul. لا جرم آنجا خود را. After ABK Bul. می بیند.
add وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ امْرئٍ او نمی ماند.

(۲۹۶۷) Bul. درین شهر.

(۲۹۷۱) A Bul. صدمد دارد.

(۲۹۷۲) B در تافته است. A. باغ. after و. A. om. گر تافته است.

۴۰۱۰ چون گواهد خواهد این قاضی مرغ * بوسه ده بر مار نا یابی تو گنج
 آن جفا با تو نباشد اے پسر * بلک با وصف بدی اندر تو در
 بر نهد چوبی که آنرا مرد زد * بر نهد آنرا نَرَد بر گَرَد زد
 گر بزد مر اسبرا آن کینه گش * آن نزد بر اسب زد بر سُکُش
 تا زسُکُک وَا رهد خوش بپی شود * شیره را زندان کنی تا ف شود
 ۴۰۱۵ گفت چندان آن یتیمک را زدی * چون نترسیدی ز قَهَر ایزدی
 گفت اورا کی زدم ای جان و دوست * من بر آن دیوی زدم کو اندروست
 مادر ار گوید ترا مرگ تو باد * مرگ آن خو خواهد و مرگ فساد
 آن گروهی کز ادب بگریختند * آب مردی و آب مردان ریختند
 عاذلانشان از وعا وَا راندند * تا چنین حیز و محنت ماندند
 ۴۰۲۰ لاف و غُرّه ژانخارا کم شنو * با چنینها در صف هبجا مرو
 زانک زانوگم خبالا گفت حق * کز رفاق سُست بر گردان ورق
 که گر ایشان با شما هم ره شوند * غازیان بی مغز همچون که شوند
 خویشان را با شما هم صف کنند * پس گریزند و دل صف بشکنند
 پس سپاهی اندکی بی این نفر * به که با اهل نفاق آید حشر
 ۴۰۲۵ هست بادام کم خوش بیخته * به زبیری بتلخ آمیخته
 تلخ و شیرین در ژانخارغ یک شیند * نقص از آن افتاد که همدل نیند
 گبر ترسان دل بود کو از گان * می زید در شک زحال آن جهان
 می رود در ره نداند منزلی * گام ترسان می نهد اعی دلی
 چون نداند ره مسافر چون رود * با تردها و دل پرخون رود

ای جان دوست Bul. (۴۰۱۶) . آن اسبرا AH (۴۰۱۲) . چون جفا A (۴۰۱۱)

(۴۰۲۰) In A vv. ۴۰۲۱ and ۴۰۲۲ are transposed. لاف غزو ژانخارا A (۴۰۲۰)

(۴۰۲۲) Written in marg. H, apparently by the original hand.

گر بصرت یک شی اند. B Bul. ژانخارغ A (۴۰۲۶) . به کی A سپاه B Bul. (۴۰۲۴)

غافل زحال آنجهان Bu.. گبر H (۴۰۲۷)

دیگر باره ملامت کردن اهل مسجد مه، ان را از شب خفتن در آن مسجد،

قوم گفتندش مکن جلدی برو * تا نگرده جامه و جانت گرو
آن زدور آسان نماید به نگر * که باخر سخت باشد ره گذر
۴۹۹۵ خویشتن آویخت بس مرد و سُکست * وقت پیچاپیچ دست آویز جُست
پیشتر از واقعه آسان بود * در دل مردم خیال نیک و بد
چون در آید اندرون کارزار * آن زمان گردد بر آنکس کارزار
چون نه شیری هین منه تو پای پیش * کان اجل گرگست و جان نُست مِش
ور زابدالی و میشت شیر شد * ایمن آ که مرگ تو سرزیر شد
۴۰۰۰ کیست ابدال آنک او مُبدل شود * خمرش از تبدیل یزدان خل شود
لیک مستی شیرگیری وزگان * شیر پنداره نو خود را هین مران
گفت حق ز اهل نفاق ناسدید * بَأْسُهُمْ مَا بَيْنَهُمْ بَأْسٌ شَدِيدٌ
در میان همدگر مردانه اند * در غزا چون عورتان خانه اند
گفت پیغمبر سپهدار غیوب * لا تُجَاعِهْ يَا فَتَى قَبْلَ الْحُرُوبِ
۴۰۰۰ وقت لاف غزو مستان کف کنند * وقت جُوش جنگ چون کف بی فند
وقت ذکر غزو شمشیرش دراز * وقت کَر و فَر تیغش چون پیاز
وقت اندیشه دل او زخم جو * پس یک سوزن تپه شد خیک او
من عجب دارم ز جوبای صفا * کو رمده در وقت صَبَقِل از جفا
عشق چون دعوی جفا دیدن گواه * چون گواهت نیست شد دعوی تباه

Heading: ABHK Bul. om. دیگر باره. After the Heading K adds:

زین گذر کن جانب آن شخص ران * کو بمسجد آمد آن شب مهیمن

In Bul. the same verse precedes the Heading. (۴۹۹۵) A شکست for سُکست.

Bul. گست. (۴۰۰۴) A همدیگر. BGHK Bul. (۴۰۰۴) پیغامبر.

کو گریزد وقت صَبَقِل Bul. (۴۰۰۸) لب پر کف کند Bul. مردان کف کنند B (۴۰۰۵)

چون گواهی نیست Bul. چون چنین (?) دعوی جفا دیدن B (۴۰۰۹)

می‌نبینی غیرِ این لیکِ ای تو ننگ * آن زمانِ لاف بود این وقتِ جنگ
 ۴۰۴۰ دی هی گفتی که پایندان شدم * که بُودتان فَنج و نُصرت دمِ بدم
 دی زَعیمُ اَجَبَش بودی ای لعین * وین زمانِ نامَرَد و ناچیز و مَهِین
 تا بخوردیم آن دَم نو و آمَدِ بسم * نو بُتون رفتی و ما هیزم شدیم
 چونکِ حارث با سُرَاقه گفت این * از عتابش خشمگین شد آن لعین
 دستِ خود خشمین زدست او کشید * چون زگفت اوش درمِ دل رسید
 ۴۰۵۰ سینه‌اش را کوفت شیطان و گریخت * خونِ آن بیچارگان زین مکر ریخت
 چونکِ ویران کرد چندین عالم او * پس بگفت اِلَی بَرِیءِ مِنْکُمْ
 کوفت اندر سینه‌اش انداختنش * پس گریزان شد چو هیبتِ تاختش
 نفس و شیطان هر دو یک تن بوده‌اند * در دو صورت خویش را بنموده‌اند
 چون فرشته و عقل که ایشان یک بُدند * بهرِ حکمتش دو صورت شدند
 ۴۰۵۵ دشمنی داری چنین در سِرِّ خویش * مانعِ عقلست و خصمِ جان و کیش
 یکِ نَفَس حمله کند چون سوسمار * پس بسوراخی گریزد در فرار
 در دل او سوراخها دارد کنون * سر زهرِ سوراخ می‌آرد برون
 نامِ پنهان گشتن دیو از نَفوس * واندر آن سوراخ رفت شد خُنوس
 که خُنوش چون خُنوس قُنْفُذست * چون سرِ قنْفُذ ورا آمدش دست
 ۴۰۶۰ که خدا آن دیورا خَنّاس خواند * کو سرِ آن خارپُشتک را بهاند
 می‌نهان گردد سرِ آن خارپُشت * در بدم از بیمِ صیادِ دُرُشت
 نا چو فرصت یافت سر آرد برون * زین چنین مکاری شود مارش زبون
 گرنه نَفَس از اندرون راحت زدی * ره‌زنان را بر تو دستی گئی بُدی
 زانِ عوانِ مَقْتَضی که شهوتست * دل اسیرِ حرص و آز و آفتست

این بیچارگان A (۴۰۵۰). خشمگین A (۴۰۴۸). لیکن تو ننگ Bul. (۴۰۴۴).

زهبت تاختش Bul. (۴۰۵۲).

In AH v. ۴۰۵۴ follows. دو صورت بدند A. کایشان BK. که Bul. om. (۴۰۵۴).
 آرز و حرص Bul. علانی Bul. (۴۰۶۴). v. ۴۰۵۵.

۴۲۰ هر که گوید های این سوره نیست * او کند از بیم آنجا وقف و ایست
ور بداند ره دل با هوش او * گئی رود هر های و هو در گوش او
پس مشو همراه این اَشْرَدْلان * زانک وقت ضیق و بپند آفلان
پس گریزند و ترا تنها هلند * گرچه اندر لاف سحر بابلند
تو زرغنیان مجوهین کارزار * تو زطاوسان مجو صید و شکار
۴۲۵ طبع طاوس است و وسواسست گُند * دم زند نا از مقامت بر گُند

گفتن شیطان قریش را کی بچنگ احمد آید کی من یارِها
کم و قبیله خود را بیاری خوانم و وقت ملاقات صفین گریختن،
همچو شیطان در سپه شد صد یکم * خواند افسون که اِنفی جار لکم
چون قریش از گفت او حاضر شدند * هر دو لشکر در ملاقات آمدند
دید شیطان از ملایک اسبهبی * سوی صف مؤمنان اندر رهی
آن جُودًا لَمْ تَرَوْهَا صف زده * گشت جان او زبسم آتشکده
۴۴۰ پای خود را پس کشیده ی گرفت * که هی بینم سپاهی من شگفت
اے أَخَافُ اللَّهَ مَا لِي مِنْهُ عَوْنٌ * اِذْهَبُوا اِنِّي اَرٰے مَا لَا تَرَوْنَ
گفت حارث ای سراقه شکر هین * دی چرا تو می نگفتی این چنین
گفت این دم من هی بینم حَرَبٌ * گفت می بینی جَعاشیش عرب

و. AK Bul. om. (۴۰۲۵)

Heading: Bul. احمد در آید. In K او is suppl. after گریختن.

(۴۰۲۶) Bul. om. که. BK گانفی. After this verse Bul. adds:

چون قریش را با وسواس کرد او * مکر و افسون گفت لازم شد غلو
لشکر اسلام را تشغیت کنیم * بیخ و بنیادش ز عالم بر کنیم
چونکه شد با قول او جمع سپاه * گشت آخر حله اش نقش تپاه
(۴۰۲۹) Bul. او. گفته جان.

(۴۰۴۳) A apparently خفایش. Bul. جعاشیش.

که بگوید دشمنی از دشمنی * آتشی در ما زند فردا دنی
 که بتاسانید اورا ظالمی * بر بهانه مسجد او بُد سالی
 تا بهانه قتل بر مسجد نهد * چونک بدنامست مسجد او جهد
 تهمتی بر ما منه ای سخت جان * که نه ایم این زمکر دشمنان
 ۴۰۸۵ هین برو جلدی مکن سودا مپز * که نتان پیمود کیوانرا بگز
 چون تو بسیاران بلافیده زبخت * ریش خود بر کنده يك يك لخت لخت
 هین برو کوتاه کن این قیل و قال * خویش و مارا در میفگن در وبال

جواب گفتن مهبان ایشانرا و مثل آوردن بدفع کردن حارس
 کشت بیانگ دف از کشت شتری را کی کوس محمودی
 بر پشت او زدندی،

گفت ای یاران از آن دیوان نیم * که زلا حولی ضعیف آید بپیم
 کودکی کو حارس گشتی بدے * طبّلکی در دفع مرغان میزدی
 ۴۰۹۰ تا رمیدی مرغ زان طبّلك زگشت * گشت از مرغان بد بی خوف گشت
 چونک سلطان شاه محمود کریم * بر گذر زد آن طرف خیمه عظیم
 با سپاهی همچو استاره ائیر * انبه و پیروز و صفدر ملک گیر
 اُشتری بُد کو بُدی حمّال کوس * بختی بُد پیش رو همچون خروس
 بانگ کوس و طبل بروی روز و شب * میزدی اندر رجوع و در طلب
 ۴۰۹۵ اندر آن مزرع در آمد آن شتر * کودک آن طبّلك بزد در حفظ بُر

کی توان پیمود AH. هین مکن جلدی برو. Bul. (۴۰۸۵). که نگید. Bul. (۴۰۸۱).

Heading: A شتری را for شیری را.

(۴۰۸۹) G گشتی as in text, and also with *fatha* in the following verse.

(۴۰۹۲) Suppl. in marg. A. (۴۰۹۴) Suppl. in marg. A. K. بختی.

(۴۰۹۴) K میزدند اندر. Bul. میزدندی در.

۴۰۶۵ زان عوانِ سر شدی دزد و نباه * تا عوانانرا بفهرِ نُست راه
در خبر بشنو تو این بندِ نکو * یَنْ جَنِّیْکُمْ لَکُمْ اَعْدٰی عَدُو
طُطْرَاقِ این عدو مشنو گریز * کو چو ابلیس است در تَلَج و ستیز
بر تو او از بهر دنیا و نَبَرْد * آن عذابِ سرمدی را سهل کرد
چه عجب گرمگرد را آسان کند * او ز سحرِ خویش صد چندان کند
۴۰۷۰ سحر کاه را ب صنعت گه کند * باز کوهی را چو کاهی می‌تسند
ز شهابا نغز گرداند بَفَن * نغزهارا زشت گرداند بَطَن
کارِ سحر اینست کودم می‌زند * هر نفس قلبِ حقایق می‌کند
آدمی را خر نماید ساعتی * آدمی سازد خر را وایتی
این چنین ساحر درونِ نُست و سر * اِنَّ فِی الْوَسْوَاسِ سَحَرًا مُّسْتَبْر
۴۰۷۵ اندر آن عالم که هست این سحرها * ساحران هستند جادویی گشا
اندر آن صحرا که رُست این زهرِ تر * نیز رویدست تریاق ای پسر
گویدت تریاق از من جو سپر * که ز زهرم من بتو نزدیکتر
گفتِ او سحرست و ویرانی تو * گفت من سحرست و دفعِ سحرِ او

مکرر کردن عاذلان پندرا بر آن مهبان آن مسجد مهبان کش،

گفت پیغمبر که اِنَّ فِی الْاَلِیَّانِ * سَحَرًا و حق گفت آن خوش پهلوان
۴۰۸۰ هین مکن جَلَدی برو ای بُوْ اَلْکَرَم * مسجد و مارا مکن زین مَنَهَم

و. AHK Bul. om. (۴۰۷۴) اعدا عدو. AH Bul. (۴۰۶۶)

روین است A (۴۰۷۶) اندرین عالم K (۴۰۷۵)

After this verse Bul. adds: (۴۰۷۸)

تا بود تریاقی مرشد در درون * کرده باشی دفع زهر نفس دون
کن طلسم سحر را از دل شکست * گنج پیر کامل آری تا بدست

Heading: After the Heading Bul. adds:

باز کن تو وصف مسجد را ادا * قصه مهبان باشد ماجرا

و. A om. (۴۰۸۰) پیغمبر ABGHK (۴۰۷۹)

۴۱۱۵ مال و تن برَفتند ریزانِ فنا * حق خریدارش که الله آشتی
 برِ فها زان از تن اولیست * که هی در شک یقینی نیست
 وین عجب ظنست در تو ای مہین * کہ نمی پرد بیستان یقین
 هر گان نشئه یقین است ای پسر * میزند اندر نزاید بال و پسر
 چون رسد در علم پس پر پا شود * مر یقین را علم او بویا شود
 ۴۱۲۰ زانک هست اندر طریق مُقَتَّن * علم کمتر از یقین و فوقِ ظن
 علم جویای یقین باشد بدان * و آن یقین جویای دیدست و عیان
 اندر اَلْهِیْکُمْ بَجَو این را کون * از پس کلا پس لَو تَعْلَمُون
 می کشد دانش بینش ای علیم * گر یقین گشتی بیننده جیم
 دید زاید از یقین بی اِمْتِہال * اَمْجَانِک از ظن می زاید خیال
 ۴۱۲۵ اندر اَلْهِیْکُمْ بیان این بین * کہ شود عِلْمُ اَلْیَقِین عَيْنُ اَلْیَقِین
 از گمان و از یقین بالانرم * وز ملامت بر نمی گردد سَرَم
 چون دهام خورد از حلوی او * چشم روشن گشتم و بینای او
 پا نهم گستاخ چون خانه روم * پا نلرزانم نہ کورانہ روم
 آنچ گل را گفت حق خدانش کرد * با دل من گفت و صد چندان کرد
 ۴۱۳۰ آنچ زد بر سرو و قدش راست کرد * و آنچ از وی نرگس و نسرین بخورد
 آنچ نی را کرد شیرین جان و دل * و آنچ خاکی بافت ازو نقش چِگَل
 آنچ ابرورا چنان طرار ساخت * چهره را گلگونه و گلنار ساخت
 مر زبانرا داد صد افسون گرے * و اَنک کان را داد زَر جَعْفَری
 چون دَر زَرادخانه باز شد * غمزهای چشم تیرانداز شد

و ریزان فنا. Bul. ریزان و فنا. A. برقتد (۴۱۱۵)

کہ تو در شکّی. Bul. ہی (sic) for هتی (۴۱۱۶)

بویا HK. بر پا شود. AHK Bul. (۴۱۱۹)

کہ کورانہ Bul. (۴۱۲۸) بچوان این را. ABH Bul. (۴۱۲۲)

و. AK Bul. om. آنچ با گل گفت (۴۱۲۹)

یافت زو. Bul. بافت از نقش AB (۴۱۴۱) قدش before و. A om. (۴۱۴۰)

عاقلی گفتش مزن طبلک که او * پخته طبل است با آتش است خو
 پیش او چه بود تَبُوراک نو طِفْل * که کند او طبل سلطان بیست کفل
 عاشقم من کُشته قُربان لا * جان من نوبتگه طبل بلا
 خود نبوراکست این تهدیدها * پیش آنچه دیده‌است این دیده‌ها
 ۴۱۰۰ ای حریفان من از آنها نیستم * کز خیالاتی درین ره بیستم
 من چو اسماعیل‌بام بی‌حذر * بل چو اسماعیل آزادمر زسر
 فارغم از طمطراق و از ریا * قُلْ نَعَالُوا گفت جانم را بیا
 گفت پیغمبر که جاد فی السلف * بِالْعَطِيَّةِ مَنْ يَمْنُنْ بِالْخَلْفِ
 هرکه بیند مر عطارا صد عوض * زود در بازو عطارا زین غرض
 ۴۱۰۵ جمله در بازار از آن گشتند بند * تا چو سود افتاد مال خود دهند
 زر در انبیا نشته منتظر * تا که سود آید ببدل آید مُصَر
 چون ببیند کالۀ در رنج بیش * سرد گردد عشقش از کالای خویش
 گرم زان ماندست با آن کو ندید * کالهای خویش را رنج و مزید
 همچنین علم و هنرها و حرف * چون ندید افزون از آنها در شرف
 ۴۱۱۰ تا به از جان نیست جان باشد عزیز * چون به آمد نام جان شد چیز لیز
 لُعْبَتِ مرده بود جان طفل را * تا نگشت او در بزرگی طفل را
 این تصوّر وین تخیل لعبتست * تا تو طفلی پس بدانت حاجتست
 چون زطفلی رست جان شد در وصال * فارغ از حسّ است و تصویر و خیال
 نیست مُحَرَّم نا بگویم بی نفاق * تن زدم وَاللّهُ اَعْلَمُ بِالْوُفَاقِ

۴۱۰۰) A درین ره نیستم.

۴۱۰۴) ABGHK پیغامبر.

۴۱۰۵) B زین عرض، corr. in marg. A بیند مر بخارا.

۴۱۰۶) G چون بدید. ۴۱۰۵) A تا چه سود.

۴۱۱۱) A بود جان لطفرا.

۴۱۱۲) AH حاجتست. AB پس بدانت. لعبتست AH.

۴۱۱۳) AH شد جان، corr. in H.

نا ازین گردابِ دُورانِ وَا رهی * بر سرِ گنجِ وصالِ پانهی
لیک شیرینی و لذاتِ مَقَر * هست بر اندازه رنجِ سفر
آنگه از شهر و زخویشان بر خوری * کز غریبی رنج و محتها بَری

تمثیل گریختن مؤمن و بی‌صبری او در بلا باضطراب و
بی‌قراری نخود و دیگر حوایج در جوش دیگ
و بر دویدن تا بیرون جهند،

بَنگَر اندر نَخودی در دیگِ چون * بی‌جهد بالا چو شد ز آتش زبون
۴۱۶۰ هر زمان نَخود بر آید وقتِ جوش * بر سرِ دیگ و بر آرد صد خروش
که چرا آتشِ بِن در می‌زنی * چون خریدی چون نگویم می‌کنی
می‌زند کفلیز کدبانو که نی * خوش بجوش و بر همه ز آتش کنی
ز آن نَخوشانم که مَكروم می * بَلک ناگیری تو ذوق و چاشنی
تا غِذی گردی بیامیزی بجان * بهرِ خوارے نیست این امتحان
۴۱۶۵ آب میخوردی بیستاب سبز و تر * بهرِ این آتش بُدست آن آب‌خور
رحمتش سابق بُدست از قهر زان * تا ز رَحمت گردد اهل امتحان
رحمتش بر قهر از آن سابق شدست * تا که سرمایه وجود آید بدست
ز آنک بی لذت نرُوید لحم و پوست * چون نرُوید چه گدازد عشقِ دوست
ز آن تقاضا گر بیاید قهرها * تا کنی ایشارِ آن سرمایه‌را
۴۱۷۰ باز لطف آید برآه عذرِ او * که بکردی عُمل و بر جستی زجُو

ارین طوفان دوران Bul. (۴۱۵۶)

Heading: A با اضطراب ABK Bul. بیرون جهند.

(۴۱۵۹) G نَخودی as in text, and so vocalised in the following verse.

غذا ABHK (۴۱۶۴) . گیری مذاق و چاشنی Bul. (۴۱۶۳) . ز آتش که نی A (۴۱۶۳)

سرمایه‌ها A (۴۱۶۹) . چه گدازد A (۴۱۶۸) . بودست Bul. (۴۱۶۶) . غذا Bul.

۴۱۳۵ بر دلم زد تیر و سوداییم کرد * عاشقِ شُکر و شکرِ خاییم کرد
 عاشقِ آنم که هر آن آنِ اوست * عقل و جان جاندارِ یکِ مرجانِ اوست
 من نلافم و ر بلافم همچو آب * نیست در آتش کشام اضطراب
 چون بدزدم چون حفظِ محَرَن اوست * چون نباشم سخت‌رو پشتِ من اوست
 هر که از خورشید باشد پشت‌گرم * سخت‌رو باشد نه بیمِ او را نه شرم
 ۴۱۴۰ همچو رُوی آفتابِ بی‌حذر * گشت رُویش خصم‌سوز و پرده‌در
 هر پیهر سخت‌رو بُد در جهان * یکسواره کوفت بر جیشِ شپان
 رُو نگردانید از نرس و غی * یک‌تنه تنها بزد بر عالمی
 سنگ باشد سخت‌رو و چشم‌شوخ * او نترسد از جهانِ پُر کلوخ
 کآن کلوخ از خشت‌زنِ یک‌تخت شد * سنگ از صُنعِ خدایی سخت شد
 ۴۱۴۵ گوسفندان گریزونند از حساب * زانپیشان کی بترسد آن قصاب
 کلکمِ راعِ نبی چون راعی است * خلق مانندِ رَمه اوساعی است
 از رَمه چوپان نترسد در نبرد * لیکشان حافظ بود از گرم و سرد
 گرزند بانگی ز قَهرا و سر رَمه * دان زمهرست آن که دارد بر رَمه
 هر زمان گوید بگوشتِ بختِ تو * که ترا غمگین کنم غمگین مشو
 ۴۱۵۰ من ترا غمگین و گریان زان کنم * تا کت از چشمِ بدان پنهان کنم
 تلخ گردانم ز غمها خوی تو * تا بگردد چشمِ بد از رُوی تو
 نه تو صیادی و جویای منی * بند و افکنده راعِ منی
 حیل‌اندیشی که در من درسی * در فراق و جستنِ من بی‌کی
 چاره می‌جوید پی من درد تو * می‌شنودم دوشِ امِ سرد تو
 ۴۱۵۵ من توانم هر که بی این انتظار * ره دهم بنمایم راه گذار

(۴۱۳۵) Bul. عاشق شیر.

(۴۱۳۹) Bul. for آرد او را.

(۴۱۴۵) B که بترسد.

(۴۱۴۶) AH کلکمِ راعی.

(۴۱۴۷) A در گرم و سرد.

(۴۱۵۵) H می‌توانم، with من suppl. above.

کاروان دایم زگردون می‌رسد * تا تجارت می‌کند و می‌رود
 پس برو شیرین و خوش با اختیار * نه بتلخی و کراحت دُزدوار
 زان حدیث تلخ می‌گویم ترا * تا زتلخیها فرو شویم ترا
 زآب سرد انگور افسرده رهد * سردی و افسردگی بیرون نهد
 ۴۱۹۵ تو زتلخی چونک دل پر خون شوی * پس زتلخیها همه بیرون روی

تمثیل صابر شدن مؤمن چون بر سر و خیر بلا واقف شود،

سگ شکاری نیست اورا طوق نیست * خام و ناجوشیده جز بی‌ذوق نیست
 گنت نخود چون چنین است ای ستی * خوش بجوشم یاریم ده راستی
 تو درین جوشش چو معمار منی * کفچلیم زن که بس خوش می‌زنی
 همچو پیل بر سرم زن زخم و داغ * تا نبینم خواب هندستان و باغ
 ۴۲۰۰ نا که خود را در دم در جوش من * نا ره یام در آن آغوش من
 زآنک انسان در غنا طایغ شود * همچو پیل خواب‌بین باغی شود
 پیل چون در خواب بیند هند را * پیلان را نشنود آرد دغا

عذرگفتن کدبانو با نخود و حکمت در جوش داشتن
 کدبانو نخود را،

آن ستی گوید و را که پیش ازین * من چو تو بودم زاجزای زمین

بیرون شوی B (۴۱۹۵). بیرون جهد Bul. افسرده زهد K (۴۱۹۴).

Heading: ABHK Bul. سر و منفعت بلا. G سر و خیر بلا. H seems to have had originally. AB واقف شد.

(۴۱۹۶) In B Bul. this verse precedes the Heading. After this verse Bul. adds:

هر که صابر نبود از دُج و بلا * اندر آن درگه نیابد شان را
 تا به بینم B (۴۱۹۶). بجوشم G. ای ستی GH (۴۱۹۷).
 باغی شود A Bul. غنا GH (۴۲۰۱).

گوید اے نخود چریدی در بهار * رنج مہمان تو شد نیکوش دار
تا کہ مہمان باز گردد شکر ساز * پیش شہ گوید زایثار تو باز
تا بجای نعمت مُنعِم رسد * جملہ نعمتہا بَرَد بر تو حسد
من خلیلم تو پسر پیش بِچُک * سَر بنہ اِنی اَرانی اَذْبَحُک
۴۱۷۵ سَر پیش قہر نہ دل بر قرار * تا بَبُرَم حلفت اسعیل وار
سَر بَبُرَم لیک این سَر آن سَر یست * کز بریدہ گشتن و مردن بَر یست
لیک مقصود ازل تسلیم نُست * اے مُسلَمان بایدت تسلیم جُست
اے نخود می جوش اندر ابتلا * تا نہ ہستی و نہ خود ماند ترا
اندر آن بُستان اگر خندیہ * تو گل بُستان جان و دیدہ
۴۱۸۰ گر جُدا از باغ آب و گل شدے * لقمہ گشتی اندر آحیا آمدے
شو غِذی و قُوَت و اندیشہا * شیر بودی شیر شو در بیشہا
از صفانش رُسَنہ و اَللہ نُخُست * در صفانش باز رَو چالاک و چُست
زائِر و خورشید و زگردون آمدی * پس شدی اوصاف و گردون بر شدی
آمدی در صورت باران و تاب * میروے اندر صفات مستطاب
۴۱۸۵ جُز و شید و ابر و انجمہا بُدی * نَفَس و فعل و قول و فکرتہا شدی
ہستی حیوان شد از مرگ نبات * راست آمد اُقُتُلونی یا ثِقَات
چون چنین بُرد یست مارا بعد مات * راست آمد اِنِّ فی قَتلی حیات
فعل و قول و صدق شد قُوَت مَلک * تا بدین معراج شد سوی فلک
آن چنان کآن طعمہ شد قُوَت بَشَر * از جَمادی بر شد و شد جانور
۴۱۹۰ این سخن را ترجمہ پہناوری * گفتہ آید در مقام دیگری

(۴۱۷۴) A بچک. HK بچک. G بچک as in text.

(۴۱۷۶) A بستان و جان دیدہ. (۴۱۸۱) Bul. غذا. BHK.

(۴۱۸۲) Bul. اندر نخست. (۴۱۸۳) H om. و after اوصاف.

(۴۱۸۴) A و مستطاب. (۴۱۸۵) B قوت و قوتہا شدی.

(۴۱۸۷) Bul. بردست. (۴۱۸۸) A قول صدق.

عینِ آتش در اثیر آمد یقین * پرتو و سایه و یست اندر زمین
 لاجرم پرتو نباید زاضطراب * سوی معن باز می‌گردد شتاب
 قامت تو برقرار آمد بساز * سایه‌ات کوتاه دی یکدم دراز
 ۴۲۳۵ زآنک در پرتو نیابد کس ثبات * عکسها و گشت سوی اُمّهات
 هین دهان بر بند فتنه لب گشاد * خشک آر الله اَعْلَم بِالرّشاد

ذکر خیال بد اندیشیدن قاصر فهمان،

پیش از آنک این قصّه تا مَحْض رسد * دُوذْگَنْدی آمد از اهلِ حسد
 من غی رنجم ازین لیک این لَکَد * خاطر ساده‌دلی را پی کُند
 خوش بیان کرد آن حکیم غَزَنوی * بهر محبوبان مثال معنوی
 ۴۲۳۰ که زقرآن گر نیند غیر قال * این عجب نبود زاحباب ضلال
 کز شعاع آفتاب پُر زنور * غیر گری می‌نیابد چشم کور
 خَرَبَی ناگاه از خَرخانۀ * سر برون آورد چون طعانۀ
 کین سخن پَسَنست یعنی مَثَنوی * قصّه پیغمبرست و پی‌روے
 نیست ذکر بحث و اسرار بلند * که دوآند اولیا آن سو سَند
 ۴۲۳۰ از مقامات تبیل تا فنا * پایه پایه تا ملاقات خدا
 شرح و حدّ هر مقام و منزلی * که بپر زو بر پرد صاحب‌دلی
 چون کتابُ الله ییامد هر بر آن * این چنین طعنه زدند آن کافران
 که اساطیرست و افسانۀ نژند * نیست تعبیه و تحقیق بلند
 کودکان خُرد فهمش می‌کند * نیست جز امر پسند و ناپسند

Heading: A om. بد.

دود و گدی BK. پیش ازین کین (۴۲۲۷)

پیغامبرست ABGHK (۴۲۳۴)

چون بنوشیدم جهاد آذری * پس پذیرا گشتم و اندر خوری
 ۴۲۰۵ مدتی جوشیده‌ام اندر زمن * مدتی دیگر درونِ دیگر تن
 زین دو جوشش قوتِ حَسبا شدم * رُوح گشتم پس سرا اُستا شدم
 در جهادی گفتمی زان می‌دوی * تا شوی علم و صفاتِ معنوی
 چون شدم من روح پس بارِ دگر * جوشِ دیگر کن ز حیوانی گذر
 از خدا می‌خواه تا زین نکها * در نلغزی و رسی در مُتها
 ۴۲۱۰ زانک از قرآن بسی گم‌ره شدند * زان رَسَن قوی درون چه شدند
 مرسن را نیست جُری ای عَنود * چون سرا سودای سربالا نبود

باقی قصهٔ مهمان آن مسجد مهمان‌کش و ثبات و صدق او،

آن غریب شهرِ سربالا طلب * گفت می‌خسپم درین مسجد بشب
 مسجد اگر کز بلای من شوی * کعبهٔ حاجت‌روای من شوی
 هین مرا بگذار ای بگزیده دار * تا رسن بازی کنم منصوروار
 ۴۲۱۵ گر شدیت اندر نصیحت جبرئیل * می‌نخواهد غوثِ در آتش خلیل
 جبرئیل را که من افروخته * بهترم چون عود و عنبر سوخته
 جبرئیل اگر چه یاری می‌کنی * چون برادر پاس‌داری می‌کنی
 ای برادر من بر آذر چابکر * من نه آن جانم که کردم یش و کم
 جانِ حیوانی فزاید از علف * آتشی بود و چو هیزم شد نلف
 ۴۲۲۰ گر نگشتی هیزم او مُشر بُدی * تا ابد معبور و هم عامر بُدی
 بادِ سوزانست این آتش بدان * پرتو آتش بود نه عینِ آن

(۴۲۰۴) A بیوشیدم. B بنوشیدم (the second letter unpointed).

(۴۲۰۸) K Bul. چون شدی توروح.

Heading: Bul. بقیهٔ قصهٔ A. بآن مسجد.

(۴۲۱۲) B حاجت‌روایی می‌شوی. B. کربلای می‌شوی.

(۴۲۱۵) Bul. گر شدید. (۴۲۱۷) K چون برادر.

تو زَقْرَان ای پسر ظاهر مبین * دیو آدم را نبیند جز که طین
ظاهر، قُرَان چو شخص آدمیست * که نُقُوش ظاهر و جانش خفِست
مَرْد را صد سال عمّ و خالِ او * یلک سرِ موی نبیند حالِ او

بیان آنک رفتن انبیا و اولیا علیهم السّلم بکوهها و غارها
جهت پنهان کردن خویش نیست و جهت خوف نشویش
خلق نیست بلك جهت ارشاد خلقت و تحریض
بر انقطاع از دنیا بقدر ممکن،

۴۲۰. آنک گویند اولیا در که بوند * نا ز چشم مردمان پنهان شوند
پیش خلق ایشان فراز، صد که اند * گامِ خود بر چرخ هفتم می‌بهند
پس چرا پنهان شود که جو بود * کو ز صد دریا و که زان سو بود
حاجتش نبود بسوی که گریخت * کر پیش کُرّه فلک صد نعل ریخت
چرخ گردید و ندید او گرد جان * تَغْرِیت جامه بپوشید آسمان
۴۲۰. گر بظاهر آن پری پنهان بود * آدمی پنهان تر از پربان بود
نزد عاقل زان پری که مضمرست * آدمی صد بار خود پنهان ترست
آدمی نزدیکِ عاقل چون خفِست * چون بود آدم که در غیب او صَفِست

تشبیه صورت اولیا و صورت کلام اولیا بصورت عصای موسی
و صورت افسون عیسی علیهما السّلم،

آدمی همچون عصای موسی است * آدمی همچون افسون عیسی است

Heading: A om. .خوف و تشویش. A Bul. .بقدر امکان. Bul. .خویش after نیست.

Heading: Bul. .افسون عیسی. B .موسی و افسون عیسی.

۴۲۴۰ ذکر یوسف ذکر زلفِ پُر خَمَش * ذکر یعقوب و زلیخا و غمش
 ظاهرست و هر کسی پی می‌برد * گو بیان که گم شود در وی خرد
 گفت اگر آسان نماید این بتو * این چنین آسان یکی سوره بگو
 جنتان و اُستان و اهل کار * گویکی آیت ازین آسان بیار

تفسیر این خبر مصطفیٰ علیہ السلام کی لِلْقُرْآنِ ظَهْرٌ وَبَطْنٌ
 وَلِبَطْنِهِ بَطْنٌ إِلَى سَبْعَةِ أَبْطُنٍ،

حرفِ قرآنرا بدان که ظاهرست * زیرِ ظاهر باطنی بس قاهرست
 ۴۲۴۰ زیرِ آن باطن یکی بطنِ سَوْم * که دُرُو گردد خردِها جمله گم
 بطنِ چارم از نبی خود کس ندید * جز خدای بی نظیر بی ندید

(۴۲۴۰) After this verse Bul. adds:

ذکر آدم گندم و ابلیس و مار * ذکر هود و نوح و ابراهیم و نار
 ذکر اسمعیل و ذبح و جبرئیل * ذکر قصه کعبه و اصحاب فیل
 ذکر بلقیس و سلیمان و سبا * ذکر داود و زبور و اوریا
 ذکر طالوت و شعیب و صوم * ذکر یونس ذکر لوط و قوم هم
 ذکر حل مریم و نخل و مخاض * ذکر یحیی زکریا و ریاض
 ذکر صالح نافه و تقسیم آب * ذکر ادریس و مناجات و جواب
 ذکر الیاس و غریو و مرگ بین * ذکر قارون قصه خسف زمین
 ذکر خاص صبر ایوب نبیه * ذکر اسرائیلیان و سیر تیه
 ذکر موسی و شجر طور و عصا * خلع نعلین و خطابات و عطا
 ذکر عیسی رفع و معراج و سما * ذکر ذوالقرنین و خضر و ارمیا
 ذکر فضل احمد و خلق عظیم * شد قمر از معجزاتش هر دو نیم
 سورۃ B. سورة A. (۴۲۴۲) هر یکی پی می‌برد Bul. (۴۲۴۱)

جنتان و انسیان AB (۴۲۴۳)

Heading: After الْقُرْآنِ ظَهْرٌ وِبَطْنٌ وِبَطْنُهُ B. has K علیہ السلام and so Bul.

(۴۲۴۶) ABHK Bul. و بی‌ندید. After this verse Bul. adds:

اینچنین تا بطنِ سابعِ یکِ بیک * اینحدیثِ مصطفاست خود نیست شک

همنشینان نشنوند او بشنود * ای خنک جان کو بغیش بگردد
 بنگرد در نفس خود صد گفت و گو * همنشین او نبرده هیچ بو
 صد سوال و صد جواب اندر دلت * می رسد از لامکان تا منزلت
 ۴۲۸۰ بشنوی تو نشنود زان گوشها * گر بنزدیک تو آرد گوش را
 گیرم ای گر خود تو آنرا نشنوی * چون مثالش دیدم چون نگروی

جواب طعنه زننده در مثنوی از قصور فهم خود،

ای سگ طاعن تو عَوَّ عَوَّ می کنی * طعنِ قُرآن را برون شو می کنی
 این نه آن شیرست کز وی جان بری * یا زینجه قهر او ایمان بری
 تا قیامت می زند قُرآن ندی * اے گروهی جهل را گشته فدی
 ۴۲۸۵ که مرا افسانه می پنداشتید * نغم طعن و کافری می کاشتید
 خود بدیدیت آنک طعنه می زدیت * که شما فانی و افسانه بدیت
 من کلام حق و قائم بذات * قوت جان جان و یاقوت زکات
 نور خورشیدم فتاده بر شما * لیک از خورشید ناگشته جدا
 نك منم ینبوع آن آب حیات * تا رهانم عاشقانرا از مات
 ۴۲۹۰ گر چنان گند آرتان ننگبختی * جرعه برگورتان حق ریختی
 نه بگیرم گفت و پند آن حکیم * دل نگردانم بهر طعنی سفیم

مثل زدن در رمیدن کره اسب از آب خوردن بسبب
 شخولیدن سایسان،

آنک فرمودست او اندر خطاب * کره و مادر می خوردند آب

ABHK. ای گروه (۴۲۸۴) B. زان آن Bul. (۴۲۸۰) Bul. گفتگو. (۴۲۷۸) Bul.

بدید and می زدید and بدیدید Bul. (۴۲۸۶) Bul. فدا and ندا Bul.

Heading: A سایشان for شاهان.

در کف حق بهر داد و بهر زین * قلب مؤمن هست یَنَ اصْبَعین
 ۴۲۶۰ ظاهرش چو بی ولیکن پیش او * کَوْن یك لقمه چو بگشاید گلو
 تو مین زافسون عیسی حرف و صوت * آن بین کر وی گریزان گشت موت
 تو مین زافسونش آن لهجاتِ پست * آن نگر که مرده بر جَست و نشست
 تو مین مر آن عصارا سهل یافت * آن بین که بحر خَضَرارا شکافت
 تو ز دورے دیدُ چتر سباه * یك قَدَم فا پیش زنه بنگر سپاه
 ۴۲۶۵ تو ز دورے ینینی جز که گَرَد * اندکی پیش آ بین در گَرَد مَرَد
 دیدهارا گَرَد او روشن کُند * کوههارا مردی او برگد
 چون بر آمد موسی از اقصای دشت * کوه طور از مقدّمش رقاص گشت

تفسیر یا رِجَالُ اَوَّیِ مَعَهُ وَالطَّیْرُ،

رُوی داود از قَرَش تابان شد * کوهها اندر پیش نالان شد
 کوه با داود گشته هَمَرُی * هر دو مُطَرِب مست در عشق شهی
 ۴۲۷۰ یا رِجَالُ اَوَّیِ امر آمد * هر دو هم آواز و هم پرده شد
 گفت داودا تو هَجَرَت دیدُ * بهر من از هَمدان بَریَدُ
 اے غریب فرد بی مونس شد * آتش شوق از دلت شعله زده
 مُطربان خواهی و قَوَال و ندیم * کوههارا پیشت آرد آن قدیم
 مطرب و قَوَال و سُرَنایی کند * که بسپیشت بادبیمایی کند
 ۴۲۷۵ تا بدانی ناله چون کُهرِ رواست * لب و دندان ولی را ناله است
 نغمه اجزای آن صافی جسد * هر دی در گوشِ حَشّش می رسد

تو مین افسونش A (۴۲۶۲) تو مین افسون A (۴۲۶۱)

وا پیش Bul. (۴۲۶۴) بحر اخضرا ABH Bul. (۴۲۶۳)

مطربی Bul. (۴۲۷۳) شدی Bul. آمدی Bul. (۴۲۷۰)

ولی را نغمه است Bul. (۴۲۷۵) سرنایی before و om. A (۴۲۷۴)

او مددهای یخرد چون در ربود * از خزینۀ دُرِ آن دریای جود
 زین چنین آمداد دل پُر فن شود * بجهد از دل چشم هم روشن شود
 ۴۲۱۵ زَانَك نور از دل برین دیدۀ نشست * تا چو دل شد دبۀ تو عاطلت
 دل چو بر انوارِ عقلی نیز زد * زَان نصیبی هم بدو دیدۀ دهد
 پس بدان کَابِ مَبَارَكِ زَاسْمَان * وَحیِ دلها باشد و صدقِ بیان
 ما چو آن کُتره هم آبِ جُو خوریم * سوے آن وسواسِ طاعن ننگریم
 پِیَرُو پیغمبرانی ره سِپَر * طعنهٔ خَلْقَان هم بادے شُهر
 ۴۲۲۰ آن خداوندان که ره طی کرده‌اند * گوش فا بانگِ سگان گئی کرده‌اند

بقیۀ ذکر آن مہمان مسجد مہمانکش،

باز گو کَانَ پاكِ بازِ شیرمرد * اندر آن مسجد چه بنمودش چه کرد
 خُفت در مسجد خود اورا خواب کُو * مرد غرقه گشته چون خسپِ جُو
 خوابِ مرغ و ماهیان باشد ہی * عاشقانرا زیرِ غرقابِ غمی
 نیم شب آوازِ با هَولی رسید * کَایمِ اَم بر سَرت ای مستفید
 ۴۲۲۵ پنج گزَت این چنین آوازِ سخت * می رسید و دل هی شد لحت لحت

تفسیر آیت وَأَجَلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ،

تو چو عزمِ دین کنی با اجتهاد * دیو بانگت بر زند اندر نهاد

(۴۲۱۴) GH آمداد as in text. B بجهد.

(۴۲۱۵) AB Bul. نور دل. (۴۲۱۶) B تیر زد.

(۴۲۱۹) A پی روی. ABHK پیغامبرانی. AH هی بادی.

(۴۲۲۰) A با بانگ.

Heading: Bul. بقیۀ قصۀ ذکر.

(۴۲۲۱) A کَانَ for آن. (۴۲۲۵) Bul. پنج نوبت.

Heading: A این آیت. BHK Bul. این آیت که. (۴۲۲۶) Bul. بانگت میزند.

می‌شخولیدند هر دم آن نفر * بهر اسبان که هلا هین آب خور
 آن شخولیدن بکُره می‌رسید * سرهی بر داشت و از خور می‌رمید
 ۴۲۹۵ مادرش پرسید کاه کُره چرا * می‌رمی هر ساعتی زین استفا
 گفت کُره می‌شخولند این گروه * زاتفاق بانگشان دارم شکوه
 پس دلم می‌لرزد از جا می‌رود * زاتفاق نعره خوفم می‌رسد
 گفت مادر نا جهان بودست ازین * کارافزایان بُند اندر زمین
 هین تو کار خویش کن ای ارجمند * زود کایشان ریش خود بر می‌کنند
 ۴۳۰۰ وقت تنگ و می‌رود آب فراخ * پیش از آن کر هجرگردی شاخ شاخ
 شُهره کاریزست بُر آب حیات * آب کش نا بر دمد از تو نبات
 آب خضر از جوی نطفی اولیا * می‌خورم ای تشنه غافل بیا
 گر نبیی آب گورانه بشن * سوی جو آور سبو در جوی زن
 چون شنیدی کاندین جو آب هست * کوررا تقلید باید کار بست
 ۴۳۰۵ جو فرو بر مشک آب اندیش را * تا گران بینی نو مشک خویش را
 چون گران دیدی شوی تو مُستدل * رست از تقلید خشک آنگاه دل
 گر نبیند کور آب جو عیان * لیک داند چون سبو ببند گران
 که زجو اندر سبو آبی برفت * کین سبک بود و گران شد زاب و زفت
 زآنک هر بادی مرا در می‌رود * باد می‌نر بایدم ثقلم فزود
 ۴۳۱۰ مر سفیان را رباید هر هوا * زآنک نبودشان گران قوی
 کشتی بی‌لنگر آمد مرد شر * که زباد کژ نیابد او حذر
 لنگر غفلت عاقل را امان * لنگری دریوزه کن از عاقلان

(۴۲۹۴) Bul. om. و.

از نو نبات. B. کاریزست. A. شهر. A (۴۳۰۱)

مای خضر از آب چشم اولیا. A (۴۳۰۲)

بر جوی زن. Bul. سوی جوی آور. Bul. سوی آب آور. B (۴۳۰۳)

چون گران بینی. B (۴۳۰۶)

زآب زفت. H Bul. (۴۳۰۸)

گفت چون ترسم چو هست این طبلِ عید * تا دُهلِ ترسد که زخمِ اورا رسید
ای دُهل‌های تپه‌ی بی قُلوب * فِستَنان از عیدِ جان شد زخمِ چوب
شد قیامت عید و بی‌دینان دُهل * ما چو اهلِ عید خندان همچو گل
بشنو اکنون این دهل چون بانگ زد * دیگر دَوَلتِبا چگونه می‌پزد
چونک بشنود آن دهل آن مرد دید * گفت چون ترسد دلم از طبلِ عید^{۴۳۰}
گفت با خود هین مَلَرزان دل‌کرین * مُرد جانِ بَدَدَلانِ بی‌یقین
وقتِ آن آمد که حیدرزار من * مُلک گیرم یا بپردازم بَدَن
بر جهید و بانگ بر زد کای کیا * حاضرم اینک اگر مَرَدی بیا
در زمان بشکست ز آواز آن طِلسم * زر می‌ریزید هر سو قسم قسم^{۴۳۰}
رنجت چندان زر که ترسید آن پسر * تا نگیرد زر ز پُرسِ راهِ دمر
بعد از آن بر خاست آن شیرِ عتید * تا سحرگه زر بیرون می‌کشید
دفن می‌کرد و می‌آمد بزر * با جُوال و توبره بارِ دگر
گنجها بنهاد آن جان‌باز از آن * کورئِ ترسانی واپس خزان
این زرِ ظاهر بخاطر آمدست * در دلِ هر کورِ دُور زَر پُرس
کودکانِ اِسفالهارا بشکنند * نامِ زر بنهند و در دامن کنند^{۴۳۰}
اندر آن بازی چو گویی نامِ زر * آن کند در خاطرِ کودک گذر
بل زرِ مضروبِ ضربِ ایزدی * کو نگردهد کاسد آمد سرمدی
آن زری کین زراز آن زر تاب یافت * گوهر و تابندگی و آب یافت
آن زری که دل ازو گردد غنی * غالب آید بر فقر در روشنی
شمع بود آن مسجد و پروانه او * خویشتن در باخت آن پروانه‌خو^{۴۳۰}
پَر بسوخت اورا ولیکن ساختش * بس مبارک آمد آن انداختش

این دهل B. بشنید. Bul. (۴۳۰). که هست. ABH Bul. (۴۳۶).

حاضرَم من تو اگر Bul. (۴۳۴). تا بپردازم A. (۴۳۴).

بار دیگر A. (۴۳۷). شیرِ عتید H. (۴۳۶).

بس مبارک Bul. (۴۳۶). که دل از آن Bul. (۴۳۶).

که مرو زان سو بیندیش ای غوی * که اسیر رنج و درویشی شوی
 بی‌نوا گردد ز یاران و بُری * خوار گردی و پشیمانی خوری
 تو زیم بانگ آن دیو لعین * و گریزی در ضلالت از یقین
 ۴۲۳۰ که هلا فردا و پس فردا مراست * راه دین پویم که مهلت پیش ماست
 مرگ بینی باز کو از چپ و راست * می‌کشد همسایه را تا بانگ خلست
 باز عزم دین کنی از بیم جان * مرد سازی خویشان را یک زمان
 پس سلح بر بندی از علم و حکم * که من از خوف نیارم پای کم
 باز بانگی بر زند بر تو زمکر * که بترس و باز گرد از تیغ فقر
 ۴۲۳۵ باز بگریزی ز راه روشنی * آن سلاح علم و فن را بفکشی
 سالها اورا بیانگی بند * در چنین ظلمت نهد افکند
 هیبت بانگ شیاطین خلق را * بند کردست و گرفته خلق را
 تا چنان نومید شد جانسان ز نور * که روان کافران ز اهل قبور
 این شکوه بانگ آن ملعون بود * هیبت بانگ خدای چون بود
 ۴۲۴۰ هیبت بازست بر کبک نجیب * مر مگس را نیست زان هیبت نصیب
 زانک نبود باز صیاد مگس * عنکبوتان می مگس گیرند و بس
 عنکبوت دیو بر چون تو ذباب * کر و فر دارد نه بر کبک و عقاب
 بانگ دیوان گله بان اشیاست * بانگ سلطان پاسبان اولیاست
 تا نیامزد بدین دو بانگ دور * قطره از بحر خوش با بحر شور

رسیدن بانگ طلسمی نیم شب مهمان مسجدرا،

۴۲۴۵ بشنو اکنون قصه آن بانگ سخت * که نرفت از جا بدان آن نیکبخت

و. A om. (۴۲۲۷) پس سلاح. A Bul. (۴۲۳۳)

آن ملیح. H (۴۲۳۵) مر مگس گیرند. Bul. (۴۲۴۱)

بر تو چون ذباب. A (۴۲۴۲) نا بحر شور. HK (۴۲۴۴)

Heading: A Bul. om. طلسم. Bul. مهمان. Bul. مسجدرا.

۴۳۸۵ پاره‌دوزم پاره در موضع نهم * هر کسی را شربت اندر خور دم
 هست سر مرد چون بیخ درخت * زان بروید برگهاش از چوب سخت
 در خور آن بیخ رسته برگها * در درخت و در نفوس و در نهی
 بر فلک پرهاست زاشجار وفا * أصلها ثابت و فرعها فی السماء
 چون برست از عشق پر بر آسمان * چون نروید در دل صدر جهان
 ۴۳۹۰ موج یزد در دلش عفو گنه * که زهر دل تا دل آمد روزنه
 که زدل تا دل یقین روزن بود * نه جدا و دور چون دو تن بود
 متصل نبود سنال دو چراغ * نورشان مهزوج باشد در مساع
 هیچ عاشق خود نباشد وصل جو * که نه معشوقش بود جویای او
 لیک عشق عاشقان تن زه کند * عشق معشوقان خوش و فریه کند
 ۴۳۹۵ چون درین دل برقی مهر دوست جست * اندر آن دل دوستی می‌دان که هست
 در دل تو مهر حق چون شد دوتو * هست حقرا بی گمانی مهر تو
 هیچ بانگ کف زدن ناید بدر * از یکی دست تو بی دستی دگر
 نشنه می‌نالد که ای آب گوار * آب هم نالد که گو آن آب‌خوار
 جذب آبست این عطش در جان ما * ما از آن او و او هم آن ما
 ۴۴۰۰ حکمت حق در قضا و در قدر * کرد مارا عاشقان همدگر
 جمله اجزای جهان زان حکم پیش * جفت جفت و عاشقان جفت خویش
 هست هر جزوی ز عالم جفت‌خواه * راست همچون کهربا و برگ کاه
 آسمان گوید زمین را مَرَحَبَا * با نَومر چون آهن و آهن ربا
 آسمان مرد و زمین زن در خرد * هرچ آن انداخت این می‌پرورد
 ۴۴۰۵ چون نماند گرمیش بفرستد او * چون نماند تری و نم بدهد او

در نها. Bul. (۴۳۸۷)

و. فرع فی السما A. پرهاست. BK Bul. بر فلک سرهاست A (۴۳۸۸)

از یکی دستی تو. Bul. (۴۳۹۷). بی‌گن A (۴۳۹۶). بر بر آسمان. ABK Bul. (۴۳۸۹)

همدیگر A (۴۴۰۰). کی آب گوار AB (۴۳۹۸)

همچو موسی بود آن مسعود بخت * کانشی دید او بسوی آن درخت
چون عنایتها بر او موفور بود * ناری پنداشت و خود آن نور بود
مرد حق را چون بینی ای پسر * تو گمان داری بر او نار، بشر
۴۲۷- تو زخودی آبی و آن در نوست * نار و خار، ظنّ باطل این سوست
او درخت موسی است و پُرضیا * نور خوان نارش بخوان باری بیّا
نه فطام این جهان ناری نمود * سالکان رفتند و آن خود نور بود
پس بدان که شمع دین بر می شود * این نه همچون شمع آتشیها بود
این نماید نور و سوزد یار را * و آن بصورت نار و گل زواری
۴۲۷۵ این چو سازند ولی سوزند * و آن گه، وصلت دل افروزند
شکل شعله نور پاک، سازوار * حاضرانرا نور و دُورانرا چو نار

ملاقات آن عاشق با صدر جهان،

آن بخاری نیز خود بر شمع زد * گشته بود از عشقش آسان آن گبد
آه سوزانش سوی گردون شه * در دل صدر جهان مهر آمد
گفته با خود در سحرگه کای احد * حال آن آواره ما چون بود
۴۲۸- او گناهی کرد و ما دیدیم لیک * رحمت ما را نمی دانست نیک
خاطر مجرم زما ترسان شود * لیک صد اومید در ترسش بود
من بترسانم و قبیح یاوه را * آنک ترسد من چه ترسانم و را
بهر دیگر، سرد آذری رود * نه بدان کز جوش از سر می رود
ایمان را من بترسانم بعلم * خایفان را ترس بر دارم بعلم

آن خود نور بود ABHK. می پنداشت او خود. Bul. و. K om. (۴۲۸)

نار. and after Bul. om. و. (۴۲۷۴) و. ظنّ باطل A (۴۲۷۰)

Heading: A صدر. و. A om. (۴۲۷۶)

آمید A Bul. (۴۲۸۱) ای احد A (۴۲۷۹)

تَرَّی تن را بچوبند آہا * کای تری باز آ ز غُرَّت سوی ما
 ۴۴۲۵ گروی تن را هی خواند اثیر * که زناری راه اصل خویش گیر
 هست هفتاد و دو علت در بدن * از کَشَتهای عناصر بی رسن
 علت آید تا بدن را بسکُند * تا عناصر همدگر را با یلد
 چار مُرغند این عناصر بسته پا * مرگ و رنجورے و علت پاگشا
 پایشان از همدگر چون باز کرد * مرغ هر عنصر یقین پرواز کرد
 ۴۴۳۰ جذبہ این اصلها و فرعها * هر دمی رنجی نهد در جسم ما
 تا که این ترکیهارا بردرد * مرغ هر جزوی باصل خود پرد
 حکمت حق مانع آید زین عَجَل * جمعشان دارد بصِحَّت تا اجل
 گوید ای اجزا اجل مشهود نیست * پر زدن پیش از اجلتان سود نیست
 چونک هر جزوی بچوید ارتفاق * چون بود جان غریب اندر فراق

منجذب شدن جان نیز بعالم ارواح و تقاضای او و میل
 او بمقرّ خود و منقطع شدن از اجزای اجسام کی
 کُندہ پای باز روح اند،

۴۴۳۵ گوید ای اجزای پَسَمِ قَرَشِم * غُرَّت من تلغُر من عَرَشِم
 میل تن در سبزه و آب روان * زان بود که اصل او آمد از آن
 میل جان اندر حیات و درحی است * زانک جان لامکان اصل وی است
 میل جان در حکمت و در علوم * میل تن در باغ و راغست و گروم
 میل جان اندر ترقی و شرف * میل تن در کسب و اسباب علف

۴۴۲۹ A هدیگر. Bul. ۴۴۲۷ بدن را بگلد.

Bul. ۴۴۳۱ باصل خود رود.

Bul. ۴۴۳۹ K کسب اسباب و علف.

بُرَجِ خَاكِ خَاكِ اَرْضِ را مدد * بُرَجِ آبِ تَرَبِش اندر تَمَد
 بُرَجِ بادِ ابرِ سَوی او بَرَد * تا بُخاراتِ وَخَم را بر کَمَد
 بُرَجِ آتشِ گرمیِ خورشیدِ ازو * همچو تابۀ سرخ زانِش پشت و رُو
 هست سرگردانِ فَلَکِ اندرِ زمین * همچو مردانِ گِرَدِ مَكَسَبِ بَهرِ زینِ ٤٤١٠
 وینِ زمینِ کَدَبَانُویها میکند * بر ولادات و رِضاعش می‌تند
 پس زمین و چرخ را دانِ هوشمند * چونکِ کارِ هوشمندان می‌کند
 گرنه از هم این دو دِلَبَر می‌مزند * پس چرا چون جُفتِ درم می‌خزند
 بی زمینِ گی‌گلِ بُرُودِ وَاَرغوان * پس چه زاید ز آب و تابِ آسمان
 بَهرِ آن مِیَلست در ماده بَنَر * تا بود تکمیلِ کارِ همدگر
 میلِ اندرِ مرد و زن حقِ زانِ نهاد * تا بقا یابد جهانِ زینِ اُنْهاد ٤٤١٥
 میلِ هر جُزویِ بَجزویِ هم نهد * ز اُنْهادِ هر دو تولیدی زهد
 شبِ چَین با روزِ اندرِ اعتناق * مُخْتَلِف در صورتِ اَمّا اِتْفاق
 روز و شبِ ظاهر دو ضِدّ و دُشمنند * لیکِ هر دو یکِ حقیقت می‌تند
 هر یکی خواهانِ دگر را همچو خویش * از پیِ تکمیلِ فعل و کارِ خویش
 زَانکِ بی شبِ دَخْل نَبُود طبع را * پس چه اندر خَرَجِ آرد روزها ٤٤٢٠

جذب هر عنصری جنس خود را کی در ترکیب آدمی محتبس
 شده است بغیر جنس،

خَاکِ گوید خَاکِ تَن را باز گرد * تَرکِ جانِ کنِ سَوی ما آ همچو گَرَد
 جنسِ مایه پیشِ ما اولینری * به که زانِ تَن وَا رَهِ و زانِ تَری
 گوید آ رے لیکِ مَن پابستهار * گرچه همچون تو ز هِجْوانِ خستهار

Bul. (٤٤١٤) میلست. Bul. (٤٤٠٨) پشت رو.

Heading: Bul. (٤٤٢١) ABHK Bul. ترکِ جان گو. بغیر جنس خود.

Bul. (٤٤٢٢) به که جان بگذاری و این سو پری. Bul. (٤٤٢٢) سوی ما اولینری.

او دلت را بر دو صد سودا بیست * بی مُرادت کرد پس دل را شکست
 ۴۴۶۰ چون شکست او بالِ آن رای مُخُست * چون نشد هستیِ بالِ اِشکن دُرُست
 چون قضایش حیلِ تدبیرت سُگُست * چون نشد بر تو قضای آن دُرُست

فَسَخُّ عَزَائِمَ وَنَقْضُهَا جَهْتَ بَاخِرَ کَرْدَنِ آدَمِی را از آنک مالک
 و قاهر اوست و گاه گاه عزم او را فسخ ناکردن و نافذ
 داشتن تا طمع او را بر عزم کردن دارد تا باز
 عزمش را بشکند تا تنبیه بر تنبیه بود،

عزمها و قصدها در ماجرا * گاه گاهی راست می آید ترا
 تا بطمع آن دلت نیت کند * بارِ دیگر نیت ترا بشکند
 و بر بکُلی بی مُرادت داشتی * دل شدی نوید امل گی کاشتی
 ۴۴۶۵ و بر نکاریدی امل از عوَریش * گی شدی پیدا بَرُو مَهورِیش
 عاشقان از بی مُرادیهای خویش * باخبر گشتند از مولای خویش
 بی مُرادی شد قلاوِزِ بهشت * حَفَّتِ اَلْجَنَّةُ شنو ای خوش سِرِشت
 که مُرادات همه اِشکسته پاست * پس کسی باشد که کام او رواست
 پس شدند اِشکسته اش آن صادقان * لیک گو خود آن شکست عاشقان

پس. ۴۴۵۹) G as in text. In K و is suppl. above before

۴۴۶۰) A بالِ زان رای. Bul. بال و آن رای.

۴۴۶۱) A Bul. قضای او. H قضای حق. AB Bul. تدبیرت شکست.

Heading: A نقضا. G نافذ داشتن.

۴۴۶۵) G و بر بکاریدی.

۴۴۶۶) ABHK Bul. عاشقان for عاقلان.

۴۴۶۸) GK as in text. Bul. کام او را رواست.

۴۴۴۰ میل و عشق، آن شرف هم سوی جان * زین یحییٰ را و یحییٰ را بدان
 گر بگویم شرح این بی حد شود * مثنوی هشتاد تا کاغذ شود
 حاصل آنک، هرک او طالب بود * جانِ مطلوبش درو راغب بود
 آدمی حیوان نبائی و جماد * هر مرادی عاشق، هر بی مراد
 بی مرادان بر مراد می تنند * و آن مرادان جذب ایشان می کنند
 ۴۴۴۵ لیک میل، عاشقان لاغر کند * میل معشوقان خوش و خوش فر کند
 عشق معشوقان دو رخ افروخته * عشق عاشق جانِ او را سوخته
 گهر با عاشق بشکل، بی نیام * گاه می کوشد در آن رام دراز
 این رها کن عشق آن نشنه دهان * تافت اندر سینه صدر جهان
 دود آن عشق و غم، آتش گداه * رفته در مخدوم او مُشفق شد
 ۴۴۵۰ لیکش از ناموس و بوش و آب رو * شرم می آمد که و جوید ازو
 رحمتش مشتاق آن مسکین شد * سلطنت زین لطف مانع آمد
 عقل حیران کین عجب او را کشید * یا گیش زان سو بدین جانب رسید
 نرک جلدی کن کربن ناواقفی * لب ببند الله اعلم بالحقفی
 این سخن را بعد ازین مدفون کنم * آن گشده می کشد من چون کنم
 ۴۴۵۵ کیست آن کت می کشد ای معنی * آنک می نگذاردت کین دم زلف
 صد عزیمت می کنی بهر سفر * می کشاند مر ترا جای دگر
 زان بگرداند بهر سو آن لگام * تا خبر یابد ز فارس اسبِ خام
 اسبِ زبرکسار زان نیکویی است * کو هی داند که فارس بر وی است

زین یحییٰ را و یحییٰ را A. میل عشق A (۴۴۴۰)

G کاغذ. In BK Bul. vv. ۴۴۴۱ and ۴۴۴۲ are transposed. (۴۴۴۱)

و هر بی مراد A (۴۴۴۲) برو راغب. AH Bul. (۴۴۴۲)

After this verse A leaves a blank space for a new Heading. (۴۴۴۷)

G مخدوم with *idāfat*. (۴۴۴۹)

Bul. لیک. AB لیکن از ناموس (۴۴۵۰)

Bul. زیرک ساز. (۴۴۵۸)

تفسیر این آیت که **إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ** الایه ای طاعنان می گفتید کی از ما و محمد علیه السلام **أَنْتَ حَقَّسْتَ فَتْحَ وَنَصْرَتِشْ** ده و این بدان می گفتید تا گان آید کی شما طالب حقد بی غرض اکنون محمد را نصرت دادیم تا صاحب حق را ببینید،

از بُتان و از خدا در خواستیم * که بکن مارا اگر ناراستیم
أَنْتَ حَقَّ وَرَاسَنَسْتَ از ما و او * نصرتش ده نصرت اورا بجو
 این دعا بسیار کردیم و **صَلَّاتِ** * پیش لات و پیش عزّی و منات
 که اگر حقت او پیداش کن * ورنباشد حق زبون، ماش کن
 ۴۴۹۰ چونک و دیدیم او منصور بود * ما همه ظلمت بدیم او نور بود
 این جواب ماست کآنچه خواستید * گشت پیدا که شما ناراستید
 باز این اندیشه را از فکر خویش * کوری کردند و دفع از ذکر خویش
 کین تفکرمان هم از ادبار رُست * که صواب او شود در دل دُرُست
 خود چه شد گر غالب آمد چند بار * هرکی را غالب آرد روزگار
 ۴۴۹۵ ما هم از ایام بخت آور شدیم * بارها بر روی مظفر آمدیم
 باز گفتندی که گرچه او شکست * چون شکست ما نبود آن زشت و پست
 ز **أَنْتَ** بخت نیک اورا در شکست * داد صد شادی پنهان زیر دست
 کو باشکسته نمی مانست هیچ * که نه غم بودش در آن نه پیچ پیچ
 چون نشان مؤمنان مغلوبست * لیک در اشکست مؤمن خویست

Heading: In H the Heading ends with **الْفَتْحُ**. The remainder is suppl. in marg. H. ABK Bul. om. **الایه**. AB add **محمدرا** after **عليه السلام**.

و او نور A. و او منصور (۴۴۹۰) A. گر نباشد (۴۴۸۹) ABHK Bul.

(۴۴۹۴) Bul. غالب آید چند بار.

(۴۴۹۹) B چون نشان مردمان.

۴۴۷- عاقلان اِشکسته‌اش از اضطرار * عاشقان اِشکسته با صد اختیار
عاقلانش بندگانِ بَدی‌اند * عاشقانش شَکری و قَدی‌اند
اِثِیّا کَرها مَهار، عاقلان * اِثِیّا طَوَعًا مَهار، بی‌دلان

نظر کردن پیغامبر علیه السّلم با سیران و تبسم کردن و گفتن کی
عَجِبْتُ مِنْ قَوْمٍ یُجْرُونَ اِلَى الْجَنَّةِ بِالسَّلَاسِلِ وَالْاَغْلَالِ،

دید پیغامبر یکی جَوّی اسیر * که می‌بردند و ایشان در نفیر
دیدشان در بند آن آگاه شیر * م نظر کردند در وی زیر زیر
۴۴۷- تا می‌خاید هر یک از غضب * بر رسول صدق دندانها و لب
زهره نه با آن غضب که دم زند * زآنک در بَیْرِ قَهَر دِه‌مَند
می‌کشاندشان موکل سوی شهر * می‌برد او کارستانشان بفهر
نه فدایی می‌ستاند نه زر * نه شفاعت می‌رسد از سَرور
رحمت عالم می‌گویند و او * عالمی را می‌برد خلق و گلو
۴۴۸- با هزار انکار می‌رفتند راه * زیر لب طعنه زنان بر کار شاه
چارها کردیم و اینجا چاره نیست * خود دل این مرد کم از خار نیست
ما هزاران مرد شیر آلپ ارسلان * با دو سه غریبانِ سُسْتِ نیم‌جان
این چنین در مانده‌ام از کُزروست * یا زآخترهاست یا خود جادو بست
بختِ مارا بر دَرید آن بختِ او * تختِ ما شد سَرنگون اثر تختِ او
۴۴۸- کارِ او از جادوی گرگشت زفت * جادوی کردیم ما هر چون نرفت

(۴۴۷۲) Bul. اِثِیّا طوعًا مَهار عاشقان.

(۴۴۷۳) ABGHK پیغامبر.

(۴۴۸۱) Bul. om. و. In K و is written above the line.

(۴۴۸۲) A مست و نیم‌جان.

تفسیر این خبر که مصطفیٰ علیه السلام فرمود لا تَفْضِلُونِي
عَلَى يُونُسَ بْنِ مَتَى،

گفت پیغمبر که معراج مرا * نیست بر معراج یونس اجتناب
ن من بر چرخ و آن او نشیب * زَانِكَ قُرْبِ حق برونست از حساب
قُرْب نه بالا نه پستی رفتنست * قُرْبِ حق از حبس هستی رستنست
۴۵۱۰ نیست را چه جای بالا است و زیر * نیست را نه زود و نه دُورست و دیر
کارگاه و گنج حق در نیستیست * غَرَّة هستی چه دانی نیست چیست
حاصل این اِشْكَست ایشان ای کیا * می‌نماند هیچ با اِشْكَست ما
آپچنان شادند در ذل و تلف * همچو ما در وقت اقبال و شرف
برگ بی‌برگی هم اِقْطَاع اوست * فقر و خواریش افتخارست و عُلوست
۴۵۲۰ آن یکی گفت ار چنانست آن ندید * چون بخندید او که مارا بسته دبد
چونک او مُبَدَل شدست و شادیش * نیست زین زندان و زین آزادیش
پس بقهر دشمنان چون شاد شد * چون ازین فتح و ظفر پُر باد شد
شاد شد جانش که بر شیران نر * یافت آسان نصرت و دست و ظفر
پس بدانستیم کو آزاد نیست * جز بدنیا دلخوش و دلشاد نیست
۴۵۲۰ ورنه چون خندد که اهل آن جهان * بر بد و نیکند مُشْفِق مهربان
این بهنْگیدند در زیر زبان * آن اسیران باهر اندر بخت آن
نا موکل نشنود بر ما جهد * خود سخن در گوش آن سلطان برد

Heading: H یونس ابن متى.

(۴۵۱۲) ABGHK پیغامبر.

(۴۵۱۴) Bul. و پستی.

(۴۵۱۵) Bul. om. و.

(۴۵۱۶) AK Bul. om. و.

(۴۵۱۷) Bul. آن بدید.

(۴۵۲۰) Bul. آن سلطان رسد.

(۴۵۱۴) Bul. از حبیب.

(۴۵۱۵) ABHK Bul. om. و after زود.

(۴۵۱۶) H اقطاع.

(۴۵۲۴) Bul. دست for فتح.

۴۰۰ گر تو مُشك و عنبری را بشكی * عالمی از فَوْح رَیحان پُرگنی
 ور شکستی ناگهان سرگین خر * خانها پُرگندگردد تا بَسَر
 وقتِ وا گشتِ حُدیبیه بذل * دولتِ اِنّا فَتَحْنَا زد دُهل

سرّ آنک بی‌مراد باز گشتن رسول علیه السّلام از حُدیبیه حق
 تعالی لقب آن فتح کرد که اِنّا فَتَحْنَا که بصورت غلق بود
 و بمعنی فتح چنانک شکستن مشك بظاهر شکستن است و بمعنی
 درست کردن است مشکی اورا و تکمیل فواید اوست،

آمدش پیغام از دولت که رَو * تو زَمَنَح این ظفر غمگین مشو
 کاندرین خواری نقدت فتنهاست * نك فلان قلعه فلان بُقعہ تراست
 ۴۰۰ بَنگر آخر چونك وا گردید تَفَت * بر قُرُظَه و بر نَضیر از وی چه رفت
 قلعه‌ها هم گَرْد آن دو بُقعها * شد مسلّم وز غنایم نفعها
 ور نباشد آن تو بَنگر کین فریق * پُر غم و رنجند و مفتون و عشیق
 زهرِ خواری را چو شگرّی خورند * خارِ غمهارا چو اُشتری چرند
 بهرِ عَینِ غم نه از بهرِ فَرج * این نَسافل پیش ایشان چون دَرَج
 ۴۰۱ آنچنان شادند اندر قعرِ چاه * که هی نرسند انزِ تحت و کُلاه
 هرکجا دلبر بود خود همنشین * فوقِ گردونست نه زیرِ زمین

(۴۰۰) Bul. و ریحان. Bul. (۴۰۰)

(۴۰۱) Bul. پُرگند.

(۴۰۲) In Bul. this verse follows the Heading.

Heading: A om. که after کرد. Bul. لك فَتَحْنَا.

(۴۰۵) Bul. om. و. BGH. قریضه. ABGH. نظیر.

۴۵۴۰ من شمارا سَرَنگُون می‌دیده‌ام * پیش از آن کز آب و گل بالیده‌ام
 نو ندیدم نا کنم شادی بدان * این هی‌دیدم در آن اقبال‌نان
 بسته قهر خفی و آنکه چه قهر * قند می‌خوردید و در وی دَرَج زهر
 این چنین قندی پُر از زهر ار عَدُو * خوش بنوشد جت حسد آید بَرُو
 با نشاط آن زهر می‌کردید نوش * مرگتان خُفیه گرفته هر دو گوش
 ۴۵۵۰ من نمی‌کردم غذا از بهر آن * تا ظفر یام فرو گیرم جهان
 کین جهان جیفه‌است و مُردار و رخیص * بر چنین مُردار چون باشم حریص
 سگ نیم تا پَرچَم مرده گنم * عیسی‌ام آم که تا زندش گنم
 زان هی‌کردم صُفوف جنگ چاک * تا رهانم مر شمارا امر هلاک
 زان نمی‌بُرم گِلوه‌ای بَشَر * تا مرا باشد کُرو فر و حَشَر
 ۴۵۵۵ زان هی‌بُرم گِلویی چند تا * زان گِلوها عالمی یابد رها
 که شما پروانه‌وار از جِلِ خویش * پیش آتش می‌کنید این حمله کیش
 من هی‌رانم شمارا همچو مست * از در افتادن در آتش با دو دست
 آنک خود را فتحها پنداشتید * تخم منحوس خود می‌کاشتید
 يك دگر را جِدّ جِدّ می‌خواندید * سوے از درها فَرَس می‌راندید
 ۴۵۶۰ قهر می‌کردید و اندر عین قهر * خود شما مقهور قهر شیر دهر

بیان آنک طاغی در عین قاهری مقهورست و در عین

منصوری مأسور،

دزد قهر خواجه کرد و زر کشید * او بدان مشغول خود والی رسید
 گر زخواجه آن زمان بگریمختی * گي بَرُو والی حَشَر انگیمختی

زند کم Bul. (۴۵۵۲) و. AB Bul. om. می‌خوردند A (۴۵۴۷). آب گل A (۴۵۴۵).

این جمله کیش H (۴۵۵۶). گِلویی چند ABHK Bul. (۴۵۵۵). کُرو فر حَشَر Bul. (۴۵۵۴).

در بیان AH Heading: جِدّ جِدّ with *idūfut*. G (۴۵۵۹).

آگاه شدن پیغامبر علیه السّلم از طعن ایشان بر شهادت او،

گرچه نشنید آن موکل آن سخن * رفت در گوئی که آن بُد مِنْ لَدُن
بُوی پِراهِانِ یوسف را ندید * آنک حافظ بود و یعقوبش کشید
آن شیاطین بر عَنانِ آسمان * نشنوند آن سِرِّ لَوْحِ غیب دان ۴۵۲۰
آن محمّد خنثه و نکیه زده * آمد سرِ گردِ او گردان شد
او خورد حلوا که روزیشت باز * آن نه کانگشتان او باشد دراز
نجم ثاقب گشته حارس دیوران * که پهل دزدی زاحمِد سرستان
ای دو دیده سوی دگان از پگاه * هین بمسجد رَو بچو رزقِ اله
پس رسول آن گفتشان را فهم کرد * گفت آن خند نبودم از بُرد ۴۵۲۵
مرده اند ایشان و پوسید فنا * مرده کشتن نیست مردی پیش ما
خود کیند ایشان که مه گردد شکاف * چونک من پا بنُشرم اندر مُصاف
انگهی گازاد بودیت و مکین * مر شمارا بسته می دیدم چنین
اے بنازید بملک و خاندان * نزد عاقل اُشتری بر ناودان
نقش نن را نا فتاد از بام طُشت * پیش چشم کُلّ آتِ آت گشت ۴۵۳۰
بنگرم در غُوره فی بینم عیان * بنگرم در نیست شی بینم عیان
بنگرم سر عالمی بینم نهان * آدر و حوا نرُسته انر جهان
مر شمارا وقتِ ذَرَاتِ اَلَسْتُ * دیدام پابسته و منکوس و پست
از حُدوثِ آسمان بی عُمَد * آنچ دانسته بدم افزون نشد

و. AH om. (۴۵۲۹). که بُد آن من لدن AH (۴۵۲۸).

گردد دراز Bul. باز for ناز A. این خورد حلوا Bul. (۴۵۲۲).

After this verse K has the Heading (which is suppl. in H): Bul. has: فهم کردن: جواب گفتن رسول علیه السّلم آن اسیران را: (۴۵۲۴) AH Bul. رزق از اله. ای دویک K (۴۵۲۴) فهم کردن: Bul. has: جواب گفتن رسول علیه السّلم آن اسیران را: (which is suppl. in H): and so AB in marg. رسول صلی الله علیه وسلم ضمیر اسیران را

بنازیدن A (۴۵۲۹). و. Bul. om. (۴۵۲۶).

۴۵۸۵ کودکانرا می‌برے مَکْتَبَ بزور * زَانْک هستند از فواید چشم‌کور
 چون شود واقف بمکتب می‌دود * جانش از رفتن شکفته می‌شود
 می‌رود کودک بمکتب پیچ پیچ * چون ندید از مُزدِ کار خویش هیچ
 چون کند در کیسه دانگی دست‌مُزد * آنکهان بی‌خواب گردد شب چو دُزد
 جهد کن تا مزدِ طاعت در رسد * بر مُطیعان آنکھت آید حسد
 ۴۵۹۰ اِئْتِیَا کَرَهَا مَقْلِدَ گشته‌را * اِئْتِیَا طَوْعًا صَفَا بَسْرِشته‌را
 این مُحِبِّ حق ز بهر علی * وَاَنْ دگر را بی غرض خود خَلْتی
 این محب دایه ایک از بهر شیر * وَاَنْ دگر دل داده بهر این ستیر
 طفل را امر حسن او آگاه نه * غیر شیراورا ازو دلخواه نه
 وَاَنْ دگر خود عاشق دایه بود * ب غرض در عشق یک‌رایه بود
 ۴۵۹۵ پس مُحِبِّ حق باو مید و بترس * دفتر تقلید می‌خواند بدّرس
 وَاَنْ محبِّ حق ز بهر حق کجاست * که زاعراض و زعلها جداست
 گر چنین و گر چنان چون طالبست * جنب حق اورا سوی حق جاذبست
 گر مُحِبِّ حق بود لِغَبْرِه * کِی یَنَال دایمًا مِنْ خَبْرِه
 یا محبِّ حق بود لِعَبْنِه * لا سِوَاهُ خَابِقًا مِنْ بَیْنِه
 ۴۶۰۰ هر دورا این جست و جوها زان سربست * این گرفتاری دل زان دلبر بست

جذب معشوق عاشق را مِنْ حَيْثُ لَا یَعْلَمُهُ الْعَاشِقُ وَلَا یَرْجُوهُ
 وَلَا یَخْطُرُ بِإِلَهِ وَلَا یَظْهَرُ مِنْ ذَلِكَ اَلْجَذْبِ اَثَرُهُ فِی الْعَاشِقِ
 اِلَّا اَلْخَوْفُ اَلْمَمْزُوجُ بِالْیَاسِ مَعَ کَوَامِ اَلطَّلَبِ،

مَدیم اینجا که در صدر جهان * گر نبوده جذب آن عاشق بهان

آنگهان آید K (۴۵۸۹)

بی عرض A (۴۵۹۱)

بی عرض A (۴۵۹۴)

بامید A Bul. (۴۵۹۵)

قاهرئ دزد مقهوریش بود * زآنک قهر او سر او را بود
 غالبی بر خواجه دام او شود * تا رسد والی و بستاند قود
 ای که تو بر خلق چیره گشته * در نبرد و غالبی آغشته^{۴۵۶۵}
 آن بقاصد منهزم کردستان * تا ترا در حلقه ی آرد گشان
 هین عنان در کش پی این منهزم * در مران تا تو نگردي منخرم
 چون کشانیدت بدین شیوه بدام * حمله بینی بعد از آن اندر زحام
 عقل ازین غالب شدن گشت شاد * چون درین غالب شدن دید او فساد
 تیزچشم آمد خرد بینای پیش * که خدایش سرمه کرد از کحل خویش^{۴۵۷۰}
 گفت پیغمبر که هستند از فنون * اهل جنت در خصوصتها زبون
 از کمال حزم و سوء الظن خویش * نه زنفص و بددلی و ضعف کیش
 در فیه دادن شیشه در گهون * حکمت لولا رجال مؤمنون
 دست کوتاهی ز کفار لعین * فرض شد بهر خلاص مؤمنین
 قصه عهد حدیبیه بخوان * گفت ایدیکم نجات زان بدان^{۴۵۷۵}
 نیز اندر غالبی هر خویش را * دید او مغلوب دام کبریا
 زان نمی خندم من از زنجیرتان * که بکردم ناگهان شبگیرتان
 زان می خندم که با زنجیر و غل * می گشمتان سوی سرستان و گل
 ای عجب کز آتش بی زیهار * بسته می آریمتان تا سبزه زار
 از سوی دوزخ بزنجیر گران * می گشمتان تا بهشت جاودان^{۴۵۸۰}
 هر مقلد را درین ره نیک و بد * همچنان بسته بحضرت می کشد
 جمله در زنجیر بیم و ابتلا * می روند این ره بغیر اولیا
 می کشند این راه را پیکاروار * جز کسانی واقف از اسرار کار
 جهد کن تا نور تو رخشان شود * تا سلوک و خدمت آسان شود

(۴۵۶۷) Bul. H منخرم.

(۴۵۶۸) Bul. H پیغامبر ABGKH (۴۵۷۱) حمله بینی.

(۴۵۷۴) B om. Bul. (۴۵۸۴) آسان کد.

صد چو تو فانِست پیش آن نظر * عاشقی بر نَفی خود خواجه مگر
سایه و عاشقی بر آفتاب * شمس آید سایه لا گردد شتاب

داد خواستن پشه از باد بحضرت سلیمان علیه السّلم،

پشه آمد از حدیفه وز گیاه * وز سلیمان گشت پشه دادخواه
۴۶۲۵ کای سلیمان معدلت می گستری * بر شیاطین وادی زاد و پری
مرغ و ماهی در پناه عدل نُست * کیست آن گم گشته کشِ فضلِ نجست
داد ده مارا که بس زاریم ما * ب نصیب از باغ و گلزاریم ما
مُشکلات هر ضعیفی از تو حل * پشه باشد در ضعیفی خود مثل
شهره ما در ضعف و اشکسته پری * شهره تو در لطف و مسکین پروری
۴۶۳۰ اے تو در اطباقِ قدرت منتهی * منتهی ما در کی و بی رهی
داد ده مارا ازین غم کن جدا * دست گیر ای دست تو دست خدا
پس سلیمان گفت ای انصاف جو * داد و انصاف از که میخواهی بگو
کیست آن ظالم که از باد و بروت * ظلم کردست و خراشیدست روت
ای عجب در عهد ما ظالم کجاست * کونه اندر حبس و در زنجیر ماست
۴۶۳۵ چونک ما زادم ظلم آن روز مُرد * پس بعهد ما که ظلی پیش بُرد
چون بر آمد نور ظلمت نیست شد * ظلم را ظلمت بود اصل و عَصْد
نک شیاطین کسب و خدمت می کنند * دیگران بسته باصفادند و بند

(۴۶۲۲) After this verse Bul. adds:

کی بود در پشه تاب تند باد * کن خیال الله اعلم بالساد

Heading: AH پشه از حضرت.

(۴۶۲۴) AH و از گیاه.

(۴۶۲۱) A از آن غم. Bul. داد کن مارا.

(۴۶۲۲) AB Bul. باد بروت.

(۴۶۲۵) AG کی ظلی. K کسب (۴۶۲۷).

ناشکیباگی بُدی او از فراق * کی دوان باز آمدی سوی وثاق
 میلِ معشوقان نهانست و ستیر * میلِ عاشق با دو صد طبل و نفر
 یک حکایت هست اینجا ز اعتبار * لیک عاجز شد بخاری زانتظار
 ۴۶۰ ترک آن کردم کو در جُست و جُست * تا که پیش از مرگ بیند روی دوست
 تا رهد از مرگ تا یابد نجات * زآنک دید دوست آب حیات
 هراک دید او نباشد دفعِ مرگ * دوست نبود که نه میوه‌ستش نه برگ
 کار آن کارست ای مشتاقِ مست * کاندرا آن کارار رسد مرگ خوش است
 شد نشان صدقِ ایمان ای جوان * آنک آید خوش ترا مرگ اندر آن
 ۴۷۰ گر نشد ایمان تو ای جانِ چنین * نیست کامل رو بچو اکمال دین
 هراک اندر کار نو شد مرگ دوست * بر دل تو بی کراهت دوست اوست
 چون کراهت رفت آن خود مرگ نیست * صورتِ مرگست و نُقلانِ کردنیست
 چون کراهت رفت مردن نفع شد * پس دُرُست آید که مُردن دفع شد
 دوست حق است و کسی کش گفت او * که توی آن من و من آن تو
 ۴۸۰ گوش دار اکنون که عاشق می‌رسد * بسته عشقِ اورا بِجَلِ مِنْ مَسَد
 چون بدید او چهره صدر جهان * گویا پَریدش از تن مرغِ جان
 همچو چوبِ خشک افتاد آن تنش * سرد شد از فَرَقِ جان تا ناخنش
 هرچ کردند از بخور و از گلاب * نه بچنید و نه آمد در خطاب
 شاه چون دید آن مُزَعَفَرِ روی او * پس فرود آمد زمرگبِ سوی او
 ۴۹۰ گفت عاشق دوست می‌جوید بَتَفَت * چونک معشوق آمد آن عاشق برفت
 عاشقِ حقی و حق آنست کُو * چون بیاید نبود از تو نای مُو

(۴۶۰) Bul. یابد او نجات.

(۴۷۰) After this verse K Bul. have the Heading: رسیدن بخاری عاشق در بندیگی.

صدر جهان. In AH there is a blank space, and in marg. B a Heading similar to that of K Bul. (۴۷۱) ABHK Bul. از فرق سر. corr. in H.

(۴۹۱) Bul. تار مو. In K تار has been altered to تار by a later hand.

باد چون بشنید آمد نیز نیز * پشه بگرفت آن زمان رام گریز
 ۴۶۵۰ پس سلیمان گفت ای پشه کجا * باش تا بر هر دو رام من قضا
 گفت ای شه مرگ من از بود اوست * خود سیاه این روز من از دود اوست
 او چو آمد من کجا یام قرار * کو بر آرد از نهاد من دمار
 همچنین جویای درگاه خدا * چون خدا آمد شود جویند لا
 گرچه آن وصلت بقا اندر بقاست * لیک زاول آن بقا اندر فناست
 ۴۶۶۰ سایه‌ای که بود جویای نور * نیست گردد چون کند نورش ظهور
 عقل کی ماند چو باشد سرده او * کُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ
 هَالِكٌ آيِدِ بِئْسَ وَجْهٌ هَسْتِ وَنِيسْتِ * هستی اندر نیستی خود طُرفه ایست
 اندرین محضَر خردها شد زدست * چون قلم اینجا رسیده شد شکست

نواختن معشوق عاشق بیهوش را تا بیهوش باز آید،

ی‌کشید از بیهوشی‌اش در بیان * اندک اندک از کرم صدر جهان
 ۴۶۷۰ بانگ زد در گوش او شه کای گدا * زر نثار آوردست دامن گشا
 جان تو کاند در فراقم ی‌طپید * چونک ز تپهارش رسیدم چون رمید
 ای بدید در فراقم گرم و سرد * با خود آ از بی‌خودی و بانر گرد
 مرغ خانه اُشتی را بی خرد * رسم مهمانش بخانه ی‌برد
 چون بخانه مرغ اشتر پا نهاد * خانه ویران گشت و سقف اندر فتاد
 ۴۶۷۰ خانه مرغست هوش و عقل ما * هوش صالح طالب نافع خدا
 ناقه چون سر کرد در آب و گلش * نه گل آنجا ماند نه جان و دلش
 کرد فضل عشق انسانرا فضول * زین فزون جویی ظلومست و جهول

چون بشنود AH (۴۶۵۴)

Heading: A om. بیهوش, which has been suppl. by a later hand.

ماد و فی AH Bul. (۴۶۷۱)

اصلِ ظلمِ ظالمان از دیو بود * دیو در بندست اِستَم چون نمود
 مُلک زان دادست مارا کُن فکان * تا نبالد خلق سوے آسمان
 ۴۶۴- تا ببالا بر نیاید دودها * تا نگرده مُضْطَرِب چرخ و سها
 تا نلرزد عرش از نالهٔ یتیم * تا نگرده از ستم جانِ سقیم
 زان نهادیم از مالک مَذْهَبی * تا نیاید بر فلکها یا ربی
 مَنگَر ای مظلوم سوے آسمان * کاسمانی شاه داری در زمان
 گفت پشه دادِ من از دستِ باد * کو دو دستِ ظلم بر ما برگشاد
 ۴۶۵- ما ز ظلمِ او بتنگی اندریم * بالِ بسته ازو خون میخوریم

امر کردن سلیمان علیه السّلم پشهٔ متظلم را باحضار خصم بدیوان حکم،

پس سلیمان گفت اے زیبادوی * امرِ حق باید که از جان بشنوی
 حق بمن گفتست هان ای دادور * مشنوا از خصی تو بی خصی دگر
 تا نیاید هر دو خصم اندر حضور * حق نیاید پیشِ حاکم در ظهور
 خصم تنها گر بر آرد صد نفیر * هان و هان بی خصم قولِ او مگیر
 ۴۶۵- من نیارم رُو ز فرمانِ نافتن * خصمِ خود را رُو بیاور سوی من
 گفت قولِ نُسْت برهان و دُرُسْت * خصمِ من بادست و او در حکمِ نُسْت
 بانگِ زد آن شه که ای بادِ صبا * پشه افغان کرد از ظلمتِ بیا
 هین مُقابلِ شو تو و خصم و بگو * پاسخِ خصم و بکن دفعِ عَدُو

کاسمان شاه A (۴۶۴)

Heading: Bul. خود.

پیش من AH (۴۶۵). هان هان H (۴۶۴)

بادست و K om. برهان درست A Bul. و برهان A (۴۶۵)

کای باد AB (۴۶۴)

تو و خصمت بگو B. تو با خصم Bul. (۴۶۴)

کم زکوه سنگ نپود کز ولاد * ناقه کآن ناقه ناقه زاد زاد
زین همه بگذر نه آن مایه عدم * عالمی زاد و بزاید در بدم
بر جهید و بر طپید و شاد شاد * یک دو چرخ زد سجود اندر فتاد

با خویش آمدن عاشق بیهوس و روی آوردن بشنا
و شکر معشوق،

گفت ای عنقای حق جانرا مطاف * شکر که باز آمدی زان کوه قاف
۴۶۹۵ ای سرافیل قیامتگاه عشق * ای نو عشق، عشق وای دلخواه عشق
اولین خلعت که خواهی دادیم * گوش خواهر که نهی بر روزنم
گرچه ی دانی بصنوت حال من * بند پرور گوش کن اقوال من
صد هزاران بار ای صدر فرید * زار زوے گوش تو هوشم پرید
آن سبعی تو و آن اصغای تو * و آن تبسمهای جان افزای تو
۴۷۰۰ آن نبوشیدن کم و بیش مرا * عشوه جان بداندیش مرا
قلبهای من که آن معلوم ناست * پس پذیرفتی تو چون نقد درست
بهر گستاخی شوخ غره * حلهها در پیش حلهت ذره
اولا بشنو که چون ماندم زشت * اول و آخر ز پیش من بخت
ثانیا بشنو تو ای صدر و دود * که بسی جستم ترا ثانی نبود
۴۷۰۵ ثالثا تا از تو بیرون رفته ام * گویا ثالث ثلاثه گفته ام
رابعاً چون سوخت مارا مزرعه * می ندانم خامسه انرا رابعه
هر کجا یابی نو خون بر خاکها * پی بری باشد یقین از چشم ما

Heading: BK Bul. روی for رو. AH Bul. آوردن او. Bul. om. و شکر. A om. معشوق.

(۴۶۹۶) A گوش خواهی. (۴۷۰۰) H آن نبوشیدن.

(۴۷۰۱) G پس for پس. Bul. چون کن درست.

(۴۷۰۲) Bul. شوخی.

جاهلست و اندرین مُشکل شکار * می‌کشد خرگوش شیری در کنار
 گی کنار اندر کشیدی شیرا * گر بدانستی و دیدی شیرا
 ۴۶۷۵ ظالمست او بر خود و بر جانِ خود * ظلم بین کز عدلها گویِ بُرد
 جهلِ او مر علمهارا اوستاد * ظلمِ او مر عدلها را شد رشاد
 دستِ او بگرفت کین رفته دَمش * آنکهی آید که من دَم بخشمش
 چون بمن زنده شود این مرده‌نن * جانِ من باشد که رُو آرد بمن
 من کمِ اورا ازین جانِ مُحْتَم * جانِ که من بخشم ببیند بخشم
 ۴۶۸۰ جانِ نامَحْرَمِ نبیند رُویِ دوست * جز همانِ جانِ کاصلِ او از کُویِ اوست
 در دَمِ قِصَّاب‌وار این دوست را * نا رِهْد آن مغزِ نفزش پوست را
 گنت اے جانِ ریمه از بلا * وصلِ مارا دمر گشادیم الصلا
 ای خودِ ما بی‌خودی و مستیات * اے زهتِ ما هاره هستیات
 با توبی لب این زمان من نَوَنُو * رازهای کهنه گویم می‌شنو
 ۴۶۸۵ زَانِکْ آن لبها ازین دَم می‌رَمَد * بر لبِ جُویِ نِهانِ بر می‌دَمَد
 گوشِ بی‌گوئی درین دم بر گشا * بهرِ رازِ یَفْعَلِ اللَّهُ ما یَشا
 چون صَلا ی وصل بشنیدن گرفت * اندکِ اندکِ مرده جنیدن گرفت
 نه کم از خاکست کز عِشْوَه صبا * سبز پوشد سر بر آرد از فنا
 کم زابِ نُطْفَه نبود کز خطاب * یوسُفان زاینده رخ چون آفتاب
 ۴۶۹۰ کم زبادی نیست شد از امرِ کُن * در رَحْمِ طاوس و مرغِ خوش‌سخن

جاهلست او اندرین K Bul. (۴۶۷۴)

رشاد for زیاد H (۴۶۷۶) Bul. عدلها گویِ برد (۴۶۷۵)

After this verse A leaves a blank space for a Heading. (۴۶۸۱)

ای زهتی ما A. ای خودی ما A. (۴۶۸۲)

کهنه می‌گویم شنو AH (۴۶۸۴)

After this verse Bul. adds: (۴۶۹۰)

نیست کمتر چون زنار امرِ سلام * گلستان شد مر خلیل را بالنام
 نبود از چوبِ خصمرا کمتر عیان * زامر هوشد چونکه از درها نشان

من چو با سَوَدایانش محرمم * روز و شب اندر قنص دمی دم
 سخت مست و بی خود و آشفته * دوش ای جان بر چه پهلو خفته
 ۴۷۳۰ هان و هان هُش دار بر ناری دمی * اولاً بر چه طلب کن محرمی
 عاشق و مستی و بگشاده زبان * الله الله اُشتیری بر ناودان
 چون زراز و ناز او گوید زبان * یا جمیل السّتر خواند آسمان
 ستر چه در پشم و پنبه آدرست * تا هی پوشیش او پیدانترست
 چون بگویم تا سرش پنهان کنم * سر بر آرد چون علم کاینک منم
 ۴۷۳۵ رَغمِ آنم گیردم او هر دو گوش * کای مدمخ چوئش می پوشی پوش
 گویش رو گرچه بر جوشیده * همچو جان پیدای و پوشیده
 گوید او محبوس خبیثت این ننم * چون می اندر بزم خُبک می زم
 گویش زان پیش که گردی گرو * تا نیاید آفت مستی برو
 گوید از جام لطیف آشام من * یار روزم تا نماز شام من
 ۴۷۴۰ چون بیاید شام و دزدد جام من * گویش وایه که نامد شام من
 زان عرب بنهاد نام می مدام * زانک سیری نیست می خور را مدام
 عشق جوشد باده تحقیق را * او بود ساقی نهان صدیق را
 چون بجویی تو بتوفیق حسن * باده آب جان بود ابریق تن
 چون بیفزاید می توفیق را * قوت می بشکند ابریق را
 ۴۷۴۵ آب گردد ساقی و هر مست آب * چون مگو و الله اعلم بالصواب
 پرتو ساقیست کاندر شیره رفت * شیره بر جوشید و رقصان گشت وزفت
 اندرین معنی پیرس آن خیره را * که چنین گی دیک بودی شیره را
 ب تفکر پیش هر دانند هست * آنک با شورید شورانده هست

عاشق و مستی و بگشاده Bul. (۴۷۴۱) . هان هان Bul. (۴۷۴۰)

ستر H (۴۷۴۲) . السّتر H . چون زراز و راز او Bul. (۴۷۴۲)

میخوار را Bul. (۴۷۴۱) . و Bul. om. (۴۷۴۰) . خویش می پوشی A (۴۷۴۵)

گشت زفت K Bul. (۴۷۴۶) . چون بجوشی A (۴۷۴۳)

گفت من رعدست و این بانگ و حنین * زائر خواهد تا بیارد بر زمین
 من میان گفت و گریه ی تنم * یا بگریم یا بگویم چون کنم
 ۴۷۱۰ گر بگویم فَوْتُ می‌گردد بُکا * و ر بگریم چون کم شکر و ثنا
 می‌فتد از دیده خون دل شها * بین چه افتادست از دیده مرا
 این بگفت و گریه در شد آن نحیف * که برو بگریست هم دُون هر شریف
 از دلش چندان بر آمد های هوی * حلقه کرد اهل بخارا گِرْد اوی
 خیره گویان خیره گریان خیره‌خند * مرد و زن خُرد و کلان حیران شدند
 ۴۷۱۵ شهر هم هم‌رنگر او شد اشک‌ریز * مرد و زن درهم شد چون رَسَنخیز
 آسمان می‌گفت آن دم با زمین * گر قیامت را ندیدستی بین
 عقل حیران که چه عشقت و چه حال * تا فراق او عَجَبتر یا وصال
 چرخ بر خواند قیامت‌نامه‌را * تا مَجَرّه بر دریه جامه‌را
 با دو عالم عشق را بیگانگی * اندرو هفتاد و دو دیوانگی
 ۴۷۲۰ سخت پنهانست و پیدا حیرنش * جانِ سلطانانِ جان در حسرتش
 غیر هفتاد و دو مِلّت کیش او * تخت شاهان تَخْتَه‌بندی پیش او
 مطرب عشق این زند وقتِ سماع * بندگی بند و خداوندی صُداع
 پس چه باشد عشق دریای عدم * در شکسته عقل را آنجا قَدَم
 بندگی و سلطنت معلوم شد * زین دو پرده عاشقی مکتوم شد
 ۴۷۲۵ کاشکی هستی زبانی داشتی * تا زهستان پردها بر داشتی
 هرچ گویی ای دَم هستی از آن * پرده دیگر برو بستی بدان
 آفتِ ادراکِ آن فالست و حال * خون بخون شستن مُحالست و مُحال

تا بگریم AK (۴۷۰۹). بانگ حنین A (۴۷۰۸).

ورنگیم G in the second hemistich (۴۷۱۰).

گرد او Bul. های و هو Bul. از لبش چندان B (۴۷۱۲).

جان عشق این ره زند وقت سماع A (۴۷۲۲). تخت‌بندی A (۴۷۲۱).

هیچ گویی ای دمی هستی A (۴۷۲۶).

بشنوی امر قال های و هوی را * گی ببینی حالت صدنوی را
 نقش ما یکسان یضدها مئصف * خاک هر یکسان روانشان مختلف
 ۴۷۷۰ همچنین یکسان بود آوازا * آن یکی پر درد و آن پر نازها
 بانگر اسبان بشنوی اندر مضاف * بانگر مرغان بشنوی اندر طواف
 آن یکی از حقد و دیگر زارنباط * آن یکی از رنج و دیگر از نشاط
 هراک دور از حالت ایشان بود * پیش آن آوازا یکسان بود
 آن درختی جنبد از زخم تبر * و آن درخت دیگر از باد سحر
 ۴۷۷۵ بس غلط گشتم زدیک مُردَرِیک * زانک سرپوشیده ی جوشید دیگ
 جوش و نوش هرکت گوید بیا * جوش صدق و جوش تزویر و ریا
 گرنرداری بوزجان رُشناس * رو دماغی دست آور بوشناس
 آن دماغی که بر آن گلشن تند * چشم یعقوبان هم او روشن کند
 هین بگو احوال آن خسته جگر * کز بخاری دور ماندم ای پسر

یافتن عاشق معشوق را و بیان آنک جوینده یا بنده بود کی فَمَنْ
 يَعْمَلْ مِثْمَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ،

۴۷۸۰ کان جوان درجست و جو بد هفت سال * از خیال وصل گشته چون خیال
 سایه حق بر سر بنده بود * عاقبت جوینده یا بنده بود
 گفت پیغمبر که چون کوبی دری * عاقبت زان در برون آید سری
 چون نشینی بر سر کوی کسی * عاقبت بینی تو هم روی کسی
 چون زچای می کنی هر روز خاک * عاقبت اندر رسی در آب پالک

ابن یکی B (۴۷۷۰) . که نبینی A (۴۷۶۸)

گرنرداری دیدهای روشناس B (۴۷۷۷)

Heading: ABG بمن بعمل

کوبد A . پیغامبر ABGHK (۴۷۸۲) . جسجو Bul. (۴۷۸۰)

حکایت عاشقی درازهجری و بسیارمثنائی،

يك جوانی بر زنی مجنون بُدست * می‌دادش روزگار وصل دست
 ۴۷۰۰ بس شکنجه کرد عشقش بر زمین * خود چرا دارد زاول عشق کین
 عشق از اول چرا خونی بود * تا گریزد آنک بیرونی بود
 چون فرستاده رسولی پیش زن * آن رسول از رشک گشتی راه زن
 و بر بسوی زن نبشتی کاتبش * نامه را تصحیف خوانده نایبش
 و بر صبارا پیک کردی دم وفا * از غباری تیره گشتی آن صبا
 ۴۷۰۵ رُقعہ گر بر پر مرغی دوختی * پر مرغ امر نفّ رقعہ سوختی
 راههای چاره را غیرت ببست * لشکر اندیشه را رایت شکست
 بود اول مؤنس غم انتظار * آخرش بشکست کی هر انتظار
 گاه گشتی کین بلای بی‌دواست * گاه گشتی نه حیات جان ماست
 گاه هستی زو بر آوردی سری * گاه او از نیستی خوردی برے
 ۴۷۱۰ چونک بر وی سرد گشتی این نهاد * جوش کردی گرم چشمه اتحاد
 چونک با بی‌برگی غُربت بساخت * برگ بی‌برگی بسوے او بناخت
 خوشهای فکرنش بی کاه شد * شبروان را رهنما چون ماه شد
 ای بسا طوطی گویای خمش * ای بسا شیرین روان رو تشرش
 رو بگورستان دی خامش نشین * آن خموشان سخن گورا ببین
 ۴۷۱۵ لیک اگر یک رنگ بینی خاکشان * نیست یکسان حالت چالاکشان
 شمع و لحم زندگان یکسان بود * آن یکی غمگین دگر شادان بود
 تو چه دانی تا ننوشی قالشان * زانک پنهانست بر تو حالشان

Heading: ABK Bul. عاشق. ABHK Bul. درازهجری. ABK Bul. om. و. A. افغان.

(۴۷۱۴) After this verse Bul. adds:

روز و شب بی‌حواب و بی‌عیشست و زار * بی‌دل و شورید مجنون نزار

نوشتی B (۴۷۰۴). هرکه بیرونی Bul. (۴۷۰۱).

ناشناسا تو سببها کرده * از دم دوزخ بهشتیم بُرده
 بهر آن کردی سبب این کار را * تا ندارم خوار من يك خار را
 در شکست پای بخشد حق پری * هر زعفران چاه بگشاید در
 تو مین که بر درختی یا بجاه * نو مرا بین که من مفتاح راه
 ۴۸۰ گر تو خواهی باقی این گفت و گو * اے اخی در دفتر چارم بگو

تمّ المجلّد الثالث من المثنوی المعنوی،

(۴۸۰۹) After this verse Bul. adds:

مر ترا هرچه کرامت شود * با حقش کردی نظر رحمت شود

(۴۸۱۰) Bul. از دفتر.

۴۷۸۵ جمله دانند این اگر تو نگروی * هرچه می‌کاریش روزی بدروی
 سنگ بر آهن زدی آتش نجات * این نباشد و نباشد نادرست
 آنک روزی نیستش بخت و نجات * ننگرد عقلش مگر در نادرست
 کآن فلان کس گشت کرد و بر نداشت * و آن صدف بُرد و صدف گوهر نداشت
 بَلْعَمِ باغور و ابلیس لعین * سود نآمدشان عبادتها و دین
 ۴۷۹۰ صد هزاران انبیا و رهروان * ناید اندر خاطر آن بدگان
 این دورا گیرد که تاریکی دهد * در دلش ادبار جز این گنهد
 بس کسا که نان خورد دلشاد او * مرگش او گردد بگیرد در گلو
 پس تو ای ادبار رو هر نان مخور * تا نیفتی همچو او در شور و شر
 صد هزاران خلق نانها می‌خورند * زور می‌یابند و جان می‌پرورند
 ۴۷۹۵ تو بدان نادر کجا افتاده * گر نه محرومی و ابله زاده
 این جهان پُر آفتاب و نور ماه * او بهشته سرفرو برده بچاه
 که اگر حق است پس کوروشنی * سر زجه بر دار و بنگرای دنی
 جمله عالم شرق و غرب آن نور یافت * تا تو در چاهی نخواهد بر تو تافت
 چه رها کن رو بایوان و گروم * کم ستیز اینجا بدان کالنج شوم
 ۴۸۰۰ هین مگو کاینک فلانی گشت کرد * در فلان سالی ملخ گشتش بخورد
 پس چرا کارم که اینجا خوف هست * من چرا افشام این گندم زدست
 و آنک او نگذاشت گشت و کار را * پُر کند کوری تو انبار را
 چون دری می‌گفت او از سلوئی * عاقبت در یافت روزی خلوتی
 جست از بیم عَمَس شب او بیاباغ * یار خود را یافت چون شمع و چراغ
 ۴۸۰۵ گفت سازند سبیرا آن نفس * ای خدا تو رحمتی کن بر عس

AH (۴۷۹۶). گشت کرد G (۴۷۸۸). این. A om. A (۴۷۸۵) suppl. before دانند.

After this verse Bul. adds: (۴۸۰۲) گشتش and گشت G (۴۸۰۰). نور و ماه.

ترك تفصیلات را میکن همان * حال آن عاشق جوان را کن بیان

او شب بیاباغ AH (۴۸۰۴)

فَلَوْ قَبْلَ مَيْكَاها بَكَيْتُ صَابَةً * اِسْعُدَى^(a) شَفَيْتُ اَلنَّفْسَ قَبْلَ اَتَنَلَمُ
 وَلَكِنْ بَكَتْ قَبْلِي فَوَيْجَ لِي اَلْبُكَاءُ * بُكَاهَا فَقُلْتُ اَلْضَلُّ اَلْمُنْقَدِمُ
 رَحِمَ اللّٰهُ اَلْمُنْقَدِمِينَ وَاَلْمُتَأَخِّرِينَ^(b) وَاَلْمُنْجِزِينَ^(b) وَاَلْمُنْجِزِينَ^(b) بِنُضْلِهِ وَكُرْمِهِ،
 وَجَزِيلِ اَلْآبَةِ وَنِعَمِهِ، فَهُوَ خَيْرٌ مُّسْتَوِلٍ، وَأَكْرَمُ مَأْمُولٍ، وَاللّٰهُ^(c) خَيْرٌ حَافِظًا
 وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ^(d) وَخَيْرُ الْمُؤَنِّسِينَ وَخَيْرُ الْوَارِثِينَ^(d)، وَخَيْرُ مُخْلَفٍ رَازِقٍ
 لِّلْعَابِدِينَ الزَّارِعِينَ اَلْحَارِثِينَ، وَصَلَّى اللّٰهُ^(e) عَلٰى مُحَمَّدٍ^(e) وَعَلٰى جَمِيعِ الْاَنْبِيَاءِ
 وَاَلْمُرْسَلِينَ،^(f) يَا اَمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ^(f)،

B. وَاَلْمُنْعَرِينَ وَاَلْمُنْعَرِينَ H. وَاَلْمُنْرِينَ وَاَلْمُنْحَرِينَ A. (b)-(b) . اِسْعُدَى Bul. (a)
 . وَخَيْرُ الْوَارِثِينَ وَخَيْرُ الْمُؤَنِّسِينَ Bul. (d)-(d) . فَاللّٰهُ Bul. (c) . وَاَلْمُنْجِزِينَ وَاَلْمُنْجِزِينَ
 . عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ اَلْاَكْرَمِينَ K Bul. (e)-(e)
 . وَنَحْمَدُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ B (f)-(f)

بسم الله الرحمن الرحيم،

الظُّعْنُ الرابع، الى احسن المراح، وأجلّ المنافع^(a)، نُسرُّ^(b) قلوب العارفين
بمطالعته كسرور الرياض بصوّب^(c) الغام، وأنس العيون بطيب المنام، فيه
ارنياح الأرواح، وشنّاء الأشباح، وهو كما يشبهه المخلصون ويهوونه، ويطلبه
الساكنون ويتمنونه، للعيون قُرة، وللنفوس مَسرة، أطيب الثمار لمن اجتنى، وأجلّ
البرادات والمُنَى، موصل العليل الى طيبه، وهادى البُحْب الى حبيبه، وهو
بحمد الله من اعظم المواهب، وأنفس الرغائب، مجدّد عهد الألفه، مُسهِّل عُسرِ
اصحاب الكُلفه، يزيد النظر فيه اسناً لمن بعد، وسُرواً^(d) وشُكراً لمن سَعَد،
تضمّن^(e) صدره ما لم يتضمّن^(f) صُور^(d) الغانيات من المحلّل، جزاء لأهل العلم
والعمل، فهو كبدر طلع، وجدّ رجح، زايد على تأميل الآملين، رايد لروء^(g)
العاملين، يرفع الأمل بعد الخناضه، ويبسط الرجاء بعد انقباضه، كشمس
أشرقّت، من بين غمام^(h) تنزّرت⁽ⁱ⁾، نور لأصحابنا، وكز لأعقابنا، ونسأل الله
التوفيق لشكره فان الشكر قيّد للعتيد^(j)، وصيّد للزبد، ولا يكون إلا ما يريد،
ومما شجاني أنّي كنتُ نايماً * أعلل^(k) من بردِ بطيب التّسم
إلى أن دعت ورفاه في غصن أيكف * نغرّد مبهكاهما بحسن التّرم

Heading: After AH add الرحيم وبه نستعين.

(a) A om. المنافع. (b) A نسرّ. G نسرّ. (c) ABGHK بصوت.

(d) —(d) A om. H وسكراً. (e) Bul. صدره. (f) H تضمّن.

(g) A زايد لود. (h) Bul. غامة. (i) ABHK تنفرت.

(j) H للعتيد, corr. by a later hand.

(k) G أعلل.

نور از آن ماه باشد وین ضیا * آن خورشید این فرو خوان از نیا
 شمس را قرآن ضیا خواند ای پدر * و آن قمر را نور خواند این را نگر
 ۲۰ شمس چون عالی تر آمد خود زماه * پس ضیا از نور افزون دان بجاه
 پس کس اندر نور مه مَنج ندید * چون بر آمد آفتاب آن شد پدید
 آفتاب اغوا را کامل نمود * لاجرم بازارها در روز بود
 تا که قلب و نقد نیک آید پدید * تا بود از غیب و از حیلہ بعید
 تا که نورش کامل آمد در زمین * تاجران را رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ
 ۲۵ لیک بر فلّاب مبعوض است و سخت * ز آنک ازو شد کاسد اورا نقد و رخت
 پس عدو جان صرافست قلب * دشمن درویش کی بود غیر کلب
 انبیا با دشمنان بر می تند * پس ملایک ربّ سلّم می زنند
 کین چراغی را که هست او نور کار * از پُف و دَمهای دزدان دور دار
 دزد و فلّابست خصم نور بس * زین دوی فریادرس فریاد رس
 ۳۰ روشنی بر دفتر چارم بریز * کآفتاب از چرخ چارم کرد خیز
 هین ز چارم نور ده خورشیدوار * تا بتابد بر بلاد و بر دیار
 هرکش افسانه بخواند افسانه است * و آنک دیدش نقد خود مردانه است
 آب نیلست و بقبطی خون نمود * قوم موسی را نه خون بُد آب بود
 دشمن این حرف این دم در نظر * شد مثل سرنگون اندر سقر

(۱۹) Bul. اورا نگر.

(۲۰) In B vv. ۲۰ and ۲۱ are transposed.

(۲۱) B پس کما در نور مه.

(۲۲) ABK Bul. اعراض را.

(۲۳) G نقد نیک with *idāfat*.

(۲۴) A بر زمین.

(۲۵) AH om. و before سخت. H کاسد شد. In A کاسد is suppl. after کاسد. A

نقد رخت.

(۲۶) Bul. عدوی جان.

(۲۷) B بر دشمنان.

(۲۸) G نور کار with *idāfat*.

(۲۹) ABHK نور و بس.

(۳۰) A در دفتر.

(۳۱) B در بلاد و در دیار.

(۳۲) AB نه خون بود.

(۳۳) H و این دم. A شد مملک, corr. in marg.

بسم الله الرحمن الرحيم،

ای ضیاء الحق حُسام الدین تُوی * که گذشت از مَه بنورت مثنوی
 همّتِ عالی نو اے مُرنجا * می‌گشتد این را خدا داند کجا
 گردنِ این مثنوی را بسته * می‌کشی آن سوی که دانسته
 مثنوی پویان گشتند ناپدید * ناپدید از جاهلی کش نیست دید
 مثنوی را چون تو مبدأ بوده * گر فزون گردد تُوَش افزوده
 چون چنین خواهی خدا خواهد چنین * می‌دهد حق آرزوی متّقی
 کانَ لِلّٰه بوده در ما مَضی * تا که کانَ الله پیش آمد جزا
 مثنوی از نو هزاران شکر داشت * در دعا و شکر کفها بر فراشت
 در آب و کُتَش خدا شکر تو دید * فضل کرد و لطف فرمود و مزید
 ۱۰ زَانِكَ شاکر را زیادت وعده است * آنچنانک قُرْب مُزِد سَجْدَه است
 گفت وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ یزدانِ ما * قُرْبِ جان شد سَجْدَه ابدانِ ما
 گر زیادت می‌شود زین رُو بود * نه از برای بُوَش و های و هو بود
 با تو ما چون رز بتابستان خوشیم * حکم داری هین بکش تا می‌کشیم
 خوش بکش این کاروان را تا بحج * اے امیر صَبْر مِفْتَاحُ الْفَرَج
 ۱۵ حج زیارت کردن خانه بود * حج رَّبِّ الْبیت مردانه بود
 زان ضیا گفتم حُسام الدین نرا * که تو خورشیدی و این دو وصفها
 کین حُسام و این ضیا یکبست هین * نبخِ خورشید از ضیا باشد یقین

Heading: ABGK om.

(۲) K آن سوش.

(۸) A کفها بر گاشت.

(۹) B لطف افزود.

(۱۴) G صبرِ with idāfat. Bul. الصبر.

۵۰ ہر کسی را هست اومیدِ برے * کہ گشادندش در آن روزی دَری
 باز در بستندش و آن دَر پَست * بر همان اومیدِ آتش پا شدست
 چون درآمد خوش در آن باغ آن جوان * خود فرو شد پا بگنجش ناگهان
 مر عس را ساخته یزدان سبب * تا زبیم او دَوَد در باغ شب
 بیند آن معشوقہ را او با چراغ * طالبِ انگشترے در جُویِ باغ
 ۵۰ پس قرین می کرد از ذوق آن نفس * با ثنائے حق دعای آن عَس
 کہ زیان کردم عس را از گریز * بیست چندان سیم و زر بر وی بریز
 امرِ عوانی مر و را آزاد کن * آنچنانکِ شادم اورا شاد کن
 سعد دارش این جهان و آن جهان * از عوانی و سگی اش و رھان
 گرچہ خُویِ آن عوان هست ای خدا * کہ ہمارہ خلق را خواہد بلا
 ۶۰ گر خبر آید کہ شہ جُرمِ نہاد * بر مُسلمانان شود او زفت و شاد
 و ر خبر آید کہ شہ رحمت نمود * امرِ مُسلمانان فگند آنرا بچود
 مائی در جان او افتد از آن * صد چنین اِدبارہا دارد عوان
 او عوان را در دعا در می کشید * کز عوان اورا چنان راحت رسید
 بر ہمہ زھر و بُرُو تریاق بود * آن عوان پیوندِ آن مشتاق بود
 ۶۵ پس بَدِ مُطلق نباشد در جہان * بَدِ نِسبت باشد این را ہم بدان
 در زمانہ ہیچ زھر و قند نیست * کہ یکی را پا دگر را بند نیست
 مریکی را پا دگر را پای بند * مریکی را زھر و بر دیگر چو قند
 زھر مار آن مار را باشد حیات * نِسبتش با آدمی باشد مہات
 خلقِ آبی را بود دریا چو باغ * خلقِ خاکی را بود آن مرگ و داغ
 ۷۰ ہچنین بر می شمر ای مردِ کار * نِسبتِ این از یکی کس نا ہزار

امید. AK Bul. (۵۰)

امید. Bul. باز در در بستش B (۵۱)

ور خبر یابد B. در خبر K (۶۱). و سگی بازش رھان B. و سگیش A (۵۸)

as زھر مار آن مار را G (۶۸). ہند نیست A (۶۶). کآن عوان B (۶۹)

از یکی تا صد ہزار B (۷۰). زھر ماران مار را. ABHK Bul. in text.

۲۵ اے ضیاءِ اَلْحَقِّ تو دیدی حالِ او * حقِ نمودت پاسخِ افعالِ او
دیدت غیبتِ چو غیبتِ استاد * کم مبادا زین جهان این دید و داد
این حکایت را که نقدِ وقتِ ماست * گر تماش می کنی اینجا رواست
ناکسانرا ترک کن بهر گسان * قصه را پایانِ بر و مخلصِ رسان
این حکایت گر نشد آنجا تمام * چارمین جلدست آرش در نظام

تمامی حکایت آن عاشق کی از عس گر بخت در باغی مجهول
خود معشوق را در باغ یافت و عس را از شادی دعای خیر
می کرد و می گفت کی عسی اَنْ تَکْرَھُوا شَیْئًا وَھُوَ خَیْرٌ لَّکُمْ،

۴۰ اندر آن بودیم کان شخص از عَس * راند اندر باغ از خوفِ فرس
بود اندر باغ آن صاحب جمال * کر غش این در عنا بُد هشت سال
سایه او را نبود امکانِ دید * همچو عَنَقًا وصفِ او را می شنید
جز یکی نُفِیہ که اوّل از قضا * بروی افتاد و شد او را دل رُبا
بعد از آن چندان که می کوشید او * خود مَجَالش می نداد اَنْ تَدْخُو
۴۱ نه بلابہ چاره بودش نہ مال * چشم پُر و بی طمع بود آن نہال
عاشقِ هر پیشه و مطلبی * حق بیالود اوّلِ کارش لبی
چون بدان آسیب در جُست آمدند * بیش پاشان می نهد هر روز بند
چون در افگندش بَجُست و جویِ کار * بعد از آن در بست که کابین بیار
هم بر آن بُو می ننند و می روند * هر دی راجی و آیس می شوند

(۲۸) G مَخْلَص as in text.

Heading: A تمام. A om. در باغی. Bul. معشوقه را. Bul. می گنت. ABHK
Bul. om. عسی before کی.

(۴۱) A بود for بد, corr. in marg.

(۴۴) Bul. بسیار می کوشید.

گفت نیکویی ازینها دیدار * من دعاشان زین سبب بگزیدار
 خُبث و ظلم و جور چندان ساختند * که مرا از شر بجایر انداختند
 هر گهی که رُو بدنیا کردمی * من از ایشان زخم و ضربت خوردی
 کردمی از زخم آن جانب پناه * باز آوردندی گرگان براه
 ۹۰ چون سبب ساز صلاح من شدند * پس دعاشان بر منست ای هوشمند
 بنده می نالد بحق از درد و نیش * صد شکایت می کند از رنج خویش
 حق می گوید که آخر رنج و درد * مر ترا لایه کُنان و راست کرد
 این گله زان نعمتی کُن کت زند * از در ما دُور و مطرودت کند
 در حقیقت هر عدو داروی تُست * کیمیا و نافع و دِجُوی تُست
 ۹۵ که ازو اندر گریزی در خلا * استعانت جویی از لطف خدا
 در حقیقت دوستان دشمنند * که ز حضرت دُور و مشغول کنند
 هست حیوانی که نامش اُسغُرست * او بزخم چوب زفت و لَمُهرست
 تا که چوبش می زنی به می شود * او ز زخم چوب فربه می شود
 نفس مؤمن اُسغُری آمد یقین * کو بزخم رنج زفتست و سمین
 ۱۰۰ زین سبب بر انبیا رنج و شکست * از همه خلق جهان افزون ترست
 تا ز جانها جان شان شد زفت تر * که ندیدند آن بلا قوم دگر
 پوست از دارو بلا گش می شود * چون ادیم طایفی خوش می شود
 ورنه تلخ و تیز مالیدی درو * گند گشتی ناخوش و ناپاک بو

(۸۷) B حیف و ظلم.

(۸۸) In A زخم is suppl. above. A om. و after زخم.

(۹۰) A چون سبب صلاح. Instead of ساز A has بهر suppl. above.

(۹۱) B om. و.

(۹۲) HK دوستدار و صادق و دلجوی تست.

(۹۳) A اسغُرست. (۹۴) Bul. بزخم.

(۹۵) ABHK Bul. قومی دگر. (۱۰۱) Bul. بزخم و رنج. K اسغُری A (۹۶)

(۱۰۲) B طلع. K گر نه تلخ.

زید اندر حق آن شیطان بود * در حق شخصی دگر سلطان بود
 آن بگوید زید صدیق سنیست * وین بگوید زید گبر کشتنیست
 زید یک دانست بر آن یک جنان * او برین دیگر همه رنج و زیان
 گر تو خواهی کو ترا باشد شکر * پس ورا امر چشم عشاقش نگر
 ۷۵ منگر از چشم خودت آن خوب را * بین بچشم طالبان مطلوب را
 چشم خود بر بند زان خوش چشم تو * عاریت کن چشم از عشاق او
 بلك ازو کن عاریت چشم و نظر * پس ز چشم او بروی او نگر
 تا شوی ایمن زسیری و ملال * گفت کان الله له زین ذو الجلال
 چشم او من باشم و دست و دلش * تا رهد از مَدیرها مُقِلش
 ۸۰ هرچه مکروهست چون شد او دلیل * سوے محبوبت حیبت و خلیل

حکایت آن واعظ کی هر آغاز تذکیر دعای ظالمان و سخت دلان و بی اعتقادان کردی،

آن یکی واعظ چو بر تخت آمدی * قاطعان راه را داعی شده
 دست بر می داشت یا رب رحم ران * بر بدان و مُفسدان و طاغیان
 بر همه تَسَخَرُکَانَ اهل خیر * بر همه کافر دلان و اهل دیر
 می نکردی او دعا بر اصفیا * می نکردی جز خیشان را دعا
 ۸۵ مر ورا گفتند کین معهود نیست * دعوت اهل ضلالت جود نیست

. گبر و کشتنیست B (۷۲)

. بر آن یک چو جان. K Bul. corr. in marg. جنان for جهان A (۷۴)

G جنان as in text.

. پس ورا for زید را B (۷۴)

. چون او شد دلیل AH (۸۰)

Heading: B حکایت واعظی. AB در هر آغاز. Bul. om. و after ظالمان.

. او نکردی آن دعا Bul. (۸۴)

قصه خیانت کردن عاشق و بانگ بر زدن معشوق بر وی

۱۲۰ چونک تنه‌اش بدید آن ساده مرد * زود او قصه کنار و بوسه کرد
 بانگ بروی زد بهیبت آن نگار * که مرو گستاخ ادب را هوش دار
 گفت آخر خلونست و خلق نی * آب حاضر نشنه همچون منی
 کس نمی جنبد درین جا جز که باد * کیست حاضر کیست مانع زین گشاد
 گنت اے شیدا تو ابله بوده * ابلهی وز عاقلان نشنوده
 ۱۲۵ باد را دیدی که می جنبد بدان * باد جنبانست اینجا باذران
 مَرَّوْحَه نصریفِ صُنع ایزدش * زد برین باد و هی جنبانندش
 جُزُو بادی که بحکم ما درست * بادبیزن تا جنبانی نجست
 جنبش این جُزُو باد ای ساده مرد * بی تو و بی بادبیزن سر نکرد
 جنبش بادِ نَفَس کاندرا لبست * تابع نصریفِ جان و قالبست
 ۱۳۰ گاه دم را مدح و پیغای کنی * گاه دم را هَجَو و دُشنای کنی
 پس بدان احوالِ دیگر باده‌ها * که ز جُزُو کُلّی بیند نهی
 باد را حق گاه بهارے می کند * در دیش زین لطف عاری می کند
 بر گروه عادِ صَرَصَر می کند * باز بر هودش معطر می کند
 می کند يك باد را زهرِ سَموم * مر صبارا می کند خرم قدم
 ۱۳۵ بادِ دم را بر تو بنهاد او اساس * نا کنی هر باد را بر وی قیاس

Heading: B. Bul. قصه کردن بخیانت آن عاشق.

(۱۲۰) AK. تنه‌ایش.

(۱۲۴) B Bul. چست مانع. Bul. مراد.

(۱۲۴) Bul. از عاشقان نشنوده. A. گفت ای ابله تو شیدا بوده.

(۱۲۶) G om.

(۱۴۰) A om. و هجو.

(۱۴۱) K Bul. کل هی بیند.

(۱۴۴) Bul. زهر و سموم. B. يك باد را بزدان سموم.

آدمی را پوستِ نامدبوغ دان * از رطوبتها شده زشت و گران
 ۱۰۵ تلخ و نیز و مالشِ بسیارده * نا شود پاك و لطیف و با فره
 ورنه نمی‌توانی رضا ده ای عیار * گر خدا رنجت دهد بی اختیار
 که بلای دوستِ نطهیر شاست * علم او بالای تدبیر شاست
 چون صفا بیند بلا شیرین شود * خوش شود دارو چو صحت بین شود
 بُرد بیند خویش را در عینِ مات * پس بگوید اُفْلُوْنی با رُفَات
 ۱۱۰ این عوان در حقِّ غیری سود شد * لیک اندر حقِّ خود مردود شد
 رحمِ ایمانی ازو بَسْرَبه شد * کینِ شیطانی برو پیچیده شد
 کارگاهِ خشم گشت و کین ورے * کینه دان اصلِ ضلال و کافری

سؤال کردن از عیسی علیه السلام که در وجود از همه

صعبها صعب‌تر چیست،

گفت عیسی را یکی هشیار سر * چیست در هستی ز جمله صعبتر
 گفتش ای جان صعبتر خشم خدا * که از آن دوزخ هی‌لرزد چو ما
 ۱۱۵ گفت ازین خشم خدا چه بود امان * گفت تركِ خشم خویش اندر زمان
 پس عوان که معین این خشم گشت * خشم زشتش از سبع هر در گذشت
 چه امیدنش برحمت جز مگر * باز گردد زان صفت آن بی‌هنر
 گرچه عالم را ازیشان چاره نیست * این سخن اندر ضلال افکند نیست
 چاره نبود هر جهانرا از چنین * لیک نبود آن چنین مآء معین

درو پیچیده B (۱۱۱). غنی‌تانی B Bul. (۱۰۶). طلع K (۱۰۵).

کافری و A om. آنک بود اصل ضلال و کافری B (۱۱۲).

Heading: ABHK Bul. از عیسی علیه السلام. ABH Bul. om. سؤال کردند.

که با روح الله در وجود

گفتش ای جان AH (۱۱۴). افکنده نیست K (۱۱۸).

آن جهانرا A (۱۱۹).

گفت او گر ابله‌م من در ادب * زیرکم اندر وفا و در طلب
گفت ادب این بود خود که دیک شد * آن دگر را خود همی دانی نو لُد

قصه آن صوفی کی زن خود را با بیگانه بگرفت،

صوفی آمد بسوی خانه روز * خانه یک‌دَر بود و زن با کنش‌دوز
جُفت گشته با رهئی خویش زن * اندر آن یک حُجره از وسواسِ تن
۱۷۰ چون بزد صوفی بجد در چاشت‌گاه * هر دو در ماندند نه حیلَت نه راه
هیچ معهودش نَبَد کو آن زمان * سوی خانه باز گردد از دکان
قاصدا آن روز بی وقت آن مَرُوع * از خیالی کرد تا خانه رُجوع
اعتماد زن بر آن کو هیچ بار * این زمان فا خانه نآمد او زکار
آن قیاسش راست نآمد از قضا * گرچه ستّارست هم بدهد سزا
۱۷۵ چونک بد کردی بترس آمن مباش * زانک تُخمت و برویاند خداهش
چند گاهی او بپوشاند که تا * آیدت زان بد پشیمان و حیا
عهدِ عُمَر آن امیرِ مؤمنان * داد دزدی را بجلّاد و عوان
بانگ زد آن دزد کای می‌ر دیار * اولین بارسست جُرم زینهار
گفت عُمَر حاش لله که خدا * بارِ اوّل قهر بارد در جزا

(۱۵۷) After this verse B adds:

خود ادب این بود و آن دیگر دَفین * زین بتر باشد که دیدیش یقین
هرچه زین گونه تلابد بعد ازین * یک نمط خواهد بدن جمله چنین

and so Bul., which in the second verse has تراود

Heading: ABHK Bul. om. آن. ABHK Bul. زن را.

(۱۶۰) A فی راه. (۱۶۴) K آن زمان Bul. تا خانه.

(۱۶۵) ABHK Bul. امین مباش. B has سزا in marg. (۱۶۴) B Bul. بدهد جزا.

(۱۶۶) After this verse Bul. has the Heading: حکایت آن دزد که در عهد امیر:

المؤمنین عمر رضی الله عنه.

(۱۶۹) B بر جزا.

دمر نی گردد سخن بی لطف و قهر * بر گروهی شهید و بر قومبست زهر
 مَرُوحَه جنبان بی، انعام کس * وز برای قهر هر پشه و مگس
 مَرُوحَه نفدیر ربانی چرا * پُسر نباشد ز امتحان و ابتلا
 چونك جُزْوَ بادِ دَمَر یا مَرُوحَه * نیست إِلَّا مَفْسَدَه یا مَصْلَحَه
 ۱۴۰ این شمال و این صبا و این دُبُور * کی بود از لطف و از انعام دُور
 يَك کفِ گندم ز آبشاره بین * فهم کن کان جمله باشد همچنین
 کَلِّ باد از بُرجِ بادِ آسمان * کی جَهْد بی مَرُوحَه آن بادران
 بر سر خرمن بوقتِ انتقاد * نه که فَلَاحان ز حق جویند باد
 تا جُدا گردد ز گندم کاهها * نا بآبشاره رُود یا چاهها
 ۱۴۵ چون بماند دیر آن بادِ وزان * جمله را بینی بحق لابه کُنان
 همچنین در طُلُق آن بادِ وِلاد * گر نیاید بانگِ درد آید که داد
 گر نی دانند کش رانده اوست * باد را پس کردن زاری چه خُوست
 اهلِ کشتی همچنین جُویای باد * جمله خواهانش از آن رَبِّ الْعِبَاد
 همچنین در درد دندانها زیاد * دفع میخواهی بسوز و اعتقاد
 ۱۵۰ از خدا لابه کُنان آن جُندیان * که بد بادِ ظفر اے کامران
 رُفَعَه تعویذ میخواهند نیز * در شکنجه طوقِ زن از هر عزیز
 پس همه دانسته اند آنرا یقین * که فرستد بادِ رَبِّ الْعَالَمین
 پس یقین در عقلِ هر داننده هست * اینکِ با جُنبیده جُباننده هست
 گر تو اورا می بینی در نظر * فهم کن آنرا باظهارِ اثر
 ۱۵۵ تن بجان جند نی بینی تو جان * لیک از جنبیدن تن جان بدان

۰ بر گروهی قهر و بر قومبست پهر K (۱۲۶)

با مَرُوحَه AB (۱۲۴)

Bul. B باشد این چنین، and so Bul. (۱۴۱) يك کفی

چه هوست Bul. زاینده اوست B (۱۴۷)

اینرا یقین Bul. (۱۵۲)

زیرِ چادر مرد رُسا و عیان * سخت پیدا چون شُتر بر نردبان
گفت خاتونِیست از اعیانِ شهر * مرورا از مال و اقبالت بهر
در بیستم تا کی بیگانه * در نیاید زود نادانانه
۱۲۰ گفت صوفی چیستش هین خدمتی * تا بر آرم بی سپاس و منتی
گفت میلش خویشی و پیوستگیست * نیک خاتونِیست حق داند که کیست
خواست دختر را ببند زیر دست * اتفاقا دختر اندر مکتبست
باز گفت ار آرد باشد یا سُپُوس * می‌کم اورا بجان و دل عروس
یک پسر دارد که اندر شهر نیست * خوب و زیرک چابک و مکتب‌کنیست
۱۲۵ گفت صوفی ما فقیر و زار و کم * قومِ خاتون مال‌دار و مُحْتَشَم
کی بود این کُفو ایشان در زواج * یک در از چوب و دری دیگر زجاج
کُفو باید هر دو جُفت اندر نکاح * ورنه تنگ آید نماند اریاح

گفتن زن که او در بند جهاز نیست مراد او ستر و صلاحست
و جواب گفتن صوفی این را سرپوشیده،

گفت گفتم من چنین عذری واو * گفت نه من نیستم اسباب جو
ما زمال و زر ملول و تُخمه‌ام * ما بحرص و جمع نه چون عامه‌ام
۲۰۰ قصد ما سترست و پاکی و صلاح * در دو عالم خود بدان باشد فلاح
باز صوفی عذرِ درویشی بگفت * و آن مکرر کرد تا نبود نهفت

(۱۸۷) B Bul. شتر بر ناردان. After this verse BK Bul. add:

از تعجب گفت صوفی چیست این * هرگز این را من ندیدم کیست این

(۱۲۴) Bul. مکتب‌کنیست. as in text. (۱۲۲) G زیر دست.

منم اند و محتشم. corr. in marg. Bul. توان‌گرد و محتشم K (۱۲۵)

After this verse Bul. adds: گفت باید A (۱۲۷) Bul. در دیگر (۱۲۶)

کی بود مهرنگ فقر و احتشام * کی بود همچس یاقوت و رخام
نصف جامه اطلس و نصف پلاس * عیب فاحش دانش اهل قیاس

۱۷- بارها پوشد پی، اظهار فضل * باز گیرد از پی، اظهار عدل
 نا که این هر دو صفت ظاهر شود * آن میسر گردد این منیر شود
 بارها زن نیز این بد کرده بود * سهل بگذشت آن و سهلش می نمود
 آن نمی دانست عقل پای سست * که سو دایم ز جونا یابد دُرست
 آن چنانش تنگ آورد آن قضا * که مُناقِر را کند مرگ، فُجا
 ۱۷۵ نه طریق و نه رفیق و نه امان * دست کرده آن فرشته سوی جان
 آنچنان کین زن در آن حُجره جفا * خشک شد او و حریفش زابتلا
 گفت صوفی با دل خود کای دو گبر * از شما کینه کشم لیکن بصبر
 لیک نادانسته آرم این نَفَس * تا که هر گوشتی ننوشد این جَرَس
 از شما پنهان کشد کینه مُحَق * اندک اندک همچو بیاری دِق
 ۱۸۰ مردِ دِق باشد چو بَخ هر لحظه کم * لیک پندارد بهر دم بهتر
 همچو کُفاری که می گیرندش و او * غَرّه آن گفت کین کفنار کو
 هیچ پنهان خانه آن زنا نبود * سُنَج و دهلیز و ره بالا نبود
 نه نوری که در آن پنهان شود * نه جُوالی که حجاب آن شود
 همچو عرصه بهنِ روزِ رَسَنخیز * نه گو و نه پُشته نه جای گریز
 ۱۸۵ گفت یزدان وصفِ این جای حَرَج * بهرِ مُحْشَر لا ترے فیها عَوَج

معشوق را زیر چادر پنهان کردن جهت تلبیس و بهانه گفتن
 زن که اِنْ کَیْدُکُنَّ عَظِیمٌ،

چادر خود را برو افگند زود * مرد را زن ساخت و در را برگشود

تا بهر گوشتی نیفتد این جرس B (۱۷۸). این نمی دانست Bul. (۱۷۴).

می گیرندش او K Bul. می گیرند و او B (۱۸۱). پندارد که هر دم AH (۱۸۰).

این for آن ABHK Bul. (۱۸۵). ره و بالا AH (۱۸۲).

Heading: A در زیر. H Bul. om. زن, which is suppl. in marg. H. A om. -

۲۲۰ ورنه تَسَخَّر باشد و طَر و دَها * کَرِّرا سامع ضَریرانرا ضیا
یا عَلم باشد حَیی نام، و قَیح * یا سیام زشترا نام، صَبیح
طَفْلک، نَوزاده را حاجی لقب * یا لقب غازی نهی بهر نَسَب
گر بگویند این لقبها در مدح * نال ندارد آن صفت نبود صَبیح
تَسَخَّر و طَنزی بود آن یا جُون * پاك حق عَمَّا یَقُولُ الظَّالِمُونَ
۲۲۰ من هی دانستم پیش از وصال * که نِکُورُوبی ولیکن بَدْخِصال
من هی دانستم پیش از لِقا * کز ستیزه راضی اندر شقا
چونک چشم سرخ باشد در عَمش * دانش زان درد گر کم بینش
تو مرا چون بره دیدی بی شَبان * تو گمان بُردی ندارم پاسبان
عاشقان از درد زان نالیده اند * که نظر ناجایگه مالیده اند
۲۳۰ بی شَبان دانسته اند آن ظَبِّرا * رابگان دانسته اند آن سَبِّرا
تا زَغَمَزه نیر آمد بر جگر * که منم حارس گُرافه کم نگر
کی کم امر بره کم امر بُزْغاله ام * که نباشد حارس از دُنْباله ام
حارسی دارم که مُلکش می سزد * داند او بادی که آن بر من وزد
سرد بود آن باد یا گرم آن علیم * نیست غافل نیست غایب ای سقیم
۲۴۰ نفس شهبانی زحق کَرست و کُور * من بَدِل کُوریت می دیدم ز دُور
هشت سالت زان نپرسیدم بهیچ * که پُرت دیدم ز جَهْل پیچ پیچ
خود چه پرسم آنک او باشد بَتُون * که تو چونی چون بود او سَرَنگُون

مثال دنیا چون گوئخن و تقوی چون حمام،

شهوت دنیا مثال گلخنست * که ازو حمام نقوس روشنست

طَلکی AH (۲۲۲) In A ۲۲۱ and ۲۲۲ are transposed. (۲۲۱)

گر for اگر AB Bul. در غمش A. چنمت B (۲۲۷). نیکورویی A (۲۲۵)

که بر من می وزد B Bul. (۲۲۴). در چگر B (۲۴۱)

چون گلخن AH Bul. Heading: جَهْل و پیچ پیچ BHK Bul. (۲۴۶)

گفت زن من هر مکرر کرده‌ام * بی‌جهاز را مفرر کرده‌ام
اعتقاد اوست راسختر زکوه * که ز صد فقرش نی‌آید شکوه
او می‌گوید مُرادم عفت‌نست * از شما مقصود صدق و همت‌نست
۲۰۵ گفت صوفی خود جهاز و مالِ ما * دید و می‌بیند هویدا و خفا
خانه تنگی مقام یک نفی * که درو پنهان نماند سوزنی
باز ستر و پاکی و زهد و صلاح * او ز ما به داند اندر انتصاح
به زما می‌داند او احوال ستر * وز پس و پیش و سر و دنبال ستر
ظاهرا او بی‌جهاز و خادمست * وز صلاح و ستر او خود عالمست
۲۱۰ شرح مستوری زیبا شرط نیست * چون بُرو پیدا چو روز، روشنست
این حکایت را بدان گفتم که تا * لاف کم باقی چو رُسوا شد خطا
مر ترا اے هم بدعوی مُستزاد * این بُدست اجتهاد و اعتقاد
چون زن صوفی تو خاین بوده * دام، مکر اندر دغا بگشوده
که زهر نأشته روی کپ زنی * شرم داری وز خدای خویش نی

غرض از سمیع و بصیر گفتن خدارا،

۲۱۵ از پی، آن گفت حق خود را بصیر * که بود دید ویت هر دم نذیر
از پی، آن گفت حق خود را سمیع * تا بیند لب زگفتار، شنبیع
از پی، آن گفت حق خود را علیم * تا نیندیشی فسادے تو زیم
نیست اینها بر خدا اسمِ عَلم * که سیئه کافور دارد نامِ هم
اسم مشتق است و اوصاف قدیم * نه مثالِ عِلّتِ اُولی سقیم

هویدا بی خفا K. هویدا بی خفا B (۲۰۵)

خود او AH. بی جهیز B (۲۰۹)

(۲۱۱) This and the following verse are transposed in H. (۲۱۲) A om.

Heading: Bul. بصیر و علیم گفتن، and so corr. in K.

۲۱۶ K بگفتار، corr. below.

قصه آن دباغ کی در بازار عطاران از بوی عطر و مشک
بیهوش و رنجور شد،

آن یکی افتاد بیهوش و خمید * چونک در بازار عطاران رسید
بوی عطرش زد ز عطارانِ راد * تا بگردیدش سر و بر جا افتاد
همچو مُردار اوفتاد او بی خبر * نیم روز اندر میان ره گذر
جمع آمد خلق بر وی آن زمان * جُمْلگان لا حَوْلُ گو درمان کُنان
آن یکی کف بر دل او می براند * وز گلاب آن دیگری بروی فشانند
او نمی دانست کاندِر مَرْتَعه * از گلاب آمد ورا آن واقعه
آن یکی دستش می مالید و سر * و آن دگر که گل می آورد تر
آن بَخُور، عود و شکر زد بهم * و آن دگر از پوششش می کرد کم
و آن دگر نبضش که تا چون می جهد * و آن دگر بوی از دهانش می ستد
تا که می خوردست و یا بنگ و حنیش * خلق در ماندند اندر بیهوشیش
پس خبر بردند خویشانرا شتاب * که فلان افتاده است آنجا خراب
کس نمی داند که چون مصروع گشت * یا چه شد کورا فتاد از بام طشت
يك برادر داشت آن دباغ زفت * گَرُیز و دانا بیامد زود تفت
۲۷۰ اندکی سرگین سگ در آستین * خلق را بشکافت و آمد با حین
گفت من رنجش می دامن زچیت * چون سبب دانی دوا کردن جلیست

Heading: B om. و مشک. Bul. رنجور شد.

(۲۵۷) K افتاد، corr. above. (۲۶۱) A در دل او.

(۲۶۲) Bul. می مالید سر. H for بر تر. (۲۶۴) K بخور و عود.

(۲۶۵) B آن دگر نبضش. Bul. بو. (۲۶۶) ABK Bul. و یا for یا.

(۲۶۸) A یا چه شد کز بام افتادست طشت. ABH Bul. تا چه شد.

(۲۶۹) Bul. زود و تفت. AHK Bul. داشت او دباغ.

(۲۷۰) Bul. om. و. (۲۷۱) A Bul. جلیست.

لیک قسم، متقی زین تون صفاست * زآنک در گرمابه‌است و در نقاست
 ۲۴۰ اغنیا مانده سرگین‌کشان * بهر آتش کردن گرمابه‌بان
 اندر ایشان حرص بنهاده خدا * تا بود گرمابه گرم و با نوا
 ترك این تون گوی و در گرمابه ران * ترك تون را عین آن گرمابه دان
 هرك در تونست او چون خادمست * مر و را که صابرست و حازمست
 هرك در حمام شد سیمای او * هست پیدا بر رخ زیبای او
 ۲۴۵ تونیان را نیز سیمای آشکار * از لباس و از دخان و از غبار
 ورنینی روش بوش را بگیر * بو عصا آمد برای هر ضریر
 ورننداری بو در آتش در سخن * از حدیث نو بدان راز کهن
 پس بگوید تونین صاحب ذهب * بیست سله چرك بردم تا بشب
 حرص تو چون آتش است اندر جهان * باز کرده هر زبانه صد دهان
 ۲۵۰ پیش عقل این زر چو سرگین ناخوشست * گرچه چون سرگین فروغ آتشت
 آفتاب که دم از آتش زند * چراك ترا لایق آتش کند
 آفتاب آن سنگ را هم کرد زر * تا بتون حرص افتد صد شر
 آنك گوید مال گزند آورده‌ام * چیست یعنی چراك چندین برده‌ام
 این سخن گرچه که رسوایی‌فزاست * در میان تونیان زین فخرهاست
 ۲۵۵ که تو شش سله کشیدی نا بشب * من کشیدم بیست سله بی کرب
 آنك در تون زاد و پاکی را ندید * بوی مشک آرد برو رنجی پدید

توانگران K اغنیا for منعان B (۲۴۰)

و. AB Bul. om. (۲۴۲)

گر نه بینی B (۲۴۶)

گر ننداری Bul. (۲۴۷)

G کرب as in text. (۲۵۵)

K om. و. A رسید رنجی, corr. in marg. (۲۵۶)

۲۹۰ سر بگوش بُرد همچون راژگو * پس نهاد آن چیز بر یفیء او
 کو بکف سرگینِ سگ ساییده بود * داروی مغز، پلید آن دیده بود
 ساعتی شد مرد جُنبدن گرفت * خلق گفتند این فسونی بُد شگفت
 کین بخواند افسون بگوش او دمید * مرده بود افسون بفریادش رسید
 جُنُبش اهل فساد آن سو بود * که زنا و غمزه و ابرو بود
 ۲۹۵ هرکرا مُشک نصیحت سود نیست * لاجرم با بوی بد خو کرد نیست
 مُشرکانرا زان بُجس خواندست حق * کاندرون، پُشک زادند از سَق
 رَکرم کو زادست در سرگین ابد * می‌نگرداند بعنبر خوی خود
 چون نَرَد بر وی نثار، رَش نور * او همه جمست بی دل چون قُشور
 ور زرش نور حق قسمش داد * همچو رَسَم مصر سرگین مرغ زاد
 ۳۰۰ لیک نه مرغ، خسیس، خانگی * بلك مرغ، دانش و فرزانیگی
 تو بدان مانی کز آن نوری تهی * زآنکه یفی بر پلیدی می‌تهی
 از فراق زرد شد رُخسار و رُو * برگرد زردی میوه ناپخته تو
 دیگ زاتش شد سیاه و دودفام * گوشت از سختی چنین ماندست خام
 هشت سالت جُوش دادم در فراق * کم نشد بك ذره خامیت و نفاق
 ۳۰۵ غُوره تو سنگ‌بسنه کز سقام * غورها اکنون مویزند و تو خام

(۲۹۱) AB Bul. مغز پلیدان. After this verse B adds:

چونك بوی آن حدثرا او كشد * مغز و یش بوی ناخوش را سزید
 and so Bul., which has مغز زشتش. The verse is suppl. in marg. AK; in K ap-
 parently by the original hand. K has حدثرا وا كشد.

(۲۹۴) AK زناز و غمزه.

(۲۹۶) A زادست.

(۲۹۷) H Bul. بد سرگین.

(۳۰۴) Bul. خامی و نفاق. B از فراق.

(۳۰۵) A از سقام. A om. و. After this verse Bul. adds:

پخته نیستی هر تو خامی تا ابد * گر بود جوشش ترا بیحد و عد

چون سبب معلوم نبود مُشکلست * داروے رنج و در آن صد محملست
 چون بدانستی سبب را سهل شد * دانش اسباب دفع جُعل شد
 گنت با خود هشتش اندر مغز و رگ * نوی بر نو بوی آن سرگین سگ
 ۲۷۵ تا میان اندر حدث او نا بشب * غرق دباغیست او روزی طلب
 پس چنین گفتست جالینوس مه * آنچه عادت داشت بیمار آتش دِه
 کز خلافِ عادتست آن رنج او * پس دوی رنجش از معتاد جو
 چون جُعل گشتست از سرگین کُشی * از گلاب آید جُعل را بیہشی
 هم از آن سرگین سگ داروی اوست * کہ بدانِ او را ہی معتاد و خوست
 ۲۸۰ الحَبِیثَاتُ الْحَبِیثِينَ را بخوان * رُو و پشتِ این سخن را باز دان
 ناصحانِ او را بعنبر یا گلاب * می دوا سازند بہر فتح باب
 مر خبیثان را نسازد طیبات * در خور و لایق نباشد ای رفات
 چون زِعْطَر و حَى کز گشتند و گم * بُد فغانشان کہ تَطِیْرُنَا بِکُم
 رنج و بیمارِست مارا این مقال * نیست نیکو و عَظْمَانِ مارا بنال
 ۲۸۵ گر بیَاغازید نُصْحی آشکار * ما کیم آن دمر شمارا سنگسار
 ما بَلَعُوْا لَهْوَ فَرَبِهْ گشته ایم * در نصیحت خویش را نسرشته ایم
 هست قُوْتِ ما دروغ و لاف و لاغ * شُورِشِ معصیت مارا زین بلاغ
 رنج را صدنو و افزون می کنید * عقل را دارو بافیون می کنید

معالجه کردن برادر دباغ دباغ را بخفیه ببوی سرگین،

خلق را می راند از وے آن جوان * تا علاجش را نبینند آن کسان

روی و پشت. Bul. (۲۸۰) . معتاد خوست A (۲۷۹)

این دم K (۲۸۵) . و. A om. (۲۸۴) . کز گشتند A (۲۸۲) . نسازند A (۲۸۲)

افزون و صد تو H . رنج را افزون زد تو می کنید A (۲۸۸)

Heading: A om. دباغ, which is suppl. in marg. H. AK om. بخفیه. B دباغ را
 . خفیه از نظارگیان

رد کردن معشوقه عذر عاشقرا و تلبیس اورا در روی او مالیدن،

۲۲۰ در جوابش بر گشاد آن یار لب * کز سوی ما روز سوے نُست شب
حیلهاے تیره اندر داورے * پیشِ بینیان چرا می آورے
هرچ در دل داری از مکر و رُموز * پیشِ ما رُسواست و پیدا همچو روز
گر پیوشیش زبَنده پَرورے * تو چرا بی رُوی از حد می برے
اثر پدر آموز کآدم در گناه * خوش فرود آمد بسوی پایگاه
۲۲۵ چون بدید آن عالمِ الأسرار * بر دو پا استاد استغفار را
بر سر خاکستر انده نشست * از بهانه شاخ تا شاخی نَجست
رَبَّنَا إِنَّا ظَلَمْنَا گفت و بس * چونک جانداران بدید از پیش و پس
دید جانداران پنهان همچو جان * دُور باش هر یکی تا آسمان
که هلا پیشِ سُلیمان مور باش * تا بنشکافد ترا این دور باش
۲۳۰ جز مقامِ راستی یک دم مه ایست * هیچ لالا مردرا چون چشم نیست
کور اگر از پند پالوده شود * هر دمی او باز آلوده شود
آدمتا تو نیستی کور از نظر * لیک إذا جاء الْقَضَا عَیْیَ الْبَصَر
عمرها باید بنادر گاه گاه * تا که بینا از قضا افتد بچاه
کور را خود این قضا همراه اوست * که مراورا اوفتادن طبع و خوست
۲۳۵ در حدث افتد نداند بُوی چیست * از من است این بُوی یا زآلودگیست

Heading: Bul. معشوق. A. عذرهای عاشقرا. B. بر روی.

و سوی ABH (۲۲۰)

و. رسوا و پیدا, corr. above. Bul. پیداست و رسوا. A. ازین مکر A (۲۲۲)

که هلا B. کو هلا A (۲۲۱). گفت بس A (۲۲۷). پیدا before.

AK (۲۲۲). G. الْقَضَا عَیْیَ as in text.

B. یا for تا (۲۲۵)

عذر خواستن آن عاشق از گناه خویش بتلبیس و روی پوش
و فهم کردن معشوق آنرا نیز،

گفت عاشق امتحان کردم مگیر * تا ببینم تو حریفی یا ستیر
من هی دانستم بی امتحان * لیک گئی باشد خبر همچون عیان
آفتابی نامر تو مشهور و فاش * چه زیانست از بکردم ابتلاش
تو مئی من خویشتن را امتحان * می کم هر روز در سود و زیان
۴۱۰ انبیا را امتحان کرده عُدات * تا شده ظاهر از ایشان مُعْجَرات
امتحان چشم خود کردم بنور * ای که چشم بد ز چشمان تو دُور
این جهان همچون خرابست و تو گنج * گر تنحصّ کردم از گنجت مرنج
ز آن چنین بی خردگی کردم گزاف * تا زخم با دشمنان هر بار لاف
تا زبانم چون ترا نامی نهد * چشم ازین دید گواهیها دهد
۴۱۵ گر شدم در راه حُرمت رادزن * آمدم اے مَه بششیر و کفن
جز بدست خود مُبرّم پا و سر * که ازین دستم نه از دست دگر
از جدایی باز می رانی سخن * هرچ خواهی کن ولیکن این مکن
در سخن آباد این در راه شد * گفت امکان نیست چون بیگاه شد
پوستها گفتیم و مغز آمد دفین * گر بهانیم این نهاند همچنین

Heading: K. این عاشق. BuL. روپوش. A. نیز for بدل.

۴۱۰. عداة. امتحان کردن A.

۴۱۲. با دشمنان هر دم بلاف A.

۴۱۷. BuL. ان مکن.

گفتن آن جهود علیٰ کرم اللہ وجہہ کی اگر اعتماد داری بر
حافظی حق از سر این کوشک خود را در انداز و
جواب گفتن امیر المؤمنین اورا،

مُرْتَضَىٰ رَا گفتم روزی يَكْ عنود * کو زعظیم خدا آگہ نبود
بر سر بای و قصری بس بلند * حفظ حق را واقفی اے ہوشمند
گفت آری او حفیظ است و غنی * ہستی ما را ز طفلی و منی ^{۲۵۵}
گفت خود را اندر افکن ہین زبام * اعتمادی کن بحفظ حق تمام
نا یقین گردد مرا ایقانِ نو * واعتمادِ خوبِ با برہانِ تو
پس امیرش گفت خامش کن برو * تا نگرود جائت زین جرأتِ رگو
کی رسد مر بندہ را کی با خدا * آزمایش پیش آرد زابتلا
بندہ را کی زہرہ باشد کز فضول * امتحانِ حق کدای گنجِ گول ^{۲۶۰}
آن خدا را می رسد کو امتحان * پیش آرد ہر دی با بندگان
تا بما مارا نہاید آشکار * کہ چہ داریم از عقیقہ در سرار
ہیچ آدمِ گفتم حق را کہ ترا * امتحانِ کردم درین جرم و خطا
تا ببینم غایتِ حِلْمَتِ شہا * اہِ کرا باشد بحالِ ابنِ کرا
عقلِ تو از بس کہ آمد خیرہ سر * هست عذرت از گناہ تو بتر ^{۲۶۵}
آنک او افراشت سقہ آسمان * تو چہ دانی کردن اورا امتحان
اے ندانستہ تو شرّ و خیر را * امتحانِ خود را کن آنکہ غیبرا

(۲۵۴) B حفظ را واقفی، with کہ written above.

(۲۵۵) A زطفلی تا منی. B هست ما را زطفلی.

(۲۵۸) B از جرأت H. ازین جرأت.

(۲۵۹) A مر بندہ را کی خدا.

(۲۶۰) AK Bul. گنج و گول. (۲۶۴) Bul. حِلْم ترا.

ور کسی بر وی کند مُشکی نثار * هم زخود داند نه از احسانِ بار
 پس دو چشمِ روشن ای صاحبِ نظر * مر را صد مادرست و صد پدر
 خاصه چشمِ دل که آن هفتاد و ست * وین دو چشمِ حسنِ خوشه چینِ اوست
 ای دریغاهِ ره‌زنانِ بنشسته‌اند * صد گره ز سرِ زبانم بسته‌اند
 ۲۴۰ پای بسته چون رود خوش راهوار * بس گران بندِیست این معذور دار
 این سخنِ اشکسته می‌آید دلا * کین سخنِ دُرست غیرت آسیا
 دُر اگرچه خُرد و اشکسته شود * توبیایِ دیده خسته شود
 ای دُر از اِشکستِ خود بر سرِ مزین * کز شکستنِ روشنی خواهی شدن
 همچنین اِشکسته بسته گفتنیست * حق کند آخر دُرشنش کو غنیست
 ۲۴۵ گدم از بشکست و از هم در سُکست * بر دکان آمد که نک نانِ دُرست
 تو هم ای عاشقِ چو جرمت گشت فاش * آب و روغن نرک کن اِشکسته باش
 آنک فرزندانِ خاصِ آدمند * نفخه اِنّا ظَلَمْنَا می‌دمند
 حاجتِ خود عرضه کن حُجّتِ مگو * همچو ابلیس لعینِ سخت‌رو
 سخت‌رویی گر ورا شد عیب‌پوش * در ستیز و سخت‌رویی رو بکوش
 ۲۵۰ آن ابو جهل از پی‌بهر مُعْجَزی * خواست همچون کینه‌ور تُرکی غُزی
 لبک آن صدیقِ حق مُعْجَزِ خواست * گفت این رو خود نگوید جز که راست
 کی رسد همچون نُوی را کز منی * امتحانِ همچو من یارے کُنی

(۲۴۱) ABHK Bul. و غرت.

(۲۴۲) A om. و.

(۲۴۳) B Bul. خواهد شدن.

(۲۴۵) A Bul. از هم در شکست. آمد نگر نان درست.

(۲۴۷) BHK Bul. کآنک فرزندان. نفخه.

(۲۵۰) Instead of this verse Bul. has the two following verses:

معجزه جست از نبی بو جهل سک * دید و نفزدش از آن الا که شک

سو جهل را بود اعجاز رسول * چون عدو دین بد شد ناقبول

گفت رو خود این نگوید A. حق for خود A (۲۵۱)

قصه مسجد اقصی و خروپ و عزم کردن داود علیه السلام
پیش از سلیمان علیه السلام بر بنای آن مسجد،

چون در آمد عزم داودی بننگ * که بسازد مسجد اقصی بسنگ
وخی کردش حق که ترک این بخوان * که زدست بر نیاید این مکان
۲۹۰ نیست در تقدیر ما آنک تو این * مسجد اقصی بر آری ای گزین
گفت جرم چیست ای دانای راز * که مرا گویی که مسجدا ساز
گفت بی جرمی تو خونها کرده * خونِ مظلومان بگردن برده
که زآوان تو خلق بی شمار * جان بدادند و شدند آنرا شکار
خون بسی رفتست بر آواز تو * بر صدای خوب جان پرداز تو
۲۹۵ گفت مغلوب تو بودم مست تو * دست من بر بسته بود از دست تو
نه که هر مغلوب شه مرحوم بود * نه که المَغْلُوب کَالْمَعْدُوم بود
گفت این مغلوب معدومست کو * جز بنسبت نیست معدوم اَقِنُوا
این چنین معدوم کو از خویش رفت * بهترین هستها افتاد و رفت
او بنسبت با صفات حق فناست * در حقیقت در فنا او را بفاست
۴۰۰ جمله ارواح در تدبیر اوست * جمله اشباح هر در تیر اوست
آنک او مغلوب اندر لطف ماست * نیست مضطر بلك مختار ولاست
منتهای اختیار آنست خود * که اختیارش گردد اینجا مُنْقَد
اختیاری را نبودی چاشنی * گر نکشتی آخر او بخواز منی
در جهان گر لقمه و گر شربست * لذت او فرع محم لذتست
۴۰۵ گرچه از لذات بی تأثیر شد * لذتی بود او و لذت گیر شد

تا مرا گویی B (۳۹۱)

اَقِنُوا B (۳۹۷)

قبله ارواح A (۴۰۰)

و شدند این آشکار A (۳۹۳)

در بقا او را A (۳۹۹)

کاختیارش ABHK Bul. (۴۰۲)

امتحان خود چو کردی ای فلان * فارغ آید ز امتحان دیگران
چون بدانستی که شکر دانه * پس بدان کاهلِ شکر خانه
۲۷۰ پس بدان بی امتحانی که اله * شکرے نفرستد ناجایگاه
این بدان بی امتحان از علم شاه * چون سرے نفرستد در پایگاه
هیچ عاقل افگند دُرّ نین * در میان مُستراحِ پُر چین
ز آنک گندم را حکیم آگهی * هیچ نفرستد بانبار گهی
شیخ را که پیشوا و ره برست * گر مریدی امتحان کرد او خُست
۲۷۵ امتحانش گر کنی در راه دین * هر تو گردی مُمتحن ای بی یقین
جرات و جهلت شود غریبان و فاش * او برهنه گئی شود زانِ افشاش
گر بیاید ذره سنجد کوه را * بر دَرَد زان که ترازویش اے فتنی
کز قیاس خود ترازو می تند * مرد حق را در ترازو می کند
چون ننگجد او بمیزانِ خرد * پس ترازوی خرد را بردرد
۲۸۰ امتحان همچون تصرف دان دُرّو * تو تصرف بر چنان شاهی مجو
چه تصرف کرد خواهد نقشها * بر چنان نقّاش بهر ابتلا
امتحانی گر بدانست و بدید * فی که هر نقّاش آن بر وی کشید
چه قدر باشد خود این صورت که بست * پیش صورتهای که در علم و بست
وسوسه این امتحان چون آمدت * بخت بد دان کآمد و گردن زدت
۲۸۵ چون چنین وسواس دیدی زود زود * با خدا گرد و در آ اندر سجود
سجده را تر کن از اشک روان * کای خدا تو را رهام زین گان
آن زمان کت امتحان مطلوب شد * مسجد دین تو پُر خُروب شد

تا پایگاه A. چون شوی A (۲۷۱). چه کردی A (۲۶۸).

سوی انبار که Bul. حکیم متبه Bul. حکیمی AB (۲۷۲).

زآن کوه A (۲۷۷). جرأت جهلت K (۲۷۶).

در چنان Bul. (۲۸۰). ننگجید A (۲۷۹).

وسواس بینی A (۲۸۵). خود این صورت کیست Bul. (۲۸۲).

از گان Bul. کای خدایا Bul. که خدایا و رهام B (۲۸۶).

جانِ گرگان و سگان هر يك جُداست * مَتَّحِدْ جانهای شیرانِ خداست
 ۴۱۰ جمع گنتم جانهایشان من بِاسْمِ * کَانَ یکی جان صد بود نِسَبَتِ بَچِم
 همچو آن يك نورِ خورشیدِ سَمَا * صد بود نِسَبَتِ بَصَحْنِ خانها
 لِيك باشد همه انوارشان * چُونَك برگیری نو دیوار از میان
 چُون نماند خانهارا قاعده * مؤمنان مانند نَفْسِ واحد
 فرق و اشکالات آید زین مقال * زَانَك نبود مِثْلِ این باشد مثال
 ۴۲۰ فرقها بی حد بود از شخصِ شیر * تا بشخصِ آدمی زاد دلیر
 لِيك در وقتِ مثال ای خوش نظر * اتِّحاد امرِ رُویِ جان بازی نگر
 کَانَ دلیر آخر مثالِ شیر بود * نیست مِثْلِ شیر در جمله حُدود
 مَتَّحِدِ نقشی ندارد این سرا * تا که مِثْلِ وَا نَمَامِ من ترا
 هم مثالِ ناقصی دست آورم * تا زحیرانیِ خَرَدِرا وَا خرم
 ۴۳۰ شبِ بَهرِ خانه چراغی می نهند * تا بنورِ آن زَطْلَمَتِ می رهند
 آن چراغِ این تن بود نورش چو جان * هست محتاجِ فَنیلِ و این و آن
 آن چراغِ شش فَنیلَهٗ این حواس * جملگی بر خواب و خور دارد اساس
 بی خور و بی خواب نَزیدِ نِیمِ دَم * با خور و با خواب نَزیدِ نیز هر
 بی فَنیلِ و روغنش نبود بقا * با فَنیلِ و روغن او هر بی وفا
 ۴۴۰ زَانَك نورِ عِلَّتِی اش مرگِ جُوسَت * چُون زید که روزِ روشن مرگِ اوست
 جملهٗ حَسَهای بَشَرِ هر بی بقاست * زَانَك پیشِ نورِ روزِ حَشَرِ لاست
 نورِ حَسِّ و جانِ بابایانِ ما * نیست کُلِّی فانی و لا چُون گِیا
 لِيك مانند ستارهٗ و ماهتاب * جمله مَخُونَد از شعاعِ آفتاب

کار يك جان صد بود A (۴۱۰).

جانهارا قاعده A (۴۱۸). این باشد مثال B Bul. (۴۱۹).

از جمله حدود Bul. (۴۲۲).

فَنیلِ این و آن A (۴۲۶).

دارد سیاس A. و خورد آرد اساس B. و om. A (۴۲۷). G as in text. (۴۲۸).

شرح إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ وَالْعَلَمَاءُ كَنَفُسٌ وَاحِدَةٌ، خاصه
اتحاد داود و سلیمان و سایر انبیا علیهم السَّلام کی اگر یکی از
ایشان را منکر شوی ایمان بهیچ نبی درست نباشد،
و این علامت اتحادست که يك خانه از آن هزاران خانه
ویران کنی آن همه ویران شود و يك دیوار قائم نماند که لا
تُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ، والعاقِلُ يَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ این
خود از اشارت گذشت،

گرچه بر ناید بجهد و زور تو * ليک مسجد را بر آرد پُورِ نو
کرده او کرده نُست اے حکیم * مؤمنان را اتصالی دان قدم
مؤمنان معدود ليک ایمان یکی * جشمشان معدود لیکن جان یکی
غیر فهم و جان که در گاو و خرس * آدمی را عقل و جانی دیگرست
۴۱۰. باز غیر جان و عقل آدمی * هست جانی در ولیّ آن دمی
جان حیوانی ندارد اتحاد * تو مجوّ این اتحاد از رُوحِ باد
گر خورد این نان نگردد سیر آن * ور کشد بار این نگردد او گران
بلک این شادی کند از مرگ او * از حسد میرد چو بیند برگ او

Heading: ABHK سار الانبیا. AK om. کی before اگر. Bul. یکی را ازیشان. B
Bul. و يك دیوار for دیگر دیوار. B هزاران before آن. G om. که اگر يك خانه
After the Heading Bul. adds: از اشارات گذشت والله اعلم. K. بین احد من رسله

از خدا داود را آمد خطاب * ای گزین پیغمبر والا جناب

تو مثنوین هیچ دلبنده خیال * تا نباشد در دلت حزن و ملال

(۴۱۰) AB Bul. غیر عقل و جان آدمی.

(۴۱۱) A از روی باد.

جان حیوانی بود حیّ امر غذا * هر بپرد او بهرنیک و بَدَے
 گر بپرد این چراغ و طّی شود * خانه هسایه مُظْلِم کی شود
 ۴۵۵ نور آن خانه چو بی این هر بیاست * پس چراغِ حقّ هر خانه جدّاست
 این مثال، جان حیوانی بود * نه مثال، جان ربّانی بود
 باز از هندوی شب چون ماه زاد * در سرّ هر روزی نوری فتاد
 نورِ آن صد خانه را تو یک شهر * که نماید نورِ این بی آن دگر
 تا بود خورشید تابان بر اُفق * هست در هر خانه نورِ او فُتق
 ۴۶۰ باز چون خورشید جان آفل شود * نورِ جمله خانها زایل شود
 این مثال، نور آمد مثل فی * مر ترا هادی عُدُورا رزنی
 بر مثال، عنکبوت آن زشت خو * پردهای گنهارا بر بافد او
 از لُعبِ خویش پرده نور کرد * دیده ادراکِ خود را کور کرد
 گردنِ اسب ار بگیرد بر خورد * ور بگیرد پاش بستاند لحد
 ۴۶۵ کم نشین بر اسبِ توسن بی لگام * عقل و دین را پیشوا کن و السّلام
 اندرین آهنگ منگر سُست و پست * کاندَرین ره صبر و شقّ انفس است

بقیه قصّه بنای مسجد اقصی،

چون سُلیمان کرد آغاز، بنا * باک چون کعبه هایون چون رمّی
 در بناش دیده می شد کَر و فر * فی فُسُرده چون بناهای دگر
 در بنا هر سنگ کز که می سُکست * فاش سیرُوا بی هی گفت از نُحُست

بر سر هر روزی K Bul. (۴۵۷) . بهرنیک و بدا A . حی از غدی Bul. (۴۵۲)

فتق A . نور آن فتق B . افق for فراق A (۴۵۹)

ادراک H (۴۶۲) altered to دراک.

A om. پاش and has دم suppl. above. (۴۶۴)

A om. و. (۴۶۵) G شقّ, as in text. (۴۶۶)

آغاز بنی AH (۴۶۷) . شوکت A Bul. (۴۶۹)

آنچنانك سوز و درد زخم كيك * محو گردد چون در آید مار ایلک
 ۴۳۵ آن چنانك غور اندر آب جست * تا در آب از زخم زنبوران برست
 می کند زنبور بر بالا طواف * چون بر آرد سر نداشتش معاف
 آب ذکر حق و زنبور این زمان * هست یاد آن فلانه و آن فلان
 دم بخور در آب ذکر و صبر کن * تا رهی از فکر و وسواس گهن
 بعد از آن تو طبع آن آب صفا * خود بگیری جلگی سر تا بپا
 ۴۴۰ آنچنانك از آب آن زنبور شر * می گریزد از تو هر گیرد حذر
 بعد از آن خواهی تو دور از آب باش * که بر هم طبع آبی خواجه تاش
 پس کسانی کر جهان بگذشته اند * لا نیند و در صفات آغشته اند
 در صفات حق صفات جمله شان * همچو اختر پیش آن خور بی نشان
 گر زقرآن نقل خواهی ای حرون * خوان جیبیع هر لدینا مخضرون
 ۴۴۵ مخضرون معدوم نبود نیک یین * تا بقای روحها دانی یقین
 روح محبوب از بقا بس در عذاب * روح واصل در بقا پاک از حجاب
 زین چراغ حس حیوان المراد * گفتست هان تا نجوی اتحاد
 روح خود را متصل کن ای فلان * زود با ارواح قدس سالکان
 صد چراغ ار مُرند ار بیستند * پس جدا اند و یگانه نیستند
 ۴۵۰ زان همه جنگد این اصحاب ما * جنگ کس نشنید اندر انبیا
 زانك نور انبیا خورشید بود * نور حق ما چراغ و شمع و دود
 يك بمیرد يك بهاند تا بروز * يك بود پژمرده دیگر با فروز

آن فلانه و این فلان B. این فلانه K. یاد این فلان و آن فلان Bul. (۴۳۷)

(۴۳۸) A دم بخورد آب. ABHK om. و before وسواس. In H و is suppl. above.

(۴۴۰) G جوید حذر with *idāfat*. B جوید حذر.

(۴۴۶) K هم در عذاب. Bul. از بقایش در عذاب.

(۴۴۹) BGHK بر مُرند as in text. ABH جدا.

(۴۵۰) A وین اصحاب.

(۴۵۲) A و دیگر.

قصه آغاز خلافت عثمان رضی الله عنه و خطبه وی در بیان آنک ناصح فعال بفعل به از ناصح قوال بقول،

قصه عثمان که بر منبر برفت * چون خلافت یافت بشناید نفت
منبر مهنر که سه پایه بدست * رفت بوبکر و دوم پایه نشست
بر سوم پایه عمر در دور خویش * از برای حرمت اسلام و کیش
۹۰ دور عثمان آمد او بالاے تخت * بر شد و نشست آن محمود بخت
پس سؤالش کرد شخصی بو النضول * کآن دو نشستند بر جای رسول
پس تو چون جستی ازیشان برترے * چون برتبت تو از ایشان کتری
گفت اگر پایه سوم را بسپر * و هم آید که منال عمر
بر دوم پایه سوم من جای جو * گوی بوبکرست و این هم مثل او
۹۵ هست این بالا مقام مصطفی * و هم مثلی نیست با آن شه مرا
بعد از آن بر جای خطبه آن و دود * نا بقرب عصر لب خاموش بود
زهره نه کس را که گوید هین بخوان * یا برون آید زمجد آن زمان
هیبتی بنشسته بد بر خاص و عام * بر شد نور خدا آن صحن و بام
هرک بینا ناظر نورش بدی * کور زان خورشید هم گرم آمدی
۱۰۰ پس زگری فهم کردے چشم کور * که بر آمد آفتابی بی فتور
لیک این گری گشاید دیدرا * تا ببیند عین هر بشیدرا
گرمیش را ضجرتی و حالتی * زان نیش دل را گشادی فسحتی

Heading: B خطبه او.

(۴۸۹) AH حرمت و اسلام A. بر سیم پایه

(۴۹۲) AH پایه سیم را.

(۴۹۵) Bul. و K om. و دوم پایه

(۴۹۹) A ناظری. (۵۰۱) Bul. آن گری

(۵۰۲) G ضجرتی

۴۷۰ همچو از آب و گل آدم کده * نور ز آهک پارها تابان شده
 سنگ بی حمال آینه شده * و آن در و دیوارها زنده شده
 حق می گوید که دیوار بهشت * نیست چون دیوارها بی جان و زشت
 چون در و دیوارِ نین با آگهیست * زنده باشد خانه چون شاهنشیست
 هم درخت و میوه هم آب زلال * با بهشتی در حدیث و در مقال
 ۴۷۵ ز آنک جنت را نه ز آلت بسته اند * بلک از اعمال و نیت بسته اند
 این بنا ز آب و گل مرده بُدست * و آن بنا از طاعت زنده شدست
 این باصل خویش ماند پُرخلل * و آن باصل خود که علمست و عمل
 هم سریر و قصر و هم ناچ و ثیاب * با بهشتی در سؤال و در جواب
 فرش بی فرش پیچیده شود * خانه بی مکناس رُویده شود
 ۴۸۰ خانه دل بین زغم رُویده شد * بی گناس از توبه رُویده شد
 تخت او سیار بی حمال شد * حلقه و در مُطَرِب و قَوَال شد
 هست در دل زندگی دار اخلود * در زبانم چون غیاید چه سود
 چون سلیمان در شدی هر بامداد * مسجد اندر بهر ارشاد عباد
 پند دادی که بگفت و لحن و ساز * که بفعل اغنی رُکوعی یا نماز
 ۴۸۵ پندِ فعلی خلق را جذاب تر * که رسد در جان هر باگوش و گر
 اندر آن وهم امیری کم بود * در حشم تأثیر آن مُحکَم بود

و آدم کده A (۴۷۰).

نه. A om. (۴۷۵).

و آن باصل خود پر از علم و عمل B (۴۷۷).

B om. و after (۴۷۸).

bis. شود for شده K (۴۷۹).

B در زبانم (۴۸۲).

با نماز. AB Bul. بگفت لحن A (۴۸۴).

در گوش هر بی جان و گر Bul. کی رسد B (۴۸۵).

در بیان آنک حکما گویند آدمی عالم صُغریست و حکمای
 اللّٰهی گویند آدمی عالم کُبُریست زیرا آن علم حکما بر صورت
 آدمی مقصور بود و علم این حکما در حقیقت حقیقت
 آدمی موصول بود،

پس بصورت عالم اصغر نُوی * پس بمعنی عالم اکبر نُوی
 ظاهر آن شاخ اصل میوه است * باطناً بهر ثمر شد شاخ هست
 گر نبودی مِلّ و اومید ثمر * گی نشاندی باغبان بیخ شجر
 پس بمعنی آن شجر از میوه زاد * گر بصورت از شجر بودش ولاد
 ۵۲۰ مصطفی زین گفت کادم وانیسا * خَلَفَ مِنْ بَاشِدْ در زیر لولا
 بهر این فرموده است آن ذو فُنون * رَمَزَ نَحْنُ الْأَخْرُونَ السَّائِقُونَ
 گر بصورت من زادم زادهام * من بمعنی جَدِّ جَدَّ افتادهام
 کز برائے من بُدش سجدۀ مَلْک * وز پی من رفت بر هفتم فلک
 پس زَمَن زایید در معنی پدر * پس زمبوه زاد در معنی شجر
 ۵۲۰ اوّل فکر آخر آمد در عمل * خاصه فکرے کو بود وصف ازل
 حاصل اندر یک زمان از آسمان * یُرود می آید ایدر کاروان
 نیست بر این کاروان این ره دراز * گی مَفَازَه زفت آید با مَفَاز
 دل بکعبه یُرود در هر زمان * جسم طبع دل بگیرد زامتنان
 این دراز و کونهی مر جسم راست * چه دراز و کوتاه آنجا که خداست

Heading: Bul. کبراست. ABHK Bul. حکمای الہی. Bul. صغراست. ABHK Bul.

در حقیقت آدمی. ABH Bul. مقصور بود. A om. زیرا علم آن حکما

۵۲۲) Bul. امید. ۵۲۳) ظاهر آن شاخ. ABHK Bul. ۵۲۴)

۵۲۵) Bul. فکرے که بود. AH ۵۲۶) بودش ثراد. Bul. ۵۲۷)

۵۲۸) Bul. اندر کاروان. A ۵۲۹) اندر کاروان. G مَفَاز، without *qamma*. ۵۳۰)

کور چون شد گرم از نورِ قَلَم * از فرج گوید که من بینا شدم
 سخت خوش مستی ولی ای بو اَحْسَن * پارهٔ راهست تا بینا شدن
 ۵۰۰ این نصیب کور باشد ز آفتاب * صد چنین وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالْاَصْوَابِ
 وَاَنْتَکَ او آن نور را بینا بود * شرح او گوی کارِ بوسینا بود
 ور شود صد نو که باشد این زبان * که بچناند بکف بردهٔ عیان
 وای بروی گر بساید پرده را * تبغِ اللّٰهی کند دستش جدا
 دست چه بُود خود سرش را بر کند * آن سَری کز جهل سرهای کند
 ۵۱۰ این بتقدیر سخن گفتم ترا * ورنه خود دستش کجا و آن کجا
 خاله را خایه بُدی خالو شدی * این بتقدیر آمدست ار او بُدی
 از زبان تا چشم کو پاک از شکست * صد هزاران ساله گویم اندکست
 هین مشو نومید نور از آسمان * حق چو خواهد می رسد در یک زمان
 صد اثر در کانه‌ها از اختران * می رساند قُدرتش در هر زمان
 ۵۱۰ اختر گردون ظلم را ناسخاست * اختر حق در صفاتش راسخاست
 چرخ پانصد ساله راه ای مستعین * در اثر نزدیک آمد با زمین
 سه هزاران سال و پانصد تا زُحَل * دَم بَدَم خاصیتش آرد عمل
 دَرهَمش آرد چو سایه در ایاب * طُولِ سایه چیست پیش آفتاب
 وز نُفوسِ پالکِ اخترِوش مدد * سوی اخترهای گردون می رسد
 ۵۲۰ ظاهر آن اختران قَوَامِ ما * باطنِ ما گشته قَوَامِ سِما

کور شد چون A (۵۰۲)

ز آنک او A (۵۰۶)

گر شود صد تو ABHK Bul. (۵۰۷)

هزاران سال B (۵۱۲)

را بخند and ناسخند K (۵۱۵)

در صفِ معراجیان گر بیستی * چون بُراقت برکشاند نیستی
 نه چو معراج زمینی تا قمر * بلک چون معراجِ کلکی تا شکر
 نه چو معراج بخاری تا سما * بل چو معراج جنبی تا نهی
 ۵۵ خوش بُراقی گشت خنگ نیستی * سوی هستی آردت گر نیستی
 کوه و دریاها سُمش مَس می‌کند * تا جهانِ حَس را پس می‌کند
 پا بگش در کشتی و می‌رو روان * چون سوی معشوق جان جانِ روان
 دست نه و پای نه رو تا قَلَم * آنچنانک تاخت جانها از عدم
 بر دریدی در سخن پرده قیاس * گر نبودی سمعِ سامع را نُعاس
 ۵۶ ای فلک برگشت او گوهر بیار * از جهانِ او جهانها شرم دار
 گر بیاری گوهرت صدتا شود * جامدت بینند و گویا شود
 پس نثاری کرده باشی بهر خود * چونک هر سرمایه تو صد شود

قصهٔ هدیه فرستادن بلقیس از شهر سبا سوی سلیمان علیه السلام،

هدیهٔ بلقیس چلِ استر بُدست * بار آنها جمله خشتِ زر بُدست
 چون بصحرای سلیمانی رسید * فرشِ آنرا جمله زر پخته دید
 ۵۷ بر سر زر تا چهل منزل براند * تا که زر را در نظر آبی نماند
 بارها گفتند زر را وا بریم * سوی مخزن ما چه بیگار اندریم
 عرصهٔ کش خاك زر ده دهیست * زر بهدیه بردن آنجا ابله‌یست
 اے بُرده عقل هدیه تا اله * عقل آنجا کترست از خاك راه
 چون کساد هدیه آنجا شد پدید * شرمساریشان می واپس کشید

(۵۵۲) Bul. ار بیستی. A. بر گشاید. B. بر کشاند. *sine puncto*.

(۵۵۷) Bul. معشوقِ جانِ جانِ روان. G. چون for خوش. B. میرو دوان.

(۵۵۸) A. آنچنانک جانها را از عدم، the را suppl. above.

(۵۶۱) ABHK شش تا شود. (۵۶۲) BH Bul. چلِ اشتر.

(۵۶۶) G. پیکار. H. بیگار. (۵۶۴) B. همه واپس.

۵۴۰ چون خدا مر جسم را تبدیل کرد * رفتش بی فرسخ و بی میل کرد
صد امیدست این زمان بر دار گام * عاشقانه اے فتی خَلَّی الْکَلَام
گرچه پبله چشم برهم می زنی * در سفینه خفته ره می کنی

تفسیر این حدیث که مَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ مَنْ
تَمَسَّكَ بِهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ،

بهر این فرمود پیغمبر که من * همچو کشتیام بطوفانِ زمن
ما و اصحابم چو آن کشتی نوح * هرک دست اندر زند یابد فُتُوح
۵۴۰ چونک با شیخی تو دُور از زشتی * روز و شب سیارے و در کشتی
در پناه جانِ جان بخشی تُوی * کشتی اندر خفته ره می روه
مَسْکُل از پیغمبر ایامِ خویش * تکیه کم کن بر فن و بر کامِ خویش
گرچه شیری چون روی ره بی دلیل * خویش بین و در ضلالی و ذلیل
هین مبرِ الا که با پره های شیخ * نا بینی عَوْنِ لشکرها ی شیخ
۵۴۵ یک زمانی موجِ لطفش بالِ نُست * آتشِ قهرش دمی حمالِ نُست
قهرِ اورا ضدِ لطفش کم شمر * اتحادِ هر دو بین اندر اثر
یک زمان چون خاکِ سبزه می کند * یک زمان پُر باد و گِزَرَت می کند
جسمِ عارف را دهد وصفِ جَماد * تا برو رُوید گُل و نسرین شاد
لیک او بیند نبیند غیر او * جز بَمَغْزِ پالک ندهد خُلد بُو
۵۵۰ مغز را خالی کن از انکارِ یار * تا که رجحان یابد از گلزارِ یار
تا یابی بُوی خُلد از یار من * چون محمد بُویِ رحمن از یمن

Heading: BK نجی. (۵۴۸) BGK پیغامبر.

کشتی و نوح K. ما و اصحابم چون کشتی نوح (۵۴۱) Bul.

پیغامبر BGHK. مگسل از پیغمبر Bul. مشکل از پیغامبری A (۵۴۲)

عون و لشکرها ی AG (۵۴۴) خوش بینی در ضلالی Bul. (۵۴۳)

کیبایی که از ویک مائری * بر دُخان افتاد گشت آن اختری
 نادر اکسیری که از وی نیم ناب * بر ظلامی زد بکردش آفتاب
 بُو الْعجب میناگری کزیک عمل * بست چندین خاصیت را بر زُحل
 باقی اخترها و گوهرهای جان * هم برین مقیاس اے طالب بدان
 ۵۹۵ دیدُ حَتّی زبون آفتاب * دیدُ ربّانی جو و بیاب
 تا زبون گردد پیش آن نظر * شَعْشَعان آفتاب با شَرَر
 کآن نظر نوری و این ناری بود * نار پیش نور بس تاری بود

کرامات و نور شیخ عبد الله مغربی قدس الله سرّه،

گفت عبد الله شیخ مغربی * شصت سال از شب ندیدم من شی
 من ندیدم ظلمتی در شصت سال * نه بروز و نه شب نه زاعتلال
 ۶۰۰ صوفیان گفتند صدق قال او * شب هی رفتیم در دُنبال او
 در بیابانهای پُر از خار و گو * او چو ماه بدر مارا پیش رو
 روی پس ناکرده می گفتی شب * هین گو آمد میل کن در سوی جب
 باز گفتی بعد یکدم سوی راست * میل کن زیرا که خاری پیش پاست
 روز گشتی پاش را پای بوس * گشته و پایش چو پاهای عروس
 ۶۰۵ نه زخاک و نه زگل بر وی اثر * نه از خراش خار و آسیب حجر
 مغربی را مشرقی کرده خدای * کرده مغرب را چو مشرق نورزای

شعشعان A (۵۹۶) . جوی و بیاب B (۵۹۵) . و گشت Bul. (۵۹۱)

کآن نظر ناری و این ناری بود * نار پیش نوریش تاری بود Bul. (۵۹۷)

سرّه الغریز: B Heading.

هین که آمد A (۶۰۲) . صدق حال او B (۶۰۰)

پیش ماست Bul. (۶۰۴) . After this verse Bul. adds: (۶۰۴)

روز گشتی پای بوسش گشته ما * زآنکه بودش پاک از گل هر دو پا

نورزا B. خدا B (۶۰۶)

۵۷۰ باز گفتند ارکساد و ار روا * چیست بر ما بنده فرمانیم ما
 گر زر و گر خاک مارا بُردنیست * امرِ فرمانِ ده بجا آوردنیست
 گر بفرمایند که واپس برید * هم بفرمانِ تحفه را باز آورید
 خندش آمد چون سُلیمان آن بدید * کز شما من کی طلب کردم نَرید
 من نمی گویم مرا هدیه دهید * بلك گفتم لایق هدیه شوید
 ۵۷۵ که مرا از غیب نادر هدیه است * که بَشَر آنرا نیارد نیز خواست
 می پرستید اختری کو زر کند * رُو باو آرید کو اختر کند
 می پرستید آفتاب چرخ را * خوار کرده جانِ عالی نرخر
 آفتاب از امرِ حق طَبَاح ماست * ابلهی باشد که گویم او خداست
 آفتابت گر بگردد چون کُنی * آن سیاهی زو تو چون بیرون کُنی
 ۵۸۰ نه بدرگاهِ خدا آری صُداغ * که سیاهی را بَر و ده شُعاغ
 گر کُشدت نیم شب خورشید کو * تا بنالی یا امان خواهی ازو
 حادثات اغلب بشب واقع شود * و آن زمان معبودِ تو غایب بود
 سوی حق گر راستانه خَم شوی * و از ره از اخترانِ مَحَرَم شوی
 چون شوی مَحَرَم گشام با تو لب * تا ببینی آفتابی نیم شب
 ۵۸۵ جز روانِ پاك اورا شَرَق نه * در طُلوعش روز و شب را فَرَق نه
 روز آن باشد که او شارِق شود * شب نماند شب چو او بارِق شود
 چون نماید ذَرَه پیشِ آفتاب * همچنانست آفتاب اندر لُبَاب
 آفتابی را که رُخشان می شود * دیدک پیشش کُند و حیران می شود
 همچو ذَرَه بینش در نورِ عرش * پیشِ نورِ بی حدِ موفورِ عرش
 ۵۹۰ خوار و مسکین بینی اورا بی قرار * دیدک را قَوّت شه از کردگار

و از روا B. از کساد AB (۵۷۰)

کِن واپس برید Bul. (۵۷۲)

شارق بود Bul. (۵۸۶)

و موفور Bul. (۵۸۹)

بجای BK (۵۷۱)

یا بنالی A (۵۸۱)

as in text. رُخشان G (۵۸۸)

دیدک با قَوّت B (۵۹۰)

دانه گوید گر تو می‌دزدی نظر * من هی‌دزدم ز تو صبر و مفر
چون کشیدت آن نظر اندر بیم * پس بدانی کز تو من غافل نیم

قصه عطاری که سنگ ترازوی او رگل سرشوی بود و
دزدیدن مشتری رگل‌خوار از آن گل هنگام سنجیدن شکر
دزدیده و پنهان،

۷۲۵ پیش عطاری یکی رگل‌خوار رفت * تا خرد ابلوچ قدم خاص رفت
پس بر عطاری طراز دودیل * موضع سنگ ترازو بود رگل
گفت رگل سنگ ترازوی منست * گر ترا میل شکر بخردنست
گفت هستم در مهتی قندجو * سنگ میزان هرچ خواهی باش گو
گفت با خود پیش آنک رگل‌خورست * سنگ چه بود رگل نکوتر از زرست
۷۳۰ همچو آن دلاله که گفت ای پسر * نو عروسی یافتم بس خوب‌فر
سخت زیبا لیک هم یک چیز هست * کان ستیره دختر حلواگرست
گفت بهتر این چنین خود گر بود * دختر او چرب و شیرین‌تر بود
گر نداری سنگ و سنگ از رگلست * این به و به رگل مرا میوه دلست
اندر آن کفه ترازو زاعتداد * او بجای سنگ آن رگل را نهاد
۷۳۵ پس برای کفه دیگر بدست * هم بقدر آن شکر را می‌شکست

صبر و مفر H (۷۲۴)

Heading: A om. از.

خاص و رفت A (۷۲۵)

(۷۲۶) After this verse Bul. adds:

گفت عطاری جوان ابلوچ من * نیست نیکی بی تکلف بی سخن

خوب و فر Bul. یافتم همچون قبر H (۷۳۰)

این مرا میوه B (۷۳۴)

نور این شمس، شُموئی فارس است * روز خاص و عام را او حارس است
 چون نباشد حارس آن نور، مجید * که هزاران آفتاب آرد پدید
 تو بنور او همی رود امان * در میان ازدها و کژدمان
 ۶۱۰ پیش پبشت می رود آن نور پاک * می کند هر رهزنی را چاک چاک
 یَوْمَ لَا يُخْزِي النَّبِيَّ رَاسِت دَان * نُورِ بَسَعَى بَيْنَ أَيْدِيهِمْ بَخْوَان
 گرچه گردد در قیامت آن فزون * از خدا اینجا بخواهید آزمون
 کو ببخشد هر بهیغ و هر بهاغ * نور جان و الله اعلم بِالْبَلَاغ

باز گردانیدن سلیمان علیه السّلم رسولان بلقیس را بآن هدیه
 کی آورده بودند سوی بلقیس و دعوت کردن بلقیس را
 بایمان و ترك آفتاب پرستی،

باز گردید اے رسولان، خجل * زر شمارا دل بین آرید دل
 ۶۱۰ این زر من بر سر آن زر نهید * کورئ تن فرج استررا دهید
 فرج استر لایق حلقه زرست * زر عاشق روی زرد اصرست
 که نظرگاه خداوندست آن * کز نظرانداز خورشیدست کان
 کو نظرگاه شعاع آفتاب * کو نظرگاه خداوند لباب
 از گرفت من زجان اسپر کنید * گرچه اکنون هم گرفتار منید
 ۶۲۰ مرغ فتنه دانه بر بامست او * پر گشاده بسته دامت او
 چون بدانه داد او دل را بجان * ناگرفته مر ورا بگرفته دان
 آن نظرها که بدانه می کند * آن گره دان کو بها بر می زند

نورِ بَسَعَى G (۶۱۱). کردمان G (۶۰۹). as in text. روز خاص G (۶۰۷).

Heading: A om. رسولان. A با هدیه. BK Bul. با آن هدیه. Bul. سوی ایمان.

ناگرفته مرغ را B. ناگرفته مور را A (۶۲۱).

دلدارى کردن و نواختن سلیمان علیه السّلم مر آن رسولانرا
و دفع وحشت و آزار از دل ایشان و عذر قبول
ناکردن هدیه شرح کردن با ایشان،

ای رسولان می فرستتان رسول * ردّ من بهتر شما را از قبول
پیش بلقیس آنچه دیدیت از عجب * باز گوید از بیابان ذنب
تا بداند که بزر طامع نه ام * ما زر از زرّ آفرین آورده ام
آنک گر خواهد همه خاک زمین * سر بسر زر گردد و دُرّ نین
حق برای آن کند ای زرگزین * روز محشر این زمین را نقره گین
فارغیم از زر که ما بس بُر قیم * خاکانرا سر بسر زرین کنیم
از شما گئی گدیه زر می کنیم * ما شما را کی میاگرى کنیم
ترک آن گیرید گر ملک سباست * که برون آب و گل بس ملکه است
تخته بندست آنک تختش خواند * صدر پنداره و بر در ماند
پادشاهی نیست بر ریش خود * پادشاهی چون کنی بر نیک و بد
بی مراد تو شود ریش سپید * شرم دار از ریش خود ای کز امید
مالك الملکست هرکش سر نهد * بی جهان خاک صد ملکش دهد
لیک ذوق سجده پیش خدا * خوشتر آید از دو صد دولت ترا
پس بنالی که نخواهم ملکه ها * ملک آن سجده مسلم کن مرا

Heading: A om. مر آن. B om. مر. Bul. کردن بایشان.

(۶۵۴) After this verse Bul. adds:

که چهل منزل بروی زر بدید * وز چنین هدیه خجل چون می شدید

من شما bis. Bul. میکم. کی for که (۶۵۹). همه روی زمین B (۶۵۶).

و. A om. برون از آب ABHK. اگر ملک B (۶۶۰).

سفید H Bul. (۶۶۲).

چون نبودش تیشه او دیر ماند * مشتری را منظر آنجا نشاند
 رویش آن سو بود گل خور نایشکفت * گل ازو پوشیده دزدیدن گرفت
 ترس ترسان که نباید ناگهان * چشم او بر من فتد از امتحان
 دید عطار آن و خود مشغول کرد * که فزون تر دزد هین ای روی زرد
 ۶۴۰ گر بدزدی وز گل من می بری * رو که هم از پهلوی خود می خوری
 تو هی ترسی ز من لیلک از خری * من می ترسم که تو کمتر خوری
 گرچه مشغولم چنان احمق نیم * که شکر افزون کشی تو از نیم
 چون ببینی مر شکر را زآزمود * پس بدانی احمق و غافل که بود
 مرغ زان دانه نظر خوش می کند * دانه هم از دور راهش می زند
 ۶۴۵ گر زنای چشم خطی می بری * نه کباب از پهلوی خود می خوری
 این نظر از دور چون تیرست و سم * عشقت افزون می شود صبر تو کم
 مال دنیا دام مرغان ضعیف * ملک عقی دام مرغان شریف
 تا بدین ملکی که او دامیست ژرف * در شکار آرند مرغان شگرف
 من سلیمان می خواهم ملکنان * بلک من برهانم از هر هُلکنان
 ۶۵۰ کین زمان هستید خود مملوک ملک * مالک ملک آنک بجهد او زهْلک
 بازگفته اے اسیر این جهان * نام خود کردی امیر این جهان
 ای تو بنده این جهان محبوس جان * چند گویی خویش را خواجه جهان

منظر او می نشاند AH. تیشه (sic) او می دیر ماند H (۶۴۶)

هین for ازین Bul. دید آن عطار AB Bul. (۶۴۹)

شکر را آزمود B (۶۴۲)

خطی A. کز زنای چشم K (۶۴۵)

چون تیرست H (۶۴۶)

دامست G (۶۴۸)

می برهانم B. من سلیمان خواهم Bul. (۶۴۹)

بجهد ABHK Bul. آنک for او که B (۶۵۰)

۷۸۰ مر مرا سوی گهستان راندند * میوها زان بیشه می افشانندند
 که خدا شیرین بکرد آن میوه را * در دهان تو بهشتهای ما
 هین بخور پاك و حلال و بی حساب * بی صداع و نقل و بالا و نشیب
 پس مرا زان رزق نطفی رُو نمود * ذوقِ گفتن من خردهای ربود
 گفتم این فتنهست ای رب جهان * بخشی ده از همه خلفان نهان
 ۷۸۵ شد سخن از من دل خوش یافتم * چون انار از ذوق می بشکافتم
 گفتم ار چیزی نباشد در بهشت * غیر این شادی که دارم در سرشت
 هیچ نعمت آرزو نآید دگر * زین نپردازم مجبور و نیشکر
 ماند بود از کسب يك دو حبهام * دوخته در آستین حبهام

نیت کردن او کی این زر بدم بدان هیزم کش چون من روزی
 یافتم بکرامات مشایخ و رنجیدن آن هیزم کش از ضمیر و نیت او،

آن یکی درویش هیزم می کشید * خسته و مانده زبیشه در رسید
 ۷۹۰ پس بگفتم من زروزه فارغم * زین سپس از بهر رزم نیست غم
 میوه مکروه بر من خوش شدست * رزقِ خاصی جسم را آمد بدست
 چونك من فارغ شدستم از گلو * حبه چندست این بدم بدو
 بدم این زر را بدین تکلیف کش * تا دو سه روزك شود از قوت خوش
 خود ضمیرم را همی دانست او * زآنك سمعش داشت نور از شمع هو
 ۷۹۵ بود پیشش سر هر اندیشه * چون چراغی در درون شیشه

ABH om. حلال بی حساب A. حلالی بی حساب BH (۷۸۲). این میوه را Bul. (۷۸۱)

دل بشکافتم B (۷۸۵). بالا before و. BHK Bul. om. نقل before و

کسب K (۷۸۸). مجبور for مجبور BHK Bul. (۷۸۷)

Heading: A om. او.

زآنك شمعش HK (۷۹۴). بدین for بدان Bul. (۷۹۳)

پادشاهان جهان از بدَرگی * بُو نبردند از شرابِ بندگی
 ورنه اذَقَم وار سَرگردان و دنگ * ملک را برهر زدندی بی درنگ
 لیک حق بهر ثبات این جهان * مَهرشان بَنهاد بر چشم و دهان
 ۶۷۰ تا شود شیرین بر ایشان تخت و تاج * که ستانیم از جهانداران خراج
 از خراج ار جمع آری زر چو ریگ * آخر آن از تو بهاند مُردَریگ
 همره جانت نگردد ملک و زر * زر بده سُرْمه ستان بهر نظر
 نا بینی کین جهان چاهست تنگ * یوسفانه آن رسن آرمه پچنگ
 تا بگوید چون زجاء آبی بیام * جان که یا بُشَرائِ هُذالِی غلام
 ۶۷۵ هست در چاه انعکاساتِ نظر * کمترین آنکِ نماید سنگ زر
 وقتِ بازی کودکانرا زاختلال * مینماید آن خَزَفها زَر و مال
 عارفانش کیمیاگر گشته‌اند * تا که شد کانه‌ها بر ایشان نژند

دیدن درویش جماعت مشایخ را در خواب و درخواست کردن
 روزی حلال بی مشغول شدن بکسب و از عبادت ماندن
 و ارشاد ایشان اورا و میوه‌های تلخ و ترش کوهی
 بر وی شیرین شدن بداد آن مشایخ ،

آن یکی درویش گفت اندر سَمَر * خَضَریانرا من بدیدم خواب در
 گفتم ایشانرا که روزی حلال * از کجا نوشم که نبُود آن و بال

که حق از بهر ثبات AB (۶۶۹) . زدی B (۶۶۸)

آخر از تو آن بهاند AH (۶۷۱)

ملک و زر بفروش و حیرانی بحر: H in second hemistich (۶۷۲)

زچه آبی AH (۶۷۳)

Heading: K Bul. بکسب دنیا. Bul. که مشغول. B. حلال از ایشان. K Bul. ماندن او.

و بر وی Bul. برو شیرین A. اورا میوه‌های Bul. زان و بال Bul. (۶۷۴)

تخریض سلیمان علیه السّلم مر رسولانرا بر تعجیل هجرت بلقیس
بهر ایمان،

همچنان که شه سلیمان در نَبَرْد * جذب خیل و لشکر بلقیس کرد
که بیاید ای عزیزان زود زود * که برآمد موجها از بحر جود
۷۲۰ سوی ساحل میفشاند بی خطر * جوش موجش هر زمانی صد گهر
الصّلا گفتیم اے اهل رشاد * کین زمان رضوان در جنت گشاد
پس سلیمان گفت ای پیکان روبد * سوی بلقیس و بدین دین بگروید
پس بگویدش یّا اینجا تهاّم * زود که إِنَّ اللَّهَ يَدْعُو بِالْإِسْلَامِ
هین یّا اے طالب دولت شتاب * که فتوحست این زمان و فتح باب
۷۲۵ ای که نو طالب نه نو هر بیّا * نا طلب یابی ازین یار وفا

سبب هجرت ابرهیم ادهم قدّس الله سرّه و ترک ملک خراسان،

ملک برهر زن تو ادهم وار زود * نا بیایی همچو او مُلک خلود
خنثه بود آن شه شبانه بر سریر * خراسان بر بام اندر دار و گیر
فصد شه از خراسان آن هم نبود * که کند زان دفع دزدان و رنود
او همی دانست کآن کو عادلست * فارغست از واقعه ایمن دلست
۷۳۰ عدل باشد پاسبان کامها * نه بشب چوبک زنان بر بامها
لیک بُد مقصودش از بانگ رباب * همچو مشتاقان خیال آن خطاب
نالۀ سُرنا و تهدید دُهل * چیزکی ماند بدان ناغور کُل
پس حکیمان گفته اند این لحنها * از دوار چرخ بگرفتیم ما

که. Bul. om. (۷۲۴)

هم تو یا. ABH Bul. (۷۲۵)

Heading: A ادهم suppl. above. A om. ملک. B خراسان گفتن.

آمن دلست. G originally. هر کو عادلست. Bul. (۷۲۶) B درم زن.

هیچ پنهانی نشد از وی ضمیر * بود بر مضمون دلهای او امیر
 پس هی منگید با خود زیر لب * در جواب فکرتم آن بو العجب
 که چنین اندیشی از بهر ملوک * کَيْفَ تَلْقَى الرَّزْقَ إِنْ لَمْ يَرْزُقْكَ
 من نمی کردم سخن را فهم لیک * بر دلم می زد عتابش نیک نیک
 ۷۰- سوی من آمد بهیت همچو شیر * تنگتر هیزم را زخود بنهاد زیر
 پرتو، حالی که او هیزم نهاد * لرزه بر هر هفت عضو من فتاد
 گفت یا رب گر ترا خاصان می اند * که مبارک دعوت و فرخ پی اند
 لطف تو خواهم که میناگر شود * این زمان این تنگتر هیزم زر شود
 در زمان دیدم که زر شد هیزم * همچو آتش بر زمین می تافت خوش
 ۷۰۵ من در آن بی خود شدم تا دیرگه * چونک با خویش آدمم من از وله
 بعد از آن گفت ای خدا گر آن کبار * بس غیورند و گریزان ز اشتبار
 باز این را بند هیزم ساز زود * بی توقف هم بر آن حالی که بود
 در زمان هیزم شد آن اغصان زر * مست شد در کار او عقل و نظر
 بعد از آن بر داشت هیزم را و رفت * سوی شهر از پیش من او تیز و تفت
 ۷۱- خواستم تا در بی آن شه روم * برسم انرا و سه مشکلات و بشنوم
 بسته کرد آن هیبت او مرا * پیش خاصان ره نباشد عامه را
 و کسی را ره شود گو سرفشان * کان بود از رحمت و از جذبان
 پس غنیمت دار آن توفیق را * چون بیایی صحبت صدیق را
 نه چو آن ابله که یابد قرب شاه * سهل و آسان در فند آن دم ز راه
 ۷۱۵ چون ز قربانی دهندش بیشتر * پس بگوید رانِ گاوست این مگر
 نیست این از رانِ گاو ای مفتی * رانِ گاوت می نماید از خری
 بذل شاهانه است این بی رشونی * بخشش محض است این از رحمتی

(۶۱۷) منگید: so vocalised in BG.

(۷۰۱) A. پرتو خاکی. (۷۰۲) B. خاصان هیزد.

(۷۰۵) B. آدمم باز از وله.

بیشتر در آب می‌افتد ثمر * آب در پستیست از نو دُور در
تا نو از بالا فرو آبی بزور * آب جویش بُرده باشد نا بدُور
۷۰۰ گنت قصدم زین فشاندن جَوَز نیست * تیزتر بنگر برین ظاهر مه‌ایست
قصدِ من آنست کاید بانگِ آب * هم بینم بر سرِ آب ابن حباب
نشئه را خود شُغل چه بُود در جهان * گر دِ پایِ حَوْض گشتن جاودان
گر دِ جُو و گر دِ آب و بانگِ آب * همچو حاجی طایفِ کعبه صواب
همچنان مقصودِ من زین مثنوی * ای ضیاءِ اَلْحَقِّ حُسامِ اَلدِّین نَوی
۷۰۰ مثنوی اندر فُروع و در اُصول * جمله آن نُست کردستی قبول
در قبول آرند شاهان نیک و بد * چون قبول آرند نبود بیش رد
چون زِ بهالی کاشتی آبش بد * چون گشادش داده بگشاگره
قصدم از اَلنَّاطِظِ اَورازِ تُوست * قصدم از اِنشایش آوازِ تُوست
پیشِ من آوازِ تِ آوازِ خداست * عاشق از معشوق حاشا که جداست
۷۱۰ اِنصالی بی تَکْیِیف بی قیاس * هست رَبِّ اَلنَّاسِ را با جانِ ناس
لیکِ گفتم ناس من نَسْناس فی * ناسِ غیرِ جانِ جانِ اِنشاس فی
ناسِ مَرُومِ باشد و کُوِ مردمی * تو سَرِ مَرُومِ ندیدستی دُی
مَا رَمِیتْ اِذْ رَمِیتْ خَواند * لیکِ جسی در تجزی ماند
مُلکِ جِسمت را چو بقیس ای غبی * ترک کن بهرِ سُلیمانِ نبی

برده باشی A. فرود آیی AH Bul. (۷۴۹) دورتر A Bul. و از تو Bul. (۷۴۸)
طایف و کعبه A (۷۵۲) corr. in marg.

(۷۵۶) After this verse Bul. adds:

متنوبرا جمله اصل و ابتدا * خود تویی هر با تو باشد انتها
م ترا عون ترا هر التجا * شفقت و بر سعد تو شد اتکا
استوا و گفت و گوی مثنوی * گر پذیرفتی همه هدیه توی
عز و اقباسرا قبول تو نشان * چون تویی شاه دل و سلطان جان

از انشایش ABHK Bul. (۷۵۸) آبش تو ده ABH (۷۵۷)

تو سری مردم A (۷۶۲) اتصال A (۷۶۰) کی H که for کی AB (۷۵۹)

بانگِ گردشهای چرخست این که خلق * می‌سرایندش بطنبور و بجلق
 ۷۳۰ مؤمنان گویند کائنات بهشت * نغز گردانید هر آواز زشت
 ما همه اجزای آدم بوده‌ایم * در بهشت آن لحها بشنوده‌ایم
 گرچه بر ما ریخت آب و گل شکی * یادمان آمد از آنها چیزکی
 لیک چون آمیخت با خاک کُرب * گئی دهند این زیر و این بم آن طرب
 آب چون آمیخت با بول و گُمیز * گشت زامیزش مزاجش تلخ و نیز
 ۷۴۰ چیزی از آب همنش در جسد * بول گیرش آتشی را می‌کشد
 گر نجس شد آب این طبعش بهمانند * کانش غمرا بطبع خود نشاند
 پس غذای عاشقان آمد سماع * که درو باشد خیال اجتماع
 قوتی گیرد خیالات ضمیر * بلك صورت گردد از بانگ و صنیر
 آتش عشق از نواها گشت تیز * آنچنانک آتش آن جوزیز

حکایت آن مرد تشنه کی از سر جوزین جوز می‌ریخت در جوی
 آب که در گو بود و بآب نمی‌رسید تا بافتادن جوز بانگ
 آب بشنود و او را چو سماع خوش بانگ آب اندر طرب می‌آورد،

۷۴۰ در نُغولی بود آب آن تشنه راند * بر درخت جوز جوزی می‌فشاند
 می‌فتاد از جوزین جوز اندر آب * بانگ می‌آمد می‌دید او حباب
 عاقلی گفتش که بگذار ای فقی * جوزها خود تشنگی آرد ترا

خاک و کرب A (۷۳۸) . یادمان آید از آنها اندکی Bul. (۷۳۷)

غذای G. غذای A Bul. (۷۴۲) . طلخ و تیز K (۷۳۹)

آنجنانک آن آتش A (۷۴۴) . و A om. (۷۴۳)

Heading: A om. می‌ریخت before جوز AH. و با آب B. و در اب B. بانگ آبرا B. و

چون سماع Bul. او را before و A om.

می‌آید Bul. (۷۴۶) . درختی B (۷۴۵) . بگذرد AH Bul. (۷۴۷)

پرده‌دار تو دَرَت را برکند * جانِ نو با نو بجان خصی کند
 جمله ذراتِ زمین و آسمان * لشکرِ حق‌سند گامِ امتحان
 بادرا دبدی که با عادن چه کرد * آبرای دیدی که در طوفان چه کرد
 ۷۸۵ آنچ بر فرعون زد آن بحر کین * و آنچ با فارون نمودست این زمین
 و آنچ آن بایل با آن پیل کرد * و آنچ پشه گلّه نمود خورد
 و آنک سنگ انداخت داودی بدست * گشت ششصد پاره و لشکر شکست
 سنگ ی‌بارید بر اعدای لوط * تا که در آب سیه خوردند غوط
 گر بگویم از جمادات جهان * عاقلانه باری پیغامبران
 ۷۹۰ مثنوی چندان شود که چل شتر * گر کشد عاجز شود از بارِ پُر
 دست بر کافر گواهی می‌دهد * لشکرِ حق می‌شود سر می‌نهد
 اے نموده ضدِ حق در فعلِ دَرَس * در میانِ لشکرِ اوی بترس
 جزو جزوت لشکر او در وفاق * مرترا اکنون مطیعند از نفاق
 گر بگوید چشم را کورا فشار * دردِ چشم از نو بر آرد صد تمار
 ۷۹۵ ور بدن‌دان گوید او بنما وبال * پس بینی تو زدن‌دان گوشمال
 باز کنِ طبر را بخوان بابُ الْعَال * تا بینی لشکرِ من را عمل
 چونک جانِ جانِ هر چیزی وِست * دشمنی با جانِ جانِ آسان کیست
 خود رها کن لشکرِ دیو و پری * کز میانِ جانِ کندم صف‌داری
 ملک را بگذار بلفیس از نُخست * چون مرا یابی همه ملک آن نُست
 ۸۰۰ خود بدانی چون بر من آمده * که تو بی من نقشِ گرمابه بُدی
 نقش اگر خود نقشِ سلطان یا غنیست * صورتست از جانِ خود بی چاشنیست

(۷۸۷) G شصت. (۷۸۸) B آبرای for ابرای.

(۷۸۸) After this verse Bul. adds:

از کف شاه رسل يك قبضه خاک - کرد ناگه مشرکین را بس هلاک

(۷۸۹) ABGK پیغامبران.

(۷۹۰) Bul. از بار بر.

۷۶۵ می‌کنم لا حَوْلَ نه از گشتِ خویش * بلك از وسواسِ آن اندیشه‌کش
 کو خیالی می‌کند در گشتِ من * در دل از وسواس و انکاراتِ ظن
 می‌کنم لا حَوْلَ یعنی چاره نیست * چون سرا در دل بضمت گفتنیست
 چونك گفت من گرفت در گلو * من خمش کردم تو آن خود بگو
 آن یکی نایی خوش نی می‌زدست * ناگهان از مقدش بادے بجست
 ۷۷۰ نای را بر کون نهاد او که زمن * گر نو بهتر می‌زنی بستان بزن
 ای مُسلَّمان خود ادب اندر طلب * نیست إِلَّا حَمَل از هر بی‌ادب
 هر کرا بی‌نی شکایت می‌کند * که فلان کس راست طبع و خوی بد
 این شکایت گر بدان که بدخواست * که مر آن بدخوی را او بدخواست
 ز آنک خوش خو آن بود کو در خمول * باشد از بدخو و بدطبعان حمول
 ۷۷۵ لیک در شیخ آن گله ز امر خداست * نه پی خشم و مهارت و هواست
 آن شکایت نیست هست اصلاح جان * چون شکایت کردن پیغمبران
 ناحمولی انبیا از امر دان * ورنه حمالت بدرا حلمشان
 طبع را گشتند در حمل بدی * ناحمولی گر بود هست ایزدی
 ای سلیمان در میان زاغ و باز * حلم حق شو با همه مرغان بساز
 ۷۸۰ ای دو صد بقیس رحمت را زبون * که اهد قومی انهم لا یعلمون

تهدید فرستادن سلیمان علیه السلام پیش بقیس کی اصرار

میندیش بر شرك و تأخیر مکن،

هین بیا بقیس ورنه بد شود * لشکرت خصمت شود مُردن شود

(۷۶۵) K om. و after وسواس. Bul. انکارات و ظن.

نایی. G has نایی که خوش نی می‌زدست. Bul. نایی نی خوش می‌زدست ABHK (۷۶۹)

چون مر آن بدخوی را بدگو بود B. بدان بدخو بود B (۷۷۲) with idāfat. خوش

رحمل بدی G (۷۷۸). پیغامبران ABGK. این شکایت K (۷۷۶)

۸۱۵ گر در آسیم اے رھی در بُتکدہ * بُت سجود آرد نہ ما در مَعْبَد
 احمد و بُوجھل در بُخانہ رفت * زین شدن تا آن شدن فرقیست زفت
 این در آبد سر نہند اورا بتان * آن در آید سر نہند چون اُمّتان
 این جہان شہوتی بُخانہ ایست * انبیا و کافرانرا لانہ ایست
 لیلک شہوت بندہ پاکان بود * زر نسوزد زانک نقد کان بود
 ۸۲۰ کافران قَلْبند و پاکان ہمچو زر * اندرین بُوتہ دَرند این دو نفر
 قلب چون آمد سبہ شد در زمان * زر در آمد شد زری او عیان
 دست و پا انداخت زر در بوتہ خوش * در رخ آتش ہی خندد رگش
 جسم ما روپوش ما شد در جہان * ما چو دریا زیر این گہ در نہان
 شاہ دین را مُسگر ای نادان بطین * کین نظر کردست ابلیس لعین
 ۸۲۵ گی توان اندود این خورشیدرا * با کفِ رگل تو بگو آخر مرا
 گر بریزی خاک و صد خاکسترش * بر سر نور او بر آید بر سرش
 کہ کہ باشد کو پوشد رُوی آب * طین کہ باشد کو پوشد آفتاب
 خیز بلقیسا چو ادم شاموار * دود ازین مُلک دو سہ روزہ بر آر

باقی قصہ ابرہیم ادم قدس اللہ سرہ،

بر سر تختی شنید آن نیک نام * طَفَطَفی و ہاے و ہوی شب زبام

سر نہند اورا بتان A (۸۱۷). فرقیست A. زین for این A (۸۱۶).

آنک نقد A (۸۱۹). جہانی A (۸۱۸).

با کفی گن K (۸۲۰). ہی خندد زکش B Bul. (۸۲۲).

طین کی باشد GH. تا پوشد روی آب B. کہ چہ باشد B. کہ کی باشد AGHK (۸۲۷).

A کی and H کہ for کو in the first hemistich, and ABH کہ for کو in the second.

Heading: ABK Bul. ابرہیم ادم رحمۃ اللہ علیہ. After the Heading Bul. adds:

حال ابراہیم را کن تو بیان * از چہ رو کردست ترک این جہان

بیام B Bul. ہای ہوی B. تنقی ABHK (۸۲۹).

زینتِ او از برای دیگران * باز کرده بیه چشم و دهان
 ای تو در پیکار خود را باخته * دیگران را سو زخود نشناخته
 نو بهر صورت که آبی بیستی * که منم این والله آن تو نیستی
 ۸۰۵ بک زمان تنها بمانی تو ز خلق * در غم و اندیشه مانی تا بخلق
 این نوگی باشی که تو آن آوحدی * که خوش و زیبا و سرمست خودی
 مرغِ خویشی صیدِ خویشی دامِ خویش * صدرِ خویشی فرشِ خویشی بامِ خویش
 جوهر آن باشد که قلم با خودست * آن عَرَض باشد که فرع او شدست
 گر تو آدم زاده چون او نشین * جمله دُریات را در خود ببین
 ۸۱۰ چیست اندر خُم که اندر نهر نیست * چیست اندر خانه کاندر شهر نیست
 این جهان خُمست و دل چون جوی آب * این جهان خُجرهست و دل شهر عجب

پیدا کردن سلیمان علیه السلام که مرا خالصاً لِأَمْرِ اللَّهِ
 جهدست در ایمان تو، يك ذره غرضی نیست مرا نه در نفس
 تو و حسن تو و نه در ملك تو، خود بینی چون چشم
 جان باز شود بنور الله،

هین بیا که من رسولم دعوتی * چون اجل شهوت گشم نه شهوتی
 ور بود شهوت امیر شهونم * نه اسیر شهوت روی بسم
 بُت شکن بودست اصل اصل ما * چون خلیل حق و جمله انبیا

در یگار G (۸۰۴)

فرش خویش و بام خویش. AHK Bul. صید خویش و دام خویش. AHK Bul. (۸۰۷)

خُم کاندر ABHK (۸۱۰). حُجْرست G (۸۱۱).

Heading: K Bul. بلفیس را که مرا. Bul. غرض. Bul. نی در نفس توئی در ملك تو.

بنور الله عز و جل. K Bul. باز شود والمؤمن ينظر بنور الله B. و نه در حسن تو B

شهوت و روی. Bul. (۸۱۲)

لَا قَتْرَ الْأَشْبَاحِ بَوْمَ وَصَلِهَا * عَادَتِ الْأَوْلَادُ صَوْبَ أَصْلِهَا
 أُمَّةُ الْعَشَقِ الْخَفِيَّ فِي الْأَمَمِ * مِثْلُ جُودِ حَوْلِهِ لَوْمَةُ السَّقَمِ
 ذِلَّةُ الْأَزْوَاجِ مِنْ أَشْبَاحِهَا * عِزَّةُ الْأَشْبَاحِ مِنْ أَرْوَاحِهَا
 أَبْهَى الْعَشَاقُ السُّبْحَانَ لَكُمْ * أَنْتُمْ الْبَاقُونَ وَالْبَقِيَّةُ لَكُمْ
 ۸۵۰ أَيُّهَا السَّالُونَ قُومُوا وَاعْشَقُوا * ذَاكَ رِيحُ بُوسُفٍ فَاسْتَنَشِفُوا
 مَنْطِقُ الطَّيْرِ سَلِيمَانِي يَا * بَانِكِ هِرْمَرُغِي كِهْ أَبَدِي سِرَا
 چون بهرغانت فرستادست حق * لحنِ هر مرغی بدادست سَقِ
 مرغِ جَبَری را زبانِ جَبَرگو * مرغِ پَرِاشکسته را از صَبَرگو
 مرغِ صابرا تو خوش دار و مُعَاف * مرغِ عَنفَارا بخوان اوصافِ قَاف
 ۸۵۵ مَر کَبوتر را حذر فرما زباز * باز را از حِلْم گو و احذر از
 وَا آن خُفایش را که ماند او بی نوا * ی کُنش با نور جُفت و آشنا
 کَبَکِ جنگی را بیاموزان نو صُلح * مَر خُروسان را نَما أَشْرَاطِ صُبْح
 همچنان ی رَو زهد هُدا نَما عُقَاب * رَه نَما وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالْأَصَوَابِ

آزاد شدن بلقیس از ملک و مست شدن او از شوق ایمان و
 التفات همت او از همه ملک منقطع شدن وقت هجرت الا از تخت،

چون سُلیمان سوی مرغانِ سَبا * یك صَفیری کرد بست آن جمله را
 ۸۶۰ جَز مگر مرغی که بُد بی جان و پَر * یا چو ماهی گنگ بود از اصلِ کَر
 فی غلط گفتم که کَر گرسر نهد * پِیشِ وَحْیِ کَبَرِیا سمعش دهد
 چونک بلقیس از دل و جان عزم کرد * بر زمانِ رفته هر افسوس خورد

اشراف صبح B (۸۵۷) so G. : می سیرا (۸۵۱) صوت اصلها A (۸۴۶)

Heading: Bul. از همه منقطع شدن.

که گر کر HK (۸۶۱) از اصل و کر ABH (۸۶۰)

جمه افسوس A (۸۶۲)

۸۲۰ گامهای نند بر بامِ سرا * گفت با خود این چنین زهره کرا
 بانگ زد بر روزنِ قصر او که کیست * این نباشد آدمی مانا پریست
 سر فرو کردند قومی بو العجب * ما هی گردیم شب بهر طلب
 هین چه یجویید گفتند اشتران * گفت اشتر بام بر کی جُست هان
 پس بگفتندش که نو بر تختِ جاه * چون هی جویی ملاقاتِ اله
 ۸۳۰ خود همان بُد دیگر او را کس ندید * چون پری از آدمی شد ناپدید
 معنی اش پنهان و او در پیشِ خلق * خلق گی بیند غیرِ ریش و دلق
 چون ز چشمِ خویش و خلفان دُور شد * همچو عَنقا در جهان مشهور شد
 جانِ هر مرغی که آمد سوی قاف * جمله عالم از و لافند لاف
 چون رسید اندر سَا این نورِ شرق * غُلُغلی افتاد در بلقیس و خلق
 ۸۴۰ رُوحهای مُرده جمله پَر زدند * مُردگان از گورِ تن سر بر زدند
 يك دگر را مژده ی دادند هان * نك ندایی می رسد امر آسمان
 زان ندا دینها هی گردند گبز * شاخ و برگِ دل هی گردند سبز
 از سُلیمان آن نَفَس چون نفخِ صُور * مردگان را رهانید از قُبور
 مر ترا بادا سعادت بعد ازین * این گذشت اللهُ اَعْلَمُ بِالْبَاقِینِ

بَقِیَّةُ قِصَّةِ اهل سبا و نصیحت و ارشاد سلیمان علیه السَّلامِ آلِ
 بلقیس را هر یکی را اندر خوردِ مشکلاتِ دین و دل او و صید
 کردن هر جنس مرغِ ضمیری بصفیرِ آن جنس مرغ و طعمه او،
 ۸۴۰ قِصَّةِ گوم از سبا مشتاقِ وار * چون صبا آمد بسوی لاله زار

خوش ندایی B (۸۴۱). لافند و لاف A Bul. جمله مرغان Bul. (۸۴۸)

Heading: In G آل is suppl. above. BG اندر خود و مشکلات. HK اندر خور و. Bul. In G خور is suppl. before خود, and in H خود is suppl. after خور. مشکلات. صید و before A om. دل و دین او B. اندر خور خود و مشکلات.

چون سبا آمد A (۸۴۰)

سَر بر آرد آفتاب با شرر * دُمِ عَقَرَبِرا که سازد مُسْتَقَر
 لیک خود با این همه بر نقدِ حال * جُست باید تختِ او را انتقال
 ۸۸۵ تا نگردد خسته هنگامِ لُفا * کودکانه حاجنش گردد روا
 هست بر ما سهل و او را بس عزیز * تا بود بر خوانِ حوران دیو نیز
 عِثرتِ جانش شود آن تختِ ناز * همچو دلق و چارُقی پیشِ ایاز
 تا بداند در چه بود آن مبتلا * از کُجاها در رسید او تا کُجا
 خالک را و نطفه را و مُضغِها * پیشِ چشمِ ما می دارد خدا
 ۸۹۰ کز کجا آوردمت اے بَدَنیت * که از آن آید می رُخفَریقیت
 تو بر آن عاشق بُدی در دَوَرِ آن * مُنکر این فضل بودی آن زمان
 این کرم چون دفعِ آن انکارِ نُسْت * که میانِ خالک می کردی نُسْت
 حُجَّتِ انکار شد انشایِ نو * اندر دَلِ بدتر شد این بیمارِ تو
 خالک را تصویرِ این کار از کجا * نطفه را خصی و انکار از کجا
 ۸۹۵ چون در آن دَم بی دل و بی سَر بُدی * فکرت و انکار را مُنکر بدی
 از جَهادِ چو نَک انکارت بُرست * هر ازین انکارِ حَشَرَت شد دُرُست
 پس مثالِ تو چو آن حلقه زنیست * کز درونش خواجه گوید خواجه نیست
 حلقه زن زین نیست در یابد که هست * پس ز حلقه بر ندارد هیچ دست
 پس هم انکارت می بین می کند * کز جماد او حشرِ صَدَفَن می کند
 ۹۰۰ چند صنعت رفت ای انکارِ تا * آب و گِلِ انکار زاد از هَلِ آنی
 آب و گِلِ می گفت خود انکار نیست * بانگِ می زد بی خبر که اِخبار نیست
 من بگویم شرحِ این از صد طریق * لیک خاطر لغزد از گفتِ دقیق

کی سازد GH (۸۸۲)

بر خوان دیوان حور نیز A و. corr. above. A om. K (۸۸۶)

از کجاها دور شد او A. او مبتلا B (۸۸۸) as in text. رُخفَریقیت G (۸۹۰)

م از آن انکار Bul. (۸۹۶) بترشد B (۸۹۲) تو بد آن عاشق B (۸۹۱)

In B vv. ۸۹۸ and ۸۹۹ are transposed, but the error is indicated in the usual way. کاخبار نیست B Bul. (۹۰۱)

ترك مال و ملك كرد او آنچنان * كه بترك نام و ننگ آن عاشقان
 آن غلامان و کنیزان بناز * پیش چشمش همچو بوسید پیاز
 ۸۶۵ باغها و قصرها و آب رود * پیش چشم از عشق گلخن می نمود
 عشق در هنگام استیلا و خشم * زشت گرداند لطیفانرا بچشم
 هر زمره را نباید گدنا * غیرت عشق این بود معنی لا
 لا اله الا هو اینست اے پناه * که نماید مه ترا دیگ سیاه
 هیچ مال و هیچ مخزن هیچ رخت * می درفش نامد الا جز که تخت
 ۸۷۰ پس سلیمان از دلش آگاه شد * کز دل او نا دل او راه شد
 آنکی که بانگ موران بشنود * هر فغان سر دوران بشنود
 آنک گوید راضی قائل نهی * هم بداند راز این طاق تهن
 دید از دورش که آن تسلیم کیش * تلخ آمد فرقت آن تخت خویش
 گر بگویم آن سبب گردد دراز * که چرا بودش بنخت آن عشق و ساز
 ۸۷۵ گرچه این کلک قلم خود بی حسیت * نیست جنس کاتب اورا مؤنسیست
 همچنین هر الت پیشه ورے * هست بی جان مؤنس جان ورے
 این سبب را من معین گفتمی * گر نبودی چشم فهمت را نمی
 از بزرگی تخت کز حد می فزود * نقل کردن تخت را امکان نبود
 خرده کاری بود و تفریش خطر * همچو اوصاف بدن با همدگر
 ۸۸۰ پس سلیمان گفت گرچه فی الآخر * سرد خواهد شد برو تاج و سریر
 چون زوجت جان برون آرد سری * جسم را با فر او نبود فرے
 چون بر آید گوهر از قعر بحار * بشگری اندر کف و خاشاک خوار

(۸۶۳) AH ترك ملك و مال. (۸۶۴) B کنیزانرا بناز.

(۸۶۹) H همچنانک هیچ مخزن. (۸۷۴) A and so Bul. آن عشق ساز.

(۸۷۵) ABHK Bul. گرچه خود این کلک و کاغذ بی حسیت B. کلک و قلم.

(۸۷۶) A In H هر has been جان. وری H. جانوری GK Bul. جانوری AB. آلتی A.

همدیگر A. اوصاف بدن B (۸۷۹). چشم و فهمت را A (۸۷۷). مؤنس after suppl.

(۸۸۲) HK with sukún. خاشاک G. بشگری HK.

مصطفی را چون ز شیر او باز کرد * برگش برداشت چون ریحان و وَرَد
 ی‌گیرانیدش از هر نیک و بد * تا سپارد آن شهنشهر را بحد
 چون هی آورد امانت را زیم * شد بکعبه و آمد او اندر حطیم
 از هوا بشنید بانگی کای حطیم * نافت بر نو آفتابی بس عظیم
 ۹۲۰ ای حطیم امروز آید بر نو زود - صد هزاران نور از خورشیدِ جود
 ای حطیم امروز آرد در نو رخت * مُحْتَشَم شاهی که پیکِ اوست بخت
 اے حطیم امروز بی شک از نوی * مَنَزَل جاهای بالایی شوی
 جانِ پاکان طَلَب طَلَب و جَوَق جَوَق * آیدت از هر نواحی مستِ شوق
 گشت حیران آن حلیه زان صدا * نه کسی در پیش نه سوی قفا
 ۹۲۵ شش جهت خالی ز صورت وین ندا * شد پیاپی آن ندارا جانِ فدا
 مصطفی را بر زمین بنهاد او * ناکند آن بابگِ خوش را جُست و جُو
 چشم می‌انداخت آن دَر سو بسو * که کجا است آن شه اسرارگو
 کین چنین بانگ بلند از چپ و راست * می‌رسد با رَب رساننده کجاست
 چون ندید او خیره و نومید شد * جسم لرزان همچو شاخ بید شد
 ۹۳ باز آمد سوی آن طفل رشید * مصطفی را بر مکان خود ندید
 حیرت اندر حیرت آمد بردلش * گشت بس باریک از غم منزلهش
 سوی منزله‌ها دوید و بانگ داشت * که که بر دُرْدانه‌ام غارت گماشت
 مکیان گفتند ما را علم نیست * ما ندانستیم کآنجا کودکیست

۹۲۰. ABH Bul. امروز آمد. (۹۲۱) Bul. بر تو رخت.

۹۲۲. طَلَب طَلَب H. طلب و طلب و جوق و جوق A (۹۲۳).

۹۲۴. Bul. insert و after. ABH Bul. از صدا.

۹۲۶. and so G in marg. آن بانگ‌زن را جست و جو H. آن بانگ را او جست و جو B (۹۲۷).

این شه H. که کجاست این خسرو اسرارگو B. که کجاست این شه K (۹۲۷).

در دلش AH (۹۲۱). بر مقام خود B (۹۲۰).

تا که بر دردانه‌ام Bul. که کی بر دردانه‌ام ABGHK (۹۲۲).

چاره کردن سلیمان علیه السلام در احضار تخت بلقیس از سبا،

گفت عفرتی که تختش را بفن * حاضر آرم تا تو زن مجلس شدن
گفت آصف من یاسم اعظمش * حاضر آرم پیش تو در یکدمش
۱۰۰ گرچه عفرت اوستادِ بحر بود * لیک آن از نفخ آصف رو نمود
حاضر آمد تخت بلقیس آن زمان * لیک ز آصف نه از فن عفرتیان
گفت حمد الله برین و صد چنین * که بدیدستم زرب العالمین
پس نظر کرد آن سلیمان سوی تخت * گفت آری گول گیری ای درخت
پیش چوب و پیش سنگ نقش کند * ای بسا گولان که سرهای بپند
۱۱۰ ساجد و مسجود از جان بی خبر * دید که از جان جنبی و آنند اثر
دید در وقتی که شد حیران و دنگ * که سخن گفت و اشارت کرد سنگ
نرد خدمت چون بناموضع بباخت * شیر سنگین را شفی شیری شناخت
از کرم شیر حقیقی کرد جود * استخوانی سوی سگ انداخت زود
گفت گرچه نیست آن سگ بر قوام * لیک مارا استخوان لطیفست عامر

قصه یاری خواستن حلیمه از بتان چون عقیب فطام مصطفی را

علیه السلام گم کرد و لرزیدن و سجده بتان و گواهی
دادن ایشان بر عظمت کار مصطفی صلی الله علیه وسلم،

۱۱۰ قصه راز حلیمه گویمت * تا زاید داستان او غمت *

Heading: After the Heading Bul. adds:

پس سلیمان گفت عسکرا هان * تخت بلقیس را کنون خواهم عیان

حلیمه G (۱۰۷) * A. پیش شه B (۱۰۴). corr. above.

اگرچه AB Bul. (۱۱۴) * که سخن گفت GH (۱۱۱) * ای بسی گولان B (۱۰۹).

Heading: Bul. عظمت کار محمد. ABHK Bul. عقب فطام.

گفت ای عَزَى نو بس اِکرامها * کرده تا رَسنه‌ایم از دامها
 بر عرب حَقست از اِکرام تو * فرض گشته تا عرب شد رام تو
 این حلیمه سَعْدی از او مید تو * آمد اندر ظلّ شاخِ بید تو
 که ازو فرزندِ طفلی گم شدست * نام آن کودکِ مُحَمَّد آمدست
 ۹۵۰ چون مُحَمَّد گفت این جمله بآن * سَرنگون گشتند و ساجد آن زمان
 که برِوای پیر این چه جُست و جُوست * آن مُحَمَّد را که عزل ما ازوست
 ما نِگون و سنگسار آیم ازو * ما کساد و بی‌عیار آیم ازو
 آن خیالانی که دیدند ز ما * وقتِ فُتوت گاه گاه اهلِ هوا
 گم شود چون بارگام او رسید * آب آمد مرتیّم را درید
 ۹۶۰ دُور شو ای پیر فتنه کم فُروز * هین زرشکِ احمدی مارا مسوز
 دور شو بهر خدا ای پیر تو * تا نسوزی ز آتش تقدیر تو
 این چه دُمّ اژدها افشردنست * هیچ دانی چه خبر آوردنست
 زین خبر جوشد دل دریا و کان * زین خبر لرزان شود هفت آسمان
 چون شنید از سنگها پیر این سخن * پس عصا انداخت آن پیر کُهن
 ۹۶۵ پس زلرزه و خوف و بیم آن ندا * پیر دندانها بهم بر می‌زد
 آنچنانک اندر زمستان مردِ عُور * او هی‌لرزید و می‌گفت اے ثُور
 چون در آن حالت بدید او پیرا * آن عجب گم کرد زن ندییرا
 گفت پیرا گرچه من در محتم * حیرت اندر حیرت اندر حیرتم
 ساعتی بادم خطیبی می‌کند * ساعتی سنگم ادیبی می‌کند

امید او. Bul. سعدی. A شاد written above. سعدی. G. حلیمه سعد. Bul. (۹۵۲)

شنیدن نام مُحَمَّد علیه السلام آن بآن. After this verse K adds the Heading: (۹۵۴)

و سرنگون شدن ایشان.

و. A Bul. آن جمله. and so corr. in G. Bul. om. (۹۵۵)

بی‌عیار آیم ازو. A. سنگسار آیم ازو. A (۹۵۷). این چه گفت و جُوست. Bul. (۹۵۶)

آن ندی. Bul. پس زخوف و لرز و بیم. B (۹۶۵). دل و دریا. AH (۹۶۲)

با و سر کم کرد زن. Bul. (۹۶۷)

رنجت چندان اشك و كرد او بس فغان * که ازو گریان شدند آن دیگران
 ۹۳۵ سینه کوبان آنچنان بگریست خوش * کاختران گریان شدند امر رگریه‌اش

حکایت آن پیر عرب کی دلالت کرد حلیمه را باستعانت بنان،

پیرمردی پیش آمد با عصا * کای حلیمه چه فتاد آخر سرا
 که چنین آتش زدل افروختی * این جگرهارا زمام سوختی
 گفت احمدرا رضیع معتد * پس بیاوردم که بسپارم بجد
 چون رسیدم در حطیم آوازا * می‌رسید و می‌شنیدم از هوا
 ۹۴۰ من چو آن الحان شنیدم از هوا * طفل را بنهادم آنجا زان صدا
 تا ببینم این ندا آواز کیست * که ندایی بس لطیف و بس شہیست
 نه از کسی دیدم بگرد خود نشان * نه ندا می منقطع شد يك زمان
 چونك وا گشتم زحیرتہای دل * طفل را آنجا ندیدم وای دل
 گفتش ای فرزند تو اندہ مدار * که تمام مرا يك شہربار
 ۹۴۵ که بگوید گر بخواهد حال طفل * او بداند منزل و نرحال طفل
 پس حلیمه گفت ای جانم فدا * مرا ترا ای شیخ خوب خوش ندا
 هین مرا بنہای آن شاہ نظر * کش بود از حال طفل من خبر
 بُرد اورا پیش عزّی کین صنم * هست در اخبار غیبی مغنّم
 ما هزاران گم شد زو یافتیم * چون بخدمت سوسے او بشافتیم
 ۹۵۰ پیر کرد اورا سجود و گفت زود * ای خداوند عرب ای بحر جود

کوبان K Bul. (۹۴۵) و. Bul. om. (۹۳۴)

از صدا Bul. (۹۴۰) پیش آمد B. (۹۳۶)

ببینم این صدا B (۹۴۱)

تمام من ترا Bul. گفت ای فرزند AB Bul. (۹۴۴)

خوب و خوش ندا A Bul. (۹۴۶)

عزّی G has سوی عزّی Bul. (۹۴۸)

وز چنان بانگ بلند و نعرها * که بمیلی می‌رسید از وی صدا
 زود عَبدُ الْمُطَلِّبِ دانست چیست * دست بر سینه می‌زد می‌گریست^{۹۸۵}
 آمد از غم بر در کعبه بسوز * کای خیر از سِرِّ شب وز رازِ روز
 خویشتن را من نمی‌بینم فَنی * تا بود هَر رازِ تو همچون منی
 خویشتن را من نمی‌بینم هنر * تا شوم مقبولِ این مسعود دَر
 یا سَر و سجدۀ مرا قدری بود * یا بِأَشْکَمِ دولتی خندان شود
 لَیْلِک در سَمای آن دُرِّ یَتیم * دیدم آثارِ لطفِ اے کَریم^{۹۹۰}
 که نمی‌ماند بها گرچه زماست * ما هَمه مَسیم و احمد کیماست
 آن عجایبها که من دیدم بَرُو * من ندیدم بر ولی و بر عدو
 آنک فضلِ تو درین طفلیش داد * کس نشان ندهد بصدساله جهاد
 چون یقین دیدم عنایهای تو * بر وی او دُرِّیست از دریای نو^{۹۹۵}
 من هر اورا می‌شفیع آرَم بتو * حالِ او ای حال‌دان با من بگو
 از درون کعبه آمد بانگِ زود * که هم اکنون رخ بتو خواهد نمود
 با دو صد اقبال او محظوظ ماست * با دو صد طَلَبِ مَلْکِ محظوظ ماست
 ظاهرش را شُهره گِیَهان کنیم * باطنش را امرِ همه پنهان کنیم
 زَرِّ کان بود آب و گِل ما زَرِّ گِرم * که گَهِشِ خَلْخال و گَهِ خاتمِ بُرم
 گَهِ حَمایلهای شمشیرش کنیم * گاه بندِ گردنِ شیرش کنیم^{۱۰۰۰}
 گَهِ تُرُجِ نَخت بر سازیم ازو * گاه تاجِ قَرَقَمَایِ مُلْکِ جُو
 عشقها داریم با این خالک ما * زَانْکِ افتادست در قَعْدۀ رِضا
 گَهِ چَینِ شاهی ازو پیدا کنیم * گَهِ هم اورا پیشِ شه شیدا کنیم
 صد هزاران عاشق و معشوق ازو * در فغان و در نفیر و جُست و جُو

کمی من دیدم B (۹۹۲) . می‌بینم من فنی AH (۹۸۷)

جواب آمدن جد مصطفی عبد After this verse K adds the Heading: (۹۹۵)
 المطلب را از درون کعبه. and so Bul.

زر و کن ۱ (۹۹۹)

۹۷۰ باد با حرفم سخنها می دهد * سنگ و کوه فهمِ اشیای دهد
 گاه طفل مرا ربوده غیبیان * غیبیان سبزپوش آسمان
 از که نالم با که گویم این گله * من شدم سودایی اکنون صدایه
 غیرتش از شرح غیبه لب بیست * این قدر گویم که طفلم گم شد دست
 ۹۷۵ گر بگویم چیز دیگر من کون * خالق بندیدم بزنجیر جنون
 گفت پیرش کای حلیمه شاد باش * سبزه شکر آر و زورا کم خراش
 غم مخور یاوه نگردد او ز تو * بلك عالم یاوه گردد اندرو
 هر زمان از رشك غیرت پیش و پس * صد هزاران پاسبانست و حرس
 آن ندیدی کآن بتان ذوفنون * چون شدند از نام طفت سزنگون
 این عجب قرنیست بر روی زمین * پیر گشتم من ندیدم جنس این
 ۹۸۰ زین رسالت سنگها چون ناله داشت * نا چه خواهد برگنه گاران گماشت
 سنگ بی جرمست در معبودیش * تو نه مضطر که بنده بودیش
 او که مضطر این چنین نرسان شدست * تا که بر مجرم چها خواهند بست

خبر یافتن جد مصطفی عبد المطلب از گم کردن حلیمه
 محمدا علیه السلام و طالب شدن او گرد شهر و نالیدن او بر
 در کعبه و از حق در خواستن و یافتن او محمدا علیه السلام،
 چون خبر یابید جد مصطفی * از حلیمه وز فغانش بر ملا

سگرا بین تو که بندهم. In the second hemistich K has: B (۹۷۰) می دهد
 ، سبزپوش آسمان. Bul. B (۹۷۱) سبز پر بر آسمان. corr. in marg.

از کی نالم با کی گویم. GH (۹۷۲) و so A in marg.

تو مخور غم که نگردد یاوه او K (۹۷۶) ای حلیمه. ABH Bul. (۹۷۵)

پیش پس H. رشك و غیرت. BK Bul. (۹۷۷)

تو نه بنده که مضطر بودیش AH (۹۸۱) corr. in H.

چون خبر در یافت B (۹۸۲)

عارفان رُوتُرش چون خارِ پُشت * عیش پنهان کرده در خارِ دُرُشت
 باغ پنهان گِردِ باغ آن خارِ فاش * کای عَدُوّی دزد زین در دُور باش
 خارِ پُشتا خارِ حارس کرده * سرِ چو صوفی در گریبان بُرده
 تا کسی دُوچارِ دانگِ عیش نو * کم شود زین گلُرخانِ خارِ خُشو
 ۱۰۲۰ طفلِ نو گرچه که کودکِ خُوبُست * هر دو عالم خود طُفیلِ او بُست
 ما جهانی را بدو زنده کنیم * چرخ را در خدمتش بنده کنیم
 گفت عبد المطلب کین دم کجاست * ای عَلِیمُ السِّرِ نشان ده راهِ راست

نشان خواستن عبد المطلب از موضع محمد علیه السلام که کجاست
 یابم و جواب آمدن از اندرون کعبه و نشان یافتن،

از درون کعبه آوازش رسید - گفت ای جوینده آن طفل رشید
 در فلان وادیست زیر آن درخت * پس روان شد زود پیرِ نیکبخت
 ۱۰۲۵ در رکاب او امیران قُربُش * زانک جدش بود زاعیان قُربُش
 نا پُشتِ آدم آسلافش همه * مهتران بزم و رزم و مَلُحه
 این نَسَبِ خود پوستِ او را بوده است - کز شهنشاهانِ مه پالوده است
 مغزِ او خود از نسبِ دورست و پاک * نیست جنش از سَمکِ کس نا سَماک
 نورِ حق را کس نچوبد زاد و بود * خلعتِ حق را چه حاجت تار و بود
 ۱۰۴۰ کترین خلعت که بدهد در ثواب * بر فزابد بر طرازِ آفتاب

در خاکِ درشت A (۱۰۲۶)

عدو دزد B (۱۰۲۷) and so written above the line in A. ABH Bul.

زین رزد دور باش Bul.

گم شود H. گم شود G. در چار دنگ A om. Bul. (۱۰۲۴)

هر دو عالم در طفیل B om. A (۱۰۴۰)

از اعیان B (۱۰۴۵) آن Bul. om. A (۱۰۴۴)

۱۰۰۰ کارِ ما اینست بر کورئِ آن * که بکارِ ما ندارد میلِ جان
 این فضیلتِ خاک را زانِ رُو دهیم * که نواله پیشِ بی‌برگانِ نهم
 زانک دارد خاکِ شکلِ آغیری * وز درون دارد صفتِ آنورے
 ظاهرش با باطنش گشته بچنگ * باطنش چون گوهر و ظاهر چو سنگ
 ظاهرش گوید که ما اینم و بس * باطنش گوید نکو بین پیش و پس
 ۱۰۱۰ ظاهرش مُنکر که باطن هیچ نیست * باطنش گوید که بناییم بیست
 ظاهرش با باطنش در چالش‌اند * لاجرم زین صبرِ نصرت می‌کشند
 زین ترش‌رُو خاکِ صورتم‌ها کیم * خندِ پنهانش را پیدا کیم
 زانک ظاهر خاکِ اندوه و بُکاست * در درونش صد هزاران خنده‌هاست
 کاشفُ السِّرِّم و کارِ ما همین * کین نهان‌ها را بر آریم از کین
 ۱۰۱۵ گرچه دزد از مُکری تن می‌زند * شخه آن از عصر پیدا می‌کند
 فضل‌ها دزدیده‌اند این خاک‌ها * تا مُقَرَّ آریشان از ابتلا
 بس عجب فرزند کورا بوده‌است * لیک احمد بر همه افزوده‌است
 شد زمین و آسمان خندان و شاد * کین چنین شای زما دو جفت زاد
 می‌شکافد آسمان از شادیش * خاک چون سوسن شد زآزادیش
 ۱۰۲۰ ظاهرش با باطنش ای خاکِ خوش * چونک در جنگد و اندر گش‌مکش
 هَرک با خود بهر حق باشد بچنگ * تا شود معیشِ خصم بُو و رنگ
 ظلمش با نور او شد در قتال * آفتابِ جان‌ش را نبود زوال
 هَرک کوشد بهر ما در امتحان * پشت زیرِ پایش آرد آسمان
 ظاهرش از تیرگی افغانِ کنان * باطنِ تو گلستان در گلستان
 ۱۰۲۵ فاصد او چون صوفیانِ رُو ترش * تا نیامیزند با هر نورکش

زانکه نعمت پیشِ بی‌برگانِ نهم. K Bul. (۱۰۰۶)

نیکو بین. A (۱۰۰۹)

کاشفِ سرِّم. B (۱۰۱۴)

with suppl. above. A (۱۰۱۵) شخه از عصر

در نظارهٔ صید و صیادئ شه * کرده نرک صید و مُرده در وَلَه
 ۱۰۵۵ هچو مرغِ مُرده‌شان بگرفته یار * ناکند او جنس ایشانرا شکار
 مرغِ مُرده مضطر اندر وصل و یین * خواند القلبُ بینِ اصْبَعین
 مرغِ مُرده‌ش را هر آنک شد شکار * چون بیند شد شکار شهریار
 هرک او زین مرغِ مُرده سر بتافت * دست آن صیادرا هرگز نیافت
 گوید او منگر بُرداری من * عشق شه بین در نگهداری من
 ۱۰۶۰ من نه مُردارم مرا شه گشته‌است * صورت من شبهٔ مُرده گشته‌است
 جنبشِ زین پیش بود از بال و پر * جنبشِ اکنون زدست دادگر
 جنبشِ فانیم بیرون شد ز پوست * جنبشِ باقیست اکنون چون ازوست
 هرک کز جنبد پیش جنبش * گرچه سیمُ رغست زارش می‌کنم
 هین مرا مُرده مبین گر زنده * در کفِ شام نگر گر بسند
 ۱۰۶۵ مُرده زنده کرد عیسی از کرم * من بکفِ خالق عیسی درم
 کی بمانم مُرده در قبضهٔ خدا * بر کفِ عیسی مدار این هم روا
 عیسی‌ام لیکن هر آنکو یافت جان * از دم من او بماند جاودان
 شد ز عیسی زنده لیکن باز مُرد * شاد آنکو جان بدین عیسی سپرد
 من عصام در کفِ موسی خویش * موسی پنهان و من پیدا پیش
 ۱۰۷۰ بر مُسلمانان پُل دریا شوم * باز بر فرعون از دَرها شوم
 این عصارا ای پسر تنها مین * که عصا بی کف حق نبود چین
 موجِ طوفان هم عصا بُد کو ز دَرْد * طنطنهٔ جادو پَرستانرا بخورد
 گر عصاهای خدارا بشمرم * زرقِ این فرعونیانرا بر درم

(۱۰۵۴) A om. و before مُرده .

(۱۰۵۶) A اند suppl. after خواند Bul. الاصبیع .

(۱۰۵۷) A چون بیند شد شکار شهریار .

(۱۰۶۶) A در کف عیسی . AB در قبض خدا .

(۱۰۶۹) AB Bul. من عصام . رزق A (۱۰۷۲) .

بقیه قصه دعوت رحمت بلقیس را،

خیز بلقیسا بیا و ملک بین * بر لب دریای یزدان دُر بچین
خواهرانت ساکن چرخ سنی * سو ببرداری چه سلطان کنی
خواهرانت را ز بخششهای راد * هیچ بدانی که آن سلطان چه داد
تو زشادی چون گرفتی طبل زن * که منم شاه و رئیس گولخن

مثل قانع شدن آدمی بدنیا و حرص او در طلب و غفلت او
از دولت روحانیان کی ابنای جنس وی اند نعره زنان
که یا لیت قومی یعلمون،

۱۰۴۰ آن سگی در کو گدای کور دید * حمله می آورد و دلش می درید
گفته ام این را ولی باری دگر * شد مکرر بهر تأکید خبر
کور گفتش آخر آن یاران تو * بر که اند این دم شکاری صیدجو
قوم نو در کوی می گیرند کور * در میان کوی می گیری نو کور
ترك ابن تزوبرگو شیخ نفور * آب شوری جمع کرده چند کور
۱۰۵۰ کین مریدان من و من آب شور * می خورند از من می گردند کور
آب خود شیرین کن از بحر لذن * آب بدرا دام این کوران مکن
خیز شیران خدا بین گورگیر * تو چو سگ چونی بزرقی کورگیر
گور چه از صید غیر دوست دور * جمله شیر و شیرگیر و مست نور

Heading (1): B om. رحمت.

Heading (2): K Bul. در طلب دنیا. In G دنیا is suppl. after طلب. GK Bul.

و نعره زنان.

کرده B. تزویر کن. AB Bul. (۱۰۴۶) . بار دگر. ABHK Bul. (۱۰۴۶)

(۱۰۵۰) Suppl. in marg. B.

۱۰۹۵ خیز بلیسا که بازار بست تیز * زبن خسیسان کساد افکن گریز
 خیز بلیسا کنون با اختیار * پیش از آنک مرگ آرد گیر و دار
 بعد از آن گوشت کشد مرگ آنچنان * که چو دزد آبی بشننه جان گنان
 زبن خران نا چند باشی نعل دزد * گر همی دزدی بیا و لعل دزد
 خواهرانت یافته مُلک خلود * تو گرفته مُلکت کور و کبود
 ۱۱۰۰ ای خنک آنرا کرین مُلکت بخت * که اجل این مُلک را ویران گریست
 خیز بلیسا بیا باری بین * مُلکت شاهان و سلطانان دین
 رسته در باطن میان گلستان * ظاهر را حادی میان دوستان
 بوستان با او روان هر جا رود * لیک آن از خلق پنهان می شود
 میوها لابه کنان کر من بچر * آب حیوان آمد کز من بخور
 ۱۱۰۵ طوف می کن بر فلک بی پر و بال * همچو خورشید و چو بدر و چون هلال
 چون روان باشی روان و پای نی * می خوری صد لوت و لقمه خای نی
 فی نهنگ غم زند بر کشتیت * فی پدید آید ز مردن زشتیت
 هم تو شاه و هم تو لشکر هم تو تخت * هم تو نیکو بخت باشی هم تو بخت
 گر تو نیکو بختی و سلطان زفت * بخت غیر تست روزی بخت رفت
 ۱۱۱۰ نو باندی چون گدایان بی نما * دولت خود هم تو باش ای مجتبی
 چون تو باشی بخت خود ای معنوی * پس تو که بختی ز خود گئی گم شوی
 تو ز خود گئی گم شوی ای خوش خصال * چونک عین نو ترا شد مُلک و مال

(۱۰۹۵) Bul. بازار بست.

(۱۱۰۱) Bul. om. و.

(۱۱۰۲) GH ظاهر آحادی.

(۱۱۰۹) B روزی تخت رفت.

(۱۱۱۰) A om. هم and has خود suppl. above: i.e., تو باش.

(۱۱۱۱) B پس چو تو بختی.

لیک زن شیرین گیای زهرمند * نرک کن نا چند روزی می‌چرند
 ۱۰۷۵ گر نباشد جاء فرعون و سری * از کجا یابد جهنم پروری
 فریبش کن آنکَش کش ای قصاب * زآنک بی‌رگند در دوزخ کلاب
 گر نبودی خصم و دشمن در جهان * پس بمرده خشم اندر مردمان
 دوزخ آن خشمست خصی بایدش * نا زبَد ورنی رحیمی بکشدش
 پس بماندی لطف بی‌فهر و بدی * پس کمال پادشاهی گی بدی
 ۱۰۸۰ ریش‌خندی کرده‌اند آن مُنکران * بر مثلها و بیانِ ذاکران
 تو اگر خواهی بکن هم ریش‌خند * چند خواهی زیست ای مُردار چند
 شاد باشی ای محبان در نیاز * بر همین در که شود امروز باز
 هر حویچی باشدش کُردی دگر * در میان باغ امن سیر و کبر
 هر یکی با جنسِ خود در کُردِ خود * از برای پختگی نسیم خورد
 ۱۰۸۵ تو که کُرد زعفرانی زعفران * باش و آمیزش مکن با دیگران
 آب میخور زعفرانها تا رسی * زعفرانی اندر آن حلوا رسی
 در مکن در کُرد شلغم پوزِ خویش * که نگردد با نو او هم طبع و کیش
 تو بکُردی او بکُردی مُودعه * زآنک اَرْضُ الله آمد و اِسمه
 خاصه آن ارضی که از پهنآوری * در سفر گم می‌شود دیو و پری
 ۱۰۹۰ اندر آن بحر و بیابان و جبال * منقطع می‌گردد اوهام و خیال
 این بیابان در بیابانهای او * همچو اندر بحر پُریک نای مو
 آبِ استاده که سیرستش نهان * تازه‌تر خوشتر ز جواهر روان
 کو درون خویش چون جان و روان * سیرِ پنهان دارد و پایِ روان
 مستمع خفتست کوتاه کن خطاب * ای خطیب این نقش کم کن تو بر آب

گیاه زهرمند A Bul. (۱۰۷۴)

دبکی. and in marg. کُردی suppl. above for رنکی A (۱۰۸۲)

اندین حلوا B (۱۰۸۶) GHK مُودعه as in text.

کم زن تو Bul. (۱۰۹۴) AK جان روان.

غَوْلُهُرَا کہ بر آراید غُول * پُختہ ہندارد کسی کہ ہست گُول
 آزمایش چوں نماید جانِ او * کُشد گردد زآزمون دندانِ او
 از هَوَس آن دامن دانہ می نمود * عکسِ غولِ حرص و آن خود خام بود
 ۱۱۳۰ حرص اندر کارِ دین و خیرِ جُو * چون نماید حرص باشد نغزِ رُو
 خیرِها نغزند نہ از عکسِ غیر * تابِ حرص ار رفت ماند تابِ خیر
 تابِ حرص از کارِ دنیا چون برفت * فہم باشد ماند از اخگر بفت
 کودکانرا حرص می آرد غرار * ناشوند از ذوقِ دل دامن سوار
 چون زکودک رفت آن حرص بدش * بردگر اطفال خند آیدش
 ۱۱۳۵ کہ چہ می کردم چہ می دیدم درین * خلّ زعکسِ حرص بنمود انگین
 آن بنای انبیا بی حرص بود * زان چنان پیوستہ رَوَتنِها فزود
 اے بسا مسجد بر آورده کرام * لیک نبود مسجدِ اقصا ش نام
 کعبہ را کہ ہر دی عَزّی فزود * آن ز اخلاصِ ابرہیم بود
 فضل آن مسجد زخاک و سنگ نیست * لیک در بتّاش حرص و جنگ نیست
 ۱۱۴۰ نہ کُتُبشان مثلِ کُتُبِ دیگران * نہ مساجدشان نہ کسب و خان و مان
 نہ ادبشان نہ غضبشان نہ نکال * نہ نُعاس و نہ قیاس و نہ مقال
 ہر یکشانرا یکی فَرّی دگر * مرغِ جانِشان طایر از پَرّی دگر
 دل ہی لرزد زذکرِ حالشان * قبلہ افعالِ ما افعالشان
 مرغشانرا بیضِها زرّین بُدست * نہشبِ جانِشان سحرِگہ بین بُدست
 ۱۱۴۵ ہرچہ گویم من بجانِ نیکوی قوم * نقص گفتم گشتہ ناقص گوی قوم
 مسجدِ اقصی بسازید اے کرام * کہ سلیمان باز آمد و السلام
 ورا زین دیوان و پریان سرکشند * جملہ را آملاک در چنبر کشند

کہ یاراید. Bul. بر آراید. ABHK. غورُهُرَا A (۱۱۳۷)

(۱۱۳۹) AHK Bul. و آن خود دام بود. corr. in marg. H.

زذکر و حالشان A (۱۱۴۲). خان و before B om. (۱۱۴۰)

(۱۱۴۴) ABK Bul. بُدست for بُدست in the second hemistich.

بقیة قصه عمارت کردن سلیمان علیه السلام مسجد اقصی را بتعلیم
و وحی خدا جهت حکمتهایی که او داند و معاونت
ملایکه و دیو و پری و آدمی آشکارا،

اے سلیمان مسجد اقصی بساز * لشکر بلقیس آمد در نماز
چونک او بنیاد آن مسجد نهاد * جن و انس آمد بدن در کار داد
۱۱۱۰ يك گروه از عشق و قومی بی‌مُراد * همچنانک در ره طاعت عباد
خلق دیوانند و شهوت سلسله * می‌کشده‌شان سوی دگان و غله
هست این زنجیر از خوف و وگه * تو مبین این خلق را بی سلسله
می‌کشده‌شان سوی کسب و شکار * می‌کشده‌شان سوی کان و بحار
می‌کشده‌شان سوی نیک و سوی بد * گنت حق فی جیدها جبل المسد
۱۱۲۰ قَدْ جَعَلْنَا الْجَبَلَ فِيْ اَعْنَاقِهِمْ * وَاتَّخَذْنَا الْجَبَلَ مِنْ اَخْلَاقِهِمْ
لَيْسَ مِنْ مُسْتَفْذِرٍ مُسْتَنْفِعٍ * قَطُّ اِلَّا طَايِرُهُ فِيْ عُنْفِهِ
حرص نو در کار بد چون آتشست * اخگر از رنگ خوش آتش خوشست
ان سیاهی فحَم در آتش نهان * چونک آتش شد سیاهی شد عیان
اخگر از حرص نو شد فحم سیاه * حرص چون شد ماند آن فحم تباه
۱۱۲۵ ان زمان آن فحم اخگر می‌نمود * آن نه حُسن کار نار حرص بود
حرص کار را بی‌آرایه بود * حرص رفت و ماند کار تو کبود

Heading: G om. قصه. Bul. ملائکه و آدمی و دیو و پری در ساختن آشکارا.

(۱۱۱۵) A om. و. In H بی‌مُراد is a correction; the original reading is uncertain.

(۱۱۱۸) HK کسب. (۱۱۱۹) Bul. جبل مسد.

(۱۱۲۰) AB Bul. اخلاقکم and اعناقکم.

(۱۱۲۲) AH چونک شد آتش.

(۱۱۲۴) Bul. آتش از حرص نو.

پس بگفتندش فُلَانُ الدِّینِ وزیر * اَنْ حَسَنَ نامِ و حَسَنَ خُلُقِ و ضَمیر
در ثَنای او یکی شَعری دراز * بر نِشْت و سَوی خانہ رفت باز
۱۱۶۵ بی زبان و لب هَمَان نَعْمای شاه * مَدَحِ شَہِی کرد و خلعتہای شاه

باز آمدن آن شاعر بعد چند سال بامید هَمَان صلہ و ہزار
دینار فرمودن بر قاعدۂ خویش و گفتن وزیر نوہم حَسَن نام
شاہ را کہ این سخت بسیار است و مارا خرجهاست
و خزینہ خالیست و من اورا بَدَہِ یَکِ اَنْ خشنود کم،

بعدِ سالی چند بہرِ رِزق و کُشت * شاعر از فقر و عَوَز محتاج گشت
گفت وقتِ فقر و ننگی دو دست * جُست و جُوی آزمودہ بہترست
در گئی را کَا زمودم در کرم * حاجتِ نَورَا بدانِ جانبِ برم
معنیِ اللہ گفت اَنْ سِیَبَوَیْہ * بُولُھَوْنَ فِی اَحْوَابِجْ هُمْ لَدَیْہ
۱۱۷۰ گفت اَلْیَہْنَا فِی حَوَائِجِنَا اِلَیْکِ * وَالْاَتَمَسْنَاہَا وَجَدْنَاہَا لَدَیْکِ
صد ہزاران عاقل اندر وقتِ درد * جملہ نالان پیشِ اَنْ دِیَانِ فَرَد
ہیچ دیوانہ فلیوے این کُند * بر بخیلی عاجزے کُذَبہ تَنَد
گر ندیدندے ہزاران بار بیش * عاقلان کی جان کشیدندیش پیش
بَلْکِ جملہ ماہیان در موجہا * جملہ بُرندگان بر اوجہا

بر نوشت Bul. شعر. Bul. (۱۱۶۴)

(۱۱۶۵) A om. و in the second hemistich. بی زبان ل و هَمَان A

ABK. مارا اخراجات و خزینہ A. نو. A om. فرمودن شاه. Bul. Heading: BK
Bul. for اَنْ این.

(۱۱۶۶) Bul. فقر و عوض.

(۱۱۶۸) B. هَمَان جانب ABH. از کرم B

(۱۱۶۹) G. یَوُھَوْنَ. (۱۱۷۲) H. عاقلان جان کی.

دبو یکدم کثر رود از مکر و زرق * نازیانه آیدش بر سر چو برق
 چون سلیمان شو که تا دیوان نو * سنگ بُرند از پی ابوان نو
 ۱۱۵۰ چون سلیمان باش بی وسواس و ربو * نا ترا فرمان بُرد جتی و دبو
 خاتمِ تو این دلست و هوش دار * تا نگردد دیورا خاتمِ شکار
 پس سلیمانی کند بر تو مُدام * دیو با خاتمِ حذر کن و السلام
 آن سلیمانی دلا منسوخ نیست * در سر و سرت سلیمانی گنبد
 دیو هم وقتی سلیمانی کند * لیک هر جُولاه اطلس کی نند
 ۱۱۵۵ دست جنباند چو دست او و لیک * در میان هر دُوشان فرقیست نیک

قصه شاعر و صله دادن شاه و مضاعف کردن آن وزیر
 بُو الحَسَن نام،

شاعری آورد شعری پیش شاه * بر امید خلعت و اکرام و جاه
 شاه مُکرم بود فرمودش هزار * امر زر سرخ و کرامات و نثار
 پس وزیرش گفت کین اندک بود * ده هزارش هدیه و ده تا رود
 از چو شاعر نُس از نو بخرَدست * ده هزاری که بگفتم اندکست
 ۱۱۶۰ فقه گفت آن شاه را و فلسفه * تا بر آمد عشرِ خرمن از کفه
 ده هزارش داد و خلعت در خورش * خانه شُکر و ثنا گشت آن سرش
 پس تنحص کرد کین سعی که بود * شاه را اهل بیت من کی نمود

جولاه B (۱۱۵۴)

Heading: AK om. آن.

هدیه ده تا و رود B (۱۱۵۸)

پس از تو B. پس از تو A. از چنان شاعر Bul. (۱۱۵۹)

کرد آن سرش Bul. داد خلعت A (۱۱۶۱). قصه گفت Bul. (۱۱۶۰)

که نمود AB Bul. (۱۱۶۲)

۱۱۹۵ چونک آن خَلَّاق شکر و حَمْد جُوست * اَدی را مدح جوی نیز خُوست
 خاصه مردِ حق که در فضلست چُست * بُر شود زان باد چون خیکِ دُرُست
 ورنباشد اهل زان بادِ دروغ * خیک بدریدست کی گیرد فروغ
 این مثل از خود نگنتم ای رفیق * سَر سَری مَشْنو چو اہلی و مُفِیق
 ابن پیغمبر گنت چون بشنید قدح * کہ چرا فربه شود احمد بمدح
 ۱۲۰۰ رفت شاعر پیش آن شاه و بُرد * شعر اندر شکر احسان کآن نُمرد
 محسان مُردند و احسانها بماند * ای خنک آنرا کہ ابن مرکب براند
 ظالمان مُردند و ماند آن ظلمها * وای جانی کو کند مکر و دها
 گفت پیغمبر خنک آنرا کہ او * شد زدنیا مانند ازو فعلِ نکو
 مُرد مُحسن لیک احسانش نُمرد * نَزَد یزدان دین و احسان نیست خُرد
 ۱۲۰۵ وای آنکو مُرد و عصیانش نُمرد * نا پنداری برگ او جان بُرد
 ابن رها کن زانک شاعر بر گذر * وام دارست و قوی محتاج زر
 بُرد شاعر شعر سوی شہریار * بر امید بخشش و احسان پار
 نازنین شعری پُر از دُرُ دُرُست * بر امید و بوی اکرام نُخُست
 شاه ہم بر خوی خود گفتش ہزار * چون چنین بُد عادت آن شہریار
 ۱۲۱۰ لیک این بار آن وزیر پُر جود * بر بُراقِ عز زدنیا رفته بود
 بر مقام او وزیر نو رئیس * گشته لیکن سخت بی رحم و خسیس
 گفت اے شہ خرجها داریم ما * شاعری را نبود این بخشش جزا
 من بُرُبعِ عَشْرِ این ای مُغَنَّم * مرد شاعر را خوش و راضی کم
 خلق گفتندش کہ او از پیش دست * دہ ہزاران زین دلاور بُردہ است

(۱۱۹۷) G خیک with *ilāfat*.

(۱۲۰۰) ABHK. رفت سوی شاه آن شاعر بُرد Bul. پیش for سوی.

(۱۲۰۴) ABGHK. پیغامبر A. فعل نیکو.

(۱۲۰۵) A Bul. om. و.

(۱۲۰۸) Bul. om. و.

(۱۲۱۰) Bul. عز دنیا.

(۱۲۱۴) ABH Bul. دہ ہزاری.

۱۱۷۵ پیل و گرگ و حیدرِ اِشکار نیز * ازدهای زفت و مور و مار نیز
 بلك خاك و باد و آب و هر شرار * مایه زو یابند هم دی هم بهار
 هر دَمش لابه کند ابن آسمان * که فرو مگذارم ای حق يك زمان
 اُسْتَن من عصمت و حظ تو است * جمله مَطَوّی بین آن دو دست
 وین زمین گوید که دارم بر قرار * ای که بر آم تو کردستی سوار
 ۱۱۸۰ جملگان کیسه ازو بر دوختند * دادن حاجت ازو آموختند
 هر نیی زو بر آورده برات * اِسْتَعینُوا مِنْهُ صَبْرًا اَوْ صِلَات
 هین ازو خواهید نه از غیر او * آب در یم جو مجو در خشك جو
 ور بجوای از دگر هم او دهد * بر كف مِلش سخام او نهد
 آن که مَعْزُص را زَرّ فارون کند * رُو بدو آری بطاعت چون کند
 ۱۱۸۵ بار دیگر شاعر از سودای داد * رُوی سوی آن شه مُحسن نهاد
 هدیه شاعر چه باشد شعر نو * پیش مُحسن آرد و بنهد گرو
 مُحسان با صد عطا و جود و بر * زر نهاده شاعرانرا منظر
 پیششان شعری به از صد تنگ شعر * خاصه شاعر کو گهر آرد ز قعر
 آدمی اوّل حریص نان بود * زَانَك قُوت و نان سُنون جان بود
 ۱۱۹۰ سوی کسب و سوی غَصَب و صد حیل * جان نهاده بر كف از حرص و امل
 چون بنادر گشت مستغنی ز نان * عاشق نامست و مدح شاعران
 تا که اصل و فصل او را بر دهند * در بیان فضل او منبر نهند
 تا که کَر و قَر و زَر بختی او * همچو عنبر بُو دهد در گفت و گو
 خُلُقِ ما بر صورت خود کرد حق * وصفِ ما از وصفِ او گیرد سبق

خاك و آب و باد Bul. (۱۱۷۶) . حیدر و اشکار A (۱۱۷۵)

از خنك جو B. آب از یم Bul. (۱۱۸۲) B . زو بیاورده B (۱۱۸۱)

رو نهاده A (۱۱۸۷) . از دگر کس او دهد Bul. (۱۱۸۳)

خاصه شعری کان گهر Bul. . يك تنگ Bul. (۱۱۸۸)

فَرّ زربختی او Bul. (۱۱۹۲) . کسب K (۱۱۹۰)

رُو بایشان کرد و گنت ای مُشَفِّقَان * از کجا آمد بگویند این عوان
 ۱۲۴۵ چیست نام این وزیر جامه گن * قوم گفتندش که نامش هم حَسَن
 گنت یا رَب نام آن و نام این * چون یکی آمد دریغ ای رب دین
 آن حَسَن نامی که از يك كَلِكِ او * صد وزیر و صاحب آید جُوذُو
 این حَسَن کز ریش زشت این حَسَن * می توان بافید ای جان صد رسن
 بر چنین صاحب چو شه إِصْغَا کند * شاه و مُلکش را ابد رسوا کند

مانستن بَدْرَابِیْ این وزیر دون در افساد مروّت شاه بوزیر
 فرعون یعنی هامان در افساد قابلیت فرعون،

۱۲۴۰ چند آن فرعون می شد نرم و رام * چون شنیده او زموسی آن کلام
 آن کلامی که بدادے سنگ شیر * امر خوشی آن کلام بی نظیر
 چون بهامان که وزیرش بود او * مشورت کردی که کیش بود خُو
 پس بگفتی ناکنون بودی خدبو * بند گردی ژند پوشی را بریو
 همچو سنگ متَجَنِّبی آمدی * آن سخن سر شیشه خانه او زدے
 ۱۲۴۵ هرچ صد روز آن کلیم خوش خطاب * ساختی در یکدم او کردی خراب
 عقل تو دستور و مغلوب هواست * در وجودت رهزن راه خداست
 ناصحی ربّانی پندت دهد * آن سخن را او بنن طرّحی نهد

آید for آمد ABHK (۱۲۴۷) . آن عوان Bul. (۱۲۴۶)

وین حسن کز B (۱۲۴۸)

Bul. om. و, which is written above the line in A. (۱۲۴۹)

Heading: B ماسد کردن . A om. دون . B om. یعنی هامان . In G هامان is suppl. by a later hand.

آن کردی خراب K (۱۲۴۵) . سنگی A (۱۲۴۴)

هرچه سالی آن کلیم خوش خطاب * راست کردی در دم او کردی خراب

ناصح B (۱۲۴۷) . و Bul. om. (۱۲۴۶)

۱۲۱۵ بعدِ شکر کلک خای چون کند * بعدِ سلطانِ گدایی چون کند
گفت بفشارم ورا اندر فشار * تا شود زار و نزار از انتظار
آنگه از خاکش دهم از راه من * در رُبابد همچو گُلبَرگ از چمن
این بن بگذار که اُستادم درین * گر نقاضاگر بود هر آتشین
از تُریاگر بپُرد نائری * نرم گردد چون بیند او مرا
۱۲۲۰ گفت سلطانِ برو فرمان تُراست * لیک شادش کن که نیکوگویِ ماست
گفت اورا و دو صد اومیدلیس * نو بمن بگذار و این بر من نویس
پس فگندش صاحب اندر انتظار * شد زمستان و دَی و آمد بهار
شاعر اندر انتظارش پیر شد * پس زیون این غم و تدبیر شد
گفت اگر زر نه که دشنام دهی * تا رهد جانم نرا باشم رهی
۱۲۲۵ انتظارم گشت بارے گو برو * تا رهد این جانِ مسکین از گرو
بعد از آتش داد رُبعِ عُشرِ آن * ماند شاعر اندر اندیشه گران
کآن چنان نقد و چنان بسیار بود * این که دیر اُشگفت دستۀ خار بود
پس بگفتندش که آن دستورِ راد * رفت از دنیا خدا مُزدت دهاد
که مُضاعف زو هی شد آن عطا * کم هی افتاد بَخِشش را خطا
۱۲۳۰ این زمان او رفت و احسانرا بُرد * او نمُرد اَلْحَق بلی احسان بُرد
رفت از ما صاحبِ راد و رشید * صاحبِ سَلَاخِ درویشان رسید
رَو بگير این را و زاینجا شب گریز * تا نگیرد با تو این صاحبِ ستیز
ما بصد حیلَت ازو این هدیه را * بسندیم اے بی خبر از جهدِ ما

م. آهمن. Bul. کاستادم. BK Bul. (۱۲۱۸) بعد شکر A (۱۲۱۵)

بگذار و این. A Bul. امیدلیس. A Bul. (۱۲۲۱)

باشد رهی A (۱۲۲۴) as in text. پس زیون. GHK Bul. (۱۲۲۲)

رفت از دنیا دُونِ عَر تو باد B (۱۲۲۸) کآن چنان زود B (۱۲۲۷)

ولی احسان. Bul. یکی احسان A (۱۲۲۰) مر عطا B (۱۲۲۹)

In G verses ۱۲۳۳ K Bul. ازو این صلہ را (۱۲۴۴) آن صاحب A (۱۲۴۲)

م. and ۱۲۳۴ are transposed, but the error is indicated by the insertion of خ and م.

نشستن دیو بر مقام سلیمان علیه السّلم و تشبّه کردن او
بکارهای سلیمان علیه السّلم و فرق ظاهر میان هر دو سلیمان و
دیو خویشتن را سلیمان بن داود نام کردن،

ورچه عقلت هست با عقلِ دگر * یار باش و مشورت کن ای پدر
با دو عقل از بس بلاها و رهی * پای خود بر اوجِ گردونه‌ها نهی
۱۲۶۵ دیو گر خود را سلیمان نام کرد * مُلک بُرد و مملکت را رام کرد
صورتِ کارِ سلیمان دیده بود * صورتِ اندر سرِ دیوی می‌نمود
خلق گفتند این سلیمان بی‌صفاست * از سلیمان تا سلیمان فرقه‌است
او چو بیدار است این همچون و سَن * همچنانک آن حَسَن با ابن حَسَن
دیو می‌گفتی که حق بر شکی من * صورتی کردست خوش بر اهرمن
۱۲۷۰ دیو را حق صورت من داده‌است * تا نَبَنَد از شمارا او بَنَسْت
گر پدید آید بدعوی زینهار * صورتِ او را مدارید اعتبار
دیوشان از مکر این می‌گفت لیک * می‌نمود این عکس در دلهای نیک
نیست بازی با مُبیز خاصه او * که بود تمییز و عقلش غیب‌گو
هیچ بحر و هیچ تلیس و دغل * می‌نبندد پرده بر اهلِ دُول
۱۲۷۵ پس می‌گفتند با خود در جواب * بازگونه می‌روی ای کز خطاب
بازگونه رفت خواهی همچنین * سوی دوزخ اسفل اندر سافلین
او اگر معزول گشتست و فقیر * هست در پیشانی‌ش بدرِ مُنیر
تو اگر انگشتی را بُرده * دوزخی چون زَمهریر افسرده
ما ببُوش و عارض و طاق و طُرُب * سر کجا که خود می‌نهم سُب

بر فرق گردونه‌ها B (۱۲۶۴) . عقلی دگر B (۱۲۶۳)

آن عکس بر Bul. (۱۲۷۲) . این حسن با آن حَس Bul. (۱۲۶۸)

عارض و before K om. (۱۲۷۴)

کین نه بر جایست هین از جا مشو * نیست چندان با خود آشیدا مشو
 وای آن شه که وزیرش این بود * جای هر دو دوزخ پُر کین بود
 ۱۲۵۰ شاد آن شاهی که اورا دست گیر * باشد اندر کار چون آصف وزیر
 شاه عادل چون قرین او شود * نامر آن نُورِ علی نُور بود
 چون سلیمان شاه و چون آصف وزیر * نور بر نورست و عنبر بر عنبر
 شاه فرعون و چو هامانش وزیر * هر دورا نبود ز بدبختی گزیر
 پس بود ظلماتُ بعضی فوق بعض * نه رخرد یار و نه دولت روزِ عرض
 ۱۲۵۵ من ندیدم جز شقاوت در اِثام * گر تو دیدستی رسان از من سلام
 همچو جان باشد شه و صاحب چو عقل * عقل فاسد روح را آرد بنقل
 آن فرشته عقل چون هاروت شد * سحرآموز دو صد طاغوت شد
 عقل جزوی را وزیر خود مگیر * عقل کل را ساز ای سلطان وزیر
 مر هوارا تو وزیر خود مساز * که بر آید جان پاکت از نماز
 ۱۲۶۰ کین هوا پُر حرص و حلیین بود * عقل را اندیشه یوم دین بود
 عقل را دو دید در پایان کار * بهر آن گل می کشد او رنج خار
 که نفرساید نریزد در خزان * باد هر خرطوم اختم دور از آن

(۱۲۴۸) B از جا مرو.

(۱۲۵۱) ABH Bul. نام او. G نور علی نور این بود.

(۱۲۵۲) Bul. om. و before.

(۱۲۵۴) G ظلماتُ بعضی with *iḏāfat*. B بعضی. AGHK بعضی. AH

و نی دولت.

(۱۲۵۷) AH Bul. آموزد و صد. B آموزد و صد. originally آموزد.

(۱۲۶۰) Bul. om. و. ABHK Bul. یوم الدین.

(۱۲۶۱) A بهر آن او گل کند.

(۱۲۶۲) K بادُ with *sukún*. G بادُ with *iḏāfat*.

۱۲۹۵ عقل جزوی عقل استخراج نیست * جز پذیرای فن و محتاج نیست
 قابل تعلیم و فهمست این خرد * لیک صاحب وخی تعلیمش دهد
 جمله حرفتها یقین از وخی بود * اول او لیک عقل آنرا فرود
 هیچ حرفت را بین کین عقل ما * تاند او آموختن بی اوستا
 گرچه اندر مکر مؤیث کاف بُد * هیچ پیشه رام بی اُستا نشد
 ۱۳۰۰ دانش پیشه ازین عقل ار بُدی * پیشه بی اوستا حاصل شدی

آموختن پیشه گورکنی قایل از زاغ پیش از آنک در عالم
 علم گورکنی و گور بود،

کندن گوری که کتیر پیشه بود * گی ز فکر و حیل و اندیشه بود
 گر بُدی این فهم مر قایل را * گی نهادی بر سر او هایل را
 که کجا غایب کنم این کشته را * این بخون و خاک در آغشته را
 دید زاغی زاغ مرده در دهان * بر گرفته تیز می آمد چنان
 ۱۳۰۵ از هوا زیر آمد و شد او بفن * از پی تعلیم او را گورکن
 پس بچنگال از زمین انگیخت گُرد * زود زاغ مرده را در گور کرد
 دفن کردش پس پوشیدش بخاک * زاغ از الهام حق بُد علمناک
 گفت قایل آه شه بر عقل من * که بود زاغی زمن افزون بفن
 عقل کل را گفت ما زاغ البصر * عقل جزوی می کند هر سو نظر
 ۱۳۱۰ عقل ما زاغست نور خاصگان * عقل زاغ اُستاد گور مردگان
 جان که او دنباله زاغان پرد * زاغ او را سوسه گورستان برد

بی اوستا A (۱۲۹۹) داند B. تواند AH (۱۲۹۸)

و. گور نبود Bul. چون پیش از آنکه Bul. Heading:

حلت AH (۱۳۰۱) تعلیم with sukún G (۱۳۰۵)

بُد for A (۱۳۰۷)

۱۲۸۰ ور بغفلت ما نهیم اورا جبین * پنجه مانع بر آید از زمین
 که منه آن سر مرین سرزیرا * هین مکن سجد مرین ادبارا
 کردی من شرح این بس جان فزا * گر نبودی غیرت و رشک خدا
 هر قناعت کن تو پذیر این قدر * تا بگویم شرح این وقتی دگر
 نامر خود کرده سلیمان نبی * روی پوش می کند بر هر صبی
 ۱۲۸۵ در گذر از صورت و از نام خیز * از لقب وز نام در معنی گریز
 پس پیرس از حد او وز فعل او * در میان حد و فعل او را بچو

در آمدن سلیمان علیه السلام هر روز در مسجد اقصی بعد از
 تمام شدن جهت عبادت و ارشاد عابدان و معتکفان و رستن
 عتاقیر در مسجد،

هر صبحی چون سلیمان آمدی * خاضع اندر مسجد اقصی شده
 نوگهای رسته دیدی اندرو * پس بگفتی نام و نفع خود بگو
 تو چه دارویی چي نامت چیست * تو زیان کی و نفع بر کیست
 ۱۲۹۰ پس بگفتی هر گیاهی فعل و نام * که من آنرا جانم و اینرا حمام
 من مرین را زهرم و او را شکر * نام من اینست بر لوح از قدر
 پس طیبیان از سلیمان زان گیا * عالم و دانا شدند مقتدای
 تا کپهای طیبی ساختند * جسم را از رنج می برداختند
 این نجوم و طب و حی انبیاست * عقل و حس را سوی بی سوره کجاست

ادبیرا AH Bul. سجد چنین ادبارا B. که منه سر تو B Bul. (۱۲۸۱)

و. A om. (۱۲۸۲)

در میان خلق و فعل B. و فعل او Bul. پیرس از خلق او B (۱۲۸۶)

و. In the second hemistich B has: چه نام تو چیست B (۱۲۸۹)
 و آنرا شکر Bul. (۱۲۹۱) . نفع تو بکیست

اَوَّلش دَوُّ بَاخِر لَت بَخُور * جز درین ویرانہ نہوَد مرگِ خر
 نو بچد کاری کہ بگرفتِی بدست * عیشِ این دم بر تو پوشید شدست
 زان ہی نانی بدادن تن بکار * کہ پوشید از تو عیش کردگار
 همچنین ہر فکر کہ گری در آن * عیبِ آن فکرت شدست از تو نہان
 ۱۲۳۵ بر تو گر پیدا شدی زو عیب و شین * زو رمیدی جانت بُعَدَ الشَّرَقین
 حال کاخِ زو پشیمان می‌شوے * گر بود این حالت اَوَّل کی دوی
 پس پوشید اَوَّل آن بر جانِ ما * تا کیم آن کار بر وفقِ قضا
 چون قضا آورد حکمِ خود پدید * چشم ما شد تا پشیمانی رسید
 این پشیمانی قضای دیگرست * این پشیمانی پہلِ حق را پرست
 ۱۲۴۰ و رکعی عادتِ پشیمان خور شوی * زین پشیمانی پشیمان تر شوے
 نیمِ عُمرت در پریشانی رود * نیمِ دیگر دمِ پشیمانی رود
 ترکِ این فکر و پشیمانی بگو * حال و یار و کارِ نیکو نر بگو
 ورنہاری کارِ نیکوتر بدست * پس پشیمانیست بر فوَتِ چہ است
 گر ہی دانی رہِ نیکو پرست * ورنہانی چون بدانی کین بدست
 ۱۲۴۵ بد ندانی تا ندانی نیک را * ضِدًّا از ضدِ توان دد ای فقی
 چون ترکِ فکرِ این عاجز شدی * از گنہ آنگاہ ہر عاجز بُدے
 چون بُدی عاجز پشیمانی زچہست * عاجزی را باز جُو کز جذبِ کبست
 عاجزی بی قادری اندر جہان * کس ندیدست و نباشد این بدان
 همچنین ہر آرزو کہ می‌بری * تو زَعِیبِ آن حجابی اندرے

۱۲۳۲) Bul. آدم. ۱۲۳۳) AH. ہی توانی Bul. بدادی.

۱۲۳۷) A. اَوَّلین BH. Bul. این. ۱۲۳۹) ABK. قضایی. این کار AH. اَوَّل این.

۱۲۴۱) A has پریشانی in both hemistichs; B پشیمانی in the first hemistich and

پریشانی in the second.

۱۲۴۲) Bul. فکر پشیمانی. ۱۲۴۴) B. پُرسست. حال یار A. فکر پشیمانی.

۱۲۴۵) B. کہ می‌بری. ۱۲۴۶) B. از ضدِّ داند ای فنا.

هین مدو اندر پی نفس چو زاغ * کو بگورستان برد نه سوی باغ
 گر روی رو در پی عنفای دل * سوی قاف و مسجد اقصای دل
 نو گیاهی هر دم از سودای نو * می دمد در مسجد اقصای نو
 ۱۴۱۵ تو سلیمان وار داد او بد * پی بر از وی پای رد بر وی منه
 زانک حال این زمین با ثبات * باز گوید با تو انواع نبات
 در زمین گر نیشکر و خود نی است * ترجمان هر زمین نیت وی است
 پس زمین دل که نیش فکری بود * فکرها اسرار دل را نمود
 گر سخن کش بام اندر انجمن * صد هزاران گل بروم چون چین
 ۱۴۲۰ و سخن کش بام آن دم زن بمزد * می گریزد ننگها از دل چو دزد
 جنبش هر کس بسوی جاذبست * جذب صادق نه چو جذب کاذبست
 می روی گه گمره و گه در رشد * رشته پیدا نه و آن کت می کشد
 اشتر کورے مهار تو رهین * تو گشای بین مهارت را مین
 گر شدی محسوس جذاب و مهار * پس نمادی این جهان دار الفرار
 ۱۴۲۵ گبر دیدی کو پی سگ می رود * سخره دیو ستنه می شود
 در پی او گئی شدی مانند جز * پای خود را و کشیدی گبر نیز
 گاو گر واقف ز قصایان بدی * گئی پی ایشان بدان دکان شدی
 یا بخوردی از کف ایشان سپوس * یا بدادی شیرشان از چابلیوس
 و بخوردی کئی علف هضمش شدی * گر زمقصود علف واقف بدی
 ۱۴۳۰ پس ستون این جهان خود غفلتست * چیست دولت کین دواؤ با لست

هین مدو. Bul. (۱۴۱۲) A. نفسی. B (۱۴۱۵) B پای چپ، corr. in marg.

نه چو for فی که B (۱۴۲۱)

مهارت را for مهار تو. Bul. (۱۴۲۲) K مهار تو متین

پای سگ می دود. Bul. (۱۴۲۵) K. دار الفرار. Bul. (۱۴۲۴) A

گاو اگر B (۱۴۲۷) Bul. گبر نیز. Bul. (۱۴۲۶)

از پی ایشان A. کی بخوردی A (۱۴۲۸)

گر نبودی عکسِ آن سَرَوِ سُرور * پس نخواندی ایزدش دارُ العُرور
این غُرور آنست یعنی این خیال * هست از عکسِ دل و جانِ رجال
جمله مغروران برین عکسِ آمد * برگمانی کین بود جنتِ که
ی‌گیرتزند از اصولِ باغها * بر خیالی می‌کنند آن لاغها
۱۲۷- چونک خوابِ غفلت آیدشان بَسر * راست بینند و چه سودست آن نظر
پس بگورستانِ غریو افتاد و آه * تا قیامت زین غلط و حَسَرِ تاه
ای خنک آنرا که پیش از مرگ مُرد * یعنی او از اصلِ این رز بوی بُرد

قصهٔ رستن خرّوب در گوشهٔ مسجد اقصی و غمگین شدن
سلیمان علیه السّلم از آن چون بسخن آمد با او و خاصیت
و نام خود بگفت،

پس سلیمان دید اندر گوشهٔ * نو گیاهی رُسته همچون خوشهٔ
دید بس نادر گیاهی سبز و تر * می‌بود آن سبزش نور از بصر
۱۲۷۵ پس سلامش کرد در حال آن حشیش * او جوابش گفت و بشگفت از خوشیش
گفت نامت چیست بر گو بی دهان * گفت خرّوبست ای شاه جهان
گفت اندر توجه خاصیت بود * گفت من رُستم مکان ویران شود
من که خرّوم خرابِ منزل * هادمِ بنیادِ این آب و گلم
پس سلیمان آن زمان دانست زود * که اجل آمد سفر خواهد نمود
۱۲۸- گفت تا من هستم این مسجد یقین * در خلل نآید زافاتِ زمین

جان او از اصل Bul. (۱۲۷۲) افتاده A (۱۲۷۱) سرو و سرور K Bul. (۱۲۶۶)

Heading: After the Heading Bul. adds:

پس سلیمان نبی یکروز همان * چون بعادت بود مسجد را روان
و. AH Bul. om. (۱۲۷۵) . نور بصر B Bul. از سبزش A. و. Bul. om. (۱۲۷۴)
خرابی منزل B (۱۲۷۸) . نام من خرّوب ای شاه Bul. (۱۲۷۶)

۱۲۵۰ و نه نمودی علت آن آرزو * خود رمیدی جان تو زان جُست و جو
 گر نمودی عیب آن کار او ترا * کس نبردی کش گشتان آن سو ترا
 و آن دگر کاری کر آن هستی نفور * زان بود که عیبش آمد در ظهور
 ای خدای رازدان خوش سخن * عیب کار بد زما پنهان مکن
 عیب کار نیک را منما بها * نا نگردم از روش سرد و هبا
 ۱۲۵۰ هر بر آن عادت سلیمان سنی * رفت در مسجد میان روشنی
 قاعدۀ هر روز را می جُست شاه * که ببیند مسجد اندر نو گیاه
 دل ببیند سر بدان چشم صفی * آن حشایش که شد از عامه خفی

قصه صوفی کی در میان گلستان سر بر زانو مراقب بود
 یارانش گفتند سر بر آور تفرج کن بر گلستان و ریاحین و
 مرغان و آثار رحمة الله تعالی،

صوفی در باغ از بهر گشاد * صوفیانه روی بر زانو نهاد
 پس فرو رفت او بخود اندر نُغول * شد ملول از صورتِ خواش فصول
 ۱۲۶۰ که چه خسبی آخر اندر رز نگر * این درختان بین و آثار و خُصَر
 امر حق بشنو که گفتست اُنْظُرُوا * سوی این آثار رحمت آرزو
 گنت آثارش دلست ای بو اَلْهَوَس * آن برون آثارِ آثارست و بس
 باغها و سبزه در عین جان * بر برون عکسش چو در آب روان
 آن خیال باغ باشد اندر آب * که کند از لطف آب آن اضطراب
 ۱۲۶۰ باغها و میوها اندر دلست * عکس لطف آن برین آب و گلست

از جست و جو. A Bul. در جست و جو. A. پس رمیدی B. گر نمودی B (۱۲۵۰)

که هستی زان نفور. Bul. (۱۴۵۲) B. کس نبود B (۱۲۵۱)

Heading: Bul. آله علیه H. مراقبت A. سر بزانو G. آن صوفی Bul. تعالی.

از لطف آن آب. Bul. آن خیال آب A (۱۲۶۴) B. بشنو که فرمود B (۱۲۶۱)

۱۴۰۰ گئی چنین گوید کسی کو مُکْرَہست * چون چنین جنگد کسی کو بی‌رہست
 ہرچہ نفست خواست داری اختیار * ہرچہ عقلت خواست آری اضطرار
 داند او کو نیکبخت و مَحْرُمت * زیرکی زابلیس و عشق از آدمست
 زیرکی سبّاحی آمد در بحار * کم رهد غرقست او پایانِ کار
 ہل سباحت را رہا کن کبر و کین * نیست جَبْحُون نیست جو درباست این
 ۱۴۰۵ وَاَنگہان دریای ژرف بی‌پناہ * در رُیاد ہفت دربارا چو کُاہ
 عشق چون کشتی بود بہر خواص * کم بود آفت بود اغلب خلاص
 زیرکی بفروش و حیرانی بخر * زیرکی ظنّست و حیرانی نظر
 عقل قربان کن پیش مُصْطَفٰی * حَسْبِيَ اللّٰہُ گو کہ اللّٰہم کَفٰی
 ہمچو کنعان سرزکشتی و مکش * کہ غرورش داد نفس زیرکش
 ۱۴۱۰ کہ بر آیم بر سر کوہِ مَشید * مَنّٰی نوحم چرا باید کشید
 چون رمی از مَنّش ای بی‌رشد * کہ خدا ہم مَنّ او می‌گشد
 چون نباشد مَنّش بر جانِ ما * چونک شُکر و مَنّش گوید خدا
 تو چہ دانی ای غرارہ پُر حسد * مَنّ اورا خدا ہم می‌کشد
 کاشکی او آشنا ناموختی * تا طَمَع در نوح و کشتی دوختی
 ۱۴۱۵ کاش چون طفل از حیلِ جاہل بُدی * تا چو طفلان چنگ در مادر زدی
 یا بعلمِ نَقْل کم بودی مَلٰی * علمِ وَحٰی دل رُبودی از ولی
 با چنین نوری چو پیش آری کتاب * جانِ وَحٰی آسای تو آرد عتاب
 چون تیمم با وجود آب دان * علمِ نَقْلِ با دمِ قطب زمان
 خویش ابلہ کن تَبِعِ می‌رو سپس * رستگی زین ابلہی یابی و بس
 ۱۴۲۰ اَکْثَر اَہْلُ الْجَنَّةِ اللّٰہُ ای پدر * بہر این گفتست سُلْطَانُ الْبَشَرِ

داری اضطرار H. ہرچہ عقلت گفت B (۱۴۰۱)

نیکبخت و مردمست B (۱۴۰۲)

خدا خود Bul. (۱۴۱۲)

بہر این فرمود K. B. اَہْلُ الْجَنَّةِ الْکِبَلُہ G (۱۴۲۰)

تا که من باشم وجود من بود * مسجد اقصی مُخْلَل گئی شود
 پس که هَتَم مسجد ما بی گمان * نبودِ اِلَّا بعدِ مرگ ما بدان
 مسجدست آن دل که جشمش ساجدست * یارِ بدِ خُروِب هر جا مسجدست
 یارِ بدِ چون رُست در نو مِهَرِ او * هین ازو بگریز و کم کن گفت و گو
 ۱۲۸۵ بر کن از بیخش که گر سر بر زند * مر ترا و مسجدت را بر کند
 عاشقِ خُروِبِ تو آمد کثری * همچو طفلان سوی کثر چون یغری
 خویش مُجَرَّم دان و مُجَرَّم گو مدرس * تا ندزد از تو آن اُستاد درس
 چون بگویی جاهلِ تعلیم ده * این چنین انصاف از ناموس به
 از پدر آموز اے روشن جبین * رَبَّنَا گفت و ظَلَمْنَا پیش ازین
 ۱۲۹۰ نه بهانه کرد و نه تزویر ساخت * نه لُوی مکر و حیلت بر فراخت
 باز آن ابلیس بحث آغاز کرد * که بُدم من سرخ رو کردم زرد
 رنگ رنگ، نُست صِبَاغمِ توی * اصلِ جُرم و آفت و داغم توی
 هین بخوان رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي * تا نگردي جبری و کثر کم تنی
 بر درختِ جبرِ تاکی بر جهی * اختیارِ خویش را یکسو نهی
 ۱۲۹۵ همچو آن ابلیس و ذُرِّیاتِ او * با خدا در جنگ و اندر گفت و گو
 چون بود اِکراه با چندان خوشی * که تو در عصیان هی دامن کشی
 آن چنان خوش کس رود در مُکرِهی * کس چنان رقصان دَوَد در گهری
 بیست مَرده جنگ یکردی در آن * کت هی دادند پند آن دیگران
 که صواب اینست و راه اینست و بس * کئی زند طعنه مرا جز هیچ کس

۱۲۸۵ AB Bul. om. و after بگریز (۱۲۸۴) . پس خراب مسجد ABHK Bul. (۱۲۸۲)

خویش را نادان و مجرم Bul. (۱۲۸۷)

A om. (۱۲۹۴) A om. (۱۲۹۳)

گفتگو Bul. ابلیس اندر تاب او A (۱۲۹۵)

چندین B Bul. (۱۲۹۶)

رقصان رود ABHK Bul. که چنان رقصان Bul. کس چنین رقصان B (۱۲۹۷)

corr. in H. که زند طعنه ABH Bul. (۱۲۹۸)

تبیخ دادن در کفِ زنگیِ مست * به که آید علمِ ناکس را بدست
 علم و مال و منصب و جاه و قران * فتنه آمد در کفِ بدگوه‌ران
 پس غزا زین فرض شد بر مؤمنان * تا ستانند از کفِ مجنونِ یسان
 ۱۴۴۰ جانِ او مجنون تنش شمشیرِ او * طستان شمشیر را زان زشت‌خو
 آنچه منصب می‌کند با جاهلان * از فضیحت‌گی کند صد ارسلان
 عیبِ او مخفیست چون آلتِ بیافت * مارش از سوراخ بر صحرا شتافت
 جمله صحرا مار و کژدم پُر شود * چونک جاهل شاهِ حکم مَر شود
 مال و منصب ناکسی کارد بدست * طالبِ رُسوایی خویش او شدست
 ۱۴۴۵ یا کند بخل و عطاها کم دهد * یا سخا آرد بنا مَوْضِع نهد
 شاه‌را در خانه یَبْدَق نهد * این چنین باشد عطا کا حَقِّ دهد
 حکم چون در دستِ گم‌راهی فتاد * جاه پندارید در چاهی فتاد
 ره نمی‌داند قلاوونی کند * جانِ زشت او جهان‌سوزی کند
 طفلِ راه فقر چون پیری گرفت * پی‌روانرا غُولِ ادب‌اری گرفت
 ۱۴۵۰ که بیا که ماه بنام ترا * ماه‌را هرگز ندید آن بی‌صفا
 چون نمایی چون ندیدیستی بعمر * عکسِ مه در آب هر ای خلمِ غمر
 احقران سرور شدستند و زیم * عاقلان سرها کشید در گلیم

تفسیر یا اَیْهَا الْمَرْمِلُ،

خواند مَرْمِلِ نی را زین سبب * که برون آی از گلیم ای بو اَلْهَرَبِ
 سر مکش اندر گلیم و رُو مپوش * که جهان جسمیست سرگردان نو هوش

کم کد A (۱۴۴۵). خود او شدست B. نارد بدست B (۱۴۴۴).

ادب‌ری H Bul. (۱۴۴۶). In K و is suppl. above. و در چاهی H (۱۴۴۷).

ندید آن مقتر K. که بیا تا ماه B Bul. (۱۴۵۰).

Heading: Bul. تفسیر شریف.

برون ا BK Bul. (۱۴۵۴).

زیرکی چون کبر و باذانگیز نُسْت * ابلهی شو تا بماند دل دُرست
 ابلهی نه کو بمَسْخَرگی دُونُوسْت * ابلهی کو واله و حیران هُوسْت
 ابلهانند آن زنانِ دست بُر * از کف ابله وز رُخِ یوسف نُدُر
 عقل را قربان کن اندر عشقِ دوست * عقلها باری از آن سُوِست کُوسْت
 ۱۴۲۵ عقلها آن سو فرستاده عُقُول * مانده این سو که نه معشوقست گُول
 زین سر از حیرت گر این عقلت رود * هر سر، مُوبَت سر و عقلی شود
 نیست آن سو رنجِ فکرت بر دماغ * که دماغ و عقل رُوید دشت و باغ
 سوی دشت از دشت نکه بشنوی * سوی باغ آبی شود نَخَلت رَوی
 اندرین ره تَرک کن طاق و طُرُب * تا فلاوزت نَجَبد تو مَجُنُب
 ۱۴۲۰ هَرک او بی سر بچیند تُم بود * جُنُبش چون جنبش، کُژُر بود
 کُژُر و شِکُور و زشت و زهرناک * پِیشۀ او خستنِ اجسامِ پالک
 سر بکوب آنرا که سرش این بود * خُلُق و خُویِ مُسْتَبِرش این بود
 خود صلاح اوست آن سر کوفتن * تا رهد جان ریزه اش زان شوم نن
 و ستان از دستِ دیوانه سلاح * تا زتو راضی شود عدل و صلاح
 ۱۴۲۵ چون سلاحش هست و عقلش نه ببند * دستِ او را ورنه آرد صد گزند

بیان آنک حصول علم و مال و جاه مر بدگوهرا را فزایت
 اوست و چون شمشیر است کی افتادست بدست راهزن،

بَدگُهر را علم و فنِّ آموختن * دادنِ تبغی بدستِ راهزن

حیران اوست A. و. (۱۴۲۲) A om. و. چون باد کبرانگیز Bul. (۱۴۲۱)

از حیرت اگر عقلت B (۱۴۲۶) ندر. A. ابلهانند و زنان A (۱۴۲۳)

کُردُم G (۱۴۲۰). فکرت در دماغ Bul. and so corr. in H. Bul. رنج و فکرت B (۱۴۲۷)

و. Bul. om. (۱۴۲۵). این سر کوفتن AB (۱۴۲۴). زشت و after A om. (۱۴۲۱)

Heading: A. وصول علم. BHK Bul. بدگوهرا, corr. in H. ABH Bul. شمشیر است
 افتاده در دست Bul.

آن چراغِ او ببیشِ صَرَصَرَم * خود چه باشد ای مبین پیغمبرم
 خیز در دم تو بصُورِ سَهْمَناک * تا هزاران مُرده بر رُید ز خالک
 چون تو اسرافیلِ وقتی راست خیز * رَسْخِیزی ساز پیش از رَسْخِیز
 ۱۴۸۰ هر که گوید کو قیامت ای صنم * خویش بُنْها که قیامت نك منم
 دم نگر ای سایلِ محنت زده * زین قیامت صد جهان افزون شد
 ورنه نباشد اهلِ این ذکر و قُوت * پس جَوَابُ الْأَحَقِّ ای سلطان سُکوت
 ز آسمانِ حق سَکوت آید جواب * چون بود جانا دعا نامُ سُنْجَاب
 ای دروغا وقتِ خرمنگاه شد * لیک روز از بختِ ما بیگانه شد
 ۱۴۸۵ وقت تنگست و فراخیِ این کلام * تنگ می آید بَرُو عَمَرِ دَولَم
 نیزه بازی اندرین کُوه های تنگ * نیزه بازانرا همی آرد بَنگ
 وقت تنگ و خاطر و فهمِ عوام * تنگ تر صد ره زو قُست ای غلام
 چون جوابِ احمق آمد خامُشی * این درازی در سخن چون می کشی
 از کمالِ رحمت و موجِ کرم * می دهد هر شوره را باران و غم

در بیان آنک ترکِ الجواب جواب مقررِ این سخن که جواب
 الاحق سَکوت، شرح این هر دو درین قصه است که
 گفته می آید،

۱۴۹۰ بود شاهی بود اورا بَنَد * مُرده عقلی بود و شهوت زَنَد
 خُردهای خدمنش بگذاشتی * بد سگالیدی نکو پنداشتی

رَسْخِیزی GK (۱۴۷۹). پیغامبرم ABGHK (۱۴۷۷).

In HK افزون is given as a variant. صد جهان قائم شد. ABHK Bul. (۱۴۸۱).

جواب احمق. Bul. گر باند A (۱۴۸۲).

همی آرد بَنگ GK. کُوه های تنگ H (۱۴۸۶).

نیکو AK. بد سگالی را نکو پنداشتی Bul. (۱۴۹۱). پس درازی Bul. (۱۴۸۸).

۱۴۵۵ هین مشو پنهان زنگک مدعی * که تو داری شمع و حق شمعش
 هین قمر اللیل که شعی ای همام * شمع اندر شب بود اندر قیام
 بی فروغت روز روشن هر شبست * بی پناهت شیراسیر از نیست
 باش کشتیان درین بحر صفا * که تو نوح ثانی اے مصطفی
 رهشناسی میباید بالباب * هر ره را خاصه اندر راه آب
 ۱۴۶۰ خیز بنگر کاروان رهزده * هر طرف غولست کشتیان شده
 رخصر وقتی غوث هر کشتی توی * همچو روح الله مکن تنهاری
 پیش این جمعی چو شمع آسمان * انقطاع و خلوت آری بهمان
 وقت خلوت نیست اندر جمع آی * ای هدی چون کوه قاف و تو همای
 بدر بر صدر فلک شد شبروان * سیرا نگذارد از بانگ سگان
 ۱۴۶۵ طاعتان همچون سگان بر بدر تو * بانگ می دارند سوی صدر تو
 این سگان گرد زامر ائیتوا * از سفه و غوغ کنان بر بدر تو
 هین بهگذار اے شفا رنجور * تو زخشم گر عصای کور را
 نه تو گفتمی قاید آغی براه * صد ثواب و اجر یابد از اله
 هرک او چل گام کوری را کشد * گشت آمرزیده و یابد رشد
 ۱۴۷۰ پس بکش تو زین جهان بی قرار * جوق کورانرا قطار اندر قطار
 کار هاده این بود تو هادی * ماتم آخر زمانرا شادی
 هین روان کن ای امام المتقین * این خیال اندیشگانرا تا یقین
 هرک در مکر تو دارد دل گرو * گردنش را من زخم تو شاد رو
 بر سر کوریش کور بها نهم * او شگر پندارد و زهرش دهر
 ۱۴۷۵ عقلها از نور من افروختند * مکرها از مکر من آموختند
 چیست خود الاجق آن ترکان * پیش پای نره پیلان جهان

ها. B. آ. B (۱۴۶۲) Bul. پیش ازین جمعی. (۱۴۶۳)

آغی G (۱۴۶۸) در بدر تو AH (۱۴۶۶) در بدر تو AH (۱۴۶۵)

الاجق H. as in text. ABG (۱۴۷۱) گشته. Bul. (۱۴۶۹)

آن دو قوم آسوده از جنگ و حَراب * وین بَشَر با دو مُخالف در عذاب
 ۱۵۰۵ وین بَشَر هم زامتحانِ قِسْمَت شدند * آدمی شکنند و سه اُمّت شدند
 یك گُره مستغرقِ مُطْلَق شدند * همچو عیسی با مَلَكِ مُلْحَق شدند
 نقش آدم لیلک معنی جبرئیل * رسته از خشم و هولا و قال و قیل
 از ریاضت رسته وز زهد و جهاد * گویا از آدمی او خود نژاد
 قسم دیگر با خرانِ مُلْحَق شدند * خشمِ محض و شهوتِ مُطْلَق شدند
 ۱۵۱۰ وصفِ جبریلی دریشان بود رفت * تنگ بود آن خانه و آن وصف زفت
 مرده گردد شخص کویِ جان شود * خر شود چون جانِ اوی آن شود
 زانک جانی کآن ندارد هست پست * این سخن حَقِست و صوفی گفته است
 او ز حیوانها فزونیتر جان کند * در جهان باریک کارها کند
 مکر و نلیسی که او داند تنید * آن ز حیوان دگر ناید پدید
 ۱۵۱۵ جامهای زَرگشتی را بافتن * دُرّها از قعرِ دریا یافتن
 خُرده کارهای علمِ هِنْدَسَه * یا نُجوم و علمِ طَب و فِلْسَفَه
 که تعلق با همین دُنیاستش * ره بیفتن آسمان بر نیستش
 این همه علمِ بناه آخرست * که عمام بودِ گاو و اشترست
 بهر استبقای حیوان چند روز * نامِ آن کردند این گیجان رموز
 ۱۵۲۰ علمِ راهِ حق و علمِ منزلش * صاحبِ دل داند آنرا یا دلش
 پس درین ترکیب حیوانِ لطیف * آفرید و کرد با دانش الیف
 نام کالاً نَعَام کرد آن قوم را * زانک نَسَبت کو بَیْقَظَه نَوْم را
 روحِ حیوانی ندارد غیرِ نَوْم * حَسَهای مُعْکَس دارند قوم

(۱۵۰۶) H شدت in both hemistichs, and so Bul.

(۱۵۰۸) AH از آدمی زاد او نژاد. (۱۵۱۰) ABH Bul. بود و رفت.

(۱۵۱۱) Bul. بیجان بود. (۱۵۱۲) Bul. om. و. (۱۵۱۳) A فزونیتر جا کند.

(۱۵۱۴) A دیگر. (۱۵۱۵) Bul. در قعر. (۱۵۱۶) ABH Bul. با نجوم.

(۱۵۲۰) BG با دلش. (۱۵۲۱) G ترکیب with *idāfat*.

گفت شاهنشاه جراثش کم کنید * ورنه بختگد نامش از خط برزنید
 عقل او کم بود و حرص او افزون * چون چرا کم دید شد تند و حرون
 عقل بودی گرگز خود کردی طواف * تا بدیدی جرم خود گشتی معاف
 ۱۴۹۰ چون خری پابسته نندد از خری * هر دو پایش بسته گردد بر سری
 پس بگوید خر که یک بندهم بست * خود بدان کان دوز فعل آن خست

در تفسیر این حدیث مصطفی علیه السلام کی إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى
 خَلَقَ الْمَلَائِكَةَ وَرَكَّبَ فِيهِمُ الْعَقْلَ وَخَلَقَ الْبَهَائِمَ وَرَكَّبَ
 فِيهَا الشَّهْوَةَ وَخَلَقَ بَنِي آدَمَ وَرَكَّبَ فِيهِمُ الْعَقْلَ وَالشَّهْوَةَ فَمَنْ
 غَلَبَ عَقْلُهُ شَهْوَتُهُ فَهُوَ أَعْلَى مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَمَنْ غَلَبَ
 شَهْوَتُهُ عَقْلُهُ فَهُوَ أَدْنَى مِنَ الْبَهَائِمِ،

در حدیث آمد که یزدان مجید * خلق عالم را سه گونه آفرید
 یک گروه را جمله عقل و علم و جود * آن فرشته است او نداند جز سجود
 نیست اندر عنصرش حرص و هوا * نور مطلق زنده از عشق خدا
 ۱۵۰۰ یک گروه دیگر از دانش تهی * همچو حیوان از علف در فریبی
 او نبیند جز که اضطبل و علف * از شقاوت غافلست و امر شرف
 این سوم هست آدمی زاد و بشر * نیم او زافرشته و نیمیش خر
 نیم خر خود مایل سُئلی بود * نیم دیگر مایل عقلی بود

(۱۴۹۲) Suppl. in marg. B.

خود بدان A (۱۴۹۶) . تند حرون A. Bul. om. و before حرص (۱۴۹۳)

Heading: K. Bul. غلبت شهوته عقله. (۱۴۹۹) B. با عشق خدا.

از فرشته نیم او نیمیش خر Bul. (۱۵۰۲) . غافلست او از شرف Bul. (۱۵۰۱)

Bul. (۱۵۰۴) . Bul. علوی for عقلی, and so corr. in A by a later hand.

۱۵۳۵ يك دم ار مجنون زخود غافل بُدی * ناقه گردیدی و واپس آمدی
 عشق و سَودا چونك پُربودش بدن * می‌نبودش چاره از بی‌خود شدن
 آنك او باشد مُراقب غفل بود * غفل را سودای لیلی در رُبود
 ليك ناقه بس مراقب بود و چُست * چون بدیدی او مَهارِ خویش سُست
 فهم کردی رُو که غافل گشت و دنگ * رُو سِپس کردی بکَره بی درنگ
 ۱۵۴۰ چون بخود باز آمدی دیدی زجا * کو سپس رفتست بس فرسنگها
 در سه‌روزه ره بدین احوالها * ماند مجنون در تردّد سالها
 گفت ای ناقه چو هر دو عاشقیم * ما دو ضد پس هَمَرَه نالایفیم
 نیستت بر وفقِ من مَهر و مَهار * کرد باید از تو صحت اختیار
 این دو همره همدگر را راه‌زن * گمراه آن جان کو فرو ناید زتن
 ۱۵۴۵ جان زهَجَر، عرش اندر فاقه * تن زعشق خارُب چون ناقه
 جان گشاید سوی بالا بالها * در زده تن در زمین چنگالها
 تا تو با من باشی ای مرده و طَن * پس زلیلی دُور ماند جانِ من
 روزگارم رفت زین گُون حالها * هیچو تیه و قومِ موسی سالها
 خطوتی بود این ره تا وصال * مانده‌ام در ره زشُست شصت سال
 ۱۵۵۰ راه نزدیک و بهاندم سخت دیر * سیر گشتم زین سواری سیر سیر
 سَرنگون خود را زآشتر در فکند * گفت سوزیدم زغم تا چند چند
 تنگ شد بر وی بیابان فراخ * خویشتن افکند اندر سنگلاخ
 آنچنان افکند خود را سخت زیر * که مُحَلَّل گشت جسمِ آن دلیر
 چون چنان افکند خود را سوی پست * از قضا آن لحظه پایش هم شکست
 ۱۵۵۵ پای را بر بست گفنا گو شوم * در خمِ چوگانش غلطان می‌روم

(۱۵۴۵) B غافل شدی.

(۱۵۴۶) AB Bul. پربودش بدن.

(۱۵۴۰) A که سپس.

(۱۵۴۱) Bul. دو سه روزه.

(۱۵۴۶) B بر زمین.

(۱۵۴۷) HK پس زلیلی.

(۱۵۵۵) H و گفنا.

یفظه آمد نوم حیوانی نماند * انعکاسِ حَسِّ خود از لَوْح خواند
 ۱۵۲۵ همچو حَسِّ آنک خواب اورا رُبود * چون شد او بیدار عکسیت نمود
 لاجرم اسفل بود امر سافلین * ترکِ او کن لَا أَحِبُّ إِلَّا فِلین

در تفسیر این آیت که وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ
 رِجْسًا وَقَوْلُهُ يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا،

زَانَك استعدادِ تبدیل و نَبَرْد * بودش از پستی و آنرا قَوْتِ کرد
 باز حیوان را چو استعداد نیست * عُدِرِ او اندر بهیمی روشیست
 زو چو استعداد شد کَانَ رَهَبَرست * هر غذایی کو خورد مغزِ خُست
 ۱۵۲۰ گر بلاذُر خورد او افیون شود * سَكْتَه و بی‌عقلش افزون شود
 ماند یك قسم دگر اندر جهاد * نیم حیوان نیم حَيِّ با رَشاد
 روز و شب در جنگ و اندر کشِ مَکَش * کرده چالیش آخرش با اولش

چالیش عقل با نفس همچون تنازع مجنون با ناقه، میل مجنون
 سوی حُرّه میل ناقه واپس سوی کُرّه، چنانک گفت مجنون
 هَوَى نَاقَتِي خَلْفِي وَقُدَائِي الْهَوَى * وَإِنِّي وَإِيَّاهَا لَمُخْتَلِفَانِ

همچو مجنون اند و چون ناقهش یقین * می‌گشَد آن پیش و این واپس بکین
 مِیلِ مجنون پیشِ آن لَیْلِ روان * مِیلِ ناقه پس پیِ کُرّه دوان

.چونک شد بیدار B (۱۵۲۵)

Heading: Bul. رجسا الی رجسهم.

.غذایی AB Bul. (۱۵۲۹) K (۱۵۲۲) با آخرش.

Heading: Bul. هوی نافتی AG. مجنون گفت Bul. B. وقدای الهوی.

پی طفلش دوان K. سوی کُرّه B (۱۵۲۴). واپس یقین B. نافتش Bul. (۱۵۲۴)

چون جُوالِ بس گرانِ می‌بری * زان نباید کم که در وی بنگری
 ۱۰۷۵ که چه داری در جوال از تلخ و خوش * گر ہی ارزد کشیدن را بکش
 ورنه خالی کن جوال را ز سنگ * باز خر خود را ازین بیگار و ننگ
 در جوال آن کن که می‌باید کشید * سوی سلطانان و شاهان رشید

حکایت آن فقیه با دستار بزرگ و آنک بر بود دستارش و بانگ
 می‌زد کی باز کن بین که چه می‌بری آنکه بیر،

يك فقیه زندها در چیه بود * در عمامه خویش در پیچیده بود
 تا شود زفت و نماید آن عظیم * چون در آید سوی محفل در حطیم
 ۱۰۸۰ زندها از جامها پیراسته * ظاهر را دستار از آن آراسته
 ظاهر دستار چون حله بهشت * چون منافق اندرون رسول و زشت
 پاره پاره دلق و پنبه و پوستین * در درون آن عمامه بد دفین
 روی سوه مدرسه کرده صبح * تا بدین ناموس یابد او فتوح
 در ره تاریک مردی جامه‌کن * منتظر استاده بود از بهر فن
 ۱۰۸۵ در ربود او از سرش دستار را * پس دوان شد تا بسازد کار را
 پس فقیهش بانگ بر زد کای پسر * باز کن دستار را آنکه بسر
 این چنین که چار پره می‌بری * باز کن آن هدیه را که می‌بری
 باز کن آنرا بدست خود بمال * آنکهان خواهی بسر کردم حلال

(۱۰۷۶) ABHK جوال. (۱۰۷۶) G بیگار, and so K.

Heading: B بر ترا حلال.

(۱۰۷۸) A زنت. ABH زندها دزدید بود, corr. in marg. BH.

(۱۰۸۰) Bul. ظاهر دستار. (۱۰۸۲) Bul. پنبه پوستین.

(۱۰۸۴) Bul. کردی. G صبح, as in text.

(۱۰۸۶) Bul. مرد. B منتظر از بهر فن.

(۱۰۸۸) Bul. آنکهان.

زین کند نفرین حکیم خوش دهن * بر سواری کو فرو ناید زتن
 عشقِ مولی گم از لیلی بود * گوی گشتن بهر او اولی بود
 کوی شو می گرد بر پهلوی صدق * غلط غلطان در خمِ چوگانِ عشق
 کین سفر زین پس بود جذبِ خدا * و آن سفر بر ناقه باشد سیرِ ما
 ۱۵۶۰ این چنین سیرِ مستثنی زجنس * کان فزود از اجتهادِ جن و انس
 این چنین جذبِ نیست فی هر جذبِ عالم * که نهادش فضل احمد و السلام

نوشتن آن غلام قصه شکایت نقصان اجرای سوی پادشاه،

قصه کوتاه کن برای آن غلام * که سوی شه بر نوشتست او پیام
 قصه پر جنگ و پُر هستی و کین * می فرستند پیشِ شاه نازنین
 کالبد نامه ست اندر وی نگر * هست لایق شاه را آنگه بیر
 ۱۵۶۵ گوشه رو نامه را بگشا بخوان * بین که حرفش هست در خوردِ شهان
 گر نباشد در خور آنرا پاره کن * نامه دیگر نویس و چاره کن
 لیک فتح نامه تن زبِ مدان * ورنه هر کس سِر دل دیدی عیان
 نامه بگشادن چه دشوارست و صعب * کارِ مردانست نه طفلانِ کعب
 جمله بر فهرست قانع گشته ایم * ز آنک در حرص و هوا آغشته ایم
 ۱۵۷۰ باشد آن فهرست دایِ عامه را * تا چنان دانند متن نامه را
 باز کن سرنامه را گردن متاب * زین سخن والله اعلم بالصواب
 هست آن عنوان جو اقرار زبان * متن نامه سینه را کن امتحان
 که موافق هست با اقرار تو * تا منافق وار نبود کار تو

که فرو Bul. حکیم خوش سخن Bul. (۱۵۵۶)

G (۱۵۶۱) *iqāfat* with فضلِ

Heading: Bul. قصه نوشتن آن غلام. B. سوی شاه.

Bul. نوشتست. که سوی سلطان نوشتست B (۱۵۶۲)

Bul. (۱۵۶۸) زب مدان. ABH Bul. (۱۵۶۷)

حیدری کاندَر صفِ شیران رود * آخر او مغلوبِ موثنی می‌شود
 طبعِ تیز، دوربینِ مُحْتَرِف * چون خر، پیرش بینِ آخرِ خَرَف
 زلفِ جعدِ مُشکبار، عقلِ بَر * آخراً چون مُرّ زشتِ خَنگَرِ خَر
 خوش بینِ کُوشِ زاوَل با گُشاد * وَاخِر آن رُسواییش بین و فساد
 ۱۶۱۰ زَانک او بَنمود پیدَا دامرا * پیشِ تو بر گُند سَلتِ خامرا
 پس مگو دنیا بتزویرم فرینت * ورنه عقلِ من زدامش می‌گرینت
 طوقِ زرّین و حمایلِ بینِ هله * غلّ و زنجیری شدست و سلسله
 همچنین هر جُز و عالمِ می‌ثمر * اوّل و آخر در آرش در نظر
 هر که آخِرین تر او مسعودتر * هر که آخِرین تر او مطرودتر
 ۱۶۱۵ رُویِ هر یک چون مہ فاخر بین * چونک اوّل دید شد آخر بین
 تا نباشی همچو ابلیس اعورے * نیم بسند نیم نی چون ابتری
 دید طینِ آدم و دینش ندید * این جهان دید آن جهان بینش ندید
 فضلِ مردان بر زنان ای بُو شُجاع * نیست بہرِ قوّت و کسب و ضیاع
 ورنه شیر و پیل را بر آدمی * فضلِ بودی بہرِ قوّت ای عَمی
 ۱۶۲۰ فضلِ مردان بر زن ای حالی پُرس * زَان بود که مرد پایان بین ترست
 مرد کاندَر عاقبتِ بینی خُمست * او زَاہلِ عاقبت چون زن کُست
 از جهان دو بانگ می‌آید بضد * تا کدامین را تو باشی مستعد
 آن یکی بانگش نُشورِ اتقیا * وَاَن یکی بانگش فریبِ اشقیا
 من شکوفه خرم ای خوش گرم دار * گل بریزد من بمانم شاخِ خار

(۱۶۰۸) BK Bul. آخر آن چون. AHK Bul. دنب زشت. GH Bul. with *idāfat*.

(۱۶۱۲) A شد آخر سلسله. Bul. زرین حمایل.

(۱۶۱۴) ABHK Bul. in the second hemistich مبعودتر, which is given in marg.

G as a variant. K has مطرودتر as a correction.

(۱۶۱۸) AH کسب ضیاع.

(۱۶۲۱) B او زمرد عاقبت, corr. in marg.

(۱۶۲۲) B in the second hemistich وَاَن دگر بانگش.

چونك بازش كرد آنك می‌گریخت * صد هزاران ژنده اندر ره بریخت
 ۱۵۹۰ زان عملمه زفت نابایست او * ماند يك گز كهنه در دست او
 بر زمین زد خرقه را کای بی‌عیار * زین دغل مارا بر آوردی زکار

نصیحت دنیا اهل دنیا را بزبان حال و بی‌وفایی خود را
 نمودن بوفاطع دارندگان ازو،

گفت بنمودم دغل لیکن ترا * امر نصیحت باز گفتم ماجرا
 همچنین دنیا اگرچه خوش شکفت * بانگ زد هم بی‌وفایی خوش گفت
 اندرین کون و فساد ای استاد * آن دغل کون و نصیحت آن فساد
 ۱۵۹۵ کون می‌گوید بیا من خوش‌پیم * و آن فسادش گفته رو من لا شئام
 ای زخوف بهاران لب گران * بنگران سدی و زردی خزان
 روز دیدی طلعت خورشید خوب * مرگ اورا یاد کن وقت غروب
 بدررا دیدی برین خوش چار طاق * حسرتش را هم بین اندر محاق
 کودکی از حسن شد مولای خلق * بعد فردا شد خرف رؤسای خلق
 ۱۶۰۰ گرتن سمین تنان کردت شکار * بعد پیری بین تنی چون پنبه‌زار
 ای بدیده لوت‌های چرب خیز * فضله آنرا بین در آبریز
 مرخبث را گو که آن خویت کو * بر طبق آن ذوق و آن نغزی و بو
 گوید او آن دانه بد من دام آن * چون شدی تو صید شد دانه نهان
 بس انامل رشك استادان شد * در صناعت عاقبت لرزان شد
 ۱۶۰۵ نرگس چشم خمار همچو جان * آخر آغوش بین و آب از وی چکان

Heading: A طع آرندگان.

(۱۵۹۲) In Bul. this verse precedes the Heading.

(۱۵۹۲) ABHK Bul. بانگ زد. B خود بگفت.

(۱۶۰۴) B استادان به.

بیان آنک عارفرا غذا نیست از نور حق کی اَبیتُ عِنْدَ رَبِّیْ یُطْعِمُنِیْ وَ یَسْقِیْنِیْ وَقَوْلُهُ الْجُوعُ طَعَامُ اللَّهِ یُحْیِیْ بِهِ اَبْدَانِ الصَّادِقِیْنِ اِیْ فِی الْجُوعِ یَصِلُ طَعَامُ اللَّهِ،

زآنک هرگز به مادر رود * تا بدان جنسیتش پیدا شود
 آدمی را شیر از سینه رسد * شیرِ خرا از نیمِ زیرینه رسد
 عدل قسامت و قسمت کرد نیست * این عجب که جبرنی و ظلم نیست
 جبر بودی کی پشیمانی بدی * ظلم بودی کی نگهبانی بدی
 ۱۶۴۵ روز آخر شد سقی فردا بود * رازِ مارا روزِ کی گنجای بود
 اے بکرده اعتماد واثقی * بر دم و بر چابلس فاستی
 قُبّه بر ساختستی از حباب * آخر آن خیمهست بس واهی طباب
 زرق چون برقست و اندر نور آن * راه نتوانند دیدن ره روان
 این جهان و اهلِ او بی حاصلند * هر دو اندر بی وفایی یک داند
 ۱۶۵۰ زاده دنیا چو دنیا بی وفاست * گرچه رُو آرد بتو آن رُو قفاست
 اهلِ آن عالم چو آن عالم زیر * تا ابد در عهد و پیمان مُستمر
 خود دو پیغمبر همگی ضد شدند * معجزات از همدگر کی بستند
 کی شود پزمرده میوه آن جهان * شادی عقلی نگردد اندهان
 نفس بی عهدست زان رُو کشت نیست * او دنی و قبله گاه او دنیست
 ۱۶۵۵ نفسهارا لایق است این انجمن * مرده را در خور بود گور و کفن

Heading: A om. و before قوله.

(۱۶۴۱) AH مادر دود. (۱۶۴۲) A om. و before قسمت. B. وین عجب.

(۱۶۴۸) B om. و. B. شیروان.

(۱۶۵۲) ABK پیغامبر. A. همدیگر.

(۱۶۵۴) A. شادی عقلی. BK. شاد عقلی نکردند.

۱۶۲۵ بانگِ اشگوفش که اینک گل فروش * بانگِ خارِ او که سوی ما مکوش
 این پذیرفتی بماندی زان دگر * که مُحِبِّ از ضدِّ محبوبست گر
 آن یکی بانگِ این که اینک حاضرم * بانگِ دیگر بنگر اندر آخر
 حاضری ام هست چون مکر و کین * نقشِ آخر زاینهٔ اول بین
 چون یکی زین دو جوال اندر شدی * آن دگرا ضدِّ و نادرخور شدی
 ۱۶۲۶ ای خنکِ آن کو زاوَل آن شنید * کشِ عَقل و مَسَّعِ مردان شنید
 خانه خالی یافت و جارا او گرفت * غیرِ آتش کز نماید یا شِگفت
 کوزهٔ نو کو بخود بولی کشید * آن خبث را آب نتواند بُرید
 در جهان هر چیز چیزی می کشد * کفر کافرا و مُرشد را رُشد
 کُهرِ با هم هست و مفطایس هست * تا تو آهن یا گهی آبی بشت
 ۱۶۲۷ بُردِ مفطایست از تو آهی * و رگهی بر کهرِ بری تنی
 آن یکی چون نیست با آخیار یار * لاجرم شد پهلوی فُجار جار
 هست موسی پیشِ قِبْطی بس ذمیم * هست هاماں پیشِ سِبْطی بس رجم
 جانِ هاماں جاذبِ قِبْطی شد * جانِ موسی طالبِ سِبْطی شد
 معدِّ خرگه کشد در اجذاب * معدِّ آدمِ جَذوبِ گندم آب
 ۱۶۲۸ گر تو نشنامی کسی را از ظلام * بنگر اورا کُوش سازیدست امام

مَسَّعِ K. مَسَّعِ G (۱۶۲۰)

و. Bul. om. (۱۶۲۱)

مفطایس Bul. ABH (۱۶۲۴)

مفطایس از تو Bul. مفطایست ABH (۱۶۲۵)

وَأَنْ یکی A (۱۶۲۶)

BH Bul. جاذبِ سِبْطی, corr. in marg. H. (۱۶۲۸)

اورا که اوش AH (۱۶۲۰)

گرچه چون دریا بر آوردند کف * موسیٰ تو غالب آئی لا تَخَفُ
 بود اندر عهدِ خود سحر افتخار * چون عصا شد مار آنها گشت عار
 هر کسی را دعویٰ حُسْن و نَمَک * سنگِ مرگ آمد نهمهارا مَحْک
 ۱۶۷۵ سحر رفت و معجزهٔ موسیٰ گذشت * هر دورا از بام بود افتاد طشت
 بانگِ طشتِ سحر جز لعنت چه ماند * بانگِ طشتِ دین بجز رفعت چه ماند
 چون مَحْک پنهان شدست از مرد وزن * در صف آای قَلْب و اکنون لاف زن
 وقتِ لافست مَحْک چون غایبست * می‌برندت از عزیزِ دست دست
 قلب می‌گوید زَنخوت هر دَمَم * ای زرِ خالص من از تو گئی کَهَم
 ۱۶۸۰ زر می‌گوید بلی ای خواجه‌تاش * لَبک می‌آید مَحْک آماده باش
 مرگِ تن هدیه‌ست بر اصحابِ راز * زرِ خالص را چه نقصانست گاز
 قلب اگر در خویش آخرین بُدی * آن سیه کاخر شد او اوّل شدی
 چون شدی اوّل سیه اندر لَنا * دُور بودی از نفاق و از شفا
 کیمیای فضل را طالب بُدی * عقلِ او بر زرقِ او غالب بُدی
 ۱۶۸۵ چون شکسته دل شدی از حالِ خویش * جابرِ اشکستگان دیدی بپیش
 عاقبت را دید و او اشکسته شد * از شکسته بند در دم بسته شد
 فضلِ مسهارا سوی اکسیر راند * آن زَراندود از کرم محروم ماند
 ای زَراندوده مکن دعویٰ بین * که نهاند مُشتریت اعمیٰ چنین
 نورِ مَحْشَر چشمانِ بینا کند * چشم‌بندی ترا رُسوا کند
 ۱۶۹۰ بنگر آنها را که آخر دیده‌اند * حسرتِ جانها و رشکِ دیده‌اند

گشت خار A (۱۶۷۲)

معجز A (۱۶۷۵). علهارا مَحْک A (۱۶۷۴)

in both hemistichs. چه ماند for نماید B (۱۶۷۶)

قلب و after. K Bul. om. آای. A om. در صف آای B (۱۶۷۷)

عاقبت را دید A (۱۶۸۶)

حسرتِ جانها A. سرفاقد زاصل سر ببرید اند B in the second hemistich (۱۶۹۰)

نفس اگرچه زیرکست و خُرده دان * قبله اش دنیاست اورا مُرده دان
 آبِ وَحی حق بدین مُرده رسید * شد زخاکِ مُرده زنده پدید
 تا نیاید وَحی تو غره مباح * تو بدانِ گلگونه طالِ بقاش
 بانگ و صیتی جو که آن خامل نشد * تابِ خورشیدی که آن آفل نشد
 ۱۶۶۰ آن هنرهای دقیق و قال و قیل * قومِ فرعون اند اجل چون آب نیل
 رونق و طاق و طُرب و سحرشان * گرچه خلفانرا کُشد گردن کُشان
 سحرهای ساحران دان جمله را * مرگِ چوبی دان که آن گشت ازدها
 جادوهارا همه یک لقمه کرد * یک جهان پُرشب بُد آنرا صُبح خورد
 نور از آن خوردن نشد افزون و بیش * بل همانِ سانسِت کو بودست پیش
 ۱۶۶۵ در اثر افزون شد و در ذات فی * ذات را افزونی و آفات فی
 حق زایجاد جهان افزون نشد * آنچِ اوّل آن نبود اکنون نشد
 یک افزون گشت اثر زایجاد خلق * در میانِ این دو افزونیست فرق
 هست افزونی اثرِ اظهارِ او * تا پدید آید صفات و کارِ او
 هست افزونی هر ذاتی دلیل * کو بود حادث بعثتها علیل

تفسیر اَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ
 أَنْتَ الْأَعْلَى،

۱۶۷۰ گفت موسی سحر هر حیران کُنِست * چون کم کین خلق را تمییز نیست
 گفت حق تمییز را پیدا کنم * غفلِ بی تمییز را بینا کنم

آن for این A (۱۶۶۰). وَحی G (۱۶۵۸). و اورا AH (۱۶۵۶).

سحرشان و before طاق and before سحرشان. Bul. om. و before طاق و. A om. (۱۶۶۱).

شد ازدها. ABHK Bul. (۱۶۶۲). A om. (۱۶۶۳). A om. (۱۶۶۴).

آفات for انبات B (۱۶۶۵). G gives انبات in marg. as a variant.

در میان هر دو. B. گشت از ایجاد A (۱۶۶۷). کی بود A (۱۶۶۹).

Heading: K Bul. فاوجس.

۱۷۰۵ بودشان تمیز کان مظهر کند * لیک حرص و آز کور و گر کند
 کورئ کوران زرخت دُور نیست * کورئ حرص است کان معذور نیست
 چارمبخ شه زرخت دُور نی * چارمبخ حاسدی مغفور نی
 ماهیا آخر بنگر بنگر بشت * بدگلوی چشم آخرینت بست
 با دو دیده اول و آخر بین * هین مباش اعور چو ابلیس لعین
 ۱۷۱۰ اعور آن باشد که حالی دید و بس * چون بهام بی خبر از بازپس
 چون دو چشم گاو در جُرم تلف * همچو یک چشمست کُش نبود شرف
 نصف قیمت ارزد آن دو چشم او * که دو چشم راست مسند چشم تو
 ور گئی یک چشم آدم زاده * نصف قیمت لایقست از جاده
 زانک چشم آدمی تنها بخود * بی دو چشم یار کاری می کند
 ۱۷۱۵ چشم خر چون اولش بی آخرست * گردو چشمش هست حُکش اعورست
 این سخن پایان ندارد و آن خفیف * می نویسد رقعہ در طمع رغیف

بقیة قصه نوشتن آن غلام رقعہ بطلب اجرای،

رفت پیش از نامه پیش مطبخی * کاه بخیل از مطبخ شاه سخی
 دُور ازو وز همت او کین قدر * از جریام آیدش اندر نظر
 گفت بهر مصلحت فرموده است * نه برای بخل و نه تنگی دست

(۱۷۰۶) B in the second hemistich: چارمبخ حاسدی مغفور نیست.

(۱۷۰۷) B om. Bul. نیست for *bis*.

(۱۷۰۸) Bul. آخر نکو بنگر بشت. BHK بنگر بشت.

(۱۷۱۰) A کی حالی. Bul. از پیش و پس.

(۱۷۱۲) ABHK رابع قیمت.

(۱۷۱۳) ABHK Bul. نصف قیمت لازمست.

Heading: G om. قصه.

(۱۷۱۷) AB Bul. نزد مطبخی.

بَنگَرِ آنهارا که حالی دیده‌اند * سَرِّ فاسد زَاصلُ سَرِّ بَریده‌اند
پیشِ حالی‌بین که در جهلست و شک * صَبَحِ صادقِ صَبَحِ کاذبِ هر دو یک
صَبَحِ کاذبِ صد هزاران کاروان * دادِ بر بادِ هلاکتِ ای جوان
نیست نقدے کشِ غلطانداز نیست * وای آن جان‌کشِ مَحکِّ و گاز نیست

زجر مدعی از دعوی و امر کردن اورا بتابعت،

۱۶۹۸ بو مُسَلِّم گفت خود من احمد * دینِ احمدرا بفنِ برهر زدم
بو مُسَلِّم را بگو کم کن بَطَر * غَرَّةٔ اوّل مشو آخر نگر
این قلاوژی مکن از حرصِ جمع * پَسْ رَوی کن تا رود در پیشِ شمع
شمعِ مفسدرا نباید همچو ماه * کینِ طرفِ دانست یا خود دامگاه
گر بخوای ورنه این زاغان دغل افروختند * دیدِ گردد نقشِ باز و نقشِ زاغ
۱۷۰۰ بانگِ بر رُسته زبر بسته بدان * تاجِ شاهانرا ز تاجِ هدهدان
بانگِ هدهد گر بیاموزد فتی * رازِ هدهد کو و پیغامِ سَبا
حرفِ درویشان و نکتهٔ عارفان * بسته‌اند این بی‌حیایان بر زبان
هر هلاکِ اُمّتِ پیشین که بود * زَانکِ چَنَدَل را گمان بردند عود

(۱۶۹۱) B om. G زاصلُ سَرِّ بریده‌اند as in text. H زاصلِ سَرِّ with *idāfut*.

(۱۶۹۳) AH داده .

Heading: Bul. بتابعت انبیا و اولیا .

(۱۶۹۵) AH Bul. من خود احمد . A Bul. برهم زخم .

(۱۶۹۶) H in the second hemistich: لَعْنَتِ آخر نگر , and so A, which has لَعْنَتِ و آخر . AH give the reading of the text in marg.

(۱۶۹۷) B هین قلاوژی . The reading of A is uncertain.

(۱۶۹۹) B و شکلِ زاغ . In A vv. ۱۶۹۹ and ۱۷۰۰ follow vv. ۱۷۰۱ and ۱۷۰۲, but the error is indicated in marg.

(۱۷۰۴) GH چَنَدَل as in text. The other MSS. and Bul. have چَندَل .

حکایت آن مدّاح کی از جهت ناموس شکر مدوح می‌کرد و
بوی اندوه و غم اندورن او و خلافت دلق ظاهر او می‌نمود که
آن شکرها لافست و دروغ،

آن یکی با دلق آمد از عراق * باز پرسیدند یاران از فراق
۱۷۴۰ گفت آری بُد فراق اِلّا سفر * بود بر من بس مبارک مُژده‌ور
که خلیفه داد ده خلعت مرا * که قرینش باد صد مدح و ثنا
شکرها و مدحها بر می‌شمرد * نا که شکر از حدّ و اندازه ببرد
پس بگفتندش که احوال نزنند * بر دروغ تو گواهی می‌دهند
تن برهنه سر برهنه سوخته * شُکرا دزدیده یا آموخته
۱۷۴۵ کو نشان شکر و حمد میر تو * بر سر و بر پای بی‌توفیر تو
گر زبانت مدح آن شه می‌نند * هفت اندامت شکایت می‌کند
در سخای آن شه و سلطان جود * مر ترا کفشی و شلوار می‌نبرد
گفت من ایشار کردم آنچه داد * میر تفصیری نکرد از افتقاد
بستدم جمله عطاها از امیر * بخش کردم برینیم و بر فقیر
۱۷۵۰ مال دادم بستدم عمر دراز * در جزا زیرا که بودم پالک باز
پس بگفتندش مبارک مال رفت * چیست اندر باطن این دود نَفْت
صد کراهِت در درون تو چو خار * گی بود اندک نشان ابشار
کو نشان عشق و ایشار و رضا * گر درستست آنچه گفتم ما مَضی
خود گرفتم مال گم شد میل کو * سیل اگر بگذشت جای سیل کو
۱۷۵۵ چشم تو گر بُد سیاه و جان فزا * گر نهاند او جان فزا ازرق چرا

Heading: A om. ناموس شکر. AB شکرها.

تفصیری کد A (۱۷۴۸). شکرها و حمدها. K Bul. (۱۷۴۲).

این دود نَفْت H. این دود و نَفْت. AB Bul. (۱۷۵۱).

گفت دهلیزیست والله این سخن * بیش شه خاکست هر زر کهن
 مطبخی ده گونه حُجّت بر فراشت * او همه رد کرد از حرصی که داشت
 چون جری کم آمدش در وقت چاشت * زد بسی تشنّیع او سودی نداشت
 گفت قاصدی کنید اینها شما * گفت نه که بنده فرمانیم ما
 این مگیر از فرع این از اصل گیر * بر کان کم زن که از بازوست تیر
 مَا رَمِيتْ إِذْ رَمِيتْ ابْتِلَاسَتْ * بر نبی کم نه گنه کان از خداست
 آب از سر تیره است ای خیره خشم * بیشتر بنگر یکی بگشای چشم
 شد زخشم و غم درون بفعه * سوی شه بنوشت خشین رقع
 اندر آن رقع نئای شاه گفت * گوهر جود و سخای شاه سُنّت
 کای ز بحر و ابر افزون کفّت تو * در قضای حاجت حاجات جو
 زَانِكَ ابر آنچ دهد گریان دهد * کفّت تو خندان پیایی خوان نهد
 ظاهر رقع اگرچه مدح بود * بوی خشم از مدح اثرها می نمود
 زان همه کار تو بی نورست و زشت * که تو دُوری دُور از نور سرشت
 رونق کار خسان کاسد شود * همچو میوه تازه زو فاسد شود
 رونق دنیا بر آرد زو کساد * زَانِكَ هست از عالم کون و فساد
 خوش نگردد از مدحی سینها * چونك در مدّاح باشد کینها
 ای دل از کین و کراهِت پاك شو * و آنکهان الحمد خوان چالاک شو
 بر زبان الحمد و اکرام درون * از زبان تلیس باشد یا فسون
 و آنکهان گفته خدا که ننگرم * من بظاهر من بیاطن ناظرم

۱۷۲۰) Bul. خود for هم.

۱۷۲۱) Bul. صد گونه.

۱۷۲۲) B تشنّیع و آن سودی.

۱۷۲۴) A و این از اصل.

۱۷۲۶) A. آب از سر خیره است ای تیره خشم.

۱۷۲۰) A. دما دم خوان نهد. Bul. آنچت دهد.

۱۷۴۸) B. بیاطن بنگرم. K. سوی ظاهر من.

گلشگر خوردم هی گویی و بُوی * میزند از سیر که یافه مگوے
 هست دل مانند خانه کلان * خانه دل را نهان همایگان
 از شکاف روزن و دیوارها * مطلع گردند بر اسرارها
 از شکاف که ندارد هیچ و هم * صاحب خانه و ندارد هیچ سهم
 ۱۷۸۰ از بُی بر خوان که دیو و قوم او * می‌برند از حالِ انسی خُفته بو
 از ره که انس از آن آگاه نیست * ز آنک زین محسوس و زین آشبه نیست
 در میانِ ناقدان زرقی متن * با محک ای قلبِ دُون لافی مزین
 مریحک را ره بود در نند و قلب * که خدایش کرد امیر جسم و قلب
 چون شیاطین با غلیظهای خویش * واقفند از سِرِّ ما و فکر و کیش
 ۱۷۸۵ مسلکی دارند دزدیده درون * ما ز دزدیهای ایشان سَرنگون
 دم بدم خبط و زیانی می‌کنند * صاحبِ نقب و شکاف روزنند
 پس چرا جانهای روشن در جهان * بی‌خبر باشند امرِ حالِ نهان
 در سرایت کمتر از دیوان شدند * روحها که خیمه بر گردون زدند
 دیو دزدانه سوی گردون رود * از شهابِ مُحَرِّق او مطعون شود
 ۱۷۹۰ سَرنگون از چرخ زیر افند چنان * که شفی در جنگ از زخمِ سنان
 آن ز رَئِکِ روحهای دلپسند * از فلکشان سَرنگون می‌افکنند
 تو اگر شلی و لنگ و کور و کر * این گمان بر روحهای مه مبر
 شرم دار و لاف کم زن جان مکن * که بسی جاسوس هست آن سوی نن

. که یافه . Bul. . کای یافه (۱۷۷۶)

. و . AB Bul. om. and سهم . B transposes (۱۷۷۶)

. بر محک . Bul. (۱۷۸۲)

در . and so B originally. In H و is suppl. above. K در . AH (۱۷۸۲)
 . and so corr. in B. K Bul. جلب و جزر و . سر قلب

. و روزند . Bul. (۱۷۸۶)

کو نشان پاک بازے اے تُرُش * بُوی لاف کز هی آید خُمش
 صد نشان باشد درون ایثارا * صد علامت هست نیکو کارا
 مال در ایثار اگر گردد نلف * در درون صد زندگی آید خَلَف
 در زمین حق زراعت کردنی * تخمهای پاک آنگه دخل نی
 ۱۷۶۰ گر نرُوید خوِشه از روضاتِ هُو * پس چه واسع باشد اَرْضُ الله بگو
 چونک این ارض فنا بی رِیع نیست * چون بود ارضُ الله آن مُستَوْسَعِست
 این زمین را ربع او خود بی حدست * دانه را کمترین خود هفصدست
 حمد گنتی کو نشان حامدون * نه برونست هست اثر نه اندرون
 حمد عارف مر خدارا راستست * که گواه حمد او شد پا و دست
 ۱۷۶۵ از چه تاریک جِشش برکشید * وز تک زندان دنیااش خرید
 اطلس تقوی و نوم مؤلف * آیت حمدست اورا بر کَتَف
 و رهید از جهان عاریه * ساکن گلزار و عین جاریه
 بر سریرِ سرّ عالی همتش * مجلس و جا و مقام و رُتیش
 مَقْعَدِ صَدَقِی که صدیقان درو * جمله سرسبزند و شاد و تازه رو
 ۱۷۷۰ حمدشان چون حمد گلشن از بهار * صد نشانی دارد و صد گیر و دار
 بر بهارش چشمه و نخل و گیاه * و آن گلستان و نگارستان گواه
 شاهد شاهد هزاران هر طرف * در گواهی همچو گوهر بر صدف
 بُوی سرّ بد بیاید از دَمَت * وز سر و رو تابد ای لافی غَمَت
 بُوشناسانند حاذق در مُصاف * تو بجلدی های هو کم کن کُراف
 ۱۷۷۵ تو ملاف از مُشک کان بُوی پیاز * از کمر تو می کد مکشوف راز

و. و آنگه AB Bul. (۱۷۵۹) واسع آمد Bul. (۱۷۶۰)

هفصدست AHK (۱۷۶۲) تقوی زبور A (۱۷۶۱)

در صدف Bul. (۱۷۷۲) و صدیقان A (۱۷۶۹) جای Bul. (۱۷۶۸)

ABH Bul. (۱۷۷۴) های و هو. In K و is suppl. below.

G مکشوف with *iqāfat*. (۱۷۷۵)

روزه آن سلطان تقوی می گذشت * با مریدان جانب صحرا و دشت
 بوی خوش آمد مر اورا ناگهان * در سواد ری زسوی خارقان
 ۱۸۰۵ هم بدانجا ناله مشتاق کرد * بوسه را از باد استنشق کرد
 بسوی خوش را عاشقانه می کشید * جان او از باد باده می چشید
 کوزه گو انر بخابه پُر بُود * چون عرق بر ظاهرش پیدا شود
 آن زسردی هوا آبی شدست * از درون کوزه نم بیرون نجست
 باد بوی آور مرورا آب گشت * آب هر اورا شراب ناب گشت
 ۱۸۱۰ چون درو آثار مستی شد پدید * یک مرید اورا از آن دم بر رسید
 پس پرسیدش که این احوال خوش * که برونست از حجاب پنج و شش
 گاه سرخ و گاه زرد و گاه سپید * می شود رؤیت چه حالست و نوبد
 می کشی بوی و بظاهر نیست گل * بی شک از غیبت و از گلزار گل
 ای تو کام جان هر خودکامه * هر دم از غیبت پیام و نامه
 ۱۸۱۵ هر دی یعقوب وار از یوسفی * می رسد اندر مشام تو شنفا
 قطره بر ریز بر ما زان سو * شمه زان گلستان با ما بگو
 خو نداریم اے جمال مهترے * که لب ما خشک و نو تنها خوری
 ای فلک پیمای چست چست خیز * زانچ خوردی جرعه بر ما بریز
 میر مجلس نیست در دوران دگر * جز تو ای شه در حریفان در نگر
 ۱۸۲۰ کی توان نوشید این می زیر دست * می یقین مر مردرا رسوا گرسست
 بوی را پوشید و مکنون کند * چشم مست خویشتر را چون کند

(۱۸۰۴) B دشت سوی فرجه سوا. با مریدان بهر فرجه سوی دشت. (۱۸۰۴) GK خارقان.

(۱۸۰۵) Bul. هم بر آنجا. (۱۸۰۷) B کوزه کن.

(۱۸۰۸) BH آ، آن زسردی باد آبی گشته است. corr. in marg. H. A written زسردی. (۱۸۱۴) Suppl. in marg. B. نجست.

(۱۸۱۵) A Bul. شفی.

(۱۸۱۷) A om. و.

(۱۸۱۸) Bul. زانکه خوردی.

(۱۸۲۰) A که توان.

(۱۸۲۱) B چشم مست و سرخ رویی چون کد.

در یافتن طبیان الهی امراض دین و دل را در سیمای مرید
و بیگانه و لحن گفتار او و رنگ چشم او و بی این همه نیز از راه
دل کی انهم جواسیس القلوب فجالیسوهم بالصدق،

این طبیان بدن دانش‌ورند * بر سقام تو ز تو واقف‌ترند
۱۷۹۵ تا زقاروره هی‌ببند حال * که ندانی تو از آن رو اعتلال
هم زنبض و هم ز رنگ و هم ز تم * بوبرند از تو بهر گونه سقم
پس طبیان الهی در جهان * چون ندانند از تو بی گفت دهان
هم زنبضت هم ز چشمت هم ز رنگ * صد سقر ببینند در تو بی درنگ
این طبیان نوآموزند خود * که بدین آیاتشان حاجت بود
۱۸۰۰ کاملان از دور نامت بشنوند * تا بقعر باد و بودت در دوند
بلک پیش از زادن تو سالها * دیده باشندت ترا با حالها

مژده دادن ابو یزید از زادن ابوالحسن خرقانی قدس الله
روحها پیش از سالها و نشان صورت او و سیرت او
یک بیک و نوشتن تأریخ نویسان آنرا جهت رصد،

آن شنیده داستان بایزید * که ز حال بو الحسن پیشین چه دید

Heading: ABHK Bul. امراض دل و دین را A. لحن و گفتار B. این همه علامت

A om. نیز.

۱۷۹۷ AH بی گفت و دهان (۱۷۹۷) B Bul. وین طبیان.

در روند AB Bul. تا بقعر تار و بودت A (۱۸۰۰).

Heading: ABHK om. ابایزید بسطای Bul. ابایزید ABHK om. قدس الله روحها.

Bul. قدس الله سرها.

قدّ او و رنگ او و شکل او * يك يك و گنت از گیسو و رُو
 حلیه روح او را هم نمود * از صفات و از طریقه و جا و بود
 ۱۸۴۰ حلیه تن همچو تن عاریتست * دل بر آن کم نه کی آن يك ساعتست
 حلیه روح طبعی هر فناست * حلیه آن جان طلب کآن بر سیاست
 جسم او همچون چراغی بر زمین * نور او بالای سقف هتمین
 آن شعاع آفتاب اندر وثاق * قُرض او اندر چهارم چارطاق
 نقش گل در زیر بینی بهر لاغ * بوی گل بر سقف و ایوان دماغ
 ۱۸۴۵ مرد خفته در عدن دید فرق * عکس آن بر جسم افتاده عرق
 پیرهن در مصر رهن يك حریص * پُر شه کنعان زبوی آن قهیص
 بر نبشتند آن زمان تاریخرا * از کباب آراستند آن سیخرا
 چون رسید آن وقت و آن تاریخ راست * زاده شد آن شاه و نرد ملک باخت
 از پس آن سالها آمد پدید * بو الحسن بعد وفات بایزید
 ۱۸۵۰ جمله خوهای او زامساک و جود * آن چنان آمد که آن شه گشته بود
 لوح محفوظست او را پیشوا * از چه محفوظست محفوظ از خطا
 نه نجومت و نه رملست و نه خواب * وَحی حق و الله اعلم بالصواب
 از پی روپوش عامه در بیان * وَحی دل گویند آنرا صوفیان
 وَحی دل گیرش که منظرگاه اوست * چون خطا باشد چو دل آگاه اوست
 ۱۸۵۵ مؤمنّا یَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ شَدَى * از خطا و سهو این آمدی

قد او و رنگ او و شکل او Bul. (۱۸۴۸)

ساعتست and عاریتست AB Bul. (۱۸۴۰) . طریق B (۱۸۴۹)

و. A om. (۱۸۴۴) . این شعاع A (۱۸۴۴) . چشم او A (۱۸۴۲)

زادن ابو الحسن خرقانی بعد از Bul. adds the Heading: (۱۸۴۷)

بایزید رحمهما الله تعالی.

این نه نجیست Bul. (۱۸۵۲)

روحی دل گویش B (۱۸۵۴) . روپوش عالم A (۱۸۵۲)

خود نه آن بُویست این کاندِر جهان * صد هزاران پرده‌اش دارد نهان
 پُر شد از تیزئی او صحرا و دشت * دشتِ چه کر نه فلك هم در گذشت
 این سر خُمرا بگه‌گیل در مگیر * کین برهنه نیست خود پوشش پذیر
 ۱۸۲۵ لطف کن ای رازدانِ رازگو * آنچ بازت صید کردش بازگو
 گفت بُوی بو العجب آمد بمن * همچنانک مرنبی را از یمن
 که محمد گفت بردست صبا * امر یمن می‌آیدم بُوی خدا
 بُوی رامین می‌رسد از جانِ ویس * بُوی یزدان می‌رسد هر از اُوئس
 از اُوئس و از قرنِ بُوی عجب * مرنبی را مست کرد و پُر طرب
 ۱۸۳۰ چون اُوئس از خویش فانی گشته بود * آن زمینی آسمانی گشته بود
 آن هلیله پروریده در شکر * چاشنی تلخیش نبود دگر
 آن هلیله رسته از ما و منی * نقش دارد از هلیله طعم فی
 این سخن پایان ندارد باز گرد * تا چه گفت از وحی غیب آن شیرمرد

قول رسول صلی الله علیه و سلم اِنِّی لَا جِدُ نَفْسَ الرَّحْمَنِ
 مِنْ قَبْلِ الْیَمَنِ

گفت زین سو بُوی یاری می‌رسد * کاندَرین ده شهر یاری می‌رسد
 ۱۸۳۵ بعد چندین سال می‌زاید شهری * می‌زند بر آسمانها خرگهی
 رُوش از گلزارِ حق گلگون بود * از من او اندر مقام افزون بود
 چیست نامش گفت نامش بُوَ الْحَسَنِ * حلیه‌اش را گفت زَابَرُو وَ ذَقَن

دشت چه کر هفت گردون بر گذشت B (۱۸۲۴)

بویی ABH (۱۸۲۶). رازدان و رازگو Bnl. (۱۸۲۵)

ویس BG (۱۸۲۸). از دست صبا B (۱۸۲۷)

مصطفی‌را مست کرد Bnl. بویی AB. وز قرن AH (۱۸۲۹)

بر زند شهری ABH. می‌آید شهری A (۱۸۳۰)

گفت از چشم و دهن B. حلیه‌اش را گفت A (۱۸۲۷)

۱۸۷۵ دایه‌اش پنبه‌ست اوّل لیکِ اخیر * می‌رساند شعله‌ها او تا اثیر
 مرّد اوّل بسته خواب و خورست * آخر الامر از ملایک بر سرست
 در پناه پنبه و کبریتها * شعله و نورش بر آید بر سرها
 عالم تاریک روشن می‌کند * کند آهمن بسوزن می‌کند
 گرچه آتش نیز هر جسمانی است * نه زُروحست و نه از روحانی است
 ۱۸۸۰ جسم را نبود از آن عزّ بیره * جسم پیش بحر جان چون قطره
 جسم از جان روزافزون می‌شود * چون رود جان جسم بین چون می‌شود
 حدّ جسمت یک دوگر خود بیش نیست * جان تو نا آسان جَوّان گیت
 تا بیغداد و سمرقند ای همار * روح را اندر تصوّر نیم گام
 دو درم سنگست پیم چشمتان * نور رُوحش تا عَنان آسان
 ۱۸۸۵ نور بی این چشم می‌بند بخواب * چشم بی این نور چه بود جز خراب
 جان زربش و سبَلت تن فارغست * لیک تن بی جان بود مُردار و پست
 بازنامه روح حیوانیست این * پیشتر رَو روح انسانی بین
 بگذر از انسان هم و از فال و قیل * تا لب دریا جان جبرئیل
 بعد از آنت جان احمد لب گرد * جبرئیل از بیم نو واپس خزد
 ۱۸۹۰ گوید ار آیم بقدر یک کان * من بسوی تو بسوزم در زمان

آشفتن آن غلام از نارسیدن جواب رقعۀ از قِبَل پادشاه،

این بیابان خود ندارد پا و سر * بی جواب نامه خست آن پسر
 کای عجب چونم نداد آن شه جواب * یا خیانت کرد رقعۀ بر زتاب

(۱۸۷۵) B Bul. شعله‌ها را تا اثیر.

(۱۸۷۸) ABHK روشن می‌شود, corr. in HK.

(۱۸۸۲) K چون آسان, corr. above.

(۱۸۸۸) AK Bul. از انسان و هم از.

(۱۸۹۰) B بقدر یک بدن.

(۱۸۹۱) A کی جواب نامه جست.

(۱۸۹۲) A این شه.

نقصان اجرای جان و دل صوفی از طعام الله،

صوفی از فقر چون در غم شود * عین فقرش دایه و مَطْعَم شود
 زانک جَت از مکاره رُسته است * رَحْم قسم عاجزی اشکسته است
 آنک سرها بشکند او از علو - رَحْم حق و خلق ناید سوی او
 این سخن آخر ندارد و آن جوان - از کجی اجرای نان شد نایوان
 ۱۸۶۰ شاد آن صوفی که رزقش کم شود * آن شبّه اش دُر گردد و او یم شود
 زان جرای خاص هر کاگاه شد * او سزای قُرب و اجری گاه شد
 زان جرای روح چون نقصان شود * جانش از نقصان آن لرزان شود
 پس بداند که خطایی رفته است * که سمن زار رضا آشفته است
 همچنانک آن شخص از نقصان رَکشت * رقعّه سوی صاحب خرمن نبشت
 ۱۸۶۵ رقعّه اش بردند پیش میر داد * خواند آن رقعّه جوانی و ناداد
 گفت اورا نیست الا درد لُوت * پس جواب احمق اولیتر سُکوت
 نیستش درد فراق و وصل هیچ * بند فرعت او نجوید اصل هیچ
 احمفت و مرده ما و منی * کز غم فرعش فراغ اصل نی
 آسمانها و زمین یک سبب دان * کز درخت قدرت حتی شد عیان
 ۱۸۷۰ تو چو کرمی در میان سبب در * وز درخت و باغبانی بی خبر
 آن یکی کرمی دگر در سبب هم * لیک جانش از برون صاحب عَلم
 جُبش او و شکافد سبب را * بر نتابد سبب آن آسیب را
 بر درید جُبش او پردها * صورتش کرمست و معنی ازدها
 آتشی کاوَل ز آهن می جهد * او قدم بس سست بیرون می نهد

Heading: K دل و جان صوفی. (۱۸۵۹) B Bul. پایان ندارد.

اجراگاه. (۱۸۶۱) A Bul. آن شبّه اش دُر گردد B (۱۸۶۰).

نوشت B (۱۸۶۴). پس ندادگان خطای A (۱۸۶۳). چون نقصان بود A (۱۸۶۳).

پس سست H (۱۸۷۴). احمفت او Bul. (۱۸۶۸). خواند او رقعّه HK (۱۸۶۵).

نیست دستوری کزین من بگذرم * پردهای غیب این برهم درم
 بر دهانم نه تو دست خود ببند * مردهانم را زگفت ناپسند
 پس ترا هر غم که پیش آید زدرد * بر کسی نهبت منه بر خویش گردد
 ظن مبر بر دیگری اے دوستکار * آن مکن که می سگالید آن غلام
 ۱۹۱۰ گاه جنگش با رسول و مطبخی * گاه خشمش با شهنشام سخی
 همچو فرعون که موسی هشته بود * طفلکان خلق را سر می ربود
 آن عدو در خانه آن کوردل * او شه اطفال را گردن گسل
 تو هر از بیرون بدی با دیگران * و اندرون خوش گشته با نفس گران
 خود عدوت اوست قندش می دهی * وز برون نهبت بهر کس می نهی
 ۱۹۲۰ همچو فرعون تو کور و کوردل * با عدو خوش بی گناهانرا مدل
 چند فرعونان کشتی بی جرما * می نوازی مرتن پر غرما
 عقل او بر عقل شاهان می فزود * حکم حق بی عقل و کورش کرده بود
 مهر حق بر چشم و بر گوش خرد * گر فلاطونست حیوانش کند
 حکم حق بر لوح می آید پدید * آنچنانک حکم غیب بایزید

شنیدن شیخ ابو الحسن رضی الله عنه خبر دادن ابو یزید را
 از بود او و احوال او،

۱۹۲۰ همچنان آمد که او فرموده بود * بو الحسن از مردمان آنرا شنود
 که حسن باشد مرید و اتمم * درس گیرد هر صباح از تربتم

این هم بر درم K. غیب آن A (۱۹۱۱)

گاه جنگش K in the second hemistich (۱۹۱۰) corr. in marg.

و در گوش و خرد B (۱۹۲۲) و. A om. (۱۹۲۲) آن تن B (۱۹۲۱)

Heading: A om. شیخ. AH. ابا یزید و احوال او. B. ابا یزید از احوال او. G. ابا یزید را رحمه الله از بود Bul. ابا یزید از بودن و احوال او K. ابو یزید را و بود او و احوال او.

رفعه پنهان کرد و ننمود آن بشاه * کو منافق بود و آبی زیر کاه
 رفعه دیگر نوبسم زآزمون * دیگری جویم رسول ذو فنون
 ۱۸۹۵ بر امیر و مطبخی و نامه بر * عیب بنهاده زجهل آن بی خبر
 هیچ گزرد خود نمی گردد که من * گزروی کردم چو اندر دین شمن

کثر وزیدن باد بر سلیمان علیه السلام بسبب زلت او

باد بر تخت سلیمان رفت کثر * پس سلیمان گفت بادا کثر مغثر
 باد هر گفت ای سلیمان کثر مرو * و روی کثر از کثرم خشین مشو
 این ترازو بهر این بنهاد حق * تا رود انصاف مارا در سق
 ۱۹۰۰ از ترازو کم کنی من کم کنم * تا نوباً من روشنی من روشنم
 همچنین تاج سلیمان میل کرد * روز روشن را برو چون لیل کرد
 گفت تاجا کثر مشو بر فرق من * آفتابا کم مشو از شرق من
 راست می کرد او بدست آن تاج را * باز کثر می شد برو تاج اے فتی
 هشت بارش راست کرد و گشت کثر * گفت تاجا چیست آخر کثر مغثر
 ۱۹۰۵ گفت اگر صد ره کنی تو راست من * کثر روم چون کثر روی ای مومن
 پس سلیمان اندرونه راست کرد * دل بر آن شهوت که بودش کرد سرد
 بعد از آن تاجش همان دم راست شد * آنچنانک تاج را میخواست شد
 بعد از آتش کثر می کرد او بقصد * تاج وای گشت تارک جو بقصد
 هشت کثرت کثر بکرد آن مهترش * راست می شد تاج بر فرق سرش
 ۱۹۱۰ تاج ناطق گشت کای شه ناز کن * چون فشاندی پر زگل پرواز کن

نمی گردی Bul. (۱۸۹۶) رسولی B (۱۸۹۵)

چون for تا B. کثر شوم BHK Bul. (۱۹۰۵) همچنان Bul. (۱۹۰۱)

سرد بر دل آنچه دل میخواست کرد and in marg. سرد کرد A (۱۹۰۶)

تاج او می گشت G (۱۹۰۸) تاجش هانگه A (۱۹۰۷)

هشت بارش Bul. (۱۹۰۹)

صد کس از گرگینِ ہمہ گرگین شوند * خاصہ این گِرّ خِیث ناپسند
 گِرّ کم عقلی مبادا گبررا * شُومر او بی آب دارد ابررا
 ۱۹۴۵ نم نبارد ابر امر شومئ او * شہر شد ویرانہ امر بوئ او
 از گرّ آن احمقان طوفانِ نوح * کرد ویران عالمی را در فُضوح
 گفت پیغمبر کہ احمق ہرک ہست * او عدوق ماست و غولِ رہزنت
 ہرک او عاقل بود او جانِ ماست * رُوح او و رِیح او رِیحانِ ماست
 عقل دُشنام دہد من راضیم * زانک فیضی دارد از فیاضیم
 ۱۹۵۰ نبود آن دشنام او بی فایدہ * نبود آن مہمانیش بی مایدہ
 احمق ار حلوا نہد اندر لبم * من از آن حلوائی او اندر تبم
 این یقین دان گر لطیف و روشنی * نیست بوسہ کونِ خرا چاشنی
 سبّلت کند بی فایدہ * جامہ از دیگش سیمہ بی مایدہ
 مایدہ عقلست فی نان و شومے * نور عقلست ای پسر جانرا غذی
 ۱۹۵۵ نیست غیر نور آدمرا خورش * از جز آن جان نیابد پَرورش
 زین خورشہا اندک اندک باز بُر * کین غذای خر بود نہ آنِ خر
 تا غذای اصل را قابل شومے * لقمہای نوررا آکل شومے
 عکسِ آن نورست کین نان نان شدست * فیضِ آن جانست کین جان جان شدست
 چون خوری یکبار از مأکولِ نور * خاک ریزی بر سر نان و نور
 ۱۹۶۰ عقل دو عقلست اولِ مَکسبی * کہ در آموزی چو در مکتب صبی

ازین شومی A. ہم نبارد A (۱۹۴۵). خِیث عقل بند ABH (۱۹۴۴).

سنودن پیغامبر علیہ السلام عاقلرا: After this verse K has the Heading (۱۹۴۶).

و نکوہیدن احمقرا.

عقل رہزنت A. و. K om. پیغامبر ABGHK (۱۹۴۷).

B om. (۱۹۵۲). B om. (۱۹۵۱). رُوح او GH. روح او و راح او B (۱۹۴۸).

Bul. غذا. K. غذای A. شول Bul. (۱۹۵۴). B om. (۱۹۵۲).

A Bul. (۱۹۵۷). غذای A Bul. (۱۹۵۶). نیابد A (۱۹۵۵).

و. Bul. om. یکبارہ A (۱۹۵۹). فیضِ آن نورست AB Bul. (۱۹۵۸).

گفت من هر نیز خوابش دیده‌ام * وز روانِ شیخ این بشیده‌ام
 هر صباچی رُو نهادی سوی گور * ایستاده تا ضحی اندر حضور
 یا مثالِ شیخ پیشش آمدی * یا که بی گنتی شکالش حل شدی
 تا یکی روزی بیامد با سُعود * گورهارا برفِ نو پوشیده بود
 توی بر نو برفها همچون عَلم * قُبّه قُبّه دید و شد جانش بغم
 بانگش آمد از حظیره شیخِ حَی * ها انا اَدْعُوكَ کَی تَسْعَى اِلَیَّ
 هین بیا این سو بر آوازِ شباب * عالم ار برفست رُوی از من متاب
 حالِ او زان روز شد خوب و بدید * آن عجایب را که اوّل ی‌شنید

رقعه دیگر نوشتن آن غلام پیس شاه چون جواب آن رقعۀ
 اوّل نیافت،

نامه دیگر نوشت آن بدگمان * پُر زشتیغ و نفیر و پُر فغان
 که یکی رقعۀ نیشتم پیشِ شه * اے عجب آنجا رسید و یافت ره
 آن دگرا خواند هم آن خوب‌خَد * هم نداد اورا جواب و بن بزد
 خُشک می‌آورد اورا شهریار * او مکرّر کرد رقعۀ پنج بار
 گفت حاجب آخر او بنده شاست * گر جوابش بر نویسی هم رواست
 از شهیء تو چه کم گردد اگر * بر غلام و بنده اندازه نظر
 گفت این سهلست اما احمقست * مرد احمق زشت و مردود حقست
 گرچه آمرزم گناه و زلّتش * هم کند بر من سرایت علّتش

۱۹۳۵. نامه دیگر نوشت آن بدگمان * پُر زشتیغ و نفیر و پُر فغان. Bul. (۱۹۲۹) جی گنتن.

۱۹۴۰. از شهیء تو چه کم گردد اگر * بر غلام و بنده اندازه نظر. Bul. B (۱۹۲۴) عالم از برفست.

Heading: A. نیشتم. B. نزد شاه.

۱۹۴۱. رقعۀ دیگر ABH (۱۹۳۵) نیشتم. B (۱۹۲۶).

۱۹۴۰. از شهنشاهی چه کم. B (۱۹۴۰).

ھَرَک با دشمن نشیند در زمن * ھست او در بوستان در گولخن
 دوست را مآزار از ما و منت * تا نگردد دوست خصم و دشمنت
 خیر کن با خلق بہرِ اینزدت * یا برائے راحت جانِ خودت
 ۱۹۸۰ تا ھارہ دوست بینی در نظر * در دلت نآید زکین ناخوش صُور
 چونک کردے دشمنی پرهیز کن * مشورت با یارِ مہر انگیز کن
 گفت می دانم ترا اے بُو اَلْحَسَن * کہ نوی دیرینہ دشمن دارِ من
 لیکِ مردِ عاقلی و معنوی * عقلِ تو نگذاردت کہ کثر روی
 طبع خواهد نا کشد از خصم کین * عقلِ بر نفس است بندِ آہن
 ۱۹۸۵ آید و منعش کنند و اِدارش * عقل چون شخہست در نیک و بدش
 عقلِ ایمانی چو شخہ عادلست * پاسبان و حاکمِ شہرِ دلست
 همچو گربہ باشد او بیدارِ ہوش * دزد در سوراخ ماند همچو موش
 در ہر آنجا کہ بر آرد موش دست * نیست گربہ یا کہ نقشِ گربہ است
 گربہ چہ شیر شیرافکن بود * عقلِ ایمانی کہ اندر تن بود
 ۱۹۹۰ غُرَّ او حاکمِ درندگان * نعرہ او مانعِ چرندگان
 شہرِ پُردزدست و پُر جامہ گئی * خواہ شخہ باش گو و خواہ نی

امیر کردن رسول علیہ السَّلَام جوانِ ھُذَیْل را بر سَرِیَّہ کہ در آن
 پیران و جنگ آزمودگان بودند،

یَک سَرِیَّہ می فرستادی رسول * بہرِ جنگِ کافر و دفعِ فُضُول
 یَک جوانی را گزید او از ھُذَیْل * میرِ لشکرِ کردش و سالارِ خَیْل
 اصلِ لشکرِ بی گمان سَرور بود * قومِ بی سَرور تنِ بی سَر بود
 ۱۹۹۵ این ھمہ کہ مردہ و پژمردہ * ز آن بود کہ نَرُکِ سَرور کردہ

از کتاب و اوستاد و فکر و ذکر * از معانی و علوم خوب و بکر
 عقل تو افزون شود بر دیگران * لیلک تو باشی ز حفظ آن گران
 لوح حافظ باشی اندر دَوَر و گشت * لوح محفوظ اوست کوزین در گذشت
 عقل دیگر بخشش یزدان بود * چشمه آن در میان جان بود
 ۱۹۶۵ چون زسینه آب دانش جوش کرد * نه شود گند نه دیرینه نه زرد
 وره نبخش بود بسته چه غم * کوهی جوشد زخانه دمر بدم
 عقل تحصیلی مثال جویها * کآن رود در خانه از کویها
 راه آبش بسته شد شد بی نوا * از درون خویشتن جوی چشمه را

قصه آنک کسی بکسی مشورت می کرد گفتش مشورت با
 دیگری کن که من عدوی توم،

مشورت می کرد شخصی با کسی * کز تردد و ره و ز محبسی
 ۱۹۷۰ گفت ای خوش نام غیر من بجو * ماجرای مشورت با او بگو
 من عدوم مرا ترا با من مپیچ * نبود از رای عدو پیروز هیچ
 رو کسی جو که ترا او هست دوست * دوست بهر دوست لاشک خیر جوست
 من عدوم چاره نبود کز منی * کز روم با تو نمایم دشمنی
 حارسی از گرگ جستن شرط نیست * جستن از غیر محل ناجستنست
 ۱۹۷۵ من ترا بی هیچ شکی دشمنم * من ترا کی ره نمایم ره ز منم
 هرک باشد هم نشین دوستان * هست در گلخن میان بوستان

خوب بکر K. اوستا B. اوستاد before و A om. (۱۹۶۱)

(۱۹۶۶) A om. (۱۹۶۵) A om. Bul. om. و Bul. دو گذشت. (۱۹۶۲)

Heading: B مشورت. AHK Bul. مشورت. قصه آنکس کی با دیگری مشورت B.

گفتش after مشورت. AK om. گفت AB.

کوه ترا A (۱۹۷۲). ای خوش یار غیر Bul. (۱۹۷۰)

کودکان گرچه بیک مکتب درند * در سَبَقِ هَر یَکِ زَبَکِ بالاترند
 مَشْرِقِی و مَغْرِبِی را حَسَّاست * مَنَصَّبِ دیدارِ حَسِّ چشمِ راست
 صد هزاران گوشها گر صفِ زند * جملَه محتاجانِ چشمِ روشنند
 ۲۰۲۰ باز صفِ گوشه‌ها را مَنَصَّبِ * در سَماعِ جان و اَخْبَار و نُبِی
 صد هزاران چشم را آن راه نیست * هیچ چشمی از سماعِ آگاه نیست
 همچنین هر حَسِّ یَکِ یَکِ می‌شمر * هر یکی معزول از آن کارِ دگر
 پنج حَسِّ ظاهر و پنج اندرون * ده صفِ اند اندر قیامِ الصَّافُونَ
 هر کسی کو از صفِ دین سرگشت * می‌رود سوی صفی کَانَ واپس است
 ۲۰۲۵ تو زگفتارِ تَعَالَوْا کَم مَکُن * کیمیای بس شگرفت این سخن
 گرمی گردد زگفتارت نفیر * کیمیارا هیچ از وی وَا میگیر
 این زمانِ گر بست نفسِ ساحر * گفتِ تو سودش کند در آخرش
 قُلْ تَعَالَوْا قُلْ تَعَالَوْا ای غلام * هین که إِنَّ اللَّهَ یَدْعُو لِلسَّلام
 خواجه باز آ از منی و از سری * سَرَوَری جُو کَم طلب کن سَرَوَری

اعتراض کردن معترضی بر رسول علیه السَّلام بر امیر کردن آن هذیلی،

۲۰۲۰ چون پیَمبر سَرَوَری کرد از هُدَیْل * از برای لشکرِ منصورِ خَیْل
 بُوَ الْفَضُولی از حسدِ طاقت نداشت * اعتراض و لا تُسَلِّمَ بر فراشت
 خلق را بنگر که چون ظلمانی اند * در متاعِ فانی چون فانی اند

دیدار حَسِّ B (۲۰۱۸) . هر یَکِ زهر A (۲۰۱۷)

as in text GH. اخبار نبی ABH Bul. (۲۰۲۰)

as in text GH. در صفِ اند ABK Bul. (۲۰۲۲)

بدعو و السَّلام A. بدعوا BH (۲۰۲۸) . این زمانِ کربست Bul. (۲۰۲۷)

Heading: A. اعتراض کردن معترضی Bul. در امیر AB om.

از کسل وز بُخل وز ما و منی * ی‌کشی سر خویش را سر ی‌کشی
 همچو اُستورے که بگریزد ز بار * او سر خود گیرد اندر کوهسار
 صاحبش در پی دوان کای خیره سر * هر طرف گرگست اندر قصدِ خر
 گر ز چشم این زمان غایب شوی * پیش آید هر طرف گرگِ قوی
 ۲۰۰۰ استخوانت را بخاید چون شکر * که نبینی زندگانی را دگر
 آن مگر آخر بهانی از علف * آتش امر بی‌هیزی گردد تلف
 هین بهگریز از تصرفِ کردنم * و نه گرانی بار که جانت منم
 تو ستورے هم که نفست غالبست * حکم غالب را بود اے خودپرست
 خر خواندت اسب خواندت ذوالجلال * اسم تازی را عرب گوید تعال
 ۲۰۰۵ میر آخر بود حق را مُصطفی * بهر اُستورانِ نفسِ پُر جنا
 قُلْ تَعَالَوْا گفت از جذبِ گرم * تا ریاضتِ دهم من رابض
 نفسهارا تا مروّض کرده‌ام * زین ستوران بس لکدها خورده‌ام
 هر کجا باشد ریاضت‌بار * از لکدهاش نباشد چاره
 لاجرم اغلب بلا برانیاست * که ریاضت دادنِ خامان بلاست
 ۲۰۱۰ سُسُکَانِید از کَمَّ یُرْغَا روید * تا یَواش و مَرکَبِ سلطان شوید
 قُلْ تَعَالَوْا قُلْ تَعَالَوْا گفت رَب * ای ستورانِ رمیده از ادب
 گر نیایند اے نبی غمگین مشو * زان دو بی تمکین تو پُر از کین مشو
 گوشِ بعضی زین تَعَالَوْها گرس * هر ستوری را صَطَبِلی دیگرست
 منهزم گردند بعضی زین ندا * هست هر اسبی طویلۂ او جدا
 ۲۰۱۵ منقبض گردند بعضی زین قَصَص * زانک هر مرغی جدا دارد قفص
 خود ملایک نیز ناهمتا بُدند * زین سبب بر آسمان صف صف شدند

خویش را شه ی‌کشی A (۱۹۹۶)

از پی Bul. (۱۹۹۸)

گرگی B (۱۹۹۶)

بی علف Bul. (۲۰۰۱)

خواند ذوالجلال Bul. (۲۰۰۴)

نفسی A. آخر Bul. (۲۰۰۵)

و. A om. یورغا روید Bul. (۲۰۱۰)

برگِ زرد ریش و آن موی سپید * بہرِ عقلِ پُختہ می آرد نوید
 برگہائے نو رسیدہ سب ز فام * شد نشانِ آنک آن میوہست خام
 ۲۰۵۵ برگِ بی برگی نشانِ عارفیست * زردی زر سرخ روی صافیست
 آنک او گل عارضست از نو خطست * او بہ کتب گاہِ مخبرِ نو خطست
 حرفہای خطّ او کثر مژ بود * مژمینِ عقلست اگر تن می دود
 پایِ پیر از سرعتِ ارچہ باز ماند * یافت عقل او دو پر بر اوجِ راند
 گر مثلِ خواہی بجعفر در نگر * داد حق بر جای دست و پاش پر
 ۲۰۶۰ بگذر از زر کین سخن شد محتجب * همچو سیاب این دلم شد مضطرب
 زاندر ورم صد خموش خوش نفس * دست بر لب می زند یعنی کہ بس
 خامشی بجزست و گفتنِ همچو جو * بحر می جوید ترا جوراً بجو
 از اشارتہای دریا سر متاب * ختم کن وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالْاَصْوَابِ
 همچنین پیوستہ کرد آن بی ادب * پیشِ پیغمبر سخن زان سرد لب
 ۲۰۶۵ دست می دادش سخن او بی خبر * کہ خبر ہرزہ بود پیشِ نظر
 این خبرہا از نظر خود نایست * بہرِ حاضر نیست بہرِ غایبست
 ہرک او اندر نظر موصول شد * این خبرہا پیشِ او معزول شد
 چونک با معشوق گشتی ہم نشین * دفع کن دلالگانرا بعد ازین
 ہرک از طفلی گذشت و مرد شد * نامہ و دلالہ بروی سرد شد
 ۲۰۷۰ نامہ خواند از پی تعلیم را * حرف گوید از پی تفہیم را
 پیشِ بینایان خبر گفتن خطاست * کان دلیل غفلت و نقصانِ ماست
 پیشِ بینا شد خموشی نفع تو * بہرِ این آمد خطابِ اَنْصَتُوا

(۲۰۵۲) In ABH this verse follows v. ۲۰۵۵, corr. in H. In Bul. it follows

v. ۲۰۵۱. (۲۰۵۴) A این میوہست.

(۲۰۵۵) K Bul. روی. AHK Bul. صر فیست.

(۲۰۶۴) ABGHK پیغامبر. (۲۰۶۶) Bul. او بہ کتبہای مخبر. Ar for از Bul. (۲۰۶۶)

(۲۰۶۷) A ہرک را اندر. (۲۰۷۲) Bul. پیشِ بینایان خموشی.

از تکرّ جملہ اندر تفرقہ * مُردہ از جان زنہ اندر مخرّفہ
 این عجب کہ جان بزندان اندرست * و آنکھی مفتاح زندانش بدست
 ۲۰۲۵ پای تا سر غرقِ سرگین آن جوان * میزند بر دامنش جویِ روان
 دایما پهلوی پهلوی بی قرار * پهلوی آرامگاه و بُشت دار
 نور پنهانست و جست و جو گواه * کز گزافہ دل نمی جوید پناه
 گر نبود حبسِ دنیا را مناص * نہ بُدی وحشت نہ دل جُستی خلاص
 وحشت همچون موکل می کشد * کہ بجوای ضالّ منہاج رُشد
 ۲۰۴۰ هست منہاج و نہان در مکہنست * یافتش رهنِ گزافہ جستنست
 تفرقہ جویان جمع اندر کین * تو درین طالب رخِ مطلوب بین
 مردگان باغ بر جسته زبن * کان دهنہ زندگی را فهم کن
 چشمِ این زندانیان هر دم بدر * کی بُدی گر نیستی کس مُردہ ور
 صد ہزار آلودگانِ آب جو * کی بُندی گر نبود آبِ جو
 ۲۰۴۵ بر زمین پهلوت را آرام نیست * دان کہ در خانہ لعاف و بسترست
 بی مفرّگاہی نباشد بی قرار * بی خُمارِ اشکن نباشد این خُمار
 گفت نہ نہ یا رسول اللہ مکن * سرورِ لشکر مگر شیخِ کهن
 یا رسول اللہ جوان ار شیرزاد * غیرِ مردِ پیر سرلشکر مباد
 ہم تو گفتستی و گفت تو گویا * پیر باید پیر باید پیشوا
 ۲۰۵۰ یا رسول اللہ درین لشکر نگر * هست چندین پیر و ازوی بیشتر
 زین درخت آن برگِ زردش را مبین * سیہائے پُختہ اورا بچین
 برگہائے زرد او خود کی تمیست * این نشانِ پُختگی و کاملیست

۲۰۴۹) H همچو. ۲۰۴۸) H نی دل.

۲۰۴۴) A کس ندیدی گر نبود.

۲۰۴۵) Bul. بسترست. GH. زانکہ در خانہ. K.

۲۰۴۶) A bis. بی for نی and نہ مفرّگاہی.

۲۰۵۰) AH Bul. om. و.

دیگر را گر باز ماند امشب دهن * گربه را هر شرم باید داشتن
 ۲۰۹۰ خویشتن گر خفته کرد آن خوب فر * سخت بیدارست دستارش مبر
 چند گوئی اے بُجُوج بی صفا * این فسون دیو پیش مصطفی
 صد هزاران حلم دارند این گروه * هر یکی حلمی از آنها صد چوکوه
 حلمشان بیدار را ابله کند * زیرك صد چشم را گمراه کند
 حلمشان همچون شراب خوب نغز * نغز نغزك بر رُود بالای مغز
 ۲۰۹۵ مست را بین زان شراب پُر شگفت * همچو فرزین مست کثر رفتن گرفت
 مرد برنا زان شراب زودگیر * در میان راه می افتد چو پیر
 خاصه این باده که از خم بلیست * نه می که مستی او یکشایست
 آنک آن اصحاب کُهِف از نَقْل و نَقْل * سیصد و نه سال گم کردند عقل
 زان زنان مضر جای خورده اند * دستهارا شرحه شرحه کرده اند
 ۲۱۰ ساحران هر سُکر موسی داشتند * دارا دلداری انگاشتند
 جعفر طیار زان می بود مست * زان گروی کرد بی خود پا و دست

قصه سُبْحانی ما اَعْظَم شائی گفتن ابو یزید قدس الله سرّه
 و اعتراض مریدان و جواب این مرایشانرا نه بطریق
 گفت زبان بلك از راه عیان،

با مریدان آن فقیر مُحْتَشَم * بایزید آمد که نک یزدان منم
 گفت مستانه عیان آن ذوفنون * لا اِلهَ اِلاَّ اَنَا هَا فَاَعْبُدُون
 چون گذشت آن حال گفتندش صباح * تو چنین گفتی و این نبود صلاح

(۲۰۹۰) A. آن for این. (۲۰۹۵) Bul. از شراب.

(۲۰۹۷) Bul. آن باده. (۲۰۹۸) AH. از نقل نقل.

Heading: A. بایزید. BHK Bul. om. ابا یزید. ABHK Bul. om. قدس الله سرّه. B. جواب شیخ مرایشانرا. Bul. گفتن زبان.

گر بفرماید بگو برگوی خوش * لیک اندک گو دراز اندر مکش
 ور بفرماید که اندرکش دراز * همچنین شرمین بگو با امر ساز
 ۲۰۷۵ همچنین که من درین زیبا فسون * یا ضیاء الحق حُسامُ الدّین کون
 چونک کتبه می‌کنم من از رُشد * او بصد نوعم بگفتن می‌کشد
 ای حُسامُ الدّین ضیای ذُو الْجَلال * چونک می‌بینی چه می‌جویی مقال
 این مگر باشد زحُبِ مُشَنّی * اِسْقِی خَمْرًا وَقُلْ لِي اِنِّهَا
 بر دهان نُسْت این دم جلم او * گوش می‌گوید که قسم گوش کو
 ۲۰۸۰ قسم تو گرمیست نک گری و مست * گفت حرص من ازین افزون ترست

جواب گفتن مصطفی علیه السّلم اعتراض کننده را،

در حضورِ مُصْطَفای قنْدُخُو * چون زحَد بُرد آن عرب از گفت و گو
 آن شه وَاللّٰجِم و سلطانِ عَبَس * لب گزید آن سردم را گنت بس
 دست می‌زد بهر منعش بر دهان * چند گوی پیش دانای نهان
 پیش بینا برده سرگینِ خُشک * که بخار این را بجای نافِ مُشک
 ۲۰۸۵ بعرا اے گندمغز گندمخ * زیر بینی بنهی و گویی که اُخ
 اُخ اُخی بر داشتی ای گیج گاج * تا که کالای بدت یابد رواج
 تا فریبی آن مشامِ پاک را * آن چریه گلشن افلاک را
 جلم او خود را اگرچه گول ساخت * خوشتن را اندکی باید شناخت

شرعی بگو B (۲۰۷۴) . گر بگوید هین بگو B (۲۰۷۳)

همچنان کی من AH Bul. (۲۰۷۵)

می‌گوید نصیب گوش B. این دم جان او A (۲۰۷۶)

Heading: Bul. مصطفی for رسول الله.

و. در گفت و گو Bul. (۲۰۸۱)

و گندمخ K Bul. بعرا Bul. (۲۰۸۵)

ABH چرند A. آن K has both readings. (۲۰۸۷)

عقل را سَلِّ تحبّر در ربنود * زان قوی تر گفَت کاوَل گنَته بود
 ۲۱۲۵ نیست اندر جُبّه ام إِلَّا خدا * چَند جوبی بر زمین و بر سہا
 آن مریدان جملہ دیوانہ شدند * کاردہا در جسم پاکش می زدند
 ہریکی چون مُلحدانِ یگر دہ کویہ * کارد می زد پیرِ خود را بی ستوہ
 ہرک اندر شیخ تیغی می خایید * بازگونہ از تنِ خود می درید
 یلک اثر نہ بر تنِ آن ذو فنون * وَاَن مریدان خستہ و غرقابِ خون
 ۲۲۲۰ ہرک او سوی گلویش زخم بُرد * حلقِ خود بپرید دید و زار مُرد
 وَاَنک او را زخم اندر سینہ زد * سینہ اش بشکافت و شد مردہ ابد
 وَاَن کہ آگہ بود از آن صاحبِ قران * دل نداشت کہ زند زخمِ گران
 نیم دانش دستِ او را بستہ کرد * جان بُرد إِلَّا کہ خود را خستہ کرد
 روز گشت و آن مریدان کاستہ * نوحہا از خانہ شان بر خاستہ
 ۲۱۳۵ پیشِ او آمد ہزاران مرد و زن * کای دو عالم دَرَج در یک پیرہن
 این تنِ تو گر تنِ مَرَدُم بُدی * چون تنِ مردم ز خنجَر گم شدی
 باخودی با بی خودی دوچار زد * باخود اندر دیدہ خود خار زد
 ای زدہ بر بیخودان تو ذو الْفَقار * بر تنِ خود می زنی آن ہوش دار
 زَاَنک بی خود فانیست و ایہ نیست * تا ابد در ایہنی او ساکنست
 ۲۱۴۰ نقشِ او فانی و او شد آینہ * غیرِ نقشِ رُویِ غیر آجای نہ
 گر کئی نَف سوی رُویِ خود کُنی * وَر زنی بر آینہ بر خود زنی
 وَر ببینی رُویِ زشتِ آن ہم توی * وَر ببینی عیسی و مَریم توی
 او نہ اینست و نہ آن او سادہ است * نقشِ تو در پیشِ تو بنہادہ است
 چون رسید اینجا سخن لب در بیست * چون رسید اینجا قلم در ہم شکست

(۲۱۲۴) A قوی تر بود. (۲۱۲۵) BK Bul. در زمین.

(۲۱۲۶) B تیغہا بر جسم. (۲۱۲۷) B om. (۲۱۲۸) B om.

(۲۱۲۹) B در تن. (۲۱۳۲) B تا زند.

(۲۱۴۲) AB Bul. عیسی مریم.

گفت این بار ار کم من مشغله * کاردها بر من زبند آن دم هله
 حق منزّه از تن و من با ننم * چون چنین گویم بیايد کشتنم
 چون وصیت کرد آن آزادمرد * هر مریدی کارده آماده کرد
 مست گشت او باز از آن سغراق زفت * آن وصیت‌هاش از خاطر برفت
 نقل آمد عقل او آواره شد * صبح آمد شمع او بیچاره شد
 ۲۱۱۰ عقل چون شنه‌ست چون سلطان رسید * شنه بیچاره در گنجی خزید
 عقل سایه حق بود حق آفتاب * سایه‌ها با آفتاب او چه تاب
 چون برے غالب شود بر آدمی * گم شود از مرد وصف مرّدی
 هرچ گوید آن پری گشته بود * زین سری زان آن سری گفته بود
 چون پری را این دم و قانون بود * کردگار آن برے خود چون بود
 ۲۱۱۵ اوی او رفته پری خود او شد * تُرک بی الهام تازی گوشه
 چون بخود آید نداند يك لغت * چون پری را هست این ذات و صفت
 پس خداوند پری و آدمی * از پری گی باشدش آخر گمی
 شیرگیر از خون نره شیر خورد * تو بگویی او نکرد آن باده کرد
 و سر سخن پردازد امر زر کهن * تو بگویی باده گفتست آن سخن
 ۲۱۲۰ باده‌را می‌بود این شر و شور * نور حق را نیست آن فرهنگ و زور
 که ترا از تو بکل خالی کند * تو شوی پست او سخن عالی کند
 گرچه فُران از لب پیغمبرست * هرک گوید حق نگفت او کافرست
 چون هُمای بی‌خودی پرواز کرد * آن سخن را بایزید آغاز کرد

این وصیت‌هاش A (۲۱۰۸). در من زبند AHK. کم این مشغله BK Bul. (۲۱۰۵)

نقل K in marg. (۲۱۰۹). GH شود گم as in text. (۲۱۱۲)

Bul. زین پری زان آن سری A. گفته شود Bul. in the first hemistich (۲۱۱۳)

زان سری زان این سری B. زین سری گر زان سری

از پری کی باشد آخر در کی H A om. (۲۱۱۷). A om. (۲۱۱۶)

این فرهنگ Bul. باده‌را چون بود Bul. (۲۱۲۰). و سر سخن بر دارد A (۲۱۱۹)

پیغامبرست AGHK (۲۱۲۲)

بیان رسول علیه السّلم سبب تفضیل و اختیار کردن او آن هذیلی را بامیری و سرلشکری بر پیران و کاردیدگان،

حُکم اغلب راست چون غالب بدند * تبخرا از دست رهزن بستدند
 ۲۱۶۰ گفت پیغمبر که ای ظاهرنگر * تو مین اورا جوان و بی هنر
 ای بسا ریش سیاه و مَرَد پیر * ای بسا ریش سپید و دل چو قیر
 عقل اورا آزمودم بارها * کرد پیری آن جوان در کارها
 پیر پیر عقل باشد اے پسر * نه سپیدی موی اندر ریش و سر
 از بلیس او پیرتر خود کی بود * چونک عقلش نیست او لاشی بود
 ۲۱۶۵ طفل گیرش چون بود عیسی نفس * پاک باشد از غرور و از هوس
 آن سپیدی موی دلیل بُختگیست * پیش چشم بسته کش کوه تگیست
 آن مُقلد چون نداند جز دلیل * در علامت جوید او دایم سیل
 پیر او گفتیم که تدبیرا * چونک خواهی کرد بگزین پیرا
 آنک او از پرده تقلید جست * او بنور حق ببیند آنچه هست
 ۲۱۷۰ نور پاکش بی دلیل و بی بیان * پوست بشکافد در آید در میان
 پیش ظاهرین چه قلب و چه سره * او چه داند چیست اندر قوصره
 اے بسا زرّ سیه کرده بدود * تا رهد از دست هر دزدی حسود
 اے بسا مسّ زرانوده بزر * تا فروشد آن بعقل مختصر
 ما که باطنین جمله کشورم * دل ببینیم و بظاهر ننگریم

Heading: A بر سر پیران .

(۲۱۵۹) AH چون اغلب بدند, corr. in H. In B Bul. this verse precedes the Heading.

(۲۱۶۰) ABGHK پیغامبر, AB گای for ای. A Bul. om. و.

(۲۱۶۱) G مَرَد as in text. Bul. وی بسا ریش سپید. B وی بی ریش سپید.

(۲۱۶۵) AH وز هوس (۲۱۶۸) A که این تدبیرا (۲۱۶۹) Bul. ببیند هرچه هست.

(۲۱۷۲) A دزد و حسود. B Bul. دزد حسود. (۲۱۷۳) B تا فروشد.

۲۱۴۵ لب ببند ارچه فصاحت دست داد * دمر مزین وَاَللهُ اعْلَمُ بِالرَّشَادِ
بر کنار بامی ای مست مُدام * پست بنشین یا فرود آ وَالسَّلَام
هر زمانی که شدی تو کامران * آن دم خوش را کنار بام دان
بر زمان خوش هراسان باش نو * هیچو گنجش خُفته کن نه فاش تو
نا نیاید بر وَا ناگه بلا * ترس ترسان رَو در آن مَكْن هلا
۲۱۵۰ نرس جان در وقت شادی از زوال * زان کنار بام غیبست ارنحال
گر نمی بینی کنار بام راز * رُوح می بیند که هستش اهتزاز
هر نکالی ناگهان کان آمدست * بر کنار کنگره شادی بُدست
جز کنار بام خود نبود سُقوط * اعتبار از قوم نوح و قوم لوط

بیان سبب فصاحت و بسیارگویی آن فضول بخدمت رسول علیه السّلم،

پرتو مستی بی حد نبی * چون بزدم مست و خوش گشت آن غبی
۲۱۵۰ لاجرم بسیارگو شد اخر نشاط * مست ادب بگذاشت آمد در خُباط
نه همه جا بی خودی شری کند * بی ادب را بی چنان تر می کند
گر بود عاقل نیکو فر می شود * ور بود بدخوی بتر می شود
لیک اغلب چون بدند و ناپسند * بر همه می را محرم کرده اند

بر کنار بام AH (۲۱۴۶)

بر نیاید A (۲۱۴۹)

In AH vv. ۲۱۵۰ and ۲۱۵۱ are transposed, corr. in H.

Heading: Bul. فصاحت. B om. بسیارگویی.

خوش شد B و. A Bul. om. (۲۱۵۴)

و آمد BH (۲۱۵۵)

سر می کد B (۲۱۵۶)

بدتر می شود. K Bul. و. ور بود دیوانه B. نیکو فر A. و. ور بود عاقل A (۲۱۵۷)

دست در وی زد چو کور اندر دلیل * تا بدو بینا شد و چُست و جلیل
و آن خری کر عقل جو سَنگی نداشت * خود نبودش عقل و عاقل را گذاشت
ره نداند نه کثیر و نه قلیل * ننگش آید آمدن خلف دلیل
۲۱۹۵ می‌رود اندر بیابان دران * گاه لنگان آیس و گاهی بتاز
شمع نه نا پیش‌وای خود کند * نیم‌شمعی نه که نوری گد کند
نیست عقلش تا دم زنده زند * نیم‌عقلی نه که خود مرده کند
مرده آن عاقل آید او تمام * تا بر آید از نشیب خود بیام
عقل کامل نیست خود را مرده کن * در پناه عاقلی زنده سخن
۲۲۰۰ زنده نی تا هم‌م عیسی بود * مرده نی تا دُم‌گه عیسی شود
جان کورش گام هر سو می‌نهد * عاقبت نبُهد ولی بری جهد

قصه آن آبگیر و صیادان و آن سه ماهی یکی عاقل و یکی نیم‌عاقل
و آن دگر مغرور و ابله مغفل لاشی و عاقبت هر سه،

قصه آن آبگیرست ای عنود * که درو سه ماهی اشگرف بود
در کلیله خواند باشی لیک آن * قشِر قصه باشد و ابن مغز جان
چند صیادی سوی آن آبگیر * برگزشتند و بدیدند آن ضمیر
۲۲۰۵ پس شتابیدند تا دام آورند * ماهیان واقف شدند و هوشمند
آنک عاقل بود عزم راه کرد * عزم راه مشکل ناخواه کرد
گفت با اینها ندارم مشورت * که یتیم سستم کنند از مقدّرت

دمی زنده A (۲۱۹۷). لنگان از پس A. بیابانی A. می‌دود H (۲۱۹۵).

خود بدام A (۲۱۹۸).

دُم‌گه عیسی بود Bul. دُم‌گه A (۲۲۰۰).

Heading: ABHK om. آبگیر before A. om. سه. K om. و before نیم‌عاقل.

AK om. و before دگر Bul. مغرور ابله و مغفل.

وین مغز AH. صورت قصه بود وین مغز جان BK (۲۲۰۲).

فاضیانی که بظاهر می‌تنند * حُکم بر آشکالِ ظاهر می‌کند
چون شهادت گفت و ایمانی نمود * حُکم او مؤمن کند ابنِ قور زود
بس مُناقضِ کاندَرینِ ظاهر گریخت * خونِ صد مؤمن پنهانی بر ریخت
جهد کن تا پیرِ عقل و دین شوی * تا چو عقلِ کُل تو باطن بین شوی
از عدم چون عقلِ زیبا رُو گشاد * خلعتش داد و هزارش نام داد
کمترین ز آن نامهای خوش‌نفس * اینک نبود هیچ او محتاجِ کس
گر بصورت و نماید عقلِ رُو * تیره باشد روز پیشِ نورِ او
ورمِ مثالِ احمق پیدا شود * ظلمتِ شب پیشِ او روشن بود
کو زشبِ مُظلم‌تر و تاری‌نرست * لیکِ خُفاشِ شقی ظلمتِ خُرس
اندک اندک خوی کن با نورِ روز * ورنه خُفاشی بمانی بی‌فروز
عاشقِ هر جا شکال و مُشکلیست * دشمنِ هر جا چراغِ مُقبلیست
ظلمتِ اشکال ز آن جوید دلش * تا که افزون‌تر نماید حاصلش
تا ترا مشغولِ آن مُشکل کند * وز نهادِ زشتِ خود غافل کند

علامت عاقل تمام و علامت نیم‌عاقل و مرد تمام و نیم‌مرد

و علامت شقی مغرور لاشی،

عاقل آن باشد که او با مشغله‌است * او دلیل و پیش‌وای قافله‌است
پیش‌رُو، نورِ خودست آن پیش‌رُو * تابعِ خویش است آن بی‌خویش‌رُو
مؤمنِ خویش است و ایمان آورد * هم بدان نوری که جانش زو چرید
دیگرے که نیم‌عاقل آمد او * عاقلی را دیده خود داند او

(۲۱۷۷) Bul. پس مناقض. (۲۱۸۲) A روشن شود, with رسوا in marg.

(۲۱۸۴) Bul. ورنه چون خُفاش مانی. AB با unpointed. B تا نور روز.

Heading: B om. نیم‌عاقل before علامت. K Bul. om. تمام after عاقل.

(۲۱۸۹) B با مشغله‌ست. (۲۱۹۰) B زان چرید. A خرید.

شخصی بوقت استنجا می‌گفت اللّٰهُمَّ اَرْحِنِي رَاحِمَةَ الْجَنَّةِ بِجَايِ اَنْكَ
 اللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاَجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ که
 وِرْد استنجاست و وِرْد استنجارا بوقت استنشاق می‌گفت عزیزی
 بشنید و این را طاقت نداشت،

آن یکی در وقت استنجا بگفت * که مرا با بُوِي جَنَّت دار جُفَّت
 گفت شخصی خوب وِرْد آورده * لِيكَ سوراخِ دعا گم کرده
 این دعا چون وِرْد بینی بود چون * وِرْدِ بینی را تو آورده بکُون
 راحِمَةُ جَنَّت زبِنی یافت حُر * راحِمَةُ جَنَّت گِی آید از دُبُر
 ۲۲۲۵ ای تواضع بُرده پیش ابلهان * وی تکبّر بُرده نو پیش شہان
 آن تکبّر بر خُسان خُونست و چُست * هین مَرُو معکوس عکسش بند نُست
 از پی سوراخِ بینی رُست گُل * بُوِ وَظیفَةُ بینی آمد ای عُمَل
 بُوِي گُل بہرِ مشامست ای دلیر * جای آن بُو نیست این سوراخِ زبر
 گِی ازینجا بُوِي خُلد آید ترا * بُوِ زَمُوضِع جُو اگر باید ترا
 ۲۲۲۶ ہمچنین حُبِّ الْوَطَنِ باشد دُرست * تو وطن بشناس ای خواجہ نُحُست
 بگفت آن ماہی زبیرک رہ گَنم * دل زرای و مشور نشان بر گَنم
 نیست وقتِ مشورت هین راه کن * چون عَلٰی تو آہ اندر چاہ کن

Heading: A می‌گفت بوقت استنجا. K اَرَحِنِي for اَرْحِنِي. A om. اَنْكَ. Bul. om. را.

B و این بازگوئہ را طاقت. Bul. و آنرا طاقت.

(۲۲۲۴) G کم آید، corr. in marg.

(۲۲۲۵) A بُرده پیش تو شہان.

BK کرده تو پیش شہان، corr. in K. Bul. بُرَدہ در پیش شہان.

(۲۲۲۷) Bul. رستہ گُل.

(۲۲۲۸) H in the first hemistich: بوی فردوس و.

گلزار و سیر، corr. in marg., and so A, which has گلزار و سیر.

(۲۲۲۹) B جوی اگر.

(۲۲۳۱) A om. و.

مهرِ زاد و بود بر جانِش تَد * کاهلی و جَهْلش بر من زند
 مشورت را زند باید نکو * که ترا زند کند و آن زند کو
 ۲۲۱۰ اے مسافر با مسافر رای زن * زآنک پایت لنگ دارد رای زن
 از دَمِ حُبِّ الْوَطَنِ بگذر مه ایست * که وطن آن سوست جانِ این سوی نیست
 گر وطن خواهی گذر زان سوی شَط * این حدیثِ راست را کم خوان غلط

سر خواندن وضو کننده اوراد و ضورا،

در وضو هر عضو را وردی جدا * آمدست اندر خبرِ بهر دُعا
 چونک استنشاقِ بینی کنی * بُویِ جَنّت خواه از رَبِّ غنی
 ۲۲۱۰ تا ترا آن بُوکشد سوی جَنان * بُویِ گُل باشد دلیلِ گلشنان
 چونک استنجا کنی و رد و سُخُن * این بود یا رَب تو زینم پالک کن
 دستِ من اینجا رسید اینرا بشُست * دستم اندر شُستنِ جانست سُست
 ای ز تو کس گشته جانِ ناگسان * دستِ فضلِ نُست در جانها رسان
 حدِّ من این بود کردم من لَئیم * زان سوی حدِّ را نفی کن ای کریم
 ۲۲۲۰ از حَدِّ شُستم خدایا پوست را * از حوادث تو بشو این دوست را

(۲۲۰۸) A کاهلی جَهْلش.

(۲۲۱۰) After this verse K has the Heading: سر این حدیث که حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ.

Heading: BK Bul. سر for بازگوته.

(۲۲۱۱) A و جان.

(۲۲۱۲) A Bul. آن سوی که وطن.

(۲۲۱۵) Bul. دلیل گلشنان, and so corr. in K.

(۲۲۱۶) A Bul. و رد سخن. B یا رب ازینم.

(۲۲۱۹) A من کردم لَئیم.

هل مرا تا که سه پندت بر دهر * تا بدانی زیرکم یا ابله‌م
 اوّل آن پند هر در دست تو * ثانی‌ش بر بامر کهنکَل بست تو
 ۲۲۵۰ و آن سوم پندت دم من بر درخت * که ازین سه پند گردی نیک‌بخت
 آنچ بر دستت اینست آن سخن * که مُحالی را زکس باور مکن
 بر کنش چون گفت اوّل پند زفت * گشت آزاد و بر آن دیوار رفت
 گفت دیگر بر گذشته غم مخور * چون ز تو بگذشت زان حسرت مبر
 بعد از آن گفتش که در جسم کتیم * ده دَرَمسنگست یک دُرّ ینیم
 ۲۲۵۵ دولت تو بختِ فرزندانِ تو * بود آن گوهر بحق جانِ تو
 فوّت کردی دُرّ که روزی‌ات نبود * که نباشد مثلِ آن دُر در وجود
 آن چنانک وقتِ زادن حامله * ناله دارد خواجه شد در غُلّله
 مرغ گفتش فی نصیحت کردم * که مبادا بر گذشته دی غمت
 چون گذشت و رفت غم چون میخوری * یا نکرده فهم پندم یا کره
 ۲۲۶۰ و آن دوم پندت بگنم کز ضلال * هیچ نو باور مکن قولِ مُحال
 من نیم خود سه دَرَمسنگ ای اسد * ده درم سنگ اندروم چون بود
 خواجه باز آمد بخود گفتا که هین * باز گو آن پندِ خوبِ سیومین
 گفت آری خوش عمل کردی بدان * تا بگویم پندِ ثالثِ رایگان
 پند گفتن با جهول خوابناک * تخم افگدن بود در شوره خالک
 ۲۲۶۵ چاکِ حَقّ و جهل نپذیرد رَفو * تخم حکمت کم دِهش ای پندگو

تا بدان که زیرکم A (۲۲۴۸)

ثانی بر دیوار K. بر دست تو. ABHK Bul. اوّل آن پندت دم B (۲۲۴۹)

حسرت مبر A (۲۲۵۲). در کنش B (۲۲۵۲). و آن سیم A (۲۲۵۰)

بحقّ آن جان تو A. احتشام تو و فرزندان تو B (۲۲۵۵)

در کی روزی‌ات A (۲۲۵۶)

و آن دوم پندت بگنم ای جمال B. و آن دوم پندت که گنم از ضلال A Bul. (۲۲۶۰)

که گنم H. A (۲۲۶۱) for سه in the first hemistich.

پند حکمت B (۲۲۶۵). آخرین B. سیومین A (۲۲۶۲)

مَحْرَمِ آن آه کم‌یابست بس * شب رَو و پنهان رَوی کن چون عَسَس
 سوی دریا عزم کن زین آبگیر * بحر جَو و تَرکِ این گردآب گیر
 ۲۲۳۵ سینه را پا ساخت می‌رفت آن حَذُور * از مقام با خطر تا بحرِ نور
 همچو آهو کز پی او سگ بود * می‌دود تا در تنش يك رگ بود
 خوابِ خرگوش و سگ اندر پی خطاست * خواب خود در چشم ترسند کجاست
 رفت آن ماهی ره دریا گرفت * راهِ دُور و پهنه پنهان گرفت
 رنجها بسیار دید و عاقبت * رفت آخر سوسه امن و عافیت
 ۲۲۴۰ خوبستن افکند در دریای ژرف * که نیابد حد آنرا هیچ طَرَف
 پس چو صیّادان بیاوردند دام * نیم‌عقل را از آن شد تلخ کام
 گفت اه من قوت کردم فرصه را * چون نگشتم همره آن رهنما
 ناگهان رفت او ولیکن چونك رفت * می‌بایستم شدن در پی بَنَفْت
 برگزیده حسرت آوردن خطاست * باز نآید رفته یاد آن هَبَاسْت

قصه آن مرغ گرفته کی وصیت کرد کی برگزیده پشیمانی
 محور تدارك وقت اندیش و روزگار مبر در پشیمانی،

۲۲۴۵ آن یکی مرغی گرفت از مکر و دام * مرغ اورا گفت ای خواجه هُمام
 تو بسی گامان و میشان خورده * تو بسی اشتر بُزبان کرده
 تو نکستی سیر زانها در زمن * هر نگردی سیر از اجزای من

شبرو. Bul. و بس AH (۲۲۳۴)

و. A om. ره دریا A (۲۲۳۸) پا کرد Bul. (۲۲۳۵)

corr. چون نگشتم همره عاقل چرا ABH. آه من A Bul. گفت آه فوت B (۲۲۴۲)

in marg. H.

حیرت آوردن A (۲۲۴۴) چون برفت Bul. (۲۲۴۳)

Heading: B در پشیمانی مبر B. پشیمان محور K. گرفته و وصیت کردن او که B

م نکرده سیر A (۲۲۴۷) مرغك اورا گفت B (۲۲۴۵)

او ہی گفت از شکنجہ وز بلا * ہجو جانِ کافران قَالُوا بَلٰی
 باز ہی گفت او کہ گر این بار من * وا رہم زین محنتِ گردن شکن
 ۲۲۸۵ من نساژم جز بدریابی وطن * آب گیری را نساژم من سَکَن
 آبِ بی حد جُوم و اَمَن شوم * تا ابد در امن و صحتِ یروم

بیان آنک عہد کردن احمق وقت گرفتاری و ندَم هیچ وفایی
 ندارد کی وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَانْهَمُ
 لَکَاذِبُونَ، صبح کاذب وفا ندارد،

عقل ہی گفتش حماقت با تُوست * با حماقت عہد را آید شکست
 عقل را باشد وفاے عہدہا * تو نداری عقل رَوای خَرَبہا
 عقل را یاد آید از بیانِ خود * پردہ نسیان بدراند خَرَد
 ۲۲۹۰ چونک عقل نیست نسیان میرُست * دشمن و باطل کن تدبیرِ نُست
 از کمیء عقل پروانہء خسیس * یاد نآرد زآتش و سوز و حسیس
 چونک پُرش سوخت توبہ ہی کند * آرزو نسیانش بر آتش ہی زند
 ضبط و دَرک و حافظی و یادداشت * عقل را باشد کہ عقل آنرا فراشت
 چونک گوهر نیست تابش چون بود * چون مُذْکِر نیست ایابش چون بود
 ۲۲۹۵ این تعنی ہم زبی عقلی اوست * کہ نبیند کآن حماقت را چہ خُوست
 آن ندامت از نتیجہء رنج بود * نہ زعقل روشن چون گنج بود

می گفت او اگر B (۲۲۸۴) . قَالُوا بَلَا A (۲۲۸۴)

این شوم ABHK Bul. (۲۲۸۶)

گرفتاری و ندامت B . عہد کردن آخر A . در بیان K Heading:

باید شکست A . عقل را آید شکست G (۲۲۸۷)

عقل را باشد زعقل آن فراشت B (۲۲۹۴) . بآتش ہی زند A (۲۲۹۲)

A om. (۲۲۹۶) . تنہا A om. HK Bul. (۲۲۹۵)

چاره اندیشیدن آن ماهی نیم عاقل و خود را مرده کردن،

گفت ماهی دگر وقتِ بلا * چونک ماند از سایهٔ عاقل جدا
 کو سوی دریا شد و از غم عتیق * قوت شد از من چنان نیکو رفیق
 لیک زان ندیشم و بر خود زخم * خویشتن را این زمان مرده کنم
 پس بر آرم ایشکم خود بر زبر * پشت زیر و میروم بر آب بر
 میروم بر وی چنانک خس رود * فی بسایحی چنانک کس رود ۲۲۷۰
 مرده کردم خویش بسپارم بآب * مرگ پیش از مرگ امنست از عذاب
 مرگ پیش از مرگ امنست ای فتی * این چنین فرمود مارا مُصْطَفَى
 گفت مَوْتُوا كُلُّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ * يَأْتِيَ الْمَوْتُ نَمُوتُوا بِالْفِتَنِ
 همچنان مُرد و ایشکم بالا فگند * آب می بُردش نشیب و گه بلند
 هر یکی زان قاصدان بس غصه بُرد * که دریغا ماهی بهتر بُرد ۲۲۷۰
 شاد می شد او از آن گفت دریغ * پیش رفت این بازیم رستم زتیغ
 پس گرفتنش یلک صیاد ارجمند * پس برو نف کرد و بر خاکش فگند
 غلط غلطان رفت پنهان اندر آب * ماند آن احمق هی کرد اضطراب
 از چپ و از راست می جست آن سلیم * تا بجهد خویش برهاند گلیم
 دام افگندند و اندر دام ماند * احمق او را در آن آتش نشاند ۲۲۸۰
 بر سر آتش بیشت تابۀ * با حماقت گشت او هم خوابۀ
 او هی جوشید از تفّ سعیر * غل می گفتش اَمَّ یَا نَیکُ نذیر

Heading: A مرده گردانیدن.

خویشتن را زین زیان B (۲۲۶۸) ماهی دیگر A. Suppl. in marg. H. A (۲۲۶۶)

مرده کرده خویش Bul. (۲۲۷۱) A. بسایحی. (۲۲۷۰)

B Bul. غصه خورد. (۲۲۷۰)

و. A om. (۲۲۷۷) که برفت این بازیم BK Bul. گفتن دریغ A (۲۲۷۶)

هی خوشید A (۲۲۸۲) از حماقت B (۲۲۸۱) و. K Bul. om. (۲۲۸۰)

گفت که نسبت مرا از خاکدانش * نامر اصلر کمترین بندگانش
 بنده زاده آن خداوند و حید * زاده از پشت جَواری و عبید
 نسبت اصلر ز خاک و آب و گل * آب و گل را داد یزدان جان و دل
 مَرَجع این جسم خاکم هم بخاک * مَرَجع تو هم بخاک ای سَهْمَناک
 ۲۲۱۵ اصل ما و اصل جمله سرکشان * هست از خاکی و آنرا صد نشان
 که مدد از خاک میگیرد نت * از غذای خاک پیچد گردنت
 چون رود جان می شود او باز خاک * اندر آن گور مخوف سَهْمَناک
 هم تو و هم ما و هم اَشباه تو * خاک گردند و نماید جاہ تو
 گفت غیر این نسب نامیت هست * مر ترا آن نام خود اولیترست
 ۲۲۲۰ بنده فرعون و بنده بندگانش * که از او پُرورد اول جسم و جانش
 بنده یاغی طاغی ظَلوم * زین وطن بگریخته از فعلِ شوم
 خونی و غدارے و حق نایشناس * هم برین اوصاف خود می کن قیاس
 در غریبی خوار و درویش و خَلق * که ندانستی سپاس ما و حق
 گفت حاشا که بود با آن ملک * در خداوندے کسی دیگر شریک
 ۲۲۲۵ واحد اندر ملک اورا یار نی * بندگانش را جز او سالار نی
 نیست خلفش را دگر کس مالکی * شرکتش دعوی کند جز هالکی
 نقش او کردست و نقاش من اوست * غیر اگر دعوی کند او ظلم جُوست
 تو نتوانی ابروی من ساختن * چون توانی جان من بشناختن

گفت نسبت مر مرا B (۲۲۱۱) BK Bul. زاد A (۲۲۱۲)

بنام من بنده زاده کردگار * زاده از پشت عیدش وز جوار

The verse given in the text is suppl. in marg. K.

فربه گردنت Bul. از غذای خاک K Bul. (۲۲۱۶)

مخوف و سَهْمَناک A Bul. می رود جان A (۲۲۱۷)

باغی H Bul. (۲۲۲۲) G without *iqāfat* اوصاف (۲۲۲۳) باغی و طاغی و ظلوم A (۲۲۲۱)

خوار درویش A (۲۲۲۴) A om. (۲۲۲۵) A om. (۲۲۲۶) A om.

تو نتوانی یک موی من A. نتانی BK Bul. as in text. تو نتوانی GH (۲۲۲۸)

چونک شد رنج آن ندامت شد عدم * می‌نیزد خالک آن توبه و ندم
آن ندم از ظلمت غم بست بار * پس کلامُ اللَّیْلِ یَمْحُوهُ النَّهَارُ
چون برفت آن ظلمت غم گشت خوش * هم رود از دل نتیجه و زاده‌اش
۲۴۰۰ می‌کند او توبه و پیرِ خرد * بانگ آو رُدُّوا لَعَادُوا می‌زند

در بیان آنک و هم قلبِ عقلست و ستیزه اوست بدو ماند و او
نیست و قصهٔ مجابوبات موسی علیه السّلم کی صاحب
عقل بود با فرعون کی صاحب و هم بود،

عقل ضدّ شهوتست ای پهلوان * آنک شهوت می‌تند عقلش مغفوان
و هم خوانش آنک شهوت را گداست * و هم قلبِ نَفَرِ زَرّ عقلهاست
بی محک پیدا نگردد و هم و عقل * هر دُورا سوی محک کن زود نقل
این محک قرآن و حالِ انبیا * چون محک مر قلب را گوید بیا
۲۴۰۵ تا ببینی خویش را زاسیبِ من * که نه اهلِ فراز و شیبِ من
عقل را گر ارّه سازد دو نیم * همچو زر باشد در آتش او بسیم
و هم مر فرعونِ عالم سوز را * عقل مر موسی جان افروز را
رفت موسی بر طریقِ نیستی * گفت فرعونش بگو تو کیستی
گفت من عقلِ رسولِ ذو الجلال * حُجَّةُ اللَّهِ امّا من از ضلال
۲۴۱۰ گفت نی خامش رها کن های هو * نسبت و نامِ قدیمت را بگو

. نتیجه و زاندهش A (۲۲۹۹)

. Suppl. in marg. B. (۲۴۰۰)

Heading: A om. بدو ماند و او نیست. G. مجابوبات موسی

. هر قلب را Bul. (۲۴۰۴)

. در آتش او مقم A (۲۴۰۶)

. بگوی B. های و هو HK Bul. رها کن های و هو B. رها کن گفتگو A (۲۴۱۰)

گنت ای ابله برّو بزمِ مران * تو عمارت از خرابی باز دان
 گی شود گلزار و گندمزار این * تا نگردد زشت و ویران این زمین
 ۲۲۴۵ گی شود بُستان و کشت و برگ و بر * تا نگردد نظم او زیر و زیر
 تا بنشکافی بنشتر ریش چغز * گی شود نیکو و گی گردید نغز
 تا نشوبد خلطهات از دما * گی رود سُورِش کجا آید شفا
 باره باره کرده درزی جامه را * کس زند آن درزی علامه را
 که چرا این اطلس بگزیده را * بر دریده چه کنم بدریده را
 ۲۲۵۰ هر بنای کهنه کابادان کنند * نه که اول کهنه را ویران کنند
 همچین نجار و حداد و قصاب * هشتان پیش از عمارتها خراب
 آن هلیله و آن بلیله کوفتن * زان نلف گردند معورئ ن
 تا نکوی گندم اندر آسیا * گی شود آراسته زان خوان ما
 آن تقاضا کرد آن نان و نمک * که زشتت و رهانم ای سَمک
 ۲۲۵۵ گر پذیری پندِ موسی و اِری * امر چنین شست بد نامتھی
 بس که خود را کرده بند هوا * کرمکی را کرده تو ازدها
 ازدها را ازدها آورده ام * تا باصلاح آورم من دم بدم
 تا دم آن از دم این بشکند * مار من آن ازدها را برگند
 گر رضا دادی رهیدی از دو مار * ورنه از جانت بر آرد آن دمار
 ۲۲۶۰ گفت اَلْحَقِّ سخت اُسنا جادوے * که در افگندی بکر اینجا دوی
 خلافِ یکدل را تو کردی دو گروه * جادوی رخنه کند در سنگ و کوه

(۲۲۴۶) Bul. نیشکافی. A. گردند نغز. In H the penultimate letter is written both as ی and ن.

(۲۲۴۷) ABH تا نوزد. K. تا نورد. AH Bul. خلطهات.

(۲۲۴۸) AH کرد درزی. H. درزی. (۲۲۴۹) B چون کم.

(۲۲۵۲) GK as in text. گردند.

(۲۲۵۴) B Bul. این تقاضا. A. کردن آن.

(۲۲۵۵) A بدی.

(۲۲۵۶) Bul. بند هوا.

(۲۲۵۹) Bul. بر آورد. A. زن دو مار.

بلك آن غدار و آن طاغی تُوی * كه كُنی با حقّ دعویّ دُوی
 ۲۲۳۰ گر بکُشتم من عوانی را بسو * نه برای نفّس کُشتم نه بلهو
 من زدم مُشتی و ناگاه او فتاد * آنك جانِش خود بُد جانی بداد
 من سگی کُشتم سو مُرسل زادگان * صد هزاران طفل بی جُرم و زیان
 کُشنه و خُونشان در گردنت * تا چه آید بر تو زین خون خوردنت
 کُشنه دُمرتِ یعقوب را * بر امیدِ قتلِ من مطلوب را
 ۲۲۳۵ کوری تو حق مرا خود برگزید * سُرنگون شد آنچ نفست می پزید
 گفت اینهارا بِلِ بی هیچ شك * این بود حقّ من و نان و نمك
 كه مرا پیشِ حشرِ خواری كنی * روزِ روشن بر دلم تازی كنی
 گفت خواری قیامت صعبتر * گر نداری پاس من در خیر و شر
 زخمِ کبکی را نمی توانی كشید * زخمِ ماری را تو چون خواهی چشید
 ۲۲۴۰ ظاهرا كارِ تو ویران می كَم * لیک خارِ را گلستان می كَم

بیان آنك عمارت در ویرانیست و جمعیت در پراگدگیست و
 درستی در شکستگیست و مراد در بی مرادیت و وجود
 در عدمست و علی هذا بقية الأضداد والآزواج،

آن یکی آمد زمین را می شکافت * ابلهی فریاد کرد و بر نتافت
 کین زمین را از چه ویران می کنی * می شکاف و پریشان می کنی

با حق تو دعویّ Bul. كه پی دعویّ ناحق می روی A (۲۲۳۹)

و او ناگه فتاد Bul. من زدم او را و او مرد او فتاد A (۲۲۴۱)

زین خون گردنت B (۲۲۴۳)

In A a corrector has indicated that دانی should be read

مر مغلانرا گلستان می کم B (۲۲۴۰) . تواری Bul. زهر ماری را.

Bul. شکستگی. B Bul. پراگدگی. Bul. در بیان K Heading:

سر نتافت A (۲۲۴۱)

وَأَنْ فَضَايَ خَرَقٍ اسباب و عِلَل * هست اَرْضُ الله ای صدر اجل
هر زمان مُبَدَّل شود چون نقش جان * نَوَبَوِ بیند جهانی در عیان
گر بود فردوس و انهار بهشت * چون فسرده بكَ صَفَتْ شد گشت زشت

بیان آنک هر حَسَّ مُدْرِکِی را از آدمی نیز مُدْرِکاتی دیگرست
که از مُدْرِکات آن حَسَّ دیگر بی خبرست چنانک هر پیشه‌ور
استاد اعجمی کار آن استاد دگر پیشه‌ورست و بی خبری او از
آنک وظیفه او نیست دلیل نکند که آن مُدْرِکات نیست،
اگرچه بحکم حال منکر بود آنرا اما از مُنْکَرِی او اینجا جز
بی خبری نمی‌خواهیم درین مقام،

چنبه دید جهان ادراکِ نُست * پرده پاکان حَسَّ ناپاکِ نُست
۲۲۸۰ مدتی حَسَّ را بَشُو زَابِ عیان * ابن چین دان جامه‌شوی صوفیان
چون شدی تو پاک پرده بر کند * جان پاکان خویش بر تو می‌زند
جمله عالم گر بود نور و صُور * چشم را باشد از آن خوبی خبر
چشم بستی گوش می‌آری پیش * تا نمای زلف و رُخساره بُنیش
گوش گوید من بصورت نگروم * صورت ار بانگی زند من بشنوم
۲۲۹۰ عالم من لیک اندر فنّ خویش * فنّ من جز حرف و صَوْتی نیست بیش
هین بیا بینی بین این خوب را * نیست در خور بینی این مطلوب را

خرق و اسباب علل A (۲۲۸۱) G with *idghfat* نقش (۲۲۸۲)

Heading: Bul. om. نیز. A. حَسَّ او وظیفه او نیست کاران استاد. A. بحکم حال جان A. اعجمی after نیست، but the words have been stroked through. A. درین مقام. Bul. om. از منکری اینجا. Bul. om. اما.

مزنند. Bul. بر کنند. Bul. پرده بر کند H (۲۲۸۶)

گفت هستم غرقِ پیغامِ خدا * جادوی کی دید با نامِ خدا
 غفلت و کفرست مایهٔ جادوی * مشعلِ دینست جانِ موسوی
 من بجادویان چه مانم ای و فیح * کز دم پر رشک می گردد مسیح
 ۲۲۶۵ من بجادویان چه مانم ای جنب * که زجانم نور می گیرد کتب
 چون تو با پر هول بر می پری * لاجرم بر من گمان آن می پری
 هر کرا افعالِ دام و دد بود * بر کریمانش گمان بد بود
 چون نو جزو عالمی هر چون بوی * کل را بر وصفِ خود بینی غوی
 گر تو برگردی و برگردد سرت * خانه را گردنه بیند منظرست
 ۲۲۷۰ ورنه در کشتی روی بر یم روان * ساحل یمرا می بینی دوان
 گر تو باشی تنگ دل از ملحه * تنگ بینی جو دنیا را همه
 ورتو خوش باشی بکامِ دوستان * این جهان بنمایدت چون گلستان
 ای بسا کس رفته تا شام و عراق * او ندید هیچ جز کفر و نفاق
 وی بسا کس رفته تا هند و هری * او ندید جز مگر بیع و شری
 ۲۲۷۵ وی بسا کس رفته ترکستان و چین * او ندید هیچ جز مکر و کین
 چون ندارد مدرکی جز رنگ و بو * جمله اقلیمهارا گو بچو
 گاو در بغداد آید ناگهان * بگذرد او زین سران تا آن سران
 از همهٔ عیش و خوشبها و مزه * او نبیند جز که قشر خربزه
 که بود افتاده بر ره یا حبش * لایق سیران گاوی یا خربش
 ۲۲۸۰ خشک بر میخ طبعیت چون قدید * بسته اسباب جانش لا یزید

بجادوان A (۲۲۶۵) . بجادوان A (۲۲۶۴) . مشغله A (۲۲۶۲)

۲۲۶۷) GH بوی as in text. G has سوی, but the last word has been altered.

چون نو بر گردی K (۲۲۶۹) . چون نو بر گردی is also given in marg. H by a corrector.

۲۲۷۱) A جر دنیا را. BG Bul. جمله دنیا را, but in G the word has been altered. K جو دنیا را as in text.

۲۲۷۸) B پوست خربزه . مدرکی G (۲۲۷۶) . مدرکی H. K مدرکی and so H.

افتاده در ره B . بر ره فناده AH Bul. کو بود Bul. (۲۲۷۹)

نسبتی گر هست مخفی از خِرد * هست بی چون و خِرد کی پی بُرد
 بادرا ب چشم اگر بینش نداد * فرق چون ی کرد اندر قوم عاد
 چون همی دانست مؤمن از عَدُو * چون همی دانست ی را از کَدُو
 آتش نمرود را گر چشم نیست * با خلیلش چون نجشم کرد نیست
 ۲۴۱۵ گر نبودی نیل را آن نور و دید * از چه قبْطی را ز سبْطی ی گزید
 گرنه کوه و سنگ با دیدار شد * پس چرا داود را او یار شد
 این زمین را گر نبوده چشم جان * از چه فارون را فرو خورد آچنان
 گر نبودی چشم دل حنا نه را * چون بدیدی هجر آن فرزانه را
 سنگ ریزه گر نبوده دیده ور * چون گواهی دادی اندر مُشت در
 ۲۴۲۰ ای خِرد برکش تو پَر و بالها * سوره بر خوان زلزَلَت زلزَلَهَا
 در قیامت این زمین بر نیک و بد * گی زنادیده گواهیها دهد
 که تَعَدَّتْ حَالَهَا وَأَخْبَارَهَا * نُظْهِرُ الْأَرْضُ لَنَا أَسْرَارَهَا
 این فرستادن مرا پیش تو میر * هست بُرْهانی که بُد مُرْسِل خیر
 کین چنین دارو چنین ناسور را * هست در خور امر بی میسور را
 ۲۴۲۵ واقعاتی دیده بوده پیش ازین * که خدا خواهد مرا کردن گرس
 من عصا و نور بگرفته بدست * شاخ گستاخ ترا خواهر شکست
 واقعات سهمگین از بهر این * گونه گونه می نمودت رَبِّ دین
 در خور پَر بد و طغیان تو * تا بدانی کوست در خوردان تو
 تا بدانی کو حکیمست و خبیر * مُصْلِحِ أَمْرَاضِ دَرْمَان ناپذیر
 ۲۴۳۰ تو بنا و بِلات می گشتی از آن * کُور و کَر کین هست از خواب گران

(۲۴۱۲) After this verse B repeats v. ۲۳۹۵.

(۲۴۱۵) A om. و.

(۲۴۱۷) Bul. چشم و جان.

(۲۴۱۸) A چشم و دل.

(۲۴۲۱) A با نیک و بد.

(۲۴۲۶) Bul. بگرفتم.

(۲۴۲۸) BGH Bul. در خورد آن تو.

(۲۴۳۰) G کور و گر.

گر بود مُشك و گلابی بُو بَرَم * فَنِّ مَن اَیْنست و عَلم و مَنَیَمَر
 گِ بِبِیْنَم مَن رِخ، آن سِمْ ساق * هِیْن مَمكن تَکْلِیفِ ما لَیسَ بَطَاق
 باز حَسَّ کُثر نَبیند تِیرِ کُثر * خَواه کُثر غَثر پِیشِ او یا رَاسِث غَثر
 چَشم ۲۴۹۵ اَحوَل از یَکی دِیدَن یَقین * دَانک مَعزولست اِی خَواجَه مُعین
 تَو که فِرْعونی هَمه مَکری و زَرَق * مَر مَر از خُود نِی دَانی نو فِرَق
 مَنگَر از خُود در مَن اِی کُثر باز نو * تا یَکی تُورا نِینی نو دو تُو
 بَنگَر اَندر مَن زَمَن یَکساعتی * نَا وِراے کُوفِ بِیْنی ساحتی
 وَا رَهِ از تَنگی و از نَگ و نام * عَشق اَندر عَشقِ بَیْنی وَا لَسلام
 پَس بَدانی جَوْنک رَستی از بَدَن * گُوش و بَیْنی چَشمِ ی دَاند شَدَن
 رَاسِث گَفَنست اَن شَم شِیرِین زَفان * چَشم گَرَدَد مُو بُوِی عارِفان
 چَشم را چَشمی نَمود اَوَّل یَقین * در رَحم بود او جَینِ گُوشَتِین
 عَلم دِیدَن مَدان پِیه اِی پَسر * ورنه خُواب اَندر نَدیدی کَس صُور
 اَن پَری و دِیو ی بَیند شَبیه * نِیست اَندر دِیدگامِ هَر دو پِیه
 نُور را با پِیه خُود رَست نَمود * نَسبَتش بَخَشید خَلّاق و دُود
 اَدَم است از خالک کِی مَاند بِخاک * جَنی است از نار بی هِیچ اِشتراک
 نِیست مَاند اِی آتَش اَن پَری * گر چَه اَصلش اَوست چُون ی بَنگَری
 مَرغ از بادِست کِی مَاند بَباد * نَامُنا سَبر را خُدا رَست بَداد
 نَسبَت اِین فِرْعَها با اَصلها * هَست بی چُون اَرچَه دادش وَا صَلاها
 اَدَمی چُون زاده خالک هَباست * اِین پَسر را با پَدر نَسبَت کَجاست ۲۴۱۰

(۲۴۹۵) H in the second hemistich: ناظر شرکست فی توحیدین، and so A. The hemistich which stands in the text is given in marg. AH.

می تاند شدن H. می شاید شدن B (۲۴۰۰) . کی و رای A (۲۴۹۸)

شیرین زبان. ABG Bul. جسم گردد A (۲۴۰۱)

دیدگاهی A (۲۴۰۴) . جین و گوشتین A (۲۴۰۲)

جَنی از نار و ندارد اِشتراک Bul. آدمی از خالک Bul. (۲۴۰۶)

از چه دادش A (۲۴۰۹) . و کی ماند G (۲۴۰۸)

۲۴۴۵ حمله بُردی سوی در بندانِ غیب * تا نیایند این طرف مردانِ غیب
 چنگ در صُلب و رَحْمها در زدی * تا که شارع را بگیرد از بدے
 چون بگیرد شهره که ذو الجلال * برگشادست از برای انتسال
 سَد شدی در بندهارا اے نُجُوج * کورئ تو کرد سرهنگی خُروج
 نك منم سَرْهَنگ هَنگت بشكُم * نك بنامش نام و ننگت بشكُم
 ۲۴۵۰ تو هلا در بندهارا سخت بند * چند گاهی بر سبالِ خود بخند
 سَبَلت را بر کَدِیک یك قَدَر * تا بدانی کَالْقَدَر یُعْیى اَلْحَدَر
 سَبَلت تو تیزتر یا آنِ عاد * که هی لرزید از دَمشان بلاد
 تو ستیزه روتری یا آن نمود * که نیامد مثل ایشان در وجود
 صد ازینها گر بگویم تو گرے * بشنوی و ناشنوده آورے
 ۲۴۵۵ توبه کردم از سخن کانگیختم * بی سخن من داروت آمیختم
 که نهم بر ریشِ خامت تا پزد * یا بسوزد ریش و ریش تا ابد
 تا بدانی که خیرست ای عَدُو * می دهد هر چیز را در خورد او
 گئی کژی کردی و گئی کردی تو شر * که ندیدی لایفش در پی اثر
 گئی فرستادی دَمی بر آسمان * نیکی کز پی نیامد مثل آن
 ۲۴۶۰ گر مُراقب باشی و بیدار تو * بینی هر دم پاسخِ کردار تو
 چون مُراقب باشی و گیری رسن * حاجت نآید قیامت آمدن
 آنک رمزی را بداند او صبیح * حاجش نآید که گویندش صریح
 این بلا از گوئی آید ترا * که نکردی فهم نُکته و رمزها

۲۴۴۵) Bul. نیاید. (۲۴۴۸) B. تو زدی در بندهارا.

۲۴۵۰) ABHK بر سبال خود، corr. in H.

۲۴۵۵) AH کانگیختم. GK Bul. دارویت.

۲۴۵۶) BK تا بسوزد. The original reading of H is uncertain.

۲۴۵۸) Bul. کردی و بنمودی تو شر. (۲۴۶۰) Bul. هر دم بینی جزای کار تو.

۲۴۶۱) Bul. حاجت نبود.

(۲۴۶۲) Bul. حاجش نبود.

(۲۴۶۳) ABHK و رمز را.

وَأَنْ طَيِّبَ وَ أَنْ مَنْجَمَ دَمِ لَمَع * دید تعییرش بپوشید از طَمَع
گفت دُور از دولت و از شَاهِیت * که در آید غُصَّه در آگاهِیت
از غذای مُخْتَلَف یا از طَعَام * طبع شوریدگی بپند منام
ز آنک دید او که نصیحت جُونَه * تَنَد و خون خواری و مسکین خُونَه
پادشاهان خون کنند از مَصْلَحَت * لَبِک رَحْمَتشان فروست از عَنَت ۲۴۳۵
شاهرا باید که باشد خُوی رَب * رَحْمَت او سَبَق دارد بر غَضَب
نه غضب غالب بود مانند دَبُو * بی ضرورت خون کد از پیرِ رِیو
نه حَلِیمِی مُخْتَلَف و اَمَر نَبَز * که شود زن روسپی زَان و کَبِز
دیوخانه کرده بودی سینه را * قَبْلَه سَازید بودی کینه را
شاخ تیزت بس جگرها را که خست * نَک عَصَام شاخ شوخت را شِکست ۲۴۴۰

حمله بردن این جهانیان بر آن جهانیان و تاختن بردن تا
سینور ذرّ و نسل که سرحدّ غیب است و غفلت ایشان از
کین که چون غازی بغزا نرود کافر تاختن آورد،

حمله برزدند اَسْپَه جَسَانِیَان * جَانِب قَلْعَه و دَرِ رُوحَانِیَان
تا فرو گیرند بر درِیندِ غیب * تا کسی نآید از آن سَوَاکِ جَبَب
غازیان حمله غزا چون کم برند * کَافِرَان بر عَکْس حمله آورند
غازیان غیب چون از حِلْمِ خَوِش * حمله نآوردند بر تو زشت کیش

۲۴۳۲) AH وز شَاهِیت. دید تفسیرش A. آن طیب (۲۴۳۱) Bul.

۲۴۳۶) A کی باشد. ۲۴۳۴) Bul. غذای. G طبع with sukún.

۲۴۳۸) Suppl. in marg. H.

Heading: In G بردن ایشان is suppl. above. Bul. بردن ایشان. AG در و نسل.

A Bul. تاختن آرد.

حمله آوردند A (۲۴۴۴)

۲۴۸۰ تا کنون کردی چنین اکنون مکن * تیره کردی آب را افزون مکن
 بر مشوران تا شود این آب صاف * و اندرو بین ماه و اختر در طواف
 زانک مرڈم هست همچون آب جو * چون شود تیره نبینی قعر او
 قعر جو پُر گوهرست و پُر زدر * هین مکن تیره که هست او صاف حُر
 جان مردم هست مانند هوا * چون بگردد آمیخت شد پرده سما
 ۲۴۸۵ مانع آید او زدید آفتاب * چونک گردش رفت شد صافی و ناب
 با کمال تیرگی حق واقعات * ی نمودت تا روی راه نجات

باز گفتن موسی علیه السّلم اسرار فرعون را و واقعات اورا
 ظَهَرَ الْغَيْبُ تا بخیرئ حق ایمان آورد یا گمان برد،

زاهن تیره بقدرت ی نمود * واقعاتی که در آخر خواست بود
 تا کئی کینر نو آن ظلم و بدی * آن هی دیدی و بتر شدی
 نقشه های زشت خوابت ی نمود * ی رمیدی زان و آن نقش تو بود
 ۲۴۹۰ همچو آن زنگی که در آینه دید * روی خود را زشت و بر آینه رید
 که چه زشتی لایق اینی و بس * زشتیم آن توست اے کورِ خس
 این حدّث بر روی زشت ی کئی * نیست بر من زانک هستم روشنی
 گاه ی دیدی لباس سوخته * گاه دهان و چشم تو بر دوخته
 گاه حیوان قاصدِ خونت شد * گاه سر خود را بدن دانم دده
 ۲۴۹۵ گاه نگون اندر میان آب ریز * گاه غریق سیلِ خون آمیز نیز

صاف و حر BK (۲۴۸۲) . و اندرون A (۲۴۸۱)

Heading: B ایمان آرد A . حق تعالی B . گانی

Bul. بدر می شدی (۲۴۸۸)

B Bul. Zānk رسم از منی AH . حدّث for جفا (۲۴۹۲) B Bul.
 in marg. H has هستم روشنی in marg. as a correction.

از بدی چون دل سیاه و تیره شد * فهم کن اینجا نشاید خیره شد
 ۲۴۶۵ ورنه خود تیری شود آن تیرگی * در رسد در تو جزای خیرگی
 ورنه نیاید نیراز بخشایش است * نه پی نادیدن آرایش است
 هین مراقب باش گرد دل بایدت * کز پی هر فعل چیزی زایدت
 ورازی افزون ترا همت بود * از مراقب کار بالاتر رود

بیان آنک تن خائی آدمی همچون آهن نیکوجوهر قابل
 آینه شدن است تا درو هم در دنیا بهشت و دوزخ و
 قیامت و غیر آن معاینه بنماید نه بر طریق خیال،

پس چو آهن گرچه تیره‌هیکلی * صِغْلی کن صِغْلی کن صِغْلی
 ۲۴۷۰ تا دلت آینه گردد پُر صُور * اندرو هر سو ملیحی سیم‌بر
 آهن ارچه تیره و بی‌نور بود * صِغْلی آن تیرگی از وی زدود
 صِغْلی دید آهن و خوش کرد رُو * تا که صورتهای توان دید اندرو
 گر تن خاکی غلیظ و تیره‌است * صِغْلش کن ز آنک صِغْل‌گیره است
 تا درو آشکال غیبی رُو دهد * عکسِ حُوری و مَلک در وی جهد
 ۲۴۷۵ صِغْل عقلت بدان دادست حق * که بدو روشن شود دل را و رَق
 صِغْل را بسته‌ای بی‌نماز * و آن هوارا کرده دو دست باز
 گر هوارا بند بنهاده شود * صِغْلی را دست بگشاده شود
 آهنی کایینه غیبی بُده * جمله صورتهای درو مُرسل شدی
 تیره کردی زنگ دادی در نهاد * این بود یَسْعُون فی الْأَرْضِ الْفَسَاد

گر نیاید B (۲۴۶۶)

بطریق B. و غیرها ABK. همچو آهنست نیکوجوهر که قابل

توان دیدن درو ABHK Bul. صِغْلی کرد آهن B (۲۴۷۲)

گفت ای موسی کدامست آن یکی * شرح کن با من از آن يك اندکی
 گفت آن يك که بگویی آشکار * که خدایی نیست غیرِ کردگار
 خالقِ افلاك و آنجم بر عِلا * مردم و دیو و پری و مرغ را
 خالقِ دریا و دشت و کوه و تپه * مُلکتِ او بی حد و اوی شبیه
 گفت ای موسی کدامست آن چهار * که عوض بدی مرا بر گو یار
 تا بود کز لطفِ آن وعدۀ حَسَن * سست گردد چارمِ بخِ کُفرِ من
 بُوك زان خوش وَعْدَهای مُعْتَمَن * بر گشاید قُتلِ کُفرِ صد منم
 بُوك از تأثیرِ جُویِ انگین * شهد گردد در تنم این زهرِ کین
 یا زعکسِ جُویِ آن پاکیزه شیر * پرورش یابد دَمِ عقلِ اسیر
 یا بود کر عکسِ آن جُویِ خَمَر * مست گردد بُوِ بَرَم از ذوقِ امر
 یا بود کز لطفِ آن جُویِ آب * نازگی یابد تنِ شوره خراب
 شوره‌ام را سبزه پیدا شود * خازنارم جَنّتِ ماوِی شود
 بُوك از عکسِ پِیشت و چار جُو * جان شود از یاری حقِ یارِ جُو
 آنچنانک از عکسِ دوزخ گشته‌ام * آتش و در قهرِ حقِ آغشته‌ام
 گه زعکسِ مارِ دوزخ همچو مار * گشته‌ام بر اهلِ جَنّتِ زهرِ بار
 گه زعکسِ جوشِ آبِ حَمیم * آبِ ظَلَمِ کرده خَلقِان را رَمیم
 من زعکسِ زَمَهرِ بَرَم زهرِ بَر * یا زعکسِ آن سَعیرِ چون سَعیر
 دوزخِ درویش و مظلوم کنون * طای آنکِ یابمِش ناگه زبون

(۲۵۱۲) Bul. خالقِ دریا و کوه و دشت.

(۲۵۱۸) A. پرورش باشد.

(۲۵۲۱) B Bul. جَنّتِ الماوی.

(۲۵۲۲) A. مارِ دوزخ. A. همچو مار.

(۲۵۲۵) B Bul. ماءِ حَمیم.

(۲۵۲۷) A om. درویش and has معصوم written after دوزخ below the line.

گه نَدات آمد ازین چرخِ نَفّ * که شَفّی و شَفّی و شَفّی
 گه نَدات آمد صریحا از جبال * که بِرَوِ هستی ز أَصْحَابِ الشِّمال
 گه نَدای آمدت از هر جَماد * تا ابد فرعون در دوزخ فتاد
 زین بَترها که نَفّی گویم ز شرم * تا نگردد طبعِ معکوسِ تو گرم
 ۲۰۰ اندکی گنتم تو اے ناپذیر * زانَدکی دانی که هستم من خیر
 خویشتن را کُور می کردی و مات * تا نیندیشی ز خواب و واقعات
 چند بگریزی نَک آمد پیشِ تو * کُورئِ اِذْراکِ مَکْرا نَدیشِ تو

بیان آنک در توبه بازست،

هین مکن زین پس فراگیر احتراز * که ز بخشایش در توبه است باز
 توبه را امر جانبِ مَغْرِبِ دَری * باز باشد تا قیامت بر وری
 ۲۰۰ تا ز مَغْرِبِ برزند سر آفتاب * باز باشد آن در از وی رُو متاب
 هست جَنّت را ز رَحْمَتِ هشت دَر * یَک دَر توبه است زان هشت ای پسر
 آن همه گه باز باشد گه فراز * و آن در توبه نباشد جُرْکه باز
 هین غنیمت دار در بازست زود * رَحّت آنجا کش بکُورئِ حُسد

گفتن موسی علیه السّلم فرعون را کی از من یَک پند قبول
 کن و چهار فضیلت عوض بستان،

هین زمن یُذِیر یَک چیز و یار * پس زمنِ بَستانِ عِوضِ آنرا چهار

که ابد Bul. (۲۴۹۸) . ز اصحاب شمال K (۲۴۹۷)

که من هستم A (۲۵۰۰) . زان بَترها Bul. (۲۴۹۹)

Heading: B همیشه بازست. Bul. همیشه در توبه.

رخت آنجا بر B (۲۵۰۸) . آن در توبه A (۲۵۰۷) . هشت جَنّت را Bul. (۲۵۰۶)

Heading: After بستان K adds کدامست که آن and so Bul.

که هزاران خانه از يك نَفَدِ گنج * توان عمارت کرد بی تکلیف و رنج
 عاقبت این خانه خود ویران شود * گنج از زیرش یقین غریبان شود
 لیک آن تو نباشد زَانَك رُوح * مُزْد ویران گردَنَسْتَش آن فُتُوح
 ۲۵۴۵ چون نکرد آن کار مُزْدش هست لا * لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى
 دست خالی بعد از آن تو کای دریغ * این چنین ماهی بد اندر زیرِ میغ
 من نکردم آنچه گفتند از بهی * گنج رفت و خانه و دستم نهمی
 خانه اُجْرَت گرفتی و کَرَم * نیست مُلْك تو بیعی یا شَرَم
 این کَرَمی را مَدَّت او تا اجل * تا درین مَدَّت کنی در وی عمل
 ۲۵۵۰ پاره دوزی می کنی اندر دُکَان * زیر این دُکَان تو مدفون دو کان
 هست این دُکَان کَرابی زود باش * تیشه بستان و نَکَش را می تراش
 تا که تیشه ناگهان بر کان نهمی * از دکان و پاره دوزی و ره
 پاره دوزی چیست خورد آب و نان * می زنی این پاره بر دلقِ گران
 هر زمان می دردد این دلقِ ننت * پاره بروی می زنی زین خوردنت
 ۲۵۵۵ ای زَنَسَل پادشاه کامیار * با خود آ زین پاره دوزی ننگ دار
 پاره برگز ازین قعر دکان * تا بر آرد سر پیش نو دو کان
 پیش از آن کین مَهَلَت خانه کری * آخر آید تو نخورده زو بَری
 پس ترا بیرون کند صاحب دکان * وین دکان را برگد از رُوی کان
 تو ز حَسَرَت گاه بر سر می زنی * گاه ریشِ خامرِ خود بر می کنی
 ۲۵۶۰ کای دریغا آن من بود این دکان * کُور بودم بر نخوردم زین مکان
 ای دریغا بود مارا بُرد باد * تا ابد یا حَسَرَتا شد لِلْعِبَاد

۲۵۴۶) Bul. ماهی نهان بد زیر میغ. ۲۵۴۷) B Bul. تان عمارت. ۲۵۴۸) B Bul. آنچه کردند. ۲۵۴۹) H از بهی. G از بهی as in text.

۲۵۴۸) Bul. گرفتی یا کری.

۲۵۴۹) A مَدَّت تو تا اجل. ۲۵۵۱) AH می خراش.

۲۵۵۲) A om. و. ۲۵۵۵) B شرم دار.

۲۵۵۷) H تو نبردی زو بری. Bul. خانه کری.

شرح کردن موسی علیه السّلم آن چار فضیلت را جهت پای مزد ایمان فرعون،

گفت موسی کاوّلین آن چهار * صحتی باشد تنترا پایدار
این علّلهایی که در طب گفته‌اند * دُور باشد اثر تنت ای ارجمند
۲۰۲۰ ثانیاً باشد ترا عمر دراز * که اجل دارد زعُمرت احتراز
وین نباشد بعدِ عمر مُستوی * که بناکام از جهان بیرون روی
بلک خواهان اجل چون طفل شیر * نه زرنجی که ترا دارد اسیر
مرگجو بائی ولی نه از عجز رنج * بلک بینی در خراب خانه گنج
پس بدست خویش گیری نبیسه * می‌زنی بر خانه بی اندیشه
۲۰۲۰ که حجاب گنج بینی خانه‌ها * مانع صد خرمن این یک دانه‌ها
پس در آتش افگنی این دانه‌ها * پیش گیری پیشه مردانه‌ها
ای بیک برگی زباغی ماند * همچو کرمی برگش از رز راند
چون کرم این کرم را بیدار کرد * ازدهای جهل را این کرم خورد
کرم کرمی شد پُر از میوه و درخت * این چنین تبدیل گردد نیکبخت

تفسیر کُنْ كَنْزًا خَفِيًّا فَأَحْبِبْهُ أَنْ أَعْرِفَ،

۲۰۴۰ خانه برگن کز عقیق این یمن * صد هزاران خانه شاید ساختن
گنج زیر خانه‌است و چاره نیست * از خرابی خانه مندیش و مه‌ایست

Heading: B بیان کردن، corr. above. (۲۰۲۸) B اوّلین. (۲۰۲۹) A کی در طب.

(۲۰۲۹) H خرابی. B عجز و رنج. A Bul. (۲۰۲۲) بیرون شوی. Bul. (۲۰۲۱)

میوه درخت. A میوه درخت. H بر از برگ و درخت. B کرم کرمی، with *idāfat*.

Heading: After *أَعْرِفَ* Bul. adds *أعرف لان* خلق.

(۲۰۴۱) Bul. از خرابی یمن میندیش.

بیان این خبر که کَلِمُوا النَّاسَ عَلَى قَدَرِ عُقُولِهِمْ لَا عَلَى قَدَرِ
عُقُولِكُمْ حَتَّى لَا يَكْذَبَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ،

چونک با کودک سر و کارم فناد * هم زبانِ کودکان باید گشاد
که برو کتاب تا مرغت خرم * یا مویز و جَوُز و فُسْتَقِ آورم
جز شباب تن نمی دانی بگیر * این جوانی را بگیر ای خر شعیر
۲۵۸۰ هیچ آرنگی نیفتد بر رُخت * تازه ماند آن شبابِ فَرُخت
نه نژد پی ریت آید برُو * نه قدم چون سرُو نو گردد دُونو
نه شود زور جوانی از تو کم * نه بدندانها خللها یا الم
نه کی در شهوت و طُمْتُ و بَعَال * که زنان را آید از ضعف ملال
آن چنان بگشایدت فرّ شباب * که گشود آن مژده عکاشه باب

قوله عليه السّلم من بشرني بخروج صفرٍ بشرتهُ بِأُحْبَنَةٍ،

۲۵۸۵ احمد آخر زمان را انتقال * در ربیعِ اوّل آید بی جدال
چون خبر یابد دلش زین وقتِ نَقْل * عاشقِ آن وقت گردد او بعقل
چون صفر آید شود شاد از صفر * که پس این ماه می سازم سفر
هر شبی تا روز زین شوقِ هُدی * اے رفیقِ راهِ اَعْلَى می زدی
گفت هر کس که مرا مژده دهد * چون صفر پای از جهان بیرون نهد

Heading: A. کَلِمُوا النَّاسَ. Bul. يَكْذِبُوا اللَّهَ.

. دو توی B. بروی B (۲۵۸۱) . تن نمی گیری B (۲۵۷۹)

. بی زنانرا B. طُمْتُ بَعَال. Bul. طُمْتُ رِجَال A (۲۵۸۳)

. از مژده A. که شد اندر مژده عکاشه باب B (۲۵۸۴)

. پس آن ماه B (۲۵۸۷)

. گمت آنکس که بن مژده B (۲۵۸۹)

غره شدن آدمی بذکاوت و تصویرات طبع خویشان و طاب
ناکردن علم غیب کی علم انبیاست،

دیدم اندر خانه من نقش و نگار * بوم اندر عشقِ خانه بی قرار
بودم از گنجِ نهانی بی خبر * ورنه دَسْتَبَوِی من بودی تَبَر
آه گر دادِ تَبَر را دادی * ابن زمان غمرا تَبَر را دادی.
۲۵۶۵ چشم را بر نقش می انداختم * همچو طفلانِ عَنفَهَا می باختم
پس زگو گفت آن حکیم کامیار * که تو طفلی خانه پُر نقش و نگار
در الهی نامه بس اندرز کرد * که بر آَر از دُودمانِ خویش گُرد
بس کن ای موسی بگو وعدهٔ سُوْم * که دل من ز اضطرابش گشت گم
گفت موسی آن سُوْم مُلْکِ دوتو * دو جهانی خالص از خصم و عَدُو
۲۵۷۰ بیشتر زان مُلْکِ کاکون داشتی * کآن بُد اندر جنگ و ابن در آشتی
آنک در جنگ چنان مُلْکی دهد * بَنگر اندر صلح خوانت چون نهد
آن کرم کاندَر جفا آینهات داد * در وفا بَنگر چه باشد افتقاد
گفت ای موسی چهارم چیست زود * باز گو صَبْرَم شد و حِرْصَم فزود
گفت چارم آنک مانی تو جوان * موی همچون قیر و رُخ چون ارغوان
۲۵۷۵ رنگ و بُودر پیشِ ما بس کاسدست * لیک تو پَسْتی سخن کردم پَسْت
افتخار از رنگ و بُو و از مکان * هست شادی و فریبِ کودکان

Heading: B طبع خویش.

۲۵۶۴) B Bul. آه اگر. ۲۵۶۶) HK بس نگو.

۲۵۶۸) GHK که دلم.

۲۵۶۹) B خصم و عتو.

۲۵۷۰) A و این for وین.

۲۵۷۱) B Bul. چنین ملکی. K چون خوانت نهد.

۲۵۷۲) Bul. آینهات داد.

۲۶۰۵ چون بدین لطف آن کریمت باز خواند * ای عجب چون زهرهات بر جای ماند
 زهرهات ندیدید تا زان زهرهات * بودی اندر هر دو عالم بهر هرات
 زهره کز بهره حق بر دَرَد * چون شهیدان از دو عالم بر خورد
 غافلِ هم حکمتست و این عَمی * تا بهاند لیک تا این حد چرا
 غافلِ هر حکمتست و نعمتست * تا نبرد زود سرمایه زدست
 ۲۶۱۰ لیک فی چندانک ناسوری شود * زهر جان و عقل رنجوری شود
 خود که یابد این چنین بازارا * که یک گل یخری گلزارا
 دانه را صد درختستان عوض * حبه را آمدت صد کان عوض
 کانِ الله دادن آن حبه است * تا که کان الله له آید بدست
 زانک این هوی ضعیف بی قرار * هست شد زان هوی رب پایدار
 ۲۶۱۵ هوی فانی چونک خود فا او سپرد * گشت باقی دایم و هرگز نبرد
 همچو قطره خایف از باد و زخاک * که فنا گردد بدین هر دو هلاک
 چون باصل خود که دریا بود جست * از تف خورشید و باد و خاک رست
 ظاهرش گم گشت در دریا و لیک * ذات او معصوم و پا برجا و نیک
 هین بیه ای قطره خود را بی ندم * تا یابی در بهای قطره یم
 ۲۶۲۰ هین به ای قطره خود را این شرف * در کف دریا شو ایمن از تلف
 خود کرا آید چنین دولت بدست * قطره را بحری نفاضاگر شدست
 الله الله زود بفروش و بخر * قطره ده بحر پر گوهر ببر
 الله الله هیچ ناخیری مکن * که ز بحر لطف آمد این سخن
 لطف اندر لطف این گم می شود * کاسفلی بر چرخ هفتم می شود

تا سوری شود A (۲۶۱۰)

خود کی یابد GH (۲۶۱۱)

با او سپرد Bul. (۲۶۱۵)

بود و جست Bul. (۲۶۱۷)

این از سلف A (۲۶۲۰)

قطره را دریا B (۲۶۲۱)

که زعفر لطف B (۲۶۲۲)

۲۵۹- که صَفَر بگذشت و شد ماه ربيع * مژده ور باشم مرا و شنيع
گفت عکاشه صَفَر بگذشت و رفت * گفت که جنت ترا ای شیر زفت
دیگری آمد که بگذشت آن صَفَر * گفت عکاشه ببرد از مژده بر
پس رجال از نقلِ عالمِ شادمان * وز بفاش شادمان این کودکان
چونک آب خوش ندید آن مرغ کور * بیش او کوثر نماید آب شور
۲۵۹۵ همچنین موسی کرامت می شمرد * که نگردد صاف اقبال تو دُرد
گفت أَحَسَنَت و نکو گشتی و لیک * تا کم من مشورت با یار نیک

مشورت کردن فرعون با ایسیه در ایمان آوردن موسی علیه السّلم،

باز گفت او این سخن با ایسیه * گفت جان افشان برین ای دل سیه
بس عنایتهاست متن این مقال * زود دریاب ای شه نیکو خصال
وقت گشت آمد زهی پرسود گشت * این بگفت و گریه کرد و گرم گشت
۲۶۰- بر جهید از جا و گفتا بَخْ لَكَ * آفتابی تاج گشت ای کَلَك
عیب گل را خود بپوشاند کلاه * خاصه چون باشد کله خورشید و ماه
هم در آن مجلس که بشنیدی تو این * چون نگفتی آری و صد آفرین
این سخن در گوش خورشید ار شدی * سرنگون بر بوی این زیر آمدی
هیچ می دانی چه وعده است و چه داد * می کند ابلیس را حق افتاد

شد. و before A om. (۲۵۹۰)

شیر زفت A. گفت جنت مرا ترا B Bul. و. A om. (۲۵۹۱)

آب اقبال K Bul. (۲۵۹۵) . بقایش Bul. (۲۵۹۴)

کم این مشورت B. نیکو A. و. Bul. om. (۲۵۹۶)

Heading: Bul. با آسیه A.

بر بوی آن B (۲۶۰۴) . آسیه Bul. (۲۵۹۷)

گر ہزاران چرخ در چشمش رود * همچو چشمہ پیشِ قَلْزُم گم شود
 چشمِ بگذشتہ ازین محسوسہا * یافتہ از غیبی بوسہا
 خود نی یامِ یکی گوشتی کہ من * نکتہ گویم از آن چشمِ حَسَن
 ۲۶۴۵ ی چکید آن آبِ محمودِ جلیل * ی رُبودی قطرہ اش را جبرئیل
 تا بہالد در پَر و منقارِ خویش * گر دہد دستوریش آن خوبکیش
 باز گوید خشمِ کپیر ار فروخت * قَرّ و نور و صبر و علم را نسوخت
 باز جانم باز صد صورت تند * زخم بر ناقہ نہ بر صالح زند
 صالح از یکدم کہ آرد با شکوہ * صد چنان ناقہ بزاید متنِ کوہ
 ۲۶۵۰ دل ہی گوید خموش و ہوش دار * ورنہ درانید غیرت بود و نار
 غیرتش را ہست صد حلمِ نہان * ورنہ سوزیدی بیکدم صد جہان
 نَحْوَتِ شایِ گرفتنش جای پند * تا دلِ خود را ز بند پند کند
 کہ کم با رأیِ ہامان مشورت * کوست پشتِ مُلک و قُطْبِ مَقْدَرَت
 مصطفی را رأی زن صدیقِ رب * رأی زن بُو جہل را شد بُو لہب
 ۲۶۵۵ عِرْقِ جنسیت چنانش جذب کرد * کآن نصیحتہا پیشش گشت سرد
 جنسِ سوی جنسِ صدپرہ پَرَد * بر خیالش بندہا را بر دَرَد

قصہ آن زن کی طفل او بر سر ناودان غنّید و خطر افتادن
 بود و از علی کرم اللہ وجہہ چارہ جست،

یلک زنی آمد بپیشِ مُرْتَضی * گفت شد بر ناودان طفلی مرا

(۲۶۴۲) B هزاران بحر. (۲۶۴۲) G چشم with *idāfat*.

(۲۶۴۴) A غنی یام از آن گوشتی. (۲۶۴۶) B Bul. بر پر.

(۲۶۴۷) A بسوخت. B از فروخت. (۲۶۴۹) H ار یکدم.

(۲۶۵۶) Bul. بندہا را. A صدپرہ برد.

Heading: B om. سر. AH Bul. غنّید. A om. و. بود after ABH. علی مرتضی رضی اللہ عنہ.

(۲۶۵۷) Bul. ضغنی.

۲۱۲۵ هین که يك بازی فتادت بُو العجب * هیچ طالب این نباید در طلب
گفت با هامان بگویم ای سیر * شاهرا لازم بود رأی وزیر
گفت با هامان مگو این راز را * کور کمپیری چه داند باز را

قصه باز پادشاه و کمپیرزن،

باز اسپیدی بکمپیری دهی * او بیرد ناخنش بهر بهی
ناختی که اصل کارست و شکار * کور کمپیرک بیرد کوروار
۲۱۲۶ که کجا بودست مادر که ترا * ناخان زین سان درازست ای کیا
ناخن و منقار و پرش را بُرید * وقت مهر این می کند زال پلید
چونک تَتَاجَش دهد او کم خورد * خشم گیرد مهرهارا بر درد
که چنین تَتَاجِ پَختَم بهر تو * تو تَکَبَّرِی نمایی و عُتُو
تو سزایی در همان رنج و بلا * نعمت و اقبال گسازد ترا
۲۱۲۷ آب تَتَاجَش دهد کین را بگیر * گر غمی خواهی که نوشی زان فطیر
آب تَتَاجَش نگیرد طبع باز * زال بشرنجد شود خشمش دراز
از غضب شربای سوزان بر سرش * زن فرو ریزد شود کل مغفَشر
اشک از آن چشمش فرو ریزد زسوز * یاد آرد لطفِ شاه دلفروز
زان دو چشم نازنین با دلال * که زچهره شاه دارد صد کمال
۲۱۲۸ چشم ما ز آغش شد پُر زخم زاغ * چشم نیک از چشم بد با درد و داغ
چشم دریا بسطی کز بسط او * هر دو عالم می نماید تار مو

باز اشتهرا B (۲۱۲۸) . کور و کمپیری . G (۲۱۲۷) with *iglafat*. Bul.

کور کمپیری G . کاصل A . ناخنرا کاصل کارست B (۲۱۲۹)

ناخت . Bul. تا ترا B (۲۱۲۶)

در for بر K . تو سزای مرهان رنج و بلا . Bul. تو سزایی مرهان ادباررا B (۲۱۲۴)

زال پر رنجه شود . Bul. زال بشرنجد A (۲۱۲۶) . زین فطیر B (۲۱۲۵)

زان فرو ریزد . Bul. شوربای . Bul. (۲۱۲۷)

زَانَك هِر بَدَبَخَتِ خَرَمَن سُوختَه * مِیْخَوَاهَد شَمْعِ کَس اَفروختَه
 ۲۷۸۰ هِن کِهالی دَسْت آوَر تا نو هِم * اَز کَالِ دِیْگَرانِ نُفْتی بَغَم
 اَز خُدا مِیْخَوَاه دَفْعِ اِین حَسَد * نَا خُدايَت وا رِهاند اَز جَسَد
 مَر تَرَا مِشْغُولِی بَجَشَد دِرَوْن * کِه نِپَرْدازی اَز آن سَوِی بَرَوْن
 جَرعَه مِیْ رَا خُدا آن مِیْ دِهَد * کِه بَدُو مَسْت اَز دُو عَالَم مِیْ رِهَد
 خَاصِیَت بِنِهادَه دَر کَفِّ حَشِیش * کُو زَمَانِی مِیْ رِهاند اَز خُودِیش
 ۲۷۸۵ خُوابِ رَا یَزْدانِ بَدَانِ سَانِ مِیْ کِنَد * کَز دُو عَالَم فِکَر رَا بَر مِیْ کِنَد
 کَرْد مِجْنُونِ رَا زَعشَقِ پُوسْتِی * کُو بَنَشَناسَد عَدُوْ اَز دُوسْتِی
 صَد هِزارانِ اِین چِنِینِ مِیْ دَارَد او * کِه بَر اِدْرَاکاتِ تَو بَگِمَارَد او
 هَسْت مِیْهائِ شَفاوتِ نَفْسِ رَا * کِه زَرَه بَیرونِ بَرَدِ آن نَحْسِ رَا
 هَسْت مِیْهائِ سَعادَتِ عَقْلِ رَا * کِه بَیابَد مَنزَلِ بِي نَقْلِ رَا
 ۲۷۹۰ خِیمَه گَرْدُونِ زِسرْمَسْتِیْ خُویْش * بَر کِنَد زَانِ سَوِی بَگِیَرَد رَا پِیش
 هِن بَهرِ مَسْتِیْ دَلَا غَرَه مِشَو * هَسْت عِیْسِی مَسْتِ حَقِ خَر مَسْتِ جَو
 اِین چِنِینِ مِیْ رَا بَجُو زِینِ خُنْیَا * مَسْتِ اَش نَبُود زِکُوتَه دُنْیَا
 زَانَك هِر مَعشُوقِ چُونِ خُنْیَسْتِ پُر * اَن یِکِی دُرْد و دِگَر صافِی چُو دُر
 مِیْ شَناسَا هِن بَجَشِ بَا اَحْطِیاط * تَا مِیْ یابی مَنزَه زِ اَحْطِیاط
 ۲۷۹۵ هِر دُو مَسْتِیْ مِیْ دِهَدَت لَیْکِ اِین * مَسْتِ اَت آرد کِشَانِ نَا رَبِّ دِینِ
 تَا رِهی اَز فِکَر و وَسْواسِ و حِیلِ * بِي عِقالِ اِین عَقْلِ دَر رَقْصِ الْجَمَلِ
 اِنِیْا چُونِ جَنسِ رُوحَنْد و مَلْکِ * مَر مَلْکِ رَا جَذَبِ کَرْدَنَد اَز فَلَکِ
 بَادِ جَنسِ آتَشَسْتِ و یَارِ او * کِه بُوَد آهَنْگِ هِر دُو بَر عُلُوْ

کِه بَدَانِ مَسْت B (۲۷۸۲) . وا رِهاند اَز حَسَد A Bul. (۲۷۸۱)

کُو for که A (۲۷۸۶) . بِنِهاد AH (۲۷۸۴)

زِکُوتَه دُنْیَا B . بَجُو زِینِ خُنْیَا B (۲۷۹۲)

چُونِ خُنْیَسْت B . هِر خُنْیَسْت A (۲۷۹۲)

بِي عِقالِ عَقْلِ B . فِکَر وَسْواسِ A (۲۷۹۶)

گَرش میخوانم نمی‌آبد بدست * و رِهَلَم ترسم که افتد او بیست
 نیست عاقل تا که دریابد چو ما * گر بگویم کر خطَر سوی من آ
 ۲۶۶۰ هم اشارت را نمی‌داند بدست * و رِ بدانند نشنود این هم بدست
 بس نمودم شیر و پستان را بدو * او هی گرداند از من چشم و رُو
 از برای حق شایید ای مِهان * دستگیر این جهان و آن جهان
 زود درمان کن که می‌لرزد دلم * که بدرد از میوه دل بِسُکَم
 گفت طفلی را بر آور هر بام * تا ببیند جنس خود را آن غلام
 ۲۶۶۵ سوی جنس آید سَبَك زان ناودان * جنس بر جنس است عاشق جاودان
 زن چنان کرد و چو دید آن طفل او * جنس خود خوش خوش بدو آورد رُو
 سوی بام آمد زَمَتَن ناودان * جاذب هر جنس را هر جنس دان
 غَر غَران آمد بسوی طفل طفل * و رهید او از فتادن سوی سَنَل
 زان بود جنس بَشَر پیغمبران * تا بجنسیت رهند از ناودان
 ۲۶۷۰ پس بَشَر فرمود خود را مِثْلُکُم * تا بجنس آید و کم گردید گُم
 زانک جنسیت عجایب جاذبیت * جاذبش جنسیت هر جا طالبیت
 عیسی و ادریس بر گردون شدند * با ملایک چونک هم جنس آمدند
 باز آن هاروت و ماروت از بلند * جنس تن بودند زان زیر آمدند
 کافران هم جنس شیطان آمد * جانسان شاگرد شیطانان شد
 ۲۶۷۵ صد هزاران خوی بد آموخته * دیده‌های عقل و دل بر دوخته
 کترین خوشان بزشتی آن حسد * آن حسد که گردن ابلیس زد
 زان سگان آموخته حقد و حسد * که نخواهد خلق را مُلک ابد
 هرکرا دید او کمال از چپ و راست * از حسد قُولنجش آمد درد خاست

دل بگلم B Bul. (۲۶۶۲) شیر پستان را A (۲۶۶۱) تا کی A (۲۶۵۹)

پیغامبران ABGKH (۲۶۶۴) هر جنس دان A (۲۶۶۷)

و گم A. گردند ABHK Bul. بجنس آید ABHK Bul. (۲۶۷۰)

جاذب جنس است B (۲۶۷۱)

هر دو در جنگد هان و هان بکوش * تا شود غالب معافی بر نقوش
 ۲۷۲۰ در جهان جنگ شادی این بسست * که بینی بر عدو هر دم شکست
 آن ستیزه‌رو بسختی عاقبت * گفت با هامان برای مشورت
 وعده‌ای آن کلیمُ الله‌را * گفت و محرم ساخت آن گمراه‌را

مشورت کردن فرعون با وزیرش هامان در ایمن آوردن بموسی
 علیه السلام،

گفت با هامان چو تنه‌اش بدید * جست هامان و گریبان‌را درید
 بانگها زد گریها کرد آن لعین * کوفت دستار و کله‌را بر زمین
 ۲۷۲۰ که چگونه گفت اندر روی شاه * این چنین گستاخ آن حرف تباه
 جمله عالم‌را مسخر کرده تو * کارا را با بخت چون زر کرده تو
 از مشارق و مغارب بی لجاج * سوی تو آرند سلطانان خراج
 پادشاهان لب‌هی‌مالند شاد * بر ستانه‌ی خاک تو ای کف‌باد
 اسپ یاغی چون ببند اسپ‌ما * رو بگرداند گریزد بی عصا
 ۲۷۲۰ تا کنون معبود و مسجود جهان * بوده‌گردے کمینة بندگان
 در هزار آتش شدن زین خوشترست * که خداوندی شود بند پرست
 نه بکش اول مرا ای شاه چین * تا نبیند چشم من بر شاه این
 خسرو اول مرا گردن بزن * تا نبیند این مذلت چشم من
 خود نبودست و مبادا این چنین * که زمین گردون شود گردون زمین
 ۲۷۲۰ بندگان مان خواه‌تاش ما شوند * بی‌دلان مان دل‌خراش ما شوند
 چشم‌روشن دشمنان و دوست کور * گشت مارا پس گلستان قعر گور

گریانش Bul. (۲۷۲۴) . محرم کرد B (۲۷۲۲)

این حرف B (۲۷۲۵)

چون ببندی تو سر کوزهٔ نبی * در میانِ حوض یا جوی نبی
 ۲۷۰۰ تا قیامت آن فرو ناید پست * که دلش خالیست و در وی باد هست
 میل بادش چون سوی بالا بود * ظرفِ خود را هم سوی بالا کشد
 باز آن جانها که جنس انبیاست * سوی ایشان کش گشتن چون سایه است
 ز آنک عقلش غالبست و بی زشک * عقل جنس آمد بخلقت با ملک
 و آن هوای نفس غالب بر عدو * نفس جنس اسفل آمد شد بدو
 ۲۷۰۵ بود قبطی جنسِ فرعونِ ذمیم * بود سبطی جنسِ موسی کلیم
 بود هامان جنسِ تر فرعون را * برگزیدش بُرد بر صدر سرا
 لاجرم از صدر تا قعرش کشید * که زجنسِ دوزخند آن دو پلید
 هر دو سوزند چو دوزخ ضدِ نور * هر دو چون دوزخ ز نور دل نفور
 ز آنک دوزخ گوید ای مؤمن تو زود * بر گذر که نورت آتش را رُبود
 ۲۷۱۰ بگذر ای مؤمن که نورت می کشد * آتش را چونک دامن می کشد
 می رمد آن دوزخی امر نور هم * ز آنک طبعِ دوزخشنش ای صنم
 دوزخ از مؤمن گریزد آنچنان * که گریزد مؤمن از دوزخ بجان
 ز آنک جنسِ نار نبود نور او * ضدِ نار آمد حقیقتِ نور جو
 در حدیث آمد که مؤمن در دعا * چون امان خواهد زد دوزخ از خدا
 ۲۷۱۵ دوزخ از وی هم امان خواهد بجان * که خدایا دور دارم از فلان
 جاذبهٔ جنسیتست اکنون بین * که تو جنسِ کیستی از کفر و دین
 گر بهامان مایلی هامانی * و مرا بهوسی مایلی سُبْحانی
 و مرا بهر دو مایلی انگیزنه * نفس و عقلی هر دو آن آمیخته

و. B Bul. om. (۲۷۰۰)

برد تا صدر. Bul. بر گزید او را برای عَوْن را B. جنس مر فرعون را (۲۷۰۶)

زانکه گوید دوزخ. Bul. (۲۷۰۶) هر دو سوزان و چو دوزخ B (۲۷۰۸)

The verse given in AB. سُبْحانی for هارونی AB. هامانی for فرعونیی AB (۲۷۱۷)

هر دو آن K Bul. هر دورا آمیخته B. عقل A (۲۷۱۸) is suppl. in marg. H.

وین دگر را بی زخامت چون نواخت * زین دو جُنُبِش زهرا شاید شناخت
 ۲۷۵۰ راه زن هرگز گدایی را نزد * گرگِ گرگِ مرده را هرگز گزد
 خضر کشتی را برای آن شکست * تا تواند کشتی از قُبَار رست
 چون شکسته می‌رهد اِشکسته شو * امن در فقرست اندر فقر رو
 آن کُهی کو داشت از کان نقدِ چند * گشت پاره پاره از زخمِ گلند
 تیغ بهر اوست کورا گردنیست * سایه کافگدست بر وی زخم نیست
 ۲۷۶۰ مَهتری نَفُطست و آتش اے غوے * ای برادر چون بر آذر می‌روی
 هرج او هوار باشد با زمین * تیرهارا گی هدف گردد بین
 سر بر آرد از زمین آنگاه او * چون هدفها زخم یابدی رُفُو
 نردبان خلق این ما و منیست * عاقبت زین نردبان افتادنیست
 هرکه بالاتر رود ابلت‌ترست * کاستخوان او بتر خواهد شکست
 ۲۷۶۵ این فروعست و اُصولش آن بود * که ترفعِ شَرکِ یزدان بود
 چون نمرده و نکشتی زنکِ زو * یاغی باشی بِشَرکِ مُلکِ جُو
 چون بدو زنک شدی آن خود وَبست * وَحدتِ محض است آن شَرکِ کِبست
 شرح این در آینه اعمالِ جُو * که نیابی فهمِ آن از گنت و گو
 گر بگویم آنچه دارم در درون * بس جگرها گردد اندر حال خون
 ۲۷۷۰ بس کنم خود زیرکانرا این بس است * بانگِ دُو کردم اگر درِ ده کس است
 حاصل آن هامان بدان گفتارِ بد * این چنین راهی بر آن فرعون زد
 لقمه دولت رسیده تا دهان * او گلوے او بُریه ناگهان
 خرمین فرعون را داد او بیاد * هیچ شمر این چنین صاحب مباد

(۲۷۵۴) A باید شناخت. دیگرا (۲۷۵۷) B om.

(۲۷۶۸) Bul. در کن. (۲۷۶۶) Bul. یاغی.

(۲۷۶۸) K فهم این B. در گنت و گو.

(۲۷۷۰) GK as in text. A در ره کس است.

(۲۷۷۱) Bul. رهرا بدان فرعون زد.

تزییف سخن هامان علیه اللعنة،

دوست از دشمن هی نشناخت او * نرُدر ا کُورانه کثر هی باخت او
 دشمن تو جز تو نبود ای لعین * بی گناهان را مگو دشمن بکین
 پیش تو این حالت بد دولست * که دَوادو اوّل و آخر لَست
 گر ازین دولت نتازی خسر خزان * این بهارت را هی آید خزان ۲۷۴۰
 مشرق و مغرب چو تو بس دیده اند * که سر ایشان زتن بریده اند
 مشرق و مغرب که نبود بر قرار * چون کنند آخر کسی را پایدار
 تو بدان فخر آوری کز ترس و بند * چا پلوست گشت مردم روز چند
 هر کرا مردم سجودی می کنند * زهر اندر جان او می آکنند
 چونک بر گردد از او آن ساجدش * داند او کان زهر بود و موبدش ۲۷۴۵
 ای خنک آنرا که ذلّت نفسهُ * وای آنک از سرگشی شد چون گه او
 این تکبر زهر قاتل دان که هست * از می پُر زهر شد آن گنج مست
 چون می پُر زهر نوشد مدّیری * از طَرَب یکدم بجناند سری
 بعد یکدم زهر بر جانش فتد * زهر در جانش کند داد و ستد
 گر نداری زهری اش را اعتقاد * کُوجه زهر آمد نگر در قوم عاد ۲۷۵۰
 چونک شاهی دست یابد بر شهی * بکشدش یا باز دارد در چهی
 و بر بیابد خسته افتاده را * مرّهش سازد شه و بدهد عطا
 گرنه زهرست آن تکبر پس چرا * کُشت شه را بی گناه و بی خطا

Heading: ABH om. علیه اللعنة.

(۲۷۴۹) Bul. دولت بست. Bul. لست بست.

(۲۷۴۰) A بناری جز خزان B بنازی.

(۲۷۴۲) A om. و.

(۲۷۴۹) Bul. in the second hemistich در تن و جانش کند.

(۲۷۵۱) B دست آید. (۲۷۵۲) K Bul. این تکبر.

کینِ قرآنِ اَحْمَدست و دَوْرِ او * هین بگیرد امرِ اورا اِنَقول
 قوم گفتندش که ما هم زان قضا * حاکیم و داد امیری مان خدا
 ۲۷۸۵ گفت لیکن مر مرا حق مُلک داد * مر شمارا عاریه امرِ بهرِ زاد
 میرئ من تا قیامت باقی است * میرئ عاریتی خواهد شکست
 قوم گفتند ای امیر افزون مگو * چیست حُجّت بر فرزون جوئی تو
 در زمان ابری بر آمد زامُر * سِلّ آمد گشت آن اطراف پُر
 رُو بشهر آورد سِلّ بس مهب * اهل شهر افغان کنان جمله رعیب
 ۲۷۹۰ گفت پیغمبر که وقت امتحان * آمد اکنون نا گمان گردد عیان
 هر امیری نیزه خود در فگند * تا شود در امتحان آن سِلّ بند
 پس قضیب انداخت در وی مُصْطَفی * آن قضیب مُعْجِزِ فرمان روا
 نیزه‌ها را همچو خاشاک رُبود * آب تیزِ سِلّ پُر جوشِ عَنود
 نیزه‌ها گم گشت جمله و آن قضیب * بر سر آب ایستاده چون رقیب
 ۲۷۹۵ زاهتمام آن قضیب آن سِلّ رفت * رُو بگردانید و آن سِلّاب رفت
 چون بدیدند از وی آن امرِ عظیم * پس مُقَر گشتند آن میران زبیم
 جز سه کس که حقدِ ایشان چیره بود * ساحرَش گفتند و کاهن از جُحود
 مُلک بر بَسْتَه چنان باشد ضعیف * مُلک بر رُسْتَه چنین باشد شریف
 نیزه‌ها را گر ندیدی با قضیب * نامشان بین نامِ او بین اے نَجیب
 ۲۸۰۰ نامشان را سِلّ تیزِ مرگ بُرد * نامِ او و دولتِ تیزش نمرد
 پسج نوبت می‌زنسندش بر دوام * همچین هر روز نا روزِ قیام

(۲۷۸۵) B Bul. عاریت. (۲۷۸۷) A om. B مجو. (۲۷۸۸) A om.

(۲۷۸۹) AB Bul. سلی. A. جمله زغب. (۲۷۹۰) ABGHK پیغامبر.

(۲۷۹۱) B خود را فگند. (۲۷۹۲) B بروی.

(۲۷۹۳) Bul. پُر جوش و عنود. (۲۷۹۴) A و جمله آن قضیب.

(۲۷۹۵) A B. bis. رفت و. A Bul. om. رو بگردانید و سوی دشت رفت.

In H و appears to have been supplied. K Bul. آن سِلّاب و رفت.

(۲۷۹۷) A خیره بود. (۲۸۰۱) A پیروز.

نومید شدن موسی علیه السّلم از ایمان فرعون بتأثیر کردن
سخن هامان در دل فرعون،

گفت موسی لطف بشویم و جود * خود خداوندیت را روزی نبود
آن خداوندی که نبود راستین * مر و را نه دست دان نه آستین
آن خداوندی که دزدیده بود * بی دل و بی جان و بی دیده بود
آن خداوندی که دادندت عوام * باز بستانند از تو همچو وام
ده خداوندی عاریت بحق * تا خداوندیت بخشد متفق

منازعت امیران عرب با مصطفی علیه السّلم کی ملک را
مقاسمت کن با ما تا نزاعی نباشد و جواب فرمودن مصطفی
علیه السّلم کی من مأمورم درین امارت و بحث
ایشان از طرفین،

آن امیران عرب گرد آمدند * نزد پیغمبر منازع میشدند
که تو میری هر یک از ما هم امیر * بخش کن این ملک و بخش خود بگیر
هر یکی در بخش خود انصاف جو * تو ز بخش ما دو دست خود بشو
گفت میری مرا حق داده است * سروری و امر مطلق داده است

B بجاگیر. بجا یافتن سخن هامان. AHK Bul. ایمان آوردن فرعون. Bul. Heading (1): شدن سخن هامان.

B تا منازعتی نباشد. با ما مقاسمت کن. Bul. ملک را before کی. Bul. Heading (2): فرمودن رسول کی من مأمورم B

تو امیری Bul. (۲۷۸۰) begins the verse with. پیغامبر ABGHK (۲۷۷۹)

The سرور جمله جهانم کرده است: ABHK Bul. in the second hemistich: (۲۷۸۲) reading in the text is suppl. in marg. H.

تا بدانی پیشِ حقِ تمیز هست * در میانِ هوشیار، راه و مست
 نیل تمیز از خدا آموختست * که گشاد این را و آن را سخت بست
 لطفِ او عاقل کند مر نیل را * قهرِ او ابله کند قایل را
 ۲۸۲۰ در جمادات از کرم عقل آفرید * عقل از عاقل بقهر خود بُرید
 در جماد از لطف عقلی شد پدید * وز نکال از عاقلان دانش رُمید
 عقلِ چون باران بآمر آنجا برنخت * عقل این سو خشمِ حق دید و گرنخت
 ابر و خورشید و مه و نجم بلند * جمله بر ترتیب آیند و روند
 هر یکی ناید مگر در وقتِ خویش * که نه پس ماند زهنگام و نه پیش
 ۲۸۲۵ چون نکرده فهم این را زانیا * دانش آوردند در سنگ و عصا
 تا جمادات دگر را بی لباس * چون عصا و سنگ داری از قیاس
 طاعتِ سنگ و عصا ظاهر شود * وز جمادات دگر مخیر شود
 که یزدان آگهیم و طایعیم * ما همه بی اتفافی ضایعیم
 همچو آب نیل دانی وقتِ غرق * کو میانِ هر دو اُمّت کرد فرق
 ۲۸۳۰ چون زمین دانیش دانا وقتِ خسف * در حقِ قارون که قهرش کرد و نسف
 چون قهر که امر بشنید و شتافت * پس دو نیمه گشت بر چرخ و شکافت
 چون درخت و سنگ کاندَر هر مقام * مُصْطَفی را کرده ظاهر السّلام

(۲۸۱۷) A هوشیار و راه مست. In A the order of the verses after ۲۸۱۶ is as follows: ۲۸۱۹, ۲۸۲۰, ۲۸۱۷, ۲۸۱۸, ۲۸۲۱.

(۲۸۱۸) B Bul. گشاد آنرا و اینرا. (۲۸۱۹) Bul. لطف حق.

(۲۸۲۲) GH عقلِ چون, with *idāfat*.

(۲۸۲۵) B Bul. این از انیا.

(۲۸۲۶) K دارد از قیاس. (۲۸۲۷) K مخیر بود.

(۲۸۲۸) AB بی اتفافی.

(۲۸۴۰) Bul. کرد نسف.

(۲۸۴۲) B ظاهر او ملّم.

گر ترا عقلت کردم لطفها * و ر خری آوردهام خررا عصا
 آنچنان زین آخرت بیرون کنم * کز عصا گوش و سرت پُر خون کنم
 اندرین آخر خزان و مردمان * می‌نیابند از جنای تو امان
 ۲۸۰۰ نک عصا آوردهام بهر ادب * هر خری را گونباید مُسَحَب
 ازدهایی می‌شود در قهر تو * کازدهایی گشته در فعل و خو
 ازدهای کوهی تو بی‌امان * لیک بنگر ازدهای آسمان
 این عصا از دوزخ آمد چاشنی * که هلا بگریزاندر روشنی
 ورنه در مانی تو در دندان من * مخلصت نبود ز در بندان من
 ۲۸۱۰ این عصایی بود این دم ازدهاست * تا نگویی دوزخ یزدان کجاست

در بیان آنک شناسای قدرت حق نپرسد کی بهشت و دوزخ کجاست،

هر کجا خواهد خدا دوزخ کند * اوج را بر مرغ دام و فخ کند
 هم زدندانت بر آید دردها * تا بگویی دوزخست و ازدها
 یا کند آب دهانت را عسل * تا بگویی که بهشتست و حلل
 از بن دندان برویاند شکر * تا بدانی قوت حکم قدم
 ۲۸۱۰ پس بدندان بی‌گناهان را مگز * فکر کن از ضربت نامحترز
 نیل را بر قبطیان حق خون کند * سبطیانرا از بلا محصون کند

کر خری را A. يك عصا A (۲۸۰۵) و. A om. (۲۸۰۶)

ازدهایی in the second hemistich. A (۲۸۰۶)

Heading: A کی بهشت کجاست و دوزخ کجا B. کی بهشت کجاست و دوزخ

بر آرد دردها. Bul. (۲۸۱۲)

حکم و قدر A (۲۸۱۴). که بگویی AK. تا کند A (۲۸۱۴)

Sبطیانرا قند نامنون کد B. In A the second hemistich precedes the first. (۲۸۱۶)

Sبطیانرا قند نامنون کد B. In A the second hemistich precedes the first. (۲۸۱۶)
 and so H in marg., with بر کلمی for سبطیانرا.

در زبان می‌ناید آن حجت بدان * همچو حالِ سرِّ عشقِ عاشقان
 نیست پیدا سرِّ گفت و گویِ من * جز که زردی و نزاریِ رویِ من
 اشک و خون بر رخ روانه می‌دود * حجتِ حُسن و جمالش می‌شود
 گفت من اینها ندانم حجتی * که بود در پیشِ عامه آیتی^{۲۸۵۵}
 گفت چون قلبی و نقدی دم زند * که تو قلبی من نگویم ارجمند
 هست آتش امتحانِ آخرین * کاندراش در فتند این دو قرین
 عام و خاص از حالشان عالم شوند * از گمان و شک سوی ایقان روند
 آب و آتش آمد ای جان امتحان * نقد و قلبی را که آن باشد نهان
 تا من و تو هر دو در آتش رویم * حجتِ باقی حیرانان شویم^{۲۸۶۰}
 تا من و تو هر دو در بحر اوقیم * که من و تو این گره‌ها آیینیم
 همچنان کردند و در آتش شدند * هر دو خود را بر تَفِ آتش زدند
 آن خدا گویند مردم مدعی * رست و سوزید اندر آتش آن دعی
 از مؤذن بشنو این اِعلام را * کورئ افزون روانِ خام را
 که نسوزیدست این نام از اجل * کش مُسمی صدر بودست و اجل^{۲۸۶۵}
 صد هزاران زین رهان اندر قران * بر درید پرده‌های مُنکران
 چون رگرو بستند غالب شد صواب * در دوام و مُعْجزات و در جواب
 فهم کردم کآنک دم زد از سَنَق * وز حدوثِ چرخ پیروزست و حق
 حجتِ مُنکر همواره زردرو * يك نشان بر صدقِ آن انکار کو
 يك مناره در ثنای مُنکران * کو درین عالم که تا باشد نشان^{۲۸۷۰}

حال و سرِّ B (۲۸۵۲)

روانه می‌رود. AB Bul. اشک من بر رخ B. اشک خون. K (۲۸۵۴)

خاص و عام. B Bul. (۲۸۵۸) در فتند. B Bul. (۲۸۵۷)

باشد آن نهان A (۲۸۵۹) After this verse Bul. adds: (۲۸۶۲)

فلسفورا سوخت و خاکستر بکرد * منتقرا ساخت و تازه‌تر بکرد

آن نام از غل H (۲۸۶۵) آعلام K. اِعلام G (۲۸۶۴)

همیشه زردرو B (۲۸۶۹) دوام معجزات B Bul. (۲۸۶۷)

جواب دهری که منکر الوهیتست و عالم را قدیم می‌گوید،

دے یکی می‌گفت عالم حادثست * فایست این چرخ و حش وراثست
 فلسفی گفت چون دانی حدوث * حادثی ابر چون داند غیوث
 ذرّه خود نیستی از انقلاب * تو چه می‌دانی حدوث آفتاب^{۲۸۳۵}
 کرمکی کاندر حدّث باشد دفین * گی بداند آخر و بدو زمین
 این بتقلید از پدر بشنیده * از حماقت اندرین پیچیده
 چیست برهان بر حدوث این بگو * ورنه خامش کن فزون گویی مجو
 گفت دیدم اندرین بحر عمیق * بحث می‌کردند روزی دو فریق
 در جدال و در خصام و در ستوه * گشت هنگامه بر آن دو کس گروه^{۲۸۴۰}
 من بسوی جمع هنگامه شدم * اطلاع از حال ایشان بستم
 آن یکی می‌گفت گردون فانی است * بی گمانی این بنارا بانی است
 و آن دگر گفت این قدیم و بی گناست * نیستش بانی و یا بانی و بست
 گفت منکر گشته خلاق را * روز و شب آرند و رزاق را
 گفت بی برهان نخواهر من شنید * آنچه گویی آن بتقلیدی گزید^{۲۸۴۵}
 همین بیاور حجت و برهان که من * نشنوم بی حجت این را در زمن
 گفت حجت در درون جانم است * در درون جان نهان برهانم است
 تو نمی‌بینی هلال از ضعف چشم * من همی بینم مکن بر من تو خشم
 گفت و گو بسیار گشت و خلق گیج * در سر و پایان این چرخ بسیج
 گفت یارا در درونم حجتیست * بر حدوث آسمانم آیتیست^{۲۸۵۰}
 من یقین دارم نشانش آن بود * مر یقین دان را که در آتش رود

Heading: K بحث کردن سنی و فلسفی و جواب دهری الخ and so Bul.

(۲۸۳۵) A تو چو می‌دانی.

(۲۸۳۶) Bul. بدأ زمین.

(۲۸۴۰) K گشته هنگامه.

(۲۸۴۳) A آن دگر B آن قدیم.

(۲۸۴۵) ABHK Bul. آنچه گویی.

هیچ خطاطی نویسد خط بن * بهر عین خط نه بهر خواندن
نقش ظاهر بهر نقش غایبست * وآن برائے غایب دیگر بیست
تا سوم چارم دهم بری شهر * این فوایدرا بمقدار نظر
همچو بازیهای شطرنج ای پسر * فایده هر لعب در تالی نگر
این نهادند بهر آن لعب نهان * وآن برائے آن و آن بهر فلان ۲۸۹۰
همچنین دیده جهات اندر جهات * در پی هم تا رسی در برد و مات
اول از بهر دوم باشد چنان * که شدن بر پایهای نردبان
وآن دوم بهر سوم بدان تمام * تا رسی تو پایه پایه تا بیار
شبهت خوردن ز بهر آن منی * آن منی از بهر نسل و روشنی
کندینش منبیسند غیر این * عقل او بی سیر چون ثبت زمین ۲۸۹۵
نبت را چه خواند چه ناخواند * هست پای او بگل در مانده
گر سرش جُبد سیر باد رو * نو بسرجُبانیش غره مشو
آن سرش گوید سَعْنَا ای صبا * پای او گوید عَصِینَا خَلَا
چون نداند سیر می راند چو عام * بر توکل می نهد چون کور گام
بر توکل تا چه آید در نبرد * چون توکل کردن اصحاب نرد ۲۹۰۰
وآن نظرهایی که آن افسرده نیست * جز رونده و جز درنده پرده نیست
آنچ در ده سال خواهد آمدن * این زمان بیند بچشم خوشتن
همچنین هر کس باندازه نظر * غیب و مستقبل ببیند خیر و شر
چونک سد پیش و سد پس نماند * شد گذاره چشم و لوح غیب خواند
چون نظر پس کرد تا بدو وجود * ماجرا و آغاز هستی رو نمود ۲۹۰۵

تا سم A (۲۸۸۸) . ظاهر for حاضر B (۲۸۸۷) . نه for نی AH (۲۸۸۶)

آن برای A . نهاده B (۲۸۹۰) . در نالی دگر B . درمانی دگر A (۲۸۸۹)

جهات H has in marg. as a variant for جهان (۲۸۹۱)

نبت را چون خواند A (۲۸۹۶) . و Bul. om. . وآن منی از بهر Bul. (۲۸۹۴)

چون کار کام A . ندارد سیر Bul. (۲۸۹۹) . یا صبا B (۲۸۹۸)

و Bul. om. . آن A om. (۲۹۱)

مُنْبَری کُو که بر آنجا مُخیری * یاد آرد روزگار، مُنْکِرے
 رُوی دینار و دِرَم از نامشان * تا قیامت می دهد زین حق نشان
 سَکّه شاهان هی گردد دگر * سَکّه احمد بین تا مُسْتَفَر
 بر رخ نقره و یا رُوی زری * و اما بر سَکّه نام مُنْکری
 ۲۸۷۵ خود مگیر این مُعْجَز چون آفتاب * صد زبان بین نام او اُمُّ الْکِتَاب
 زهره نی کس را که یک حرفی از آن * یا بدزدد یا فزاید در بیان
 یارِ غالب شو که تا غالب شوی * یارِ مغلوبان مشو هین ای غوی
 حجتِ مُنْکَر همین آمد که من * غیرِ این ظاهر نمی بینم وطن
 هیچ نَدیشد که هر جا ظاهر بست * آن زحمت های پنهان مُخیر بست
 ۲۸۸۰ فایده هر ظاهری خود باطن است * همچو نفع اندر دواها کامن است

تفسیر این آیت کی وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا
 بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ نِیَا فَرِیدَمشان بهر همین کی شما می بینید بلك
 بهر معنی و حکمت باقیه کی شما نمی بینید آنرا،

هیچ نقاشی نگارد زین نقش * بی امید نفع بهر عینِ نقش
 بلك بهر میهمانان و کُهان * که بفرجه وا رهند از اندُهان
 شادئ بچگان و یادِ دوستان * دوستانِ رفته را از نقشِ آن
 هیچ کوزه گر کند کوزه شتاب * بهر عینِ کوزه نه بر بُوی آب
 ۲۸۸۵ هیچ کاسه گر کند کاسه تمام * بهر عینِ کاسه نه بهر طعام

روزگاری A. در آنجا. BK Bul. (۲۸۷۱)

corr. صد زبان و نام او ABHK. این معجزه B. آن معجز Bul. خود بگیر A (۲۸۷۵)

in marg. H.

corr. in marg. H. یا بدزدد یا بگرداند زبان ABH (۲۸۷۶)

Heading: A om. بهر همین. A om. باقیه.

گفت چون طفلی پیشِ والد * وقتِ قهرش دست هر دروی زده
 خود نداند که جز او دیار هست * هر ازو مخمور هر از اوست مست
 ۲۹۲۵ مادرش گر سبلی بر وی زند * هر بهادر آید و بروی تند
 از کی یارے نخواهد غیر او * اوست جمله شرّ او و خیر او
 خاطر تو هم زما در خیر و شر * التّفانش نیست جاهای دگر
 غیر من پیش چو سنگت و کلوخ * گر صبی و گر جوان و گر شیوخ
 همچنانک اِیّاکَ نَعْبُد در حین * در بلا از غیرِ نولا نَسْتَعین
 ۲۹۲۶ هست این اِیّاکَ نَعْبُد حَضَر را * در لُغَت وَاَن از بی نَفی ربا
 هست اِیّاکَ نَسْتَعین هم بهر حَضَر * حصر کرده استعانت را و قَصْر
 که عبادت مرترا آرم و بس * طمع یارے هر ز تو دارم و بس

خشم کردن پادشاه بر ندیم و شفاعت کردن شفیع آن مغضوب
 علیه را و از پادشاه در خواستن و پادشاه شفاعت او قبول
 کردن و رنجیدن ندیم از شفیع کی چرا شفاعت کردی،

پادشاهی بر ندیمی خشم کرد * خواست تا از وی بر آرد دُود و گُرد
 کرد شه شمشیر بیرون از غلاف * تا زند بر وی جزای آن خلاف
 ۲۹۲۷ هیچ کس را زهره نه تا دم زند * یا شفیع بر شفاعت بر تند

دست هم بر وی زده B. دست در وی هم زده AH (۲۹۲۲)

و هم از اوست Suppl. in marg. H. BK Bul. (۲۹۲۴)

همچنان A (۲۹۲۹). چه سنگت A. Suppl. in marg. H. (۲۹۲۸)

GH. اِیّاکَ as in text. A (۲۹۴۱)

Heading: ABG شفیعی آن. The reading of H is uncertain. K Bul.

ازین شفیع K Bul. و قبول کردن پادشاه شفاعت را B

بر شفیعی بر تند A (۲۹۴۵) و. A om. (۲۹۴۴)

بِحِثِّ اَمَلَاكٍ زَمِینَ بَا کَبْرِیَا * در خلیفه کردنِ بایاے م
 چون نظر در پیش افگند او بدید * آنچ خواهد بود تا محشر پدید
 پس ز پس می بیند او تا اصلِ اصل * پیش می بیند عیان تا روزِ فصل
 هر کسی اندازه روشن دلی * غیبرا بیند بقدرِ صِیْقَلِ
 ۲۹۱۰ هَرَك صِیْقَلِ بیش کرد او بیش دید * بیشتر آمد برو صورت پدید
 گرتو گویی کَانَ صفا فضلِ خداست * نیز این توفیقِ صِیْقَلِ زان عطاست
 قدرِ هَمَّتِ باشد آن جهد و دعا * لَبَسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعَى
 واهبِ هَمَّتِ خداوندست و بس * هَمَّتِ شای ندارد هیچ خَس
 نیست تخصیصِ خدا کس را بکار * مانعِ طَوَّعِ و مُرَادِ و اختیار
 ۲۹۱۵ لَیْکَ چون رنجی دهد بدبختِ را * او گریزند بکُفْرانِ رختِ را
 نیکِ بختی را چو حق رنجی دهد * رختِ را نزدیکتر و می نهد
 بددِلان از بیمِ جان در کارزار * کرده اسبابِ هزیمتِ اختیار
 پُرْدِلان در جنگ هر از بیمِ جان * حمله کرده سوی صفِ دشمنان
 رُستمان را ترس و غم و پیش بُرد * هم ز ترسِ آن بددِلِ اندر خویش مُرد
 ۲۹۲۰ چُونِ مَحْکَمَ آمد بلا و بیمِ جان * زان پدید آید شجاع از هر جَبان

وحی کردن حق بموسی علیه السّلم کی ای موسی من کی
 خاتمِ تعالی ترا دوست می دارم،

گفت موسی را بوحی دل خدا * کای گزیده دوست می دارم ترا
 گفت چه خصلت بود ای ذوالکرم * موجب آن تا من آن افزون کنم

کرد و پیش دید A (۲۹۱۰) در خلیفه کردن آدم زلا ABK (۲۹۰۶)

آن توفیق A. گویی نی که آن فضل خداست B (۲۹۱۱)

زان شجاع آمد بدیدار از جبان B (۲۹۲۰)

Heading: ABK Bul. om. خاتم تعالی after Bul. om. حق تعالی.

ذوالکرم AHK (۲۹۲۲)

پس ملامت کرد اورا مُصْلِحی * کین جفا چون می کنی با ناصحی
 جان نو بخُرد آن دلداری خاص * آن دم از گردن زدن کردت خلاص
 گری بَدی کردی نبایستی رمید * خاصه نیکی کرد آن یار حمید
 گفت بهر شاه مبدولست جان * او چرا آبدش فیع اندر میان
 ۲۹۶۰ لِی مَعَ اللَّهِ وَقْتُ بُوْدِ آن دَمِ مَرَا * لَا یَسْعُ فِیْهِ نَبِیُّ مُجْتَمَعِی
 من نخواهم رحمتی جز زخمِ شاه * من نخواهم غیرِ آن شہرا پناه
 غیرِ شہرا بهرِ آن لا کرده ام * که بسوی شہ تولا کرده ام
 گر بُرَد او بقر، خود سَرَم * شاه بخشد شصت جانِ دیگر
 کارِ من سربازی و بی خویشی است * کارِ شاهنشاه من سربخشی است
 ۲۹۶۵ فَخْرِ آن سَرِ که کَفِ شاهش بُرَد * ننگِ آن سَرِ کو بَغِیری سَرِ بُرَد
 شب که شاه از قهر در قهرش کشید * ننگ دارد از هزاران روزِ عید
 خود طوافِ آنک او شہین بود * فوقِ قهر و لطف و کفر و دین بود
 زان نیامد یك عبارت در جهان * که نهانست و نهانست و نهان
 زانک این آسما و الفاظِ حمید * از گلابه آدمی آمد پدید
 ۲۹۷۰ عَلِمَ الْأَسْمَاءُ بُدِ آدم را امام * لبک نه اندر لباسِ عین و لام
 چون نهاد از آب و گل بر سر کلاه * گشت آن اسمای جانی رؤسیاه
 که نقابِ حرف و دم در خود کشید * تا شود بر آب و گل معنی پدید
 گرچه از یك وجه مَنطِق کاشف است * لبک از ده وجه پرده و مُکَنَف است

جز رحم شاه AB (۲۹۶۱). دادت خلاص B (۲۹۵۷).

شاه اگر بُرَد بقر Bul. (۲۹۶۲).

سربازی و زربخشی است H. سربازی و سربخشی است A (۲۹۶۴). Bul. in the second H. کار شاهنشاه من سربخشی است H. کار شاهنشاه من زربخشی است H. جان بخشیت hemistich B (۲۹۶۷). لطف و مهر و کین بود.

از ده وجه ترک و مزلفست H (۲۹۷۲). جان A (۲۹۷۱). کلابه K. کلابه G (۲۹۶۹). and so K, which omits و. The reading in the text is given in marg. H by a corrector. Bul. ترک مکنف as in text. G.

جز عِزَّادُ الْمَلِكِ نای در خواص * در شفاعت مُصْطَفَى وارانِه خاص
 بر جهید و زود در سجده فتاد * در زمان شه تیغِ قهر از کف نهاد
 گفت اگر دیوست من بخشیدمش * ور بلیسی کرد من پوشیدمش
 چونک آمد پایِ تو اندر میان * راضیم گر کرد مُجَرِّم صد زیان
 ۲۹۴۰ صد هزاران ختم را توانم شکست * که ترا آن فضل و آن مقدار هست
 لابهات را هیچ نتوانم شکست * زآنک لابه نو یقین لابه منست
 گر زمین و آسمان برهم زده * زانتقام این مرد بیرون نآمده
 ور شده ذره بذره لابه گر * او نبردی این زمان از نیغ سر
 بر تو می نهیم منت ای کریم * لیک شرح عزتِ نُست ای ندیم
 ۲۹۴۵ این نکردی تو که من کردم یقین * ای صفات در صفات ما دفین
 تو درین مُسْتَعْمِلِی فی عالمی * زآنک محمول منی فی حاملی
 مَا رَمِيتَ إِذْ رَمِيتَ گشته * خویشتن در موج چون کف هشته
 لا شدی پهلویِ اِلَّا خانه گیر * این عجب که هر اسیری هر امیر
 آنچه دادی تو ندادی شاه داد * اوست بس الله اَعْلَمُ بِالرَّشَاد
 ۲۹۵۰ و آن ندیم رسته از زخم و بلا * زین شفیع آزد و برگشت از ولا
 دوستی بُرید زان مُخْلِصِ تمام * رُو بجایط کرد تا نارد سلام
 زین شفیع خویشتن بیگانه شد * زین نَعَجَبِ خلق در افسانه شد
 که نه مجنونست یاری چون بُرید * از کسی که جانِ او را خرید
 و خریدش آن دم از گردن زدن * خالکِ نعلِ پاش بایستی شدن
 ۲۹۵۵ بازگونه رفت و یزاری گرفت * با چنین دلداریکن دارے گرفت

م. پوشیدمش B (۲۹۴۸) Bul. از خواص (۲۹۴۶)

ختم را تانم شکست BK Bul. ختم بتوانم شکست A (۲۹۴۰)

چون کف گشته A (۲۹۴۷) مُسْتَعْمِلِی G (۲۹۴۶)

م. اسیری م کبر A (۲۹۴۸)

زجر و بلا Bul. زخم بلا A (۲۹۵۰)

گر نه مجنونست ABK Bul. (۲۹۵۲)

۲۹۹۰ هیچ عَقْدی بهرِ عَینِ خود نبود * بَلْکَ از بهرِ مقامِ رِج و سود
 هیچ نَبود مُنْکری گِر بَنگِری * مُنْکری اش بهرِ عَینِ مُنْکری
 بل برای قَهَرِ خصمِ اندر حَسَد * یا فزونی جُستن و اِظهارِ خود
 وَاَنْ فزونی هِ پی طعِ دگر * بی معافِ چاشنی نَدهد صُور
 زانِ هِ پرسی چرا این هِ کنی * که صُور زَیْنست و معنی روشنی
 ۲۹۹۵ ورنه این گفتن چرا از بهرِ چِیست * چونک صورتِ بهرِ عَینِ صورنیست
 این چرا گفتن سَوال از فایده است * جز برای این چرا گفتن بدست
 از چه رُو فایده جویی ای امین * چون بود فایده این خود همین
 پس نُقُوشِ آسمان وَاَهْلِ زمین * نیست حِکْمَتِ کَانَ بود بهرِ همین
 گر حکیمی نیست این ترتیبِ چِیست * و ر حکیمی هست چون فعلش تهِیست
 ۳۰۰۰ کس نَسازد نقشِ گرما به و خضاب * جز پی قصدِ صواب و ناصواب

مطالبه کردن موسی علیه السّلم حضرت را کی خَلَقْتَ خَلَقًا
 وَاَهْلَکَکُمْ و جواب آمدن،

گفت موسی ای خداوندِ حساب * نقش کردی باز چون کردی خراب
 نَر و ماده نقش کردی جان فزا * وَاَنگهان ویران کنی این را چرا
 گفت حق دانم که این پُرش ترا * نیست از اِنکار و غفلت وز هوا
 ورنه تَأْدِیب و عتابِ کردی * بهرِ این پُرش ترا آزرده
 ۳۰۰۵ لَیْکَ میخواستی که در افعالِ ما * باز جویی حکمت و سِرِّ بقا
 تا از آن واقف کنی مر عامرا * پُخته گردانی بدین هر خامرا

طبعی دگر ABH (۲۹۹۲) که بنگری K (۲۹۹۱)

از چه رو جویی فواید B (۲۹۹۷) هِی تری B (۲۹۹۴)

Heading: Bul. حضرت خدا را.

خداوندی A (۳۰۰۱)

گفتن خلیل مر جبرئیل را علیهما السلام چون پرسیدش کی
اَلْكَ حَاجَةٌ خلیل جوابش داد کی اَمَّا اِلَيْكَ فَلَا،

من خلیلِ وقتم و او جبرئیل * من نخواهم در بلا اورا دلیل
۲۹۷۵ او ادب ناموخت امر جبریل را * که پرسید از خلیل حق مُراد
که مُرادت هست نا یارے کنم * ورنه بگریزم سبکباری کنم
گفت ابراهیم فی رو از میان * واسطه زحمت بود بَعْدَ اَلْغَیَانِ
بهر این دُنیاست مُرْسَلِ رابطه * مؤمنانرا زَانَك هست او واسطه
هر دل ار سامع بُدی وَحْیِ نهان * حرف و صوتی گئی بُدی اندر جهان
۲۹۸۰ گرچه او مَعْقُوفِ حقست و بی سرست * لیک کار، من از آن نازکترست
کرده او کرده شاهست لیک * بیشِ ضعفم بد نهانست نیک
آنچه عینِ لطف باشد بر عوام * قهر شد بر نازنینان کرام
بس بلا و رنج می باید کشید * عامه را تا فرق را توانند دید
کین حُرُوفِ واسطه ای یارِ غار * بیشِ واصلِ خار باشد خار خار
۲۹۸۵ بس بلا و رنج بایست و وَقُوفِ * تا رهد آن رُوحِ صاف از حُرُوفِ
لیک بعضی زین صدا کَرَنر شدند * باز بعضی صاف و بَرتر شدند
همچو آبِ نیل آمد این بلا * سعدرا آبست و خون بر اشقیما
هراک پایان بین تر او مسعودتر * جدتر او کارد که افزون دید بر
زَانَك داند کین جهان کاشتن * هست بهر مَحْشَر و بر داشتن

رحمت. A (۲۹۷۷) سبکباری کم. A (۲۹۷۶)

حرف و صوتی گویدی. A (۲۹۷۹)

بر عشق کیشان کرام. B اَنَك عین لطف. A (۲۹۸۲) and so H in marg.

فرق بتوانند دید. Bul. فرق را داند دید. B (۲۹۸۳)

In A vv. ۲۹۸۵ and ۲۹۸۶ are transposed.

جهانی. A (۲۹۸۴) جدّ او کارد. B (۲۹۸۸)

واجبست اِظهارِ این نیت و تباہ * همچنانک اِظهارِ گندمها زکاه
بہر اِظهارست این خَلقِ جہان * تا نہاند گنجِ حِکمہا نہان
کُنْتُ کُنْزًا گفست مَخْفِیًّا شنو * جوہرِ خود گم مکن اِظهار شو

بیان آنک روح حیوانی و عقل جزوی و وہم و خیال
بر مثال دوغند و روح کی باقیست درین دوغ
ہمچو روغن پنہانست،

۲۰۲۰ جوہرِ صدقتِ خفی شد در دروغ * ہمچو طعمِ روغن اندر طعمِ دوغ
آن دروغت این تنِ فانی بود * راست آن جانِ ربّانی بود
سالمًا این دوغِ تن پیدا و فاش * روغنِ جانِ اندرو فانی و لاش
تا فرستد حقِ رسولی بند * دوغِ را در خمرہ جنبانند
تا بجنباند بہنجار و بفن * تا بدانم من کہ پنہان بود من
۲۰۲۵ یا کلامِ بند کآنِ جُزْوَ اوست * در رود در گوشِ او کو وَحیِ جُوست
أُذُنِ مؤمن وَحیِ مارا داعی است * آنچنانِ گوشتی قرینِ داعی است
همچنانکِ گوشِ طفل از گفتِ مام * پُر شود ناطق شود او در کلام
ور نباشد طفل را گوشِ رَشَد * گفتِ مادر نشنود گنگی شود
دایما ہر کبرِ اصلی گنگ بود * ناطقِ آنکس شد کہ از مادر شنود
۲۰۴۰ دَانِکِ گوشِ کَر و گنگ از آفتیست * کہ پذیرای دَم و تعلیم نیست
آنکِ بی تعلیم بَد ناطقِ خداست * کہ صفاتِ او زعلتہا جُداست

Heading: Bul. در بیان. ABK Bul. باقیست. روح وحی کہ باقیست.

(۲۰۲۰) ABHK Bul. همچنانک روغن اندر متن دوغ. corr. in marg. H.

(۲۰۲۱) A روغت آن جان A. آن دروغت suppl. above گرچه دوغت A.

(۲۰۲۸) B گر نباشد.

(۲۰۴۰) AH دم تعلیم. In H و is suppl. above.

قاصدا سایل شدی در کاشفی * بر عوام ارچه که تو زان واقفی
 زانک نیم علم آمد این سؤال * هر برونی را نباشد این مجال
 هر سؤال از علم خیزد هر جواب * همچنانک خار و گل از خاک و آب
 ۲۰۱۰ هر ضلال از علم خیزد هم هدای * همچنانک نلخ و شیرین از ندا
 زآشنای خیزد این بغض و ولا * وز غذای خوش بود سقم و قوی
 مستفید اعجمی شد آن کلیم * نا عجمیانرا کند زین سر علم
 ما هم از وے اعجمی سازیم خویش * پاسخش آرم چون بیگانه پیش
 خرفروشان خصم یکدیگر شدند * تا کلید قفل آن عقد آمدند
 ۲۰۱۵ پس بفرمودش خدا اے ذولباب * چون پیرسیدے بیا بشنو جواب
 موسیٰ تخی بکار اندر زمین * تا تو خود هم وای دهی انصاف این
 چونک موسی گشت و شد گشتش تمام * خوشه‌هاش یافت خوبی و نظام
 داس بگرفت و مر آنرا می‌برید * پس ندا از غیب در گوش رسید
 که چرا کشتی کنی و پرورے * چون کالی یافت آنرا می‌برے
 ۲۰۲۰ گفت یا رب زان کنم ویران و پست * که در اینجا دانه هست و کاه هست
 دانه لایق نیست در انبار کاه * کاه در انبار گندم هر تباه
 نیست حکمت این دورا آمیختن * فرق واجب می‌کند در بیختن
 گفت این دانش تو از کی یافتی * که بدانش یبدری بر ساختی
 گفت تمیزم تو دادے اے خدا * گفت پس تمیز چون نبود مرا
 ۲۰۲۵ در خلائق رُوحهای پالک هست * رُوحهای تیره گُلناک هست
 این صدقها نیست در یک مرتبه * در یکی دُرست و در دیگر شبّه

همچنانک آن خار A (۲۰۰۹) . آن مجال B (۲۰۰۸)

قوی suppl. above شفا A. غذای AB Bul. (۲۰۱۱)

عجمیانرا suppl. above اعاجرا A (۲۰۱۲)

هدیگر, corr. in H. ABHK Bul. (۲۰۱۴)

کاه هست و دانه هست A (۲۰۲۰) . تا تو هم خود Bul. (۲۰۱۶)

تیره و گُلناک Bul. (۲۰۲۵) . هر دورا B (۲۰۲۲)

همچنانك چشم یبند بخواب * بی مه و خورشید ماه و آفتاب
نوم ما چون شد اخ الموت ای فلان * زین برادر آن برادر را بدان
ور بگویند که هست آن فرع این * مشنو آنرا اے مقلد بی یقین
ییبند خواب جانت وصف حال * که بیدارے نیینی بیست سال
۲۰۶۵ در پی تعیر آن تو عمرها * ی دوے سوے شہان با دها
که بگو آن خواب را تعیر چیست * فرع گفتن این چنین سررا سگبست
خواب عامست این و خود خواب خواص * باشد اصل اجبا و اختصاص
پیل باید نا چو خسپد اوستان * خواب یبند خطه هندوستان
خر نبیند هیچ هندستان بخواب * خر زهندستان نکردست اغتراب
۲۰۷۰ جان همچون پیل باید نیک زفت * تا بخواب او هند داند رفت نفت
ذکر هندستان کند پیل از طلب * پس مصور گردد آن ذکرش بشب
اذکروا الله کار هر اوباش نیست * ار رجعی بر پای هر قلاش نیست
لیک تو آیس مشو هم پیل باش * و نه پیلی در پی تبدیل باش
کیمیا سازان گردون را ببین * بشنو از میناگران هر دم طین
۲۰۷۵ نقش بندانند در جو فلك * کار سازانند پهر لی و لك
گر نبینی خلق مشکین جیبرا * بنگر ای شبگور این آسیب را
هر دم آسیبست بر ادراک تو * نبت نو نو رسته بین امر خاك تو
زین بد ابرهیم آذم دید خواب * بسط هندستان دل را بی حجاب
لاجرم زنجیرها را بردرید * مملکت برهم زد و شد ناپدید
۲۰۸۰ آن نشان دید هندستان بود * که جهد از خواب و دیوانه شود
یفشاند خاك بر تدبیرها * ی دراند حلقه زنجیرها

شد. باشد *i.e.* چون با suppl. after *om.* A (۲۰۶۲)

عامه ست ABHK (۲۰۶۷) B تفسیر آن (۲۰۶۵)

اذکر الله A (۲۰۷۲) خسپد او شبان AB Bul. (۲۰۶۸)

نبت تو A (۲۰۷۷) تذیل G (۲۰۷۴)

یا چو آدم کرده تلقینش خدا * بی حجاب مادر و دایه و ازا
 یا مسیحی که بتعلیم و دود * در ولادت ناطق آمد در وجود
 از برای دفع تهمت در ولاد * که نژادست از زنا و از فساد
 ۲۰۴۵ جنبشی بایست اندر اجتهاد * تا که دوغ آن روغن از دل باز داد
 روغن اندر دوغ باشد چون عَدَم * دوغ در هستی بر آورده عَلم
 آنک هستی می‌نماید هست پوست * و آنک فانی می‌نماید اصل اوست
 دوغ روغن ناگرفتست و کُهن * تا بنگزینی بنه خَرَجش مکن
 هین بگردانش بدانش دست دست * تا نماید آنچه پنهان کرده‌است
 ۲۰۵۰ ز آنک این فانی دلیل باقی‌است * لایه مستان دلیل ساقی‌است

مثال دیگر هم درین معنی،

هست بازیه‌ای آن شیرِ عَلم * مُخیرِی از بادهاے مُکَنَم
 گر نبودی جُبیش آن بادها * شیرِ مُرده گنجِ بَستی در هوا
 زان شنای بادرا گر آن صَباست * یا دَبُورست این بیان آن خفاست
 این بَلَن مانند آن شیرِ عَلم * فکر می‌جنباند اورا دمِ بَدَم
 ۲۰۵۵ فکر کان از مَشْرِق آید آن صَباست * و آنک از مَغرب دَبُور با وِباست
 مَشْرِق این بادِ فکرت دیگرست * مَغرب این بادِ فکرت زان سَرست
 مه جَهادست و بود شَرَفش جَهاد * جانِ جانِ جان بود شَرَفِ فُواد
 شرقِ خورشیدی که شد باطنِ فُروز * فُشَر و عَکس آن بود خورشیدِ روز
 ز آنک چون مرده بود تن بی لَهب * بیش او نه روز بنماید نه شب
 ۲۰۶۰ ورنه نباشد آن چو این باشد تمام * بی شب و بی روز دارد انتظام

شیر بی‌جان B (۲۰۵۲) . دایه و ازا GH (۲۰۴۲)

شرفش فواد B (۲۰۵۵) . خورشید است K (۲۰۵۷) . دَبُورست و وِباست B (۲۰۵۵)

باشد انتظام B (۲۰۶۰) . بی شب AH (۲۰۵۹)

آنچنان پُرسد ز دُود و دَرْد شاه * کہ نی یابید در وے راه آہ
خواست مردن قَالِش بی کار شد * عُمَر مانہ بود شہ بیدار شد
۲۰۹۰ شادی آمد ز بیداریش پیش * کہ ندیک بود اندر عمرِ خویش
کہ ز شادی خواست ہم فانی شدن * بس مطوَّق آمد این جان و بدن
از دَم غم می ببرد این چراغ * وز دَم شادے بمبرد اینت لاغ
در میان این دو مرگ او زندہ است * این مطوَّق شکل جای خندہ است
شاه با خود گفت شادی را سبب * آنچنان غم بود از تسیب رُب
۲۰۹۵ ای عجب یک چیز از یک رُوی مرگ * و آن زیک رُوی دگر احیا و برگ
آن یکی نَسبت بدان حالت هلاک * باز هر آن سوے دیگر امتساک
شادی تن سوی دنیاوے کمال * سوی روز عاقبت نقص و زوال
خندہ را در خواب هر تعییر خوان * گریہ گوید با دریغ و اندہان
گریہ را در خواب شادی و قَرَح * هست در تعییر ای صاحب مَرَح
۲۱۰۰ شاه اندیشید کین غم خود گذشت * لیک جان از جنس این بدظن گشت
ور رسد خاری چنین اندر قَدَم * کہ رُود گل یادگاری بایدم
چون فنار شد سبب بی منہی * پس گداین راہ را بندیم ما
صد دریچہ و دَر سوی مرگ لدیغ * می کند اندر گشادن زبغ زبغ
زبغ زبغ تلخ آن دَرہای مرگ * نشنود گوش حریص از حرصِ برگ
۲۱۰۵ از سوی تن دَر دہا بانگ دَرست * وز سوی خصمان جفا بانگ دَرست
جانِ سر بر خوان دمی فہرستِ طب * نارِ علّھا نظر کن مُلّہب

آہ راہ B. در وی راہ راہ A (۲۰۸۸)

کو ندیک Bul. (۲۰۹۰) بود و شہ A (۲۰۸۹)

این یکی K (۲۰۹۶) as in text. B Bul. پس. AGHK (۲۰۹۱)

A (۲۱۰۰) بدظن with شاد in marg. After this verse Bul. adds:

چشم زخی زین مبدا کہ رسد * یادگاری بایدم گر او رود

bis. بانگ درشت B (۲۱۰۵). اندر گشادی B. مرگ مُزیغ B (۲۱۰۴)

Bul. جان و سر. جانِ سر G. جانِ سر K (۲۱۰۶)

آنچنان که گفت پیغمبر زُور * که نشانِ آن بود اندر صدور
که نجافِ آرد از دارُ الْغُرور * هم انابت آرد اندر دارُ السُّرور
بهر شرح این حدیثِ مُصْطَفَى * داستانی بشنو اے یارِ صفا

حکایت آن پادشاهزاده کی پادشاهی حقیقی بوی روی نمود، یَوْمَ
يَفِرُّ الْهَرَّةُ مِنْ أَخِيهِ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ تقد وقت او شد، پادشاهی
این خاک توده کودک طبعان کی قلعه گیری نام کند آن کودک
کی چیره آید بر سر خاک توده بر آید و لاف زند کی قلعه مراست
کودکان دیگر بر وی رشک برند کی التُّرابُ رَبِيعُ الصَّبَّانِ،
آن پادشاهزاده چو از قید رنگها برست گفت من این خاکهای
رنگین را همان خاکِ دُونِ می گویم زر و اطلس و اکسون نمی گویم
من ازین اکسون رستم بیکسون رفتم، وَأَتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا
ارشاد حق را مُرور سالها حاجت نیست در قدرتِ کُنْ
فیکون هیچ کس سخن قابلیت نگوید،

۲۰۸۵ پادشاهی داشت يك بُرنا پسر * باطن و ظاهر مزین از هنر
خواب دید او کآن پسر ناگه بُرد * صافئ عالم بر آن شه گشت دُرد
خشک شد از تابِ آتشِ مَشْكِ او * که نماند از تَفَرِّ آتشِ اَشْتِ او

پیغامبر BGHK (۲۰۸۲)

Heading: Bul. پادشاه حقیقی. A om. الصبيان. Bul. چون از قید. The words
هیچ کس for کی. AB Bul. بیکسون جسم. G. Bul. are suppl. in marg. اکسون

ظاهر و باطن B (۲۰۸۵)

بدان شه K (۲۰۸۶)

شاه خود این صالحست آزاد اوست * فی اسیرِ حرصِ فرجست و گلوست
 مر اسیران را لقب کردند شاه * عکس چون کافور نام آن سیاه
 شد مفازه بادیۀ خون خوار نام * نیکبخت آن پیس را کردند عالم
 ۲۱۲۵ بر اسیرِ شهوت و خشم و امل * بر نوشته میر یا صدر اجل
 آن اسیران اجل را عالم داد * نام امیران اجل اندر بلاد
 صدر خوانندش که در صفِ نغال * جان او پسنست یعنی جاه و مال
 شاه چون با زاهدی خویشی گزید * این خبر در گوشِ خاتونان رسید

اختیار کردن پادشاه دختر درویش زاهدی را از جهت پسر
 و اعتراض کردن اهل حرم و ننگ داشتن ایشان از
 پیوندی درویش،

مادرِ شهزاده گنت از نقصِ عقل * شرط کفویت بود در عقلِ نقل
 ۲۱۲۰ تو زشج و بخلِ خواهی وز دها * تا ببندے پورِ مارا برگدا
 گفت صالح را گدا گفتن خطاست * کو غیُّ القلب امر داد خداست
 در قناعت می‌گریزد از تنی * نه از لئیمی و کسل همچون گدا
 قِلتی کان از قناعت وز تُفاست * آن ز فقر و قِلتِ دُوانِ جُداست
 حَبّه آن گر بیابد سَر نهد * وین ز گنجِ زر بهمت می‌جهد
 ۲۱۲۵ شه که او از حرصِ فصدِ هر حرام * می‌کند او را گدا گوید هُمام

(۲۱۲۲) A Bul. حرص و فرجست.

(۲۱۲۴) AB Bul. خون خواره. ABHK Bul. گوید for کردند, corr. in marg. H.

Heading: B شاه. B om. کردن after اعتراض. A اهل خانه حرم.

(۲۱۲۶) Bul. در عقل و نقل, and so corr. in K. B در شرع نقل.

(۲۱۲۰) ABH با گدا.

(۲۱۲۵) B شاه کو از حرص.

ز آن همه غُرْها درین خانه رَهست * هر دو گای پُر ز کُزْدُمها جَهست
 باد نَدست و چراغِم آبترے * زو بگیرام چراغِ دیگرے
 تا بود کر هر دو بکِ وافی شود * گر بیاد آن یکِ چراغ از جا رود
 ۴۱۱۰ همچو عارف کز تنِ ناقص چراغ * شمعِ دل افروخت از بهرِ فراغ
 نا که روزے کین بهیرد ناگهان * پیش چشمِ خود نهد او شمعِ جان
 او نکرد این فهم پس داد از غرَر * شمعِ فانی را بفانی دگر

عروس آوردن پادشاه فرزند خود را از خوفِ انقطاعِ نسل،

پس عروسی خواست باید بهرِ او * تا نماید زین تزوِج نَسْلِ رُو
 گر رود سوے فنا این باز باز * فرخِ او گردد ز بَعْدِ باز باز
 ۴۱۱۰ صورتِ این باز گر زینجا رود * معنی او در و لَدِ باقی بود
 بهرِ این فرمود آن شامِ نبیه * مُصْطَفٰی که الولَدِ سِرُّ اَیِّه
 بهرِ این معنی همه خالق از شَغَف * میآموزند طفلان را حَرْف
 تا بهمانند آن معانی در جهان * چون شود آن قَالِبِ ایشان نهان
 حق بِحِکْمَتِ حِرْصِشان دادست جد * بهرِ رُشدِ هر صغیرِ مُسْتَعِد
 ۴۱۲۰ من هم از بهرِ دوا مِ نَسْلِ خویش * جُفتِ خواهر پُورِ خود را خوب کیش
 دخترے خواهم ز نَسْلِ صالحی * فی ز نَسْلِ پادشاهی کالمی

ز کُزْدُمها (۴۱۰۷) BGHK, and H in marg. غُرْها as a variant. G

(۴۱۰۸) G بادِ with *idāfat*. Bul. (۴۱۰۹) کافی شود.

عارف که ازین ناقص چراغ AB. که از تن H (۴۱۱۰)

A Bul. این بهیرد A. تا کی روزی A (۴۱۱۱)

A Bul. از غرور G. این نکرد او فهم پس داد او ظفر B (۴۱۱۲)

از شغف AB (۴۱۱۷) Bul. نسل او (۴۱۱۳)

Bul. دادست و جد (۴۱۱۹) Bul. این قالب AK (۴۱۱۸)

Bul. پادشاه B Bul. (۴۱۲۱) طالمی.

پس یقین گشتش که مُطْلَق آن سَرِیست * چاره اورا بعد ازین لابه گریست
 سجد می کرد او که فرمانت رواست * غیر حق بر مُلْکِ حق فرمان کراست
 لیک این مسکین همی سوزد چو عُد * دست گیرش ای رحیم و ای وُدود
 تا زیا رَب یا رَب و افغان شاه * ساحرے اُستاد پیش آمد زراه

مستجاب شدن دعای پادشاه در خلاص پسرش از جادوی کابلی،

۴۱۶۰ او شنید بود از دُور این خبر * که اسیر پیره زن گشت آن پسر
 کآن عجزه بود اندر جادوی * بی نظیر و امین از مثل و دوی
 دست بر بالای دست ای فتنی * در فن و در زور تا ذات خدا
 منتهای دستها دست خداست * بحربی شک منتهای سیلهاست
 هم ازو گیرند مایه ابرها * هر بدو باشد نهایت سیل را
 ۴۱۶۵ گفت شاهش کین پسر از دست رفت * گفت اینک آمد درمان زفت
 نیست همتا زال را زین ساحران * جز من داهی رسید زان کران
 چون کف موسی بأمیر کردگار * نک بر آر من ز سحر او دمار
 که مرا این علم آمد زان طرف * نه ز شاگردی سحر مستخف
 آمد مرا بر گشایم سحر او * تا نماند شاهزاده زردرو
 ۴۱۷۰ سوی گورستان برو وقت سحر * پهلوی دیوار هست اسپد گور

which is given in marg. as a correction. B بیچارگیست. H بعد از آن A. چاره او. (۴۱۵۶)

BK Bul. (۴۱۵۷) and so corr. in marg. H. می کرد او که هم فرمان تراست.

Heading: Bul. پسر ازین جادوی.

از مثل دوی. A Bul. (۴۱۶۱) شد آن پسر B. که شنید بود B. (۴۱۶۰)

هم بدریا شد نهایت A (۴۱۶۴) Bul. منتهای جویهاست. (۴۱۶۲)

داهی زیرک In H (۴۱۶۶) این پسر AB Bul. (۴۱۶۵)

گنت گو شهر و قلاع اورا جهاز * یا نثار گوهر و دینار ریز
 گنت رو هر که غم دین برگزید * باقی غمها خدا از وے برید
 غالب آمد شاه و دادش دختری * از نژاد صالحی خوش جوهری
 در ملاحت خود نظیر خود نداشت * چهره اش تابان تر از خورشید چاشت
 ۲۱۴۰ حسن دختر این خصالش آنچنان * کز نکویی ننگجد در بیان
 صید دین کن تا رسد اندر تبّع * حُسن و مال و جاه و بخت مُنتفع
 آخرت قطارِ اُشتر دان بملک * در تبّع دُنیاش همچون پشم و پُشک
 پشم بگزینی شتر نبود ترا * ور بود اُشتر چه قیمت پشم را
 چون بر آمد این نکاح آن شاه را * با نژاد صالحان بی مرا
 ۲۱۴۵ از قضا کپیرکی جادو که بود * عاشق شهزاده با حُسن و جود
 جادوی کردش عجزه کابلی * کی برد زان رشکِ سحرِ بابلی
 شه پچه شد عاشق کپیر زشت * تا عروس و آن عروسی را بهشت
 یلک سیّه دیوی و کابولی زنی * گشت بر شهزاده ناگه ره زنی
 آن نودساله عجوزی گنه گس * نه خرد هشت آن ملک را و نه نس
 ۲۱۵۰ تا بسالی بود شهزاده اسیر * بوسه جایش نعل کفش گنه پیر
 صحبت کپیر اورا می درود * تا زکاهش نیم جانی مانده بود
 دیگران از ضعف وی با درد سر * او ز سحر سحر از خود بی خبر
 این جهان بر شاه چون زندان شد * وین پسر بر گریه شان خندان شد
 شاه بس بیچاره شد در بُرد و مات * روز و شب می کرد قُربان و زکات
 ۲۱۵۵ زانک هر چاره که می کرد آن پدر * عشق کپیرک همی شد بیشتر

هر کو غم Bul. (۲۱۴۷) . اورا چهیز H Bul. (۲۱۴۶)

خوش گوهری AH Bul. H. corr. in marg. از نژاد عالی AH (۲۱۴۸)

تخت و منتفع A (۲۱۴۱) . ننگجد در میان H (۲۱۴۰)

عجوز B Bul. (۲۱۴۹) . کابلی B (۲۱۴۸) . کپیرک B (۲۱۴۵)

بیچاره و در برد A (۲۱۵۴)

گفت رَو من یافتم دارُ الشُّرور * وا رهیدم از چَم دارُ الغُرور
همچنان باشد چو مؤمن راه یافت * سوی نور حق زطلمت رُوی نافست

در بیان آنک شهزاده آدمی پچه‌است خلیفه خداست پدرش
آدم صفی خلیفه حقّ مسجود ملائک و آن کمپیر کابلی
دنیاست که آدمی پچه را از پدر ببرید بسحر و انبیا و
اولیا آن طیب تدارک کننده،

اے برادر داندک شهزاده نُوے * در جهان کهنه زاده از نَوی
۴۱۹۰ کابلی جادو این دُنیاست کو * کرد مردانرا اسیر رنگ و بُو
چون در افگندت درین آلوده رُود * دم بدم میخوان و می دم ثلّ اَعُوذ
تا رهی زین جادوی و زین قلّی * استعاضت خواه از ربّ الفَلَق
زآن نبی دُنیا را سحّاره خواند * کو بافسون خلق را در چَه نشاند
هین فسون گرم دارد گند پیر * کرده شاهانرا دم گرمش اسیر
۴۱۹۵ در درون سینه نقّات اوست * عَقْدَهای سحر را اِنبات اوست
ساحره دنیا قوی دانا زنیست * حلّ سحر او پای عامه نیست
ور گشاده عَقْدِ اورا عقلها * انبیارا گی فرستاده خدا
هین طلب کن خوش دمی عَقْد گشا * رازدان یَفْعَلُ اللّهُ ما یَشا
هیچو ماهی بسته است او بشست * شاهزاده ماند سالی و تو شصت

رو بنافست B (۴۱۸۸)

Heading: A om. کبیرک A. خلیفه زاده خداست K Bul. بیان before در A om.

کنند Bul. کنند to و انبیا from

که بافسون A (۴۱۹۲). آلوده زود A (۴۱۹۱).

بسته کردت B (۴۱۹۹). گر گشادی B (۴۱۹۷).

سوی قبله باز کاو آن جای را * تا ببینی قدرت و صنع خدا
 بس درازست این حکایت تو ملول * زُبده را گویم رها کردم فضول
 آن گرهِهای گران را برگشاد * پس زبخت بُورِ شه را راه داد
 آن پسر با خویش آمد شد دوان * سوے تخت شاه با صد امتحان
 ۲۱۷۵ سجده کرد و بر زمین می زد دَقَن * در بَعل کرده پسر تیغ و کفن
 شاه آیین بست و اهل شهر شاد * و آن عروس ناامید بی مُراد
 عالم از سر زنده گشت و پُر فروز * ای عجب آن روز روز امروز روز
 يك عروسی کرد شاه اورا چنان * که جلاب قند بد پیش سگان
 جادوے کپیر از غصّه بُرد * رُوی و خوی زشت فا مالک سپرد
 ۲۱۸۰ شاهزاده در تعجب مانده بود * کز من او عقل و نظر چون در ربود
 نو عروسی دید همچون ماهِ حُسن * که می زد بر ملیحان راهِ حُسن
 گشت بی هوش و بُرو اندر فتاد * تا سه روز از جسم وی گم شد فُواد
 سه شبانروز او زخود بی هوش گشت * تا که خلق از غشی او پرجوش گشت
 از گلاب و انر علاج آمد بخود * اندک اندک فهم گشتش نیک و بد
 ۲۱۸۵ بعد سالی گفت شاهش در سخن * کای پسر یاد آر از آن یارِ کهن
 یاد آور زان فصیح و زان فراش * نا بدین حد بی وفا و مُرمباش

(۲۱۷۲) B گذشتم از فضل. After this verse a later hand has added in marg. H:

سوی گورستان برفت آن شاه زود * گور را آن شاه در دم بر گشود
 جادو بها دید پنهان اندر او * صد گره بر بسته بر یکنار مو
 این دو بیت در بعضی نسخ دیده شد لیکن ظاهر آنست که نه از جناب پیر هست والله اعلم
 اما درین معنی مناسبت دارد بنابراین در معنی تقدیر خواهد کرد

جلاب و قند AH. کرد شه AH (۲۱۷۸). بی امید نامراد B (۲۱۷۶).

با مالک Bul. (۲۱۷۹).

از چشم او B. از جسم او AH Bul. (۲۱۸۲).

که پسر یاد آر Bul. در رمز B. در رمز H. در مزج یاد آر A apparently (۲۱۸۵).

and so H in marg.

و شر مباح A. و آن فراش AH (۲۱۸۶).

۲۲۲۰ از قُصور چشم باشد آن عِثار * که نبیند شیب و بالا کُوروار
 بُوی پیراهانِ یوسف کن سَند * زآنک بُویش چشم روشن می‌کند
 صورتِ پنهان و آن نور جین * کرده چشم انبیا را دُوربین
 نور آن رُخسار برهاند زنار * هین مشو قانع بنور مُستعار
 چشم را این نور حالی بین کند * جسم و عقل و روح را گرگین کند
 ۲۲۲۵ صورتش نورست و در تحقیق نار * گر ضیا خواهی دودست از وی بدار
 دمر بدم در رُو فتد هر جا رود * دیدک و جالی که حالی بین بود
 دُور ببیند دُوربین بی‌هنر * همچنانک دُور دیدن خواب در
 خفته باشی بر لب جو خشک لب * می‌دوی سوی سراب اندر طلب
 دُور می‌بینی سراب و می‌دوی * عاشق آن بینش خود می‌شود
 ۲۲۳۰ می‌زنی در خواب با یاران تو لاف * که منم بینادل و پرده‌شکاف
 نک بدان سوا آب دیدم هین شتاب * تا رویم آنجا و آن باشد سراب
 هر قدر زین آب تازی دُورتر * دَوَدوان سوی سراب با غرر
 عین آن عزمت حجاب این شد * که بتو پیوسته‌است و آمد
 بس کسا عزی بجایی می‌کند * از مقامی گان غرض در وی بود
 ۲۲۳۵ دید و لاف خفته می‌ناید بکار * جز خیالی نیست دست از وی بدار
 خوابناکی لیک هم بر راه خُسپ * الله الله بر ره الله خُسپ
 تا بود که سالکی بر تو زند * از خیالات نعاست برگند
 خفته را گر فکر گردد همچو موی * او از آن دِقَت نیابد راه گوی
 فکر خفته گر دوتا و گر سه‌تاست * هم خطا اندر خطا اندر خطاست

H. باشد آن عنور عثار, with suppl. above. A. باشد آن عنور H (۲۲۲۰)
 شیب و بالا را چهار Bul. K. کوروار suppl. above. شیب و بالا را زور.

و. A om. (۲۲۲۵). چشم و عقل BK. چشم عقل A (۲۲۲۴).

دیدک جالی A. بر رو فتد Bul. (۲۲۲۶).

در دودین خواب در A. دوربین بی‌هنر A (۲۲۲۷).

نیک هم Bul. (۲۲۲۶). با غرر H (۲۲۲۲). آن جنبش خود Bul. (۲۲۲۹).

۲۲۰۰ شصت سال از شستِ او در محنتی * نه خوشی نه بر طریق سستی
 فاسفی بَدَبَحَتْ نه دُنْیَاَتِ خوب * نه رهید از وبال و از دُنب
 نفخِ او این عُنْدَهَارَا سخت کرد * پس طلب کن نفخه خَلَاقِ فَرْد
 تا نَفَخْتُ فِیهِ مِنْ رُوحِی نَرَا * وَا رِهَانِد زین و گوید برتر
 جز بِنَفَخِ حق نسوزد نفخِ سَحَر * نَفَخِ قَهْرست این و آن دَم نَفَخِ مَهر
 ۲۲۰۵ رحمتِ او سابق است از قَهْرِ او * سابقی خواهی بَرَوِ سابقِ بَحو
 تا رسی اندر نَفْسِ زُوجَتِ * کای شَمِ مسحور اینک مَخْرَجَتِ
 با وجودِ زَالِ نَآید انْحِلَالِ * در شیکه و در برِ آن پُر دلال
 نه بگفتست آن سِرَاجِ اُمْتَانِ * این جهان و آن جهانرا صَرْتَانِ
 پس وصالِ این فراقِ آن بود * صَحَّتِ این تِنِ سَقَامِ جان بود
 ۲۲۱۰ سخت می آید فراقِ این مَهر * پس فراقِ آن مَقَر دان سخت تر
 چون فراقِ نقشِ سخت آید ترا * تا چه سخت آید زَنَقَاشِ جُدا
 ای که صبرت نیست از دنیایِ دُن * چونتِ صبرست از خدا ای دوست چون
 چونکِ صبرت نیست زین آبِ سیاه * چون صَبُوری دارے از چشْمِ اله
 چونکِ بی این شُرَبِ کم داری سُکُونِ * چون ز آبِ راری جُدا وز بِشَرَبُونِ
 ۲۲۱۵ گر بینی یَکِ نَفْسِ حُسْنِ وُدودِ * اندر آتش افگنی جان و وجود
 جیفه بینی بعد از آن این شُرَبِ را * چون بینی کَر و فَر قُربِ را
 همچو شه زاده رسی در یارِ خویش * پس برون آری ز پا تو خارِ خویش
 جهد کن در بی خودی خود را بیاب * زودتر وَاَللّهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ
 هر زمانی هین مشو با خویش جُفت * هر زمان چون خر در آب و گِل میفت

در پر آن A. و. A (۲۲۰۷) GH (۲۲۰۴) as in text. نفخ مهر

زَنَقَاشِ خدا A. فریق نقش A (۲۲۱۱). آن for این A (۲۲۱۰).

صبر چون داری زحق ای دوست چون Bul. (۲۲۱۲)

جانرا چو عود B (۲۲۱۵) B om. (۲۲۱۴)

In A the hemistichs are transposed, but the error is indicated. (۲۲۱۶)

هر زمان مانند خر در گِل میفت B (۲۲۱۹)

۲۲۵۵ با پدر از تو جفایی می‌رود * آن پدر در چشم تو سگ می‌شود
آن پدر سگ نیست تأثیر جفاست * که چنان رحمت نظر را سگ‌نماست
گرگ می‌دیدند یوسف را بچشم * چونک اخوان را حسودی بود و خشم
با پدر چون صلح کردی خشم رفت * آن سگی شد گشت بابا یار تفت

بیان آنک مجموع عالم صورت عقل گشت چون با عقل کل
بکثر روی جفا کردی صورت عالم ترا غم فزاید اغلب احوال
چنانک دل با پدر بد کردی صورت پدر غم فزاید ترا و نتوانی
رویش را دیدن اگرچه پیش از آن نور دیده بوده
باشد و راحت جان،

کل عالم صورت عقل کل است * کوست بابای هر آنک اهل قل است
۲۲۶۰ چون کسی با عقل کل کفران فزود * صورت کل پیش او هم سگ نمود
صلح کن با این پدر عاقی بهل * تا که فرش زر نماید آب و گل
پس قیامت نقد حال تو بود * پیش تو چرخ و زمین مبدل شود
من که صلح دایما با این پدر * این جهان چون جنتسم در نظر
هر زمان تو صورتی و نو جمال * تا ز نو دیدن فرو میرد ملال
۲۲۶۵ من همی بینم جهان را پر نعیم * آباها از چشمها جوشان مُقیم
بانگ آتش می‌رسد در گوش من * مست می‌گردد ضمیر و هوش من
شاخها رقصان شد چون تایان * برگها کفزن مثال مُطربان

این پدر A (۲۲۵۶) . از پدر با تو A (۲۲۵۵)

Heading: Bul. در اغلب A om. بد کردی G om. بد کردی، which is suppl. in marg.

هر آنک B (۲۲۵۹)

۲۲۴۰ موج بر وی می‌زند بی احتراز * خفته بویان در بیابانِ دراز
خفته می‌بیند عطش‌های شدید * آبِ أَقْرَبُ مِنْهُ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

حکایت آن زاهد کی در سال قحط شاد و خندان بود با مفلسی
و بسیاری عیال و خلق می‌مردند از گرسنگی گفتندش چه
هنگام شادیست کی هنگام صد تعزیتست گفت مرا باری نیست،

همچنان کان زاهد اندر سال قحط * بود او خندان و گریان جمله رَهْطِ
پس بگفتندش چه جای خنده است * قحط بیخِ مؤمنان بر کده است
رحمت از ما چشمِ خود بر دوختست * ز آفتاب تیز صحرا سوخته است
۲۲۴۵ کشت و باغ و رز سیه استاده است * در زمینِ نَمِ نیست نه بالا نه پست
خلق می‌میرند زین قحط و عذاب * ده ده و صد صد چوماهی دُور از آب
بر مسلمانان نی‌آری تو رَحْم * مؤمنان خویشتند و یك تن شَمِّ و لَحْمِ
رَنجِ یك جزوی زن رنج همه است * گر کمِ صَلَح است یا خود مَلَحْه است
گفت در چشمِ شما قحطست این * پیش چشم چون بهشتست این زمین
۲۲۵۰ من هی‌بینم بهر دشت و مکان * خوشها انبه رسیده تا میان
خوشها در موج از باد صبا * پُر بیابان سبزتر از گدنا
زآزمون من دست بر وی می‌زنم * دست و چشمِ خویش را چون برکنم
یارِ فرعون تنید ای قومِ دون * زآن نماید مرثا را نیلِ خون
یارِ موسی خرد گردید زود * تا نماند خون و بیند آبِ رود

تشنه او اندر بیابان دراز B (۲۲۴۰)

Heading: Bul. گفت باری مراست A. که چه هنگام Bul. کثرت عیال.

بالا و پست A. Bul. and so H (۲۲۴۵) بی بالا فی پست.

باز فرعون A (۲۲۵۲). بر بیابان A (۲۲۵۱). خویشتند یك تن A (۲۲۴۷).

باز موسی A (۲۲۵۴).

قشره‌ای خشک را جا آتش است * قشر پیوسته به مغز جان خوش است
 مغز خود از مرتبه خوش برترست * برترست از خوش که لذت گسترست
 ۲۲۸۵ این سخن پایان ندارد باز گرد * تا بر آرد موسم از بجزر گرد
 در خور عقل عوام این گفته شد * از سخن باقی آن بنهفته شد
 زر عقل ریزه است ای مهم * بر قراضه مهر سکه چون نیم
 عقل تو قسمت شد بر صد مهم * بر هزاران آرزو و طم و ریم
 جمع باید کرد اجزایا بعشق * تا شوی خوش چون سمرقند و دیمش
 ۲۲۹۰ جو جوی چون گردی ز آشتیاب * پس توان زد بر تو سکه پادشاه
 ور زینقالی شوی افزون تو خلم * از نو سازد شه یکی زرینه جام
 پس برو هر نام و هر القاب شاه * باشد و هر صورنش ای وصل خواه
 تا که معشوق بود هم نان هم آب * هر چراغ و شاهد و نقل و شراب
 جمع کن خود را جماعت رحمت * تا توانم با تو گفتن آنچه هست
 ۲۲۹۵ زانک گفتن از برای باور بست * جان شرک از باوری حق بر بست
 جان قسمت گشته بر حشوم فلک * در میان شصت سودا مشترک
 پس خموشی به دهد اورا ثبوت * پس جواب احفان آمد سکوت
 این همی دانم ولی مستی تن * یگشاید بی مراد من دهن
 آنچنانک از عطسه و از خامیاز * این دهان گردد بناخواه تو باز

جان آتش است A (۲۲۸۳)

مغز خود را مرتبه A (۲۲۸۴)

این سخن ABK (۲۲۸۶)

مهر و سکه AB (۲۲۸۷)

شاه یک زرینه B (۲۲۹۱)

نان و آب AH (۲۲۹۲)

یاوری حق A. یاوریست A (۲۲۹۵)

خموشی چه دهد A (۲۲۹۷)

برقِ آینه‌ست لامع از نَمَد * گر نماید آینه تا چون بود
از هزاران می‌نگویم من یکی * زآنک آگدست هر گوش از شکی
۲۲۷۰ پیش و هم این گفت مژده دادنت * عقل گوید مژده چه نقدِ منست

قصهٔ فرزندانِ عَزِیر علیه السّلم کی از پدر احوال پدر می‌پرسیدند
می‌گفت آری دیدمش می‌آید بعضی شناختندش بیهوش شدند بعضی
شناختند می‌گفتند خود مژده داد این بیهوش شدن چیست،

همچو پورانِ عَزِیر اندر گذر * آمد پُرسانِ زاحوالِ پدر
گشته ایشان پیر و باباشان جوان * پس پدرشان پیش آمد ناگهان
پس پرسیدند ازو کای ره‌گذر * از عَزِیر ما عجب دارم خبر
که کسی مان گفت کامروز آن سَنَد * بعدِ نومیدی زیرون می‌رسد
۲۲۷۰ گفت آری بعدِ من خواهد رسید * آن یکی خوش شد چو این مژده شنید
بانگ می‌زد کای می‌شیر باش شاد * و آن دگر بشناخت بیهوش افتاد
که چه جای مژده‌است ای خیره‌سر * که در افتادم در کانِ شکر
و هم‌را مژده‌ست و پیشِ عقل نقد * زآنک چشمِ و هم شد محبوبِ نقد
کافران را دزد و مؤمن را بشیر * لیک نقدِ حال در چشمِ بصیر
۲۲۸۰ زآنک عاشق در دمِ نقدست مست * لاجرم از کفر و ایمان برترست
کفر و ایمان هر دو خود دربانِ اوست * کوست مغز و کفر و دینِ او را دو پوست
کفرِ قشرِ خشکِ رُو بر تافته * باز ایمانِ قشرِ لذت یافته

(۲۲۶۸) A in marg. خود for تا.

Heading: ABK om. علیه السّلم. B عزیر میگفت آری. ABK Bul. چيست. این بیهوشی چیست.

(۲۲۷۴) Bul. امروز. (۲۲۷۴) K پس for چون.

(۲۲۷۰) AB آن مژده.

(۲۲۸۰) Bul. دمدم نقدست و مست.

این خرد از گور و خاکی نگذرد * وین قَدَمِ عرصهٔ عجایب نسپرد
 زین قَدَمِ وین عقل رَوِ یزار شو * چشمِ غیبی جوی و برخوردار شو
 همچو موسی نور کی یابد زجیب * سخرهٔ اُستاد و شاگردِ کتاب
 ۲۲۱۵ زین نظر وین عقل ناید جز دوار * پس نظر بگذار و بگزین انتظار
 از سخن گوی مجوسید ارتفاع * منظر را به زگفتن استماع
 منْصَبِ تعلیم نوعِ شهونست * هر خیالِ شهونی در ره بُنست
 گر بفضلش پی بردی هر فضول * کی فرستادی خدا چندین رسول
 عقلِ جزوی همچو برقست و درخش * در درختی کی توان شد سوی و خش
 ۲۲۲۰ نیست نورِ برق بهر رهبری * بلك امرست ابر را که یگری
 برقِ عقلِ ما برای گریه است * تا بگردد نیستی در شوق هست
 عقلِ کودکِ گفت بر کتاب تن * لیک نتواند بخود آموختن
 عقلِ رنجور آردش سوی طیب * لیک نبود در دوا عقلش مُصیب
 نك شیاطین سوی گردون می شدند * گوش بر اسرارِ بالا می زدند
 ۲۲۲۵ می رسیدند اندکی زان رازها * تا شهب می رانندشان زود از سما
 که روید آنجا رسولی آمدست * هرچ می خواهید زو آید بدست
 گر هی جوید دُر بی بها * اَدْخُلُوا الْأَبْیَاتَ مِنْ أَبْوَابِهَا
 می زن آن حلقهٔ دَر و بر باب بیست * از سوه بامر فلکتنان راه نیست
 نیست حاجتتان بدین راه دراز * خاکی را داده ایم اسرارِ رامن
 ۲۲۳۰ پیش او آید اگر خاین نیبد * نیشکر گردید ازو گرچه نیبد
 سبزه رو یاند زخاکت آن دلیل * نیست کم از سُمِ اسبِ جبرئیل
 سبزه گردد تازه گردی در نوی * گر تو خاکِ اسبِ جبرئیل شوی

گور خاکی A (۲۲۱۲)

شاگرد کتب Bul. (۲۲۱۴)

خیالی A Bul. نوعی B (۲۲۱۷)

ره بردی A (۲۲۱۸)

بر شوق AH (۲۲۲۱), corr. in H.

ازو آید B (۲۲۲۶)

گردید اگرچه خود نیبد B (۲۲۲۰)

از نوی Bul. (۲۲۲۲)

تفسیر این حدیث کی اِلَیَّ لَا سْتَغْفِرُ اللَّهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ
سَبْعِينَ مَرَّةً،

۲۲۰۰ همچو پیغمبر زگفتن وز نثار * نوبه آرمر رُوز من هفتاد بار
لیک آن مستی شود توبه‌شکن * مُنِی است این مستی تن جامه‌کن
حکمت اظهار تاریخ دراز * مستی انداخت بر دانای راز
راز پنهان با چین طبل و علم * آب جوشان گشته از جَفَّ الْقَلَمِ
رحمت بی‌حد روانه هر زمان * خفته‌اید از دَرکِ آن ای مردمان
۲۲۰۵ جامه خفته خورد از جوی آب * خفته اندر خواب جویای سراب
می‌دود کآنجای بُوی آب هست * زین تفکر راه را بر خویش بست
ز آنک آنجا گفت زینجا دُور شد * بر خیالی از حق مهجور شد
دُور بینانند و بس خفته‌روان * رحمتی آریدشان ای ره‌روان
من ندیدم نشنگی خواب آورد * خواب آرد نشنگی بی‌خرد
۲۲۱۰ خود خرد آنست کو از حق چرید * نه خرد کآنها عطارد آورید

• بیان آنک عقل جزوی تا بگور بیش نبیند در باقی مقلد
اولیا و انبیاست،

بیش‌بینی این خرد ناگور بود * و آن صاحب‌دل بنفع صور بود

Heading: ABK Bul. در تفسیر Bul. حدیث شریف.

حکمت و اظهار B (۲۲۰۲) . پیغامبر ABGHK (۲۲۰۰)

می‌رود BHK (۲۲۰۶) . جویان سراب K (۲۲۰۵) . دوانه A (۲۲۰۴)

عطارد آفرید A (۲۲۱۰) . ازینجا B (۲۲۰۷)

Heading: A Bul. و انبیا و اولیاست.

بنفع H. G. corr. in marg. H. بیش‌بینی آن بنفع صور بود AH (۲۲۱۱)

ورنه گرچه مُسْنَعَد و قابلی * مَسَخ گردی تو زلافِ کاملی
 ۲۴۵۰ هم زاستعداد و مانی اگر * سَرگشی زاستادِ راز و با خبر
 صبر کن در موزه دوزی تو هنوز * و ر بوی بی صبر گردی پاره دوز
 کهنه دوزان گر بُدیشان صبر و حلم * جمله نو دوزان شدندی هم بعلم
 بس بکوشی و باختر از کلّال * هم تو گویی خویش کالْعَقْلُ عَقَال
 همچو آن مردِ مُفَاسِّف روزِ مرگ * عقل را می دید بس بی بال و برگ
 ۲۴۵۵ بی غرض می کرد آن تم اعتراف * کز ذکاوت راندیم اسب از گراف
 از غروری سَرکشیدیم از رجال * آشنا کردیم در بحر خیال
 آشنا هیجست اندر بحرِ رُوح * نیست اینجا چاره جز کشتی نوح
 این چنین فرمود آن شاهِ رُسل * که منم کشتی درین دریای کُل
 یا کسی کو در بصیرت های من * شد خلیفه راستی بر جای من
 ۲۴۶۰ کشتی نوحیم در دریا که تا * رُو نگردانی ز کشتی اے فَتّی
 همچو کنعان سوی هرکوهی مرو * از نبی لا عاصمَ الْیَوْمَ شنو
 می نماید پست این کشتی زبند * می نماید کوه فکرت بس بلند
 پست منگر هان و هان این پست را * بنگر آن فضل حق پیوست را
 در عُلُو کوه فکرت کم نگر * که یکی موجش کند زبر و زبر
 ۲۴۶۵ گر تو کنعانی نداری باورم * کرد و صد چندین نصیحت پرورم
 گوش کنعان کی پذیرد این کلام * که برُو مهرِ خداست و ختام
 کی گذارد موعظه بر مهرِ حق * کی بگرداند حَدَث حَکَم سَق
 لیک می گویم حدیث خوش پپی * بر امید آنک تو کنعان نه

راز is given as a variant of راد (۲۴۵۰) ABHK Bul. om. و.

۲۴۵۷) AB Bul. اینجا. ۲۴۵۴) Bul. بی بار و برگ. ۲۴۵۴) Bul. پس بکوش.

در بلدی کوه. ۲۴۶۴) ABHK Bul. هان هان. ۲۴۶۴) Bul.

۲۴۶۵) A Bul. نصیحت آورم, which is given in H as a variant.

۲۴۶۸) Bul. کنعان نبی.

سبزهٔ جان بخش کآنرا سامری * کرد در گوساله تاشد گوهری
 جان گرفت و بانگ زد زآن سبزه او * آنچنان بانگی که شد فتنهٔ عدو
 ۲۲۳۵ گرامین آید سوی اهلِ راز * و رهید از سرکله مانند باز
 سرکلاه چشم بند گوش بند * که ازو بازست مسکین و نژند
 زآن کله مر چشم بازانرا سدست * که همهٔ میثس سوی جنس خودست
 چون بُرید از جنس با شه گشت یار * بر گشاید چشم اورا بازدار
 راند دیوانرا حق از مرصادِ خویش * عقلِ جزوی را زاستبدادِ خویش
 ۲۲۴۰ که سری کم کن نه تو مُستبد * بلک شاگردِ دلی و مُستعد
 رو بر دل رو که تو جزو دلی * هین که بند پادشاه عادل
 بندگی او به از سلطانیست * که انا خیر دَمِ شیطانِست
 فرق بین و برگزین تو ای حبیس * بندگی آدم از یکمِ بلیس
 گفت آنک هست خورشیدِ ره او * حرفِ طوبی هرکه ذلتِ نفسِه
 ۲۲۴۵ سایهٔ طوبی بین و خوش بحسب * سربنه در سایه بی سرکش بحسب
 ظلّ ذلتِ نفسِه خوش مضجعِست * مُستعدّ آن صفارا مهجعِست
 گرازمین سایه روی سوی منی * زود طاغی گردی و ره گم کنی

بیان آنک یا ایها الذین آمنوا لا تقدّموا بین یدی الله ورسوله،
 چون نبی نیستی زامت باش * چونک سلطان نه رعیت باش
 پس برو خاموش باش از انقیاد * زیر ظلّ امرِ شیخ و اوستاد

زود بر دل رو Bul. (۲۲۴۱). گه مخور خودرا نه B (۲۲۴۰). و گوش بند Bul. (۲۲۳۶)

Heading: After ۱. پس رو خاموش باش از خود زحمتی و رای متراش A has رعیت باش
 and so BK, which have رای متراش. A later hand has written in G the same words
 which occur in BK. The text of H is illegible here. Bul. has:

پسرو خامشان و خاموش باش * وز خودی رای و زحمتی متراش
 شیخ با مُراد AH Bul. زیر سایهٔ. پس رو خاموش AB Bul. (۲۲۴۸)

۲۲۸۰ کم ہی آفتی تو در رُو بہرِ چبست * یا مگر خود جانِ پاکت دولتیست
 در سر آیم ہر دم و زانو زخم * بوز و زانو زانِ خطا پُر خون کم
 کثر شود پالان و رختم بر سرم * وز مُکاری ہر زمان زخمی خورم
 همچو کم عقلی کہ از عقل تباه * بشکست توبہ بہر دم در گناہ
 مسخرہ ابلیس گردد در زمن * از ضعیفی رأی آن توبہ شکن
 ۲۲۸۵ در سر آید ہر زمان چون اسبِ لنگ * کہ بود بارش گران و راہ سنگ
 می خورد از غیب بر سر زخم او * از شکست توبہ آن ادب ازخو
 باز توبہ می کند با رأی سست * دیو یک نف کرد و توبہش را سگست
 ضعف اندر ضعف و کبرش آچنان * کہ بخواری بنگرد در واصلان
 ای شتر کہ تو مثالِ مؤمنی * کم فتنی در رُو و کم بینی زنی
 ۲۲۹۰ تو چہ داری کہ چنین بی آفتی * بی عناری و کم اندر رُو فتنی
 گنت گرچہ ہر سعادت از خداست * در میان ما و تو بس فرقہاست
 سربلندم من دو چشم من بلند * بینش عاف امانت از گزند
 از سر کہ من ببینم پایِ کوه * ہر گو و ہموار را من تُو تُوہ
 همچنان کہ دید آن صدرِ اجل * بیشِ کارِ خویش تا روزِ اجل
 ۲۲۹۵ آتی خواهد بود بعدِ بیست سال * داند اندر حال آن نیکو خصال
 حالِ خود تنها ندید آن متقی * بلک حالِ مغربی و مشرقی
 نوم در چشم و دلش سازد سکن * بہر چہ سازد پیِ حبِّ الوطن
 همچو یوسف کو بدید اولِ بخواب * کہ سجودش کرد ماہ و آفتاب

تو بر رو B. تو در رُو A. (۲۲۸۰)

ہر زمان زانو زخم A. بر سر آیم B. (۲۲۸۱)

از گناہ AH. (۲۲۸۲)

شکست A. Bul. توبہش را AG. (۲۲۸۷)

بر رو B. (۲۲۸۹)

چشم عالی را امانت Bul. (۲۲۹۲)

دید اندر حال K. Bul. (۲۲۹۵)

تخرہ ابلیس A. Bul. (۲۲۸۴)

بر واصلان Bul. (۲۲۸۸)

بی عنوری B. (۲۲۹۰)

آخر این اقرار خواهی کرد هین * هم زاوّل روزِ آخر را ببین
 ۲۲۷۰ می‌توانی دید آخر را مکن * چشمِ آخرینست را کُور، گَهَن
 هرکِ آخرین بود مسعودوار * نودش هر دم زره رفتنِ عَنّار
 گر نخواهی هر دم این خُفت‌خیز * کن زخاکِ پایِ مردے چشمِ نیز
 کُحلِ دید ساز خاکِ پاش را * نا بیندازی سَرِ اوباش را
 که ازین شاگردی و زین افتقار * سوزنی باشی شوی نو ذوالنّقار
 ۲۲۷۰ سُرْمه کن تو خاکِ هر بگریه را * هم بسوزد هم بسازد دیده را
 چشمِ اُشتر زان بود بس نُوَر بار - کو خورد انرا بهرِ نور، چشمِ خار

قصهٔ شکایت استر با شتر کی من بسیار در رُو می‌افتم
 در راه رفتن تو کم در رُو می‌آیی این چراست، و جواب
 گفتن شتر اُورا،

اُشتری را دید روزی استری * چونک با او جمع شد در آخری
 گفت من بسیار می‌افتم بُرُو * در گریه و راه و در بازار و کو
 خاصه از بالای گَه تا زیرِ کوه * در سر آیم هر زمانی از شکوه

کُور و کهن. ABHK Bul. (۲۲۷۰) روز with *sukân* as in text. (۲۲۶۹) G.

بره رفتن. ABHK Bul. هرکه آخرین بود از دور دور B. مسعود دار A. (۲۲۷۱)
 in H. B. نبود او هر دم بره رفتن عنور with او suppl. above.

H. HK Bul. (۲۲۷۲) خفت و خیز. H. مردی, with م written as a variant above the final letter.

و این افتقار B. (۲۲۷۴)

Heading: Bul. در روی می‌آیی. A. رفتن. B. om. استری باشتری.
 B. گفتن شتر استرا, and so Bul.

گریه راه A. (۲۲۷۸)

بر سر آیم B. (۲۲۷۹)

آن بَدِ عاریتی باشد که او * آرد اقرار و شود او توبه جُو
 همچو آدم زلّش عاریّه بود * لاجرم اندر زمان توبه نمود
 ۲۴۱۰ چونک اصلی بود جُرمِ آن بلیس * ره نبودش جانبِ توبه نفیس
 رَو که رستی از خود و از خُویِ بَد * واز زبانه نام و از دندانِ دَد
 رَو که اکنون دست در دولت زدی * در فگندی خود بیخت سَرمدی
 اُدْخُلِ تو فِ عِبَادِی یافتی * اُدْخُلِ فِ جَنَّتِی در یافتی
 در عبادش راه کردی خویش را * رفتی اندر خلد از راهِ خفا
 ۲۴۲۰ اِهْدِنَا گفتی صراطِ مُسْتَقِیم * دستِ تو بگرفت و بُردت تا نَعِیم
 نار بودی نور گشتی ای عزیز * غُورِه بودی گشتی انگور و مویز
 اختری بودی شدی تو آفتاب * شاد باش الله اَعْلَمُ بِالْصَّوَابِ
 ای ضیاء اَحَقُّ حُسامِ الدّین بگیر * شهید خویش اندر فگن در حوضِ شیر
 تا رهد آن شیر از تغیرِ طعم * یابد از بحرِ مَرّه تکثیرِ طعم
 ۲۴۳۰ مُتَّصِل گردد بدان بحرِ اَلْسَت * چونک شد دریا زهرِ تغیرِ رست
 مَفْدَی یابد در آن بحرِ عسل * آفتی را نبود اندر وے عمل
 غُرّه کن شیروارِ ای شیرِ حق * تا رود آن غُرّه بر هفتم طبق
 چه خبر جانِ ملولِ سیرا * گِ شناسد موش غُرّه شیرا
 بر نویس احوالِ خود با آبِ زر * بهرِ هر دریادلی نیکوگهر
 ۲۴۴۰ آبِ نیلست این حدیثِ جان فزا * یا رَبِّش در چشمِ قَبْطِی خون نَها

وز خوی AH. کی رستی A (۲۴۱۶)

در یافتی A Bul. in the second hemistich. فادخلی تو Bul. (۲۴۱۸)

و برد آن تا نَعِیم B (۲۴۲۰)

تا هفتم B (۲۴۲۷)

از پس ده سال بلك بيشتر * آنچ يوسف ديد بد بر كرد سر
 نیست آن يَنْظُرُ بُنُورَ اللَّهِ كِزاف * نور ربّانی بود گردون شکاف
 نیست اندر چشم نو آن نور رو * هستی اندر حق حیوانی گرو
 تو زضعف چشم بینی پیش پا * تو ضعیف و هم ضعیفت پیشوا
 پیشوا چشمست دست و پای را * کو ببیند جای را ناجای را
 دیگر آنک چشم من روشن ترست * دیگر آنک خلقت من اظهرست
 زآنک هستم من زاولاد حلال * نه زاولاد زنا و اهل ضلال
 تو زاولاد زنا بی گمان * تیر کز پرد چو بد باشد کمان

تصدیق کردن استر جوابهای شتر را و اقرار آوردن بفضل
 او بر خود و ازو استعانت خواستن و بدو پناه گرفتن بصدق
 و نواختن شتر او را و ره نمودن و یاری دادن پدران و شاهانه،
 گفت اسر راست گفתי ای شتر * این بگفت و چشم کرد از اشک پر
 ساعتی بگریست و در پایش فتاد * گفت ای بگزیده ربّ العباد
 چه زیان دارد گراز فرخندگی * در پذیری نو مرا در بندگی
 گفت چون اقرار کردی پیش من * رو که رستی تو زافات زمن
 دادی انصاف و رهیدی از بلا * تو عدو بودی شدی زاهل ولا
 خوی بد در ذات تو اصلی نبود * کز بد اصلی نیاید جز جُعود

(۳۴۰۱) ABH هست اندر حسّ corr. in H.

(۳۴۰۲) A جای و هم ناجای را with و هم suppl. above.

(۳۴۰۴) A اظهرست. (۳۴۰۶) B چو کز باشد.

Heading: B جوابات اشتر را. Bul. نواختن اشتر استر را.

(۳۴۱۱) GH ولا as in text.

(۳۴۱۲) B ذات او.

۲۴۴۵ ای برادر این گِرِه را چاره چیست * گفت این را او خورد کو مُتْقِیست
 مُتْقِی آنست کو بیزار شد * از ره فرعون و موسی و امر شد
 قوم موسی شو بخور این آبرا * صلح کن با مه بین مهتاب را
 صد هزاران ظلمتست از خشم تو * بر عبادِ الله اندر چشم تو
 خشم بنشان چشم بگشا شاد شو * عبرت از یاران بگیر استاد شو
 ۲۴۵۰ کی طفیل من شوی در اغتراف * چون ترا کُفریست همچون کوه قاف
 کوه در سوراخ سوزن کی رود * جز مگر کان رشته یکتا شود
 کوه را که کن باستغفار و خوش * جام مغفوران بگیر و خوش بگش
 تو بدین تزویر چون نوشی از آن * چون حرامش کرد حق بر کافران
 خالق تزویر تزویر نرا * کی خرد اے مُفْتَرِی مُفْتَرَا
 ۲۴۵۵ آل موسی شو که حیلست سود نیست * حیلست باد نهی پیسود نیست
 زهره دارد آب کز امر صمد * گردد او با کافران آبی کند
 یا تو پنداری که تو نان میخوری * زهر مار و کاهش جان میخوری
 نان کجا اصلاح آن جانی کند * کو دل از فرمان جانان برگردد
 یا تو پنداری که حرف مثنوی * چون بخوانی رایگانیش بشنوی
 ۲۴۶۰ یا کلام حکمت و سر نهان * اندر آید زغبه در گوش و دهان
 اندر آید لیلک چون افسانهها * پوست بنماید نه مغز دانهها
 در سر و رو در کشیده چادرے * رو نهان کرده زچشم دلبری

و. Bul. om. از ره A (۲۴۴۶) که متقیست Bul. (۲۴۴۵)

الله شد اندر A (۲۴۴۸) بخواه این آبرا A (۲۴۴۷)

۲۴۵۱) AH. corr. in marg. H, and so BK Bul., جز مگر کان کوه برگ که شود. The reading کان instead of آن which have

۲۴۵۲) AB Bul. H. باسغفار خوش. corr. in marg. جام فغفوری

۲۴۵۶) Bul. آبی دهد. ۲۴۵۷) AHK. زهر و مار

۲۴۵۸) K. BHK Bul. از فرمان جان ده. جان کجا H.

۲۴۵۹) A. حرفی. ۲۴۶۰) Bul. رعبه. ۲۴۶۱) AH. مغزو دانهها

لایه کردن قبطی سبطی را کی يك سبو بنیت خویش از
نیل پُر کن و بر لب من نه تا بخورم بحق دوستی و برادری
کی سبو که شما سبطیان بهر خود پُر می کنید از نیل آب
صافست و سبو کی ما قبطیان پُر می کنیم خون صافست،

من شنیدم که در آمد قبطی * از عطش اندر وثاق سبطی
گفت هستم یار و خویشاوند تو * گشتم امروز حاجتمند نو
ز آنک موسی جادوے کرد و فسون * تا که آب نیل مارا کرد خون
سبطیان زو آب صافی میخورند * پیش قبطی خون شد آب از چشم بند
۲۴۳۰ قبط اینک می مُرند از تشنگی * از بوی ادبیار خود یا بدرگی
بهر خود يك طاس را پُر آب کن * تا خورد از آب این یار کهن
چون برای خود کئی آن طاس پُر * خون نباشد آب باشد پاک و حر
من طنبیل تو بنوشم آب هم * که طنبیلی در تبع بجهد زغم
گفت ای جان و جهان خدمت کنم * پاس دارم اے دو چشم روشنم
۲۴۴۰ بر مراد تو روم شادے کنم * بنده تو باشم آزادے کنم
طاس را از نیل او پُر آب کرد * بر دهان بنهاد و نیل را بخورد
طاس را کثر کرد سوی آب خواه * که بخور تو هم شد آن خون سیاه
باز ازین سو کرد کثر خون آب شد * قبطی اندر خشم و اندر ناب شد
ساعتی بنشست تا خشمش برفت * بعد از آن گفتش که ای صمصام زفت

Heading: A لایه کردن. Bul. بر نیت. (۲۴۴۲) A دانک موسی.

(۲۴۳۰) AB Bul. قبطیان نک. K قبطی اینک. BGHK می مُرند. K gives as می مُرد. correction. (۲۴۳۷) A چون نباشد پاک باشد پاک حر. (۲۴۴۱) A om. و. (۲۴۴۲) Bul. باز این سو. A om. کثر and has آن suppl. above.

(۲۴۴۴) B کای صمصام.

از چه بس بی‌پاسخت این نقش نیک * که نمی‌گوید سلامم را عَلَیک
 می‌نخباند سر و سَبَلت زجود * پاسِ آن که کردمش من صد سجود
 حق اگرچه سر نخباند برون * پاسِ آن ذوقی دهد در اندرون
 ۲۴۸۵ که دو صد جنیدن سرِ ارزد آن * سر چنین جنباند آخر عقل و جان
 عقل را خدمت کنی در اجتهاد * پاس عقل آنست کافزاید رَشاد
 حق نخباند بظاهر سر ترا * لیک سازد بر سران سرور ترا
 مر ترا چیزی دهد یزدان نهان * که سجود تو کند اهل جهان
 آنچنانک داد سنگی را هنر * نا عزیز خلق شد یعنی که زر
 ۲۴۹۰ قطره آب بیابد لطف حق * گوهری گردد برد از زر سبق
 جسم خاکست و چو حق نایش داد * در جهان‌گیری چومه شد اوستاد
 هین طلسمست این و نقش مرده‌است * احقنا را چشمش از ره برده‌است
 می‌نماید او که چشمی می‌زند * ابلهان سازیداند او را سَد

در خواستن قبطی دعای خیر و هدایت از سبطی و دعا کردن
 سبطی قبطی را بخیر و مستجاب شدن از اکرم الاکرمین
 و ارحم الراحمین،

گفت قبطی تو دعایی کن که من * از سیاهی دل ندارم آن دهن
 ۲۴۹۵ که بود که قُلّ این دل ط شود * زشت را در بزم خوابان جا شود

(۴۴۸۲) G از چه بس. B آن نقش. In G the first letter of نیک is written with one dot above and three below, i.e. نیک. (۴۴۸۸) A کد اهل.

(۲۴۸۹) In A vv. ۳۴۸۹-۹۰ follow vv. ۳۴۹۱-۲, but the error is rectified in marg.

(۲۴۹۱) A چشم خاکست. (۲۴۹۲) B چشمش از ره.

Heading: B مستجاب شدن دعا.

(۲۴۹۵) B تا بود که. A فا شود.

شاه‌نامه یا کلیله پیش تو * همچنان باشد که قرآن از عتو
 فرق آنگه باشد از حق و مجاز * که کند کُحل عنایت چشم باز
 ۲۴۶۵ ورنه پُشك و مُشك پیش آخشی * هر دو یکسانست چون نبود شمی
 خویشتن مشغول کردن از ملال * باشدش قصد از کلام ذو‌الجلال
 کآتش و سواس را و غصه را * زان سخن بنشانند و سازد دوا
 بهر این مقدار آتش شاندن * آب پاک و بول یکسان شد بفن
 آتش و سواس را این بول و آب * هر دو بنشانند همچون وقت خواب
 ۲۴۷۰ لیک گر واقف شوی زین آب پاک * که کلام ایزدست و رُوحناک
 نیست گردد و سوسه گلی زجان * دل بیابد ره بسوی گلستان
 زانک در باغی و در جوی پَرَد * هرک از سر صُف بوی برد
 یا تو پنداری که روی اولیا * آتچانک هست بی‌بینیم ما
 در تعجب ماند پیغمبر از آن * چون نمی‌بینند رُوسم مؤمنان
 ۲۴۷۵ چون نمی‌بینند نور رُوم خلق * که سَق بُردست بر خورشید شرق
 و رهی‌بینند این حیرت چراست * تا که وحی آمد که آن رُو در خفاست
 سوی تو ماه است و سوی خلق ابر * نا نبیند رایگان روی تو گبر
 سوی تو دانه‌است و سوی خلق دام * تا ننوشد زین شراب خاص عام
 گفت یزدان که تراهم ینظرُون * نقش حَمَاند هُم لا یُبصرُون
 ۲۴۸۰ می‌نماید صورت ای صورت‌پرست * کان دو چشم مرده او ناظرست
 پیش چشم نقش می‌آری ادب * کو چرا پاسم نمی‌دارد عجب

و روح پاک. in marg. A (۲۴۷۰) و پشك و مشک. B (۲۴۶۵)

پیغام‌بر BGHK. ماند ABH (۲۴۷۴) در جوی برد BH (۲۴۷۲)

A om. بر and has suppl. above. (۲۴۷۵)

A. خاص و عام. دانست G (۲۴۷۸)

ABH. ترجم Bul. (۲۴۷۹) حَمَاند و هم

BHK om. ای، which is suppl. above in H. صورت و صورت‌پرست A (۲۴۸۰)

گویی چون پاسم BHK. گوی چون پاسم A (۲۴۸۱)

کافیم بدھر ترا من جمله خیر * بی سب بی واسطه یاری غیر
 کافیم بی نان ترا سیری دهم * بی سپاه و لشکرت میری دهم
 بی بهارت نرگس و نسرين دهم * بی کتاب و اوستا تلقین دهم
 ۲۵۲۰ کافیم بی داروت درمان کنم * گوررا و چاهرا میدان کنم
 موسی را دل دهم با يك عصا * تا زند بر عالمی شمشیرها
 دست موسی را دهم يك نور و تاب * که طپانچه می زند بر آفتاب
 چوبرا ماری کنم من هفت سر * که نزیاید ماده مار اورا ز سر
 خون نیامیزم در آب نیل من * خود کنم خون عین آبش را بفن
 ۲۵۲۵ شادیت را غم کنم چون آب نیل * که نیابی سوی شادیها سیل
 باز چون تجدید ایمان بر تنی * باز از فرعون بیزاری کنی
 موسی رحمت ببینی آمد * نیل خون بینی ازو آبی شده
 چون سر رشته نگه داری درون * نیل ذوق تو نگرده هیچ خون
 من گمان بدم که ایمان آورم * تا ازین طوفان خون آبی خورم
 ۲۵۳۰ من چه دانستم که تبدیلی کند * در نهاد من مرا نیلی کند
 سوی چشم خود یکی نیل روان * بر قرارم پیش چشم دیگران
 همچنانک این جهان پیش نبی * غرق نسیحست و پیش ما غبی
 پیش چشم این جهان پر عشق و داد * پیش چشم دیگران مرده و جماد
 پست و بالا پیش چشم تیزرو * از کلوخ و خشت او نکته شنو
 ۲۵۳۵ با عوام این جمله بسته و مرده * زین عجب تر من ندیدم پرده

بی داروت. A. AH Bul. (۲۵۲۰) Suppl. in marg.

اورا نه تر A (۲۵۲۲) با عالی A. A. (۲۵۲۱) Suppl. in marg.

خون کنم خون B (۲۵۲۴)

سوی رحمت هرکه بینی A (۲۵۲۷) with suppl. above هرکه

یکی نیلی روان Bul. (۲۵۲۱)

پیش ما آبی G gives آبی as a variant, and H غبی. ABHK Bul. (۲۵۲۲)

کلوخ و سنگ او Bul. (۲۵۲۴) مرده جماد A (۲۵۲۲)

مَسْخَمی از تو صاحبِ خوبی شود * یا بلیسی باز کُژوبی شود
یا بفر دستِ مَریمِ بویِ مُشک * یابد و تری و میوه شاخِ خشک
سبطی آن دم در سجود افتاد و گشت * کایِ خدایِ عالمِ جَهَر و نَهف
جز تو پیش کی بر آرد بندِ دست * هم دعا و هم اجابت از نوست
هم زاولِ تودهی میلِ دعا * تودهی آخر دعاها را جزا^{۲۵۰۰}
اول و آخر توی ما در میان * هیچ هیچی که نیاید در بیان
این چنین می‌گفت تا افتاد طشت * از سرِ بام و دلش بی‌هوش گشت
باز آمد او بهوش اندر دعا * لَیسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى
در دعا بود او که ناگه نعره * از دلِ قبطی بَجَسَتْ و غُرّه^{۲۵۰۰}
که هلا بشتاب و ایمان عرضه کن * تا بَبُرَم زود زُتارِ کهن
آتش در جانِ من انداختند * مر بلیسی را بجانِ بنواختند
دوستی تو و امر تو نایشکفت * حمدِ لَهِ عاقبتِ دستم گرفت
کیمیایی بود صحبت‌های تو * کم مباد از خانه دل پای تو
تو یکی شاخی بُدی از نخلِ خُلد * چون گرفتم او مرا تا خُلد بُرد
سَیْل بود آنکِ تنم را در رسود * بُرد سَیْلَم تا لبِ دریای جُود^{۲۵۱۰}
من بَبُوی آب رفتم سوی سَیْل * بحر دیدم در گرفتم کَیْل کَیْل
طاس آوردش که اکنون آب گیر * گفت رَو شد آبها پیشم حَیْر
شرابی خوردم زَالله اَشْتَرَه * تا بَبَحْشَر نشنگی ناید مرا
آنکِ جوی و چشمه‌ها را آب داد * چشمه در اندرونِ من گشاد
این جگر که بود گرم و آب‌خوار * گشت پیشِ هَمّتِ او آبِ خوار^{۲۵۱۵}
کافی کافی آمد او بهر عباد * صَدَقِ وَعْدُ کَهْ بَعَص

از تو هست A (۲۴۹۹) . افتاد گفت A (۲۴۹۸)

و. Bul. om. (۲۵۰۵) . می‌نیاید A (۲۵۰۱)

و. A om. . جوی for جو K (۲۵۱۴) . شد آب در چشم حفر B (۲۵۱۲)

Bul. om. (۲۵۱۶) . آمد از بهر G. صدق without idāfat.

چون برآمد بر درخت آن زن گریست * چون زبالا سوی شوهر بنگریست
گفت شوهر را که ای مأبون رَد * کیست آن لوطی که بر تو می‌فتد
تو بزیر او چو زن بغنوده * ای فلان تو خود میخت بوده
گفت شوهر نه سرت گویی بگشت * ورنه اینجا نیست غیر من بدشت
زن مکرر کرد کآن با برطله * کیست بر پشتت فرو خفته هله ۲۰۰۰
گفت ای زن هین فرود آ از درخت * که سرت گشت و خرف گشتی تو سخت
چون فرود آمد بر آمد شوهرش * زن کشید آن مول را اندر برش
گفت شوهر کیست آن ای روسپی * که ببالای تو آمد چون کپی
گفت زن نه نیست اینجا غیر من * هین سرت برگشته شد هرزه متن
او مکرر کرد بر زن آن سخن * گفت زن این هست از امرودبن ۲۰۰۰
از سر امرودبن من همچنان * کثر هی دیدم که تو ای قلیان
هین فرود آ تا ببینی هیچ نیست * این همه تخیل از امرودبنیست
هزل تعلیمست آنرا جدش * تو مشو بر ظاهر هزلش گرو
هر جدی هزلست پیش هازلان * هزله جدست پیش عاقلان
کاهلان امرودبن جویند لیک * تا بدان امرودبن راهیست نیک ۲۰۶۰
نقل کن ز امرودبن کاکون برو * گشته تو خبره چشم و خبره رو
این منی و هستی اول بود * که برو دیک کثر و احوال بود
چون فرود آبی ازین امرودبن * کثر نماند فکر و چشم و سخن
لیک درخت بخت ببینی گشته این * شاخ او بر آسمان هفتمین

کو بیالای Bul. (۲۰۰۲) کی زن A (۲۰۰۱). کای مأبون B (۲۰۴۷)

AH (۲۰۵۴) زن که نیست. In H نه is given as a variant.

امرودبنیست Bul. (۲۰۰۷) کین هست A (۲۰۰۰)

کین منی Bul. (۲۰۶۲) هزل, with *iqāfāt*. G (۲۰۵۸)

باعبار این نسخه: So H. in marg., with the following gloss: مصرع ثانی اول را صفتست و بیت ثانی جزاست معنی این بود که چون ازین درخت کثر
نماند فرود آبی لیک درخت بخت ببینی الی آخره

گورها یکسان پیش چشم ما * روضه و حُفَره بِچشمِ اولیا
 عامه گفتندی که پیغمبر تُرش * از چه گشتست و شدست او ذوق کُش
 خاص گفتندی که سوی چشمتان * می نماید او تُرش ای اُمّتان
 یک زمان در چشم ما آید تا * خندها ببینید اندر هَلْ اَنی
 ۲۵۴۰ از سرِ امروزین بنماید آن * منعکس صورت بزیر آ اے جوان
 آن درخت هستی است امروزین * تا بر آنجایی نماید نوکُهن
 تا بر آنجایی ببینی خارزار * پُر زگزُدُمهای خشم و پُر زمار
 چون فرود آیی ببینی رایگان * یک جهان پُر گل رُخان و دایگان

حکایت آن زن پلیدکار کی شوهر را گفت کی آن خیالات از
 سر امروزین می نماید ترا کی چنینها نماید چشم آدمی را سرِ
 آن امروزین، از سر امروزین فرود آی تا آن خیالها برود،
 و اگر کسی گوید کی آنچ آن مرد می دید خیال نبود جواب
 این مثالست نه مثل، در مثال همین قدر بس بود کی
 اگر بر سر امروزین نرفتی هرگز آنها ندیدی خواه
 خیال خواه حقیقت،

آن زنی میخواست تا با مَوْلِ خود * بر زند در پیش شوی گولِ خود
 ۲۵۴۰ پس بشوهر گفت زن کای نیکبخت * من بر آمم میوه چیدن بر درخت

کردمهای BGK (۲۵۴۲) A. ننماید (۲۵۴۰) A. پیغامبر ABGHK (۲۵۴۷)

Heading: A om. Bul. چشم آدمی را از سر امروزین و از سر Bul. ترا. A om. خیالات برود Bul. هرگز اینهارا Bul. هرگز A om. پس بود after کی A om. همین for این B. این مثالست B
 که نیکبخت A (۲۵۴۵) تر زند A (۲۵۴۴)

تا بر آمد بی خود از موسی دعا * چون نظر افتادش اندر مُتَمَّا
 کین همه اعجاز و کوشیدن چراست * چون نخواهند این جماعت گشت راست
 امر آمد که اتباع نُوح کن * تراثر پایان یفی مشروح کن
 ۲۵۸۵ زان تغافل کن چو داعی رهی * امر بِلَغ هست نبود آن تہی
 کمترین حکمت کرین الحاح تو * جلوه گردد آن لجاج و آن عتو
 تا که ره بنمودن و اضلال حق * فاش گردد بر همه اهل فرق
 چونک مقصود از وجود اظهار بود * بایده از پند و اغوا آزمود
 دیو الحاح غوایت می کند * شیخ الحاح هدایت می کند
 ۲۵۹۰ چون پیایی گشت آن امر شُجون * نیل می آمد سراسر جمله خون
 تا بنفس خویش فرعون آمدش * لایه می کردش دوتا گشته قدش
 کاتچ ما کردیم اے سلطان مکن * نیست مارا رُوی ایراد سخن
 پاره پاره گردمت فرمان پذیر * من بعزت خوگرم ختم میگر
 هین بجناب لب برحمت ای امین * تا ببندد این دهانه آتشین
 ۲۵۹۵ گفت یا رب می فریبد او مرا * می فریبد او فریبند ترا
 بشنوم یا من دم هم خدعه اش * تا بداند اصل را آن فرع کش
 کاصل هر مگری و حیلہ پیش ماست * هرچ بر خاکست اصلش از ماست
 گفت حق آن سگ نیرزد هم بدان * پیش سگ انداز از دُور استخوان
 هین بجناب آن عصا تا خاکها * و دهد هرچه ملخ کردش فنا
 ۲۶۰۰ و آن ملخها در زمان گردد سیاه * تا ببیند خلق تبدیل اله

کاتچ. BK Bul. (۲۵۸۴) نخواهد. B Bul. (۲۵۸۲)

چو. B for که and so G in marg. B منگر آخر که توداعی رهی. AHK Bul. (۲۵۸۵)

The hemistich printed in the text is given as a variant in marg. AH.

هست for نیست AH.

گردمت G (۲۵۹۲). اهل و فرق AGH (۲۵۸۷)

یا and تا In H the word before بداند is written both as تا and یا. (۲۵۹۱)

هم بآن K (۲۵۹۸). کاصل هر خدعه. B Bul. (۲۵۹۷)

۲۵۶۵ چون فرود آبی ازو گردی جدا * مُبَدِّلش گرداند از رحمت خدا
 زین تواضع که فرود آبی خدا * راست بینی بخشد آن چشمِ سرا
 راست بینی گریبندی آسان و زب * مُصْطَفَى کِ خواستی آنرا زرب
 گفت بنما جزو جزو از فوق و پست * اَنجَنَانِکِ بیش نو آن جزو هست
 بعد از آن بر رو بر آن امروذین * که مبدل گشت و سبز از امرِ کن
 ۲۵۷۰ چون درخت موسوی شد این درخت * چون سوی موسی کشانیدی تو رخت
 آتش اورا سبز و خُرم می کند * شاخِ او اِی اَنَا اَللّٰه می زند
 زیرِ ظِلّش جمله حاجات روا * این چنین باشد اِلَهِی کیمیا
 آن منی و هستیت باشد حلال * که دَرُو بینی صفات ذو الجلال
 شد درخت کثر مقوم حق نما * اَصْلُهُ ثَابِتٌ وَفَرْعُهُ فِی السَّما

باقی قصه موسی علیه السلام،

۲۵۷۵ کامدش پیغام از وَحیِ مُهِم * که کز ی بگذار اکنون فَاسْتَفِیم
 این درخت تن عصای موسی است * کامرش آمد که یَنْدَازش زدست
 تا ببینی خبرِ او و شرِّ او * بعد از آن بر گیر اورا زامِرِ هو
 پیش از افگندن نبود او غیرِ چوب * چون بامرش بر گرفتی گشت خوب
 اوّل او بُد برگدافشان بَرّه را * گشت مُعْجِز آن گروم غَرّه را
 ۲۵۸۰ گشت حاکم بر سرِ فرعونیان * آیشان خون کرد و کف بر سر زنان
 از مزارعشان بر آمد فحط و مرگ * از مَلْخَهاپی که میخوردند برگ

جزو و جزو A (۲۵۶۸) . گر فرود A (۲۵۶۶)

Heading: Bul. بقیه قصه حضرت موسی .

از آن وحی Bul. (۲۵۷۵)

نبود آن AB Bul. افگندت A (۲۵۷۸)

فتح غین ایله غره اِغرار و In marg. H there is the gloss: غره را H (۲۵۷۹)

فحط مرگ AH (۲۵۸۱) . کسر ایله غنلت دیهدگر .

بی تَفِ آتش نگرَد نفس خوب * نا نشد آهَن چو اخگر هین مکوب
 بی مجاعت نیست تن جُنُبش کَنان * آهَن سَر دیست می کوبِ بدان
 گر بگرید و ر بنالد زار زار * او نخواهد شد مُسَلَّمان هوش دار
 ۲۶۲۵ او چو فرعونست در قحط آتچنان * پیشِ موسی سَر نهد لابه کَنان
 چونک مُستغنی شد او طاغی شود * خر چو بار انداخت اسَکِیزه زند
 پس فراموش شود چون رفت پیش * کارِ او زان آه و زاریهای خویش
 سالها مَرَدی که در شهری بود * یَک زمان که چشم در خوابی رود
 شهرِ دیگر بیند او پُر نیک و بد * هیچ در یادش نیاید شهرِ خود
 ۲۶۲۶ که من آنجا بوده‌ام این شهرِ نو * نیست آن من درینجام گرو
 بل چنان داند که خود پیوسته او * هم درین شهرش بُدست ابداع و خو
 چه عجب گر رُوح مَوَظَّه‌ای خویش * که بُدستش مَسْکَن و میلاد پیش
 می‌نیارد یاد کین دنیا چو خواب * می فرو پوشد چو اختر را سحاب
 خاصه چندین شهرها را کوفته * گَردها از دَرَاکِ او نارُفته
 ۲۶۲۷ اجتهادِ گرم ناکرده که تا * دل شود صاف و ببیند ماجرا
 سر برون آرد دلش از بُنُشِ راز * اول و آخر ببیند چشم‌باز

اطوار و منازل خلقت آدمی از ابتدا،

آمده اول باقلیم جَماد * وز جَمادی در نبائی اوفتاد
 سالها اندر نبائی عمر کرد * وز جمادے یاد نآورد از نَبَرْد
 وز نبائی چون بجموانی فتاد * نامدش حالِ نبائی هیچ یاد

افغان کَمان ABH (۲۶۲۵)

اسَکِیزه زند as a variant instead of در مرغی رود G in marg. (۲۶۲۶)

صافی و بیند AH (۲۶۲۵) Bul. ابداع خو. (۲۶۲۱)

Heading: Bul. بیانِ اطوار.

باقلام A (۲۶۲۷)

که سیبا نیست حاجت مر مرا * آن سبب بهر حجابست و غطا
تا طبعی خویش بر دارو زند * تا منجم رُو باستاره کند
تا مُنافق از حریصی بامداد * سوسه بازار آید انر بیم کساد
بندگی ناکرده و ناشسته رُوی * لقمه دوزخ بگشته لقمه جوی
۲۶۰۰ آکل و مأکول آمد جانِ عام * همچو آن برّه چرند از حطام
هیچرد آن برّه و قصاب شاد * کو برای ما چرد برگ مُراد
کار دوزخ می‌کنی در خوردنی * بهر او خود را تو فربه می‌کنی
کار خود کن روزی حکمت بچر * تا شود فربه دل باگز و قر
خوردن نن مانع این خوردنست * جان چو بازرگان و نن چون رهنست
۲۶۱۰ شمع ناجر آنکست افروخته * که بود رهن چو هیزم سوخته
که تو آن هوشی و باقی هوش‌پوش * خویشتن را گم مکن یاوه مکوش
دانک هر شهوت چو خمرست و چوبنگ * پرده هوشست و عاقل زوست دنگ
خمر تنها نیست سرمستی هوش * هر چه شهوانیست بندد چشم و گوش
آن بلیس از خمر خوردن دور بود * مست بود او از نکبر و جُعود
۲۶۱۵ مست آن باشد که آن بیند که نیست * زر نماید آنچ مِس و آدنست
این سخن پایان ندارد موسیا * لب بچنان تا برون روژد گبا
هیچنان کرد و هم اندر دم زمین * سبز گشت از سنبل و حبّ ثمین
اندر افتادند در لُوت آن نفر * قحط دیدم مرده از جُوع البقر
چند روزی سیر خوردند از عطا * آن دمی و آدمی و چارپا
۲۶۲۰ چون شکم پرگشت و بر نعمت زدند * و آن ضرورت رفت پس طاغی شدند
نفس فرعونست هان سیرش مکن * تا نیارد یاد از آن کفر کهن

(۲۶۰۰) G برّه. B چریک. corr. in marg. B (۲۶۱۰) در آتش سوخته.

و سنبل و حبّ سمین Bul. (۲۶۱۷) روزد B (۲۶۱۶).

بس طاغی H. چون ضرورت B و. A om. (۲۶۲۰)

یاد زان BHK Bul. هین سیرش B. فرعونست Bul. (۲۶۲۱)

تا نپنداری که این بد کردنیست * اندرین خواب و ترا تعیر نیست
 ۲۶۶۰ بلك اين خنده بود گریه و زفیر * روزِ تعیرای ستمگر براسیر
 گریه و درد و غم و زاری خود * شادمانی دان ببیداری خود
 اے درید پوستان یوسفان * گرگ بر خیزی ازین خوابِ گران
 گشته گرگان يك يك خواهی تو * می‌درانند امر غضب اعضای تو
 خون نخسپد بعدِ مرگ در قصاص * تو مگو که مُردم و یام خلاص
 ۲۶۶۵ این قصاص نقد حیل سازست * پیش زخم آن قصاص این بازست
 زین آعب خواندست دُنیا را خدا * کین جزا لعبت پیش آن جزا
 این جزا تسکین جنگ و فتنه‌است * آن چو اخصاست و این چون ختنه‌است

بیان آنک خلق دوزخ گرسنگانند و نالانند بحتی که روزی‌های
 مارا فربه گردان و زود زاد بما رسان کی مارا صبر نماند،

این سخن پایان ندارد موسی * هین رها کن آن خرانرا در گیا
 تا همه زان خوش علف فربه شوند * هین که گرگانند مارا خشم‌مند
 ۲۶۷۰ ناله گرگان خود را موقنیم * این خرانرا طعمه ایشان کیم
 این خرانرا کیمیای خوش دمی * از لب تو خواست کردن آدمی
 تو بسی کردی بدعوت لطف و جود * آن خرانرا طالع و روزی نبود
 پس فرو پوشان احاف نعمتی * تا برکشان زود خواب غفلتی

بود اشک و نهر B (۴۶۶) و. A Bul. om. (۴۶۵۹)

AH om. Suppl. in marg. H by a later hand. (۴۶۶۱)

Bul. لعیست (۴۶۶۶) . از آن خواب A (۴۶۶۲)

AB Bul. ختنه‌است. و این for وین. Bul. فتنه‌است. (۴۶۶۷)

Heading: Bul. با حقی. AHK Bul. نالانند. A om. در بیان. Bul. روزی‌های ما.

صبر و طاقت نماند B. H is illegible here. زاد; ABK Bul. om.

روزی و طالع نبود B (۴۶۷۲) . کم and موقن A (۴۶۷۰)

۳۶۴۰ جز هین میلی که دارد سوی آن * خاصه در وقت بهار و صیمران
 همچو میل کودکان با مادران * سرّ میل خود نداند در لیان
 همچو میل مفراط هر نو مرید * سوی آن پسر جوان بخت مجید
 جزو عقل این از آن عقل گلست * جنبش این سایه زان شاخ گلست
 سایه اش فانی شود آخر درو * پس بداند سرّ میل و جست و جو
 ۳۶۴۵ سایه شاخ دگر ای نیکبخت * گنج بیدگر نخبند این درخت
 باز از حیوان سوئے انسانیش * می کشید آن خالق که دانیش
 همچنین اقلیم تا اقلیم رفت * تا شد اکنون عاقل و دانا و زفت
 عقلهای اولینش یاد نیست * هر ازین عقلش تحوّل کرد نیست
 تا رهد زین عقل پُر حرص و طلب * صد هزاران عقل بیند بو العجب
 ۳۶۵۰ گرچه خفته گشت و شد ناسی ز پیش * گنج گذارندش در آن نسیان خویش
 باز از آن خوابش بیداری گشند * که کند بر حالت خود ریش خند
 که چه غم بود آنک میخوردم بخواب * چون فراموشم شد احوال صواب
 چون ندانستم که آن غم و اعتلال * فعل خوابست و فریست و خیال
 همچنان دنیا که حلم نایبست * خفته پندارد که این خود دایبست
 ۳۶۵۵ تا بر آید ناگهان صبح اجل * و رهد از ظلمت ظنّ و دغل
 خنداش گیرد از آن غمهای خویش * چون ببیند مستقرّ و جای خویش
 هرچه تو در خواب بینی نیک و بد * روز محشر یک یلک پیدا شود
 آنچه کردی اندرین خواب جهان * گرددت هنگام بیدارے عیان

(۳۶۴۰) H چهار و اجتنان, and so G in marg.

(۳۶۴۱) GH لیان as in text. K لیان.

(۳۶۴۴) A میل جست و جو, which seems to have been the original reading in H.

(۳۶۴۵) Bul. شاخ درخت. (۳۶۴۶) B می کشد. (۳۶۴۷) A افلام تا افلام.

(۳۶۵۶) B خنداش آید ازین. In A vv. ۳۶۵۵-۶ follow vv. ۳۶۵۷-۸.

(۳۶۵۷) H om., but suppl. in marg. by a later hand. Bul. اندر خواب.

(۳۶۵۸) H om., but suppl. in marg. by a later hand.

۴۶۹۴ بی تعلقی نیست مخلوقی بدو * آن تعلقی هست بی چون ای عمو
 زَانِكَ فَضْل و وَضْل نبود در روان * غیر فصل و وصل ننمایشد گمان
 غیر فصل و وصل پی بر از دلیل * لیک پی بُردن بنشانند غلیل
 پی پیایی می برار دُوری زاصل * تا رگ، مَرَدیت آرد سوی وصل
 این تعلقی را خرد چون ره برد * بسته فصلست و وصلست این خرد
 ۴۷۰۰ زین وصیت کرد مارا مُصْطَفی * بحث کم جوید در ذات خدا
 آنک در دانش تفکر کرد نیست * در حقیقت آن نظر در ذات نیست
 هست آن پندار او زیرا براه * صد هزاران پرده آمد نا اله
 هر یکی در پرده موصول خُوست * و هم او آنست کآن خود عینِ هُوست
 پس پیمبر دفع کرد این و هم از او * نا نباشد در غلط سَوَدآیز او
 ۴۷۰۵ و آنکه اندر و هم او ترکِ ادب * بی ادب را سَرنگونی داد رَب
 سَرنگونی آن بود کو سوی زیر * می رود پندارد او کو هست چیر
 زَانِكَ حَدِّ مست باشد این چنین * کو نداند آسمانرا از زمین
 در عجبهاش بفکر اندر روید * از عظمی وز مهابت گم شوید
 چون زُصْنَعش ریش و سَبَلت گم کند * حدِّ خود داند ز صانع ن زند
 ۴۷۱۰ جز که لا اُحْصی نگوید او زجان * کز شمار و حد برونست آن بیان

این تعلقی Bul. (۴۶۹۵)

بنشانند علیل B Bul. بنشانند علیل A (۴۶۹۷)

از دوری B. از دوری اصل A (۴۶۹۸)

چون پی برد AB Bul. (۴۶۹۹)

فی الحقیقه B (۴۷۰۱)

کو خود عین B (۴۷۰۴)

کز سوی زیر A (۴۷۰۶)

عجبایش A (۴۷۰۸)

تا چو بجهند از چنین خواب این رده * شمع مُرده باشد و ساقی شده
 ۳۶۷۵ داشت طُغیانِشان ترا در حیرتی * پس بنوشند از جزا هم حسرتی
 تا که عدل ما قَدَم بیرون نهد * در جزا هر زشت را در خور دهد
 کآن شهبی که می ندیدندیش فاش * بود با ایشان نهان اندر معاش
 چون خرد با تُست مُشرف بر ننت * گرچه زو قاصر بود این دبدنت
 نیست قاصر دیدن او ای فلان * از سُکون و جُبُشت در امتحان
 ۳۶۸۰ چه عجب گر خالق آن عقل نیز * با تو باشد چون نه تو مُسْتَجِیز
 از خرد غافل شود بر بد تند * بعد آن عقلش ملامت می کند
 تو شدی غافل ز عقلت عقل نی * کز حُضور ستنش ملامت کردنی
 گر نبودی حاضر و غافل بُدی * در ملامت کی ترا سیلی زدی
 و ازو غافل نبودی نفس تو * کی چنان کردی جُنون و تَفَس تو
 ۳۶۸۵ پس تو و عقلت چو اُصطِلاب بود * زین بدانی قُرب خُرشید وجود
 قُرب بی چونست عقلت را بتو * نیست چپ و راست و پس یا پیش رُو
 قُرب بی چون چون نباشد شاد را * که نیابد بحث عقل آن راه را
 نیست آن جُبُش که در اصبع تراست * پیش اصبع یا پیش یا چپ و راست
 وقت خواب و مرگ از و می رود * وقت بیداری قرینش می شود
 ۳۶۹۰ از چه ره می آید اندر اصبع * که اصبع بی او ندارد منفعت
 نور چشم و مَرْدَمک در دیدات * از چه ره آمد بغیرش جهت
 عالم خَلَقست با سویی و جهات * بی جهت دان عالم امر و صفات
 بی جهت دان عالم امرای صنم * بی جهت تر باشد امر لاجرم
 بی جهت بد عقل و عَلامُ الّیّان * عقل تر از عقل و جان تر هم زجان

پس و پیش A (۳۶۸۶) . تنانی A (۳۶۸۵) . بعد از آن AB Bul. (۳۶۸۱)

از چه ره آید Bul. (۳۶۹۱) . کاصبع B Bul. (۳۶۹۰) . و. A om. (۳۶۸۹)

In K this (۳۶۹۲) . عقل عَلامُ Bul. (۳۶۹۴) . سوی جهات AB Bul. (۳۶۹۲)

and the following verse, and also the hemistichs in each verse, are transposed.

موری بر کاغذی می‌رفت نبشتن قلم دید قلم را ستودن گرفت،
 موری دیگر کی چشم‌تیزتر بود گفت ستایش انگشتانرا کن
 کی این هنر از ایشان می‌بینم، موری دیگر کی از هر
 دو چشم‌روشن‌تر بود گفت من بازورا ستایم کی
 انگشتان فرع بازو اند الی آخره،

مورکی بر کاغذی دید او قلم * گفت با موری دیگر این راز هم
 که عجایب نقشا آن کلک کرد * همچو ریحان و جو سوسن زار و وَرْد
 گفت آن مور اَصْبَعْتَ آن پیشه‌ور * وین قلم در فعل فرعست و اثر
 گفت آن مور یَوْمَ کز بازو ست * که اصبع لاغر ز زورش نقش بست
 ۲۷۲۵ همچین می‌رفت بالا تا یکی * مہتر موران فطن بود اندکی
 گفت کز صورت مینید این هنر * که بخواب و مرگ گردد بی‌خبر
 صورت آمد چون لباس و چون عصا * جز بعقل و جان نجبد نقشا
 بی‌خبر بود او که آن عقل و فؤاد * بی زنجلیب خدا باشد جماد
 یک زمان از وی عنایت بر کند * عقل زیرک ابلیہا می‌کند
 ۲۷۲۰ چوئش گویا یافت ذو اَلْقَرْنین گفت * چونک کوه قاف دُرّ نطق سُنّت
 کای سخن‌گوی خبیر رازدان * از صفات حق بکن با من بیان
 گفت رَوَکَانَ وصف از آن هایل‌ترست * که بیان بر وی تواند بُرد دست

Heading: Bul. نوشتن قلم. AB Bul. om. الی آخره.

این قلم A (۲۷۲۲) Bul. همچو ریحانزار و سوسن زار. (۲۷۲۲)

ز زورش با دَوَسْت B. کا صبع Bul. از بازو ست. (۲۷۲۴)

و. A om. (۲۷۲۶) تا بالا یکی A (۲۷۲۵)

هر دو بی تعلیب حق A corrector has written. بی تعلیب A. که این B Bul. (۲۷۲۸)

بیان در وی B (۲۷۲۲) و. و رازدان Bul. (۲۷۴۱) B om. (۲۷۲۹)

رفتن ذو القرنین بکوه قاف و در خواست کردن کی ای
کوه قاف از عظمت صفت حقّ مارا بگو و گفتن کوه قاف کی
صفت عظمت او در گفت نیاید کی پیش آن ادراکها فنا
شود و لایه کردن ذو القرنین کی از صنایعش کی در خاطر
داری و بر تو گفتن آن آسانتر بود بگوی،

رفت ذو القرنین سوے کوه قاف * دید او را کز زمرد بود صاف
گرد عالم حلقه گشته او محیط * ماند حیران اندر آن خلق بسیط
گفت تو کوهی دگرها چیستند * که پیش عظم تو باز ایستند
گفت رگهای من اند آن کوهها * مثل من نبوند در حسن و بها^{۲۷۱۵}
من بهر شهری رگی دارم نهان * بر عروقم بسته اطراف جهان
حقّ چو خواهد زلزله شهری مرا * گوید او من بر جهانم عرق را
پس بجنبانم من آن رگدرا بقهر * که بدان رگ متصل گشتست شهر
چون بگوید بس شود ساکن رگم * ساکنم وز روی فعل اندر شکم
هچو مَرَهَر ساکن و بس کارکن * چون خرد ساکن وزو جنبان سخن
نزد آنکس که نداند عقلش این * زلزله هست از بخارات زمین^{۲۷۲۰}

Heading: AB عظمت صفات حق Bul. بگفت نیابد. Bul. عظمت صنعت حق Bul.

فنا شوند.

دید آنرا B. دید ویرا A (۲۷۱۱)

باز ایستند A (۲۷۱۴)

In A vv. ۲۷۱۵-۶ follow vv. ۲۷۱۷-۸, but the error is indicated in marg.

گوید و من B (۲۷۱۶)

اندر شکم A (۲۷۱۸)

In A the hemistichs of this verse are transposed. (۲۷۲۰)

چونك حيران گشتی و گيج و فنا * با زبان حال گشتی اِهْدِنَا
زَفَتِ زَفَنَسْت و چو لرزان می‌شوی * می‌شود آن زَفَتِ نِرم و مُسْتَوِی
زَانَكِ شَكْلِ زَفَتِ بَهرِ مُنْكَرَسْت * چونك عاجز آمدی لطف و بَرَسْت

نمودن جبرئیل علیه السّلم خود را بمصطفی صلی الله علیه وسلم
بصورت خویش و از هفتصد پَر او چون يك پر ظاهر شد
افقرا بگرفت و آفتاب محجوب شد با همه شعاعش،

۲۷۵۵ مصطفی می‌گفت پیش جبرئیل * که چنانك صورتِ نُستِ ای خلیل
مر مرا بِنَمَا تو محسوس آشکار * تا ببینم مر ترا نظّاره‌وار
گفت نتوانی و طاقت نبودت * حس ضعیفاست و تَنَكِ سخت آیدت
گفت بِنَمَا تا ببیند این جسد * تا چه حدِ حس نازکست و بی‌مدد
آدمی را هست حسّ نِن سقیم * لیک در باطن یکی خُلُقِ عظیم
۲۷۶۰ بر مثالِ سنگ و آهن این تنه * لیک هست او در صفتِ آتش‌زنه
سنگ و آهن مَوْلِدِ ایجادِ نار * زاد آتش بر دو والدِ قَهْرِبَار
باز آتش دست‌کارِ وصفِ نِن * هست قاهر بر نِن او و شعله‌زن
باز در نِن شعله ابرهم‌وار * که ازو مفهور گردد بُرجِ نار
لاجرم گفت آن رسولِ ذو فنون * رمزِ نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ

زَفَتِ A (۲۷۵۴) می‌شود آن وقت A. زَفَتِ زَفَنَسْت A (۲۷۵۲)

Heading: Bul. بر گرفت A. با همه شعاع

من ترا B Bul. بی‌ای محسوس B (۲۷۵۶)

از صفت B (۲۷۶۰)

سنگ و سندان حاکم ایجاد نار BH (۲۷۶۱) and so A. The hemistich in the text

is given as a variant in marg. H. A زادش زین دو والد

و. AH Bul. om. هست بر نِن قاهر او B (۲۷۶۲)

یا قلم را زهره باشد که بسر * بر نویسد بر صحایف زان خبر
گفت کمتر داستانی باز گو * از عجایب حق اے حَبْرِ نکو
۲۷۴۵ گفت اینک دشت سیصدساله راه * کوههای برف پُر کردست شاه
کوه بر کوه بی شمار و بی عدد * می رسد در هر زمان برفش مدد
کوه برف می زند بر دیگری * می رساند برف سردی نا ترے
کوه برف می زند بر کوه برف * دَم بَدَم زانبار بی حد شگرف
گر نبودی این چنین وادی شها * تَفّ دوزخ مَحْوَ کردی مر مرا
۲۷۴۶ غافلانرا کوههای برف دان * تا نسوزد پردهای عاقلان
گر نبودی عکسِ جَهْلِ بَرَفِ باف * سوختی از نارِ شوق آن کوه قاف
آتش از قهرِ خدا خود ذرّه ایست * بهر تهدیدِ لُثْمَانِ ذُرّه ایست
با چنین قهری که زفت و فایق است * بَرْدِ لطفش بین که بر وی سابق است
سَبَقِ بی چون و چگونه معنوی * سابق و مسبوق دیدی بی دُوی
۲۷۴۷ گر ندیدی آن بود از فهمِ پَسْت * که عقولِ خلق زان کان یک جَوَسْت
سیمب بر خود نه نه بر آیاتِ دَن * گئی رسد بر چرخِ دین مرغِ گلین
مرغ را جولانگه عالی هواست * زانک نشو او ز شهوت و ز هواست
پس نو حیران باش بی لا و یلی * تا ز رحمتِ پیشت آید محملی
چون زفهم این عجایب کو دنی * گر یلی گویی تکلف می کنی
۲۷۵۰ و ر بگویی نی زندنی گردنت * قهر بر بندد بدان نی روزنت
پس همین حیران و واله باش و بس * تا در آید نصرِ حق از پیش و پس

(۲۷۴۶) ABH Bul. از صنایعهاش. corr. in marg. H.

(۲۷۴۷) B. کوه برفین. (۲۷۴۸) Bul. و شگرف.

(۲۷۴۹) B. برده هر رازدان.

(۲۷۴۶) Bul. خود for چون. GH. as in text.

(۲۷۴۷) ABH Bul. برد لطفش هم بر آتش سابق است.

(۲۷۴۸) Bul. از و هم پست. and so Bul. A. گر ندیدی آن ز نقصان توانست B.

(۲۷۵۰) H. بر آن نی. (۲۷۵۱) B. باش بس.

آن زره و آن خود مر چالش راست * وین حریر و رُود مر تعریش راست
 ۲۷۸۵ این سخن پایان ندارد ای جواد * ختم کن والله أعلم بِالرَّشَاد
 اندر احمد آن حسی کو غاربست * خفته این دم زیر خاک یثربست
 و آن عظیم اُتخلف او کآن صفدرست * بی تغییر مَقْعَدِ صدق اندرست
 جای تغییرات اوصاف تنست * رُوح باقی آفتابی روشنست
 بی زغییری که لا شَرْفِیَّة * بی زبَدیلی که لا غَرْبِیَّة
 ۲۷۹۰ آفتاب از ذره کی مدهوش شد * شمع از پروانه کی بیهوش شد
 جسم احمد را تعلق بُد بدان * این تغییر آن تن باشد بدان
 همچو رنجوری و همچون خواب و درد * جان ازین اوصاف باشد پاک و فرْد
 خود نتوانم ور بگویم وصفِ جان * زلزله افتد درین کَوْن و مکان
 رُوبش گر یکدی آشفته بود * شیرِ جان مانا که آن دم خفته بود
 ۲۷۹۵ خفته بود آن شیر کز خواست پاک * اینت شیرِ نرُمسار سَهْمَناک
 خفته سازد شیر خود را آجنان * که تماش مرده دانند این سگان
 ورنه در عالم کرا زهره بُدے * که رُبودے از ضعیفی تُرُبُدے
 کفّ احمد زان نظر مخدوش گشت * بحرِ او از مِهَرِ کف پُر جوش گشت
 مَه همه کفست مُعطی نورپاش * ماه را گر کف نباشد گو مباح
 ۲۸۰۰ احمد ار بگشاید آن پرّ جلیل * تا ابد بیهوش ماند جبرئیل
 چون گذشت احمد ز سدره و مِرْصَدش * وز مقامِ جبرئیل و از حدش
 گفت اورا هین پیرِ اندر پیم * گفت رَوِ رَو من حریفِ تو نیم
 باز گفت اورا یَا اے پرده‌سوز * من باوچ خود نرفتم هنوز

این حرر H. آن حریر A. corr. above in H. آن لباس و خود AH (۴۷۸۴)

آفتاب. ABHK Bul. (۴۷۸۸) این حسی AH (۴۷۸۶)

نتانم. BK Bul. (۴۷۹۳) از پروانه کی در جوش شد B (۴۷۹۰)

تُرُبُدی GH. تا ربودی B (۴۷۹۷) و سَهْمَناک Bul. شرمسار A (۴۷۹۵)

و معطی K (۴۷۹۹) گفت احمد H (۴۷۹۸) corr. in marg.

بر اوج Bul. (۴۸۰۴) وز حدش AH (۴۸۰۱)

۲۷۶۵ ظاهر، این دو بسندانی زبون * در صفت از کان آهنا فروز
 پس بصورت آدمی فرع جهان * وز صفت اصل جهان این را بدان
 ظاهرش را پشه آرد بچرخ * باطنش باشد محیط هفت چرخ
 چونک کرد الحاح بنمود اندکی * هیتی که شود زو مندکی
 شهری بگرفته شرق و غرب را * از مهابت گشت بی هوش مصطفی
 ۲۷۷۰ چون زبیم و ترس بپوشش بدید * جبرئیل آمد در آغوش کشید
 آن مهابت قسمت بیگانگان * وین تجش دوستان را یگان
 هست شاهان را زمان بر نشست * هول سرهنگان و صارمها بدست
 دورباش و نیزه و شمشیرها * که بلرزند از مهابت شیرها
 بانگ چاوشان و آن جوگانها * که شود سست از نهیش جانها
 ۲۷۷۵ این برای خاص و عام ره گذر * که گذشتان اثر شهنشاهی خبر
 از برای عام باشد این شکوه * تا کلام یکبر نهند آن گروه
 تا من و ماهای ایشان بشکند * نفس خودین فتنه و شرکم کند
 شهر از آن ایمن شود کان شهریار * دارد اندر قهر زخم و گیر و دار
 پس بمیرد آن هوسها در نفوس * هیت شه مانع آید زان نفوس
 ۲۷۸۰ باز چون آید بسوی بزم خاص * گئی بود آنجا مهابت با قصاص
 حلم در حلمست و رحمتها بجوش * نشنوی از غیر جنگ و ناخروش
 طبل و کوس، هول باشد وقت جنگ * وقت عشرت با خواص آواز جنگ
 هست دیوان محاسب عام را * و آن پری رویان حریف جلم را

کان و آهنا A. بسندان A. ظاهرا این B (۲۷۶۵)

ظاهرش باشد زبون زخم فرخ BK (۲۷۶۷)

و. Bul. om. (۲۷۷۲) هیتی که کوه گردد مندکی B (۲۷۷۸)

In B vv. ۲۷۷۳ and ۲۷۷۴ are transposed. (۲۷۷۴)

تا گذشتان B (۲۷۷۵) مست. Bul. سُست for پست A (۲۷۷۴)

و نی خروش B Bul. (۲۷۸۱) که بود Bul. (۲۷۸۰) بنهند K (۲۷۷۶)

کوس و هول A (۲۷۸۲) so corr. in H.

۲۸۲۵ تا سر خر چون بُرد از مَسَلَخَہ * نَشُو دِیگر بَخشدش آن مَطْبَعَه
 هین زما صورت گری و جان زتو * نہ غلط ہم این خود و ہم آن زنو
 بر فلک محمودی ای خورشیدِ فاش * بر زمین ہر نا ابد محمود باش
 تا زمینی با سَمائِ بلند * یَک دل و یَک قبلہ و یَک خُشوند
 تفرقہ بر خیزد و شَرک و دُوی * وحدت اندر وجودِ معنوی
 ۲۸۳۰ چون شناسد جانِ من جانِ ترا * یاد آرند اتّحادِ ماجرے
 موسی و ہارون شوند اندر زمین * مُتَخَلِّط خوش ہجو شیر و انگین
 چون شناسد اندک و مُنکر شود * مُنکری اش پردہ سائر شود
 بس شناسائی بگردانید رو * خشم کرد آن مہ زناشُکری او
 زین سبب جانِ نبی را جانِ بد * ناشناسا گشت و پشتِ پای زد
 ۲۸۳۵ این ہمہ خواندی فرو خوان اَم یَکُن * تا بدانی لَحّ این گیر کهن
 پیش از آنکِ نقشِ احمد فر نمود * نعتِ او ہر گبر را تعویذ بود
 کین چنین کس هست یا آید پدید * از خیالِ رُوشِ دلشان می طپید
 سجہ می کردند کای رَبِّ بَشَر * در عیان آرایشِ ہرچہ زودتر
 تا بنام احمد انر یَسْتَفْتَحُون * یاغیان شان می شدندی سَرنگون
 ۲۸۴۰ ہرکجا حربِ مہولی آمدی * غوثانِ کرّائی احمد بُدی
 ہرکجا بیماریِ مُزمن بُدی * یادِ او شان داروی شافی شدی
 نقشِ او می گشت اندر راہشان * در دل و در گوش و در افواہشان
 نقشِ اورا گی بیابد ہر شغال * بَلک فرعِ نقشِ او یعنی خیال

بر فلک محمود A (۲۸۲۷) م. این زتو ہم آن زتو A Bul. (۲۸۲۶)

ماجرا BHK. اتّحاد و ماجرا A Bul. خود شناسد A (۲۸۳۰). شرک دوی A (۸۲۹)

آن گیر A Bul. (۲۸۳۵). جشم کرد A (۲۸۳۳)

تا آید A Bul. (۲۸۳۷). نفس احمد A (۲۸۳۶)

غوثان A Bul. (۲۸۴۰). یاغیان شان AB Bul. (۲۸۳۹)

یاد احمد B (۲۸۴۱)

گفت بیرون زین حد ای خوش‌فرّ من * گر زخم پَری بسوزد پَری من
 ۲۸۰۵ حیرت اندر حیرت آمد این قصص * بیهشیء خاصگان اندر اخص
 بیهشها جمله اینجا بازی است * چند جان داری که جان‌پردازی است
 جبرئلا گر شریفی و عزیز * تو نه پروانه و نه شمع بیز
 شمع چون دعوت کند وقتِ فروز * جانِ پروانه نپرهیزد زسوز
 این حدیثِ مُقَلِّب را گور کن * شیرا بر عکس صید گور کن
 ۲۸۱۰ بند کن مشک سخن‌شائیت را * و مکن انبانِ قلم‌شائیت را
 آنک بر نگذشت آج‌زاش از زمین * پیش او معکوس و قلم‌شائیت این
 لَا تُخَالِفُهُمْ حَبِیْ دَارِهِمْ * یَا غَرِیْبًا نَارِلًا فِی دَارِهِمْ
 اَعْطِ مَا شَاءَ وَاَرَامُوا وَاَرْضِهِمْ * یَا طَعِیْنًا سَاكِنًا فِی اَرْضِهِمْ
 تا رسیدن در شه و در ناز خوش * رازیا با مرغزه و ساز خوش
 ۲۸۱۵ موسیا در پیشِ فرعونِ زمن * نرم باید گفت قَوْلًا لَیِّنًا
 آب اگر در روغنِ جُوشان کوی * دیگدان و دیگرا ویران کوی
 نرم گو لیکن مگو غیرِ صواب * وسوسه مفروش در لَیْنُ الْخُطَاب
 وقتِ عَصْر آمد سخن کوتاه کن * ای که عَصْرَتِ عَصْرًا آگاه کن
 گو تو مرگل‌خواره را که قند به * نرمی فاسد مکن طینش مدیه
 ۲۸۲۰ نطق جانرا روضه جانیستی * گر زحرف و صوت مُسْتَغْنِیْسْتِی
 این سرِ خر در میانِ قندزار * ای بسا کس را که بنهادست خار
 ظن بُرَد از دُور کان آنست و بس * چون قُج مغلوب وای رفت پس
 صورت حرف آن سرِ خردان یقین * در رَز معنی و فردوس برین
 ای ضیاء الحقِ حُسامُ الدّین در آر * این سرِ خررا در آنِ بطیخ‌زار

ورنه پروانه A. گر شریف و گر عزیز Bul. (۲۸۰۷)

Bul. (۲۸۱۴) in the first hemistich. سخن‌شائیت را Bul. (۲۸۱۰)

گوی مرگل‌خواره B (۲۸۱۹). مروزی Bul. مروزی K. مروزی H. مروزی G (۲۸۱۴)

درین بطیخ‌زار Bul. (۲۸۲۴) که زحرف Bul. (۲۸۲۰)

نقشِ او بر روی دیوار آر فتد * از دل دیوار خونِ دل چکد
 آن چنان فرخ بود نقشش برُو * که رهد در حال دیوار از دو رُو ۲۸۴۵
 گشته با یک رویِ اهلِ صفا * آن دورویی عیبِ مر دیوار را
 این همه تعظیم و تنخیم و وداد * چون بدیدندش بصورت بُرد باد
 قلب آتش دید و دردم شد سیاه * قلب را در قلبِ گی بودست راه
 قلب میزد لافِ آشواقِ محک * تا مُردان را در اندازد بشک
 افتد اندر دلمِ مکرش ناگسی * این گمان سر برزند از هر خسی ۲۸۴۰
 کین اگر نه نقدِ پاکیزه بُدی * گی بسنگِ امتحانِ راغب شدی
 او محک میخواهد اما آن چنان * که نگردد قلبی او زان عیان
 آن محک که او نهان دارد صفت * فی محک باشد نه نورِ معرفت
 آینه کو عیبِ رُو دارد نهان * از برای خاطرِ هر قلیبان
 آینه نبود مُناقض باشد او * این چنین آینه نا توانی مجو ۲۸۵۵

(۲۸۴۸) A om. و.

(۲۸۵۰) Suppl. in marg. H. In B vv. ۲۸۵۰ and ۲۸۵۱ are transposed.

(۲۸۴۱) BH in the second hemistich زدی محک زدی. The text reading is suppl. in marg. H. (۲۸۵۴) A کو for کی.

(۲۸۴۵) B آینه را هرگز مجو Bul. adds: تا تانی.

آینه جو راستگو و بی‌فاق * ختم کن والله اعلم بالوفاق

This verse is suppl. in H by a later hand, with the following note: بیت اخیر در بعض نسخ نوشته دیک شد و بدین محل نقل کرده ورنه در اصل تحریر نوشته بود.

تمّ المجلد الثاني من المثنوی المعنوی،

کتاب

مثنوی معنوی

تألیف

جلال الدین محمد بن محمد بن الحسین البلخی ثم الرومی
جلد سوّم

بعد از مقابله با پنج نسخه از نُسخ قدیمه بسعی و اهتمام و تصحیح

رینولد آلین نیکلسون

در مطبعه بریل در لیدن از بلاد هلّاند بطبع رسید

سنه ۱۹۲۹ مسیحی

See N.C.
17181755

Archaeological Library

20684

Call No. 891.551/Rumi/Nic

Author—Nicholson, R.A.

Title *The Mathnawī of
Falaḥuddīn Rūmī* vol. 3